

DET KONGELIGE KOMMUNAL-
OG MODERNISERINGSDEPARTEMENT

Prop. 1 S

(2016–2017)

Proposisjon til Stortinget (forslag til stortingsvedtak)

FOR BUDSJETTÅRET 2017

Utgiftskapitler: 1–2, 500–595, 2412, 2445

Inntektskapitler: 3500–3595, 5312, 5445–5446, 5615–5616

Innhold

Del I	Innledende del	9	Del II	Budsjettforslag	47
1	Innledning	11	6	Oversikt over budsjettforslaget mv.	49
1.1	Ansvarsområder og organisering	11		Programområde 00	
1.2	Oversikt over budsjettforslaget på programkategorinivå	12		Konstitusjonelle institusjoner	49
2	Hovedmål og prioriteringer	14		<i>Programkategori 00.10 Det kongelige hus</i>	49
2.1	Innledning	14	Kap. 1	H.M. Kongen og H.M. Dronningen	50
2.2	Budsjettmessige prioriteringer for 2017	14	Kap. 2	H.K.H. Kronprinsen og H.K.H. Kronprinsessen	50
2.3	Levende lokaldemokrati	15		Programområde 13	
2.4	En enklere hverdag for folk flest	17		Kommunal, bolig og modernisering	52
2.5	Effektiviseringstiltak	22		<i>Programkategori 13.00</i>	
2.6	Et sterkere sosialt sikkerhetsnett	27		<i>Administrasjon og fellestjenester mv.</i>	52
3	Det økonomiske opplegget for kommunesektoren	29	Kap. 500	Kommunal- og moderniseringsdepartementet	59
3.1	Kommunesektorens inntekter i 2016	29	Kap. 502	Lønnsoppjøret i staten – tariffavtalte avsetninger	67
3.2	Kommunesektorens inntekter i 2017	29	Kap. 503	Midler til opplæring og utvikling av tillitsvalgte	68
3.3	Innlemming av øremerkede tilskudd i rammetilskuddet	33	Kap. 510	Departementenes sikkerhets- og serviceorganisasjon	68
3.4	Helse- og omsorgstjenesten mv. ...	34	Kap. 3510	Departementenes sikkerhets- og serviceorganisasjon	70
3.5	Integrering	35	Kap. 520	Tilskudd til de politiske partier ...	71
3.6	Sosialhjelp	36		<i>Programkategori 13.25</i>	
3.7	Skole	36		<i>Fylkesmannsembetene</i>	74
3.8	Samferdsel	37	Kap. 525	Fylkesmannsembetene	83
4	Anmodningsvedtak	38	Kap. 3525	Fylkesmannsembetene	85
5	Oversikt over budsjettforslaget	39		<i>Programkategori 13.30 Statlige byggeprosjekter og eiendomsforvaltning</i>	86
5.1	Utgifter og inntekter fordelt på de ulike budsjettkapitlene	39	Kap. 530	Byggeprosjekter utenfor husleieordningen	90
5.2	Utgifter og inntekter fordelt på postgrupper	44	Kap. 531	Eiendommer til kongelige formål	92
5.3	Overførbare bevilgninger	45	Kap. 3531	Eiendommer til kongelige formål	93
5.4	Avbyråkratiserings- og effektiviseringsreform	46	Kap. 532	Utvikling av Fornebuområdet	93
5.5	Overgang til digital post til innbyggere og næringsliv	46	Kap. 533	Eiendommer utenfor husleieordningen	94
5.6	Forenklet modell for premiebetaling til Statens pensjonskasse (SPK)	46	Kap. 3533	Eiendommer utenfor husleieordningen	95
			Kap. 534	Erstatningslokaler for departementene	95
			Kap. 2445	Statsbygg	96
			Kap. 5445	Statsbygg	102
			Kap. 5446	Salg av eiendom, Fornebu	102

<i>Programkategori 13.40</i>	
<i>Forvaltningsutvikling og IKT-politikk</i>	103
Kap. 540 Direktoratet for forvaltning og IKT	113
Kap. 3540 Direktoratet for forvaltning og IKT	116
Kap. 541 IKT-politikk	117
Kap. 542 Internasjonalt IKT-samarbeid og utviklingsprogram	119
<i>Programkategori 13.45 Personvern</i>	
Kap. 545 Datatilsynet	123
Kap. 3545 Datatilsynet	124
Kap. 546 Personvernemnda	124
<i>Programkategori 13.50</i>	
<i>Distrikts- og regionalpolitikk</i>	126
Kap. 550 Omstillingsdyktig næringsliv og lokalsamfunn i distriktene	133
Kap. 551 Regional utvikling og nyskaping ..	138
Kap. 552 Nasjonalt samarbeid for regional utvikling	139
Kap. 553 Omstillingsdyktige regioner	140
Kap. 554 Kompetansesenter for distriktsutvikling	145
<i>Programkategori 13.60 Samiske formål</i>	
Kap. 560 Sametinget	149
Kap. 561 Tilskudd til samiske formål	150
Kap. 562 Gáldu – Kompetansesenteret for urfolks rettigheter	152
Kap. 3562 Gáldu – Kompetansesenteret for urfolks rettigheter	152
Kap. 563 Internasjonalt reindriftssenter	153
Kap. 3563 Internasjonalt reindriftssenter	154
<i>Programkategori 13.67</i>	
<i>Nasjonale minoriteter</i>	155
Kap. 567 Nasjonale minoriteter	157
<i>Programkategori 13.70 Rammeoverføringer til kommunesektoren mv.</i>	
Kap. 571 Rammetilskudd til kommuner	168
Kap. 572 Rammetilskudd til fylkeskommuner	176
Kap. 573 Kommunereform	181
Kap. 575 Ressurskrevende tjenester	183
Kap. 576 Vedlikehold og rehabilitering	184
Kap. 578 Valgdirektoratet	185
Kap. 579 Valgutmøter	186
Kap. 5616 Kommunalbanken AS	187
Kap. 2427 Kommunalbanken AS	188

<i>Programkategori 13.80</i>	
<i>Bolig, bomiljø og bygg</i>	189
Kap. 580 Bostøtte	198
Kap. 581 Bolig- og bomiljøtiltak	201
Kap. 585 Husleietvistutvalget	206
Kap. 3585 Husleietvistutvalget	207
Kap. 587 Direktoratet for byggkvalitet	207
Kap. 3587 Direktoratet for byggkvalitet	209
Kap. 2412 Husbanken	209
Kap. 5312 Husbanken	212
Kap. 5615 Husbanken	212

<i>Programkategori 13.90</i>	
<i>Planlegging, byutvikling og geodata</i>	214
Kap. 590 Planlegging og byutvikling	223
Kap. 595 Statens kartverk, arbeid med tinglysning og nasjonal geografisk infrastruktur	230
Kap. 3595 Statens kartverk, arbeid med tinglysning og nasjonal geografisk infrastruktur	234
Kap. 2465 Statens kartverk	235

Del III Omtale av særlige temaer	237
7 Omtale av særlige temaer	239
7.1 Samfunnssikkerhet og beredskap	239
7.2 Omtale av klima- og miljørelevante saker	241
7.3 Omtale av lønnsvilkår o.a. til ledere i heleide statlige virksomheter	242
7.4 Orientering om likestilling i staten	242
7.5 Orientering om likestilling i virksomhetene	244
Forslag	247

Vedlegg 1	
Bakgrunnsmateriale for budsjettforslaget på programkategori 13.50	
Distrikts- og regionalpolitikk	261

Vedlegg 2	
Gjeldende romertallsvedtak fra tidligere år	289

Tabelloversikt

Tabell 2.1	Oversikt over nye IKT- og digitaliseringstiltak i statsbudsjettet for 2017	20	Tabell 6.16	Satser for Nord-Norge-tilskudd for fylkeskommunene	176
Tabell 3.1	Gjennomsnittlig årlig oppgavekorrigeret realvekst. Sum for kommunene i landet.	31	Tabell 6.17	Tilskudd gjennom inntektsystemet for 2016 og 2017	177
Tabell 3.2	Økning i kommunesektorens handlingsrom i 2017 med og uten effektiviseringskrav på 0,5 pst.	31	Tabell 6.18	Endringer i rammetilskuddet til kommuner og fylkeskommuner som følge av endringer i oppgavefordelingen, regelendringer, innlemming av øremerkede tilskudd mv.	178
Tabell 3.3	Realvekst i kommunesektorens inntekter i 2017	31	Tabell 6.19	Kompensasjon for engangskostnader ved kommunesammenslåing	182
Tabell 3.4	Kommunenes og fylkeskommunenes frie inntekter	32	Tabell 6.20	Reformstøtte	182
Tabell 3.5	Kommunesektorens inntekter i 2017	33	Tabell 6.21	Kompensasjon for engangskostnader ved fylkesammenslåing	183
Tabell 4.1	Oversikt over anmodningsvedtak, ordnet etter sesjon og nummer	38	Tabell 6.22	Mål for programkategori 13.80 Bolig, bomiljø og bygg	191
Tabell 6.1	Mål for programkategori 13.00 Administrasjon og felles-tjenester mv.	53	Tabell 6.23	Mål for programkategori 13.90 Planlegging, byutvikling og geodata	216
Tabell 6.2	Fordeling av bevilgningen på programmer	66	Tabell 7.1	Årsverk og gjennomsnittlig månedsfortjeneste 2014 og 2015	243
Tabell 6.3	Mål for programkategori 13.25 Fylkesmannsembetene	75	Tabell 7.2	Deltid, midlertidig ansatt, foreldrepermisjon og sykefravær i 2014 og 2015	243
Tabell 6.4	Mål for programkategori 13.30 Statlige byggeprosjekter og eiendomsforvaltning	87	Tabell 7.3	Antall årsverk og gjennomsnittlig månedsfortjeneste per årsverk 2010–2015	244
Tabell 6.5	Statsbyggs balanse	101	Tabell 7.4	Prosentdelen kvinner og menn i alle lederstillinger og topplederstillinger i statlig sektor 2010–2015	244
Tabell 6.6	Mål for programkategori 13.40 Forvaltningsutvikling og IKT-politikk	106	Tabell 7.5	Tilstandsrapportering – kjønn ...	245
Tabell 6.7	Mål for programkategori 13.45 Personvern	122	Vedlegg 1		
Tabell 6.8	Mål for programkategori 13.50 Distrikts- og regionalpolitikk	128	Tabell 1.1	Differensiert arbeidsgiveravgift og kompenserende tiltak for økt arbeidsgiveravgift	264
Tabell 6.9	Mål for programkategori 13.60 Samiske formål	148	Tabell 1.2	Næringspolitikk	264
Tabell 6.10	Mål for programkategori 13.67 Nasjonale minoriteter	156	Tabell 1.3	Infrastruktur	266
Tabell 6.11	Mål for programkategori 13.70 Rammeoverføringer til kommunesektoren mv.	162	Tabell 1.4	Velferd, oppvekst og miljø	267
Tabell 6.12	Delkostnadsnøklenes vekt i samlet kostnadsnøkkel 2017	170	Tabell 1.5	Særskilte tiltak for Finnmark og Nord-Troms	268
Tabell 6.13	Kostnadsnøkkel for kommunene 2017	171	Tabell 1.6	Tiltak som prioriterer Nord-Norge og rammetilskudd til kommunene	269
Tabell 6.14	Satser for distriktstilskudd Sør-Norge	172			
Tabell 6.15	Satser for distriktstilskudd Nord-Norge	173			

Tabell 1.7	Mål for programkategori 13.50 Distrikts- og regionalpolitikk 2015	270	Tabell 1.9	Fordeling av kap. 551, post 60 mellom fylkeskommuner	287
Tabell 1.8	Bruk av midler i 2015 fordelt på mål, post, sentralitet og forvalter	286	Tabell 1.10	Fordeling av kap. 551, post 61 mellom fylkeskommunene	288

Figuroversikt

Figur 1.1	Organisasjonskart for Kommunal- og moderniserings- departementet med underliggende etater og andre virksomheter	11	Figur 6.2	Departementets behandling av innsigelsessaker	218
Figur 3.1	Vekst i frie inntekter ut over beregnete demografi- og pensjonskostnader	30	Vedlegg 1		
Figur 6.1	Ressursfordeling per departementsområde 2015	84	Figur 1.1	Utvikling i den brede distrikts- politikken 2003–2017	263

Oversikt over bokser

Boks 3.1	Kommunesektorens inntekter i 2017	33	Boks 6.2	Statens områdesatsing i byer	227
Boks 6.1	Behandling av innsigelsessaker ...	218	Boks 6.3	Kartverkets tilknytningsform	231

DET KONGELIGE KOMMUNAL-
OG MODERNISERINGSDEPARTEMENT

Prop. 1 S

(2016–2017)

Proposisjon til Stortinget (forslag til stortingsvedtak)

FOR BUDSJETTÅRET 2017

Utgiftskapitler: 1–2, 500–595, 2412, 2445

Inntektskapitler: 3500–3595, 5312, 5445–5446, 5615–5616

*Tilråding fra Kommunal- og moderniseringsdepartementet 16. september 2016,
godkjent i statsråd samme dag.
(Regjeringen Solberg)*

Del I
Innledning del

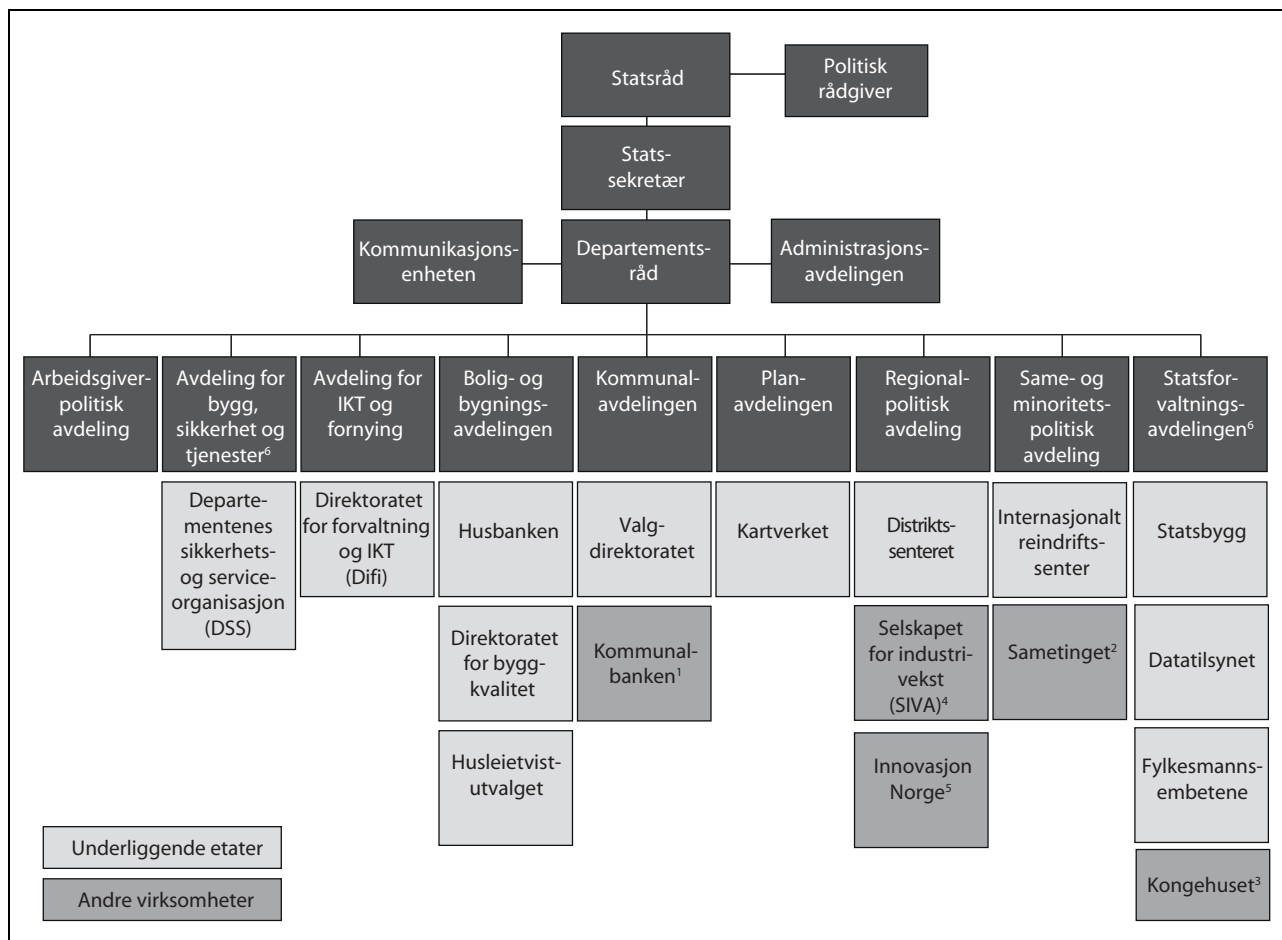
1 Innledning

1.1 Ansvarsområder og organisering

Kommunal- og moderniseringsdepartementet har ansvaret for statlig arbeidsgiverpolitikk, sikkerhet og fellestjenester for departementene, fornying av offentlig sektor og IKT-politikk, bolig- og bygningpolitikk, økonomiske og juridiske rammebetingelser for kommunesektoren, gjennomføring

av valg, planlegging og kart- og geodata, regional- og distriktpolitikk, samer og nasjonale minoriteter, personvern, overordnet ansvar for statlige bygg og fylkesmannsembetene samt budsjettet for Kongehuset.

Kommunal- og moderniseringsdepartementets organisering:

Figur 1.1 Organisasjonskart for Kommunal- og moderniseringsdepartementet med underliggende etater og andre virksomheter

¹ Aksjeselskap heleid av staten ved Kommunal- og moderniseringsdepartementet.

² Selvstendig folkevalgt organ.

³ Kommunal- og moderniseringsdepartementet har ansvaret for bevilgningene til Kongehuset.

⁴ Statsforetak eid av Nærings- og fiskeridepartementet. Forvalter tilskudd for Kommunal- og moderniseringsdepartementet.

⁵ Særlovsselskap eid av Nærings- og fiskeridepartementet og fylkeskommunene. Forvalter tilskudd for Kommunal- og moderniseringsdepartementet.

⁶ Statsforvaltningsavdelingen og Avgdeling for bygg, sikkerhet og tjenester slås sammen til én avdeling fra 1. november 2016.

1.2 Oversikt over budsjettforslaget på programkategorinivå

Utgifter fordelt på programkategorier

(i 1 000 kr)					
Kat.	Betegnelse	Regnskap 2015	Saldert budsjett 2016	Budsjettets stilling pr 1. halvår	Forslag 2017
00.10	Det kongelige hus	227 610	232 229	211 733	248 169
	Sum programområde 00	227 610	232 229	211 733	248 169
13.00	Administrasjon og fellestjenester mv.	1 952 491	1 913 799	1 932 129	2 108 220
13.25	Fylkesmannsembetene	1 755 180	1 694 851	1 694 851	2 003 856
13.30	Statlige byggeprosjekter og eiendomsforvaltning	4 480 121	5 895 687	5 930 087	6 210 186
13.40	Forvaltningsutvikling og IKT-politikk	394 560	493 564	453 914	551 137
13.45	Personvern	40 816	47 474	47 474	52 696
13.50	Distrikts- og regionalpolitikk	2 115 740	1 853 354	1 865 554	1 455 229
13.60	Samiske formål	311 152	314 105	314 105	329 943
13.67	Nasjonale minoriteter	22 080	33 140	33 140	43 877
13.70	Rammeoverføringer til kommune-sektoren mv.	163 607 854	167 134 068	166 425 868	172 346 597
13.80	Bolig, bomiljø og bygg	21 651 984	21 687 783	22 031 583	21 145 514
13.90	Planlegging, byutvikling og geodata	848 907	985 616	985 713	1 288 792
	Sum programområde 13	197 180 885	202 053 441	201 714 418	207 536 047

Inntekter fordelt på programkategorier

(i 1 000 kr)					
Kat.	Betegnelse	Regnskap 2015	Saldert budsjett 2016	Budsjettets stilling pr 1. halvår	Forslag 2017
13.00	Administrasjon og fellestjenester mv.	168 561	140 223	140 223	144 150
13.25	Fylkesmannsembetene	176 891	157 573	157 573	161 175
13.30	Statlige byggeprosjekter og eiendomsforvaltning	1 174 338	1 033 315	1 123 315	1 033 337
13.40	Forvaltningsutvikling og IKT-politikk	11 234	19 830	19 930	42 282
13.45	Personvern	792			
13.60	Samiske formål	6 166	4 943	4 943	2 967
13.70	Rammeoverføringer til kommune- sektoren mv.	87	417 000	417 000	390 000
13.80	Bolig, bomiljø og bygg	15 576 803	14 182 814	14 181 817	14 418 045
13.90	Planlegging, byutvikling og geodata	430 330	421 715	421 715	831 048
	Sum programområde 13	17 545 202	16 377 413	16 466 516	17 023 004

2 Hovedmål og prioriteringer

2.1 Innledning

Regjeringen vil føre en politikk som skaper muligheter for alle. Regjeringen har pekt ut åtte satsingsområder, og Kommunal- og moderniseringsdepartementet har ansvar for to av disse:

- *Levende lokaldemokrati*. Regjeringen vil fornye og forbedre kommunestrukturen, slik at sterkere kommuner kan løse framtidens velferdsoppgaver bedre. Gjennom kommunereformen kan større kommuner få flere oppgaver og ta mer ansvar enn dagens kommuner. Dette vil styrke det lokale selvstyret og gi et bedre velferdstilbud over hele landet.
- *En enklere hverdag for folk flest*. Regjeringen vil fornye, forenkle og forbedre offentlig sektor. Den enkelte skal få større frihet til å styre sitt eget liv. Gjennom mindre byråkrati og regulering vil Regjeringen gi mer tillit og større handlingsrom til enkeltmennesker, lokalsamfunn, bedrifter og virksomheter.

I tillegg har Kommunal- og moderniseringsdepartementet gjennom boligpolitikken ansvar for viktige områder knyttet til satsingsområdet *Et sterkere sosialt sikkerhetsnett*. Målet er at alle skal ha et trygt og godt sted å bo.

Kommunal- og moderniseringsdepartementet arbeider både med disse og departementets øvrige ansvarsområder for å fornye, forenkle og forbedre offentlig sektor.

2.2 Budsjettmessige prioriteringer for 2017

Hovedprioriteringer i budsjettforslaget for Kommunal- og moderniseringsdepartementet:

- Levende lokaldemokrati
- Fornye, forenkle og forbedre offentlig sektor
- Et sterkere sosialt sikkerhetsnett

For å bidra til et *levende lokaldemokrati* og styrke det kommunale velferdstilbudet, legger Regjeringens økonomiske opplegg for kommunesektoren

til rette for at kommunene og fylkeskommunene kan tilby flere og bedre tjenester.

Regjeringen foreslår en realvekst i kommunesektorens samlede inntekter i 2017 på 3,4 mrd. kroner regnet fra inntektsnivået i 2016 etter Stortingets behandling av Revidert nasjonalbudsjett 2016. Realveksten i frie inntekter er knapt 4,1 mrd. kroner. Veksten i frie inntekter er blant annet begrunnet med satsinger på rehabilitering og habilitering, rusomsorg, skolehelsetjenester og helsestasjoner og tidlig innsats i grunnskolen. I tillegg er en del av veksten begrunnet med behovet for fornying og opprusting av fylkesveiene. Regjeringen foreslår i tillegg 650 mill. kroner i engangstilskudd til vedlikehold i kommuner på Sør- og Vestlandet. Formålet er å bidra til økt aktivitet i regioner som er rammet av høy ledighet.

Regjeringen forsetter arbeidet med å fornye, forenkle og forbedre offentlig sektor. Målet er *en enklere hverdag for folk flest*. Digitalisering av offentlige tjenester og arbeidsprosesser skal sørge for at ansatte i staten kan jobbe enklere og mer effektivt, og at innbyggere og næringsliv får gode og enkle tjenester.

Regjeringen foreslår om lag 1,2 mrd. kroner til nye IKT- og digitaliseringstiltak i 2017. For å øke digitaliseringstempoet, foreslås det å utvide medfinansieringsordningen for små og mellomstore lønnsomme digitaliseringsprosjekter. Det foreslås også en økning på 22 mill. kroner for å opprettholde framdriften i moderniseringen av Husbankens IKT-system. Overgangen fra papirbasert post til digital post fra det offentlige vil være forenklende for innbyggerne og næringslivet. Det vil også gi besparelser for statlige virksomheter, blant annet i form av reduserte portokostnader og mer effektive arbeidsprosesser. Regjeringen foreslår å realisere deler av gevinstene gjennom å redusere budsjettene for statlige virksomheter med knapt 200 mill. kroner i 2017.

Regjeringen arbeider dessuten videre med forenkling av planprosessene og byggesaksbehandlingen. Arbeidet med å gi hele landet en detaljert og digital terreng- og høydemodell foreslås videreført med en samlet statlig innsats på om lag 60

mill. kroner i 2017. Det foreslås dessuten å etablere en nasjonal digital fellestjeneste for byggesaker på Altinn-plattformen. Tjenesten vil legge til rette for flere korrekte og fullstendige byggesøknader og høyere effektivitet i kommunenes saksbehandling.

Regjeringen vil styrke det sosiale sikkerhetsnettet blant annet ved å legge til rette for at vanskeligstilte skal få hjelp til å skaffe seg og bli boende i en egnet bolig. Bostøtten skal opprettholdes som et viktig virkemiddel i boligpolitikken. Regjeringen vil legge oppdatert informasjon fra a-ordningen til grunn for beregning av bostøtte. Det innføres også en ny prisjusteringsmodell som gjør at bostøtten i større grad reflekterer reell prisvekst. Kompensasjonsordningen for uførereformen i bostøtten foreslås dessuten videreført ut 2017. Regjeringen foreslår en låneramme i Husbanken på 18 mrd. kroner i 2017. Dette legger til rette for at vanskeligstilte på boligmarkedet kan få bistand til å etablere seg i egen bolig, og at flere boliger og bygg møter fremtidens behov.

Byggeaktiviteten i statlige byggeprosjekter opprettholdes på et høyt nivå i 2017. De to store byggeprosjektene Campus Ås og nytt nasjonalmuseum videreføres med en samlet bevilgning på om lag 3,1 mrd. kroner i 2017. Videre foreslås blant annet å videreføre prosjektering av nye Agder fengsel med to byggeprosjekter i henholdsvis Mandal og Froland, og oppstart av nye arkivbygg i Rana og på Tynset.

En vellykket regional- og distriktpolitikk forutsetter innsats på en rekke politikkområder. Regjeringen fortsetter å vri den distriktpolitiske innsatsen i retning av generelle virkemidler. Samlet foreslår Regjeringen å bevilge vel 40 mrd. kroner under andre politikkområder som har stor betydning for regional utvikling. Programkategori 13.50 Distrikts- og regionalpolitikk foreslås redusert med om lag 400 mill. kroner i 2017 til 1,45 mrd. kroner. Dette gir rom for økt satsing på vekstfremmende skattelettelser, forskning og fysisk infrastruktur, herunder fylkesveier. Bevilgningene til fylkesveier har økt med om lag 1,4 mrd. kroner så langt i regjeringsperioden. Innsatsen over programkategori 13.50 skal målrettes mot omstilling i bedriftene på kort sikt, og omstilling i bedrifter, næringsmiljøer og lokalsamfunn på lang sikt.

2.3 Levende lokaldemokrati

Sterkere kommuner med flere oppgaver

Et levende lokaldemokrati er et av Regjeringens satsingsområder. Regjeringen vil spre makt,

begrense statlig detaljstyring og bygge samfunnet nedenfra.

Det er et overordnet mål å gi kommunesektoren gode rammevilkår som kan styrke kommunene både som tjenesteprodusenter, myndighetsutøvere, samfunnsutviklere og som demokratiske arenaer. Rammestyring er et av hovedprinsippene for statens styring av kommunesektoren. Rammestyring er en forutsetning for at kommunene skal ha et handlingsrom, slik at de kan fungere som lokale demokratier som kan gjøre lokale og individuelle tilpasninger av tjenestene og foreta egne veivalg.

Kommunereformen er en viktig del av dette arbeidet. Regjeringen ønsker å gi mer makt og myndighet til større kommuner og legge oppgaver og beslutninger så nær dem det gjelder som mulig.

1. juli 2016 gikk fristen for kommunenes vedtak i kommunereformen ut. Mange kommuner ser at de vil stå sterkere sammen og har fattet vedtak om å bygge ny kommune. Om lag halvparten av landets befolkning bor i kommuner som er positive til sammenslåing med andre kommuner. Vedtakene som er gjort så langt viser at det vil bli gjennomført flere kommunesammenslåinger i kommunereformen nå enn det er blitt gjort siden 1967.

Kommunenes vedtak ble oversendt fylkesmennene som kom med sine tilrådninger innen 1. oktober 2016. Regjeringen har også lagt til rette for at kommuner som trenger noe mer tid kan bruke høsten på å komme i mål, og fortsatt være en del av reformen.

På bakgrunn av målene for reformen, de lokale prosessene og fylkesmennenes tilrådninger, vil Regjeringen legge fram et samlet forslag til kommunestruktur for Stortinget våren 2017.

En endret kommunestruktur med større kommuner vil legge grunnlaget for å kunne overføre flere oppgaver til kommunene. Stortinget behandlet Meld. St. 14 (2014–2015) *Kommunereformen – nye oppgaver til større kommuner* 9. juni 2015 på grunnlag av Innst. 333 S (2014–2015). Flertallet i kommunal- og forvaltningskomiteen sluttet seg til meldingens forslag om oppgaveoverføringer med noen unntak. Kommunal- og moderniseringsdepartementet sendte forslag om nye oppgaver til større kommuner på høring 1. juni 2016 med høringsfrist 1. oktober. Departementet tar videre sikte på å fremme en lovproposisjon for Stortinget våren 2017, samtidig med forslag om ny kommunestruktur og nytt regionalt nivå. Som en del av kommunereformen har departementet også sett på den statlige styringen av kommunene med sikte på redusert detaljstyring av større kommuner. Resultatet av gjennomgangen presenteres for Stortinget våren 2017.

Kommunal- og moderniseringsdepartementet vil legge til rette for enklere og mer effektive plan- og byggesaksprosesser. Forslag til ytterligere endringer i plan- og bygningsloven ble oversendt Stortinget 17. juni 2016. Forslagene innebærer blant annet at kommunene får større handlingsrom i saker av lokalpolitisk art. I den sentrale behandlingen av innsigelsessaker legger departementet fortsatt stor vekt på hensynet til lokaldemokratiet.

Regjeringen har i tråd med enighet med Venstre fremmet forslag om endringer i kommunenes inntektssystem som både sikrer gode tjenester i hele landet og fjerner hindringer for kommunereform. Forslaget har fått tilslutning fra Stortinget og iverksettes fra 2017.

Regionreform

Regjeringen ønsker en helhetlig forvaltningsstruktur som møter framtidens utfordringer og der de ulike delene fungerer godt sammen. Stortingets flertall har gått inn for å videreføre et folkevalgt nivå mellom stat og kommune. En regionreform er nødvendig for å bringe fylkesinndelingen bedre i samsvar med de samfunnsutfordringer som regionalt folkevalgt nivå skal bidra til å løse.

I Meld. St. 22 (2015–2016) *Nye folkevalgte regioner – rolle, struktur og oppgaver* varslet Regjeringen at det tas sikte på å legge fram en proposisjon våren 2017 med forslag til ny regional struktur for nye folkevalgte regioner samt et samlet forslag til nye regioners oppgaver og ansvar. Gjennomføring av regionreformen forutsetter om lag ti folkevalgte regioner.

Våren 2016 støttet stortingsflertallet Regjeringens forslag til regionreform, med hensyn til både ny regionstruktur, oppgaver og ansvar. Stortingets flertall ba «regjeringen foreta en balansert og samlet vurdering av ny regionstruktur i lys av målene med reformen og kriteriene for ny struktur, etter at fylkeskommunene har fattet sine vedtak, og legge frem forslag for Stortinget til inndeling av det nye regionale folkevalgte nivået på om lag ti regioner», jf. Innst. 377 S (2015–2016) fra kommunal- og forvaltningskomiteen om nye folkevalgte regioner – rolle, struktur og oppgaver.

Fylkeskommunene er bedt om å treffe vedtak om ny regionstruktur innen 1. desember 2016. Departementet vil våren 2017 legge fram en proposisjon med forslag til ny struktur for regionalt folkevalgt nivå i tråd med Meld. St. 22 (2015–2016) og komiteens merknad.

Bærekraftige byer og sterke distrikter

En verdensøkonomi i endring gir konsekvenser for Norge på ulike måter. Fallet i oljeprisen har påvirket Sør- og Vestlandet sterkest, med synkende investeringstakt i petroleumssektoren, stigende arbeidsløshet og fallende boligpriser. Andre deler av landet, som Nord-Norge, har lavere arbeidsløshet og eksporterende virksomheter som nyter godt av lav kronekurs. Samtidig har flere regioner i landsdelen mangel på relevant og kompetent arbeidskraft, særlig innen fag- og yrkesrettede utdanninger. Derfor er Regjeringens betydelige innsats for kunnskap, kompetanse og sterkere kompetansemiljøer viktig ikke minst for Nord-Norge.

Demografien er i endring. En større andel eldre og et kulturelt mer mangfoldig samfunn gir nye utviklingsmuligheter, men også utfordringer. En aldrende befolkning vil føre til konkurranse om arbeidskraft mellom både næringer og regioner, særlig i mindre sentrale strøk. Samtidig vil automatisering og robotisering over tid påvirke behov for arbeidskraft for visse yrker og oppgaver. På den andre siden kan endringene føre til etterspørsel etter nye produkter og tjenester.

Klimaendringene krever at vi tenker nytt om hvordan vi bygger, utnytter arealer og om transportløsninger. Gjennom nasjonale og internasjonale avtaler har vi forpliktet oss til å kutte i klimagassutslipp og forsterke arbeidet med klimatilpassning. Næringslivet får nye utfordringer, men også nye muligheter. Miljøteknologi vil være en del av svaret, samtidig som strengere utslippskrav vil medføre nødvendig omstilling i deler av næringslivet. Både næringsliv og regioner har ulike forutsetninger for å møte en slik omstilling.

Distriktpolitikk og politikk for byer er ofte sett som motsetninger. Våren 2017 vil Regjeringen legge fram en melding til Stortinget om bærekraftige byer og sterke distrikter. Målet er at ulike deler av landet drar mer nytte av hverandre i møtet med omstillingen.

I meldingen vil Regjeringen vurdere hvordan koblingen mellom bærekraftig utvikling og lokal og regional planlegging kan styrkes. Andre sentrale spørsmål vil være hvordan offentlig sektor kan være en stedlig partner for næringslivet i møtet med omstillingen, hvordan vi sikrer en samordnet areal- og transportplanlegging som bidrar til å nå klimamålene og styrke omstillingsevnen, og hvordan vi legger til rette for attraktive bomiljø, godt tilbud av tjenester og gode møteplasser for befolkning og næringsliv. Vekstkraft og likeverdige levekår i alle deler av landet er en gjennomgående problemstilling.

Samordnet bolig-, areal- og transportplanlegging i arbeidet med å utvikle attraktive, bærekraftige og konkurransedyktige byer og tettsteder

Konsentrert arealbruk i kollektivknutepunkt og mer kollektivtransport, sykling og gange er et mål. Bykommunene har gjennom planlegging etter plan- og bygningsloven en viktig rolle i å legge grunnlaget for attraktive og funksjonelle byregioner for innbyggere og næringsliv. Befolkningsvekst, arealkonflikter, press på infrastruktur og klimautfordringer krever en samordnet bolig-, areal- og transportplanlegging på tvers av kommunale grenser. Regjeringen vil også i 2017 følge opp politikken for en samordnet bolig-, areal- og transportplanlegging gjennom en forsterket innsats rettet mot utvikling og oppfølging av byutviklingsavtaler mellom relevante fylkeskommunale, kommunale og statlige aktører. Avtalene skal ivareta arealdimensjonen i bymiljøavtalene. Byutviklingsavtalene skal være et verktøy for å sikre forpliktende samarbeid mellom de ulike partene for å gjennomføre tiltak i handlingsprogrammet til de regionale eller interkommunale bolig-, areal- og transportplanene. Byutviklingsavtalene vil kunne sikre en mer koordinert stat, gi mindre behov for bruk av innsigelser og sørge for aktiv statlig deltakelse i de tiltakene som berører statlig virksomhet. Det tas sikte på at byutviklingsavtaler i første omgang inngås for områdene Oslo/Akershus, Bergen, Trondheim og Stavangerregionen.

2.4 En enklere hverdag for folk flest

Fornye, forenkle og forbedre

Regjeringen er i gang med et bredt arbeid med å fornye, forenkle og forbedre offentlig sektor. Innbyggerne skal kunne møte en effektiv og brukerrettet offentlig forvaltning som er opptatt av gjennomføring og resultater. Moderniseringen innebærer å fornye, forenkle og forbedre både arbeidsformer og oppgaver. Noen ganger er det også nødvendig å endre organiseringen. Forvaltningens tjenester og myndighetsutøvelse må være tilpasset endringer i samfunnet og være i samsvar med de forventninger innbyggere og næringsliv har. Gjennom en rekke tiltak for å fornye, forenkle og forbedre forvaltningen, vil Regjeringen bruke offentlige midler mer målrettet, for å gjøre samfunnet mindre byråkratisk og øke gjennomføringskraften.

Offentlig sektor i Norge er velfungerende i internasjonal målestokk, men vi har likevel mange muligheter for forbedring. Samfunnet endrer seg

raskt. Det trengs en kultur for stadig fornying. Vi ønsker blant annet større gjennomføringskraft, høyere effektivitet, mindre detaljstyring, mer samhandling og en sterkere brukerorientering. Regjeringen har siden den tiltrådte arbeidet med en rekke konkrete tiltak for å øke kvaliteten på styring og ledelse i offentlig sektor og legge til rette for en mer effektiv bruk av ny teknologi. Dette arbeidet har blitt enda viktigere nå når de økonomiske utsiktene er svakere enn før.

Regjeringens satsingsområde en enklere hverdag for folk flest er en overbygning for mange av tiltakene. Sammen med viktige strukturreformer skal dette omstillingsarbeidet gi bedre effektivitet og gjennomføringskraft i offentlig sektor.

Et viktig perspektiv i fornyingsarbeidet er økt valgfrihet. Private og frivillige skal i større grad kunne levere velferdstjenester på oppdrag for det offentlige. På den måten vil brukere av offentlige tjenester få et mer variert tilbud og større valgfrihet. Friere brukervalg i kommunal sektor er et stikkord for dette.

Enklere regelverk vil gi et viktig bidrag til en enklere hverdag for folk. En rekke forenklinger i lover, forskrifter og annet regelverk er allerede gjennomført eller er under gjennomføring. Effekten retter seg i mange tilfeller direkte mot innbyggerne. Andre endringer dreier seg først og fremst om å forenkle regler og prosedyrekrav innenfor forvaltningen og gjøre arbeidet der mer effektivt.

Digitalisering er en drivkraft for å fornye, forenkle og forbedre offentlige tjenester og effektivisere forvaltningen. Digitalisering handler om nye måter å tilrettelegge offentlige tjenester på. Mange arbeidsprosesser kan utføres mer effektivt ved bruk av ny teknologi. Det blir effektivt for brukerne og effektivt for forvaltningen. Bruk av Digital postkasse til utsendelse av politiattest er et eksempel på et digitaliseringstiltak hvor både innbyggerne og forvaltningen sparer tid og penger.

Fjerning av tidstyver er en del av Regjeringens arbeid med å skape en mer effektiv offentlig sektor. Tidstyver stjeler tid og ressurser i forvaltningen, hos innbyggere og i næringslivet. Tidstyver kan være utdatert regelverk, unødvendig rapportering eller tungvinte prosedyrer. I 2014 og 2015 ga Regjeringen alle statlige virksomheter i oppdrag å jakte og fjerne tidstyver. Hele staten skulle fornye, forenkle og forbedre sine arbeidsprosesser og melde inn tidstyver som andre forårsaker. Mer enn 1 800 meldinger ble mottatt. Tidstyvene omhandler i stor grad områder som samordning av IKT-løsninger, tungvint regelverk, detaljert etatsstyring og lite brukervennlige tjenester. Systematisering av innmeldte tidstyver i forvaltning

gen har gitt oversikt og innsikt i effektiviseringsbehovet i forvaltningen. Arbeidet med å fjerne tidstyver vil fortsette i 2017.

Regjeringen er opptatt av at offentlig forvaltning skal skrive så folk forstår. Undersøkelser viser at mange innbyggere har problemer med å forstå brev, skjema, regelverk og så videre fra det offentlige. Det svekker tilliten, det er ineffektivt og det er en trussel mot rettssikkerheten og demokratiet.

I tillegg til kontinuerlig å stimulere til klart språk i statlige virksomheter, har Kommunal- og moderniseringsdepartementet gitt KS støtte til et femårig klarspråkprogram for kommunesektoren i perioden 2015–2020. Juridiske tekster danner grunnlaget for mange andre tekster i det offentlige. Departementet har derfor inngått en tiårig intensjonsavtale med Det juridiske fakultet på Universitetet i Oslo om å integrere klart språk som del av jusutdanningen. Målet er at jusstudentene skal kunne skrive klare og forståelige juridiske tekster.

Gjennom Program for bedre styring og ledelse i staten pågår et helhetlig forbedringsarbeid, med en rekke konkrete aktiviteter. Kjernen i programmet er å bygge en sterkere kultur i forvaltningen for samhandling, resultater og gjennomføring. Tiltak som kombinerer tydelige krav overfor statlige ledere med tiltak som skal øke ledernes forståelse og handlingsrom, står sentralt. Gjennom programmet er en rekke initiativ og tiltak knyttet til styring og ledelse i statlig sektor satt i gang, både i enkeltsektorer og som tiltak av tverrgående karakter. Dette er et arbeid som ikke kan løses en gang for alle. Det å bygge en kultur for bedre resultatorientering og gjennomføringskraft innebærer et systematisk arbeid over tid.

Staten har en rekke ulike virksomheter som alle har viktige samfunnsoppdrag. Dersom virksomhetene skal lykkes med å drive gode tjenester er det avgjørende at de kan rekruttere, utvikle og beholde gode medarbeidere. Kommunal- og moderniseringsdepartementet har utarbeidet en arbeidsgiverstrategi for staten som skal forsterke dette arbeidet. Arbeidet med en ny lov for statens ansatte skal også bidra til at staten blir en mer moderne og attraktiv arbeidsgiver.

Politiske utfordringer som går på tvers av etablerte administrative inndelinger, gir behov for samarbeid og samordning over sektorgrenser. Manglende samordning gir dårligere tjenester og reduserer effektiviteten i offentlig sektor, både i form av uheldig fragmentering av oppgaveløsningen og lite brukervennlige tjenester. Det pågår

ulike initiativ for å møte samordningsutfordringer på brede politikkkfelt, for eksempel ved at departementer velger å gi grupper av direktorater felles oppdrag om leveranser og tjenester. Konkrete samarbeidsprosjekter mellom stat og kommune bidrar også til mer sammenhengende og effektiv oppgaveløsning.

Innovasjon er et virkemiddel for effektivisering og fornyelse av offentlig sektor. Vi ser tegn til at offentlig sektor i økende grad er opptatt av å ta i bruk ny metodikk og innovative anskaffelser som virkemidler for omstilling og bedre ressursutnyttelse. Bevisstheten om dette må fortsatt økes, og ledere må motivere til innovasjon i den enkelte virksomhet. Det må også legges til rette for mer erfaringsdeling og læring på tvers. Designmetodikk er særlig interessant for å utvikle løsninger som er tilpasset brukernes behov. Direktoratet for forvaltning og IKT (Difi) har i 2016 gitt støtte til enkelte prosjekter i statlige virksomheter som vil bruke tjenstedesign som metode til å oppnå mer effektive og brukervennlige tjenester. Ordningen foreslås videreført i 2017, jf. programkategori 13.40 Forvaltningsutvikling og IKT-politikk.

Mange fornyings-, forenkling- og forbedringstiltak er i gang. For å oppnå god effekt er det ofte nødvendig å se helhetlig på hvilke typer tiltak som bør tas i bruk, for eksempel gjennom en kombinasjon av regelforenkling, tjenstedesign, klarspråk og digitalisering.

IKT for produktivitet og bedre tjenester

Digitalisering handler om å tilby nye og bedre tjenester som er enklere å bruke, og bidrar til å gjøre offentlig sektor mer effektiv. I april 2016 la Regjeringen fram en melding om IKT-politikken, jf. Meld. St. 27 (2015–2016) *Digital agenda for Norge – IKT for en enklere hverdag og økt produktivitet*. Meldingen beskriver hvordan IKT kan benyttes for å forenkle, fornye og forbedre offentlig sektor og understøtte økt verdiskaping. Hovedbudskapet er at Norge må utnytte potensialet for effektivisering og bedre tjenester ved digitalisering og bruk av IKT, noe som igjen skal kunne gi produktivitetsgevinster.

Det ble bevilget om lag 740 mill. kroner til nye digitaliseringsprosjekter i 2016. Regjeringen har blant annet startet arbeid med modernisering av folkeregisteret, utvikling av ny elektronisk offentlig postjournal, utvikling av selvbetjeningsløsning for startlån i Husbanken og etablering av digital nasjonal terreng og høydemodell.

1,2 mrd. kroner til nye digitaliseringsprosjekter i 2017

Regjeringens forslag til satsinger og omprioriteringer i statsbudsjettet for 2017 vil gjøre det mulig å realisere flere nye IKT- og digitaliseringsprosjekter. Regjeringen foreslår blant annet å utvide medfinansieringsordningen for lønnsomme IKT-prosjekter, slik at det kan gis tilsagn om tilskudd for 112,5 mill. kroner i 2017. Dette vil bidra til at flere lønnsomme og innovative prosjekter blir gjennomført, slik at digitaliseringstempoet i offentlig sektor økes.

Tabell 2.1 nedenfor gir en oversikt over nye IKT- og digitaliseringstiltak i statsbudsjettet for 2017. Inkludert nye digitaliseringsprosjekter som vil få finansiering gjennom medfinansieringsordningen for lønnsomme IKT-prosjekter i 2017, vil Regjeringens budsjettforslag innebære om lag 1,2 mrd. kroner til nye IKT- og digitaliseringstiltak i 2017.

Regjeringen foreslår at det bevilges 440 mill. kroner til IKT-modernisering i NAV i form av IKT-løsning for saksbehandling av søknader om foreldrepenger og engangsstønad.

Regjeringen foreslår at det bevilges 25 mill. kroner for å sikre bedre systemstøtte i Tolletaten. Det foreslås også en bevilgning på 35 mill. kroner til modernisering av Kommune-Stat-Rapportering (KOSTRA).

Regjeringen foreslår en bevilgning på 7 mill. kroner til utvikling av IKT-infrastruktur i Norges vassdrags- og energidirektorat (NVE). Det skal utvikles en løsning for digital innrapportering av data inn til NVE, og NVEs data skal gjøres tilgjengelige for ulike brukergrupper i samfunnet.

Regjeringen ønsker et IKT-løft i justissektoren. Regjeringen foreslår at det bevilges 356,5 mill. kroner til åtte nye IKT-prosjekter i flere deler av justis-

sektoren. Det skal investeres i både digital infrastruktur, utvikling av nye digitale tjenester og digitalisering av arbeidsprosesser. Politiet, utlendingsforvaltningen, Domstoladministrasjonen og Politiets sikkerhetstjeneste (PST) vil få nye digitale verktøy og saksbehandlingssystemer. Informasjon skal utveksles digitalt mellom etatene i justissektoren.

På Kommunal- og moderniseringsdepartementets område foreslås det å iverksette flere digitaliseringsprosjekter i 2017. Regjeringen foreslår å starte arbeidet med utvikling av nasjonal digital felles tjeneste for innsending og kvalitetskontroll av byggesøknader, fortsette arbeidet med digitalisering av lån og tilskudd i Husbanken og å forbedre informasjonssikkerheten i departementene.

Regjeringen foreslår at det bevilges 20 mill. kroner til utvikling av elektronisk helsekort for gravide. Dagens helsekort skrives for hånd, og den gravide må ha helsekortet med på alle møter med helsetjenesten. Tiltaket vil digitalisere kommunikasjonen mellom den gravide og helse- og omsorgssektoren. Det nye elektroniske helsekortet vil bidra til bedre svangerskapsomsorg.

Regjeringen foreslår også at det bevilges 172 mill. kroner til utvikling av ny saksbehandlingsløsning og ny registerplattform for Brønnøysundregistrene. Prosjektet omfatter blant annet ny teknologisk plattform og etablering av digitale løsninger for dialog med brukerne av 18 nasjonale registre og for innsending og uthenting av opplysninger.

I tillegg videreføres allerede vedtatte IKT-satsinger på flere sentrale områder, og en rekke prosjekter blir gjennomført innenfor gjeldende rammer. Det vises til omtale i de enkelte departementenes fagproposisjoner.

Tabell 2.1 Oversikt over nye IKT- og digitaliseringstiltak i statsbudsjettet for 2017

Departement	Tiltak	Kort omtale av tiltaket	(mill. kroner) Forslag
ASD	IKT-modernisering i NAV	Prosjekt 2 Modernisering av IKT i Arbeids- og velferdsetaten som bl.a. inneholder utvikling av gjenbrukbar saksbehandlingsløsning for søknader om foreldrepenger og engangsstønad	440
FIN	Bedre systemstøtte i Tolletaten	Utvikling av ny etterretningsløsning, elektronisk overføring av manifeste (oversikt over varer i en transportenhet), ny resultatregistreringsløsning i deklarasjonskontrollen og en informasjonsutvekslingsplattform med Skatteetaten	25
FIN	Modernisering av KOSTRA	Ny IKT-teknisk løsning for KOSTRA (Kommune-Stat-Rapportering) med bedre funksjonalitet og brukervennlighet	35
HOD	Elektronisk helsekort for gravide	Utvikling av nasjonal løsning for elektronisk kort for gravide	20
JD	Digitalisering av domstolene	Digitalisering av domstolens tjenester og arbeidsprosesser	28
JD	IKT-sikkerhet i politiet (infrastrukturinvesteringer)	Anskaffelse av datasentre for aktører i justis- og beredskapssektoren	40
JD	Modernisering av IKT i UDI	Modernisering av IKT-løsningen i utlendingsforvaltningen	100
JD	Nytt analysesystem i PST	Utvikling av nytt analysesystem i PST	90
JD	Stifinner II – elektronisk kommunikasjon mellom politi/påtale, domstolene, kriminalomsorgen m.fl.	Løsning for digital kommunikasjon mellom politi, påtalemyndigheter, domstolene og kriminalomsorgen	26
JD	Utvidet bruk av biometri i utlendingsforvaltningen	Utvikling av IKT-løsning som legger til rette for økt opptak, lagring og sammenligning av biometri for personer som reiser inn i, og oppholder seg i riket	17
JD	Mobile enheter for personkontroll	Anskaffelse av mobile enheter for identitetskontroll og utvikling av løsningen som gir polititjenestemenn umiddelbar og oppdatert informasjon om personen som blir gjenstand for kontroll	31
JD	Taps- og verifikasjonstjeneste	Utvikling av IKT-løsning for identitetsjekk av utenlandske borgere	24,5
KMD	ByggNett (nye tiltak)	Nasjonal digital fellestjeneste for innsending og kvalitetskontroll av byggesøknader	6
KMD	Husbankens IKT-modernisering	Digitalisering av lån og tilskudd i Husbanken og modernisering av Husbankens lånesystemer	42

Tabell 2.1 Oversikt over nye IKT- og digitaliseringstiltak i statsbudsjettet for 2017

Departement	Tiltak	Kort omtale av tiltaket	(mill. kroner) Forslag
KMD	Informasjonssikkerhet i departementene	Tiltak for bedre informasjonssikkerhet i departementene	5
KMD	Medfinansieringsordning for lønnsomme IKT-prosjekter	Medfinansieringsordning for lønnsomme IKT-prosjekter	112,5 ¹
NFD	Nytt registersystem for Brønnøysundregistrene	Utvikling av felles saksbehandlingsløsning og registerplattform for Brønnøysundregistrenes nasjonale registre	172
OED	IKT og bedre tilgang på NVEs datamateriale	Utvikling av IKT-infrastruktur i NVE, utvikling av løsning for digital innrapportering av data inn til NVE og tilgjengeliggjøring av NVEs data	7
Sum			1 221

¹ 112,5 mill. kroner er samlet tilsagnsramme for ordningen i 2017.

Hvorvidt man lykkes med digitalisering i offentlig sektor skal ikke måles ut fra hvor mye penger som settes av til digitaliseringstiltak, men hvilke effekter digitaliseringstiltak gir. Regjeringen har iverksatt flere tiltak for å bedre styringen av statlige digitaliseringsprosjekter og understøtte realiseringen av de forventede gevinstene av prosjektene, se omtale under punkt 2.5.

Bedre og enklere prosesser for plan- og byggesaker
Kommunal- og moderniseringsdepartementet vil legge til rette for enklere og mer effektive plan- og byggesaksprosesser, slik at boliger, infrastruktur og næringsområder kan bygges ut raskere og rimeligere.

I 2014 og 2015 vedtok Stortinget en rekke forenklinger i plan- og bygningsloven. Departementet sendte 17. juni 2016 en lovproposisjon til Stortinget med flere viktige effektiviserings- og forenklingsforslag som i hovedsak omhandler lovens plandel. Endringene skal blant annet bidra til større forutsigbarhet i planprosessen og gjøre det enklere å justere eksisterende planer i tråd med nye behov. Endringene i dispensasjonsbestemmelsene skal gi større lokalt handlingsrom for mindre tiltak som ikke har nasjonal eller viktig regional betydning. Det vil innebære at færre saker skal innom sektormyndighetene. Høsten 2016 ble det sendt på høring ytterligere forslag til forenklinger og forbedringer i plan- og bygningsloven. Det vil bli arbeidet med flere for-

slag til forenkling av plan- og bygningsloven også i 2017.

Terskelen for innsigelser er hevet. Det tas nå større hensyn til lokaldemokratiet.

For å sikre raskere prosesser og redusere konflikter, vil Regjeringen støtte opp om fylkesmennenes ansvar for samordning av statlige innsigelser. I alt tolv fylkesmenn deltok i forsøket der de ble gitt myndighet til å samordne og avskjære statlige innsigelser. Regjeringen vil bruke statlig plan på flere prosjekter av nasjonal betydning. Det skal blant annet bidra til effektivisering av store samferdselsprosjekt.

Departementet har også vedtatt endringer i byggesaksforskriften (SAK10) og byggteknisk forskrift (TEK10) som gjør det enklere og billigere å tilpasse eksisterende boliger til egne behov. Endringene trådte i kraft 1. januar 2016.

Departementet gjennomførte sommeren 2016 en høringsrunde om ytterligere forenkling av byggesaksforskriften (SAK10). Blant annet vil mindre frittliggende byggverk knyttet til jordbruks-, skogbruks-, og reindriftsnæring unntas søknadsplikt.

Byggteknisk forskrift (TEK10) er også under revisjon. I gjennomgangen av forskriften vurderes behov for opprydding og klargjøring av kravene, og om krav skal fjernes eller kravsnivået endres. Ny, forenklet forskrift skal være på plass i 2017.

Energikravene er revidert med virkning fra 1. januar 2016, og en overgangstid frem til 1. januar 2017. De nye energikravene gir flere forenklinger.

Det er blant annet økt mulighet til å bruke elektrisitet til oppvarming, for eksempel panelovner, i nye bygg. Det er også økt fritak fra energikrav for små bygg og fritidsboliger.

Samtidig med forenklingene i regelverket, arbeides det med å utvikle gode digitale løsninger for de involverte parter i alle faser av arealplanleggingen, byggeprosessen og forvaltningen av byggverket. Arbeidet med å gjøre planlegging enklere og mer effektiv gjennom utnyttelse av IKT-verktøy vil bli videreført i 2017, blant annet gjennom programmet Digitalisering og forenkling av plan- og byggesaksbehandlingen. Regjeringen foreslår at arbeidet med å gi hele landet en detaljert og digital terreng- og høydemodell videreføres med en bevilgning på 36 mill. kroner over Kommunal- og moderniseringsdepartementets budsjett, og en samlet årlig statlig innsats på om lag 60 mill. kroner.

Direktoratet for byggkvalitet (DiBK) skal være en pådriver for at aktørene i markedet utvikler gode verktøy og tjenester i plan- og byggesaker. I 2016 implementerte og gjennomførte DiBK deler av ByggNett, en strategi for framtidens digitale byggsektor. To samarbeidsprosjekter med KS er sentrale i 2016: eByggeSak og eByggeSøknad. Prosjektene inngår i arbeidet med å etablere en felles kommunal IKT-arkitektur, og i utviklingen av digitale og brukerorienterte selvbetjeningsløsninger. Løsningene kan nå implementeres i kommunene. Spesifikasjonen for eByggeSøknad videreutvikles med tanke på å brukes i utlysning av tjenestekonsesjon for digitale søknadsløsninger levert i markedet. Et annet sentralt prosjekt i oppfølgingen av ByggNett-strategien er DiBKs arbeid med Fellestjeneste BYGG. Fellestjenesten muliggjør at de digitale saksbehandlings- og søknadsløsningene utviklet gjennom prosjektene eByggesak og eByggesøknad vil fungere mest mulig optimalt. Fellestjenesten bygges ut på Altinn-plattformen, og DiBK vil utføre testing av basistjenester ut året. DiBK skal videreføre arbeidet med å implementere ByggNett i 2017.

Bedre arealutnyttelse og redusert reisetid gir mer effektiv ressursbruk for samfunnet. Samordning av areal- og transportplanleggingen er viktig, særlig i de store byområdene. Det er nødvendig for å nå Regjeringens klimamål, og for å sikre at store investeringer i transport sikres samfunnsmessig avkastning gjennom helhetlige og forpliktende løsninger for arealplanlegging og boligutvikling. Regjeringen vil ha en forsterket

innsats rettet mot utvikling og oppfølging av byutviklingsavtaler. Disse skal ivareta arealdimensjonen i bymiljøavtalene, sikre at fylkeskommunale, kommunale og statlige aktører trekker i samme retning og bidra til raskere og mer forutsigbare prosesser. I Meld. St. 22 (2015–2016) *Nye folkevalgte regioner – rolle, struktur og oppgaver* foreslår Regjeringen ulike tiltak for å styrke den regionale planleggingen. Et av disse er at regional planlegging gjøres mer forpliktende – både for regionalt folkevalgt nivå, for kommunene og for staten.

2.5 Effektiviseringstiltak

Det norske samfunnet må gjennom en betydelig omstilling for å møte utfordringene med fallende oljeinntekter, færre yrkesaktive bak hver pensjonist og behovet for et grønt skifte. Dette krever også at forvaltningen er omstillingsdyktig og bruker ressursene effektivt og i samsvar med innbyggernes behov. Produktivitetskommissjonen peker i sine to rapporter på at mer og bedre bruk av teknologi kan øke produktiviteten betydelig både i offentlig sektor og i næringslivet. Kommisjonen mener det er nødvendig å prioritere målene for offentlige virksomheter tydeligere. Virksomhetene må gis handlingsrom til å legge ned mindre prioriterte aktiviteter og flytte ressurser til de viktigste aktivitetene. I tillegg til at den forventer store samfunnsmessige gevinster ved økt digitalisering i offentlige virksomheter, mener kommisjonen at det også kan spares mye ressurser ved å effektivisere arbeidet med anskaffelser i offentlige virksomheter. Mulighetene til utvikling og innovasjon må utnyttes bedre.

Vi står overfor utfordringer i norsk økonomi som tilsier at prioriteringene fremover blir tøffere. Produktivitetskommissjonens beregninger viser at økt produktivitsvekst er helt nødvendig. I det følgende gjøres det rede for Kommunal- og moderniseringsdepartementets tiltak for å fremme effektivitet i både offentlig og privat sektor.

Kommunereformen

Hovedformålet med kommunereformen er å gi innbyggerne bedre tjenester gjennom å styrke lokaldemokratiet, jf. nærmere omtale under punkt 2.3 Levende lokaldemokrati. Større kommuner vil også gi grunnlag for en mer effektiv ressursutnyttelse.

Synliggjøring av effektiviseringspotensialet i kommunesektoren

Sammenligninger mellom kommunene avdekker store forskjeller i tjenestetilbudet. Analyser fra Senter for økonomisk forskning ved NTNU anslår potensialet for effektivisering til opp mot 30–35 pst. for kommuner med lav effektivitet dersom de utnytter ressursene like godt som de mest effektive kommunene. Siden kommunene med størst potensial for effektivisering omfatter relativt få personer, antas potensialet å være lavere på nasjonalt nivå, anslagsvis 15 pst. For kommunene blir resultatene først interessante når det blir presentert tall for hver enkelt kommune, og kommunene kan se hvordan de ligger an i forhold til sammenlignbare kommuner. Kommunal- og moderniseringsdepartementet tar derfor sikte på å gjøre effektivitetsberegningene tilgjengelig på nett i løpet av høsten 2016.

Dersom kommunesektoren setter et effektiviseringskrav til egen virksomhet på 0,5 pst., tilsvarer det 1,2 mrd. kroner i 2017, som kan brukes til å styrke tjenestene i tillegg til det som følger av inntektsveksten. Departementet vil på sine netsteder i større grad synliggjøre tall for effektiviseringspotensialet for enkeltkommuner og for kommunesektoren som helhet.

Kommunereformen legger også grunnlag for sterkere velferdskommuner som kan gi bedre tjenester og bedre utnyttelse av ressursene i sektoren.

Større folkevalgte regioner som gir grunnlag for en mer effektiv ressursutnyttelse

I Meld. St. 22 (2015–2016) *Nye folkevalgte regioner – rolle, struktur og oppgaver* setter Regjeringen opp et mål om rundt ti nye folkevalgte regioner. Dette vil kunne gi større funksjonelle regioner med større sammenhengende bo- og arbeidsmarkeder. Regionreformen er også omtalt under punkt 2.3.

Styrke samordnet innsats regionalt for å fremme tilgang på relevant kompetanse i arbeidsmarkedet

Kommunal- og moderniseringsdepartementet jobber tett med Kunnskapsdepartementet, Nærings- og fiskeridepartementet, Arbeids- og sosialdepartementet og Justis- og beredskapsdepartementet samt partene i arbeidslivet og landets fylkeskommuner for utvikling av en Nasjonal kompetansepolitisk strategi. Strategien skal møte nasjonale og regionale kompetanseutfordringer gjennom å defi-

nere mål og tiltak på tvers av sektorer og forvaltningsnivå. I samarbeid med Kunnskapsdepartementet legger Kommunal- og moderniseringsdepartementet til rette for at fylkeskommunene kan styrke sin samfunnsutviklerrolle og utforme kompetansestrategier og handlingsplaner i nært samarbeid med kompetanseaktørene regionalt. Bedre kunnskapsgrunnlag, gjennom utvikling og kobling av analyser og metoder om arbeidsmarkedets kompetansebehov, er sentralt i dette arbeidet.

Digitalisering av søknads-, saksbehandlings- og rapporteringssystemer for regionale utviklingsvirkemidler forvaltet av kommuner og fylkeskommuner

Regionalforvaltning.no er opprettet som et søknads-, saksbehandlings- og rapporteringssystem for tilskuddsmidler til regional utvikling.

Ny fylkesmannsstruktur

Kommunal- og moderniseringsdepartementet har satt i gang en utredning av fylkesmannens fremtidige struktur sett i lys av kommune- og regionreformen samt øvrige reformer for regional stat. Agder-embetene er slått sammen med virkning fra 1. januar 2016, og embetene i Trøndelag er vedtatt sammenslått med virkning fra 1. januar 2018. Ny struktur vil effektivisere arbeidet i embetene, styrke kompetansen og gi bedre tjenester.

Stortinget har gitt tilslutning til Regjeringens mål om rundt ti nye folkevalgte regioner. Dette vil være et viktig premiss for fylkemannsembetenes fremtidige struktur. For å styrke samhandlingen mellom staten og regionalt folkevalgt nivå, vil Regjeringen gjennomgå de statlige regiongrensene i lys av de nye grensene for folkevalgte regioner. Beslutning om fremtidig struktur for fylkemannsembetene vil bli tatt i 2017.

Nytt rammeverk for styring av fylkesmannen

Rammeverket ble innført med virkning fra og med budsjettåret 2016. Det skal blant annet bidra til at de elleve departementene som legger oppgaver til fylkesmannen, i større grad tydeliggjør prioriteringer det enkelte år. Tiltaket vil gi økt oppmerksomhet om mål- og resultatstyring og føre til mindre aktivitetsstyring. En ny nettportal for styringsdokumenter til Fylkesmannen er en digital løsning som ble innført fra og med budsjettåret 2016. Løsningen understøtter og effektiviserer informasjonsflyten mellom departementene og fylkemannsembetene.

Digitalisering av tjenester på Fylkesmannen.no

Prosjektet ble påbegynt i 2014. Det bedrer kvaliteten på fylkesmannens tjenester og gir tidsbesparelser både for brukere av tjenestene og for embetene.

Utnyttelse av forsøk som verktøy for nye løsninger

Lov om forsøk i offentlig forvaltning (forsøksloven) gir anledning til å etablere forsøk som verktøy for utvikling av nye løsninger for oppgavehåndtering og modeller for oppgaveløsning. Kommuner, fylkeskommuner og statlige organ kan på denne måten prøve ut løsninger med en annen fordeling av oppgaver mellom forvaltningsnivåene. Forsøk med endret ansvarsdeling innen barnevernet i tre kommuner er etablert fra og med 1. april 2016. Regjeringen er åpen for å vurdere flere forsøk etter forsøksloven.

Program for bedre styring og ledelse i staten

Innenfor rammen av Program for bedre styring og ledelse i staten er det igangsatt flere tiltak for å bedre resultatorientering og gjennomføringskraft i statsforvaltningen. Et av målene for programmet er en effektiv etats- og sektorstyring med tydelige mål og prioriteringer og frihet i oppgaveløsningen. Videre jobbes det med en strategisk satsing på ledelse og ledelsesutvikling i staten. Kompetansetiltakene utformes med utgangspunkt i lederplakaten fra 2014. Lederplakaten tydeliggjør krav og forventninger til god ledelse. Nye retningslinjer for lederlønnssystemet er et annet tiltak. Det er basert på at det inngås en individuell kontrakt med årlig fastsetting av stillings- og resultatkrav for den enkelte leder.

Færre tidstyver i offentlig forvaltning

Arbeidet med å fjerne tidstyver i offentlig forvaltning er en prioritert oppgave som fortsetter i 2017. Kommunal- og moderniseringsdepartementet arbeider for å få tidstyvarbeidet bedre forankret i de ansvarlige departementene og i virksomhetene.

Etablering av statens innkjøpscenter

Statens innkjøpscenter ble etablert i Difi fra 2016. Senteret skal inngå sentrale innkjøpsavtaler som statlige virksomheter skal benytte seg av. Innkjøpscenteret skal ha god kontakt med leverandørene og jevnlig gjennomføre markedsanalyser for

å unngå uheldige markedsvirkninger og konkurransebegrensninger. Ordningen skal evalueres etter fire år.

Digital postkasse

Alle statlige virksomheter skal i 2016 ta i bruk digital post til innbyggere. Dette gjelder utsending av post til innbyggere som har valgt digital postkasse og som ikke har reservert seg. Altinn skal benyttes for digital post fra forvaltningen til næringsdrivende. Overgangen fra papirbasert post til digital post vil gi besparelser for statlige virksomheter, blant annet i form av reduserte portokostnader og mer effektive arbeidsprosesser.

Bedre og mer effektive administrative tjenester i departementsfellesskapet

Det er utarbeidet en strategi for bedre og mer effektive administrative tjenester i departementsfellesskapet. Strategien gjelder for årene 2016–2020. Som del av oppfølgingen av strategien er det utarbeidet en handlingsplan med skisse av 13 prosjekter som samlet skal realisere målene i strategien.

Mer åpenhet om statlig ressursbruk og resultater

Åpenhet er en viktig forvaltningspolitisk verdi. Difi har våren 2016 etablert nettstedet «Nøkkeltall og statistikk» som gir data om offentlig forvaltning innenfor fagområdene til Difi. Nettstedet gir tall for digitalisering, innkjøp, ansatte i staten og organisering av staten. Difi vil jobbe med å videreutvikle nettstedet og sikre økt kvalitet på dataene. Som ledd i dette arbeidet publiserte Difi 5. august 2016 et notat om utviklingen i antall ansatte i sentral statsforvaltning.

Finansdepartementet og Kommunal- og moderniseringsdepartementet skal utrede en løsning for benchmarking av administrative kostnader i statlige virksomheter, etter inspirasjon fra «Statens benchmarkdatabase» i Danmark.

Tilrettelegging for økt viderebruk av offentlige data

Siden 2013 har viderebruk av offentlige data vært regulert gjennom Digitaliseringsrundskrivet. Rundskrivet pålegger blant annet offentlige virksomheter som etablerer nye eller oppgraderer eksisterende fagsystemer eller digitale tjenester, å legge til rette for at data fra disse tjenestene kan gjøres tilgjengelige i maskinlesbare formater.

Kravet om at offentlige virksomheter tilbyr data fra nye fagsystemer gjennom egnede programmeringsgrensesnitt gjør det lettere å viderebruke data. Dette bidrar til en mer kostnadseffektiv ressursforvaltning både i privat og i offentlig sektor.

En lovproposisjon som implementerer revidert direktiv om viderebruk av offentlige data i offentliglova, har til hensikt ytterligere å legge til rette for at data gjøres tilgjengelig for viderebruk, jf. Prop. 111 L (2015–2016) *Endringer i offentliglova (gjennomføring av endringsdirektivet til viderebruksdirektivet)*. Proposisjonen er til behandling i Stortinget.

I tillegg er det etablert noen virkemidler for å fremme tilgang til og viderebruk av offentlige data:

- Tjenesten «data.norge.no» i Difi, som er en nasjonal katalog over datasett som er tilgjengelig for viderebruk.
- Tjeneste for distribusjon av datasett («Datahotellet»).
- Retningslinjer ved viderebruk av offentlige data.
- Veileder i tilgjengeliggjøring av åpne data.
- Norsk lisens for offentlige data (NLOD).
- Ulike konkurranser, hackathons, der offentlige data er stilt til rådighet for aktuelle utviklingsmiljø.

Database med nøkkeltall over statlige eiendommer og leide lokaler

Kommunal- og moderniseringsdepartementet arbeider med å utvikle en database med nøkkeltall over statlige eiendommer og leide lokaler. Informasjonen i databasen skal øke bevisstheten om, og bidra til at den enkelte virksomhet stiller krav til, funksjonalitet og arealbehov i nye og eksisterende leieforhold. Innføring starter gradvis i 2017, og i 2019 vil alle sektorer inngå i databasen.

Bedre og mer effektive tjenester i Husbanken

Regjeringen ønsker å målrette og avgrense Husbankens låneordninger til prosjekter som gir økt boligpolitisk måloppnåelse. Husbanken skal ikke konkurrere med private kredittinstitusjoner. Dette innebærer at lånene avgrenses til områder med markedssvikt og til vanskeligstilte på boligmarkedet.

Regjeringen har på dette grunnlaget gjennomført flere tiltak. Den årlige lånerammen er tilpasset for å dekke prioriterte formål, subsidielementet er også redusert, og videre er rentesystemet lagt om. Målgruppen for startlån er klarere

avgrenset, og grunnlånet er mer målrettet. Evaluering viser at målrettingen av startlansordningen bidrar til at de mest vanskeligstilte får mer støtte.

Kommunal- og moderniseringsdepartementet har satt ut en ekstern utredning av Husbankens organisering, oppgaveløsning og departementets styring av etaten. Utredningen skal være ferdig våren 2017, og legge grunnlaget for mer effektiv ressursbruk og økt måloppnåelse.

Bedre IKT-systemer i Husbanken

Husbanken fortsetter arbeidet med å forbedre IKT-systemene sine. Formålet er å digitalisere tjenester til privatpersoner, byggsektoren og kommunene, effektivisere saksbehandlingen i både Husbanken og kommunene, samt å bidra til bedre styring av Husbankens virkemidler. eSøknad for bostøtte, startlån og tilskudd er innført, og en tilhørende saksbehandlingsløsning skal lanseres for kommunene i løpet av 2017. Regjeringen vil opprettholde framdriften på Husbankens IKT-utviklingsprogram, og foreslår å øke bevilgningen med 22 mill. kroner til dette formålet i 2017. I tillegg foreslår Regjeringen at det omdisponeres 20 mill. kroner til modernisering av Husbankens lånesystemer.

Sammen med fem andre direktorater lanserer Husbanken høsten 2016 en digital boligsosial veiviser, som skal støtte opp om målene i den nasjonale strategien *Bolig for velferd* (2014–2020).

Forenkling av plan- og bygningsloven

Departementet sendte i 2016 en lovproposisjon til Stortinget med flere viktige effektiviserings- og forenklingforslag som i hovedsak omhandler plandelen i plan- og bygningsloven. Endringene skal blant annet bidra til større forutsigbarhet i planprosessen og større lokalt handlingsrom for mindre tiltak. Høsten 2016 ble det sendt på høring ytterligere forslag til forenklinger og forbedringer i plan- og bygningsloven. Det vil bli arbeidet med flere forslag til forenkling av plan- og bygningsloven også i 2017. Tiltaket er nærmere beskrevet under punkt 2.4.

Bedre og enklere prosesser for plan- og byggesaker

Kommunal- og moderniseringsdepartementet har iverksatt flere tiltak for å legge til rette for enklere og mer effektive plan- og byggesaksprosesser, slik at boliger, infrastruktur og næringsområder kan bygges ut raskere og billigere. Tiltakene er nærmere beskrevet under punkt 2.4.

Bedre arealutnyttelse og samordning av bolig-, areal- og transportplanleggingen, herunder byutviklingsavtaler

Samordning av bolig-, areal- og transportplanleggingen er viktig, særlig i de store byområdene. Det er nødvendig for å nå Regjeringens klimamål, og for å sikre at store investeringer i transport sikres samfunnsmessig avkastning gjennom helhetlige og forpliktende løsninger for arealplanlegging og boligutvikling. Bedre arealutnyttelse og redusert reisetid gir en mer effektiv ressursbruk for samfunnet.

Byutviklingsavtaler i de store byområdene skal være et verktøy for å sikre forpliktende samarbeid mellom de ulike partene i oppfølgingen av bolig-, areal- og transportplanleggingen regionalt.

Tiltakene er nærmere beskrevet under punkt 2.4.

Bedre styring med og gevinstrealisering av statlige digitaliseringsprosjekter

Regjeringen har iverksatt flere tiltak for å bedre styringen av statlige digitaliseringsprosjekter og understøtte realiseringen av de forventede gevinstene av prosjektene:

- Etablert Digitaliseringsrådet fra 1. januar 2016 med mandat til å kvalitetssikre og gi råd ved planlegging og gjennomføring av digitaliseringsprosjekter.
- Prosjektveiviseren fra Difi er nå anbefalt prosjektmodell for statlige digitaliseringsprosjekter, og inneholder maler og prosedyrer for gevinstrealisering.
- Etablert et tilbud om opplæring i strategisk IKT-kompetanse til ledergruppene i departementene og ledelsen i deres underliggende virksomheter.
- Revidert utredningsinstruksen, herunder innført et nytt krav om spesifisering av forutsetningene for en vellykket gjennomføring.

Regjeringen vil følge med på effekten av de tiltak som er satt i gang. Regjeringen vil også vurdere tiltak for å øke den sentrale oversikt over statlige IKT-tiltak.

I Meld. St. 27 (2015–2016) *Digital agenda for Norge – IKT for en enklere hverdag og økt produktivitet* anbefaler Regjeringen at noen felles prinsipper legges til grunn for alle digitaliseringsprosjekter i hele offentlig sektor. Det overordnede formålet med prinsippene er å bidra til at flere digitaliseringsprosjekter lykkes. Til grunn for prinsippene ligger at det er nødvendig å redusere størrelsen

og kompleksiteten i det enkelte digitaliseringsprosjekt, og heller fokusere på kontinuerlig og mer skrittvis å lage bedre og mer brukervennlige tjenester.

Regjeringen vil også vurdere nye tiltak for bedre gevinstrealisering, for eksempel uttak av gevinster fra allerede iverksatte IKT-tiltak. Regjeringen vil vurdere å innføre krav om planer for gevinstrealisering for nye digitaliseringstiltak, for eksempel i digitaliseringsrundskrivet.

Medfinansieringsordning for lønnsomme IKT-prosjekter

Regjeringen har etablert en medfinansieringsordning for lønnsomme IKT-prosjekter. Ordningen gir statlige virksomheter anledning til å søke om støtte til inntil 50 pst. av prosjektkostnadene. Digitaliseringsprosjektene må være samfunnsøkonomisk lønnsomme og gi mer effektiv bruk av samfunnets ressurser.

Medfinansieringsordningen skal bidra til å øke digitaliseringstempoet i offentlig sektor. Videre skal ordningen gi reell gevinstrealisering gjennom at det stilles krav om at prosjektene skal ha forpliktende gevinstrealiseringsplaner.

Medfinansieringsordningen ble innført i 2016 med en bevilgning på 75 mill. kroner i saldert budsjett for 2016. I revidert nasjonalbudsjett for 2016 ble budsjetteringsordningen lagt om til et system med tilsagnsramme, bevilgning og tilsagnsfullmakt. I tillegg ble rammen for nye tilsagn som kan gis i 2017 (tilsagnsrammen) økt fra 75 mill. kroner til 105 mill. kroner.

Totalt åtte prosjekter har fått midler over den ordinære rammen for ordningen.

Tiltak for økt bruk av skytjenester i offentlig og privat sektor

De siste årene har skytjenester etablert seg som et viktig alternativ for tjenesteutsetting av IT-drift. Skytjenester er skalerbare tjenester som blir levert over nett. Kundene betaler bare for den kapasiteten som brukes. Skytjenester gir kundene et kostnadseffektivt, sikkert og skalerbart tilbud på IT-tjenester.

Mange virksomheter – både offentlige og private – synes det er vanskelig å vite om det er lovlig å bruke skytjenester, om det er sikkert nok, og om det er greit å lagre personopplysninger i utlandet. For å klare opp i slike spørsmål har Regjeringen i 2016 publisert Nasjonal strategi for bruk av skytjenester. Strategien omfatter tiltak som blant annet skal bidra til å avklare juridiske spørsmål

knyttet til bruk av skytjenester og øke kompetansen hos offentlige og private innkjøpere som vurderer å anskaffe slike tjenester.

Bedre bruk av arbeidskraft – ny statlig arbeidsgiverstrategi

Regjeringens ambisjon er at virksomhetene i staten driver effektivt, holder høy kvalitet på tjenestene, oppnår resultater og realiserer samfunnsoppdraget. Statens arbeidsgiverpolitikk skal bidra til at virksomhetene rekrutterer, utvikler og beholder kompetente medarbeidere både i dag og i fremtiden. Departementet fastsatte våren 2016 en ny overordnet statlig arbeidsgiverstrategi, som gir retning for arbeidet i den sentrale arbeidsgiverfunksjonen og angir prioriteringer for virksomhetene. Samtidig skal virksomhetene få økt innflytelse på utformingen og gjennomføringen av arbeidsgiverpolitikken.

Kommunal- og moderniseringsdepartementet sendte 1. april 2016 ut et høringsnotat med utkast til ny lov om statens ansatte. Forslaget innebærer at lov 4. mars 1983 nr. 3 om statens tjenestemenn m.m. (tjenestemannsloven) oppheves. Fordi statsansatte utfører viktige oppgaver på vegne av samfunnet, og disse oppgavene til dels adskiller seg fra oppgaver i andre sektorer, er det noen særlige hensyn som gjør seg gjeldende som begrunner egen lov. Loven om statens ansatte skal bidra til å styrke tilliten til forvaltningen gjennom at rekruttering av statens ansatte skjer etter åpen konkurranse og en etterprøvable prosess. Videre skal loven bidra til en effektiv og god personalforvaltning, der ledere gis ansvar. Den nye loven skal også legge til rette for gode prosesser ved de omsittingene som skjer i forvaltningen.

Tariffoppgjøret 2016 markerte starten på arbeidet med å modernisere lønns- og forhandlingssystemet i staten. Større ansvar er overført til de lokale partene. I de to hovedtariffavtalene er det avtalt mandater for arbeidet med å videreutvikle lønns- og forhandlingssystemet i staten.

Kommunal- og moderniseringsdepartementet har iverksatt flere tiltak for å utvikle godt lederskap i staten:

- Gjennom Lederplakaten har departementet formidlet krav og forventninger til god ledelse i staten. Denne er et virkemiddel til økt bevissthet om ledernes handlingsrom og et mer målorientert og resultatbasert lederskap.
- Lederlønsordningen i staten ble revidert høsten 2015, for blant annet å innskjerpe plikten til å evaluere måloppnåelse og resultater. Oppfølgingen av toppledere skal styrkes gjennom en

tettere lederdialog, resultatoppfølging og støtte til utvikling i lederrollen.

- «På nett med læring» er en fireårig satsing for å etablere et felles digitalt læringstilbud og stimulere til kunnskapsdeling og gjenbruk i staten. Satsingen omfatter nå 20 kurs som er tilgjengelig på en felles digital læringsplattform (laeringsplattformen.difi.no/).
- Difi er gitt i oppdrag å lage en plan for organisering, utvikling og gjennomføring av en satsing på ledelse i staten 2016–2020. Satsingen skal inneholde et helhetlig og målrettet opplærings- og utviklingstilbud til ulike ledernivåer, et felles faglig rammeverk om hva god ledelse i staten er og en løsning som gir samlet oversikt over alle sentrale tilbud til ledere. Sistnevnte oversikt må ses i sammenheng med satsingen «På nett med læring» hvor det nå utvikles infrastruktur for felles læringsplattform og løsninger for kompetansestyring.

2.6 Et sterkere sosialt sikkerhetsnett

Egnede boliger for alle

Selv om samfunnet vårt har godt utbygde velferdsordninger, er det fortsatt mange som ikke får den hjelpen de har behov for. Regjeringen vil tette hullene i sikkerhetsnettet for grupper som i dag faller gjennom, blant annet ved å forsterke innsatsen overfor vanskeligstilte på boligmarkedet. Vanskeligstilte på boligmarkedet er personer og familier som ikke har mulighet til å skaffe seg eller opprettholde et tilfredsstillende boforhold på egenhånd. Disse kan være uten egen bolig, stå i fare for å miste boligen sin eller bo i uegnet bolig eller bomiljø.

Formålet med den nasjonale strategien for boligsosialt arbeid *Bolig for velferd* (2014–2020) er at kommunene skal møte en samordnet stat og få bedre rammebetingelser i arbeidet med å hjelpe vanskeligstilte på boligmarkedet. Arbeids- og velferdsdirektoratet, Helsedirektoratet, Husbanken, Kriminalomsorgsdirektoratet og Integrerings- og mangfoldsdirektoratet har ansvaret for å gjennomføre strategien på statlig nivå. Direktoratene lager hvert år en felles tiltaksplan. De har også satt i gang et nasjonalt prosjekt sammen med kommunene som skal gi styringsinformasjon for det boligsosiale arbeidet. I 2016 lanserer Husbanken i samarbeid med nevnte direktorater en digital boligsosial veiviser som skal støtte opp om målene i strategien. Veiviseren kommer til å formidle kompetanse og digitale kurs, gi steg-for-steg veiledning i arbeidsprosesser og gi tilgang til lover,

regelverk, verktøy og maler. Veiviseren vil videreutvikles i hele strategiperioden og skape sammenheng mellom ulike sektorer.

Regjeringen vil sørge for en god og fleksibel bostøtte. Ordningen er styrket ved at boutgiftstaket er hevet slik at flere, og særlig barnefamilier, kan få økt støtte. Regjeringen vil modernisere bostøtten og sørge for at ordningen opprettholdes som et viktig virkemiddel for å sikre vanskeligstilte en egnet bolig. Regjeringen vil legge oppdatert informasjon om lønn, trygd, pensjon og andre ytelser fra a-ordningen til grunn for beregning av bostøtte. Samtidig vil Regjeringen sikre at realverdien av bostøtten opprettholdes år for år, ved å legge om systemet for prisjustering. Dette innebærer en betydelig styrking av ordningen på sikt.

I forbindelse med revidert nasjonalbudsjett for 2016 ble det vedtatt å utvide adgangen til å gi bostøtte til personer som er bosatt i bokollektiv. Tiltaket skal forenkle bosettingen av flyktninger

og andre vanskeligstilte i boligmarkedet. For å sikre gode boforhold må kommunen godkjenne at boligen er egnet til formålet. Ordningen er begrenset til personer som av helse- og sosialfaglige årsaker bor i bofellesskap.

Regjeringen vil også videreføre en kompensasjon for uførereformen i bostøtten i 2017. Det arbeides videre med en permanent løsning.

For å oppnå best mulig resultater av den boligsosiale politikken har departementet satt i gang en større evaluering av de boligsosiale virkemidlene på departementets område. En ekstern rapport vil foreligge første halvår 2017. I forlengelsen av dette vurderer departementet også tiltak for å sikre en best mulig målretting av tilskudd til utleieboliger i tråd med behovet. Det er stor etterspørsel etter tilskuddet, som skal stimulere kommunene til å skaffe flere egnede utleieboliger. I 2017 kan Husbanken gi tilsagn om tilskudd til om lag 1 560 utleieboliger.

3 Det økonomiske opplegget for kommunesektoren

3.1 Kommunesektorens inntekter i 2016

I Revidert nasjonalbudsjett 2016 (Meld. St. 2 (2015–2016)) ble realveksten i kommunesektorens samlede inntekter i 2016 anslått til 8,3 mrd. kroner, hvorav 3,4 mrd. kroner var frie inntekter. Veksten ble regnet i forhold til regnskapstall for 2015. Anslaget for kommunesektorens skatteinntekter var oppjustert med 0,7 mrd. kroner. Samtidig ble den samlede pris- og kostnadsveksten i kommunesektoren (kommunal deflator) nedjustert fra 2,7 til 2,6 pst. Dette medførte lavere kostnader for kommunesektoren på 0,4 mrd. kroner.

I forbindelse med Revidert nasjonalbudsjett 2016 vedtok Stortinget et engangstilskudd på 400 mill. kroner til kommunene på Sør- og Vestlandet til vedlikehold og rehabilitering av veier, bygg og anlegg som er eid av kommunen eller kommunalt foretak. Hensikten er å bidra til økt aktivitet på Sør- og Vestlandet som særlig er rammet av nedgangen i petroleumsrelaterte næringer. Midlene kommer i tillegg til den anslåtte inntektsveksten for kommunesektoren.

Ny informasjon om skatteinngangen tyder på at kommunesektorens skatteinntekter i 2016 blir 3,8 mrd. kroner høyere enn lagt til grunn i Revidert nasjonalbudsjett 2016. Bakgrunnen er ekstraordinært store uttak av utbytter til personlig skattyttere for inntektsåret 2015, som trolig skyldes tilpasninger i forkant av skattereformen fra 2016. Det gir økt skatt på alminnelig inntekt, som deles mellom kommuner, fylkeskommuner og staten. Den samlede pris- og kostnadsveksten anslås til 2,6 pst. i 2016, det samme som i Revidert nasjonalbudsjett.

Den reelle veksten i kommunesektorens samlede inntekter i 2016 anslås nå til 12,1 mrd. kroner, tilsvarende 2,7 pst. Realveksten i de frie inntektene anslås til 7,2 mrd. kroner, tilsvarende 2,1 pst. Det er da tatt hensyn til økte skatteinntekter. Veksten er vesentlig sterkere enn lagt til grunn i Nasjonalbudsjettet 2016.

3.2 Kommunesektorens inntekter i 2017

I kommuneproposisjonen for 2017 la Regjeringen opp til en reell vekst i kommunesektorens samlede inntekter på mellom 3¼ og 4 mrd. kroner i 2017. Det ble varslet at mellom 3¾ og 4 mrd. kroner av veksten ville være frie inntekter.

Regjeringen legger nå opp til en reell vekst i kommunesektorens samlede inntekter i 2017 på 3,4 mrd. kroner, tilsvarende 0,7 pst. Videre legger Regjeringen opp til realvekst i frie inntekter på 4 075 mill. kroner. Det tilsvarer en realvekst på 1,2 pst. Årsaken til at veksten i samlede inntekter er lavere enn veksten i frie inntekter, er at øremerkede tilskudd foreslås redusert, jf. tabell 3.3.

Ved beregning av realvekst i kommunesektorens inntekter er det lagt til grunn en pris- og kostnadsvekst i kommunal tjenesteyting på 2,5 pst. fra 2016 til 2017.

Inntektsveksten i 2017 er regnet fra inntektsnivået i 2016 slik det ble anslått etter stortingsbehandlingen av Revidert nasjonalbudsjett 2016. Det innebærer at oppjusteringen av anslaget for kommunesektorens inntekter i 2016 ikke påvirker nivået på sektorens inntekter i 2017.

Veksten i frie inntekter foreslås fordelt med 3 625 mill. kroner til kommunene og 450 mill. kroner til fylkeskommunene. Av veksten i frie inntekter til kommunene begrunnes 150 mill. kroner med tidlig innsats i grunnskolen, 300 mill. kroner med opptrappingsplanen på rusfeltet, 100 mill. kroner med opptrappingsplan for habilitering og rehabilitering og 50 mill. kroner med økt satsing på skolehelsetjenester og helsestasjoner. Av veksten i frie inntekter til fylkeskommunene er 200 mill. kroner begrunnet med behovet for fornying og opprusting av fylkesveiene.

Regjeringen foreslår å bevilge 650 mill. kroner i vedlikeholdstilskudd til kommuner på Sør- og Vestlandet, jf. omtale under kap. 576 Vedlikehold og rehabilitering. Formålet er å bidra til økt aktivitet i regioner som er rammet av høy ledighet. Midlene kommer i tillegg til inntektsrammen som foreslås for kommunesektoren i statsbudsjettet for 2017.

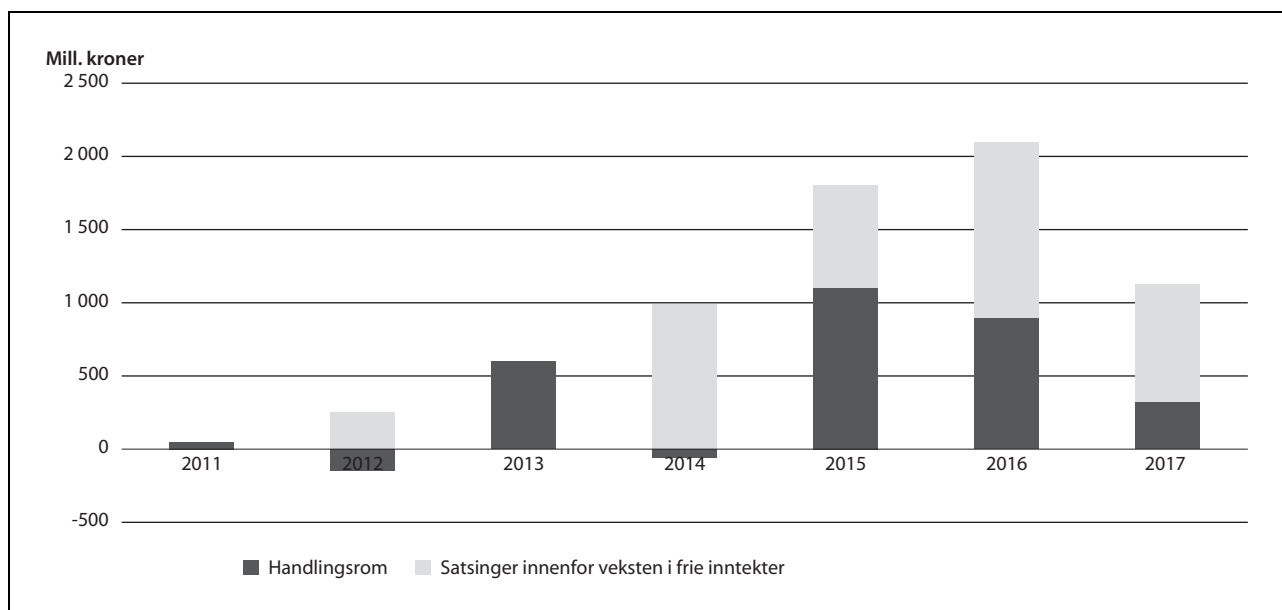
Veksten i frie inntekter i 2017 må ses i sammenheng med kommunesektorens anslåtte merutgifter knyttet til befolkningsutviklingen. I kommuneproposisjonen for 2017 ble det vist til beregninger utført av Det tekniske beregningsutvalg for kommunal og fylkeskommunal økonomi (TBU) som viste merutgifter for kommunesektoren i 2017 på om lag 2,5 mrd. kroner som følge av den demografiske utviklingen. Av dette ble det anslått at om lag 2,1 mrd. kroner må finansieres innenfor veksten i frie inntekter. Anslaget baserte seg blant annet på Statistisk sentralbyrås befolkningsframskrivninger fra juni 2015 og viser den isolerte effekten på kommunesektorens utgifter av endringer i befolkningens størrelse og sammensetning. De anslåtte merutgiftene er et uttrykk for hva det vil koste kommunesektoren å opprettholde tjenestetilbudet i blant annet skole, barnehage og omsorgstjenesten med uendret standard og produktivitet i tjenesteytingen.

I kommuneproposisjonen for 2017 ble veksten i kommunesektorens samlede pensjonskostnader

anslått til i størrelsesorden 850 mill. kroner i 2017, ut over det som dekkes av den kommunale deflatoren.

Regjeringens budsjettopplegg for 2017 gir kommunesektoren handlingsrom og legger til rette for fortsatt vekst og styrking av kvaliteten i tjenestetilbudet. Etter at det er tatt hensyn til merutgifter for kommunesektoren knyttet til den demografiske utviklingen og pensjonskostnader, innebærer Regjeringens budsjettopplegg i alt 1,1 mrd. kroner til satsinger finansiert innenfor veksten i frie inntekter og økt handlingsrom til styrking av tjenestene.

Figur 3.1 illustrerer veksten i kommunesektorens frie inntekter etter at beregnede utgifter knyttet til befolkningsutviklingen og pensjonskostnader er trukket fra. Figuren viser at det i årene 2014–2017 er en betydelig økning i kommunesektorens handlingsrom og i midler til satsingsområder finansiert innenfor veksten i frie inntekter, sammenliknet med årene 2011–2013.

Figur 3.1 Vekst i frie inntekter ut over beregnede demografi- og pensjonskostnader

Kilde: Prop. 1 S for respektive år. Anslag for pensjonskostnader for 2011 og 2012 er gitt av TBU i novemberrapporten 2010 og 2011.

For kommunene viser beregninger at den gjennomsnittlige årlige oppgavekorrigerede realveksten i perioden 2013–2016 var 2,2 pst., mens den for perioden 2009–2013 var 1,4 pst., jf. tabell 3.1. Inn-

byggertallet i Norge har økt i begge perioder. Den oppgavekorrigerede realveksten per innbygger var i gjennomsnitt 1,1 pst. i årene 2013–2016 og 0,1 pst. i perioden 2009–2013.

Tabell 3.1 Gjennomsnittlig årlig oppgavekorrigert realvekst. Sum for kommunene i landet. Prosent.

	2009–2013	2013–2016 ¹
Gjennomsnittlig årlig vekst	1,4	2,2
Gjennomsnittlig årlig vekst per innbygger	0,1	1,1

¹ Anslag for 2016.

Selv om kommunene får økt handlingsrom, er det fortsatt nødvendig å prioritere og å sikre god ressursbruk. Produktivitetskommissjonen viser i sin første rapport fra januar 2015 til analyser fra Senter for økonomisk forskning som har anslått potensialet for effektivisering i kommunesektoren. Potensialet for effektivisering anslås til 15 pst. for kommunene samlet innenfor sektorene barnehage, skole og pleie og omsorg, dersom alle kommuner blir like effektive som den mest effektive av sammenliknbare kommuner. En bedre organisering av tjenestene kan dermed frigjøre betydelige midler til bedre tjenester.

Regjeringen ønsker å synliggjøre effektiviseringspotensialet som ligger i kommunesektoren. Dersom kommunesektoren setter et effektiviseringskrav til egen virksomhet på 0,5 pst., tilsvarer det 1,2 mrd. kroner i 2017 som kan brukes til styrking av tjenestene i tillegg til det som følger av inntektsveksten, jf. tabell 3.2. Beregningsgrunnlaget er den delen av de frie inntektene utenom eiendomsskatt som går til å dekke driftsutgiftene.

Tabell 3.2 Økning i kommunesektorens handlingsrom i 2017 med og uten effektiviseringskrav på 0,5 pst.

	Mrd. kroner
<i>Vekst i frie inntekter</i>	4,1
- Merkostnader til demografi	-2,1
- Merkostnader til pensjon	-0,9
- Satsinger innenfor veksten i frie inntekter	-0,8
<i>Økt handlingsrom uten effektiviseringskrav</i>	0,3
+ effektiviseringskrav 0,5 pst.	1,2
<i>Økt handlingsrom med effektiviseringskrav 0,5 pst.</i>	1,5

Nærmere om realveksten i samlede inntekter

I tabell 3.3 er realveksten i kommunesektorens samlede inntekter i 2017 på 3,4 mrd. kroner dekomponert.

Tabell 3.3 Realvekst i kommunesektorens inntekter i 2017

	Mrd. kroner
Frie inntekter	4,1
Frie inntekter knyttet til nye oppgaver mv. ¹	0,3
Øremerkede tilskudd	-1,3
Gebyrinntekter	0,4
Samlede inntekter	3,4

¹ Disse midlene bevilges som frie inntekter, men regnes ikke med i veksten i frie inntekter siden midlene er knyttet til nye pålagte oppgaver. Midlene regnes imidlertid med i veksten i de samlede inntektene.

Ved pålegg om nye eller utvidede oppgaver for kommunesektoren, avvikling av oppgaver eller regelendringer som har økonomiske konsekvenser, blir kommunesektoren kompensert eller trukket i frie inntekter på grunnlag av beregnet endring i økonomisk belastning. Disse endringene holdes utenom veksten i frie inntekter. I 2017 kompenseres kommunesektoren med 0,3 mrd. kroner for slike endringer, jf. tabell 3.3. Endringene er blant annet aktivitetsplikt for sosialhjelpsmottakere under 30 år (60 mill. kroner) og utvidet rett til videregående opplæring for innvandrere (46,1 mill. kroner).

Øremerkede tilskudd reduseres netto med 1,3 mrd. kroner. Blant annet reduseres vederlag til kommunene knyttet til tildeling av oppdrettstilatelser med om lag 0,7 mrd. kroner, siden det ikke er vedtatt utlysning av nye tillatelser eller vekst i eksisterende tillatelser i 2017. Videre reduseres distrikts- og regionalpolitiske tilskudd med om lag 0,4 mrd. kroner. Toppfinansieringsordningen for ressurskrevende tjenester bidrar også til å

trekke ned veksten i øremerkede tilskudd. Samlet tilskudd til kommunene ble vel 600 mill. kroner lavere enn lagt til grunn i forbindelse med Revidert nasjonalbudsjett 2016. Nedjusteringen av tilskuddet i 2016 er ikke hensyntatt ved beregning av veksten i 2017. I tillegg er det foreslått en mindre innstramning i ordningen, jf. kap. 575.

Nærmere om realveksten i frie inntekter

Den foreslåtte veksten i frie inntekter i 2017 på i underkant av 4,1 mrd. kroner er regnet fra anslått inntektsnivå for 2016 i Revidert nasjonalbudsjett 2016. Oppjusteringen av kommunesektorens skatteinntekter i 2016 med 3,8 mrd. kroner i denne proposisjonen er dermed ikke medregnet ved beregning av veksten. Når veksten i 2017 regnes fra anslått inntektsnivå i 2016 i denne proposisjonen, det vil si at oppjusteringen av skatteinntektene på 3,8 mrd. kroner er medregnet, blir inntektsveksten tilsvarende lavere. Inntektsnivået for kommunesektoren i 2017 påvirkes imidlertid ikke av hvordan veksten beregnes.

Tabell 3.4 viser anslag på kommunesektorens frie inntekter i 2016 og 2017 i løpende priser. Inntektsnivået i 2016 er anslag på regnskap i denne

proposisjonen. Det innebærer at oppjusteringen av skatteanslaget med 3,8 mrd. kroner i 2016 er medregnet. Videre er inntektsnivået i 2016 korrigert for oppgaveendringer, regelendringer og endringer i finansiering av kommunesektorens oppgaver. Hensikten med å korrigere for oppgaveendringer mv. er å gjøre inntektsnivået i 2016 sammenliknbart med inntektsnivået i 2017. Det er redegjort nærmere for korreksjonene i programkategori 13.70, tabell 6.18.

Anslaget på kommunesektorens skatteinntekter i 2017 bygger blant annet på 0,7 pst. sysselsettingsvekst i norsk økonomi og 2,7 pst. lønnsvekst fra 2016 til 2017.

I kommuneproposisjonen for 2017 ble det varslet at den kommunale skattøren skal fastsettes ut fra en målsetting om at skatteinntektene for kommunene skal utgjøre 40 pst. av de samlede inntektene. Forslag til kommunale og fylkeskommunale skattører for 2017 er fremmet i Prop. 1 LS (2016–2017) *Skatter, avgifter og toll 2017*. Det foreslås at den kommunale skattøren for 2017 holdes uendret på 11,8 pst. Den fylkeskommunale skattøren foreslås uendret på 2,65 pst.

Rammetilskuddet for 2017 er bevilgningsforlaget på kap. 571 Rammetilskudd til kommuner og kap. 572 Rammetilskudd til fylkeskommuner.

Tabell 3.4 Kommunenes og fylkeskommunenes frie inntekter

	Mill. kroner. Nominelle priser ¹								
	Kommunene ²			Fylkeskommunene ²			Kommunesektoren i alt		
	2016 ³	2017	Pst. endr.	2016 ³	2017	Pst. endr.	2016 ³	2017	Pst. endr.
Skatter i alt	160 281	163 963	2,3	31 175	31 900	2,3	191 456	195 863	2,3
<i>Herav skatt på inntekt og formue</i>	<i>148 475</i>	<i>151 900</i>	<i>2,3</i>	<i>31 175</i>	<i>31 900</i>	<i>2,3</i>	<i>179 650</i>	<i>183 800</i>	<i>2,3</i>
Rammetilskudd ⁴	123 748	127 615	3,1	32 842	33 450	1,9	156 590	161 064	2,9
Sum frie inntekter	284 029	291 578	2,7	64 017	65 350	2,1	348 046	356 927	2,6

¹ Pris- og lønnsveksten i kommunesektoren i 2017 (deflator) er anslått til 2,5 pst.

² Oslo er delt i en kommunedel og en fylkeskommunedel.

³ Anslag på regnskap korrigert for oppgaveendringer, jf. tabell 6.18 under programkategori 13.70.

⁴ Omfatter ikke bevilgningen på kap. 571, post 21 Spesielle driftsutgifter.

Boks 3.1 Kommunesektorens inntekter i 2017

Kommunesektorens samlede inntekter anslås til om lag 489 mrd. kroner i 2017. Tabell 3.5 viser sammensetningen av inntektene i 2017 og nominell endring fra 2016.

Tabell 3.5 Kommunesektorens inntekter i 2017

	Mrd. kroner	Andel av samlede inntekter (pst.)	Endring fra 2016 ¹ (pst.)
Frie inntekter	356,9	73,0	2,6
<i>Skatteinntekter</i>	195,9	40,1	2,3
<i>Rammetilskudd</i>	161,1	33,0	2,9
Øremerkede tilskudd ²	27,7	5,7	-2,1
Gebyrer	67,1	13,7	3,1
Merverdiavgiftskompensasjon	21,2	4,3	4,2
Andre inntekter	15,8	3,2	2,5
Totalt	488,7	100,0	2,4

¹ Nominell endring. Ved beregning av endring er det tatt utgangspunkt i anslag på regnskap for 2016 korrigert for oppgaveendringer.

² Ekskl. tilskudd til kommunenes arbeid med flyktninger, personer med opphold på humanitært grunnlag og asylsøkere.

Kommunesektorens skatteinntekter og rammetilskudd er sektorens frie inntekter. De frie inntektene utgjør 73 pst. av samlede inntekter. Disse inntektene kan disponeres fritt innenfor rammen av lover og forskrifter og gir kommunesektoren rom for lokal tilpasning av virksomheten.

Skatteinntekter er kommunesektorens andel av skatt på alminnelig inntekt fra personlig skattytere, samt eiendomsskatt i de kommuner som har innført det. Størrelsen på skatteinntektene avhenger blant annet av utviklingen i skattegrunnlagene og av de kommunale og fylkeskommunale skattørene. Rammetilskudd bevilges på

Kommunal- og moderniseringsdepartementets budsjett under kap. 571 og kap. 572.

Øremerkede tilskudd skal benyttes i tråd med formålet som er angitt for bevilgningen. Andelen øremerkede tilskudd utgjør 5,7 pst. av de samlede inntektene.

Gebyrinntekter er kommunale avgifter og egenbetaling for tjenester som leveres av kommunen, eksempelvis tekniske tjenester, helse- og omsorgstjenester og barnehager, og utgjør 13,7 pst. av de samlede inntektene. Merverdiavgiftskompensasjon er refusjon til kommunesektoren for anskaffelser som er merverdiavgiftspliktige og utgjør 4,3 pst. av de samlede inntektene.

3.3 Innlemming av øremerkede tilskudd i rammetilskuddet

Boligsosiale tilskudd

Som ledd i arbeidet med redusert statlig detaljstyring foreslår Regjeringen å innlemme tilskudd knyttet til boligsosialt arbeid i rammetilskuddet til kommunene. Innlemming av tilskuddene vil øke det lokale handlingsrommet for å finne gode til-

passede løsninger for den enkelte i samarbeid mellom ulike kommunale tjenester. Dette vil også redusere kommunenes administrative arbeid knyttet til søknader og rapportering og dermed frigjøre kapasitet til tjenesterett arbeid.

Tilskudd til boligsosialt arbeid over kap. 621, post 63 på Arbeids- og sosialdepartementets budsjett er på om lag 60 mill. kroner i 2016. Det foreslås at 10 mill. kroner innlemmes i rammetilskuddet til kommunene i 2017. Ytterligere midler inn-

lemmes i 2018 og 2019 ettersom igangsatte forsøk / igangsatt arbeid i kommunene avsluttes. For at Arbeids- og velferdsdirektoratet skal kunne bidra til utviklingen av de sosiale tjenestene i arbeids- og velferdsforvaltningen, herunder utviklingsarbeid hvor arbeid, bolig og sosiale tjenester ses i sammenheng, videreføres etter 2019 om lag 10 mill. kroner på posten. Se nærmere omtale i Prop. 1 S (2016–2017) for Arbeids- og sosialdepartementet.

Det foreslås videre å innlemme i rammetilskuddet 5,7 mill. kroner i 2017 av det boligsosiale kompetansetilskuddet fra kap. 581, post 78 på Kommunal- og moderniseringsdepartementets budsjett. Dette tilsvarer den andelen av tilskuddet som er gitt kommuner og som ikke er bundet opp i tilsagn. Det tas sikte på å innlemme ytterligere midler i 2018 og 2019 etter hvert som gitte tilsagn til kommunene løper ut. Den delen av tilskuddet som har gått til andre mottakere enn kommunene, videreføres som en ny ordning. Se nærmere omtale under programkategori 13.80 Bolig, bomiljø og bygg.

Tilskudd til frivilligsentraler

I forbindelse med behandlingen av Meld. St. 14 (2014–2015) *Kommunereformen – nye oppgaver til større kommuner* har Stortinget sluttet seg til at ansvaret for tilskuddet til frivilligsentraler bør overføres til kommunene, jf. Innst. 333 S. (2014–2015). Som følge av dette foreslås 131 mill. kroner overført fra kap. 315 Frivillighetsformål, post 71 Tilskudd til frivilligsentraler over Kulturdepartementets budsjett til kap. 571 Rammetilskudd til kommuner, post 60 Innbyggertilskudd. Dette beløpet inkluderer midler til kompetansebygging og videreutvikling av sentralene. I tillegg foreslår Regjeringen at bevilgningen økes med 20 mill. kroner. Dette tilsvarer en økning på 47 000 kroner per sentral og er den største økningen av tilskuddet noensinne. Til sammen 151 mill. kroner til frivilligsentraler vil fordeles særskilt innenfor rammetilskuddet (tabell C) i en overgangsperiode på fire år. Fordelingen mellom kommuner i 2017 tar utgangspunkt i fordelingen for 2016. Kommuner som oppretter eller nedlegger frivilligsentraler i overgangsperioden, vil bli bedt om å rapportere om dette til Kulturdepartementet, slik at det kan tas høyde for dette i fordelingen av midler i påfølgende år. Tilskuddet trappes opp i fireårsperioden.

Med et kommunalt helhetlig ansvar vil det ligge til rette for en videreutvikling av frivilligsentralene i tråd med lokale prioriteringer. Innlemningen av tilskuddet i rammetilskuddet reduserer

kommunenes administrative arbeid med søknader og rapportering om bruk av tilskuddet. Kommunene overtar også tilskuddsansvaret for de sentralene som ikke er kommunalt drevet. Retningslinjer for frivilligsentraler/nærmiljøsentraler, vedtatt av Kulturdepartementet, vil ikke bli videreført. Se nærmere omtale i Prop. 1 S (2016–2017) for Kulturdepartementet.

3.4 Helse- og omsorgstjenesten mv.

Opptappingsplan for habilitering og rehabilitering

Regjeringen vil styrke innsatsen på habiliterings- og rehabiliteringsområdet gjennom en opptappingsplan. Planen skal bidra til at kommunene settes i stand til å gi et godt og tilrettelagt rehabiliteringstilbud til sine innbyggere og over tid overta flere rehabiliteringsoppgaver fra spesialisthelsetjenesten. Som en del av satsingen på habilitering og rehabilitering er 100 mill. kroner av veksten i de frie inntektene til kommunene begrunnet med økt satsing på habilitering og rehabilitering. Midlene fordeles etter delkostnadsnøkkelen for helse. I tillegg foreslås det å øremerke 100 mill. kroner over Helse- og omsorgsdepartementets budsjett knyttet til habilitering og rehabilitering. Det legges opp til at de statlige stimuleringsmidlene til opptappingsplanen økes til 300 mill. kroner innen 2019. Se nærmere omtale i Prop. 1 S (2016–2017) for Helse- og omsorgsdepartementet.

Opptappingsplan for rusfeltet

Regjeringen vil styrke innsatsen på rusfeltet med 2,4 mrd. kroner i perioden 2016–2020, hvorav 541 mill. kroner ble bevilget i 2016. For 2017 er 300 mill. kroner av veksten i de frie inntektene til kommunene begrunnet med økt satsing på rusfeltet. Midlene fordeles etter delkostnadsnøkkelen for sosialhjelp. Utover dette foreslås det 45 mill. kroner gjennom en tverrdepartemental oppfølging av opptappingsplanen. Se nærmere omtale i Prop. 1 S (2016–2017) for Helse- og omsorgsdepartementet.

Helsestasjons- og skolehelsetjenesten

Regjeringen har gjennom flere år satsset på helsestasjons- og skolehelsetjenesten. I perioden 2014–2016 er totalt om lag 670 mill. kroner av veksten i kommunesektorens frie inntekter begrunnet med denne satsingen. Det foreslås en ytterligere økning i 2017 ved at 50 mill. kroner av veksten i

kommunesektorens frie inntekter er begrunnet med helsestasjons- og skolehelsetjenesten. Bevilgningen må sees i sammenheng med opptrappingsplanen mot vold og overgrep. Med dette utgjør satsingen innenfor rammetilskuddet 734,4 mill. kroner i 2017. Midlene foreslås fordelt til kommunene basert på antall innbyggere i alderen 0–19 år, med et minstenivå på 100 000 kroner per kommune. I tillegg foreslås det å videreføre tilskuddsordningen over Helse- og omsorgsdepartementets budsjett med 101,3 mill. kroner i 2017. Det stilles krav om bruk av midler i kommunerammen for å utløse tilskudd. Se nærmere omtale i Prop. 1 S (2016–2017) for Helse- og omsorgsdepartementet.

Investeringsstilskudd til etablering av heldøgns omsorgsplasser

Regjeringen har styrket investeringstilskuddet til heldøgns omsorgsplasser betydelig for å gi kommunene bedre muligheter til å fornye og øke tilbudet av omsorgsplasser for personer med behov for heldøgns helse- og omsorgstjenester, uavhengig av alder, diagnose eller funksjonsnedsettelse. I årene som kommer vil det være behov for å øke kapasiteten av heldøgns omsorgsplasser i kommunene. Regjeringen foreslår derfor å endre investeringstilskuddet til heldøgns omsorgsplasser, slik at det kun gis støtte til prosjekter som øker det totale antallet plasser i en kommune fra og med 2021. Det legges opp til en gradvis innføring av den nye ordningen i budsjettene for 2017, 2018, 2019 og 2020. I disse årene vil det fortsatt være mulig å benytte deler av tilskuddsordningen til utskiftning og renovering. Bevilgningsforslaget for 2017 over Helse- og omsorgsdepartementets budsjett innebærer en tilsagnsramme på 2 972,9 mill. kroner. Rammen gir rom for tilskudd til om lag 1 800 heldøgns omsorgsplasser. Se nærmere omtale i Prop. 1 S (2016–2017) for Helse- og omsorgsdepartementet.

Øyeblikkelig hjelp – psykisk helse- og rustjenester

I Meld. St. 26 (2014–2015) *Fremtidens primærhelsetjeneste – nærhet og helhet* ble det varslet at den kommunale plikten til øyeblikkelig hjelp døgnopphold også skulle omfatte brukere med psykisk helse- og rusproblematikk fra 2017. Innføringen tydeliggjør Regjeringens politikk om at psykisk helse- og rustjenester må prioriteres minst like høyt som somatiske helsetjenester, og at det er pasientens og brukerens hjelpebehov, ikke

diagnose, som må være utgangspunktet for vurderingen av hvilke tjenester han eller hun skal tilbys. Det er også viktig å understreke at plikten til å tilby øyeblikkelig hjelp døgnopphold kun gjelder for de pasienter og brukere som kommunen har mulighet til å utrede, behandle eller yte omsorg til. Det foreslås å overføre 86,5 mill. kroner, tilsvarende 16 700 liggedøgn fra psykisk helsevern og 600 liggedøgn fra tverrfaglig spesialisert rusbehandling, til rammetilskuddet til kommunene. Se nærmere omtale i Prop. 1 S (2016–2017) for Helse- og omsorgsdepartementet.

Psykologer i kommunene

Regjeringen foreslår å styrke tilskuddsordningen for å rekruttere psykologer til kommunal helse- og omsorgstjeneste med 20 mill. kroner. Dette legger til rette for 65 nye psykologårsverk i 2017. Se nærmere omtale i Prop. 1 S (2016–2017) for Helse- og omsorgsdepartementet.

Dagaktivitetstilbud for personer med demens

Regjeringen vil, som oppfølging av Stortingets behandling av Dok. 8:53 (2014–2015), jf. Innst. 221 S (2014–2015), fremme forslag til endring av helse- og omsorgstjenesteloven som fastsetter en plikt for kommunene til å tilby et aktivitetstilbud til hjemmeboende personer med demens gjeldende fra 1. januar 2020. Som del av Demensplan 2020 foreslås det å videreføre tilskuddsordningen til dagaktivitetstilbud for personer med demens. Det foreslås å legge til rette for om lag 750 flere dagaktivitetsplasser til personer med demens i 2017, svarende til om lag 45 mill. kroner. Se nærmere omtale i Prop. 1 S (2016–2017) for Helse- og omsorgsdepartementet.

3.5 Integrering

Omlegging av refusjonsordning for enslige, mindreårige asylsøkere og flyktninger

Regjeringen foreslår å legge ordningen med refusjon av utgifter til kommunale barneverntiltak for enslige mindreårige asylsøkere og flyktninger om til en ordning med fast tilskudd fra 1. januar 2017. Kommunene skal få et fast tilskudd for hver enslig mindreårig flyktning de bosetter, og ordningen vil ikke stille krav om barnevernvedtak. Regjeringen foreslår at tilskuddssatsen skal være høyere for de yngste barna, slik at kommunene får økt insentiv til å bosette disse barna. Bevilgningen over refusjonsordningen slås sammen med særskilt til-

skudd ved bosetting av enslige mindreårige flyktninger over budsjettet til Justis- og beredskapsdepartementet. Kommunene skal fremdeles kunne søke refusjon av utgifter som oppstod til og med 31. desember 2016.

En ordning med fast tilskudd vil være mer effektiv å administrere enn dagens ordning. Det er enklere å administrere en ordning med fast tilskudd enn en ordning der dokumenterte utgifter blir refundert. Den nye tilskuddsordningen innebærer at inntektene til kommunene og utgiftene til staten blir mer forutsigbare. Kommunene får også større fleksibilitet til å prioritere bruken av midlene og kan dra nytte av eventuelle stordriftsfordeler, slik at det blir mer lønnsomt for kommunene å bosette flere barn.

Som følge av at refusjonsordningen blir avviklet, foreslår Regjeringen at kommunene skal betale ordinær egenandel for bosatte enslige mindreårige flyktninger ved plassering i institusjon. Dette vil medføre økte inntekter for staten. Disse midlene blir ført tilbake til kommunene gjennom en tilsvarende økning i den nye tilskuddsordningen.

Omleggingen fører ikke isolert sett til endringer i de gjennomsnittlige overføringene til kommunene per enslige, mindreårige flyktning. Som følge av ulikt etterslep av utbetalinger i ny og gammel ordning øker de samlede overføringene til kommunesektoren i 2017. Økningen er anslått til om lag 470 mill. kroner. Se nærmere omtale i Prop. 1 S (2016–2017) for Barne- og likestillingsdepartementet og Prop. 1 S (2016–2017) for Justis- og beredskapsdepartementet.

Videreføring av ekstratilskudd til bosetting

Regjeringen foreslår å videreføre ekstratilskudd til kommuner ved bosetting av flyktninger. Som varslet i kommuneproposisjonen for 2017 vil kommuner også i 2017 motta ekstratilskudd etter samme ordning som for 2016 for personer som bosettes innen utgangen av september 2017. Det foreslås bevilget 112 mill. kroner til dette på kap. 496 Bosetting av flyktninger og tiltak for innvandrere, post 60 Integreringstilskudd. I tillegg gis det ekstratilskudd på 500 000 kroner per person som bosettes fra institusjon/tilrettelagt avdeling. Nærmere retningslinjer vil bli gitt i rundskriv. Regjeringen vil også videreføre ekstra engangstilskudd på 100 000 kroner per enslige mindreårige som blir bosatt i 2017. Det foreslås bevilget 148 mill. kroner til dette på kap. 496, post 61 Særskilt tilskudd ved bosetting av enslige, mindreårige

flyktninger. Det vises til nærmere omtale i Prop. 1 S (2016–2017) for Justis- og beredskapsdepartementet.

3.6 Sosialhjelp

Aktivitetsplikt for sosialhjelpsmottakere under 30 år

Regjeringen foreslår å bevilge 60 mill. kroner over rammetilskuddet til kommunene som kompensasjon for innføring av aktivitetsplikt for mottakere av økonomisk stønad under 30 år fra 1. januar 2017. Formålet med en lovfestet aktivitetsplikt er å styrke den enkeltes muligheter for å komme i arbeid og bli selvforsørget. Det er spesielt viktig å hjelpe unge ut av en passiv tilværelse. Kommuner som i dag benytter muligheten innenfor gjeldende regelverk til å stille vilkår om aktivitet, kan vise til gode resultater, og da særlig for unge sosialhjelpsmottakere. Nyere forskning viser også at vilkår om aktivitet har god effekt på unge mottakere, og at effekten synker med økende alder. Det innføres derfor i første omgang en aktivitetsplikt for mottakere under 30 år. Se nærmere omtale i Prop. 1 S (2016–2017) for Arbeids- og sosialdepartementet.

3.7 Skole

Tidlig innsats

Regjeringen foreslår å styrke arbeidet med tidlig innsats i skolen for å fange opp utfordringer hos elever og følge dem opp raskt. Det foreslås at 150 mill. kroner av veksten i kommunesektorens frie inntekter begrunnes med en økt satsing på tidlig innsats i grunnskolen i 2017. Midlene fordeles etter delkostnadsnøkkelen for grunnskole.

Regjeringen mener det trengs et helhetlig grep for å realisere prinsippet om tidlig innsats. Kommunene har allerede i dag ulike plikter for å ivareta faglig svake elever. Regjeringen vil sende på høring et lovforslag om tidlig innsats. Faglig svake elever skal få tilbud om tidsavgrenset intensivopplæring som ikke forutsetter sakkyndig vurdering eller omfattende saksbehandling. Målet med lovforslaget er at elevene fullfører grunnskolen uten avvik fra kompetansemålene i læreplanene for fag.

Tidlig innsats vil være et sentralt tema i stortingsmeldingen om kvalitet i skolen og statlig virkemiddelbruk som skal legges fram tidlig i 2017. Se nærmere omtale i Prop. 1 S (2016–2017) for Kunnskapsdepartementet.

Bedre utnyttelse av innvandreres videregående opplæring

Personer som har fullført videregående opplæring eller tilsvarende i utlandet, har i dag ikke rett til videregående opplæring i Norge. Dette gjelder selv om opplæringen ikke blir akseptert som likeverdig med norsk videregående opplæring og verken gir yrkeskompetanse eller studiekompetanse i Norge. Dette begrenser mulighetene deres til videre studier eller en jobb de er kvalifisert for. Et tiltak i Meld. St. 16 (2015–2016) *Fra utenforskap til ny sjanse* er at Regjeringen vil vurdere å endre opplæringsloven, slik at personer med videregående opplæring fra utlandet som ikke blir godkjent i Norge, har rett til videregående opplæring. Regjeringen vil foreslå denne endringen av opplæringsloven med virkning fra skoleåret 2017–2018. For å kompensere fylkeskommunene for økningen i personer med rett til videregående opplæ-

ring foreslås det å øke rammetilskuddet til fylkeskommunene med 46,1 mill. kroner i 2017.

3.8 Samferdsel

Fornyning og opprusting av fylkesveier

I forslaget til statsbudsjett for 2017 er 200 mill. kroner av veksten i fylkeskommunenes frie inntekter knyttet til satsingen på fornying og opprusting av fylkesveier. Sammen med midler til formålet i årene 2014–2016 gir dette en samlet bevilgning på 1,42 mrd. kroner knyttet til satsingen i 2017. Midlene fordeles forholdsmessig mellom fylkene på grunnlag av en kartlegging av forfallet på veinettet utført av Statens vegvesen, og fordelingen vises særskilt i tabell C i Beregnings-teknisk dokumentasjon til Prop. 1 (2016–2017) (Grønt hefte). Se også omtale i Prop. 1 S (2016–2017) for Samferdselsdepartementet.

4 Anmodningsvedtak

Under relevante programområder i proposisjonens del II er følgende anmodningsvedtak omtalt:

Tabell 4.1 Oversikt over anmodningsvedtak, ordnet etter sesjon og nummer

Sesjon	Vedtak nr.	Stikkord	Omtalt side
2015–2016	96	Husbankens låneramme	195
2015–2016	438 nr. 3	Husbanken – rammer og søknadsprosedyrer	195
2015–2016	438 nr. 4	Utleieboliger	196
2015–2016	512	Eiendomsoppmåling	223
2015–2016	590	Registrering av økonomiske interesser for departements- råder	57
2015–2016	610	Rekruttering av kvinnelige mellomledere	58
2015–2016	613	Redusert bruk av deltidsstillinger	58
2015–2016	614	Kjønnsrepresentasjon i ledergrupper	58
2015–2016	615	Kjønnsrepresentasjon blant lederne på de øverste nivåene i staten	59
2015–2016	638	Koordinering av datalagringsbehov	112
2015–2016	642	Fjernvarmeanlegg i nye bygninger	197
2015–2016	644	Energiforsyning i store bygg	197
2015–2016	646	Fravikelse av plan- og bygningsloven og grannelova ved nasjonal flyktningkrise	197
2015–2016	821	Ekspertutvalg for nye oppgaver til regionene	132
2015–2016	822	Administrasjon av fylkesvegnettet	132
2015–2016	823	Nytt regionalt folkevalgt nivå's rolle i integreringsarbeidet	132
2015–2016	861	Valgloven	168
2014–2015	571	Konsekvensutredning for torvuttak	223
2014–2015	800	Bostøtte i bokollektiv	197

5 Oversikt over budsjettforslaget

5.1 Utgifter og inntekter fordelt på de ulike budsjettkapitlene

Utgifter fordelt på kapitler

(i 1 000 kr)					
Kap.	Betegnelse	Regnskap 2015	Saldert budsjett 2016	Forslag 2017	Pst. endr. 16/17
Det kongelige hus					
1	H.M. Kongen og H.M. Dronningen	200 215	204 135	238 626	16,9
2	H.K.H. Kronprinsen og H.K.H. Kronprinsessen	27 395	28 094	9 543	-66,0
	<i>Sum kategori 00.10</i>	<i>227 610</i>	<i>232 229</i>	<i>248 169</i>	<i>6,9</i>
	<i>Sum programområde 00</i>	<i>227 610</i>	<i>232 229</i>	<i>248 169</i>	<i>6,9</i>
Administrasjon og fellestjenester mv.					
500	Kommunal- og moderniserings- departementet	541 035	504 438	585 059	16,0
502	Lønnsoppgjøret i staten – tariffavtalte avsetninger	21 804	174 400	198 500	13,8
503	Midler til opplæring og utvikling av tillitsvalgte	174 367			
510	Departementenes sikkerhets- og serviceorganisasjon	797 310	800 866	884 033	10,4
520	Tilskudd til de politiske partier	417 975	434 095	440 628	1,5
	<i>Sum kategori 13.00</i>	<i>1 952 491</i>	<i>1 913 799</i>	<i>2 108 220</i>	<i>10,2</i>
Fylkesmannsembetene					
525	Fylkesmannsembetene	1 755 180	1 694 851	2 003 856	18,2
	<i>Sum kategori 13.25</i>	<i>1 755 180</i>	<i>1 694 851</i>	<i>2 003 856</i>	<i>18,2</i>
Statlige byggeprosjekter og eiendomsforvaltning					
530	Byggeprosjekter utenfor husleie- ordningen	1 386 642	2 054 925	2 694 337	31,1
531	Eiendommer til kongelige formål	40 032	57 286	58 352	1,9
532	Utvikling av Fornebuområdet	8 015	10 698	10 299	-3,7

(i 1 000 kr)

Kap.	Betegnelse	Regnskap 2015	Saldert budsjett 2016	Forslag 2017	Pst. endr. 16/17
533	Eiendommer utenfor husleieordningen	48 257	62 543	46 824	-25,1
534	Erstatningslokaler for departementene	588 978	386 249		-100,0
2445	Statsbygg	2 408 197	3 323 986	3 400 374	2,3
	<i>Sum kategori 13.30</i>	<i>4 480 121</i>	<i>5 895 687</i>	<i>6 210 186</i>	<i>5,3</i>
	Forvaltningsutvikling og IKT-politikk				
540	Direktoratet for forvaltning og IKT	329 497	438 057	500 610	14,3
541	IKT-politikk	15 467	12 971	13 466	3,8
542	Internasjonalt IKT-samarbeid og utviklingsprogram	49 596	42 536	37 061	-12,9
	<i>Sum kategori 13.40</i>	<i>394 560</i>	<i>493 564</i>	<i>551 137</i>	<i>11,7</i>
	Personvern				
545	Datatilsynet	39 104	45 587	50 776	11,4
546	Personvernemnda	1 712	1 887	1 920	1,7
	<i>Sum kategori 13.45</i>	<i>40 816</i>	<i>47 474</i>	<i>52 696</i>	<i>11,0</i>
	Distrikts- og regionalpolitikk				
550	Omstillingsdyktig næringsliv og lokalsamfunn i distriktene			772 500	
551	Regional utvikling og nyskaping	1 520 335	1 382 295	50 000	-96,4
552	Nasjonalt samarbeid for regional utvikling	569 962	444 200		-100,0
553	Omstillingsdyktige regioner			605 000	
554	Kompetansesenter for distriktsutvikling	25 443	26 859	27 729	3,2
	<i>Sum kategori 13.50</i>	<i>2 115 740</i>	<i>1 853 354</i>	<i>1 455 229</i>	<i>-21,5</i>
	Samiske formål				
560	Sametinget	282 829	285 024	307 317	7,8
561	Tilskudd til samiske formål	15 188	15 476	14 071	-9,1
562	Gáldu – Kompetansesenteret for urfolks rettigheter	5 418	5 200		-100,0
563	Internasjonalt reindriftssenter	7 717	8 405	8 555	1,8
	<i>Sum kategori 13.60</i>	<i>311 152</i>	<i>314 105</i>	<i>329 943</i>	<i>5,0</i>

(i 1 000 kr)					
Kap.	Betegnelse	Regnskap 2015	Saldert budsjett 2016	Forslag 2017	Pst. endr. 16/17
	Nasjonale minoriteter				
567	Nasjonale minoriteter	22 080	33 140	43 877	32,4
	<i>Sum kategori 13.67</i>	<i>22 080</i>	<i>33 140</i>	<i>43 877</i>	<i>32,4</i>
	Rammeoverføringer til kommunesektoren mv.				
571	Rammetilskudd til kommuner	122 228 012	124 828 746	127 636 167	2,2
572	Rammetilskudd til fylkeskommuner	32 012 950	32 848 874	33 449 933	1,8
573	Kommunereform	40 000	100 000	1 298 325	1 198,3
575	Ressurskrevende tjenester	8 263 101	9 271 000	9 190 000	-0,9
576	Vedlikehold og rehabilitering			650 000	
578	Valgdirektoratet	2 742	65 100	110 937	70,4
579	Valguttgifter	61 049	20 348	11 235	-44,8
2427	Kommunalbanken AS	1 000 000			
	<i>Sum kategori 13.70</i>	<i>163 607 854</i>	<i>167 134 068</i>	<i>172 346 597</i>	<i>3,1</i>
	Bolig, bomiljø og bygg				
580	Bostøtte	2 915 975	2 763 000	2 875 300	4,1
581	Bolig- og bomiljøtiltak	1 286 969	1 537 794	1 491 029	-3,0
585	Husleietvistutvalget	23 157	25 710	28 422	10,5
587	Direktoratet for byggkvalitet	144 821	144 494	151 506	4,9
2412	Husbanken	17 281 062	17 216 785	16 599 257	-3,6
	<i>Sum kategori 13.80</i>	<i>21 651 984</i>	<i>21 687 783</i>	<i>21 145 514</i>	<i>-2,5</i>
	Planlegging, byutvikling og geodata				
590	Planlegging og byutvikling	56 137	109 370	78 854	-27,9
595	Statens kartverk, arbeid med tinglysing og nasjonal geografisk infrastruktur	769 679	849 852	1 209 938	42,4
2465	Statens kartverk	23 091	26 394		-100,0
	<i>Sum kategori 13.90</i>	<i>848 907</i>	<i>985 616</i>	<i>1 288 792</i>	<i>30,8</i>
	<i>Sum programområde 13</i>	<i>197 180 885</i>	<i>202 053 441</i>	<i>207 536 047</i>	<i>2,7</i>
	<i>Sum utgifter</i>	<i>197 408 495</i>	<i>202 285 670</i>	<i>207 784 216</i>	<i>2,7</i>

Inntekter fordelt på kapitler

(i 1 000 kr)

Kap.	Betegnelse	Regnskap 2015	Saldert budsjett 2016	Forslag 2017	Pst. endr. 16/17
	Administrasjon og fellestjenester mv.				
3500	Kommunal- og moderniseringsdepartementet	810			
3510	Departementenes sikkerhets- og serviceorganisasjon	167 751	140 223	144 150	2,8
	<i>Sum kategori 13.00</i>	<i>168 561</i>	<i>140 223</i>	<i>144 150</i>	<i>2,8</i>
	Fylkesmannsembetene				
3525	Fylkesmannsembetene	176 891	157 573	161 175	2,3
	<i>Sum kategori 13.25</i>	<i>176 891</i>	<i>157 573</i>	<i>161 175</i>	<i>2,3</i>
	Statlige byggeprosjekter og eiendomsforvaltning				
3531	Eiendommer til kongelige formål	141	103	40	-61,2
3533	Eiendommer utenfor husleieordningen	4 630	3 036	3 121	2,8
5445	Statsbygg	1 169 567	1 029 976	1 029 976	0,0
5446	Salg av eiendom, Fornebu		200	200	0,0
	<i>Sum kategori 13.30</i>	<i>1 174 338</i>	<i>1 033 315</i>	<i>1 033 337</i>	<i>0,0</i>
	Forvaltningsutvikling og IKT-politikk				
3540	Direktoratet for forvaltning og IKT	11 234	19 830	42 282	113,2
	<i>Sum kategori 13.40</i>	<i>11 234</i>	<i>19 830</i>	<i>42 282</i>	<i>113,2</i>
	Personvern				
3545	Datatilsynet	792			
	<i>Sum kategori 13.45</i>	<i>792</i>			
	Samiske formål				
3562	Gáldu – Kompetansesenteret for urfolks rettigheter	2 300	2 042		-100,0
3563	Internasjonalt reindriftssenter	3 866	2 901	2 967	2,3
	<i>Sum kategori 13.60</i>	<i>6 166</i>	<i>4 943</i>	<i>2 967</i>	<i>-40,0</i>
	Rammeoverføringer til kommunesektoren mv.				
3571	Tilbakeføring av forskudd	87			
5616	Kommunalbanken AS		417 000	390 000	-6,5
	<i>Sum kategori 13.70</i>	<i>87</i>	<i>417 000</i>	<i>390 000</i>	<i>-6,5</i>

(i 1 000 kr)					
Kap.	Betegnelse	Regnskap 2015	Saldert budsjett 2016	Forslag 2017	Pst. endr. 16/17
	Bolig, bomiljø og bygg				
3585	Husleietvistutvalget	1 179	1 094	1 038	-5,1
3587	Direktoratet for byggkvalitet	47 517	45 053	44 831	-0,5
5312	Husbanken	12 029 450	11 043 667	11 359 176	2,9
5615	Husbanken	3 498 657	3 093 000	3 013 000	-2,6
	<i>Sum kategori 13.80</i>	<i>15 576 803</i>	<i>14 182 814</i>	<i>14 418 045</i>	<i>1,7</i>
	Planlegging, byutvikling og geodata				
3595	Statens kartverk, arbeid med tinglysning og nasjonal geografisk infrastruktur	430 313	421 715	831 048	97,1
5465	Statens kartverk	17			
	<i>Sum kategori 13.90</i>	<i>430 330</i>	<i>421 715</i>	<i>831 048</i>	<i>97,1</i>
	<i>Sum programområde 13</i>	<i>17 545 202</i>	<i>16 377 413</i>	<i>17 023 004</i>	<i>3,9</i>
	<i>Sum inntekter</i>	<i>17 545 202</i>	<i>16 377 413</i>	<i>17 023 004</i>	<i>3,9</i>

5.2 Utgifter og inntekter fordelt på postgrupper

Utgifter fordelt på postgrupper

(i 1 000 kr)					
Post-gr.	Betegnelse	Regnskap 2015	Saldert budsjett 2016	Forslag 2017	Pst. endr. 16/17
01–29	Driftsutgifter	4 667 116	5 023 242	5 683 785	13,1
30–49	Nybygg, anlegg m.v.	4 730 124	5 944 542	6 500 588	9,4
50–59	Overføringer til andre statsregnskap	560 650	575 317	620 838	7,9
60–69	Overføringer til kommunesektoren	164 120 207	168 448 828	173 246 581	2,8
70–89	Andre overføringer	5 459 588	5 502 741	5 573 424	1,3
90–99	Utlån, avdrag m.v.	17 870 810	16 791 000	16 159 000	-3,8
Sum under departementet		197 408 495	202 285 670	207 784 216	2,7

Inntekter fordelt på postgrupper

(i 1 000 kr)					
Post-gr.	Betegnelse	Regnskap 2015	Saldert budsjett 2016	Forslag 2017	Pst. endr. 16/17
01–29	Salg av varer og tjenester	903 820	837 237	1 323 728	58,1
30–49	Inntekter i samband med nybygg, anlegg m.v.	1 169 584	1 030 176	1 030 176	0,0
50–89	Skatter, avgifter og andre overføringer	3 498 657	3 510 000	3 403 100	-3,0
90–99	Tilbakebetalinger, avdrag mv.	11 973 141	11 000 000	11 266 000	2,4
Sum under departementet		17 545 202	16 377 413	17 023 004	3,9

5.3 Overførbare bevilgninger

Under Kommunal- og moderniseringsdepartementet blir stikkordet foreslått knyttet til disse postene utenom postgruppe 30–49

(i 1 000 kr)				
Kap.	Post	Betegnelse	Overført til 2016	Forslag 2017
500	21	Spesielle driftsutgifter	37 973	88 682
500	22	Forskning	1 389	
502	21	Spesielle driftsutgifter		1 000
502	70	Tilskudd til kompetanseutvikling mv.	14 777	16 500
525	21	Spesielle driftsutgifter	15 150	161 175
532	21	Spesielle driftsutgifter		99
540	21	Spesielle driftsutgifter	7 489	27 441
540	23	Utvikling, forvaltning og drift av Difis nasjonale felleskomponenter	31 661	95 542
540	25	Medfinansieringsordning for lønnsomme IKT-prosjekter		86 497
541	22	Samordning av IKT-politikken	7 227	7 138
542	70	Tilskudd til internasjonale program		31 300
550	66	Forenkling av utmarksforvaltning – forsøksordning		8 000
550	73	Merkur-programmet		37 300
551	61	Næringsrettede midler til regional utvikling, kompensasjon for økt arbeidsgiveravgift		50 000
552	62	Nasjonale tiltak for lokal samfunnsutvikling	21 379	
552	72	Nasjonale tiltak for regional utvikling	115 806	
553	76	Utviklingsprogram for byregioner og internasjonalt samarbeid		54 000
562	21	Spesielle driftsutgifter	421	
563	21	Spesielle driftsutgifter	1 580	2 609
567	60	Tiltak for rom	660	6 371
571	21	Spesielle driftsutgifter	18 219	21 667
581	76	Tilskudd til utleieboliger	246 736	887 460
581	77	Kompetansetilskudd til bærekraftig bolig- og byggkvalitet	11 847	22 120
581	78	Boligsosialt kompetansetilskudd	5 918	38 865
581	79	Tilskudd til heis og tilstandsvurdering	84 109	76 050
590	61	Bærekraftig byutvikling	340	19 613
590	65	Områdesatsing i byer		19 639

(i 1 000 kr)				
Kap.	Post	Betegnelse	Overført til 2016	Forslag 2017
590	72	Tilskudd til bolig-, by og områdeutvikling	42 604	34 171
590	81	Lokal kompetanse innen plan, kart og geodata		4 601
595	21	Spesielle driftsutgifter	30 661	313 035
2412	01	Lønn og godtgjørelser		257 106
2412	01	Varer og tjenester	1 851	90 116

5.4 Avbyråkratiserings- og effektiviseringsreform

Regjeringen vil bygge sin politikk på en effektiv bruk av fellesskapets ressurser. Som i næringslivet er det også i offentlig forvaltning et potensial for å bli mer effektiv. Regjeringen har derfor innført en avbyråkratiserings- og effektiviseringsreform, og forutsetter at alle statlige virksomheter gjennomfører tiltak for å bli mer effektive. Reformen vil gi insentiver til mer effektiv statlig drift og skaper handlingsrom for prioriteringer i statsbudsjettet. Virksomhetene har også god anledning til å planlegge og gjennomføre tiltak for å effektivisere driften når reformen er et årlig krav. Deler av gevinsten fra mindre byråkrati og mer effektiv bruk av pengene overføres til fellesskapet i de årlige budsjettene. Den årlige overføringen settes til 0,5 pst. av alle driftsutgifter som bevilges over statsbudsjettet. For Kommunal- og moderniseringsdepartementet innebærer dette at til sammen 28,4 mill. kroner er trukket ut av rammene i 2017.

5.5 Overgang til digital post til innbyggere og næringsliv

Alle statlige virksomheter skal i 2016 ta i bruk digital post til innbyggere. Dette gjelder utsending av post til innbyggere som har valgt digital postkasse og som ikke har reservert seg. Altinn skal benyttes for digital post fra forvaltningen til næringsdrivende. Overgangen fra papirbasert post til digital post vil gi besparelser for statlige virksomheter, blant annet i form av reduserte portokostnader. For å realisere deler av disse gevin-

stene, foreslår Regjeringen en samlet reduksjon på 196,3 mill. kroner i 2017.

For Kommunal- og moderniseringsdepartementet innebærer dette at til sammen 14,7 mill. kroner er trukket ut av rammen i 2017. Fordelingen på den enkelte virksomhet fremgår under den aktuelle budsjettpost.

5.6 Forenklet modell for premiebetaling til Statens pensjonskasse (SPK)

Fra 2017 innfører Regjeringen en forenklet modell for premiebetaling til Statens pensjonskasse (SPK) for de virksomhetene som ikke betaler premie i dag. Dette vil i større grad ansvarliggjøre virksomhetene for deres pensjonskostnader. Bare én av tre statlige virksomheter betaler i dag pensjonspremie til SPK. Dette kan føre til at virksomhetene ansetter mer personale enn de ville gjort med en riktigere prising av innsatsfaktorene. Investeringer i digitale løsninger eller kjøp av tjenester fra private vil bli mer aktuelt og regningsvarende hvis staten møter en riktigere pris på arbeidskraft.

Den delen av statens pensjonsutgifter som i dag ikke blir finansiert av premieinntekter, dekkes sentralt av staten over kap. 612 Tilskudd til Statens pensjonskasse og kap. 613 Arbeidsgiveravgift til folketrygden. Modellen som innføres vil medføre økte premieinntekter til SPK og dermed reduserte tilskudd til SPK. Virksomhetene er gjennom budsjettforslaget kompensert for anslåtte økte utgifter. Modellen er samlet sett provenynøytral på omleggingstidspunktet. Det vises til Gul bok 2017 for nærmere omtale.

Del II
Budsjettforslag

6 Oversikt over budsjettforslaget mv.

Programområde 00 Konstitusjonelle institusjoner

Programkategori 00.10 Det kongelige hus

Utgifter under programkategori 00.10 fordelt på kapitler

(i 1 000 kr)

Kap.	Betegnelse	Regnskap 2015	Saldert budsjett 2016	Forslag 2017	Pst. endr. 16/17
1	H.M. Kongen og H.M. Dronningen	200 215	204 135	238 626	16,9
2	H.K.H. Kronprinsen og H.K.H. Kronprinsessen	27 395	28 094	9 543	-66,0
	Sum kategori 00.10	227 610	232 229	248 169	6,9

Kommunal- og moderniseringsdepartementet har ansvaret for bevilgningene til Kongehuset. Bevilgningene under kap. 1 H.M. Kongen og H.M. Dronningen, post 50 Det kongelige hoff benyttes i hovedsak til drift og offisielle oppgaver for Kongehuset. I tillegg til bevilgningene under kap. 1 og kap. 2 blir følgende midler foreslått til kongelige formål i 2017:

(i 1000 kroner)

<i>Kommunal- og moderniseringsdepartementet</i>		
Kap. 531	Eiendommer til kongelige formål	32 251
<i>Utenriksdepartementet</i>		
Kap. 104	Kongefamiliens offisielle reiser til utlandet	9 748
<i>Forsvarsdepartementet</i>		
Diverse kapittel (H.M. Kongens adjutantstab)		5 300
Kap. 1732	Sjøforsvaret (Kongeskipet og K/B Stjernen)	48 300
<i>Justis- og beredskapsdepartementet</i>		
Kap. 441	Oslo politidistrikt (eskortetjenesten)	Oppgis ikke

Kap. 1 H.M. Kongen og H.M. Dronningen

(i 1 000 kr)

Post	Betegnelse	Regnskap 2015	Saldert budsjett 2016	Forslag 2017
01	Apanasje	10 829	11 186	11 466
50	Det kongelige hoff	169 386	173 089	195 259
51	Særskilte prosjekter ved Det kongelige hoff	20 000	19 860	31 901
	Sum kap. 0001	200 215	204 135	238 626

Post 01 Apanasje

Bevilgningen dekker personlige utgifter for H.M. Kongen og H.M. Dronningen, samt utgifter til drift, vedlikehold og utvikling av private eiendommer.

Post 50 Det kongelige hoff

Det kongelige hoff er H.M. Kongens organisasjon, som skal understøtte H.M. Kongen og kongefamilien. Det kongelige hoff forbereder og legger til rette for kongefamiliens offisielle virksomhet, og utfører andre nødvendige støttefunksjoner. Bevilgningen dekker Kongehusets utgifter til offisielle oppgaver og drift av organisasjonen, herunder dekning av lønnsmidler for alle ansatte ved Det kongelige hoff, inkludert lønnsmidler til ansatte som utfører drift og mindre vedlikeholdsoppgaver på H.M. Kongen og H.M. Dronningens og H.K.H. Kronprinsen og H.K.H. Kronprinsessens private eiendommer. Bevilgningen skal også dekke utgifter til indre vedlikehold, mindre vedlikeholdsprosjekter og utvikling av de statlige kon-

gelige eiendommene Det kongelige slott, Bygdø kongsgård (hovedhuset med sidebygning og park) og Oscarshall slott.

Etter en omorganisering er H.K.H. Kronprinsen og H.K.H. Kronprinsessens stab blitt inkludert i Det kongelige hoff. Bevilgningen på kap 2, post 50 H.K.H. Kronprinsen og H.K.H. Kronprinsessens stab foreslås derfor overført til denne budsjett-posten.

Post 51 Særskilte prosjekter ved Det kongelige hoff

På oppdrag fra Justis- og beredskapsdepartementet har Politidirektoratet utarbeidet en rapport om sikkerheten ved de kongelige eiendommene. Prosjektet ble første gang omtalt i revidert nasjonalbudsjett for 2014. Det kongelige hoff har påtatt seg ansvaret for å gjennomføre anbefalte sikrings tiltak på eiendommene. Det tas sikte på å legge frem forslag til kostnadsramme i revidert nasjonalbudsjett for 2017. For 2017 foreslås 32 mill. kroner til prosjektering og etablering av diverse sikkerhetstiltak.

Kap. 2 H.K.H. Kronprinsen og H.K.H. Kronprinsessen

(i 1 000 kr)

Post	Betegnelse	Regnskap 2015	Saldert budsjett 2016	Forslag 2017
01	Apanasje	9 013	9 310	9 543
50	H.K.H. Kronprinsen og H.K.H. Kronprinsessens stab mv.	18 382	18 784	
	Sum kap. 0002	27 395	28 094	9 543

Post 01 Apanasje

Bevilgningen skal dekke kronprinsparets personlige utgifter, inkludert utgifter knyttet til diverse offisielle oppdrag, og til drift, vedlikehold og utvikling av private eiendommer.

Post 50 H.K.H. Kronprinsen og H.K.H. Kronprinsessens stab mv.

Etter en omorganisering er H.K.H. Kronprinsen og H.K.H. Kronprinsessens stab inkludert i Det kongelige hoff. Det foreslås derfor at bevilgningen på posten overføres til kap. 1, post 50 Det kongelige hoff.

Programområde 13 Kommunal, bolig og modernisering

Programkategori 13.00 Administrasjon og fellestjenester mv.

Utgifter under programkategori 13.00 fordelt på kapitler

(i 1 000 kr)					
Kap.	Betegnelse	Regnskap 2015	Saldert budsjett 2016	Forslag 2017	Pst. endr. 16/17
500	Kommunal- og moderniserings- departementet	541 035	504 438	585 059	16,0
502	Lønnsoppgjøret i staten – tariffavtalte avsetninger	21 804	174 400	198 500	13,8
503	Midler til opplæring og utvikling av tillitsvalgte	174 367			
510	Departementenes sikkerhets- og serviceorganisasjon	797 310	800 866	884 033	10,4
520	Tilskudd til de politiske partier	417 975	434 095	440 628	1,5
	Sum kategori 13.00	1 952 491	1 913 799	2 108 220	10,2

Inntekter under programkategori 13.00 fordelt på kapitler

(i 1 000 kr)					
Kap.	Betegnelse	Regnskap 2015	Saldert budsjett 2016	Forslag 2017	Pst. endr. 16/17
3500	Kommunal- og moderniserings- departementet	810			
3510	Departementenes sikkerhets- og serviceorganisasjon	167 751	140 223	144 150	2,8
	Sum kategori 13.00	168 561	140 223	144 150	2,8

Ansvarsområder

Programkategorien omfatter drift og administrasjon av Kommunal- og moderniseringsdepartementet og utgifter til felles forsknings- og utredningsoppgaver innenfor departementets fagområder. I tillegg omfatter programkategorien enkelte fagområder.

Kommunal- og moderniseringsdepartementet har ansvaret for den sentrale arbeidsgiverfunksjo-

nen i staten. Departementet har ansvaret for forvaltningen av tjenestemannsloven, tjenestetvistloven og karanteneoven. Videre har departementet kompetanse og plikt til å forhandle og inngå tariffavtaler med hovedsammenslutningene i staten (LO Stat, Akademikerne, Unio og YS Stat). Den sentrale overordnede arbeidsgiverpolitikken angir mål og setter rammer for utøvelsen av arbeidsgiveransvaret lokalt.

Kommunal- og moderniseringsdepartementet har ansvaret for objektsikkerheten i departementsbygningene. Dette omfatter felles bygningsmasse, fellesområder og utendørsområdene. Ansvaret omfatter også regjeringens representasjonsanlegg, men ikke Forsvarsdepartementet og Statsministerens kontors midlertidige lokaler.

Departementet er ansvarlig for gjennomføringen av arbeidet med nytt regjeringskvartal. Statsbygg har på vegne av departementet fått omfattende oppgaver i gjennomføringen av prosjektet, blant annet med planprosessen og rom- og funksjonsprogram.

Departementet er etatsstyrer for Departementenes sikkerhets- og serviceorganisasjon (DSS). DSS leverer fellestjenester til departementene og Statsministerens kontor.

Utviklingstrekk og utfordringer

Utvikling av et nytt regjeringskvartal er et stort og komplisert prosjekt som krever omfattende planlegging. En rekke hensyn skal ivaretas, eksempelvis egnede arbeidsplasser, effektiv samhandling, valg av sikkerhetsnivå, miljøvennlige løsninger, gode byrom, hensiktsmessige trafikale løsninger og god prosjektstyring. En åpen debatt om planene, der ulike syn framkommer, vil være en viktig del av beslutningsgrunnlaget. Videre legger departementet stor vekt på at det gjennomføres grundige utredninger før konklusjoner trekkes. Departementet legger vekt på at beslutningene i planleggingsprosessen bygger på grundige utredninger og balansert avveining av ulike hensyn som skal ivaretas.

Regjeringen vil fornye, forenkle og forbedre administrasjonen i departementsfellesskapet. Siktemålet er å levere administrative tjenester med god kvalitet til lavest mulig kostnad.

Mål og rapportering, strategier og tiltak

Tabell 6.1 Mål for programkategori 13.00 Administrasjon og fellestjenester mv.

Hovedmål	Delmål
1. Statlige virksomheter er kompetente arbeidsgivere med attraktive arbeidsplasser	1.1. Økt handlingsrom for virksomhetene 1.2. Virksomhetene har innflytelse på utviklingen av statens arbeidsgiverpolitikk 1.3. Virksomhetene har verktøy og støtte i gjennomføringen av arbeidsgiverpolitikken
2. Departementene mottar effektive administrative fellestjenester	2.1. Flere administrative fellestjenester er standardiserte på tvers av departementsfellesskapet 2.2. Flere tjenester er samlet for å unngå dublering og for å etablere mer kraftfulle fagmiljøer
3. Departementenes lokaler er godt egnet og tilfredsstillende sikret	3.1. Lokalene er tilpasset departementenes oppgaveløsning 3.2. Lokalene er sikret i samsvar med verdi- og skadevurderinger, trussel- og sårbarhetsvurderinger og avveid mot andre samfunnsinteresser
4. Et nytt, effektivt regjeringskvartal	4.1. Utforming av arbeidsplasser og fellesfunksjoner er fastsatt basert på behovsanalyse 4.2. Planleggingen av regjeringskvartalet skjer i en åpen prosess med bred debatt
5. De politiske partiene har økonomiske midler til å løse sine kjerneoppgaver	

Hovedmål 1 Statlige virksomheter er kompetente arbeidsgivere med attraktive arbeidsplasser

Regjeringen har høye ambisjoner for den statlige arbeidsgiverpolitikken. Departementet fastsatte våren 2016 en ny og offensiv arbeidsgiverstrategi for staten. Virksomhetene skal være moderne og attraktive arbeidsplasser som lykkes med å rekruttere, utvikle og beholde kompetente medarbeidere og løse sine viktige samfunnsoppdrag.

Iverksettingen av strategien er i gang og vil fortsette i 2017. Særlig viktig er det å følge opp anbefalingene og forslagene til hvordan de statlige virksomhetene kan samordne seg for å få økt innflytelse på innholdet i og gjennomføringen av den statlige arbeidsgiverpolitikken. Et interimråd sammensatt av toppledere for et utvalg statlige virksomheter har arbeidet med disse problemstillingene og fremmer sine anbefalinger til departementet høsten 2016.

Rapport

Den nye arbeidsgiverstrategien har tre hovedstrategier: 1) Virksomhetenes rolle og ansvar i utviklingen og gjennomføringen av den statlige arbeidsgiverstrategien skal klargjøres og styrkes, 2) den sentrale arbeidsgiverfunksjonen skal være profesjonell og tydelig og 3) de lokale arbeidsgiverne skal være resultatorienterte, ha god gjennomføringsevne og legge til rette for aktivt medarbeiderskap.

Lønnsoppgjørene våren 2015 og 2016 ble gjennomført innen forsvarlige økonomiske rammer, og i samsvar med frontfaget. I hovedtariffavtalene inngått våren 2016, med Akademikerne som part i den ene avtalen og LO Stat, Unio og YS Stat som parter i den andre avtalen, er en vesentlig høyere andel av den disponible rammen avsatt til lokal fordeling i den enkelte virksomhet, og gir de lokale arbeidsgiverne og tillitsvalgte et større ansvar og handlingsrom. Avtalene innebærer samtidig et vesentlig skritt i arbeidet med å modernisere lønns- og forhandlingssystemet i staten. Selv om hovedregelen i staten har vært å inngå likegyldende hovedtariffavtaler, har det også tidligere vært inngått tariffavtaler med grupper av ansatte avhengig av fagforeningstilknytning (Nito, Politiets fellesforbund mv.), noe som også er vanlig i andre tariffområder som Spekter etc.

Sentrale særavtaler utfyller hovedtariffavtalen og skal sikre behovet for egne lønns- og arbeidsvilkår for spesielle grupper og situasjoner. Det pågår et partssammensatt arbeid for en språklig revisjon av Hovedavtalen, med målsetting om ikrafttredelse 1. januar 2017.

I desember 2015 leverte Tjenestemannslovutvalget rapporten *Ansettelsesforhold i staten*. Utvalget, som blant annet hadde representanter fra alle de fire hovedsammenslutningene i staten, presenterte her et enstemmig lovforslag til ny lov om ansatte i staten. Departementet har fulgt opp rapporten og et forslag til ny lov om statens ansatte var på høring våren 2016. Høringen følges opp i departementet.

Regjeringens ambisjon om å gjennomføre et kunnskapsløft for alle følges også opp gjennom bedre tilbud om kompetanseutvikling for statens ansatte. Det er gjennomført et pilotprogram med toppledergruppene i fire virksomheter, flere kurs i strategisk IKT for toppledere i departementene og deres underliggende virksomheter og Direktoratet for forvaltning og IKT (Difi) har utviklet en samlet plan for arbeidet med en strategisk satsing på ledelse. Denne satsingen er en del av *Program for bedre styring og ledelse*. Innenfor satsingen på felles digital opplæring i staten *På nett med læring* ble det i 2015 lansert tre nye digitale opplæringsprogrammer, mens det våren 2016 ble lansert fem nye programmer. Alle opplæringsprogrammene som Difi tilbyr er nå samlet på en felles læringsplattform for staten.

Lederlønnssystemet i staten er revidert. I denne revisjonen er det blant annet strammet inn på bruken av retrettstillinger og etterlønn. Den klare hovedregelen skal være at etterlønn av lengre varighet og retrettstillinger ikke benyttes. Departementet ønsker å utnytte kompetansen til tidligere toppleder bedre. Difi har på vegne av departementet utarbeidet en rapport med forslag til alternative karriereveier for erfarne ledere i departementene. Departementet vurderer forslagene og vil forankre konklusjonen i departementsfellesskapet.

Opplæringskontoret for statlige virksomheter (OK stat) er et pilotprosjekt med varighet ut 2016. Fra 2017 etableres det som en fast ordning og organiseres under Difi. Antall lærebedrifter som er knyttet til OK stat er økt fra 19 lærebedrifter i 2014 til 39 i 2016, og antall lærlinger er økt fra ni i 2013 til 63 i 2016. I 2013 var det åtte lærlinger fordelt på fem departement. I 2016 er antallet lærlinger økt til 19 fordelt på 14 departement.

I 2016 ble nok et traineeprogram for personer med nedsatt funksjonsevne og høyere utdanning avsluttet. Virksomhetene i staten er invitert til å delta med stillinger i et nytt program, med utlysning av stillingene i løpet av høsten 2016. Dette innebærer at programmet fremskyndes og at arbeidet med å nå IA-avtalens mål 2 forsterkes.

Departementet og hovedsammenslutningene i staten har invitert fire virksomheter i staten til å

gjennomføre forsøk, tre om arbeidstid og ett om kompetanse og organisasjonsutvikling. Målet med forsøkene er å prøve ut nye arbeidsformer som kan gi bedre tjenester og bedre arbeidsforhold. Forsøkene om arbeidstid vil bli fulgt, dokumentert og evaluert av Fafo Institutt for arbeidslivs- og velferdsforskning.

Difi har på vegne av departementet gjennomført en medarbeiderundersøkelse blant ansatte i staten. Samlet viser undersøkelsen at medarbeidere i staten er fornøyde, stolte og engasjerte og viser i hovedsak en positiv utvikling sammenlignet med undersøkelsen som ble gjennomført i 2007, 2009 og 2012. Rapporten og datagrunnlaget skal anvendes aktivt i departementets videre arbeid med utvikling av statens arbeidsgiverpolitikk.

Strategier og tiltak

De statlige virksomhetene skal være moderne og attraktive arbeidsplasser, som lykkes med å rekruttere, utvikle og beholde kompetente medarbeidere og løse sine viktige samfunnsoppdrag. Strategi for en offensiv statlig arbeidsgiverpolitikk skal bidra til at dette målet nås. Oppfølging av hoved- og delstrategier vil være prioriterte oppgaver kommende år.

I det videre moderniseringsarbeidet skal virksomhetene involveres og gis økt innflytelse. Departementet har bedt om og vil følge opp anbefalinger og forslag til hvordan de statlige virksomhetene kan samordne seg for å delta i og få økt innflytelse på innholdet i og gjennomføringen av den statlige arbeidsgiverpolitikken. Et samordnet felleskap medfører at virksomhetene i staten kan stå samlet bak anbefalinger og forslag til posisjoner i partsarbeid og forhandlinger samt til prioriteringer av sentrale satsinger. Videre skaper det grunnlag for bedre kommunikasjon og dialog mellom departementet og virksomhetene om arbeidsgiverpolitiske utfordringer. Departementet vil også invitere virksomhetene inn i et arbeid med å revidere og videreutvikle arbeidsgiverstrategien kommende år.

Departementet vil sammen med Difi styrke den sentrale støtten og rådgivningen overfor virksomhetene, særlig knyttet til omstilling.

Arbeidsgiverstrategien forutsetter at virksomhetene på eget initiativ arbeider aktivt med å gjennomføre og oppnå resultater på viktige områder som utvikling av lokalt lederskap, strategisk kompetanseutvikling, lærlinger, rekruttering, IA og arbeidsmiljøet i virksomheten. Sentrale satsinger og verktøy skal støtte virksomhetene i dette arbeidet.

Kompetente ledere og medarbeidere er en forutsetning for god oppgaveløsning i og utvikling av forvaltningen. Gjennom et bedre tilbud om kompetanseutvikling skal staten bli enda mer attraktiv arbeidsgiver, som gir medarbeiderne gode utviklingsmuligheter. Både innenfor den strategiske satsingen på ledelse og i satsingen på felles digital opplæring i staten *På nett med læring* vil antall tilbud øke og flere vil kunne delta i dem.

Departementet vil sammen med virksomhetene i staten analysere funnene i medarbeiderundersøkelsen, vurdere konsekvenser for arbeidsgiverpolitikken og gjennomføre tiltak.

Det er avtalt mandater for videre samarbeid med hovedsammenslutningene om modernisering av hovedtariffavtalen. Arbeidet skal være sluttført innen februar 2017 og det skal forhandles om gjennomføring av forslagene i forbindelse med tariffforhandlingene våren 2017.

Departementet skal følge opp strategien for å øke antall lærlinger i staten. Det er et krav til alle statlige virksomheter at de skal vurdere relevante lærefag og skal ta inn lærlinger. OK stat videreføres som en permanent ordning organisert i Difi, og kontorets geografiske nedslagsfelt skal utvides. Det gir grunnlag for økt aktivitet og flere lærlinger.

Et nytt traineeprogram for personer med nedsett funksjonsevne og høyere utdanning gjennomføres i 2017. Det er et viktig tiltak under IA-avtalens delmål 2. Videre vil departementet både på eget initiativ og i samarbeid med hovedsammenslutningene gjennomføre informasjons- og opplæringsaktiviteter på IA-området.

Et forslag til ny lov om ansatte i staten var på høring våren 2016. Departementet vil følge opp høringen med en lovproposisjon til Stortinget i 2017. Departementet har startet en gjennomgang av embetsmannsordningen.

Det er en rekke særavtaler som løper ut høsten 2016 og i løpet av 2017. Departementet vil i forhandlingene søke å fortsette arbeidet med modernisering av avtaleverket.

Hovedmål 2 Departementene mottar effektive administrative fellestjenester

Gode og effektive administrative tjenester er en forutsetning for at departementene kan løse sine samfunnsoppgaver og ivareta sin rolle som sekretariat for politisk ledelse. Felles løsninger, samlet kompetanse, standardisering og ny teknologi vil kunne gi stordriftsfordeler og tjenester med bedre kvalitet. Det er derfor viktig med en økende grad av standardisering og etablering av sterke administrative fagmiljøer.

Rapport

Det ble i 2015 levert fellestjenester til departementene uten større driftsavbrudd og i tråd med gjeldende tjenesteavtale og tjenestebeskrivelser innenfor alle tjenesteområdene. Det vises til nærmere omtale under kap. 510 Departementenes sikkerhets- og serviceorganisasjon.

Opgavene i forbindelse med lønn og regnskap er overført fra Departementenes sikkerhets- og serviceorganisasjon (DSS) til Direktoratet for økonomistyring (DFØ) fra 1. juli 2016. Tjenestene skal leveres fra DFØs etablerte kontorsteder i Trondheim og Stavanger fra 1. januar 2018. Samlet sett vil det være behov for anslagsvis 30 arbeidsplasser i Stavanger og Trondheim som følge av omorganiseringen.

Strategier og tiltak

Det er gjennomført en ekstern utredning av de administrative funksjonene i departementsfellesskapet. Med utgangspunkt i anbefalingene fra utredningen er det etablert en strategi for utviklingen av de administrative tjenestene. Strategien identifiserer blant annet tiltak for å effektivisere og øke kvaliteten på tjenestene. Strategien, og tiltakene i den, er tilpasset mulighetene som et nytt, samlet regjeringskvartal vil gi.

Hovedmål 3 Departementenes lokaler er godt egnet og tilfredsstillende sikret

Kommunal- og moderniseringsdepartementet skal sørge for egnede lokaler for departementene. Det skal særlig legges vekt på at de ansatte får gode arbeidsplasser og at lokalene er tilfredsstillende sikret.

Rapport

Erstatningslokalene for departementene er i løpet av 2016 blitt ferdig sikret. Det gjenstår noe arbeid med å skifte ut midlertidige elementer i områdesikringen med permanente løsninger. Dette arbeidet koordineres med Oslo kommunes planer og arbeider i Oslo sentrum. Grunnsikringen av enkelte bygg i regjeringskvartalet har i 2016 blitt forsterket med enkelte mindre og umiddelbare tiltak. Statsbygg utformer høsten 2016 en tilpasset løsning for ytterligere forsterkning av grunnsikringen i byggene. Løsningen tilpasses langsiktig planlegging for bruk av byggene, og gir en tilfredsstillende sikkerhet for departementene i den perioden byggene skal være i bruk som departementsbygg.

Strategier og tiltak

Kommunal- og moderniseringsdepartementets strategi for sikring av departementsbygg legges til grunn.

Departementets grunnsikringskonsept omfatter fysiske sikkerhetstiltak i byggene som i hovedsak leveres av Statsbygg. I konseptet inngår også en betydelig andel aktive sikkerhetstiltak. Dette dreier seg om tjenester som leveres av DSS, og omfatter resepsjonstjenester, vakthold, alarmovervåkning, varslingstiltak og øvelser. Departementet har en tett dialog med Politidirektoratet og Oslo politidistrikt om reaksjonskapasitet og andre politioppgaver som forsterkende og kompenserende tiltak. Sammen med de bygningsmessige tiltakene bidrar dette til grunnsikkerhetsnivået.

Det jobbes fortløpende med å videreutvikle et system for sikkerhetsstyring knyttet til Kommunal- og moderniseringsdepartementets ansvar for objektsikkerhet.

I 2017 vil hoveddelen av arbeidet med utskifting av midlertidige sperreløsninger med permanente løsninger gjennomføres. Det vil bli iverksatt forsterkningstiltak av grunnsikringen ved regjeringens representasjonsanlegg og planer for tilpassede forsterkningstiltak for grunnsikringen av bygg i regjeringskvartalet ferdigstilles.

Det vises til omtale under kap. 510 Departementenes sikkerhets- og serviceorganisasjon og kap. 2445 Statsbygg.

Hovedmål 4 Et nytt, effektivt regjeringskvartal

Gjenoppbygging av regjeringskvartalet er av nasjonal betydning og er samtidig et historisk byutviklingsprosjekt for Oslo by. Regjeringen legger derfor stor vekt på å sørge for en åpen prosess i planleggingen av det nye regjeringskvartalet. Regjeringskvartalet skal være velegnet for regjeringens arbeid, være åpent og inviterende, ha gode bymessige kvaliteter, og ha et nødvendig sikkerhetsnivå.

Prosjektet har samfunns mål og effektmål i samsvar med Finansdepartementets kvalitets-sikringsmetodikk for store statlige investeringsprosjekter. Disse målene danner grunnlag for planlegging og styring av prosjektet:

Samfunns mål: Regjeringskvartalet er et effektivt departementsfellesskap med nødvendig sikkerhet i et langtidsperspektiv.

Effektmål:

- Har fleksibilitet med hensyn til kapasitet.
- Har nødvendig sikkerhetsnivå.
- Har høy effektivitet.
- Har fleksibilitet i forhold til endring av struktur, oppgavefordeling og arbeidsformer.
- Har en høy miljøstandard.
- Har godt bymiljø, representativitet og tilgjengelighet.

Rapport

Statsbygg varslet igangsetting av arbeidet med reguleringsplanen i januar 2015. Samtidig ble utkast til planprogram, det første steget i planprosessen, sendt på høring. Planprogrammet ble fastsatt av Kommunal- og moderniseringsdepartementet 13. juni 2016.

Statsbygg gjennomførte en idéfase våren 2015 med parallelloppdrag og utstilling av skisse til løsninger for det nye regjeringskvartalet. En evalueringsskomite vurderte forslagene. Videre fikk Statsbygg en rekke innspill fra sentrale aktører, herunder Oslo kommune. Med utgangspunkt i idéfasen anbefalte Statsbygg høsten 2015 hvilke byformprinsipper som burde legges til grunn for det videre arbeidet. Anbefalingen ble ytterligere bearbeidet, og forslag til reguleringsplan ble sendt på høring og offentlig ettersyn 27. juni 2016, med høringsfrist 31. oktober.

Forslaget til reguleringsplan er utformet med sikte på å gi fleksibilitet for den videre detaljplanleggingen. Departementet legger stor vekt på at Oslo kommune involveres i planprosessen, og det er god dialog mellom kommunen og departementet. Statsbygg har hatt åpne møter med naboer og andre interessenter om planprogrammet, planavgrensningen og om forslaget til reguleringsplan.

I perioden har det også vært gjennomført en omfattende prosess med rom- og funksjonsprogram. Programmet vil beskrive løsningene for arbeidsplassene, kravene til fellesområder, arealnormer mv.

Statsbygg startet sommeren 2016 arbeidet med en begrenset plan- og designkonkurranseløsning for det nye regjeringskvartalet. Hensikten med konkurransen er å finne det konseptet som best ivaretar behov og krav fra rom- og funksjonsprogrammet, og som er innenfor den fastsatte reguleringsplanens rammer. Det vil bli arrangert en utstilling som viser forslagene til løsninger.

Strategier og tiltak

Reguleringsplanen skal vedtas av Kommunal- og moderniseringsdepartementet som en statlig reguleringsplan. Planen vedtas ved årsskiftet 2016–2017. I arbeidet med reguleringsplanen ønsker departementet åpenhet og bred debatt. Departementet legger stor vekt på dialog med Oslo kommune og andre sentrale aktører, blant annet Riksantikvaren.

Når høringen av forslaget til reguleringsplan er gjennomført, vil Statsbygg oversende planforslaget til departementet for endelig vedtak. Vedtatt plan vil avklare rammene for blant annet byggehøyder, plassering av ny bebyggelse, plasser og uteområder mv.

Arbeidet med rom- og funksjonsprogrammet planlegges avsluttet ved årsskiftet 2016–2017. Reguleringsplanen og rom- og funksjonsprogrammet danner grunnlaget for forprosjektet, og senere byggeprosjektet.

Videre planlegging av nytt regjeringskvartal vil skje i tidsrommet 2016 til 2018. Etter gjennomført kvalitetssikring av prosjektet (KS2) planlegges det å legge fram et forslag til kostnadsramme for Stortinget.

Se også omtale under kap. 2445 Statsbygg.

Hovedmål 5 De politiske partiene har økonomiske midler til å løse sine kjerneoppgaver

Regjeringen vil bidra til at de politiske partiene har økonomiske midler til å løse sine kjerneoppgaver. Det vises til nærmere omtale av tilskudd til politiske partier under kap. 520.

Anmodningsvedtak

Anmodningsvedtak nr. 590, 12. april 2016

«Stortinget ber regjeringen vurdere om tilsvarende regler som gjelder for registrering av regjeringsmedlemmers økonomiske interesser, bør gjøres gjeldende for departementsråder.»

Dokumentene som ligger til grunn for vedtaket er representantforslag fra stortingsrepresentant Torgeir Knag Fylkesnes om endring av Stortingets forretningsorden for å sikre åpenhet om representantenes økonomiske interesser, jf. Dokument 8:22 S (2015–2016) og Innst. 221 S (2015–2016).

Kommunal- og moderniseringsdepartementet har i samarbeid med Nærings- og fiskeridepartementet, Finansdepartementet, Olje- og energidepartementet, Samferdselsdepartementet og Landbruks- og matdepartementet et pågående arbeid med spørsmål om statsansattes handel med og eierskap av aksjer og verdipapirer. Arbeid på dette området inngår også som forpliktelse i Norges tredje handlingsplan til Open Government Partnership. I brev til Justis- og beredskapsdepartementet, Lovavdelingen, av 13. mai 2016 er det bedt om lovtolkningsuttalelse, blant annet om rettslig grunnlag for å innføre plikt til å registrere opplysninger om eierskap og handel med aksjer og verdipapirer. Tolkingsuttalelsen vil derfor være relevant også for spørsmål som må tas stilling til ved behandlingen av anmodningsvedtaket. Blant spørsmålene departementet derfor nå vurderer, er om Stortingets anmodningsvedtak bør utredes i sammenheng med det pågående arbeidet med statsansattes eierskap og handel med aksjer og verdipapirer.

Departementet kommer tilbake til Stortinget på egnet måte.

Anmodningsvedtak nr. 610, 14. april 2016

«Stortinget ber regjeringen gjøre systematisk rekruttering av kvinnelige mellomledere til en del av det statlige personalarbeidet.»

Dokumentene som ligger til grunn for vedtaket er Meld. St. 7 (2015–2016) *Likestilling i praksis – Like muligheter for kvinner og menn* og Innst. 228 S (2015–2016).

Kommunal- og moderniseringsdepartementet er, i rollen som sentral arbeidsgiverfunksjon, pådriver for likestilling mellom kjønnene. Dette kommer blant annet til uttrykk i Statens personalhåndbok (SPH) som blant annet presiserer virksomhetenes forpliktelser etter Hovedavtalen i staten (prolongert til 31. desember 2016).

I Hovedavtalens kapittel 2, § 4, 4. ledd punkt e fremkommer det at:

«Tilpasningsavtalen skal som et minimum inneholde:

e. En beskrivelse av hvilke stillingsgrupper som omfattes av ordningen med særskilt innkalling av underrepresenterte grupper til intervju, jf. § 20.»

og kapittel 6, § 19 som sier:

«Så langt den enkelte virksomhets særpreg tillater det, skal personalpolitikken generelt og

rekrutteringstiltak spesielt, legge til rette for mangfold blant de ansatte i virksomheten, særlig i forhold til kjønn (herunder kvinner til ledelse), etnisitet, funksjonsevne og alder.»

I SPH pkt. 8.21 heter det at:

«Tilpasningsavtalen skal inneholde bestemmelser om likestilling. Bestemmelsene skal inneholde kompetanseutviklingstiltak, for eksempel tiltak for at kvinner skal tildeles kvalifiserende arbeidsoppgaver på lik linje med menn, spesielt med sikte på ledelsesoppgaver...»

Den totale andelen kvinner i lederroller i staten er beregnet til 51 pst. i 2015, basert på et skjønnsomt uttrekk av de registrerte yrkeskodene i a-ordningen. Totalt utgjør kvinner 49 pst. av statens ansatte.

Kommunal- og moderniseringsdepartementet anser dermed at formålet med vedtaket er oppfylt.

Anmodningsvedtak nr. 613, 14. april 2016

«Stortinget ber regjeringen vurdere utforming av krav i alle offentlige virksomheter om redusert bruk av deltidstillinger.»

Dokumentene som ligger til grunn for vedtaket er Meld. St. 7 (2015–2016) *Likestilling i praksis – Like muligheter for kvinner og menn* og Innst. 228 S (2015–2016).

Kommunal- og moderniseringsdepartementet er, i rollen som sentral arbeidsgiverfunksjon i staten, pådriver overfor statlige virksomheter.

I hovedtariffoppgjøret 2012 ble de sentrale partene i staten enige om å nedsette en partssammensatt arbeidsgruppe for å kartlegge omfanget av deltid. Partene utarbeidet en rapport som kartlegger omfanget av deltid, identifiserer bruken av uønsket deltid, samt foreslår tiltak som kan redusere uønsket deltid. Det følger av kartleggingen at det er liten grad av uønsket deltid i statlig sektor.

Kommunal- og moderniseringsdepartementet vil fortsatt være pådriver for en heltidskultur, og vil oppfordre departementene til å arbeide for redusert bruk av deltidstillinger.

Kommunal- og moderniseringsdepartementet anser dermed at formålet med vedtaket er oppfylt.

Anmodningsvedtak nr. 614, 14. april 2016

«Stortinget ber regjeringen jobbe for at ledergrupper i selskapene der staten har eierandel, direkto-

rater og statsetater skal bestå av minst 40 prosent av begge kjønn.»

Dokumentene som ligger til grunn for vedtaket er Meld. St. 7 (2015–2016) *Likestilling i praksis – Like muligheter for kvinner og menn* og Innst. 228 S (2015–2016).

Kommunal- og moderniseringsdepartementet ivaretar den sentrale arbeidsgiverfunksjonen i staten. Det statlige tariffområdet omfatter direktorater og statsetater, men ikke selskaper der staten har eierandel.

Den totale andelen kvinner i lederroller i staten er beregnet til 51 pst. i 2015, basert på et skjønnsomt uttrekk av de registrerte yrkeskodene i a-ordningen. Det finnes ikke noen sentral oversikt over andel kvinner per ledergruppe. Departementet mener det er rimelig å tro at målet om at ledergruppene skal bestå av minst 40 pst. av begge kjønn i all hovedsak er oppfylt når vi tar den høye andelen kvinnelige ledere i betraktning. Kommunal- og moderniseringsdepartementet vil arbeide for å sikre fortsatt god kjønnsbalanse i ledergruppene.

Anmodningsvedtak nr. 615, 14. april 2016

«Stortinget ber regjeringen sette mål om, og jobbe for at begge kjønn skal være representert med minst 40 prosent av lederne på de øverste nivåene i staten.»

Dokumentene som ligger til grunn for vedtaket er Meld. St. 7 (2015–2016) *Likestilling i praksis – Like muligheter for kvinner og menn* og Innst. 228 S (2015–2016).

Kommunal- og moderniseringsdepartementet har forstått vedtaket til å gjelde ledere som omfattes av statens lederlønnssystem.

Andel kvinner på lederlønnskontrakter er 32 pst.

Andelen kvinner i topplederstillinger vil ha noe variasjon, da noen stillinger er embeter og noen åremål. Med dagens høye kvinneandel blant statens ledere samlet (51 pst.), er rekrutteringsgrunnlaget godt, og det er rimelig å forvente at målet om 40 pst. representasjon av begge kjønn også vil nås på toppledernivå.

Kommunal- og moderniseringsdepartementet vil oppfordre departementene til å arbeide for å øke andel kvinner i lederstillinger som omfattes av statens lederlønsordning.

Kap. 500 Kommunal- og moderniseringsdepartementet

(i 1 000 kr)

Post	Betegnelse	Regnskap 2015	Saldert budsjett 2016	Forslag 2017
01	Driftsutgifter	354 158	352 587	397 384
21	Spesielle driftsutgifter, <i>kan overføres</i>	122 822	78 942	88 682
22	Forskning, <i>kan overføres</i>	5 290	6 825	
23	Husleie for fellesarealer mm.			23 619
50	Forskningsprogrammer	58 765	66 084	75 374
	Sum kap. 0500	541 035	504 438	585 059

Vedrørende 2016: Ved Stortingets vedtak av 17. juni 2016 ble post 01 redusert med 2,92 mill. kroner til 349,667 mill. kroner og post 21 redusert med 2,85 mill. kroner til 76,092 mill. kroner, jf. Prop. 122 S og Innst. 400 S (2015–2016).

Kommunal- og moderniseringsdepartementets administrasjon skal være et utviklingsorientert og effektivt faglig sekretariat for departementets politiske ledelse. Departementet skal bistå både i utviklingen og gjennomføringen av regjeringens politikk på departementets ansvarsområder. Departementet skal være en tydelig og forutsigbar forvalter av gjeldende lover, regler og tilskuddsordninger.

Administrasjonen skal sikre en effektiv ressursforvaltning på departementets forvaltningsområde. Kunnskapsutvikling, faglig kompetente ansatte, gode rutiner for saksbehandling, samordning med andre departementer, resultatorientert styring av virksomheten i departementet og underliggende etater samt synliggjøring av politikk og regelverk er viktig for å oppnå dette.

Administrasjonen skal fortløpende vurdere forbedringer av styringssystemene, sikre en god internkontroll og ha en hensiktsmessig bruk av ny teknologi.

Departementet er opptatt av et godt arbeidsmiljø og å forebygge sykefravær. Departementet legger stor vekt på å rekruttere, utvikle og beholde kompetente medarbeidere. Det er også et personalpolitisk mål å oppnå en balansert alders- og kjønns sammensetning og å rekruttere personer med innvandrerbakgrunn og personer med nedsatt funksjonsevne.

Informasjonsformidling og dialog med brukere og samarbeidspartnere er en sentral oppgave for å formidle kunnskap om departementets saksfelt samt de politiske målene og resultatene.

Post 01 Driftsutgifter

Posten dekker i hovedsak lønn, husleie og andre faste driftsutgifter i Kommunal- og moderniseringsdepartementet.

Som følge av at ansvaret for å forvalte utredningsinstruksen er overført fra Kommunal- og moderniseringsdepartementet til Finansdepartementet, foreslås det å redusere bevilgningen på posten med 420 000 kroner mot en tilsvarende økning på Finansdepartementets kap. 1605 Direktoratet for økonomistyring, post 01 Driftsutgifter.

Som følge av at det skal opprettes en ny sentral sivil klareringsmyndighet, foreslås det å redusere bevilgningen på posten med 449 000 kroner mot en tilsvarende økning på Justis- og beredskapsdepartementets budsjett.

Det foreslås at bevilgningen på posten reduseres med 247 000 kroner som følge av gevinster ved overgangen til digital post til innbyggere og næringsliv, jf. omtale i del I Innledende del pkt. 5.5.

Det skal etableres nye leieavtaler for departementslokalene fra 1. januar 2017. De nye leiekontraktene skal tilsvare det faktiske arealet som det enkelte departement og Departementenes sikkerhets- og serviceorganisasjon (DSS) vil disponere i 2017. Konsekvensen av ny leieavtale for Kommunal- og moderniseringsdepartementet er en reduksjon av bevilgningen på 4,1 mill. kroner. Det vises til nærmere omtale under kap. 2445 Statsbygg. Det foreslås derfor å redusere bevilgningen på posten med 4,1 mill. kroner.

I forbindelse med innføring av en forenklet modell for premiebetaling til Statens pensjonskasse (SPK) foreslås det å øke bevilgningen på posten med 43,1 mill. kroner som kompensasjon

for anslåtte økte utgifter. Se nærmere om modellen i del I Innledende del pkt. 5.6.

Inkludert endringer som følge av premiebetaling til SPK, avbyråkratiserings- og effektiviseringsreformen og lønns- og prisjustering foreslås bevilgningen økt med til sammen 44,8 mill. kroner til 397,4 mill. kroner i 2017.

Avbyråkratiserings- og effektiviseringsreformen på 0,5 pst. av driftsutgiftene gir insentiver til mer effektiv statlig drift og skaper handlingsrom for prioriteringer ved at det frigjøres midler fra administrasjon til politisk prioriterte satsingsområder. Se nærmere om reformen i del I Innledende del pkt. 5.4.

Det foreslås at bevilgningen på posten kan overskrides mot tilsvarende merinntekter på kap. 3500, post 01, jf. forslag til romertallsvedtak.

Post 21 Spesielle driftsutgifter, kan overføres

Bevilgningen skal dekke departementets behov for statistikk, data, utredninger, forskning og formidling av kunnskap. Prosjektene som finansieres over posten skal bidra til å gi et godt grunnlag for utvikling og gjennomføring av Regjeringens politikk på departementets ansvarsområder. Bevilgningen skal også dekke kostnader knyttet til forvaltning av Merkur-programmet og investeringsstøtteordningene for utkantbutikker.

Rapport

Arbeidsgiverpolitikk

På arbeidsgiverpolitikken område er det brukt midler til en felles satsing på digital opplæring, tilbud til ledere, gjennomføring av traineeprogram for personer med nedsatt funksjonsevne samt IA-aktiviteter. Videre er midler anvendt til innhenting og bearbeiding av lønns- og personaldata, som særlig benyttes i forbindelse med gjennomføringen av lønnsoppjøret i staten.

Effektivisering, fornying og ledelse

I 2015 ble det tildelt midler til gjennomføring av departementets flerårige program for bedre styring og ledelse og til arbeidet med å redusere og fjerne tidstyver i statlige virksomheter. Tidstyvprosjektet er sentralt i Regjeringens arbeid for en enklere hverdag for folk flest. Det ble videre tildelt midler til arbeidet med klart språk i staten og til Universitetsforlagets utgivelse av Stat & Styring – tidsskrift for politikk og forvaltning.

I 2016 er det benyttet midler til Program for bedre styring og ledelse i staten og til videreføring av arbeidet med tidstyver og klart språk i staten. Videre er det i 2015 og 2016 gjennomført en kartlegging av behovet for automatisk oversettelse av EU-språk i statlig sektor.

Både i 2015 og 2016 er det satt av midler til utredninger, veiledning og formidling av kunnskap for å gjøre samfunns- og arealplanleggingen bedre, enklere og mer effektiv. Det er satt av midler til å styrke plankompetansen i kommunene. Fra 2015 er det satt av midler til bedre utnyttelse av IKT-verktøy, blant annet gjennom programmet Digitalisering og forenkling av plan- og byggesaksbehandling som blant annet skal bidra til bedre tilgang til og dataflyt for plan- og arealdata. Høy kvalitet på det administrative planarbeidet bidrar til mer effektiv oppfølging av folkevalgte vedtak. Det er tildelt midler til forsøket som gir fylkesmannen ansvar for å samordne innsigelser fra statlige etater til kommunale planer etter plan- og bygningsloven. Det er satt av midler til oppfølging av samordnet bolig-, areal- og transportplanlegging. De nevnte tiltakene skal bidra til bedre og raskere plan- og byggeprosesser og større kommunalt handlingsrom. Det er igangsatt arbeid med statlig plan for flere prosjekter av nasjonal betydning. Det skal blant annet bidra til effektivisering av store samferdselsprosjekter. Det er også gitt bidrag til forskning og utdanning knyttet til planlegging. Det vises til nærmere omtale under programkategori 13.90 Planlegging, byutvikling og geodata.

Kommuner og fylkeskommuner

Kommunelovutvalget ble nedsatt i 2013, og avga sin utredning våren 2016.

I 2015 ble det også tildelt midler til en integrert søknads- og rapporteringsdatabase (ISORD) for skjønnsmidler som fylkesmennene deler ut til prosjekter i kommunene. Databasen skal bidra til et mer helhetlig system for søknad, behandling og rapportering.

I 2015 er det også benyttet midler til et prosjekt om kommunenes rolle i lokal næringsutvikling, og til en egen publiseringsløsning som viser beregning av frie inntekter per kommune på Kommunal- og moderniseringsdepartementets interettsider.

Fylkesmannsembetene

Høsten 2014 startet Kommunal- og moderniseringsdepartementet opp et tverrdepartementalt

utviklingsprosjekt for å gjennomgå mål- og resultatstyringen av fylkesmannsembetene. Utviklingsarbeidet har resultert i et nytt rammeverk for styring av fylkesmannsembetene, der den samlede styringen vris i retning av mål- og resultatstyring og prioriteringer blir tydeliggjort. Rammeverket er implementert i styringen av embetene for 2016. Det pågår en evaluering av rammeverket som vil sluttføres i 2017.

Departementet har satt i gang et prosjekt for utredning av fylkesmannens fremtidige struktur. Utredningen vil være ferdig høsten 2016. Dette vil gi et grunnlag for å beslutte eventuelle endringer i embetsstrukturen. Embetene i Agder ble slått sammen 1. januar 2016. I 2015 og 2016 har det blitt gjennomført en rekke aktiviteter, blant annet personaltiltak og samlinger for avdelingene, for å sikre en vellykket oppstart av det nye embetet. Våren 2016 ble det besluttet å slå sammen embetene i Nord-Trøndelag og Sør-Trøndelag med virkning fra 1. januar 2018. Aktivitetene med å sikre en vellykket oppstart av det nye embetet er påbegynt og vil videreføres i 2017.

Departementet har videreført prosjektet Digital tjenesteutvikling, som ble påbegynt i 2013, for å digitalisere fylkesmannens tjenester på embetenes nettportal. Prosjektet vil bedre kvaliteten på tjenestene og gi tidsbesparelser både for brukerne av tjenestene og for embetene. En rekke tjenester er digitalisert i 2015 og hittil i 2016. Digitalisering av fylkesmannens tjenester til kommuner, næringsliv og innbyggere er et prioritert område og vil fortsette i 2017.

Regional- og bypolitikk

Midlene er blant annet benyttet til utredninger og formidling av kunnskap innenfor bærekraftig byutvikling. Videre er det satt av midler til arbeidet med byutviklingsavtaler og til å styrke fylkesmennenes kapasitet og kompetanse i plansaker.

Når det gjelder planlegging utenfor byer har det vært arbeidet med planlegging i sjøområdene, spredt utbygging i områder avsatt til landbruks-, natur- og friluftsmål samt reindrift, strandsonen langs sjø med videre. Både i 2015 og 2016 har midlene vært knyttet til arbeidet med veiledning, oppdatering av retningslinjer samt evalueringer og formidling av gode eksempler og planpraksis, slik at kommunene bedre kan utnytte utviklingspotensialet på en bærekraftig måte. Både i 2015 og 2016 var det også satt av midler til arbeidet med ny stortingsmelding om bærekraftige byer og sterke distrikter.

Bolig- og bygningspolitikk

Både i 2015 og 2016 har Regjeringen satset på utvikling og forenkling av regelverk og prosesser relatert til plan- og byggesaker for å bidra til raskere og rimeligere utbygging. Som en del av programmet Plansatsing mot store byer ble det både i 2015 og 2016 tildelt midler til fylkesmennene i de fire største byområdene for å følge opp at kommunene ivaretar hensynet til boligutbygging. Samordnet bolig-, areal- og transportplanlegging er ivaretatt på ulike måter, herunder gjennom arbeidet med byutviklingsavtaler.

Samer og nasjonale minoriteter

Departementet har arbeidet med oppfølging av NOU 2007: 13 *Den nye sameretten*, og arbeidet videreføres også i 2017.

Utvalget som skulle kartlegge de faktiske forhold når det gjelder politikk og tiltak overfor romanifolket/taterne, la sommeren 2015 fram NOU 2015: 7 *Assimilering og motstand*. Rapporten ble sendt på bred høring høsten 2015, og første halvår 2016 ble det også gjennomført ti åpne høringsmøter på ulike steder i landet. Fristen for høringsinnspill var 30. mai 2016. Det vil i 2016 og 2017 bli arbeidet videre med oppfølgingen av rapporten, blant annet på bakgrunn av høringsinnspillene.

Departementet arrangerer jevnlig Kontaktforum for nasjonale minoriteter, hvor representanter fra de nasjonale minoritetenes organisasjoner samles for å diskutere felles problemstillinger. Kontaktforum ble sist arrangert høsten 2015 og vil neste gang bli arrangert i 2017.

Det ble høsten 2014 nedsatt et offentlig utvalg som skal utrede lovverk, tiltak og ordninger for de samiske språkene. Utvalget avgav en delrapport 15. februar 2016 om kommunenes forpliktelser og struktur knyttet til samiske språk. Den endelige rapporten ble avgitt i september 2016.

Departementet igangsatte i 2015 et arbeid med en handlingsplan mot antisemittisme. Handlingsplanen ble lagt frem i oktober 2016 og er fire-årig. Arbeidet med Nordisk samekonvensjon har pågått over flere år. Det er et mål at arbeidet skal kunne avsluttes i 2017.

Budsjettforslag

Opplæringskontoret OK stat skal fra 1. januar 2017 bli en fast ordning tilknyttet Difi. I denne forbindelse foreslås det at bevilgningen på posten reduseres med 1 mill. kroner mot en tilsvarende

økning på kap. 540, post 01, jf. omtale under kap. 540, post 01. I tillegg skal 1 mill. kroner tilbakeføres til Kunnskapsdepartementet som har delfinansiert OK stat i pilotperioden. Det foreslås derfor at bevilgningen på posten reduseres med 1 mill. kroner mot en tilsvarende økning på Kunnskapsdepartementets kap. 226, post 21.

Kommunal- og moderniseringsdepartementet er ett av fire departementer som hver skal bidra med 2,6 mill. kroner til Homeless World Cup i 2017 i Oslo. Det foreslås derfor å redusere bevilgningen med 2,6 mill. kroner mot en tilsvarende økning av Kulturdepartementets kap. 315 Frivillighetsformål, post 79 Til disposisjon.

Register for offentlig støtte er etablert i 2016 som en del av Brønnøysundregistrene. Kommunal- og moderniseringsdepartementet skal bidra til å dekke registerets driftsutgifter. Det foreslås derfor å redusere bevilgningen på posten med 470 000 kroner mot en tilsvarende økning av Nærings- og fiskeridepartementets kap. 904 Brønnøysundregistrene, post 21 Spesielle driftsutgifter.

I forbindelse med tilskudd til OGP-rådet foreslås det å redusere bevilgningen på posten med 350 000 kroner mot en tilsvarende økning på kap. 541 IKT-politikk, post 70 Tilskudd til forvaltningsutvikling og samordning av IKT-politikken, jf. omtale under kap. 541, post 70.

Det foreslås 6 mill. kroner til digitalisering av planprosesser i 2017. Arbeidet skal bidra til å gjøre planlegging enklere og raskere gjennom utnyttelse av IKT-verktøy.

Regjeringens handlingsplan mot antisemittisme blir lagt fram høsten 2016. Det foreslås å øke bevilgningen på posten med 1,7 mill. kroner til oppfølging av handlingsplanen. Midlene skal gå til flere konkrete og målrettede tiltak for å bryte ned antisemittiske holdninger og forebygge antisemittiske hendelser. Det vises til omtale under kap. 500, post 50 der det foreslås 1,3 mill. kroner til forskning på forebygging av antisemittisme og gruppebaserte fordommer i skolen. Til sammen foreslås det 3 mill. kroner til tiltak mot antisemittisme.

Det vil i 2017 bli tildelt støtte til Universitetet i Oslo på 3 mill. kroner til deres satsing på å integrere klarspråk i jusutdanningen.

Bevilgningen på posten foreslås økt med 991 000 kroner mot en tilsvarende reduksjon av kap. 500, post 22, jf. omtale under kap. 500, post 22.

Samlet foreslås bevilgningen økt med 9,7 mill. kroner til 88,7 mill. kroner, inkludert endringer som følge av avbyråkratiserings- og effektiviseringsreformen og prisjustering.

Post 22 Forskning, kan overføres

Bevilgningen dekker langsiktige forskningsoppdrag, som skal underbygge og gi et godt grunnlag for faglige og politiske beslutninger.

Rapport

Det ble i 2015 tildelt midler til ARENA Senter for europaforskning ved Universitetet i Oslo. Formålet med tilskuddet var å sikre kompetansebygging på EUs forvaltningspolitikk, og om hvordan norsk forvaltning er integrert i den fremvoksende flernivå-forvaltningen i Europa. I 2015 og 2016 ble det også tildelt midler til lokaldemokratiundersøkelsen. Det ble i 2015 og 2016 tildelt midler til organisasjonsdatabasen, som er en undersøkelse der det hvert fjerde år samles inn data om hvordan kommunene organiserer virksomheten sin. Det ble i tillegg tildelt midler til forskning på sametingsvalg i 2015 og 2016. Det ble i 2016 gitt tilskudd til Senter for forskningsbasert innovasjon ved Norges teknisk-naturvitenskapelig universitet (NTNU). Senteret vil i tillegg til forskningsaktiviteter bidra til utdanning av ingeniører og til oppbygning av kunnskap om beskyttelse av bygninger mot terror.

Statistisk sentralbyrå er i 2016 tildelt 770 000 kroner til et oppdrag som skal heve kvaliteten på fylkesfordelte nasjonalregnskapstall.

Budsjettforslag

Det foreslås å overføre 3 mill. kroner fra posten til kap. 500, post 50 Forskningsprogrammer i forbindelse med finansiering av stortingsvalgundersøkelsen som Norges forskningsråd har fått ansvaret for å gjennomføre. Undersøkelsen er lagt til programmet Demokratisk og effektiv styring og forvaltning (DEMOS).

Det foreslås å overføre 0,8 mill. kroner fra posten til kap. 560 Sametinget, post 50 Sametinget, jf. omtale under kap. 560, post 50.

Universitetet i Oslo/Arena har fått tildelt 1 mill. kroner over flere år fra denne posten. Det vil imidlertid være mer budsjettmessig korrekt å tildele tilskuddet over en 50-post som brukes til forvaltningsorganer med særskilte fullmakter. Det foreslås derfor at 1 mill. kroner overføres fra posten til kap. 500, post 50.

Norges teknisk-naturvitenskapelige universitet (NTNU) har fått tildelt 0,5 mill. kroner i 2015 (oppstart) og 1 mill. kroner i 2016 fra denne posten til departementets deltakelse som partner i Centre for Advanced Structural Analysis (CASA).

Det vil imidlertid være mer budsjettmessig korrekt å tildele tilskuddet over en 50-post som brukes til forvaltningsorganer med særskilte fullmakter. Det foreslås derfor at 1 mill. kroner overføres fra posten til kap. 500, post 50.

Etter ovennevnte overføringer gjenstår 991 000 kroner på posten. Det foreslås at posten avvikles og at gjenstående bevilgning flyttes til kap. 500, post 21. jf. omtale under kap. 500, post 21.

Post 23 (ny) Husleie for fellesarealer m.m.

Posten er ny. Bevilgningen på posten skal dekke utgifter til husleie for ledig areal i R5 samt leie for ødelagte bygg i regjeringskvartalet.

Det skal etableres nye leieavtaler for departementslokalene. De nye avtalene skal gjelde fra 2017. For bygg som er skadet og ødelagt etter angrepet på regjeringskvartalet 22. juli 2011 påløper det fortsatt noen driftskostnader. Kommunal- og moderniseringsdepartementet vil inngå midlertidige leieavtaler med Statsbygg for R4/Møllergata 17, H-blokka, Y-blokka og Møllergata 19. I tillegg vil departementet stå som leietaker av arealer som av sikkerhetsgrunner ikke kan nyttes til kontorarbeidsplasser i R5. Det vises til nærmere omtale under kap. 2445 Statsbygg.

Det foreslås en bevilgning på 23,6 mill. kroner i 2017.

Post 50 Forskningsprogrammer

Bevilgningen skal dekke departementets behov for langsiktig kunnskapsoppbygging i regi av Norges Forskningsråd. Bevilgningen skal underbygge og gi et godt grunnlag for faglige og politiske beslutninger, samt bidra til at det finnes kompetente forskningsmiljøer innenfor departementets sektoransvar. Bevilgningen blir også brukt til å finansiere deler av administrasjonsutgiftene i Forskningsrådet knyttet til ordningene. For nærmere omtale av finansieringen av administrasjonsutgiftene i Norges forskningsråd vises det til Prop. 1 S (2016–2017) for Kunnskapsdepartementet, kap. 285, post 55 Administrasjon.

Forskningsprogrammer under Norges forskningsråd
Regjeringen har fastsatt nye mål for Forskningsrådets virksomhet. Målene er økt vitenskapelig kvalitet, økt verdiskaping i næringslivet, å møte store samfunnsutfordringer, et velfungerende forskningssystem og god rådgiving.

Kunnskapsdepartementet fortsetter arbeidet med å utvikle styringssystemet for Forsknings-

rådet i samarbeid med de andre departementene og Forskningsrådet. Styringssystemet er nærmere omtalt i Kunnskapsdepartementets budsjettproposisjon for 2017.

Rapport

Demokratisk og effektiv styring og forvaltning (DEMOS)

DEMOS er et tiårig forskningsprogram med oppstart i 2015. Programmet skal bidra til å utvikle kunnskapsgrunnlaget for en demokratisk og effektiv styring, planlegging og forvaltning. Det har vært fire utlysninger i programmet der ti nye prosjekter er innvilget støtte. To av de fire utlysningene har vært spesialutlysninger, den ene for å lage en konkurransearena for videreføring av stortingsvalgundersøkelsen og den andre for å igangsette et forskerprosjekt på kommunereformen. DEMOS overtok også de pågående prosjektene fra det forrige forskningsprogrammet DEMOS-REG. Departementets bidrag var 27,8 mill. kroner i 2016.

Velferd, arbeidsliv og migrasjon (VAM)

VAM er det største samfunnsvitenskapelige forskningsprogrammet i Norge. Hovedmålet er å gi ny kunnskap om velferdssamfunnets grunnlag, virkemåter og prosesser. Programmet dekker et stort tematisk felt, og har inkludering og eksklusjon som sentrale perspektiver. Blant prioriterte forskningsoppgaver i VAM er temaene sosial ulikhet og fattigdom, helse og funksjonsevne, aldring, arbeidsmarked og yrkesliv og internasjonal migrasjon. Fra 2011 ble programmet utvidet til å omfatte boligspørsmål. Formålet er å synliggjøre at boligpolitikken er en viktig del av velferdspolitikken, og få mer kunnskap om boligens betydning i sammenheng med andre velferdstematisk felt.

Programmet har fra og med 2012 mottatt 5 mill. kroner per år fra Kommunal- og moderniseringsdepartementet. I 2015 fikk programmet i tillegg en bevilgning på 10 mill. kroner over fire år (2016–2019) til et prosjekt om vanskeligstilte på boligmarkedet. Departementets bidrag var totalt 7,5 mill. kroner i 2016.

MILJØFORSK

MILJØFORSK er et bredt, tverrfaglig forskningsprogram som startet opp i 2015 og som skal gi kunnskap om sentrale miljøspørsmål og sikre bred deltakelse i miljøforskningen. MILJØFORSK

erstatte Miljø 2015, og tok over alle budsjetter og ansvarsområder fra Miljø 2015. I tråd med anbefalingene fra FOU-strategien Miljø21 legges det blant annet større vekt på forskning knyttet til byutvikling i den nye programplanen.

Fra 2013 ble det, som et ledd i det 5-årige byutviklingsprogrammet Plansatsing mot store byer (2013–2017), igangsatt en egen satsing på byforskning under Miljø 2015. Satsingen skal belyse forutsetninger og muligheter for planlegging og strategier som bidrar til en bærekraftig utvikling i de største byregionene, jf. nærmere omtale under programkategori 13.90 Planlegging, byutvikling og geodata. Det pågår flere prosjekter som har fått midler i henhold til dette. Satsingen er videreført under MILJØFORSK. Departementets bidrag var 6 mill. kroner i 2016.

Strategisk instituttsatsing (SIS) ved Norsk institutt for by- og regionforskning (NIBR)

Norsk institutt for by- og regionforskning (NIBR) er tildelt midler til en strategisk instituttsatsing (SIS) kalt Bærekraft og livskraft – utfordringer i byregioner og lokalsamfunn nasjonalt og internasjonalt. Den strategiske instituttsatsingen ble gjort gjeldende fra 2015 til 2018 som en del av basisbevilgningen til NIBR. Fra januar 2016 ble NIBR fusjonert med Høgskolen i Oslo og Akershus (HiOA). Departementets bidrag var på 6,5 mill. kroner i 2016.

Regionaløkonomiske modeller og bostedsvalg

Programmet Utvikling av regionaløkonomiske modeller og forskning om bostedsvalg har som målsetting å utvikle forskningsbaserte regionaløkonomiske modeller for analyse og effekter av politiske og næringsmessige beslutninger, større utbyggingsprosjekter med mer. Det pågår blant annet et doktorgradsarbeid innenfor regionaløkonomisk modellering, og det er etablert en årlig møteplass mellom forskere og brukere av regionaløkonomisk modellering. Satsingen skal også framskaffe bedre kunnskap om årsaker til bostedsvalg med sikte på å forklare og framskrive endringer i geografiske bosettingsmønstre. Satsingen som driftes av NIBR i samarbeid med SINTEF har hatt en budsjetttramme på 14 mill. kroner med siste finansieringsår i 2015. På grunn av forsinket oppstart vil satsingen avsluttes i 2017. Satsingen skal evalueres. Departementets bidrag var 2,8 mill. kroner i 2015. I 2016 er det ikke gitt bidrag.

Joint Programming Initiative Urban Europe (JPI Urbant Europa)

JPI Urbant Europa er et initiativ på regjeringsnivå til forsknings- og innovasjonssamarbeid om urbane spørsmål. Samarbeidet startet opp i 2010 og omfatter om lag 14 medlemsland. I tillegg deltar noen land og EU-kommisjonen som observatører. Urbant Europa er ett av flere fellesprogrammer som er etablert for å svare på de store samfunnsutfordringene som Europa står overfor. De utgjør komplementære aktiviteter til rammeprogrammet Horisont 2020.

Departementet har, i et nært samarbeid med Norges forskningsråd, hovedansvaret for den norske oppfølgingen av JPI Urbant Europa. Forsknings- og innovasjonsagendaen fra 2015 belyser byers potensiale for å bli mer bærekraftige og gode å leve i, og hva som bør være den langsiktige innretningen på forskning og innovasjon for å bidra til dette. Hovedtemaene er levende urbane økonomier, velferd og finans, miljømessig bærekraft og tilpasning, tilgjengelighet og tilkobling (inkl. transport) og styring og deltakelse. Det har i 2015 og 2016 vært gjennomført felles utlysninger av prosjekter. Norske forskningsmiljøer er aktive både i utlysningene og forskernetverk. Departementets bidrag var 2,9 mill. kroner i 2016.

IKTPLUSS

IKTPLUSS er Forskningsrådets store program for IKT-forskning og digital innovasjon. Programmets hovedmål er økt kvalitet, dristighet og relevans i norsk IKT-forskning. Dette skal gjøres ved å koble FoU-investeringene med behov for IKT-forskning og innovasjon innenfor områder som er særlig viktige for Norge, både innen næringsliv og offentlig sektor. Programmet er forankret i Nasjonal strategi for IKT-forskning og utvikling fra 2013. I 2015 har IKTPLUSS gjennomført store utlysninger på to satsinger: «Et trygt informasjonssamfunn» og «IKT for helse-, omsorgs- og velferdstjenester». Departementets bidrag var 10 mill. kroner i 2016. Programmet har en varighet fra 2015 til 2024.

Samisk forskning

Programmet Samisk forskning II (SAMISK) har som mål å fremme langsiktig forskning av høy kvalitet om samiske forhold, og skal blant annet bidra til rekruttering til samisk forskning på alle nivåer, rekruttering av samer til forskning og til å utvikle samisk språk som vitenskapsspråk. Programmet har, i tillegg til språkprosjekter, finansi-

ert flere arkeologiprosjekter og prosjekter innenfor politikk, valg og naturforvaltning. Programmet har en varighet fra 2007 til 2017, og departementets bidrag var 3,9 mill. kroner i 2016.

Forskning på nasjonale minoriteter

Forskning på nasjonale minoriteter administreres gjennom Samfunnsutviklingens kulturelle forutsetninger (SAMKUL). På bakgrunn av et lengre samarbeid med Institutt for lingvistiske og nordiske studier ved Universitetet i Oslo ble det igangsatt et doktorgradsstipendiat om romani- og taterspråk. Prosjektet startet opp i september 2013. Departementet bidro med 1,6 mill. kroner i 2016.

Budsjettforslag

Som følge av at det fra 2017 vil være andre mottakere av midler på posten enn Norges forskningsråd, foreslås betegnelsen på posten endret fra *Forskningsprogrammer under Norges forskningsråd* til *Forskningsprogrammer*.

Det foreslås å øke bevilgningen på posten med 1,3 mill. kroner til forskning på forebygging av antisemittisme og gruppebaserte fordommer i skolen. Midlene skal inngå i et tiltak i Regjeringens handlingsplan mot antisemittisme som blir lagt fram høsten 2016.

Det foreslås å øke bevilgningen på posten med 2,4 mill. kroner mot en tilsvarende reduksjon på kap. 571, post 21. De omprioriterte FoU-midlene skal benyttes til en styrking av DEMOS-programmet, herunder en utlysning av en satsing på regionaløkonomiske modeller som bygger på det avsluttede programmet om regionaløkonomiske modeller og bostedsvalg. Målet med de regionaløkonomiske modellene er å styrke planleggingsarbeidet i fylkene, lage regionale framskrivninger av økonomi og arbeidsmarked samt å styrke verktøy for å lage konsekvensberegninger av offentlig politikk og endringer i rammebetingelser, for eksempel valutakurs- og oljeprisendringer.

Det foreslås å øke bevilgningen på posten med 3 mill. kroner mot en tilsvarende reduksjon på kap. 500, post 22 Forskning. Midlene skal gå til å finansiere stortingsvalgundersøkelsen som er utlyst i program for Demokratisk og effektiv styring, planlegging og forvaltning (DEMOS).

Det foreslås å øke bevilgningen på posten med til sammen 2 mill. kroner mot en tilsvarende reduksjon på kap. 500, post 22. Midlene skal gå til direkte støtte med 1 mill. kroner til Universitetet i Oslo, ARENA Senter for europaforskning og 1 mill. kroner til Senter for forskningsbasert innova-

sjon ved Norges teknisk-naturvitenskapelige universitet (NTNU). Disse institusjonene har tidligere mottatt støtte på kap. 500, post 22.

Det foreslås å videreføre 2,9 mill. kroner til programmet Joint Programming Initiative Urban Europe (JPI Urbant Europa). Videre foreslås det å videreføre 6 mill. kroner til det nye forskningsprogrammet MILJØFORSK 2016–2025, rettet mot forskning på planlegging og strategier som bidrar til en bærekraftig utvikling i de største byregionene. Med økende urbanisering vil forskning på byrettede spørsmål stå sentralt i årene som kommer. Norges forskningsråd legger opp til å ha en tverrfaglig og tverrsektoriell tilnærming til byforskning og utnytte mulighetene for samspill mellom ulike nasjonale programmer og den internasjonale satsingen. Forskningsrådet lyste i 2016 ut 71 mill. kroner til prosjekter som fremmer byene som løsningsarena for omstilling til et bærekraftig samfunn, under den nye BYFORSK-satsingen. Det foreslås 10 mill. kroner til videreføring av IKTPLUS.

Det vil bli tildelt 6,5 mill. kroner til videreføring av et strategisk instituttprogram kalt Bærekraft og livskraft – utfordringer i byregioner og lokalsamfunn nasjonalt og internasjonalt. Satsingen gjelder fra 2015 til 2018, og ble tidligere tildelt

via Norges forskningsråd som har ansvaret for basisfinansiering av forskningsinstitutter. NIBR ble fra januar 2016 fusjonert med Høyskolen i Oslo og Akershus (HiOA). Departementet vil videreføre avtalen og tildele midlene som direkte støtte fra departementet til NIBR/HiOA og ikke via Norges forskningsråd.

Siden 2005 er det blitt tildelt ca. 1–1,5 mill. kroner årlig til forskning som gjelder nasjonale minoriteter. Deler av disse midlene har Norges forskningsråd tildelt forskningsprosjekter om romani-/taterkultur, -historie og -språk. De resterende midlene er akkumulert på Norges forskningsråds konto. Norges forskningsråd vil i oktober 2016 lyse ut prosjekter på antisemittisme og jødisk liv i Norge i dag, og på kvensk språk og kvensk/norskfinsk kultur i Norge i dag. Prosjektene på antisemittisme og jødisk liv skal inngå som et tiltak i Regjeringens handlingsplan mot antisemittisme 2016–2020.

Samlet foreslås bevilgningen økt med 9,3 mill. kroner til 75,4 mill. kroner, inkludert endringer som følge av avbyråkratiserings- og effektiviseringsreformen og prisjustering. Forslag til fordeling av bevilgningen på programmer framgår av tabell 6.2.

Tabell 6.2 Fordeling av bevilgningen på programmer

Program	(i 1 000 kroner)	
	Budsjett 2016	Forslag 2017
<i>Norges Forskningsråd:</i>		
DEMOS	27 782	33 772
IKTPLUS	10 000	10 000
VAM	7 500	7 500
MILJØFORSK	6 000	6 000
JPI Urbant Europa	2 866	2 866
SAMISK	3 850	3 850
SAMKUL	1 550	1 550
SIS ved NIBR	6 536	
Forebygging av antisemittisme og gruppebaserte fordommer i skolen		1 300
<i>Direkte støtte:</i>		
SIS ved NIBR		6 536
ARENA	1 000 ¹	1 000
NTNU	1 000 ¹	1 000
Sum	68 084	75 374

¹ På kap. 500 Kommunal- og moderniseringsdepartementet, post 22 Forskning.

Kap. 502 Lønnsoppgjøret i staten – tariffavtalte avsetninger

(i 1 000 kr)

Post	Betegnelse	Regnskap 2015	Saldert budsjett 2016	Forslag 2017
21	Spesielle driftsutgifter, <i>kan overføres, kan nyttes under kap. 502, post 70</i>	1 510		1 000
70	Tilskudd til kompetanseutvikling mv., <i>kan overføres, kan nyttes under kap. 502, post 21</i>	20 294		16 500
71	Tilskudd til midler til opplæring og utvikling av tillitsvalgte (OU-midler)		174 400	181 000
	Sum kap. 0502	21 804	174 400	198 500

Vedrørende 2016: Ved Stortingets vedtak av 16. juni 2016 ble det bevilget 1 mill. kroner på post 21 og 16,5 mill. kroner på post 70, og post 71 ble økt med 6,6 mill. kroner til 181 mill. kroner, jf. Prop. 136 S og Innst. 417 S (2015–2016).

Post 21 Spesielle driftsutgifter, kan overføres, kan nyttes under kap. 502, post 70

Bevilgningen skal bidra til å realisere felles tiltak partene er enige om, herunder tiltak for å styrke medbestemmelse og samarbeidskompetanse.

Bevilgningen er brukt til honorarer og andre driftsutgifter i forbindelse med de sentrale partenes satsning på digitale opplæringstiltak i statens felles regel- og avtaleverk.

Det vises til omtale av lønnsoppgjøret 2016 under post 70. For å fullfinansiere partenes avsetning, foreslås det en bevilgning på 1 mill. kroner for 2017 som skal dekke administrative og andre kostnader knyttet til tiltak de sentrale partene initierer.

Post 70 Tilskudd til kompetanseutvikling mv., kan overføres, kan nyttes under kap. 502, post 21

Posten dekker tilskudd til kompetanse-, medbestemmelses- og omstillingsarbeid i statlige virksomheter.

Midlene skal stimulere virksomhetene til å satse på kompetanse for å utvikle og effektivisere staten og fremme et godt samarbeid mellom ledelse og medarbeidere, slik at virksomhetene kan tilby attraktive arbeidsplasser. Dette skjer gjennom delfinansiering av prosjekter basert på samarbeid mellom partene i virksomheten. Staten og hovedsammenslutningene vil fremme organisasjons- og ledelsesutvikling som bidrar til økt

involvering av tillitsvalgte og medarbeidere, oppfølging av avtalen om et inkluderende arbeidsliv, rekruttering av personer med innvandrerbakgrunn og oppfyllelse av målet om flere lærlinger i staten.

Midlene tildeles virksomhetsprosjekter, under forutsetning av at de er forankret i ledelsen og de ansattes organisasjoner lokalt. Det er et krav for å motta støtte at det gjøres rede for bruk av midlene, funn og erfaringer fra prosjektene.

Bevilgningen er fordelt av Difi etter vedtak av de sentrale parter til en rekke prosjekter i ulike statlige virksomheter, basert på søknad. Midlene er brukt til delfinansiering av kompetansetiltak i virksomhetene, men også til felles utviklingstiltak, inklusive å utvikle digitale læremidler i statens felles administrative regel- og avtaleverk, til omstilling og til forsøk i staten.

Staten og tjenestemennenes hovedsammenslutninger avsatte ved lønnsoppgjøret i 2016 totalt 35 millioner kroner til virksomhetsrettet kompetanseutvikling, felles opplærings- og utviklingstiltak for ledelse og tillitsvalgte, særlig om gjennomføring av lokale forhandlinger, og omstilling. Avsetningen er gjort for tariffperioden 1. mai 2016–30. april 2018.

I 2016 ble det bevilget 17,5 mill. kroner hvorav 16,5 mill. kroner på post 70, jf. Prop. 136 S (2015–2016) *Endringar i statsbudsjettet 2016 under Finansdepartementet og Kommunal- og moderniseringsdepartementet (Lønsregulering for arbeidstakarar i det statlege tariffområdet 2016 mv.)* og Innst. 417 S (2015–2016).

For å fullfinansiere partenes avsetning, foreslås det en bevilgning på 16,5 mill. kroner for 2017.

Post 71 Tilskudd til midler til opplæring og utvikling av tillitsvalgte (OU-midler)

Posten dekker organisasjonenes utgifter i forbindelse med opplæring og utvikling av tillitsvalgte.

Staten ved Kommunal- og moderniseringsdepartementet og hovedsammenslutningene har i Hovedtariffavtalen i staten 2016–2018 videreført avtale om avsetning av midler til organisasjonenes opplærings- og utviklingstiltak (OU-midler). Midlene disponeres av hovedsammenslutningene i samsvar med avtalen om OU-midler. Avsetningen utgjør totalt 0,24 pst. av lønsmassen i staten

(brutto regulativlønn) og utgjør 181 mill. kroner, jf. Prop. 136 S (2015–2016) og Innst. 417 S (2015–2016).

Avsetningen av midlene er beregnet og fastsatt sentralt. Arbeidstakernes bidrag til finansieringen er 400 kroner per arbeidstaker (forholdsmessig etter stillingsandel) per år og utgjør 58,1 mill. kroner. Statens andel av bevilgningen er beregnet til 122,9 mill. kroner.

Bevilgningen er brukt i samsvar med særavtale om opplærings- og utviklingsmidler.

Det foreslås en bevilgning på 181 mill. kroner i 2017.

Kap. 503 Midler til opplæring og utvikling av tillitsvalgte

(i 1 000 kr)

Post	Betegnelse	Regnskap 2015	Saldert budsjett 2016	Forslag 2017
70	Tilskudd	174 367		
	Sum kap. 0503	174 367		

Bevilgningen på posten ble i 2016 overført til kap. 502 Lønnsoppgjøret i staten – tariffavtalte avset-

ninger, ny post 71 Tilskudd til midler til opplæring og utvikling av tillitsvalgte (OU-midler).

Kap. 510 Departementenes sikkerhets- og serviceorganisasjon

(i 1 000 kr)

Post	Betegnelse	Regnskap 2015	Saldert budsjett 2016	Forslag 2017
01	Driftsutgifter	648 554	631 269	705 259
22	Fellesutgifter for departementene og Statsministerens kontor	121 808	127 089	137 364
23	22. juli-senteret	6 524	5 200	8 419
45	Større utstyrsanskaffelser og vedlikehold, <i>kan overføres</i>	15 360	19 308	24 791
46	Sikringsanlegg og sperresystemer i regjeringsbyggene, <i>kan overføres</i>	5 064	18 000	8 200
	Sum kap. 0510	797 310	800 866	884 033

Departementenes sikkerhets- og serviceorganisasjon (DSS) skal levere administrative tjenester, brukerstyrte fellesløsninger samt bidra med sikkerhetstjenester til departementene og Statsministerens kontor. DSS leverer tjenester innen

områdene anskaffelser, bedriftshelsetjeneste, post- og varemottak, resepsjon, kantine, renhold, møteromstjenester, IKT-tjenester, vakt hold og sikkerhet. I tillegg har DSS ansvaret for driften av 22. juli-senteret.

Post 01 Driftsutgifter

Bevilgningen dekker i hovedsak lønn og faste driftsutgifter for DSS. I tillegg dekker deler av bevilgningen utgifter til fellestjenestene for departementsfellesskapet og Statsministerens kontor.

Rapport

Felles administrative tjenester som gir god ressursutnyttelse

DSS har i 2015 etablert ett felles brukersenter. I løpet av 2015 har DSS forbedret og videreutviklet rutiner for sikker poståpning, og vil etablere et sentralt sikkert postmottak for hele departementsfellesskapet.

Funksjonelle, stabile og sikre digitale tjenester som støtter departementenes kjernevirksomhet

Det er gjennomført en større oppgradering av kontorstøtteverktøy og fjernaksesstjenesten for departementene på felles plattform.

Det er innført et internkontrollsystem for informasjonssikkerhet og forbedringsområder er identifisert og prioritert. Prosjektet planlegges avsluttet i 2016.

Håndtering av IKT-sikkerhetshendelser ble gjennomført som planlagt i 2015, og sikkerhetsmekanismene fungerte som forutsatt. Årlig blokkerer sikkerhetssystemene for Web i snitt rundt 12 000 nettsted per måned som inneholder uønsket/skadelig kode. Årlig blir det blokkert i overkant av 180 millioner e-poster som kan inneholde skadelig kode.

Sikkerhetstjenester som er tilpasset risikobildet

DSS har levert vakt- og sikringstjenester i tråd med overordnede sikkerhetskrav fra Kommunal- og moderniseringsdepartementet. I 2015 ble det startet opp et arbeid med en tilstandsvurdering av tekniske sikringsanlegg opp mot kravene i grunn-sikringskonseptet. Arbeidet videreføres i 2016.

Budsjettforslag

I forbindelse med innføring av en forenklet modell for premiebetaling til Statens pensjonskasse (SPK) foreslås det å øke bevilgningen på posten med 58,6 mill. kroner som kompensasjon for anslåtte økte utgifter. Se nærmere om modellen i del I Innledende del pkt. 5.6.

Arbeidet med avbyråkratiserings- og effektiviseringsreformen fortsetter i 2017. Effekten av

dette er beregnet til om lag 3,2 mill. kroner. I tillegg foreslås posten redusert med 5 mill. kroner knyttet til ytterligere effektivisering av de administrative funksjonene i DSS.

Det skal etableres nye leieavtaler for departementslokalene fra 1. januar 2017. De nye leiekontraktene skal tilsvare det faktiske arealet som DSS vil disponere i 2017. Konsekvensen av ny leieavtale for DSS er en økning av bevilgningen på om lag 10,4 mill. kroner. Det vises til nærmere omtale under kap. 2445 Statsbygg. Det foreslås derfor at bevilgningen på posten økes med om lag 10,4 mill. kroner.

Bevilgningen foreslås økt med 0,6 mill. kroner til inntak av lærlinger i sikkerhetsfaget. Bevilgningen skal i 2017 dekke lønn for seks lærlinger samt halvårsvirkning av lærling-koordinator. Ordningen medfører at det skal tas opp seks nye lærlinger hvert høstsemester fra 2017 og at det fra høsten 2018 kontinuerlig vil være tolv lærlinger i utdanning.

Det foreslås at bevilgningen på posten reduseres med 578 000 kroner som følge av gevinster ved overgangen til digital post til innbyggere og næringsliv, jf. omtale i del I Innledende del pkt. 5.5.

I tillegg foreslås bevilgningen redusert med om lag 350 000 kroner mot en tilsvarende økning over Justisdepartementets budsjett. Overføringen er knyttet til opprettelse av ny enhet for sivil klareringsmyndighet.

Lønns- og prisjustering innebærer en økning på 13,5 mill. kroner.

Samlet foreslås bevilgningen på posten økt med 74 mill. kroner til 705,3 mill. kroner.

Det foreslås at bevilgningen på posten kan overskrides mot tilsvarende merinntekter på kap. 3510, post 02 og 03, jf. forslag til romertallsvedtak.

Post 22 Fellesutgifter for departementene og Statsministerens kontor

Bevilgningen dekker deler av fellesutgiftene for departementsfellesskapet, og omfatter husleie for fellesareal, statsforvaltningens avtale med Kopinor og drifts- og utviklingskostnader knyttet til regjeringen.no.

I 2015 ble det benyttet om lag 95,4 mill. kroner til husleie for fellesarealene i departementsbygningene, om lag 7,3 mill. kroner til Kopinor samt om lag 19 mill. kroner til regjeringen.no.

Det skal etableres nye leieavtaler for departementslokalene fra 1. januar 2017. De nye leiekontraktene skal tilsvare det faktiske arealet som DSS vil disponere i 2017. Konsekvensen av ny leieavtale for fellesarealene som DSS disponerer er en økning av bevilgningen på om lag 9,1 mill. kroner.

Det vises til nærmere omtale under kap. 2445 Statsbygg. Det foreslås derfor at bevilgningen på posten økes med vel 9,1 mill. kroner.

Avbyråkratiserings- og effektiviseringsreformen og lønns- og prisjustering gir en netto økning på vel 1,1 mill. kroner.

Samlet foreslås bevilgningen økt med 10,3 mill. kroner til 137,4 mill. kroner.

Post 23 22. juli-senteret

Bevilgningen dekker drift av 22. juli-senteret. Senterets oppgave er å formidle kunnskap om terrorangrepene i regjeringkvartalet og på Utøya 22. juli 2011. Skoleklasser på ungdomstrinnet og i videregående opplæring er blant senterets primære målgruppe.

22. juli-senteret åpnet 22. juli 2015. Senteret hadde i 2015 i underkant av 53 000 besøkende, herunder 73 skoleklasser fra hele landet og 79 andre grupper, også fra andre land. Senteret prioriterte i 2015 arbeidet med å utvikle tilbudet til skoleelever og ungdom, og dette arbeidet har fortsatt i 2016. Det legges også vekt på å etablere og utvikle samarbeidet med andre institusjoner som Wergelandssenteret og Senter for ekstremismeforskning som åpnet i april 2016.

Det foreslås en økning av bevilgningen på 3,1 mill. kroner. Økningen er knyttet til driftsmessige forhold, samt ønske om å videreutvikle formidlingen ved å drifte et opplegg med tidsvitner med egne erfaringer rundt hendelsene 22. juli 2011. Forslaget er et ledd i arbeidet med å gjøre senteret til et sted med helhetlig opplegg for informasjon om hendelsene 22. juli 2011. Tidsvitneprogrammet har stor betydning for det samlede læringsopplegget.

Avbyråkratiserings- og effektiviseringsreformen og lønns- og prisjustering gir en netto økning på om lag 0,1 mill. kroner.

Samlet foreslås det bevilgningsøkning på 3,2 mill. kroner til 8,4 mill. kroner.

Post 45 Større utstyrsanskaffelser og vedlikehold, kan overføres

Bevilgningen dekker utgifter til investeringer, vedlikehold og utskifting av utstyr.

Hovedprosjektene i 2015 har vært felles samhandlingsplattform (Sharepoint), kontorstøtte Office 2013, verktøy for kontraktshåndtering samt investeringer, videreutvikling og oppdatering blant annet knyttet til sikringssystemer, intranettene, renholdsmaskiner, kantinekjøkkenet i R5 og DSS' flytting til Akersgata 64.

Det foreslås en økning av bevilgningen på 5 mill. kroner knyttet til økt datasikkerhet i departementsfellesskapet. Bevilgningen er knyttet til løsningsdesign, utvikling og innføring av bedre mekanismer for identifikasjon av aktørene i IKT-løsningen (Public key infrastructure (PKI) og Information rights management (IRM)).

I 2017 skal DSS gjennomføre en oppgradering av Budmod-systemet. Budmod er en tjeneste som understøtter budsjettprosessen i departementene. DSS vil fakturere departementene for inntil 6,5 mill. kroner for å finansiere oppgraderingen.

Medregnet prisjustering foreslås det en bevilgning på posten på 24,8 mill. kroner i 2017.

Post 46 Sikringsanlegg og sperresystemer i regjeringsbyggene, kan overføres

Bevilgningen dekker utgifter til investeringer, vedlikehold og utskifting av elektroniske sikringsanlegg og vedlikehold av sperresystemer i regjeringsbyggene.

DSS fikk i 2016 en bevilgning på 10 mill. kroner til investeringer av overvåkningsanlegg, adgangskontroll og alarmanlegg i regjeringsbyggene. Posten er i 2017 redusert med tilsvarende beløp.

Medregnet prisjustering foreslås det en bevilgning på posten på 8,2 mill. kroner i 2017.

Kap. 3510 Departementenes sikkerhets- og serviceorganisasjon

(i 1 000 kr)

Post	Betegnelse	Regnskap 2015	Saldert budsjett 2016	Forslag 2017
02	Ymse inntekter	44 606	20 915	21 501
03	Brukerbetaling for tilleggstenester fra departementene	123 145	119 308	122 649
	Sum kap. 3510	167 751	140 223	144 150

Post 02 Ymse inntekter

På posten føres blant annet betaling for standard- og tilleggsytelser til Stortinget, Regjeringsadvokaten, Høyesterett og driftsinntekter for Statens servicesenter i Engerdal.

Det foreslås en bevilgning på 21,5 mill. kroner.

Post 03 Brukerbetaling for tilleggstenester fra departementene

På posten føres brukerbetaling for tilleggsytelser til departementene og Statsministerens kontor.

Det foreslås en bevilgning på 122,7 mill. kroner.

Kap. 520 Tilskudd til de politiske partier

(i 1 000 kr)				
Post	Betegnelse	Regnskap 2015	Saldert budsjett 2016	Forslag 2017
01	Driftsutgifter	6 270	8 583	8 756
70	Tilskudd til de politiske partiers sentrale organisasjoner	281 616	292 000	296 088
71	Tilskudd til de politiske partiers kommunale organisasjoner	32 085	32 900	33 360
73	Tilskudd til de politiske partiers fylkesorganisasjoner	70 688	71 800	72 805
75	Tilskudd til de politiske partiers fylkes- ungdomsorganisasjoner	19 760	20 992	21 580
76	Tilskudd til de politiske partiers sentrale ungdomsorganisasjoner	7 556	7 820	8 039
Sum kap. 0520		417 975	434 095	440 628

Mål for ordningen

Tilskudd til politiske partier skal bidra til å nå målet om at de registrerte politiske partiene har økonomiske midler til å løse sine kjerneoppgaver.

Kriterier for måloppnåelse

Alle registrerte politiske partier som har søkt og oppfyller kravene i partiloven, mottar i utgangspunktet økonomisk støtte.

Tildelingskriterier

Statlig partistøtte gis til registrerte politiske partier på nasjonalt, fylkeskommunalt og kommunalt nivå som har oppnådd stemmer ved foregående valg. På grunnlag av morpartiets stemmeandel, gis det også støtte til politiske partiers ungdomsorganisasjoner på nasjonalt og fylkeskommunalt nivå.

Oppfølging og kontroll

Etter partiloven § 10 skal ikke myndighetene føre kontroll med partienes disponering av støtten, og det skal ikke knyttes betingelser til offentlig partistøtte som kan komme i konflikt med de politiske partienes selvstendighet og uavhengighet.

Kap. 5 i partiloven gir Partilovnemnda myndighet til å kontrollere at partiene overholder finansieringsbestemmelsene i loven. Ved brudd på regelverket kan nemnda foreta hel eller delvis avkortning i støtten for ett år av gangen.

De administrative oppgavene med partiloven forvaltes av Kommunal- og moderniseringsdepartementet og fylkesmannsembetene. Statistisk sentralbyrå (SSB) skal hente inn, behandle og offentliggjøre informasjon om partienes finansielle forhold. Partilovnemnda er tillagt det overordnede myndighetsansvaret for enkeltsaker etter loven.

Rapport

Partilovnemnda videreførte i 2015 en streng håndheving av partienes plikt til å innrapportere fullstendige regnskaper. Det er tatt hensyn til problemer som overgangen til nye regnskaps- og bokføringsregler fra 1. januar 2014 kan ha skapt for enkelte partiledde. Nemnda holdt i 233 tilfeller tilbake statlig partistøtte der rapporteringen ikke har vært i samsvar med loven. I 231 av tilfellene ble hele støtten holdt tilbake for ett år. I alt 46 partiledde fikk formell advarsel, i stedet for avkortningsvedtak, da de kunne dokumentere vanskeligheter med signaturløsningen i Altinn som hovedårsak til manglende rapportering.

SSB, Fylkesmannen i Sogn og Fjordane, Partilovnemnda og departementet avholdt i 2015 fem informasjonsmøter for alle politiske partier på sentralt, fylkeskommunalt og kommunalt nivå. Hovedtema var elektronisk innberetning og partiportalen (elektronisk søknads- og saksbehandlingssystem). Møtene var viktige for å formidle informasjon, drøfte erfaringer og motta innspill fra partileddene direkte. Tilsvarende møteserie vil bli gjennomført i 2016.

SSB la 1. april 2016 om systemet for elektronisk innberetning av partiregnskaper og har tatt i bruk en ny signaturløsning i Altinn. Omleggingen medførte en vesentlig økning i antallet innberetninger innen tidsfristen 1. juni sammenliknet med året før. Samtidig økte datakvaliteten og antallet brukerhenvendelser gikk ned. Med dette har en oppnådd å forenkle oppgavebyrden for partiene, samtidig som hensynet til økt åpenhet og innsyn for publikum er ivaretatt.

For å gjøre regnskapsplikten enklere å oppfylle, har departementet publisert regnskapsmaler og revidert veilederen til partilovforskriften. I samarbeid med Fylkesmannen i Sogn og Fjordane og SSB har departementet også videreutviklet partiportalen med sikte på å forenkle administrasjonen for både partiene og det offentlige. Det er særlig lagt vekt på å oppfylle partienes ønsker om oppsett og funksjonalitet. For å effektivisere ressursbruken i fylkesmannsembetene, tar departementet sikte på at Fylkesmannen i Sogn og Fjordane fra 1. januar 2017 overtar all behandling av søknader om statlig partistøtte på regionalt og kommunalt nivå. Departementet vil komme tilbake til en overføring av midler fra kap. 520 til kap. 525 Fylkesmannsembetene.

Post 01 Driftsutgifter

Posten dekker blant annet utgifter til drift av Partilovnemnda, Partirevisjonsutvalget, partiportalen, Statistisk sentralbyrås innrapporteringssystem og Partiregisteret som drives av Registerenheten i Brønnøysund.

Det foreslås en bevilgning på 8,8 mill. kroner på posten.

Post 70 Tilskudd til de politiske partiers sentrale organisasjoner

Bevilgningen ytes til registrerte politiske partier på nasjonalt nivå og fordeles med 90 pst. til stemmestøtte og 10 pst. til grunnstøtte. Departementet utbetaler tilskuddet på grunnlag av søknad for hver stortingsvalgperiode. Stemmestøtte fordeles som en fast sats per stemme beregnet på grunnlag av den årlige bevilgningen og resultatet fra foregående stortingsvalg. Grunnstøtte utbetales til partiets hovedorganisasjon dersom partiet fikk minst 2,5 pst. oppslutning på landsbasis eller vant minst ett mandat ved foregående stortingsvalg. Grunnstøtten fordeles likt mellom disse partiene.

Det foreslås en bevilgning på 296,1 mill. kroner på posten.

Post 71 Tilskudd til de politiske partiers kommunale organisasjoner

Bevilgningen er øremerket partilag under registrerte politiske partier og fordeles med 90 pst. til stemmestøtte og 10 pst. til grunnstøtte. Det er et krav om at kommunepartiet må ha en organisasjon i den respektive kommunen for å få støtte. Fylkesmannen utbetaler tilskuddet på grunnlag av søknad for hver kommunestyrevalgperiode.

Stemmestøtte utbetales fra første stemme uten sperregrense. Satsen beregnes på grunnlag av den årlige bevilgningen og resultatet fra foregående kommunestyrevalg.

Grunnstøtte bevilges til partienes kommuneorganisasjoner dersom partiet fikk minst 4 pst. oppslutning i kommunen eller vant minst ett mandat ved foregående kommunestyrevalg. Grunnstøtten fordeles likt mellom disse partiene.

Det foreslås en bevilgning på 33,4 mill. kroner på posten.

Post 73 Tilskudd til de politiske partiers fylkesorganisasjoner

Bevilgningen er øremerket fylkeslag under registrerte politiske parti og fordeles med 90 pst. til stemmestøtte og 10 pst. til grunnstøtte. Det er et krav om at fylkeslaget må ha en organisasjon i det respektive fylket for å få støtte. Fylkesmannen utbetaler tilskuddet på grunnlag av søknad for hver fylkestingsvalgperiode.

Stemmestøtte utbetales fra første stemme uten sperregrense. Satsen beregnes på grunnlag av den årlige bevilgningen og resultatet fra foregående fylkestingsvalg.

Grunnstøtte bevilges til partienes fylkesorganisasjoner dersom partiet fikk minst 4 pst. oppslutning i fylket eller vant minst ett mandat ved foregående fylkestingsvalg. Grunnstøtten fordeles likt mellom disse partiene.

Det foreslås en bevilgning på 72,8 mill. kroner på posten.

Post 75 Tilskudd til de politiske partiers fylkesungdomsorganisasjoner

Bevilgningen fordeles i samsvar med morpartiets del av det totale antallet stemmer som gikk til partier med fylkesungdomsorganisasjon. Fylkesmannen utbetaler tilskuddet på grunnlag av søknad for hver fylkestingsvalgperiode.

Det foreslås en bevilgning på 21,6 mill. kroner på posten.

Post 76 Tilskudd til de politiske partiers sentrale ungdomsorganisasjoner

Bevilgningen fordeles i samsvar med morpartiets del av det totale antallet stemmer som gikk til partier med sentral ungdomsorganisasjon. Departementet utbetaler tilskuddet på grunnlag av søknad for hver stortingsvalgperiode.

Det foreslås en bevilgning på 8 mill. kroner på posten.

Programkategori 13.25 Fylkesmannsembetene

Utgifter under programkategori 13.25 fordelt på kapitler

(i 1 000 kr)					
Kap.	Betegnelse	Regnskap 2015	Saldert budsjett 2016	Forslag 2017	Pst. endr. 16/17
525	Fylkesmannsembetene	1 755 180	1 694 851	2 003 856	18,2
	Sum kategori 13.25	1 755 180	1 694 851	2 003 856	18,2

Inntekter under programkategori 13.25 fordelt på kapitler

(i 1 000 kr)					
Kap.	Betegnelse	Regnskap 2015	Saldert budsjett 2016	Forslag 2017	Pst. endr. 16/17
3525	Fylkesmannsembetene	176 891	157 573	161 175	2,3
	Sum kategori 13.25	176 891	157 573	161 175	2,3

Ansvarsområder

Fylkesmannen er Kongens og regjeringens representant i fylket og skal arbeide for at Stortingets og regjeringens vedtak, mål og retningslinjer blir fulgt opp. Fylkesmannens ansvar er fastsatt i *Instruks for Fylkesmenn*¹.

Utviklingstrekk og utfordringer

Regjeringen ønsker en offentlig sektor som fremmer demokrati og rettssikkerhet og står for faglig integritet og effektivitet.

Gjennom prosjektet *Bedre styring av Fylkesmannen* er det utviklet et nytt styringssystem som er lagt til grunn i styringen av embetene fra og med 2016. Den samlede styringen vris i større grad i retning av mål- og resultatstyring. Departementets samordningsrolle innebærer å harmonisere styringspraksisen i størst mulig grad. Styringssystemets hovedprinsipper om mindre detal-

jert styring og økt handlingsrom skal, sammen med tydelige prioriteringer det enkelte år og relevante rapporteringskrav, legges til grunn.

Regjeringens initiativ for ny organisering av kommunesektoren innebærer at det er hensiktsmessig å vurdere statens regionale struktur. I lys av dette har departementet startet et arbeid med å utrede fremtidig struktur for fylkesmannen. Målsettingen er at departementet på et selvstendig grunnlag kan vurdere hva som er en hensiktsmessig struktur for oppgaveløsningen i fylkesmannsembetene, samtidig med at ny kommune- og regionstruktur blir avklart våren 2017. Departementet vil parallelt vurdere tiltak som kan gi bedre styring av embetene kombinert med effektivisering og høy kvalitet i de administrative tjenestene.

Regjeringen ønsker en enklere hverdag for folk flest. Gjennom flere mindre prosjekt gjennomføres en løpende digitalisering av fylkesmannsembetene, for å bedre kvaliteten på tjenestene og spare tid både for brukerne og embetene. Det dreier seg om digitalisering av tjenester og sentralisering av det elektroniske arkivet.

¹ Gitt ved kgl. Res. 7.8.1981, endret ved kgl. Res. 10.11.1988 og 6.7.1999.

Mål og rapportering, strategier og tiltak

Tabell 6.3 Mål for programkategori 13.25 Fylkesmannsembetene

Hovedmål
1. Nasjonal politikk skal være kjent og iverksatt i fylket
2. Statlig virksomhet på regionalt nivå skal være godt samordnet og legge til rette for gode helhetsløsninger
3. Rettssikkerhet skal være ivaretatt på en enhetlig måte i fylket og på tvers av embetene
4. Fylkesmannen skal ta de initiativ som finnes påkrevd og holde sentrale myndigheter orientert om tilstanden i fylket og effekten av statlig politikk

Hovedmål 1 Nasjonal politikk skal være kjent og iverksatt i fylket

Fylkesmannen utfører sektoroppgaver på sentrale samfunnsområder på vegne av flere departementer. Departementene har direkte instruksjonsmyndighet overfor fylkesmannen på sitt ansvarsområde. Som sektormyndighet skal fylkesmannen gjennom veiledning, dialog og tilsyn med kommunene og fylkeskommunene medvirke til å iverksette nasjonal politikk. Fylkesmannen skal også veilede og formidle kunnskap om lover og forskrifter på kommunalrettens område.

Rapport

Levende lokaldemokrati

Fylkesmennene har ansvar for å veilede kommunene i kommunereformen, og har fått midler til å ansette prosessveiledere. Embetene har lagt opp dialogen på ulike måter i det enkelte fylke.

Departementet mottok 1. oktober 2016 fylkesmennenes tilrådninger om kommunestruktur. Tilrådingene er basert på kommunenes egne vedtak, målene for reformen og kriterier for en god kommunestruktur. Departementet behandler nå disse tilrådingene og vil komme tilbake til Stortinget våren 2017 med forslag til sammenslåinger.

Departementet ba i brev til fylkesmennene 1. juli 2016 om at fylkesmennene fortsetter å veilede kommuner som trenger noe mer tid til å komme i havn. Kommunene har mulighet til å fullføre prosessen i løpet av høsten 2016, og komme med i Regjeringens forslag til endringer i kommunestrukturen våren 2017.

Fornye, forenkle og forbedre tjenester

Fylkesmannen legger til rette for at kommunerettet styring i størst mulig grad er konsistent. Embe-

tene har i 2015 nedlagt et viktig arbeid gjennom blant annet samordning og veiledning av kommunene i økonomiforvaltning, forvaltningsrett og kommunalrett. Det er gjennomført tilsyn og kontroll i tråd med reglene i kommuneloven. Det er gjennomført 107 lovlighetskontroller etter klage, hvorav 15 vedtak ble opphevet. På eget initiativ er det foretatt 26 lovlighetskontroller hvorav ti ble opphevet, jf. kommuneloven § 59.

Fylkesmannen har gitt om lag 168 mill. kroner i skjønnsmidler til omstillings- og fornyingsarbeidet i kommunene.

Et velferdsloft

Fylkesmannen har nedlagt mye arbeid for å understøtte Regjeringens mål om å skape en helsetjeneste rettet mot pasientens behov, der alle skal ha tilgang til likeverdige helsetjenester av god kvalitet, jf. Prop. 1 S (2014–2015) for Helse- og omsorgsdepartementet. I 2015 har fylkesmannen særlig bidratt med å forsterke innsatsen overfor barn og unge, og bidratt til å utvikle omsorgstjenestene i kommunene i tråd med *Omsorg 2020*. Fylkesmannen har videre medvirket til at folkehelseloven brukes aktivt i kommunene og fylkeskommunen, og at det er bedre behandling og forebygging innen psykisk helse- og rusfeltet. Fylkesmannen har god dialog med kommunene og besitter kunnskap om lokale forhold som er avgjørende for effektiv iverksetting av nasjonal politikk innenfor helsesektoren.

Et kunnskapsloft som gir mulighet for alle

Fylkesmannen har hatt en høy aktivitet og arbeidet med en rekke oppgaver knyttet til barnehage- og grunnopplæringssektoren, og medvirket til at nasjonale tiltak og nasjonalt regelverk i barnehagen og grunnopplæringen er blitt kjent og fulgt

opp lokalt. Fylkesmannen har god dialog med kommunene og besitter kunnskap om lokale forhold som er avgjørende for effektiv iverksetting av nasjonal politikk.

Bygge landet

Fylkesmannen har bidratt til måloppnåelse gjennom tidlig dialog og veiledning overfor kommunene på planleggingsområdet, herunder om Nasjonale forventninger til regional og kommunal planlegging vedtatt ved kgl. res. 12. juni 2015. En effektivisering av planprosessene er fulgt opp i 2015 og 2016. Forsøket med samordning av statlige innsigelser, der fylkesmennene også har myndighet til å avskjære innsigelser, har blant annet bidratt til dette.

Fylkesmennene i de fire største byområdene har styrket sitt engasjement overfor kommunene innen byutvikling og boligbygging.

Fylkesmannen har jobbet for å sikre god kvalitet i det bygde miljø, som ivaretar sikkerhet, miljø og universell utforming.

Landbruksbasert forvaltning og næringsutvikling

Fylkesmannen har ivare tatt utviklings- og forvaltningsoppgaver og bidratt til arbeidet med næringsutvikling og verdiskaping i landbrukets verdikjeder, blant annet innenfor lokalmatproduksjon, økologisk landbruk, grønt reiseliv og skogbruk. Fylkesmannen har hatt utstrakt samarbeid med øvrige regionale aktører, næringsorganisasjoner, KS og Mattilsynet. Embetene har bistått kommunene som kompetansesenter på landbruks- og matområdet. Fylkesmannen har sett til at kommunene følger opp nasjonale mål og retningslinjer ved behandling av saker etter jordloven og konsesjonsloven. Fylkesmannen har hatt en sentral rolle overfor kommunene med å bidra til å redusere omdisponeringen av dyrket og dyrkbar jord.

Klima og miljø

Fylkesmannen har gitt et omfattende bidrag til gjennomføring av nasjonal klima- og miljøpolitikk, særlig knyttet til ivaretagelse av klima- og miljøhensyn i kommunale og regionale planprosesser, frivillig skogvern, nye vannforvaltningsplaner, opprydning i forurenset grunn og sjøbunn og styrking av klimaarbeidet i fylkene.

Samfunnssikkerhet og beredskap

Kommunal beredskapsplikt gir kommunene lov-pålagte oppgaver knyttet til samfunnssikkerhet. Mange kommuner har problemer med å oppfylle kravene, og det medfører at fylkesmannens omfang av veiledning, kompetansebygging, gjennomføring av tilsyn, øvelser og annen oppfølging av kommunene har økt. Undersøkelser og fylkesmannens tilsyn viser at en del av kommunene har kommet et stykke på vei.

Kommuneundersøkelsen i 2016 viser blant annet at 58 pst. av kommunene arbeider godt med samfunnssikkerhet og beredskap. Dette er en økning på seks prosentpoeng fra 2015. I tillegg viser undersøkelsen at hele 63 pst. av kommunene har hatt alvorlige naturhendelser i årene 2012 til 2015. Funnene fra undersøkelsen viser at fylkesmannen fortsatt bør ha en aktiv rolle i arbeidet med å følge opp kommunenes forebyggende arbeid mot naturhendelser.

Strategier og tiltak

Levende lokaldemokrati

Regjeringen tar sikte på å legge fram en proposisjon om kommunestruktur våren 2017. Departementet vil følge opp Stortingets vedtak om sammenslåing ved å utarbeide kongelige resolusjoner om den enkelte sammenslåing. Fra og med 2017 inngår oppfølging av sammenslåtte kommuner og kommuner som skal slå seg sammen som en del av det ordinære veiledningsarbeidet til fylkesmennene.

Fornye, forenkle og forbedre offentlige tjenester

Regjeringen ønsker å bidra til at kommunene kan tenke nytt og at det utvikles innovative løsninger for de utfordringene samfunnet står overfor. Også i 2017 vil kommuner som ønsker å prøve ut nye løsninger på sine utfordringer, kunne søke fylkesmannen om skjønnsmidler til innovasjons- og fornyingsprosjekter.

Det er et overordnet nasjonalt mål at kommunene utvikler en bærekraftig og fornuftig økonomiforvaltning. Fylkesmannen skal veilede og formidle kunnskap om regelverk på økonomi, langsiktig planlegging og rapportering til kommunene. Kommuner i register om betinget godkjenning og kontroll (ROBEK), og andre kommuner i økonomisk ubalanse, skal følges opp spesielt.

Et velferdsloft

Fylkesmannen skal bidra til at kommunene setter helse- og omsorgsutfordringene på dagsorden i kommuneplanarbeidet, og til at tiltakene i Meld. St. 26 (2014–2015) *Fremtidens primærhelsetjeneste – nærhet og helhet, Kompetanseløft 2020 og Omsorg 2020* blir fulgt opp på en helhetlig måte. Gjennom folkehelseloven har fylkesmannen i oppgave å være pådriver for kunnskapsbasert folkehelsearbeid.

Fylkesmannen skal være en sentral pådriver overfor lokale og regionale aktører innenfor rus- og psykisk helsefeltet, og er tiltenkt en sentral rolle i gjennomføringen av opptrappingsplanen for rusfeltet, som må ses i sammenheng med arbeidet med psykisk helse og med voldsproblematikk.

Regjeringen vil satse på aktive eldre for å styrke deltakelse og mestring. Regjeringens strategi for et aldersvennlig samfunn, *Flere år – flere muligheter*, viser hvordan alle sektorer skal bidra til aktive eldre.

Som ledd i opptrappingsplanen for habilitering og rehabilitering, jf. Prop. 1 S (2015–2016) for Helse- og omsorgsdepartementet, foreslås det å etablere et søknadsbasert tilskudd for å stimulere kommunene til tjenesteutvikling. Det foreslås at fylkesmennene skal forvalte tilskuddet. Fylkesmennene tildeles 4 mill. kroner til dette arbeidet, jf. omtale på kap. 762, post 21.

Et kunnskapsloft som gir mulighet for alle

Fylkesmannens virkemidler og tiltak skal samlet sett være med på å øke kvaliteten i barnehagene og grunnopplæringen. Kompetanseutvikling er et viktig satsingsområde for barnehager og grunnopplæringen i årene som kommer, og fylkesmannen har en sentral rolle i å støtte og stimulere kommunene i dette arbeidet. Utsatte barn og unge skal gis omsorg, trygghet og utviklingsmuligheter. Fylkesmannen skal arbeide for at barn og unge gis et likeverdig tilbud, at innsats settes inn tidlig og at gjennomføring i videregående skole øker.

Landbruksbasert forvaltning og næringsutvikling

Fylkesmannen har det regionale ansvaret for forvaltning av inntekts- og velferdspolitiske virkemidler rettet mot primærprodusenter, og for kontroll av tilskuddsforvaltning og juridiske virkemidler. Fylkesmannen skal sikre at etablerte systemer for kontroll og oppfølging på regionalt og kommunalt nivå etterlevs. Fylkesmannen

skal arbeide for at jordvernet ivaretas i kommunal og regional planlegging, i tråd med Stortingets behandling av Regjeringens jordvernstrategi.

Fylkesmannen skal arbeide for å styrke verdiskapingen i skognæringen og bidra til å videreutvikle effektive transportårer fra skog til marked.

Klima og miljø

Fylkesmannens innsats på klima- og miljøområdet er en forutsetning for å iverksette nasjonal klima- og miljøpolitikk og ta initiativ til gode klima- og miljøvennlige løsninger i fylket. I 2017 skal fylkesmannen prioritere å videreutvikle kunnskapsgrunnlaget, følge opp kommunene i arbeidet med tilpasning til klimaendringer og bidra til å styrke klimatilpasningsarbeidet blant annet gjennom pilotprosjekter. Fylkesmannen skal videre påse at kommunene følger opp de to statlige planretningslinjene om bolig-, areal- og transportplanlegging og klima- og energiplanlegging, samt gi innspill til prioritering av søknader om støtte til klimatiltak i kommunene (Klimasats-ordningen). Klima- og miljøhensyn i kommunale og regionale planprosesser, opprydding i forurenset grunn og sjøbunn, vern av skog og marine områder og arbeidet med bymiljøavtalene er også prioriterte områder i 2017.

Samfunnssikkerhet og beredskap

Fylkesmannen er en viktig støttespiller for kommunenes ansvar for samfunnssikkerhet og beredskap. I 2017 skal fylkesmannen fortsatt være en viktig pådriver og veileder i kommunenes arbeid med å styrke den lokale samordningen med samfunnssikkerhet og beredskap gjennom kunnskap og bevissthet om egen risiko og sårbarhet. Dette gjelder både i oppfølging av kommunal beredskapsplikt og samfunnssikkerhet i planer etter plan- og bygningsloven.

For å møte utfordringene i kommunene ble embetene i 2016 styrket med 10 mill. kroner til veiledning og tilsyn med kommunal beredskapsplikt. Satsingen videreføres i 2017, jf. omtale på kap. 525, post 01.

Planlegging, byggesaker, byutvikling og geodata

Fylkesmannen skal bidra til gode og effektive planprosesser gjennom tidlig dialog og oppfølging av nasjonale og viktige regionale interesser. Samordnet bolig-, areal- og transportplanlegging skal legges til grunn. I de største byområdene står fyl-

kesmannens oppfølging av byutviklingsavtaler sentralt. Samarbeidet med Kartverket om å motivere kommuner til å etablere lovpålagt elektronisk planregister skal fortsette.

Fylkesmannen skal bidra til å sikre god kvalitet i det bygde miljø, som ivaretar sikkerhet, miljø og universell utforming. Fylkesmannen skal også bidra til at boligbehov for ulike vanskeligstilte grupper integreres i kommunenes planlegging for tilstrekkelig og variert boligbygging.

Hovedmål 2 Statlig virksomhet på regionalt nivå skal være godt samordnet og legge til rette for gode helhetsløsninger

Fylkesmannen er det eneste regionale organet med fullmakt til å ta samordningsinitiativ overfor andre statlige etater på samme nivå. Oppgaven er i hovedsak begrunnet ut fra ønsket om en effektiv statsforvaltning, og handler om statens evne til å realisere nasjonale mål på tvers av nivåer og sektorer, og samordning av statens styring av kommunene.

Rapport

Likestilling

Fylkesmannen har arbeidet aktivt for å fremme likestilling knyttet til ulike diskrimineringsgrunnlag. Dette gjelder spesielt overfor kommunene. Enkelte embeter har gitt kommunene tilbud om veiledning om hva aktivitets- og redegjørelsesplikten innebærer. Videre har fylkesmannen flere kompetansehevende tiltak knyttet til ulike diskrimineringsgrunnlag.

Samordning av tilsyn

Fylkesmannen har, med grunnlag i kommune-loven kapittel 10 A, samordnet statlig tilsyn med kommunene og arbeidet for å innrette eget tilsyn på en måte som bidrar til læring og bedre tjenester.

I 2015 er det i flere embeter gjennomført felles tilsyn med enten barnehage og opplæring, eller opplæring og barneverntjenesten.

Bolig for velferd

Alle skal bo godt og trygt. Regjeringens nasjonale strategi for boligsosialt arbeid, *Bolig for velferd (2014–2020)*, er sektorovergripende, og understreker behovet for en samordning av regional

stat i møte med kommunene. Husbanken koordinerer strategien på direktoratsnivå.

I 2015 var det et mål å initiere regionale fora for samarbeid om strategien *Bolig for velferd*. Det ble initiert flere vellykkede regionale læringsnettverk og felles møter. I vest er et eget samordningsutvalg for gjennomføring av *Bolig for velferd* etablert og ledes av fylkesmannen i Hordaland. Utvalget består av representanter fra Fylkesmannen i Rogaland og Sogn og Fjordane samt direktører og frivillige organisasjoner. Samordningsutvalget er en viktig arena for å samordne innsats, tydeliggjøre et felles utfordringsbilde og tilrettelegge for informasjonsdeling, initiering av prosjekter og mulighet for å møte kommunene samordnet.

Fylkesmannen i Sør-Trøndelag har etablert og leder et velferdsnettverk for perioden 2016–2020. Velferdsnettverket har tatt initiativ til at det i 2016 opprettes et læringsnettverk for kommunene i Sør-Trøndelag om bosetting, kvalifisering og integrering av innvandrere og flyktninger.

Bosetting av flyktninger

I 2015 bosatte kommunene over 11 300 flyktninger. Dette er en økning på 46 pst. fra året før, og det høyeste bosettingstallet noensinne. Ved utgangen av juni 2016 hadde kommunene bosatt 5 946 flyktninger, en økning på 34 pst. fra samme tid i fjor. Fylkesmannen i Hordaland og Fylkesmannen i Østfold har i 2015 og 2016 et særskilt ansvar for kontakt med kommunene i sine fylker om antall bosettingsplasser. Formålet med prosjektet er økt og raskere bosetting. Prosjektet evalueres, og rapport vil foreligge våren 2017.

Folkehelse

Fylkesmannen har bidratt med gode helhetsvurderinger av folkehelsearbeidet, deriblant hvordan folkehelse og levekår ivaretas som hensyn i kommuners og fylkeskommuners planer etter plan- og bygningsloven. Rapporteringen kan tyde på at folkehelsehensyn i økende grad blir synlig i plandokumentene, men det kommenteres også at dette er fraværende og/eller lite konkretisert. Det fremkommer at det er variasjoner mellom kommunene, både innad i og på tvers av fylker, når det gjelder hvor langt man har kommet i å etablere et systematisk folkehelsearbeid. Dette er i tråd med undersøkelser fra blant annet Riksrevisjonen og NIBR.

Reduserte klimautslipp og tilpasning til klimaendringer

Fylkesmannen har bidratt til god samordning og lagt til rette for gode helhetsløsninger. Fylkesmannen har fulgt opp kommunenes arbeid med klima- og energiplaner. Fylkesmannen har bidratt til å utvikle klimatilpasningsarbeidet og øke samarbeidet på området. Fylkesmannen har bidratt til økt fokus på klimatilpasning gjennom kunnskapsfremmende og kompetansehevende tiltak, blant annet ved å ta i bruk nytt kunnskapsgrunnlag og gjennomføre piloter og seminarer.

Oppvekst, barnehager og opplæring

Fylkesmannen har i 2015 arbeidet videre med å se de ulike sektorene i sammenheng for å få til en helhetlig innsats på alle områder som berører barn og unge. Det har vært arbeidet målrettet med bidrag for godt samarbeid om tjenester rettet mot utsatte barn og familier. Embetene har samordnet sin egen innsats overfor kommunene for å styrke kommunenes evne til tverrfaglig samhandling seg imellom. Embetene har vært bevisste på å koble oppgavene på barnehageområdet opp mot opplæringsområdet, og i møte med kommunene har embetene lagt vekt på å se de nasjonale satsingene i sammenheng.

Planlegging, byggesaker, byutvikling og geodata

Fylkesmannen har bidratt til effektive planprosesser og gode planer gjennom aktiv deltagelse i kommunale og regionale planprosesser. Gjennom samordningsforsøket har tolv embeter bidratt til samordning av statlige innsigelser til kommunale planer.

Fylkesmannen har en viktig rolle i Regjeringens handlingsplan for universell utforming (2015–2019). Embetene har i 2015 veiledet og gitt informasjon om universell utforming til kommuner, fylkeskommuner og andre relevante aktører. Veiledning i plansaker og regionalt nettverksarbeid har vært sentrale tiltak.

Fylkesmannen har i samarbeid med Kartverket arbeidet for at kommunene skulle få på plass digitale planregistre.

Samfunnssikkerhet og beredskap

Fylkesmannen skal samarbeide med regionale aktører for å etablere oversikt over risiko og sårbarhet i fylket. Dette danner utgangspunkt for forebygging av uønskede hendelser, styrket sam-

ordning, beredskap og krisehåndtering, både regionalt og lokalt. Ett embete har ikke utarbeidet en fylkesROS (risiko- og sårbarhetsanalyse).

Ny instruks for fylkesmennenes samfunnsikkerhetsarbeid trådte i kraft i 2015. Instruksen inneholder en presisering og tydeliggjøring av forventningene til fylkesmannens ansvar for samordning og egenberedskap.

Fylkesmannens årsrapportering viser få avvik på samfunnssikkerhetsområdet. Der det er manglende resultatoppgjøring, begrunnes det med de ressursutfordringene embetene fikk i forbindelse med asylsituasjonen, som var særdeles krevende for flere embeter. Fylkesmannen tok en viktig regional samordningsrolle under håndteringen av situasjonen, og bidro til en mer helhetlig og samordnet håndtering regionalt, lokalt og nasjonalt.

Ved uønskede hendelser rapporterte embetene på samordningskanal i henhold til retningslinjer som ble revidert i 2016.

Strategier og tiltak

Likestilling

Fylkesmannen skal fremme likestilling knyttet til alle diskrimineringsgrunnlag og være en pådriver for at kommunene arbeider aktivt for å fremme likestilling.

Samordning av tilsyn

Med grunnlag i kommuneloven kapittel 10 A, skal fylkesmannen samordne statlig tilsyn med kommunene og innrette eget tilsyn på en måte som bidrar til læring og bedre tjenester. Blant annet skal fylkesmannen arbeide for at det i statlige tilsyn tas hensyn til egenkontrollen i kommunene. Fylkesmannen skal se til at den fagbaserte styringen av kommunene ikke blir sterkere enn det er hjemmel for i lovgivningen eller vedtak gitt av Storting og regjering.

Folkehelse

Fylkesmannen har gjennom folkehelseloven som oppgave å ivareta folkehelsensyn på alle områder der fylkesmannen har myndighet, herunder gjennom samordning av statlige styringssignaler til kommunene. Fylkesmannen skal i all sin virksomhet vurdere konsekvenser for befolkningens helse der det er relevant, jf. folkehelselovens § 23. Fylkesmannen skal også behandle klagesaker iht. bestemmelser om miljørettet helsevern.

Bolig for velferd

Fylkesmannen skal bidra til måloppnåelse i strategien *Bolig for velferd*, og være en pådriver for å sikre at ulike velferdsstatlige strategier ses i sammenheng. *Bolig for velferd* skal ses i sammenheng med øvrig innsats for å redusere barnefattigdom, bosetting av flyktninger, styrking av levekår og folkehelse samt framskaffelse av egnede boliger for de som skrives ut fra ulike institusjoner og fengsel.

Fylkesmannen skal også bidra til at boligbehov for ulike vanskeligstilte grupper integreres i kommunenes planlegging for tilstrekkelig og variert boligbygging.

Fylkesmannen skal integrere det boligsosiale arbeidet i etablerte fora og læringsarenaer. Fylkesmannen skal i samarbeid med Husbanken ta initiativ til å opprette slike fora der det ikke finnes, og bidra til at muligheter i digital *Veiviser Bolig for velferd* blir kjent i kommunene.

Aktivitetsplikt

Regjeringen foreslår å innføre aktivitetsplikt for personer under 30 år som mottar økonomisk støtte etter sosialtjenesteloven fra 1. januar 2017, jf. Prop. 1 S (2016–2017) for Arbeids- og sosialdepartementet. Fylkesmannen skal bidra med råd og veiledning overfor kommunene ved innføring av aktivitetsplikt for denne gruppen.

Bosetting av flyktninger

Prognoser tilsier at kommunene må bosette 15 250 flyktninger i 2017. Dette betyr at kommunene må holde bosettingen på et høyt nivå også i 2017. I samarbeid med Integrerings- og mangfoldsdirektoratet, skal fylkesmannen bidra til raskere bosetting av flyktninger.

Reduserte klimautslipp og tilpasning til klimaendringer

I samarbeid med andre statlige aktører, skal fylkesmannen bidra til at kommunene og næringslivet reduserer samfunnets sårbarhet for klimaendringer, blant annet gjennom å bidra til å videreutvikle klimatilpasningsarbeidet. Fylkesmannen skal påse at kommunene legger statlige planretningslinjer om klima- og energiplaner og samordnet bolig-, areal- og transportplanlegging til grunn for planlegging og enkeltvedtak. Fylkesmannen skal følge opp og veilede kommunene i arbeidet med klima- og energiplanlegging, herunder at mål

og tiltak finnes igjen i andre relevante kommunale planer.

Oppvekst, barnehager og opplæring

Fylkesmannen skal gi råd og motivere kommunene og fylkeskommunene til samarbeid og samordning mellom tjenester og ulike institusjoner som arbeider for og med barn og unge og deres familier.

Fylkesmannen skal arbeide videre med felles oppdrag i 0–24 samarbeidet, der det overordnede målet er at færre utsatte barn og unge faller utenfor samfunnet ved at flere gjennomfører videregående opplæring og kommer i arbeid. Involverte departement og direktorat skal styrke og videreutvikle samarbeidet med fylkesmennene og kommunene i 2017.

Når det gjelder fylkesmannens tilsyn med kommunenes ansvar for krisesentertilbudet og tilsyn med virksomheten ved familievernkantor, er det behov for at dette prioriteres i 2017.

Planlegging, byggesaker, byutvikling og geodata

Plan- og bygningsloven og geodataloven er verktøy som bidrar til måloppnåelse innenfor flere sektorer. Gjennom opplæring, formidling og samordning skal fylkesmannen bidra til at samfunns- og arealplanleggingen er helhetlig, framtidsrettet, effektiv og samordnet.

Fylkesmannen skal bidra til samordning av statlige innsigelser. Innsigelser skal begrenses til saker av nasjonal eller viktig regional karakter, og når dialog ikke har ført frem. Det lokale selvstyret skal vektlegges.

Fylkesmannen skal gi råd, veilede og samarbeide med kommunene og fylkeskommunene om hvordan universell utforming kan fremmes og implementeres. Det legges opp til at fylkesmannens muligheter på området kan styrkes i 2017.

Fylkesmannen skal bidra til å nå målet om at den årlige omdisponeringen av dyrket jord ikke skal overstige 4 000 dekar innen 2020, jf. Stortingets vedtak ved behandling av Nasjonal jordvernstrategi i desember 2015.

Samfunnssikkerhet og beredskap

Fylkesmannen skal gjennom etterlevelse av fylkesmannens samfunnssikkerhetsinstruks, være pådriver for at det arbeides helhetlig og samordnet med samfunnssikkerhet i eget fylke.

Fylkesmannen skal utvikle og øve egen organisasjon for å ivareta sin rolle ved kriser på helse-

området i tråd med Nasjonal helseberedskapsplan, helseberedskapsloven og annen helselovgivning. Fylkesmannen skal føre tilsyn og bidra til at kommuner, helseforetak og vannverk har beredskapsplaner, avtaler og rutiner for samhandling ved kriser.

Hovedmål 3 Rettssikkerhet skal være ivaretatt på en enhetlig måte i fylket og på tvers av embetene

Fylkesmannen er klagemyndighet for kommunale enkeltvedtak og tilsynsmyndighet etter særlovgivningen. Dette utgjør hovedelementene i fylkesmannens rettssikkerhetsfunksjon. Det gjelder i forholdet mellom kommunene som offentlige utøvende myndighetsorgan, og innbyggerne og næringslivet som mottakere av kommunale tjenester og vedtak.

Rapport

Vergemål

Antall vergemål og finansielle midler til forvaltning økte i løpet av 2015. Saksinngangen på vergemålsområdet steg med 18 pst. i 2015 sammenlignet med 2014, og fylkesmannen behandlet 15 pst. flere saker. Saksbehandlingstiden vurderes i hovedsak som forsvarlig i saker embetene skal prioritere, men restansene har økt i øvrige saker.

Mye av økningen i saksinngang og restanser kan forklares med økningen i antall enslige mindreårige asylsøkere høsten 2015. I 2015 oppga 5 297 personer at de var under 18 år, og uten foreldre eller andre med foreldreansvar, da de søkte asyl. Tilsvarende tall for 2014 var 1 204. Embetene har brukt mye ressurser på rekruttering, opplæring og oppnevning av representanter som skal ivareta rettssikkerheten til enslige mindreårige asylsøkere.

Ved årsskiftet 2015/2016 forvaltet embetene nesten 19,3 mrd. kroner på vegne av vergetrengende, noe som utgjør en økning på 44 pst. siden reformstart. Embetene kontrollerte om lag 10 pst. flere vergeregnskap enn året før. Rapportene fra ekstern revisor (EY) viser at embetene har god forståelse av hva internkontroll av vergeregnskap innebærer.

Rettshjelp

Saksinngangen er relativt uendret i 2015, sammenlignet med 2014. Dette gjelder også den totale inngangen av saker relatert til utlendingssaker. Det har vært en økning i antallet nye saker som gjelder enslige mindreårige asylsøkere på om lag

32 pst. i 2015. Hittil i 2016 har det vært en markant økning i utlendingssaker på om lag 60 pst. Økningen må antas å vedvare, gitt det betydelige antall søknader og klager utlendingsmyndighetene har til behandling som følge av asylkomstene høsten 2015. Det har imidlertid vært en nedgang i andre sakstyper.

Velferd, helse og personlig tjenesteyting

For rapportering på fylkesmannens tilsynsaktivitet på helse- og omsorgsfeltet og sosiale tjenester i Nav vises det til kap. 721 Statens helsetilsyn i Prop. 1 S (2016–2017) for Helse- og omsorgsdepartementet.

Oppvekst, barnehager og opplæring

Hoveddelen av antall klager etter barnehageloven er knyttet til forskrift om likeverdig behandling av offentlig tilskudd. Antall klagesaker etter denne forskriften ble i 2015 redusert med 48 pst. Antallet klagesaker på grunnopplæringsområdet var stabilt fra tidligere år. Størstedelen av disse klagesakene er knyttet til sentralt gitt skriftlig eksamen i grunn- og videregående opplæring.

På grunnopplæringsområdet ble det i 2015 gjennomført til sammen 248 tilsyn i 144 kommuner og fylkeskommuner. Antall brudd på regelverket var færre i 2015 enn i 2014, og veiledning i tilknytning til tilsynene synes å være grunnen til denne positive utviklingen. På barnehageområdet ble det gjennomført til sammen 87 tilsyn i til sammen 81 kommuner. Funnene viste at kommunene fortsatt har en vei å gå, og at den rettslige forståelsen av rammene og rollen som barnehagemyndighet og godkjenningsmyndighet ikke er god nok.

Embetene skulle i 2015 gjennomføre tilsyn med to kommuner hver om oppfølging av introduksjonsloven, men flere embeter rapporterte om at de ikke hadde gjennomført tilsynene i henhold til kravet.

Fylkesmannen gjennomførte landsomfattende tilsyn med den kommunale barneverntjenestens arbeid med meldinger og tilbakemelding til melde gjennom 37 systemrevisjoner og oppfølging av 50 kommunale egenvurderinger. Det ble gjennomført 901 tilsyn med barneverninstitusjoner og 55 tilsyn med omsorgssentre for mindreårige asylsøkere. Ved utgangen av året var det etablert slike sentre i alle fylker. Fylkesmannen behandlet 480 klagesaker om bruk av tvang og begrensninger i barnevernsinstitusjoner, og 139 klager på enkeltvedtak fattet av barneverntjenestene. Fylkesmannen oppretter tilsynssaker som handler om mulig

svikt i tjenestene, på grunnlag av klager fra barn, pårørende og andre kilder. I 2015 behandlet embetene 966 tilsynssaker mot tjenester og tiltak innen barnevernet.

Fylkesmannen har gjennomført tilsyn med kommunenes ansvar for krisesenter tilbudet og tilsyn med virksomheten ved familievernkontorer i 2015.

Arealdisponering, byggesaker og universell utforming

Fylkesmannen behandlet 3 857 klagesaker etter plan- og bygningsloven i 2015, en nedgang på ca. 4,5 pst. fra 2014, da det ble behandlet 4 047 klagesaker. Gjennomsnittlig saksbehandlingstid for alle embeter samlet er redusert fra 3,5 måneder i 2014 til 3,2 måneder i 2015.

Strategier og tiltak

Vergemål

Våren 2016 ble nytt saksbehandlingssystem for vergemålsforvaltningen godkjent. Systemet er fortsatt gjenstand for videreutvikling. Statens sivilrettsforvaltning har fått i oppdrag å utarbeide en strategi for videreutvikling og forvaltning av systemet innen utgangen av 2016. Fylkesmannen skal fortsette det påbegynte arbeidet med å forbedre datakvaliteten i vergemålsapplikasjonen, og sikre at systemet inneholder relevant og pålitelig informasjon.

Representantordningen for enslige mindreårige asylsøkere ble styrket med totalt 46,1 mill. kroner i 2016, for å sette vergemålsmyndighetene i stand til å håndtere økningen i asylankomster høsten 2015. Regjeringen foreslår å videreføre 8,7 mill. kroner i 2017. Målet er å bygge ned restanser.

Fylkesmannen fikk en ny oppgave da lov om Haagkonvensjonen 1996 trådte i kraft 1. juli 2016. I lovens § 8 er det fastsatt at fylkesmannen har kompetanse til å utstede attester om foreldreansvar og vergemål etter konvensjonens artikkel 40. Formålet med slike attester er å lette behandlingen av saker om barnet som behandles i en annen stat enn der hvor foreldremyndighet er etablert.

Velferd, helse og personlig tjenesteyting

I 2016 og 2017 skal det gjennomføres landsomfattende tilsyn med helseforetakenes somatiske akuttmottak og deres gjenkjennelse og oppfølging av uklare medisinske tilstander i spesialisthelse-

tjenesten. Fokus vil være på hvordan pasienter med blodforgiftning (sepsis) / alvorlige infeksjoner blir diagnostisert og behandlet.

Det skal gjennomføres landsomfattende tilsyn med kommunale helse- og omsorgstjenester, kommunale sosialtjenester og spesialisthelsetjenester til personer med samtidig psykisk lidelse og rusmiddelavhengighet i 2017 og 2018. Bakgrunnen er en bredt anlagt risikovurdering i 2015 av tjenestetilbudet til denne pasient- og brukergruppen.

Helse- og omsorgsdepartementet har stilt prosjektmidler til rådighet i en fireårsperiode slik at embetene får mulighet til å utvikle nye arbeidsformer for å styrke brukerinvolveringen i sitt operative tilsynsarbeid.

Oppvekst, barnehager og opplæring

Fylkesmannen må arbeide videre med å styrke kvaliteten på tilsynet på barnehageområdet. Fra 1. august 2016 kan embetene føre tilsyn med enkeltbarnehager i særlige tilfeller. I 2017 vil det på barnevernområdet bli gjennomført landsomfattende tilsyn med Bufetat, som omfatter Bufetats bistandsplikt overfor kommunene når barn trenger akutt tiltak og opphold i barneverninstitusjoner. Tilsynet vil bli gjennomført i alle Bufetats regioner. På grunnopplæringsområdet er skolens arbeid med elevenes utbytte av opplæringen, skolebasert vurdering og saksbehandlingskompetanse temaet for det nasjonale tilsynet 2014–2017.

Regjeringen vil gjennomføre regelendringer i opplæringsloven som etablerer et nytt system for å styrke elevenes rettssikkerhet i saker om mobbing og læringsmiljø. Det skal etableres et nytt system for håndheving av elevenes rett til en skolehverdag fri for mobbing. Embetene er tiltenkt en sentral rolle i dette systemet, og må i 2017 ruste seg til den nye oppgaven og rollen, som skal være i funksjon ved skolestart på høsten. Både kapasitet og kompetanse i embetene må styrkes. Kunnskapsdepartementets budsjettproposisjon gir ytterligere omtale av satsingen på arbeidet mot mobbing og for et bedre læringsmiljø.

Tilsynet med kommunenes oppfølging av introduksjonsloven prioriteres. I arbeidet med barnevern skal fylkesmannens tilsynsansvar med den kommunale barnevernstjenesten prioriteres. Fylkesmannen skal gi råd og være pådriver for at kommunene sørger for en god og forsvarlig akuttberedskap innen barnevernet.

Hovedmål 4 Fylkesmannen skal ta de initiativ som finnes påkrevd og holde sentrale myndigheter orientert om tilstanden i fylket og effekten av statlig politikk

Fylkesmannen skal virke til gagn og beste for fylket ved å ta de initiativ som er påkrevd, og fremme forslag til løsning av oppgaver i den utstrekning fylkesmannen finner det nødvendig eller formålstjenlig. Fylkesmannen skal videre holde regjeringen og sentraladministrasjonen orientert om viktige spørsmål i fylket og rapportere til sentralt nivå om kommunenes oppfølging av statlige mål og prioriteringer. Fylkesmannen skal formidle informasjon til kommunale, fylkeskommunale og statlige organ om forhold som antas å berøre deres virksomhet.

Rapport

Fylkesmannen har vært bevisst nødvendigheten av å arbeide kunnskapsbasert og har i større grad gjort risikovurderinger og analyser av tilstanden i fylket og egen virkemiddelbruk.

Strategier og tiltak

Fylkesmannen må arbeide videre med å evaluere egen innsats og kompetanse for å sikre god oversikt over tilstanden i fylket samt kunnskap om effekter og resultater av de ulike statlige virkemidlene.

Kap. 525 Fylkesmannsembetene

		(i 1 000 kr)		
Post	Betegnelse	Regnskap 2015	Saldert budsjett 2016	Forslag 2017
01	Driftsutgifter	1 586 462	1 537 278	1 842 681
21	Spesielle driftsutgifter, <i>kan overføres</i>	168 718	157 573	161 175
	Sum kap. 0525	1 755 180	1 694 851	2 003 856

Fylkesmannsembetene utfører fagoppgaver for elleve departementer og ti direktorater/tilsyn. Finansiering av fagoppgavene skjer i hovedsak gjennom overføring av midler fra fagkapitler til kap. 525 i tråd med gjeldende finansieringsordning for fylkesmannen.

Post 01 Driftsutgifter

Bevilgningen skal dekke ordinære lønns- og driftsutgifter for fylkesmannsembetene. Administrative tjenester finansieres også innenfor driftsrammen, og bevilgningen er avgjørende for forsvarelig oppgavegjennomføring i embetene på vegne av elleve departementer.

Rapport

I 2014 ble det igangsatt et tverrdepartementalt arbeid for å bedre styringen av fylkesmannen, hvor hensikten er færre og tydelige mål, mindre detaljert styring og færre rapporteringskrav. Prosjektets arbeid resulterte i at styringsdokumentene fra og med 2016 er forenklet og omfanget er

kraftig redusert. Tidligere mottok embetene enkeltvis embetsoppdrag med ulik struktur fra åtte departementer. For 2016 gis oppdragene for første gang samlet og samordnet i embetsspesifikke tildelingsbrev. Dette bidrar blant annet til bedre samordning på tvers av sektorer der det er hensiktsmessig å se fagområdene i sammenheng.

Det er etablert en felles målstruktur for fylkesmannen, hvor om lag halvparten av delmålene er tverrsektorielle. At ulike statlige oppdragsgivere samordner sine forventninger, er av stor verdi for embetenes forståelse av styringsinformasjonen. Samordningen forenkler arbeidet embetene må gjøre i egen organisasjon for å operasjonalisere oppdragene. Styringsdokumentene er elektronisk tilgjengelige i en nyutviklet styringsportal, noe som bidrar til å gjøre styringsdokumentene lett tilgjengelig i egen organisasjon.

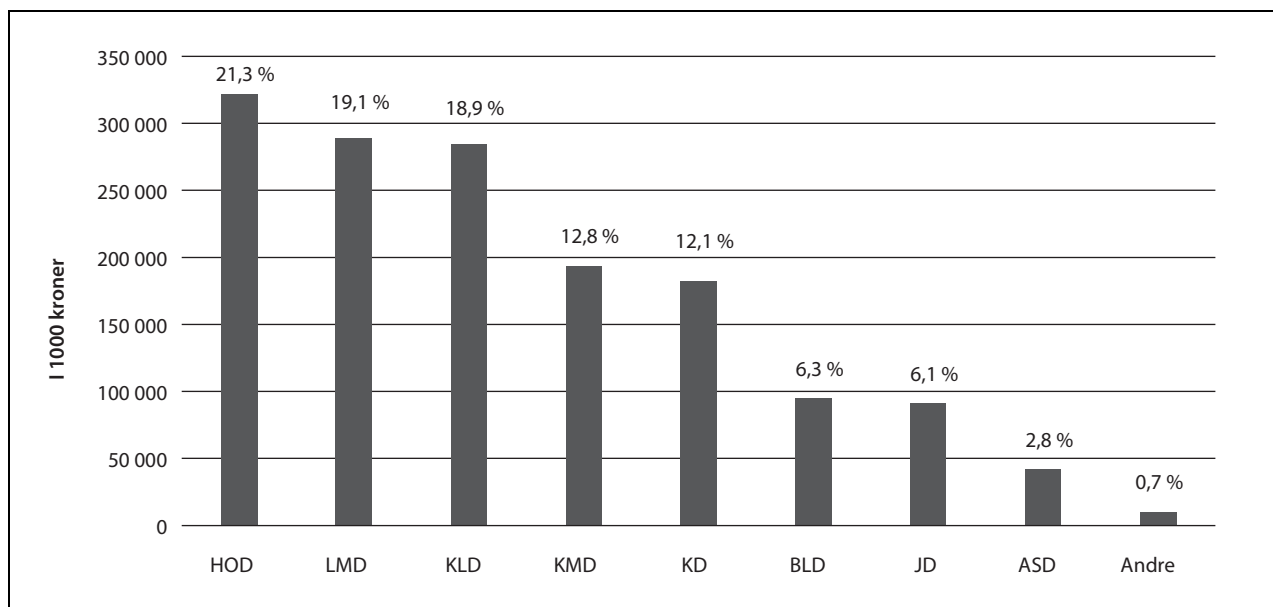
I styringen av embetene har det vært et stort antall møter, fordelt på mange sektorer med ulikt innhold og frekvens. I styringsprosjektet har det vært arbeidet med å øke bevisstgjøringen knyttet til møter for blant annet å bidra til å redusere

omfanget på sikt. Det er fra og med 2016 etablert et felles årlig etatsstyringsmøte som ledes av Kommunal- og moderniseringsdepartementet med deltagelse fra embetsledelsen og ledelsen i berørte avdelinger i DFU-departementene og berørte direktorater/tilsyn.

Digitalisering av tjenester er et prioritert område. Det har i 2014 og 2015 vært arbeidet med digitalisering av tjenester som er gjort tilgjengelige på fylkesmannsportalene.

Arbeidet med fornying og effektivisering av det administrative området hos fylkesmannsembetene for å understøtte de faglige oppgavene, er prioritert. I 2014, 2015 og 2016 har det blant annet vært arbeidet med sentralisering av ePhorte som er fylkesmannsembetenes saks- og arkivsystem.

Figur 6.1 viser utgifter på kap. 525 Fylkesmannsembetene, post 01 i 2015 fordelt på departementsområder.

Figur 6.1 Ressursfordeling per departementsområde 2015

Budsjettforslag

Det foreslås at bevilgningen på posten økes med 18 mill. kroner til oppgaver knyttet til tilsyn med barnevernet mot en tilsvarende reduksjon på Barne- og likestillingsdepartementets budsjett.

Videre foreslås bevilgningen økt med 1,5 mill. kroner i 2017 knyttet til økt antall klagesaker i forbindelse med etablering av fritt rettsråd for pasienter i psykisk helsevern mot en tilsvarende reduksjon på Justis- og beredskapsdepartementets budsjett, jf. omtale i Justis- og beredskapsdepartementets budsjettproposisjon kap. 470, post 01. Lovendringen antas å tre i kraft 1. juli 2017. Helårseffekten av en økning i antall klagesaker fra dagens om lag 1 050 til estimerte 1 500 vil være en merkostnad på 3,5 mill. kroner.

Det foreslås å øke bevilgningen på posten med 10 mill. kroner for å styrke fylkesmannens arbeid med sikkerhet og beredskap mot en tilsvarende reduksjon på Justis- og beredskapsdepartementets budsjett.

Videre foreslås det å øke bevilgningen på posten med 26 mill. kroner knyttet til oppgaver innenfor reindriftsforvaltning mot en tilsvarende reduksjon på Landbruks- og matdepartementets budsjett.

I forbindelse med innføring av en forenklet modell for premiebetaling til Statens pensjonskasse (SPK) foreslås det å øke bevilgningen på posten med 225,4 mill. kroner som kompensasjon for anslåtte økte utgifter. Se nærmere om modellen i del I Innledende del pkt. 5.6.

Fylkesmannsembetene i Aust-Agder og Vest-Agder ble slått sammen fra 1. januar 2016. Som følge av reduksjonen i antall fylkesmenn i Agder fra to til én foreslås det å redusere bevilgningen på posten med 1,8 mill. kroner.

Som følge av at det skal opprettes en ny sentral sivil klareringsmyndighet, foreslås det å redusere bevilgningen på posten med 378 000 kroner mot en tilsvarende økning på Justis- og beredskapsdepartementets budsjett.

Det foreslås at bevilgningen på posten reduseres med 6,3 mill. kroner som følge av gevinster

ved overgangen til digital post til innbyggere og næringsliv, jf. omtale i del I Innledende del pkt. 5.5.

Samlet foreslås posten økt med 305,4 mill. kroner til 1 842,7 mill. kroner inkludert endringer som følge av premiebetaling til SPK, avbyråkratiserings- og effektiviseringsreformen og lønns- og prisjustering.

Post 21 Spesielle driftsutgifter, kan overføres

Bevilgningen på posten skal dekke lønns- og driftsutgifter for tidsbegrensede oppgaver for fylkesmannen som er finansiert av departement/direktorat/tilsyn og andre virksomheter. Dette

gjelder blant annet handlingsplaner og prosjekter av ulik karakter. Midlene blir inntektsført på kap. 3525, post 01, og når midlene brukes, blir de utgiftsført på post 21 i tråd med Bestemmelser om økonomistyring i staten punkt 3.4.2 c).

For rapportering av disse midlene som finansieres av andre departement/direktorater/tilsyn, vises det til de respektive fagdepartementenes fagproposisjoner.

Det foreslås en bevilgning på 161,2 mill. kroner. Økningen på 3,6 mill. kroner skyldes netto endring som følge av avbyråkratiserings- og effektiviseringsreformen og prisjustering.

Det foreslås at bevilgningen på posten kan overskrides mot tilsvarende merinntekter på kap. 3525, post 01, jf. forslag til romertallsvedtak.

Kap. 3525 Fylkesmannsembetene

(i 1 000 kr)

Post	Betegnelse	Regnskap 2015	Saldert budsjett 2016	Forslag 2017
01	Inntekter ved oppdrag	162 081	157 573	161 175
02	Ymse inntekter	14 810		
	Sum kap. 3525	176 891	157 573	161 175

Post 01 Inntekter ved oppdrag

Posten omfatter inntekter fra andre som gir oppdrag eller prosjekter til fylkesmannen. Midlene gis fra departement/direktorat/tilsyn eller andre virksomheter, for eksempel fylkeskommunene.

Posten foreslås økt med 3,6 mill. kroner grunnet netto endring av avbyråkratiserings- og effektiviseringsreformen og prisjustering.

Post 02 Ymse inntekter

Posten brukes til refusjoner av ordinære driftsutgifter på kap. 525, post 01 som kan gjelde andre embeter, andre statlige virksomheter eller andre virksomheter/organisasjoner. Inntektene varierer fra år til år.

Programkategori 13.30 Statlige byggeprosjekter og eiendomsforvaltning

Utgifter under programkategori 13.30 fordelt på kapitler

(i 1 000 kr)					
Kap.	Betegnelse	Regnskap 2015	Saldert budsjett 2016	Forslag 2017	Pst. endr. 16/17
530	Byggeprosjekter utenfor husleieordningen	1 386 642	2 054 925	2 694 337	31,1
531	Eiendommer til kongelige formål	40 032	57 286	58 352	1,9
532	Utvikling av Fornebuområdet	8 015	10 698	10 299	-3,7
533	Eiendommer utenfor husleieordningen	48 257	62 543	46 824	-25,1
534	Erstatningslokaler for departementene	588 978	386 249		-100,0
2445	Statsbygg	2 408 197	3 323 986	3 400 374	2,3
	Sum kategori 13.30	4 480 121	5 895 687	6 210 186	5,3

Inntekter under programkategori 13.30 fordelt på kapitler

(i 1 000 kr)					
Kap.	Betegnelse	Regnskap 2015	Saldert budsjett 2016	Forslag 2017	Pst. endr. 16/17
3531	Eiendommer til kongelige formål	141	103	40	-61,2
3533	Eiendommer utenfor husleieordningen	4 630	3 036	3 121	2,8
5445	Statsbygg	1 169 567	1 029 976	1 029 976	0,0
5446	Salg av eiendom, Fornebu		200	200	0,0
	Sum kategori 13.30	1 174 338	1 033 315	1 033 337	0,0

Ansvarsområder

Kommunal- og moderniseringsdepartementet har ansvar for statens bygge- og eiendomspolitikk i sivil sektor. Departementet har ansvar for utforming og oppfølging av retningslinjer for håndtering av statens bygge- og eiendomssaker. Departementet koordinerer arbeidet med statlige byggeprosjekter

når Statsbygg er byggherre, og har ansvar for en samlet budsjettmessig oppfølging av prosjektene. Departementet skal legge til rette for at Statsbygg kan forvalte eiendommer på en god måte. Departementet leder også arbeidet med gjenoppbygging og rehabilitering av regjeringskvartalet.

Programkategorien gjelder bevilgninger til forvaltningsbedriften Statsbygg.

Utviklingstrekk og utfordringer

Bygg- og eiendomssektoren har vesentlig innvirkning på klimautslipp og ressursbruk. Byggesektoren står for ca. en tredjedel av klimagassutslippene.

Lokalisering av statlige bygninger har stor innvirkning på lokal by- og områdeutvikling. Staten skal bidra til gode løsninger. Valg av beliggenhet og nærhet til kollektive transportløsninger har mye å si for ansattes og besøkendes reiser til og fra lokalene. Dette påvirker i stor grad byggeprosjektene miljøbelastning i et livsløpsperspektiv.

Bygge- og anleggsbransjen har i lengre tid hatt en utfordring med useriøse aktører. I likhet med andre byggherrer må Statsbygg være bevisst på dette ved kjøp av varer og tjenester til eiendomsforvaltningen og byggeprosjektene. Se også omtale under programkategori 13.80 Bolig, bomiljø og bygg.

Fengselseiendommene ble innlemmet i statens husleieordning i 2009 med et stort vedlike-

holdsetterslep. Til tross for styrket vedlikehold, kreves ytterligere innsats for å bedre tilstandsgraden på eiendommene.

Utvikling av ny teknologi og økt digitalisering vil bidra til energieffektivisering av både nybygg og eksisterende bygg. Økt bruk av digitale løsninger i næringen vil korte ned byggetiden, redusere byggekostnader og effektivisere arbeidet med forvaltning, drift og vedlikehold.

Sett under ett sluttføres statlige byggeprosjekter godt innenfor kostnadsrammene. Det er imidlertid også viktig å se på prosjektenes utvikling i planleggingsfasen før endelig kostnadsramme fastsettes.

Svekkelsen av den norske kronen kan isolert sett innebære økte kostnader i byggeprosjekter som har en relativt sett stor andel av innkjøpene eksponert mot svingninger i valutamarkedet. Regjeringen vil komme tilbake til Stortinget dersom det blir behov for å justere kostnadsrammer som følge av dette.

Mål og rapportering, strategier og tiltak

Tabell 6.4 Mål for programkategori 13.30 Statlige byggeprosjekter og eiendomsforvaltning

Hovedmål	Delmål
1. Gode statlige lokalanskaffelser	1.1. Profesjonell rådgivning tilpasset statlige brukeres behov 1.2. Totale sluttkostnader for byggeprosjektene overstiger ikke samlet styringsramme 1.3. Byggeprosjektene ferdigstilles til avtalt tid 1.4. Bærekraftige og energieffektive statlige lokaler
2. En verdibevarende, bærekraftig og effektiv eiendomsforvaltning	2.1. Eiendomsforvaltningen er kostnads-, areal- og energieffektiv 2.2. Et verdibevarende vedlikehold av statlige eiendommer

Hovedmål 1 Gode statlige lokalanskaffelser

Hovedmålet gjelder både statlige byggeprosjekter og statlige virksomheters leie av lokaler i markedet.

Rapport

Byggeprosjekter i regi av Statsbygg er de siste fem årene ferdigstilt til en kostnad tilsvarende 96 pst. av styringsrammene for porteføljen som helhet. Av 20 prosjekter planlagt ferdigstilt i 2015 var det forsinkelse i ett prosjekt. Det gjaldt Urbygningen ved Norges miljø- og biovitenskapelige universitet.

Flere store byggeprosjekter var i 2015 under planlegging eller bygging, blant annet Livsvitenskapsbygget og Vikingtidsmuseet ved Universitetet i Oslo, Campus Ås ved Norges miljø- og biovitenskapelige universitet (NMBU), nytt Nasjonalmuseum på Vestbanen og nytt regjeringskvartal.

Statsbygg har i 2015 hatt flere prosjekter for brukere med høye miljøambisjoner. Eksempler på dette er nytt Nasjonalmuseum på Vestbanen, som er et FutureBuilt-prosjekt, med mål om 50 pst. lavere klimagassutslipp i forhold til sammenliknbare kulturbygg. I tråd med departementets krav hadde byggeprosjektene ved ferdig forprosjekt et

estimert energiforbruk som var 5 pst. lavere enn energikravene i teknisk forskrift.

For å fremme seriøsitet i byggenæringen har Statsbygg revidert sine kontraktsbestemmelser. Statsbygg stiller blant annet krav om bruk av lærlinger, andel faglærte arbeidere, medlemskap i et felles leverandørregister for hele kontraktkjeden (StartBank), sikkerhet, helse- og arbeidsmiljø og lønns- og arbeidsvilkår. For å fremme innovasjon i bransjen benyttes dialogkonferanser, slik at bransjen kan gi innspill til kontraktstrategi og løsninger i prosjektet før konkurransen lyses ut.

Statsbygg har i 2015 effektivisert byggeprosessene blant annet ved å ta i bruk Lean-metodikk (system for en veltrimmet produksjon) på utvalgte prosjekter. I 2015 er Lean benyttet blant annet ved Universitetet i Nordland og Kunst- og designhøgskolen i Bergen. For å bygge mer kostnadseffektivt innen fengselssektoren har Statsbygg i samarbeid med Kriminalomsorgsdirektoratet utviklet en modulløsning (Modul 2015) for fengselsbygg. To prosjekter er startet opp i 2016 etter denne modellen. For å forbedre byggeprosessene tar Statsbygg også i bruk digitale løsninger som blant annet 3D-teknologi (BIM-modeller) på byggeplasser.

Staten er en stor leietaker i eiendomsmarkedet og har samlet sett et vesentlig effektiviseringspotensial i sine leiekontrakter. I 2015 fikk Statsbygg 18 nye rådgivningsoppdrag der målet er å forhandle fram bedre vilkår for statlige virksomheters leie i markedet.

Statsbygg gjennomførte i 2015 fire konseptvalgutredninger. Det gjaldt Tullinløkka-området i Oslo, framtidig rettsbygning i Stavanger, framtidig rettsbygning i Bergen og lokalisering av marine FOU-virksomheter i Bergen.

Strategier og tiltak

Staten kan i sin eiendomsforvaltning og byggeaktivitet redusere klimagassutslippene på flere måter, blant annet gjennom valg av energiløsninger og tiltak for redusert energibruk, valg av arealeffektive løsninger, bruk av miljøvennlige materialer og en lokalisering som reduserer miljøbelastningen fra transport. Prosjektering av nye statlige bygg skal oppfylle nye minimumskrav for energi i teknisk forskrift fra 1. januar 2016.

Effektiv bruk av arealer gir reduserte byggekostnader, mindre forbruk av materialer og energi, lavere utslipp og en reduksjon i utgifter til forvaltning, drift og vedlikehold. For statlige byggeprosjekter har departementet etablert en arealnorm på 23 kvm BTA per ansatt for kontorlokaler.

Dette inkluderer den ansattes arbeidsplassareal i tillegg til andel av fellesområder, møterom, kantine m.m.

Statsbygg skal som eiendomsforvalter og byggherre for store nasjonale byggeprosjekter jobbe for økt digitalisering i bygg- og eiendomsnæringen. «Smarte bygg» legger til rette for effektiv arealutnyttelse og energiproduksjon. Digitalisering gir også store muligheter for bedre informasjon til brukere og andre berørte, samtidig som det gir mer effektive interne arbeidsprosesser. Bygningsinformasjonsmodellering (BIM) i byggeprosjekter er et viktig eksempel på digitalisering i bygg- og eiendomsnæringen som Statsbygg har gått i bresjen for.

Staten bruker betydelige midler på lokalanskaffelser og må bruke denne posisjonen til å hente ut gevinster, både samfunnsmessige og økonomiske. For å treffe gode beslutninger om lokalanskaffelser er det avgjørende med grundige behovsavklaringer og et godt beslutningsunderlag. Statsbygg har et ansvar for å gi gode råd til statlige virksomheter og tydeliggjøre alternativer i spørsmål om valg av lokaler. Lokalenes fleksibilitet, muligheten for tilpasning til organisatoriske endringer og nye behov, samt arealeffektivitet, skal alltid inngå i utredningene og vurderingene. Der det er mest fornuftig å leie i det private markedet skal Statsbyggs rådgivning bidra til at staten sikrer seg gode leieavtaler. Rådgivningen skal bidra til økonomiske besparelser for staten samlet sett.

Statsbygg er en stor innkjøpsorganisasjon. Et statlig byggeprosjekt består i all hovedsak av tjenester som kjøpes i det private markedet. Også innen forvaltning, drift og vedlikehold er graden av innkjøpte tjenester høy. Statsbygg skal gjennom sine anskaffelser stimulere til økt innovasjonskraft og leverandørutvikling i byggebransjen. Fastsetting av kravspesifikasjoner og tildelingskriterier, og tett dialog med rådgivere, entreprenører og leverandører, er avgjørende i arbeidet med å utvikle bransjen i ønsket retning.

Statlige byggeprosjekter gjennomføres i tråd med de økonomiske rammene Stortinget setter. Det er imidlertid også viktig å ha gode systemer og rutiner for kostnadskontroll i prosjekteringsfasen, i forkant av at bindende styrings- og kostnadsrammer for gjennomføringsfasen fastsettes. Departementet jobber med nye retningslinjer for tidlig fase, blant annet skal en avklaringsfase tidlig i prosjektforløpet gi bedre kontroll med kostnadsutviklingen i planleggingsfasen fram til den endelige kostnadsrammen fastsettes.

I anbudsprosessene skal staten stille krav som gir de seriøse aktørene gode konkurransevilkår

og som gjør det vanskelig å få oppdrag for aktører som ikke følger lover og regler.

Hovedmål 2 En verdibevarende, bærekraftig og effektiv eiendomsforvaltning

Rapport

Departementets krav til forvaltningsareal per driftsansatt ble innfridd i 2015, både for fengselsporteføljen og de øvrige eiendommene. Driftskostnader per kvm i begge porteføljer var litt høyere enn departementets krav.

De eiendommene som over tid har inngått i statens husleieordning er i all hovedsak godt vedlikeholdt. Fengselseiendommene som ble overført til Statsbygg i 2009, har imidlertid et stort vedlikeholdsetterslep. I perioden 2009–2015 har Statsbygg gjennomført vedlikeholdstiltak for ca. 1 095 mill. kroner i fengslene. Dette fordeles med 525 mill. kroner på ordinært verdibevarende vedlikehold, 350 mill. kroner til ekstraordinært vedlikehold skaffet til veie gjennom interne omprioriteringer og bruk av reguleringsfondet i Statsbygg, samt 220 mill. kroner til ekstraordinært vedlikehold særskilt bevilget av Stortinget. Det økte vedlikeholdet har redusert risikoen for uønsket stengning av soningsplasser, men det er fortsatt store utfordringer som må løses. Tilstanden i denne porteføljen gjør det også krevende å holde driftskostnadene nede.

Det er et vedlikeholdsetterslep for flere av eiendommene som ikke inngår i den statlige husleieordningen, men som Statsbygg har forvaltningsansvar for, jf. kap. 533 Eiendommer utenfor husleieordningen. I 2015 ble det derfor prioritert ekstraordinært vedlikehold og oppgradering av bygningsmassen, hovedsakelig på Bygdø kongsgård og Håkonshallen i Bergen.

Statsbygg har i 2015 digitalisert innsamling av energidata fra eiendommene. Dette vil bidra til høyere kvalitet på dataene, lettere og raskere tilgang på informasjon og en bedre styring av energiforbruket. I 2015 ble det målt et forbruk på 258 kWh/kvm i fengselseiendommene og 214 kWh/kvm i den øvrige eiendomsporteføljen. Dette betyr at ambisjonen på 200 kWh/kvm for ordinær portefølje ikke ble nådd, mens ambisjonen på 295 kWh/kvm ble nådd for fengselsporteføljen.

Statsbygg har i 2015 prioritert utfasing av kuldemedier R22 og systematisk kartlegging av radonforekomster på eiendommene. Statsbygg vil innen utgangen av 2016 ha faset ut oljefyr som grunnlast i bygg de forvalter. Dette er to år før målet i klimaforliket, jf. Innst. 390 S (2011–2012).

Statsbygg har gjennomgått og utbedret eksisterende bygningsmasse i henhold til plan for universell utforming (UU) innen 2025. I 2015 ble 66 bygninger på om lag 206 000 kvadratmeter utbedret. Det gjenstår å gjennomføre UU-tiltak på 462 bygninger (ca. 1 mill. kvm) for perioden 2016–2025.

Strategier og tiltak

Statsbygg prioriterer vedlikeholdstiltak i fengselseiendommene innenfor eksisterende økonomiske rammer. For at disse eiendommene skal nå en tilfredsstillende bygningsmessig standard, foreslår Regjeringen å videreføre satsingen på ekstraordinært vedlikehold i 2017.

Nye bygg ved Indre Østfold fengsel Eidsberg avdeling og ved Ullersmo fengsel skal erstatte plasser som nedlegges permanent, fordi de ikke er regningssvarende å rehabiliterer, eller stenges midlertidig mens rehabilitering pågår. De nye fengselsbygningene oppføres ved bruk av prefabrikerte moduler tilsvarende 96 plasser ved begge fengsler og ferdigstilles i løpet av 2017. For ytterligere å bedre situasjonen foreslår Regjeringen videreføring av prosjektering av nye Agder fengsel med to byggeprosjekter i henholdsvis Mandal og Froland. Det vises for øvrig til Innst. 305 S (2014–2015) om utviklingsplan for kapasitet i kriminalomsorgen.

I påvente av en avklaring om nybygg for Folkehelseinstituttet på Lindern i Oslo er det de senere årene utført minimalt med vedlikehold på eksisterende bygningsmasse. Regjeringens beslutning om ikke å fremme forslag om nybygg nå gjør det nødvendig å bedre tilstanden i dagens lokaler. Regjeringen vil derfor avsette 100 mill. kroner til økt vedlikehold, fordelt med 50 mill. kroner i 2017 og 2018. I 2017 fordeles midlene med 10 mill. kroner til Folkehelseinstituttet og 40 mill. kroner til Statsbygg.

Oversikt over statens eiendommer har siden 2006 vært presentert som trykt vedlegg til statsbudsjettet hvert fjerde år. Departementet arbeider med å etablere en database over statens eide og leide lokaler i statlig sivil sektor. Databasen vil inneholde mer informasjon enn det som fremkommer i det trykte vedlegget, blant annet leietid, areal, pris per kvm og energibruk. Databasen vil bli oppdatert årlig. Departementet foreslår å erstatte det trykte vedlegget til Prop. 1 S, Oversikt over statens eiendommer, med databasen. Databasen vil etter planen være operativ innen utgangen av 2018. Stortinget vil få tilgang til opplysningene.

Kap. 530 Byggeprosjekter utenfor husleieordningen

(i 1 000 kr)

Post	Betegnelse	Regnskap 2015	Saldert budsjett 2016	Forslag 2017
30	Prosjektering av bygg, <i>kan overføres</i>	86 721	130 000	89 037
31	Igangsetting av byggeprosjekter, <i>kan overføres</i>		40 000	
33	Videreføring av byggeprosjekter, <i>kan overføres</i>	1 194 834	1 752 925	2 505 000
34	Etterbruk og salg av statens eiendom på Adamstuen			4 300
36	Kunstnerisk utsmykking, <i>kan overføres</i>	14 862	19 000	19 000
45	Større utstyrsanskaffelser og vedlikehold, <i>kan overføres</i>	90 225	113 000	77 000
	Sum kap. 0530	1 386 642	2 054 925	2 694 337

Vedrørende 2016: Ved Stortingets vedtak av 17. juni 2016 ble post 30 redusert med 15 mill. kroner til 115 mill. kroner og post 33 redusert med 90 mill. kroner til 1 662,925 mill. kroner, jf. Prop. 122 S og Innst. 400 S (2015–2016).

Bevilgningene på kapitlet gjelder byggeprosjekter utenfor den statlige husleieordningen. Statsbygg er byggherre for disse prosjektene, men det er oppdragsgiverne som har ansvaret for forvaltning, drift og vedlikehold etter at bygningene er ferdigstilt.

Post 30 Prosjektering av bygg, kan overføres

I 2015 ble bevilgningen i hovedsak benyttet til prosjektering av nytt bygg for livsvitenskap ved Universitetet i Oslo. I tillegg ble bevilgningen benyttet til prosjektering av Vikingtidsmuseet på Bygdøy ved Kulturhistorisk museum, Universitetet i Oslo.

I 2017 videreføres prosjekteringen av nytt bygg for livsvitenskap og Vikingtidsmuseet på Bygdøy, begge ved Universitetet i Oslo. Forprosjekt for Veksthuset ved Universitetet i Oslo ferdigstilles i 2017. Videre foreslås det 5 mill. kroner til oppstart av prosjektering av Tromsø Museum ved Universitetet i Tromsø – Norges arktiske universitet og 10 mill. kroner til oppstart av skisseprosjekt for Odontologisk fakultet ved Universitetet i Oslo. I tillegg er det avsatt midler for å bistå statlige virksomheter i utredninger om lokalbehov i tidligfase, før konkretisering av et eventuelt prosjekt.

Det foreslås en bevilgning på 89 mill. kroner i 2017.

Post 31 Igangsetting av byggeprosjekter, kan overføres

I 2015 ble det ikke startet opp nye byggeprosjekter på budsjettkapitlet. Det foreslås ikke oppstart av nye byggeprosjekter på dette budsjettkapitlet i 2017.

Post 33 Videreføring av byggeprosjekter, kan overføres

Posten inneholder midler til videreføring av byggeprosjekter som Stortinget tidligere har vedtatt å starte opp. Bevilgningen skal sikre optimal fremdrift i prosjekter under oppføring.

I 2015 ble det brukt 1 195 mill. kroner på posten til å videreføre prosjekter som Stortinget tidligere har gitt startbevilgning til.

Rehabilitering av Universitetsmuseet i Bergen fase 1 ble ferdigstilt tidlig høsten 2015. Forventet sluttkostnad for fase 1 av rehabiliteringen er 294,6 mill. kroner, noe som er godt innenfor kostnadsrammen på 340,2 mill. kroner. Senter for husdyrforsøk, som er en del av totalprosjektet ved Norges miljø- og biovitenskapelige universitet (NMBU), ble ferdigstilt første halvår 2015 til en forventet sluttkostnad på 340,9 mill. kroner. Kostnadsrammen var på 388,6 mill. kroner. Rehabilitering av Urbygningen ved NMBU ble ferdigstilt første halvår 2016 til en forventet sluttkostnad på 434 mill. kroner. Kostnadsrammen ble økt fra 383,3 mill. kroner til 470 mill. kroner, jf. Prop. 119 S (2014–2015). Det var

avsatt midler på posten til sluttoppgjør og reklamasjon for bygg som ble ferdigstilt i 2015 eller tidligere.

Følgende prosjekter på kap. 530 Byggeprosjekter utenfor husleieordningen er under bygging i 2017:

	Oppstart	Avtalt ferdig	Kostnadsramme per 1.7.2017	Forslag 2017 (i mill. kr)
<i>Prosjekter under Kunnskapsdepartementet:</i>				
Norges Idrettshøgskole	2014	2017	883,2	260,0
UiT, Medisin og helsefagbygg inkl. parkeringsanlegg	2014	2018	1 353,9	470,0
NMBU og Veterinærinstituttet	2013	2019	6 909,4	1 633,0
UiB, Universitetsmuseet fase 2	2016	2019	400,2	137,0
Prosjekter i reklamasjonsfase				5,0
Samlet forslag post 33				2 505,0

Kostnadsrammene er eksklusive midler til kunstnerisk utsmykking, jf. kap. 530, post 36.

Statsbygg kan fordele midlene på posten mellom de ulike prosjektene, avhengig av framdrift og likviditetsbehov for det enkelte prosjekt i 2017.

Rehabilitering av Norges Idrettshøgskole i Oslo omfatter hovedsakelig gymsalbygget, sentralbygget og svømmehallen. Nytt fakultetsbygg for medisin og helsefag ved Universitetet i Tromsø – Norges arktiske universitet omfatter i tillegg til nybygget, ombygging og sammenkobling av eksisterende bygningsmasse og bygging av parkeringshus. Prosjektet på Ås vil samle det nye NMBU og omfatter også nytt bygg for Senter for husdyrforsøk som ble ferdigstilt i 2015. Prosjektet ved Universitetet i Bergen gjelder fase 2 av rehabiliteringen ved Universitetsmuseet.

Bevilgningen foreslås økt med 752 mill. kroner til 2 505 mill. kroner.

Post 34 Etterbruk og salg av statens eiendom på Adamstuen (ny)

Som en følge av samlokalisering av virksomheter i nye bygg ved Norges miljø- og biovitenskapelige universitet (NMBU) på Ås skal lokalene som NMBU, Veterinærinstituttet og Mattilsynet i dag benytter på Adamstuen i Oslo fraflyttes. Dette skjer etter planen andre halvår 2019. Statsbygg er derfor gitt i oppdrag å planlegge for framtidig bruk av eiendommen, inkludert forberedelser til et eventuelt salg. Det foreslås fullmakt til å omdisponere mellom postene 30 og 34, jf. forslag til romertallsvedtak.

Det foreslås en bevilgning på 4,3 mill. kroner i 2017 til planlegging for framtidig bruk av eiendommen.

Post 36 Kunstnerisk utsmykking, kan overføres

Posten inneholder midler til kunstnerisk utsmykking i statlige bygg. Kostnader til kunstnerisk utsmykking tas ikke inn i grunnlaget for husleieberegningen. Bevilgningen gjelder også byggeprosjekter på kap. 2445 Statsbygg.

Bevilgningen for 2015 ble stilt til disposisjon for KORO, statens fagorgan for kunst i offentlige rom, som gjennomfører prosjektene.

Bevilgningen foreslås videreført på samme nivå med 19 mill. kroner til kunstprosjekter i bygg under oppføring.

Post 45 Større utstyrsanskaffelser og vedlikehold, kan overføres

Bevilgningen på posten gjelder de tilfeller der Statsbygg gis i oppdrag å prosjektere og anskaffe brukerutstyr til byggeprosjektene. Det inkluderer også brukerutstyr til byggeprosjekter under kap. 2445 Statsbygg.

I 2015 ble det benyttet 90,2 mill. kroner til brukerutstyr til nybygget for Nasjonalmuseet på Vestbanen i Oslo og NMBU på Ås, samt til prosjektering av brukerutstyr til nybygg for livsvitenskap ved Universitetet i Oslo.

I 2017 foreslås bevilgningene til brukerutstyr i nybygg for Nasjonalmuseet på Vestbanen i Oslo og NMBU på Ås videreført. Anslått behov er 35 mill. kroner til Nasjonalmuseet og 42 mill. kroner til NMBU. Kostnadsrammen for brukerutstyr til Nasjonalmuseet er 579,7 mill. kroner (per

1. juli 2017) og for NMBU 1 125,6 mill. kroner (per 1. juli 2017). Forventet ferdigstilling for prosjektene er henholdsvis første og andre halvår 2019.

Det foreslås en bevilgning på 77 mill. kroner i 2017.

Kap. 531 Eiendommer til kongelige formål

(i 1 000 kr)				
Post	Betegnelse	Regnskap 2015	Saldert budsjett 2016	Forslag 2017
01	Driftsutgifter	25 110	25 578	26 101
30	Større rehabiliteringsprosjekter, <i>kan overføres</i>	1 063		
45	Større utstyrsanskaffelser og vedlikehold, <i>kan overføres</i>	13 859	31 708	32 251
	Sum kap. 0531	40 032	57 286	58 352

H.M. Kongen har disposisjonsrett til Det kongelige slott, hovedhuset på Bygdø kongsgård med sidebygning og park, Oscarshall slott, Stiftsgården i Trondheim og Gamlehaugen i Bergen. Ved Stiftsgården og Gamlehaugen har staten ved Statsbygg ansvaret for bygninger, interiører og utendørsanlegg. Ved eiendommene i Oslo har Statsbygg ansvaret for ytre vedlikehold, tekniske installasjoner og større vedlikeholdsarbeider, mens Det kongelige hoff har ansvaret for innvendig vedlikehold og parkanlegg. Eiendommene representerer store kulturhistoriske verdier. Det kongelige hoff og Statsbygg har et nært samarbeid med Riksantikvaren om forvaltning av eiendommene.

Post 01 Driftsutgifter

Bevilgningen skal dekke statens kostnader til forvaltning, drift og vedlikehold av statlige eiendommer som H.M. Kongen har disposisjonsrett til. Vedlikeholdsarbeidene skjer i nært samarbeid med Det kongelige hoff.

I 2015 ble det brukt 25,1 mill. kroner på posten til forvaltning, drift og vedlikehold av eiendommene.

Det foreslås en bevilgning på 26,1 mill. kroner i 2017.

Post 30 Større rehabiliteringsprosjekter, kan overføres

Bevilgningen på posten benyttes til rehabilitering av statens kongelige eiendommer.

I 2015 ble det benyttet 1,1 mill. kroner til avsluttende arbeider og sluttoppgjør for rehabilitering av Slottsplassen.

Det foreslås ikke bevilgning på posten i 2017.

Post 45 Større utstyrsanskaffelser og vedlikehold, kan overføres

Bevilgningen skal dekke bygningsmessige arbeider av investeringsmessig karakter.

Bevilgningen i 2015 ble blant annet benyttet til innvendig restaurering, fast inventar og vinduer samt tiltak for universell utforming ved Gamlehaugen i Bergen. I tillegg har det pågått innvendig ombygging av Stallbygningen ved Det kongelige slott. Stallbygningen har et stort behov for rehabilitering. Den inneholder blant annet kontorer og lager. Utvendige og innvendige arbeider er kostnadsberegnet til 30 mill. kroner. Utbedringen gjennomføres over to år, der 10 mill. kroner ble bevilget i 2016, jf. Prop. 1 S (2015–2016) og Innst. 16 S (2015–2016). Det foreslås å benytte 20 mill. kroner i 2017 for å slutføre arbeidene med Stallbygningen. Det foreslås også å videreføre en bevilgning på 12,3 mill. kroner til diverse tiltak av investeringsmessig karakter på statens kongelige eiendommer.

Det foreslås en bevilgning på 32,3 mill. kroner i 2017.

Kap. 3531 Eiendommer til kongelige formål

(i 1 000 kr)

Post	Betegnelse	Regnskap		Forslag 2017
		2015	Saldert budsjett 2016	
01	Ymse inntekter	141	103	40
	Sum kap. 3531	141	103	40

Post 01 Ymse inntekter

Posten gjelder publikumsinntekter fra omvisninger på Gamlehaugen. Publikumsinntektene er anslått til 40 000 kroner i 2017.

Kap. 532 Utvikling av Fornebuområdet

(i 1 000 kr)

Post	Betegnelse	Regnskap		Forslag 2017
		2015	Saldert budsjett 2016	
21	Spesielle driftsutgifter, <i>kan overføres</i>	350	198	99
30	Investeringer, Fornebu, <i>kan overføres</i>	7 665	10 500	10 200
	Sum kap. 0532	8 015	10 698	10 299

Staten har som stor eiendomsbesitter på den tidligere hovedflyplassen på Fornebu i Bærum kommune deltatt i utviklingen av området til boligformål, næringsvirksomhet, offentlige formål og rekreasjon. Statens oppgaver er i all hovedsak gjennomført. Utbyggingen av infrastruktur og opparbeidelse av grøntområder på Fornebu skjer i samarbeid mellom staten og Oslo kommune som tidligere grunneiere. Kostnadene fordeles i tråd med en inngått avtale mellom partene. I perioden 2017–2020 vil det pågå kompletterende arbeider og opparbeidelse av grøntarealer.

Post 21 Spesielle driftsutgifter, kan overføres

Bevilgningen skal dekke Statsbyggs driftsutgifter i etterbruksprosjektet på Fornebu. I 2015 ble det brukt vel 350 000 kroner til å dekke Statsbyggs

administrative utgifter til arbeidet med utviklingen av Fornebuområdet.

Det foreslås en bevilgning på 99 000 kroner på posten i 2017.

Post 30 Investeringer, Fornebu, kan overføres

Bevilgningen skal dekke statens del av investeringer i infrastruktur og grøntområder på Fornebu og kostnader ved fradeling av tomter etter regulering.

I 2015 ble det i hovedsak jobbet med å ferdigstille reguleringsplan for Rolfsbukta, samt oppstart av kunstprosjekter i to rundkjøringer på Fornebu.

Det foreslås en bevilgning på 10,2 mill. kroner på posten i 2017.

Kap. 533 Eiendommer utenfor husleieordningen

(i 1 000 kr)

Post	Betegnelse	Regnskap 2015	Saldert budsjett 2016	Forslag 2017
01	Driftsutgifter	19 386	20 043	20 224
45	Større utstyrsanskaffelser og vedlikehold, <i>kan overføres</i>	28 871	42 500	26 600
	Sum kap. 0533	48 257	62 543	46 824

Budsjettkapitlet omfatter verdifulle kulturhistoriske eiendommer som forvaltes av Statsbygg, men som ikke inngår i den statlige husleieordningen. Samlet bygningsareal er om lag 31 000 kvm og inkluderer Håkonshallen og Rosenkrantz-tårnet på Bergenhus festning, Munkholmen, Austråttborgen, Grotten, Bjørgan Prestegård, Blaker Skanse, Villa Stenersen, Stavern Fort på Citadelløya, Sjømennenes minnehall, fjell- og ødestuer og bygningene på Bygdø kongsgård, med unntak av hovedhuset og Oscarshall som sorterer under kap. 531 Eiendommer til kongelige formål.

Statsbygg skal utøve et faglig godt vedlikehold av eiendommene i nært samarbeid med antikvariske myndigheter. Det er gjennomført en grundig analyse av rehabiliterings- og vedlikeholdsbehovet på eiendommene i et tiårsperspektiv fra 2012 til 2022. Det er konstatert betydelig vedlikeholdsetterslep på flere av bygningene. Ikke minst gjelder dette bygningsmassen på Bygdø kongsgård. For å redusere vedlikeholdsetterslepet er det fra og med 2015 avsatt midler til ekstraordinært vedlikehold og oppgradering av bygningsmassen, hovedsakelig på Bygdø kongsgård, jf. Prop. 1 S (2014–2015) og Innst. 16 S (2014–2015).

Post 01 Driftsutgifter

Bevilgningen skal dekke utgifter til forvaltning, drift og vedlikehold av bygningsmassen.

I 2015 ble blant annet utomhusanlegget på Stavern Fort på Citadelløya, tiltak for universell utforming på Munkholmen, arbeider ved Austråttborgen og generelt vedlikehold på Bygdø kongsgård prioritert.

Det foreslås en bevilgning på 20,2 mill. kroner på posten i 2017.

Det foreslås at bevilgningen på posten kan overskrides mot tilsvarende merinntekter på kap. 3533, post 02, jf. forslag til romertallsvedtak.

Post 45 Større utstyrsanskaffelser og vedlikehold, kan overføres

Bevilgningen skal dekke ekstraordinært vedlikehold på eiendommene.

Rehabilitering av kjøkkenet ved Håkonshallen i Bergen ble ferdigstilt 2. halvår 2015 til en slutt-kostnad på 12,5 mill. kroner. Det ble arbeidet med reguleringsplan for etablering av nasjonalt minnested etter 22. juli ved Sørbråten i Hole kommune, samt skjermingstiltak mot naboene.

Det foreslås 20 mill. kroner til å videreføre ekstraordinært vedlikehold og oppgradering av bygningsmassen, hovedsakelig på Bygdø kongsgård. I tillegg foreslås 4,6 mill. kroner til nødvendig infrastruktur ved nasjonalt minnested etter 22. juli på Sørbråten i Hole kommune. Det er tatt ut søksmål mot staten fra naboene, som ikke ønsker at minnestedet etableres på Sørbråten. Dette kan påvirke fremdriften i prosjektet.

I rettsforlik mellom staten og grunneier av øya Killingen er staten forpliktet til å etablere en broforbindelse fra Bygdøy Sjøbad til Killingen. Kostnaden er beregnet til 17 mill. kroner over to år, fordelt med 2 mill. kroner i 2017 og 15 mill. kroner til etablering av bro i 2018. Tiltaket ble tatt inn i reguleringsplanen for Bygdø Kongsgård, og det ble bevilget midler for gjennomføring i statsbudsjettet for 2014. Reguleringsplanen ble deretter gjenstand for rettslig prøving, og bevilgningen ble trukket tilbake. Det foreligger nå en rettskraftig dom som opprettholder reguleringsplanen. Forslag til bevilgning legger til rette for at staten kan oppfylle sin del av rettsforliket.

Det foreslås en bevilgning på 26,6 mill. kroner i 2017.

Kap. 3533 Eiendommer utenfor husleieordningen

(i 1 000 kr)

Post	Betegnelse	Regnskap 2015	Saldert budsjett 2016	Forslag 2017
02	Ymse inntekter	4 630	3 036	3 121
	Sum kap. 3533	4 630	3 036	3 121

Post 02 Ymse inntekter

Bevilgningen gjelder i hovedsak inntekter fra parkering ved Bygdø kongsgård. Det foreslås en bevilgning på 3,1 mill. kroner i 2017.

Kap. 534 Erstatningslokaler for departementene

(i 1 000 kr)

Post	Betegnelse	Regnskap 2015	Saldert budsjett 2016	Forslag 2017
01	Driftsutgifter	399 007	386 249	
45	Større utstyrsanskaffelser og vedlikehold, <i>kan overføres</i>	189 971		
	Sum kap. 0534	588 978	386 249	

Etter angrepet på regjeringskvartalet 22. juli 2011 har staten ved Statsbygg leid inn erstatningslokaler i det private markedet til Justis- og beredskapsdepartementet, Nærings- og fiskeridepartementet, Kunnskapsdepartementet, Klima- og miljødepartementet og Arbeids- og sosialdepartementet. Det er også leid inn lokaler til Departementenes sikkerhets- og serviceorganisasjon (DSS).

Post 01 Driftsutgifter

For 2017 foreslås det at husleiemidlene overføres til departementene og DSS, som er brukere av lokalene. Det legges opp til at brukerne inngår framleieavtale med Statsbygg, som står som leietaker i avtalene med de private utleierne. Brukerdepartementene og DSS betaler husleie til Statsbygg, som inntektsfører og utgiftsfører husleien over kap. 2445, post 24. På bakgrunn av dette foreslås det ingen bevilgning på posten i 2017.

Leieavtaler for erstatningslokalene ble inngått i 2011 for perioder fra 10 til 13 år og inneholder

opsjoner om forlengelse. Til og med 2016 vil de berørte departementene og deler av virksomheten i DSS betale husleie for sine tidligere lokaler, mens utgiftene til erstatningslokalene dekkes på kap. 534. Det vises til nærmere omtale i Prop. 1 S (2013–2014) for Fornyings-, administrasjons- og kirke departementet.

Post 45 Større utstyrsanskaffelser og vedlikehold, kan overføres

Posten dekker sikringstiltak i erstatningslokalene for departementene og DSS.

Det stilles sikkerhetskrav til alle departementsbygg i tråd med krav fastsatt i objektsikkerhetsforskriften. Innvendig sikringsarbeid i erstatningslokalene er i hovedsak ferdigstilt. Utvendige fasadesikringsarbeider ferdigstilles høsten 2016. Fasadesikringstiltak i lokalene i Akersgata 64–68 vurderes etter at Studentsamskipnaden i Oslo har flyttet ut og vil bli dekket av ubrukt bevilgning. Det foreslås ikke bevilgning på posten i 2017.

Kap. 2445 Statsbygg

(i 1 000 kr)

Post	Betegnelse	Regnskap 2015	Saldert budsjett 2016	Forslag 2017
24	Driftsresultat	-569 593	-306 255	-213 200
30	Prosjektering av bygg, <i>kan overføres</i>	148 626	102 613	138 001
31	Igangsetting av ordinære byggeprosjekter, <i>kan overføres</i>	49 949	372 600	115 000
32	Prosjektering og igangsetting av kurantprosjekter, <i>kan overføres</i>	180 193	201 000	145 200
33	Videreføring av ordinære byggeprosjekter, <i>kan overføres</i>	1 523 718	2 077 450	2 356 254
34	Videreføring av kurantprosjekter, <i>kan overføres</i>	674 074	623 290	599 498
45	Større utstyrsanskaffelser og vedlikehold, <i>kan overføres</i>	218 753	179 344	183 828
49	Kjøp av eiendommer, <i>kan overføres</i>	182 477	73 944	75 793
	Sum kap. 2445	2 408 197	3 323 986	3 400 374

Statsbygg er organisert som forvaltningsbedrift og forvalter 2,8 mill. kvm bygningsmasse, fordelt på 2 303 eiendommer. Virksomheten har 883 årsverk, fordelt på hovedkontoret i Oslo, fem regionkontorer og driftspersonale på eiendommene.

Kap. 2445 Statsbygg inneholder både drifts- og investeringsbudsjett. Post 24 Driftsresultat er driftsinntekter fratrukket driftskostnader, kapitalkostnader og avsetninger til investeringsformål og reguleringsfond. Investeringsbudsjettet, postene 30 til 49, inneholder bevilgninger til prosjektering og bygging, samt kjøp av eiendom.

Byggeprosjektene blir finansiert etter to ulike modeller, ordinære byggeprosjekter og kurantprosjekter. Ordinære byggeprosjekter fremmes enkeltvis for Stortinget, med forslag til kostnads-

ramme for hvert enkelt prosjekt og mulighet for hel eller delvis husleiekompensasjon for leietakeren. Kostnadsrammene for prosjektene blir beregnet med basis i gjennomført forprosjekt, og fastsatt på et nivå som innebærer at man med 85 pst. sannsynlighet skal klare å holde dem.

Kurantprosjektene er prosjekter der husleien må dekkes innenfor leietakerens eksisterende økonomiske ramme. Disse prosjektene blir behandlet etter forenklete prosedyrer i tråd med egen fullmakt fra Stortinget, jf. forslag til romertallsvedtak.

Statsbygg har ansvaret for forvaltning, drift og vedlikehold av alle byggeprosjekter under kap. 2445 Statsbygg etter at de er ferdigstilt.

Post 24 Driftsresultat

		(i 1 000 kr)		
Underpost	Betegnelse	Regnskap 2015	Saldert budsjett 2016	Forslag 2017
24.1	Driftsinntekter	-4 708 396	-4 284 000	-4 726 960
24.2	Driftsutgifter	1 636 295	1 844 155	2 173 770
24.3	Avskrivninger	1 326 483	1 033 814	1 224 014
24.4	Renter av statens kapital	66 252	69 800	86 000
24.5	Til investeringsformål	1 169 567	1 029 976	1 029 976
24.6	Til reguleringsfondet	-59 794		
	Sum post 24	-569 593	-306 255	-213 200

Vedrørende 2016: Ved Stortingets vedtak av 17. juni 2016 ble post 30 økt med 20 mill. kroner til 122,613 mill. kroner, post 31 økt med 39,4 mill. kroner til 412 mill. kroner og post 45 økt med 90 mill. kroner til 269,344 mill. kroner, jf. Prop. 122 S og Innst. 400 S (2015–2016).

Statsbygg skal over driftsbudsjettet dekke alle utgifter til forvaltning, drift og vedlikehold av eiendommene, avskrivninger og renter, og i tillegg avsette midler til nye investeringer. I 2017 vil Statsbygg over eget driftsbudsjett dekke 1,03 mrd. kroner av de samlede investeringene på kap. 2445 på om lag 3,6 mrd. kroner, jf. post 24.5 Til investeringsformål.

Underpost 24.1 Driftsinntekter

Inntektene består i det alt vesentlige av husleie fra leietakerne. Husleiene dekker forvaltning, drift, verdibevarende vedlikehold av eiendommene, avskrivninger og avkastning på investert kapital. I tillegg inneholder posten netto inntekter fra salg av eiendom, fakturerte rådgivningstjenester og inntekter fra andre oppdrag.

Underpost 24.2 Driftsutgifter

Driftsutgiftene består i hovedsak av forvaltning, drift og vedlikehold av eiendomsmassen samt administrasjon og lønn.

Underpost 24.3 Avskrivninger

Alle eiendeler blir avskrevet lineært. Normal avskrivningstid for nybygg er 60 år. Tekniske anlegg og andre særskilte bygningskomponenter har kortere avskrivningstid. Avskrivningene føres som en driftsutgift i Statsbygg og motsvares av en tilsvarende inntekt på Finansdepartementets kap.

5491 Avskrivninger på statens kapital i statens forretningsdrift, post 30 Avskrivninger.

Underpost 24.4 Renter av statens kapital

Forslaget til bevilgning er i samsvar med retningslinjer for utregning av renter i statlige forvaltningsbedrifter. Rentene føres som en driftsutgift i Statsbygg og motsvares av en tilsvarende inntekt på Finansdepartementets kap. 5603 Renter av statens kapital i statens forretningsdrift, post 80 Renter av statens faste kapital.

Underpost 24.5 Til investeringsformål

Posten gjelder avsetning til investeringsformål. Avsetningen føres til inntekt under statsbudsjettets kap. 5445 Statsbygg, post 39 Avsetning til investeringsformål og delfinansierer byggeprosjektene på kap. 2445 Statsbygg. Gevinst ved salg av eiendom som reinvesteres blir også ført på denne posten. Investeringene blir senere avskrevet, jf. omtale under underpost 24.3.

Underpost 24.6 Til reguleringsfondet

Reguleringsfondet brukes til å kompensere eventuelle avvik i driftsinntekter og driftsutgifter. Fondet skal også dekke utgifter ved skadetilfeller på eiendommene (2 300 eiendommer i inn- og utland). Med hjemmel i fullmakt, jf. forslag til romertallsvedtak som gir departementet anledning til å overskride årlige bevilgninger, kan

departementet bruke midler fra fondet til å gjennomføre prosjekter på kap. 2445 Statsbygg, samt sikre tilførsel av likviditet for å holde optimal framdrift i byggeprosjekter under arbeid.

For at fondet skal virke etter hensikten, er det viktig å holde det på et tilstrekkelig nivå, anslått til minimum 300 mill. kroner. Reguleringsfondet var ved utgangen av 2015 på 164 mill. kroner og anslås i 2017 å være på 225 mill. kroner.

Rapport

Den statlige husleieordningen skal sikre et verdi-bevarende vedlikehold av eiendommene som Statsbygg forvalter. Statsbygg utarbeidet i 2015 en ny vedlikeholdsstrategi som skal ivareta de betydelige nasjonale verdiene som statens bygninger representerer. Målinger viser at Statsbyggs portefølje, med unntak av fengselsporteføljen, har en tilstandsgrad som ligger nær tilstandsgrad 1 (T1). Det betyr at eiendomsmassen er godt vedlikeholdt, og bare har normal slitasje som utbedres ved ordinært vedlikehold. Det vises til rapport under hovedmål 2 En verdibevarende, bærekraftig og effektiv eiendomsforvaltning.

Budsjettforslag

I 2016 ble det avsatt midler til særskilte sysselsettningstiltak. Tiltakene er ikke videreført i 2017, noe som isolert sett medfører at kravet til driftsresultat økes med 100 mill. kroner.

Regjeringen foreslår å avsette 40 mill. kroner til ekstra vedlikehold ved Norsk Folkehelseinstitutt i 2017. Dette framkommer ved at post 24.2 Driftsutgifter øker med 40 mill. kroner og at kravet til driftsresultat reduseres tilsvarende.

Utgifter på 161,2 mill. kroner som Statsbygg har hatt til prosjektering av nybygg og rehabilitering av Folkehelseinstituttet ved Lindern i Oslo nedskrives som følge av at det ikke igangsettes som et byggeprosjekt. Nedskrivningen medfører tilsvarende redusert krav til driftsresultat.

I 2016 ble det innlemmet flere eiendommer på Svalbard i husleieordningen. Beløpet som ble overført fra kap. 0020, post 01 Driftsutgifter til kap. 2445, post 24 var 1,7 mill. kroner for lavt. Det foreslås å overføre 1,7 mill. kroner til kap. 2445, post 24 i 2017. Inkludert i driftsresultatet for 2017 er også en estimert gevinst ved salg av eiendommer på 75 mill. kroner.

Endringer i departementsstruktur og tilleggsvtaler som følge av ombygginger og tilpasninger har over år ført til at det i dag eksisterer om lag 90 leieavtaler mellom Statsbygg og departementene

og Departementenes service- og sikkerhetsorganisasjon. I tillegg kommer leieavtaler Statsbygg har inngått med private utleiere for erstatningslokaler til departementene etter angrepet 22. juli 2011. Det legges opp til å forenkle og redusere antallet avtaler. For 2017 skal det etableres én leiekontrakt per departement. Leieavtalen skal tilsvare det arealet det enkelte departement disponerer 1. januar 2017. Beløpet som budsjetteres på det enkelte departement skal dekke denne leieforpliktelsen. Flere av dagens leieavtaler er basert på arealdisponeringen før 22. juli 2011. Det betales derfor også husleie for lokaler som i dag ikke benyttes til departementsformål. Omleggingen innebærer at dette opphører fra 2017. For leie av erstatningslokaler i markedet etableres det fremleieavtale mellom Statsbygg og det aktuelle departementet. Som en følge av dette overføres midler fra kap. 534 Erstatningslokaler for departementene til det enkelte departements driftsbudsjett. Omleggingen av departementenes leiekontrakter medfører isolert sett at kravet til driftsresultat på post 24 reduseres med 71,3 mill. kroner.

Samlet foreslås kravet til driftsresultat redusert med om lag 93 mill. kroner til 213,2 mill. kroner i 2017. Innenfor driftsresultatkravet videreføres avsetningen på 50 mill. kroner til ekstraordinært vedlikehold i fengselsporteføljen.

Post 30 Prosjektering av bygg, kan overføres

Bevilgningen dekker utgifter til prosjektering av ordinære byggeprosjekter fram til fullført forprosjekt.

I 2015 ble midlene brukt til prosjektering av nye lokaler for Brønnøysundregistrene, sikkerhetstiltak i regjeringskvartalet og regjeringens representasjonsanlegg (RRA), nytt og nedskalert forprosjekt for Saemien Sijte og prosjektering av nytt fakultet for helse- og sosialvitenskap ved NTNU. I tillegg ble det brukt midler til planarbeid for nytt regjeringskvartal.

Budsjettforslag

Det er besluttet at styringsunderlag og kostnadsestimater for forprosjekt for nytt regjeringskvartal skal underlegges ekstern kvalitetssikring. Det innebærer at departementet sikter mot å legge frem forslag til kostnadsramme for forprosjektet for Stortinget i revidert nasjonalbudsjett for 2017. Vedtatt reguleringsplan skal foreligge tidlig i 2017. Plan- og designkonkurranse gjennomføres første halvår 2017. Det foreslås å sette av 68 mill. kroner til arbeidet med forprosjektet i 2017.

Det foreslås videre 5 mill. kroner til å ferdiggjøre forprosjekt for nytt fakultet for helse- og sosialvitenskap ved NTNU.

Det foreslås 45 mill. kroner til videre prosjektering av nye Agder fengsel med to byggeprosjekter i henholdsvis Mandal og Froland, jf. Innst. 400 S (2015–2016). Fengslene baseres på Modul 2015 som standard og suppleres med nødvendige tilleggsfunksjoner og infrastruktur.

Bevilgningen på posten skal også dekke andre prosjekteringsoppdrag, blant annet byggetrinn 6B ved Nord universitet, anslått til om lag 20 mill. kroner i 2017.

Samlet foreslås det en bevilgning på 138 mill. kroner i 2017.

Post 31 Igangsetting av ordinære byggeprosjekter, kan overføres

Posten inneholder midler til oppstart av nye byggeprosjekter innenfor husleieordningen.

I 2015 ble det bevilget midler til oppstart av utvidelse av kapasitet ved Politiets utlendingsinternat på Trandum.

Budsjettforslag

I 2016 ble det bevilget 60 mill. kroner til sikrings tiltak i regjeringsbygningene R5, R6 og regjeringens representasjonsanlegg (RRA). Ved Stortingets behandling av Prop. 122 S (2015–2016) ble bevilgningen redusert med 32 mill. kroner til 28 mill. kroner.

Mulig bruk av R5 i nytt regjeringskvartal innebærer at sikringsprosjektet må gis en annen innretning. I R5 planlegges det nå i første omgang tiltak som er uavhengig av om bygningen skal benyttes til departementsformål i det fremtidige regjeringskvartalet. R6 skal ikke inngå i det nye regjeringskvartalet. Tiltak i R6 og R5 skal styrke sikkerheten i bygningene fram til nytt regjeringskvartal står ferdig. Det foreslås 20 mill. kroner til sikringsarbeider i R5 og R6. Departementet tar sikte på å komme tilbake til Stortinget med forslag til kostnadsramme for denne delen av sikringsprosjektet i revidert nasjonalbudsjett for 2017.

For RRA organiseres arbeidene i to faser. I første fase legges det opp til å gjennomføre tiltak i representasjonsdelen. Regjeringen vil komme tilbake med forslag til tiltak i øvrige deler av anlegget og se dette i sammenheng med Oslo kommunes planer for regulering av trafikk i området. Det foreslås 40 mill. kroner til sikringstiltak i representasjonsdelen i RRA. Kostnadsrammen for

representasjonsdelen i RRA foreslås satt til 172,3 mill. kroner (per 1. juli 2017).

Det foreslås en startbevilgning på 5 mill. kroner til bygging av nytt sikringsmagasin for Nasjonalbiblioteket i fjellet i Rana. Kostnadsrammen foreslås satt til 514,4 mill. kroner (per 1. juli 2017). Prosjektet forventes ferdigstilt andre halvår 2021.

Det foreslås en samlet startbevilgning på 50 mill. kroner til nye bygg for Arkivverket. Prosjektet omfatter både magasin for papirbaserte arkiv for Arkivverket tilknyttet Nasjonalbibliotekets anlegg i fjellet i Rana og nybygg for Norsk helsearkiv på Tynset.

Arkivmagasinet i fjellet i Rana har en kostnadsramme på 264,5 mill. kroner (per 1. juli 2017). Prosjektet gjennomføres samtidig med prosjektet for Nasjonalbiblioteket i Rana og med samme prosjektorganisasjon. Dette vil effektivisere prosjektgjennomføringen og redusere kostnadene.

Nybygget for Norsk helsearkiv er under forprosjektering. Det tas sikte på å legge frem forslag om endelig kostnadsramme for Stortinget i revidert nasjonalbudsjett 2017, med oppstart sommeren 2017. Det er i 2016 utredet et kostnadsestimert for nybygget på Tynset på inntil 230 mill. kroner (prisnivå mai 2016). Estimater er lagt som en føring for forprosjektfasen. Bygget forventes ferdigstilt 24 mnd. etter igangsetting.

Det foreslås en bevilgning på 115 mill. kroner på posten i 2017.

Post 32 Prosjektering og igangsetting av kurantprosjekter, kan overføres

Bevilgningen omfatter midler til prosjektering og igangsetting av kurantprosjekter på oppdrag fra departementene. Departementet har i eget rundskriv utarbeidet retningslinjer for gjennomføring av kurantprosjekter.

I 2015 ble det benyttet 180 mill. kroner til prosjektering av 40 kurantprosjekter og igangsetting av 24 kurantprosjekter.

Det foreslås en bevilgning på 145,2 mill. kroner på posten i 2017.

Post 33 Videreføring av ordinære byggeprosjekter, kan overføres

Posten omfatter midler til videreføring av byggeprosjekter som Stortinget tidligere har vedtatt å starte opp. Midlene skal sikre optimal framdrift i de prosjektene som pågår.

I 2015 ble det brukt 1,5 mrd. kroner til videreføring av byggeprosjekter.

Budsjettforslag

Følgende prosjekter på kap. 2445 Statsbygg er under bygging i 2017:

	Oppstart	Avtalt ferdig- stillelse	Kostnads- ramme per 1.7.2017	Forslag 2017 (i mill. kr)
<i>Bygg under Kulturdepartementet:</i>				
Nasjonalmuseet for kunst, arkitektur og design, nybygg	2013	2019	5 807,2	1 458,0
<i>Bygg under Kunnskapsdepartementet:</i>				
Kunst- og designhøgskolen i Bergen, nybygg for samlokalisering	2013	2017	1 071,6	160,0
<i>Bygg under Justis- og beredskapsdepartementet:</i>				
Ullersmo fengsel	2016	2017	311,0	71,1
Indre Østfold fengsel, Eidsberg avdeling	2016	2017	276,2	65,4
<i>Prosjekt under Kommunal- og moderniseringsdepartementet</i>				
Sikker teknisk infrastruktur i regjeringskvartalet	2014	2018	2 595,4	525,0
Prosjekter i reklamasjonsfasen				76,8
Samlet forslag post 33				2 356,3

Kostnadsrammene er eksklusive midler til kunstnerisk utsmykking, jf. kap. 530, post 36.

Statsbygg kan fordele midlene på posten mellom de ulike prosjektene, avhengig av framdrift og likviditetsbehov for det enkelte prosjekt i 2017.

Målet med nybygg for Nasjonalmuseet for kunst, arkitektur og design på Vestbanen i Oslo er å skape et vitalt, nasjonalt forsknings- og formidlingssenter for de visuelle kunststartene. Det vises også til Prop. 108 S (2012–2013) *Nybygg for Nasjonalmuseet på Vestbanen* og Innst. 337 S (2012–2013). Nybygg for samlokalisering av Kunst- og designhøgskolen i Bergen skal samle høgskolens virksomhet som i dag er spredd på flere ulike adresser. Kunst- og designhøgskolen blir del av Universitetet i Bergen fra 1. januar 2017. I tillegg pågår det arbeidet med sikker teknisk infrastruktur i regjeringskvartalet.

Ved Stortingets behandling av Prop. 1 S (2015–2016) ble det vedtatt en startbevilgning på til sammen 312,6 mill. kroner til nye fengselsbygg ved Ullersmo fengsel og Indre Østfold fengsel Eidsberg avdeling. For 2017 er det planlagt å bruke 136,5 mill. kroner til videreføring av disse prosjektene.

Samlet foreslås det en bevilgningsøkning på 278,8 mill. kroner til 2 356,3 mill. kroner i 2017.

Post 34 Videreføring av kurantprosjekter, kan overføres

Bevilgningen skal dekke estimert behov for midler til videreføring av kurante byggeprosjekter.

I 2015 ble det brukt 674 mill. kroner til videreføring av kurantprosjekter. 70 prosjekter var i bygge- og reklamasjonsfase. Av disse ble 18 prosjekter ferdigstilt i 2015. Fire prosjekter ble ferdigstilt med en forventet sluttkostnad over styringsrammen. I kurantprosjektene er det Statsbygg som må dekke eventuelle avvik fra avtalt styringsramme i prosjektene.

Budsjettforslag

De største prosjektene i 2017 er Framsenteret, nybygg NTNU på Gjøvik, nytt ambassadeanlegg i New Delhi samt tilleggsfunksjoner for nye fengselsbygg ved Ullersmo fengsel og Indre Østfold fengsel, avdeling Eidsberg.

Det foreslås en bevilgning på 599,5 mill. kroner i 2017.

Post 45 Større utstysanskaffelser og vedlikehold, kan overføres

Bevilgningen skal dekke utstyr på eiendommene Statsbygg forvalter, inkludert påkostninger, utskiftninger og installering av tekniske anlegg.

Bevilgningen for 2015 ble brukt til innkjøp som skal aktiveres og avskrives. Dette gjelder investeringer i IKT og større utstyr til Statsbyggs administrasjon og til drift av eiendommene. I tillegg ble det brukt midler til bygningsmessige utskiftninger og påkostninger på eiendommene. Videre ble midlene brukt til sikringstiltak i regjeringsbygningene og regjeringens representasjonsanlegg.

Budsjettforslag

I 2017 foreslås det å avsette 83,8 mill. kroner til innkjøp av utstyr og installering av tekniske

anlegg på eiendommer som Statsbygg forvalter. I tillegg foreslås det 100 mill. kroner til bygningsmessige utskiftninger og påkostninger.

Det foreslås en bevilgning på 183,8 mill. kroner i 2017.

Post 49 Kjøp av eiendommer, kan overføres

Bevilgningen skal dekke kjøp av eiendommer og tomter til bruk i aktuelle byggeprosjekter.

I 2015 ble det bevilget 72 mill. kroner og kjøpt eiendom for 182,5 mill. kroner. Merforbruket ble finansiert i tråd med fullmakter gitt av Stortinget. Det største kjøpet i 2015 var Kunnskapsparken i Ålesund. Videre ble det kjøpt to boliger for Universitetet i Stavanger og fire boliger i Longyearbyen. I tillegg ble det kjøpt tomt til ambassadeanlegg i Abuja og embetsbolig for ambassaden i Athen.

Det foreslås en bevilgning på 75,8 mill. kroner i 2017.

Tabell 6.5 Statsbyggs balanse

	(i 1 000 kroner)			
	Regnskap 2014	Regnskap 2015	Overslag 2016	Overslag 2017
Eiendeler:				
Omløpsmidler	331 916	15 485	15 485	15 485
<i>Sum omløpsmidler</i>	<i>331 916</i>	<i>15 485</i>	<i>15 485</i>	<i>15 485</i>
<i>Inntektsgivende eiendommer:</i>				
Bygg under arbeid	2 485 426	3 611 970	5 613 640	7 049 593
Ferdigstilte bygg/eiendommer	34 020 012	34 504 364	35 039 257	35 873 235
<i>Sum inntektsgivende eiendommer</i>	<i>36 505 438</i>	<i>38 116 334</i>	<i>40 652 897</i>	<i>42 922 828</i>
<i>Ikke-inntektsgivende eiendommer:</i>				
Bygg under arbeid	0	0	0	0
Ferdigstilte bygg/eiendommer	0	0	0	0
Obligasjoner/leieboerinnskudd	17 329	17 329	17 329	17 329
<i>Sum ikke-inntektsgivende eiendommer</i>	<i>17 329</i>	<i>17 329</i>	<i>17 329</i>	<i>17 329</i>
Inventar og utstyr	235 810	276 221	425 641	451 139
<i>Sum anleggsmidler</i>	<i>36 758 577</i>	<i>38 409 883</i>	<i>41 095 866</i>	<i>43 391 295</i>
<i>Sum eiendeler</i>	<i>37 090 493</i>	<i>38 425 368</i>	<i>41 111 352</i>	<i>43 406 781</i>

Tabell 6.5 Statsbyggs balanse

	(i 1 000 kroner)			
	Regnskap 2014	Regnskap 2015	Overslag 2016	Overslag 2017
Gjeld og egenkapital:				
Kortsiktig gjeld	107 876	- 148 760	- 20 442	- 84 601
Rentebærende gjeld staten	2 669 537	3 151 276	4 901 391	6 548 701
Ikke rentebærende gjeld staten	17 222	17 222	17 222	17 222
<i>Sum langsiktig gjeld</i>	<i>2 686 759</i>	<i>3 168 498</i>	<i>4 918 613</i>	<i>6 565 923</i>
Reguleringsfond	224 040	164 245	225 337	225 337
Egenkapital ellers	34 071 817	35 241 385	35 987 843	36 700 121
<i>Sum egenkapital</i>	<i>34 295 857</i>	<i>35 405 630</i>	<i>36 213 180</i>	<i>36 925 458</i>
<i>Sum gjeld og egenkapital</i>	<i>37 090 492</i>	<i>38 425 368</i>	<i>41 111 351</i>	<i>43 406 780</i>

Kap. 5445 Statsbygg

		(i 1 000 kr)		
Post	Betegnelse	Regnskap 2015	Saldert budsjett 2016	Forslag 2017
39	Avsetning til investeringsformål	1 169 567	1 029 976	1 029 976
	Sum kap. 5445	1 169 567	1 029 976	1 029 976

Vedrørende 2016: Ved Stortingets vedtak av 17. juni 2016 ble post 39 økt med 90 mill. kroner til 1 119,976 mill. kroner, jf. Prop. 122 S og Innst. 400 S (2015–2016)

Post 39 Avsetning til investeringsformål

På posten føres midler fra driftsregnskapet som avsettes til investeringsformål. Midlene blir ført til

inntekt i statsregnskapet, jf. omtale under kap. 2445 Statsbygg, post 24 Driftsresultat, underpost 24.5 Til investeringsformål.

Kap. 5446 Salg av eiendom, Fornebu

		(i 1 000 kr)		
Post	Betegnelse	Regnskap 2015	Saldert budsjett 2016	Forslag 2017
40	Salgsinntekter, Fornebu		200	200
	Sum kap. 5446		200	200

Post 40 Salgsinntekter, Fornebu

På posten føres inntekter fra salg av gjenstående statlige arealer på Fornebu, se omtale under kap.

532 Utvikling av Fornebuområdet. Det foreslås budsjettert med uendrede salgsinntekter i 2017.

Programkategori 13.40 Forvaltningsutvikling og IKT-politikk

Utgifter under programkategori 13.40 fordelt på kapitler

(i 1 000 kr)					
Kap.	Betegnelse	Regnskap 2015	Saldert budsjett 2016	Forslag 2017	Pst. endr. 16/17
540	Direktoratet for forvaltning og IKT	329 497	438 057	500 610	14,3
541	IKT-politikk	15 467	12 971	13 466	3,8
542	Internasjonalt IKT-samarbeid og utviklingsprogram	49 596	42 536	37 061	-12,9
Sum kategori 13.40		394 560	493 564	551 137	11,7

Inntekter under programkategori 13.40 fordelt på kapitler

(i 1 000 kr)					
Kap.	Betegnelse	Regnskap 2015	Saldert budsjett 2016	Forslag 2017	Pst. endr. 16/17
3540	Direktoratet for forvaltning og IKT	11 234	19 830	42 282	113,2
Sum kategori 13.40		11 234	19 830	42 282	113,2

Ansvarsområder

Forvaltningspolitikken handler om overordnede og sektorovergripende spørsmål som styring, organisering, medarbeiderutvikling og ledelse. Forvaltningspolitikken fastsetter felles rammer for hvordan forvaltningen bør arbeide og være organisert. Hver enkelt sektor, departement og underliggende virksomhet har et selvstendig ansvar for å organisere seg og arbeide slik at de politiske målene blir nådd.

Grunnleggende forvaltningsverdier som likebehandling, rettssikkerhet, nøytralitet, faglig uavhengighet og effektivitet, men også verdier som brukerorientering, åpenhet og involvering, ligger til grunn for forvaltningspolitikken. Kommunal- og moderniseringsdepartementet har koordineringsansvaret for forvaltningspolitikken.

Departementet har ansvaret for koordinering av regjeringens IKT-politikk. Ansvaret innebærer å identifisere sektorovergripende utfordringer, og å initiere, koordinere og følge opp

tverrgående tiltak. IKT-politikken griper på tvers av alle samfunnssektorer, og er en viktig forutsetning for forenkling og effektivisering i offentlig sektor. IKT-politikken bidrar også til å fremme innovasjon og verdiskaping i næringslivet, og sikre en bærekraftig og inkluderende samfunnsutvikling. Departementet har også et særskilt ansvar for å arbeide for en styrket og mer helhetlig tilnærming til informasjonssikkerheten i statsforvaltningen.

Arbeidet med digitalisering av offentlig sektor er både en del av forvaltningspolitikken og en del av den generelle IKT-politikken. Dette er nærmere omtalt i Meld. St. 27 (2015–2016) *Digital agenda for Norge – IKT for en enklere hverdag og økt produktivitet* (Digital agenda for Norge), som ble lagt frem i april 2016.

Direktoratet for forvaltning og IKT (Difi)

Direktoratet for forvaltning og IKT (Difi) er fagorgan for ledelse, organisering, offentlige anskaf-

felser og digitalisering av offentlig sektor. Helheten av virkemidler og kompetanse innenfor organisering, ledelse, kompetanseutvikling, digitalisering og anskaffelser skal ligge til grunn for Difis arbeid.

Etter evaluering og gjennomgang av Difi, er det besluttet å videreføre og videreutvikle Difis rolle og funksjoner innenfor eksisterende organisatorisk ramme. I dette ligger det en klar ambisjon om at Difi skal være pådriver og premissgiver både i arbeidet med å realisere fastsatte mål og for utvikling av ny politikk på direktoratets fagområder. Departementet har blant annet en klar forventning om at Difi er en pådriver for samordning og digitalisering av offentlig sektor.

Difi har i 2016 fått ytterligere virkemidler, som medfinansieringsordning for lønnsomme IKT-prosjekter og sekretariatet for Digitaliseringsrådet. Difi har også en sentral rolle i oppfølgingen av ny arbeidsgiverstrategi for staten fra våren 2016, dels med å utvikle en støtte- og rådgivningsfunksjon overfor virksomhetene, særlig knyttet til omstilling, og dels som sekretariat for «fellesskapet av arbeidsgivere i staten».

Difi har ansvar for å bygge opp og formidle kunnskap om status og trender på direktoratets fagområder, nasjonalt og internasjonalt.

Nærings- og fiskeridepartementet har det overordnede faglige ansvaret for offentlige anskaffelser. Difi har ansvar for å legge til rette for at offentlige virksomheter har god kompetanse og organiserer sine anskaffelser på en formålstjenlig og effektiv måte. For nærmere omtale av anskaffelsesområdet vises det til Prop. 1 S (2016–2017) for Nærings- og fiskeridepartementet.

Statens innkjøpssenter ble etablert i Difi 1. januar 2016, og har ansvaret for å inngå og forvalte felles avtaler på vegne av statlige virksomheter. Formålet er økt behovsdekning, økt konkurranse og bedre utnyttelse av fellesskapets ressurser.

Direktoratet er fagorgan for forebyggende IKT-sikkerhet i statsforvaltningen. Direktoratet har også ansvar for tilsyn med offentlige og private virksomheter etter forskrift om universell utforming av informasjons- og kommunikasjonsteknologiske (IKT)-løsninger.

Difi forvalter de nasjonale felleskomponentene Digital postkasse til innbyggerne, ID-porten og Kontakt- og reservasjonsregisteret, samt flere andre fellesløsninger. Difi har også ansvaret for viktige samordningsfunksjoner, som ledelse av Styring og koordinering av tjenester i e-forvaltning (Skate), Standardiseringsrådet og Nettverk for informasjonssikkerhet (NIFS).

Utviklingstrekk og utfordringer

Offentlig forvaltning ivaretar viktige verdier som demokrati og rettssikkerhet, faglig integritet, åpenhet og effektivitet. Norge har en velfungerende offentlig forvaltning, noe som blant annet fremkommer i internasjonale sammenligninger. En undersøkelse av offentlig sektor i 36 land gjennomført av *The Netherlands Institute for Social Research* viser at Norge er blant de beste landene når det for eksempel gjelder effektivitet og digitalisering². Sammen med Danmark, Finland, New Zealand, Sveits og Sverige kommer Norge best ut på indeksen «offentlig administrasjon» totalt sett. Norsk offentlig forvaltning skårer høyt i internasjonale sammenlikninger av tillit.

Samtidig er det slik at Norge har en stor offentlig sektor sammenlignet med andre land. Tall fra OECD viser at Norge er blant landene som har den høyeste andelen offentlig ansatte av sysselsatte totalt. Sammen med Danmark har Norge en andel offentlig ansatte på over 30 pst. av totalt antall sysselsatte (Government at a Glance, 2015).

De siste ti årene har veksten i antall årsverk i staten som helhet vært på 21 pst. eller om lag 1,9 pst. per år. Til sammenligning har årsverkene for Fastlands-Norge vokst med 23 pst. i perioden 2004 til 2014 og for kommunene i underkant av 26 pst. (SSB, Nasjonalregnskapet). Veksten i denne tiårsperioden skjer i alle sektorer og er om lag på samme nivå.

Det meste av årsverksveksten i staten i 2014 og 2015 har kommet på prioriterte områder for Regjeringen, blant annet i universitets- og høyskolesektoren, politiet og innen samferdsel.

Selv om offentlig forvaltning gjennomgående fungerer godt og har høy tillit hos innbyggerne, er det også utfordringer. Færre enn tidligere mener tjenestene er tilpasset brukernes behov og at brukerne blir tatt med på råd når tjenester skal utvikles. Mange opplever plunder og heft i møtet med det offentlige. Offentlig forvaltning må bruke ressursene mer effektivt og oppnå bedre resultater, noe som understøttes av Produktivitetskommissjonens rapporter. Det vil også kreve hardere prioriteringer.

Teknologiutviklingen åpner for nye måter å organisere forvaltningen på, forbedrede eksisterende tjenestetilbud og helt nye typer offentlige

² «Public sector achievement in 36 countries. A comprehensive assessment of inputs, outputs and outcomes.» The Netherlands Institute for Social Research, SCP, The Hague, December 2015.

tenester. Dette forutsetter omstillingsevne, og nært samarbeid med privat næringsliv.

Situasjonen i norsk økonomi har forsterket behovet for omstilling og bærekraftig utvikling i arbeidslivet med nye, lønnsomme arbeidsplasser. IKT er en avgjørende faktor for økt produktivitet i samfunnet. Ifølge en utredning fra Menon³ sto IKT for 30 pst. økning i produktivitet i årene 1995–2005 og 50 pst. i årene 2006–2015. IKT-politikken skal legge til rette for at den videre produktivitetsøkningen kan realiseres gjennom omstilling og effektivisering i næringslivet og i offentlig forvaltning.

Norge har lyktes på mange områder i arbeidet med å digitalisere offentlige tjenester. Statlige virksomheter og kommuner tilbyr stadig flere digitale tjenester, og bruken av tjenestene øker betydelig. Etablerte fellesløsninger som ID-porten og Altinn brukes i stort omfang, både når det gjelder antall transaksjoner, antall tjenesteeiere som benytter løsningene og antall tjenester som tilbys gjennom disse løsningene.

Mange offentlige digitaliseringsprosjekter er krevende, har høyt ambisjonsnivå og stor kompleksitet. Dette gir høy risiko. Flere undersøkelser har vist at offentlig sektor ikke har tilstrekkelig oppmerksomhet på å realisere gevinstene av sine IKT-prosjekter. Det er behov for å profesjonalisere planlegging og gjennomføring av slike prosjekter, slik at kompleksitet og risiko reduseres og man får realisert de planlagte gevinstene. Gode og profesjonelle IKT-anskaffelser er en viktig forutsetning for å lykkes med digitaliseringsprosjekter.

³ MENON-PUBLIKASJON NR. 36/2015: IKTs bidrag til økt verdiskaping i norsk næringsliv og det offentliges rolle som fasilitator for vekst frem mot 2020.

Brukerne skal ha høy tillit til forvaltningens digitale tjenester. Et stadig skiftende trusselbilde gjør det også nødvendig å følge nøye med på IKT-sikkerheten i offentlig sektor.

Ifølge *EUs Digital Economy and Society Index (DESI)* 2016 er Norge i gruppen «running ahead» og dermed i tetsjiktet med hensyn til digitalt utviklingsnivå sammen med blant andre Nederland, Estland og Tyskland. Dette er land som scorer over gjennomsnittet i EU totalt sett, og som har utviklet seg raskere enn gjennomsnittet siste år. Sammenlignet med de 28 EU-landene ligger Norge som nummer to på rankingen etter Danmark.

Ifølge *EUs Digital Agenda Scoreboard* var 88,7 pst. av innbyggerne mellom 16 og 74 år i Norge hyppige brukere av internett i 2015. Gjennomsnittet for EU var 67 pst. 81 pst. av innbyggerne i Norge har hatt digital kontakt med offentlige myndigheter de siste tolv månedene. Tilsvarende tall for EU var 46 pst.

Undersøkelsen *Kvalitet på Nett 2016* viser en stor, og økende, avstand i brukerorientering mellom kommunale og statlige nettjenester. Mens undersøkelsen gir kommunale tjenester en totalskår på 53 pst., noe som er en nedgang fra 58 pst. i 2014, har statlige tjenester bedret seg fra 66 pst. i 2014 til 69 pst. i 2016.

Digital kompetanse og deltakelse i hele befolkningen gjennom livsløpet er en sentral forutsetning for å hente ut gevinstene av digitalisering i offentlig og privat sektor. Norge har gode forutsetninger for å lykkes med dette. Tilgang på IKT-kompetanse i arbeidslivet og det å forebygge digitale skiller, særlig i det eldre segmentet av befolkningen og i innvandrer miljøer vil være viktige tiltaksområder.

Mål og rapportering, strategier og tiltak

Tabell 6.6 Mål for programkategori 13.40 Forvaltningsutvikling og IKT-politikk

Hovedmål	Delmål
1. Forvaltningen i Norge er effektiv, åpen og har høy tillit i befolkningen	1.1. Bidra til en mer brukerrettet forvaltning 1.2. Styrket samordning av IKT og utviklingen av digitale tjenester i offentlig sektor 1.3. Robust drift og hensiktsmessig videreutvikling av felles IKT-løsninger 1.4. Være pådriver for at statlige digitaliseringsprosjekter gjennomføres i henhold til beste praksis og at gevinster blir realisert 1.5. Styrket arbeid med informasjonssikkerheten i statsforvaltningen 1.6. Legge til rette for gode, effektive og innovasjonsfremmende offentlige anskaffelser
2. En IKT-politikk for verdiskaping og deltakelse for alle	2.1. Styrket digital deltakelse og kompetanse for grupper med størst behov 2.2. Legge til rette for trygg bruk av skytjenester i forvaltningen og samfunnet 2.3. Økt tilgjengeliggjøring og viderebruk av offentlige data i sentrale sektorer 2.4. Arbeide for internasjonal forankring av norsk IKT-politikk

Hovedmål 1 Forvaltningen i Norge er effektiv, åpen og har høy tillit i befolkningen

Forvaltningen skal ha høy tillit i befolkningen, og tilby gode og effektive offentlige tjenester. Enklere regler, mindre byråkrati og brukervennlige digitale tjenester vil skape større frihet i hverdagen, og et bedre møte mellom offentlig sektor og innbyggerne. Arbeidet skal forankres i sentrale forvaltningsverdier. Arbeidet med å fornye, forenkle og forbedre offentlig sektor, herunder jakten på tidstyver i staten, og digitalisering og IKT for produktivitet og bedre tjenester, er også omtalt i del I innledende del pkt. 2.4 En enklere hverdag for folk flest.

Rapport

Regjeringens program for bedre styring og ledelse i staten (2014 til 2017) har iverksatt flere tiltak innenfor fem områder. Disse er bedre ledelse, bedre styring, bedre samordning, strategisk bruk av IKT og bedre beslutningsgrunnlag. Tiltakene skal hver for seg og i sum bidra til bedre resultatorientering og gjennomføringskraft i statsforvaltningen. Hovedmålgruppen for programmet er toppledere i departementene og underliggende statlige virksomheter,

jf. nærmere omtale under programkategori 13.00 Administrasjon og fellestjenester mv.

Det er iverksatt flere tiltak for å bedre styringen av statlige virksomheter. Departementene og virksomhetene har fått hjelp til å utvikle styringen, både gjennom rådgivning og kompetansetiltak.

Difi har vært en viktig bidragsyter til program for bedre styring og ledelse i staten. Samtidig har det vært en økende etterspørsel etter forvaltningsanalyser fra departementene. Difi prioriterer områder som faller innenfor tiltaksområdene i program for bedre styring og ledelse, og som vil kunne bidra til å oppfylle programmets mål om høyere resultatorientering og gjennomføringskraft. Difi har i 2015 bidratt i mange av de sentrale reformprosessene i forvaltningen. Direktoratet er trukket inn i arbeidet med kommunereform, transportreform og helsereform. Høsten 2015 startet Difi også opp en følgeevaluering av politireformen som vil pågå frem til 2020.

Arbeidet med å fjerne tidstyver i offentlig forvaltning er en prioritert oppgave. Difi er prosjektleder for tidstyvprosjektet i staten. Difi forvalter databasen som alle statlige virksomheter bruker for å melde inn tidstyver de selv ikke kan gjøre noe med, analyserer de innmeldte tidstyvvene, ser disse i sammenheng og gir råd til statlige virksomheter.

Tidstyvarbeidet er under evaluering. En foreløpig evalueringsrapport viser at virksomheter har fått til resultater av betydning, men at arbeidet ikke er godt nok forankret i departementene. I enkelte virksomheter bør tidstyvarbeidet ses mer i sammenheng med annet forenklingarbeid.

I 2015 ble kommunene invitert med i tidstyvarbeidet. Difi utarbeider i samråd med KS en nettbasert verktøykasse i kommunal tidstyvjakt som etter planen publiseres høsten 2016. Dessuten samarbeider Kommunal- og moderniseringsdepartementet og KS om hvordan man kan fjerne tidstyver, forårsaket av staten, som kommunene ikke selv kan gjøre noe med.

For at statlige ledere skal ta ansvar og utnytte sitt handlingsrom har departementet tydeliggjort krav som stilles til statlige ledere. Difi utviklet i 2015 et kompetansetiltak for økt strategisk IKT-kompetanse for topledere i departementene og ledere i underliggende virksomheter. Regjeringen har som mål at alle departementene skal ha gjennomført dette kompetansetiltaket innen våren 2017. Gjennom opplæring i metoder for prosjektgjennomføring og i strategisk IKT for ledere, bidrar Difi til bedre gjennomføring av digitaliseringsprosjekter.

Det er etablert en medfinansieringsordning for lønnsomme IKT-prosjekter med en tilsagnsramme på 105 mill. kroner i 2016. Virksomhetene har mulighet til å søke om støtte til inntil 50 pst. av prosjektkostnadene. For å få støtte må søkerne levere samfunnsøkonomisk analyse og gevinstrealiseringsplan. Økonomisk støtte skal sammen med kravet om samfunnsøkonomisk nytte og gevinstrealisering bidra til økt gjennomføring av lønnsomme digitaliseringsprosjekter, jf. omtale under kap. 540, post 25.

For å hjelpe statlige virksomheter i å lykkes med digitaliseringsprosjekter har departementet etablert Digitaliseringsrådet fra 1. januar 2016. Rådet skal blant annet bidra til bedre styring og gjennomføring av IKT-prosjekter ved å etablere et rammeverk for systematisk læring og dokumentasjon på tvers i staten. Rådet består av erfarne prosjektledere fra privat og offentlig sektor, statlige IKT-direktører og virksomhetsledere. Difi er sekretariat for Digitaliseringsrådet. Det er frivillig for statlige virksomheter å bruke rådet. I løpet av perioden januar til august 2016 behandlet Digitaliseringsrådet 12 saker. Digitaliseringsrådet har blant annet behandlet prosjekter i Husbanken, Sjøfartsdirektoratet, Brønnøysundregistrene og Arkivverket.

Kommunal- og moderniseringsdepartementet og Finansdepartementet har revidert utred-

ningsinstruksen med tilhørende veileder. Formålet er å skaffe forvaltningen et best mulig beslutningsgrunnlag for statlige tiltak. Instruksen er blitt enklere å forstå og praktisere. Ansvaret for å forvalte utredningsinstruksen er fra og med 1. mars 2016 overført fra Kommunal- og moderniseringsdepartementet til Finansdepartementet.

Statens innkjøpssenter ble etablert i Difi i 2016. Senteret skal effektivisere og forenkle offentlige anskaffelser gjennom å inngå samordnede innkjøpsavtaler for hele statsforvaltningen. Avtaler vil bli inngått på stadig nye områder i et samarbeid mellom Statens innkjøpssenter og brukerrepresentanter for de statlige virksomhetene.

Regjeringen er opptatt av å utvikle en forvaltning som er rettet mot brukernes behov. Dette gir bedre og mer effektive løsninger, både for brukerne selv og for forvaltningen. Innbyggerundersøkelsen viser at forvaltningen har en lang vei å gå. Det er fortsatt vanligere å ta utgangspunkt i virksomhetens behov, og ikke brukernes. Tjenestedesign er en metodikk som har vist seg å være et nyttig verktøy i den forbindelse. For å øke statlige virksomheters innovasjonsevne er det initiert en toårig prøveordning i Difi med vekt på å prøve ut tjenestedesign som metode i statlige virksomheter. Innenfor Difis budsjettamme er det i 2016 satt av fem mill. kroner til ordningen. Ordningen skal bidra til økt kompetanse og erfaring med bruk av designmetodikk, for å effektivisere og brukerrete offentlige prosesser og tjenester.

For å kunne gi enklere tilgang til innsyn i offentlige dokumenter iverksatte Difi i 2015 et arbeid med å utvikle en ny og sikrere publiseringsløsning for Offentlig elektronisk postjournal (OEP).

Kunnskapsgrunnlaget om statlig sektor skal styrkes. Difi har derfor i 2016 lansert en nettjeneste med nøkkeltall og statistikk om tilstanden og utviklingen på digitalisering, innkjøp, ansatte og organisering i staten.

Felles IKT-løsninger for å dekke like behov er et viktig effektiviseringstiltak. Stat, kommune og ulike sektorer bør benytte fellesløsninger for å lage brukervennlige og sammenhengende digitale tjenester i hele offentlig sektor. De mest sentrale fellesløsningene omtales som nasjonale felleskomponenter. Disse er Folkeregisteret, Enhetsregisteret, Matrikkelen, Altinn, ID-porten, Digital postkasse til innbyggere og Kontakt- og reservasjonsregisteret. Det er utarbeidet strategiske prinsipper som gir retning i bruk og forvaltning av felleskomponentene. Prinsippene må følges av den enkelte virksomhet som forvalter en eller flere felleskomponenter.

Per september 2016 har 1 054 000 innbyggere valgt en digital postkasse. Digital postkasse er en fellesløsning hele offentlig sektor kan benytte for å sende digitale brev med beskyttelsesverdig innhold til innbyggere. Fristen for statlige forvaltningsorganer for å tilby digital postkasse til innbyggere var første kvartal 2016. Per 1. september 2016 har 68 statlige virksomheter og 165 kommuner koblet seg på løsningen.

ID-porten, som er en felles innloggingsløsning til offentlige tjenester på internett, hadde over 67 mill. transaksjoner i 2015. Dette er en økning på 14,5 mill. fra 2014. ID-porten hadde per september 2016 over 63 mill. transaksjoner. Ved utgangen av 2015 var 827 tjenester tilgjengelig via ID-porten, en økning på 256 fra 2014. Per september 2016 var antall tjenester tilgjengelige økt til 1 032. I løpet av 2015 har Difi etablert innlogging med mobil eID og en tidsstemplingstjeneste i ID-porten.

Fra 1. januar 2016 er forvaltningen pålagt å bruke informasjon fra Kontakt- og reservasjonsregisteret ved varsling om enkeltvedtak og andre viktige henvendelser som sendes digitalt til innbyggere. Per september 2016 er det i underkant av 4 mill. innbyggere registrert i registeret, og kun 111 860 personer som har reservert seg. 267 virksomheter i offentlig sektor har tatt registret i bruk.

Difi har i 2016 etablert en felles tjeneste for elektronisk signering. Signeringstjenesten er en frittstående tjeneste som er tilgjengelig for offentlige virksomheter. Signeringstjenesten kan hjelpe offentlige virksomheter med å tilby brukervennlig, sikker, praktisk og effektiv håndtering av dokumenter som krever signatur fra innbyggere.

Antall offentlige virksomheter med abonnement på Ehandelsplattformen økte med 23,6 pst. i løpet av 2015. Omsetningen økte fra 10,6 til 12,6 mrd. kroner. Antall ordre økte med 20 pst., og kom både som resultat av nye brukere og økt bruk av eksisterende kunder. Tallene for utvikling i bruk av elektronisk faktura er også gode. Antall mottakere av faktura i elektronisk handelsformat (EHF) økte med omkring 42,5 pst. i 2015, til mer enn 45 500 mottakere. Økningen i antall transaksjoner var på 113,6 pst., til nærmere 21,2 millioner.

Nye lover og regler bør utformes slik at de understøtter og legger til rette for digitale tjenester, digitalt førstevalg, informasjonsutveksling og gjenbruk av opplysninger. Kommunal- og moderniseringsdepartementet ba i 2015 departementene følge opp tiltakene i rapporten *Kartlegging av hindringer i regelverk for digital kommunikasjon*.

Difi arbeider med en oversikt over pågående og planlagte digitaliseringsinitiativ i statlig sektor

som påvirker kommunesektoren. Oversikten vil gi bedre muligheter for å identifisere behov for å etablere fellesløsninger i offentlig sektor. Sammen med KS skal Difi også avklare om det er ressurskonflikter eller andre utfordringer mellom ulike initiativ.

For å styrke informasjonssikkerheten i statsforvaltningen lanserte departementet *Handlingsplan for informasjonssikkerhet i statsforvaltningen 2015–2017* i september 2015. Difi har ansvaret for å legge til rette for at planens tiltak blir gjennomført og å bidra med kompetanseheving i virksomhetene. Som ledd i dette har direktoratet utarbeidet en praktisk veileder i hvordan virksomheter kan etablere og vedlikeholde systematisk internkontroll på informasjonssikkerhetsområdet.

Difis veiledning og maler er et viktig virkemiddel for å styrke forvaltningens faglige kompetanse om anskaffelser. Difis hovedkanal ut mot innkjøperne er anskaffelser.no. Portalen hadde i 2015 om lag 170 000 unike besøkende. I 2015 prioriterte Difi blant annet å revidere Statens Standardavtaler, utvikle verktøy for valg av entreprisemodeller for bygg- og anleggsanskaffelser, samt veiledning i kjøp av konsulenttjenester. Det er også igangsatt arbeid med å oppdatere veiledningen om miljø, samfunnsansvar og innovasjon. Arbeidet ferdigstilles i 2016.

Difis arbeid med leverandørutvikling og innovasjon er et prioritert område. Difi har bidratt til Leverandørutviklingsprogrammet med metodeutvikling og spredningstiltak. Det er arbeidet med å utvikle kompetansen hos ledere innenfor styring, ledelse og organisering av anskaffelser.

Strategier og tiltak

I 2017 blir arbeidet med å effektivisere forvaltningen forsterket på mange områder. Difi kommer til å ha en sentral rolle i dette arbeidet. Difi skal blant annet lage et helhetlig målbylde for digitalisering av offentlig sektor.

Arbeidet med å fjerne tidstyver fortsetter i 2017. Kommunal- og moderniseringsdepartementet arbeider for å få tidstyvarbeidet bedre forankret i de ansvarlige departementene og i virksomhetene. Tidstyvarbeidet skal kobles tydeligere til andre forvaltningspolitiske initiativer, som for eksempel program for bedre styring og ledelse i staten, klarspråk mv. De sistnevnte tiltak fortsetter også i 2017.

Det er behov for en samordnet tilnærming til innovasjon i offentlig sektor. Difis toårige prøveordning med vekt på å prøve ut tjenstedesign som metode i statlige virksomheter vil videreføres

i 2017. Departementet er i ferd med å lansere en kokebok for hvordan offentlig sektor kan samarbeide bedre med sosiale entreprenører. Dette arbeidet kan bidra til økt innovasjon i offentlig sektor.

Norges tredje handlingsplan i Open Government Partnership (OGP) ble fastsatt i 2016 og varer ut 2017. OGP-rådet – hvor det sivile samfunnet er representert – fortsetter sitt arbeid, blant annet med å iverksette handlingsplanen.

Regjeringen har nedsatt et utvalg som skal revidere forvaltningsloven, og blant annet vurdere innretning av uavhengige statlige forvaltningsorganer. En oppdatert forvaltningslov vil legge bedre til rette for en god og effektiv saksbehandling tilpasset vår tids forvaltningsoppgaver. Utvalget skal avgi sin innstilling innen 1. november 2018.

Kommunal- og moderniseringsdepartementet og Finansdepartementet har startet opp et arbeid med å utrede en løsning for benchmarking av administrative kostnader i statlige virksomheter.

Sammen med Finansdepartementet vil Kommunal- og moderniseringsdepartementet i 2017 vurdere flere tiltak for å få mer systematisk arbeid med og større oppmerksomhet på gevinstrealisering knyttet til offentlige digitaliseringsprosjekter. Det vil blant annet bli vurdert hvordan kompetansetilbudet for statlige virksomheter knyttet til fagområdet gevinstrealisering kan styrkes.

For medfinansieringsordningen for lønnsomme IKT-prosjekter foreslås det en tilsagnsramme på 112,5 mill. kroner i 2017.

Overgangen til digital post fra det offentlige til innbyggerne og næringslivet vil gi store besparelser, blant annet reduserte portokostnader. Regjeringen foreslår i 2017 å realisere deler av disse gevinstene gjennom reduserte budsjetter på 196,3 mill. kroner for statlige virksomheter.

Difi jobber samtidig med å videreutvikle løsningen for digital postkasse, blant annet ved å utrede behovet offentlige virksomheter har for toveiskommunikasjon i digital postkasse til innbyggere.

Elektronisk ID (eID) er en grunnleggende forutsetning for bruk av avanserte digitale tjenester. Dagens strategi for bruk av eID i offentlig sektor blir fortløpende vurdert i lys av utviklingen som finner sted. Hovedføringen er fortsatt at eID-løsninger i markedet bør brukes der markedet kan tilby gode løsninger og der det for øvrig er hensiktsmessig.

Kommunal- og moderniseringsdepartementet samarbeider med Nærings- og fiskeridepartementet om implementering av EU-forordningen om eID og tillitstjenester (eIDAS-forordningen).

Utkast til lov som vil erstatte e-signaturloven og også omhandle eID, har nylig vært på høring. Det foreslås i høringsutkastet blant annet å innføre en gjensidig anerkjennelsesplikt innenfor EØS av eIDer som ligger på samme sikkerhetsnivå.

Utstedelse av nye pass og ID-kort med eID til norske borgere skal etter planen starte våren 2018. eID-en i det nasjonale ID-kortet skal kunne benyttes som et supplement til markedsløsningene for pålogging til offentlige digitale tjenester via ID-porten.

I *Digital agenda for Norge* fremgår det at staten skal ta ansvar for mer samordnet digitalisering og IKT-utvikling på tvers av statlig og kommunal sektor. Regjeringen vil arbeide med å operasjonalisere en slik samordning. Meldingen varsler også at statlige virksomheter skal ta et større ansvar for at det utvikles digitale løsninger som også kommunesektoren kan benytte. Avklaring av mulige ordninger for finansiering av utviklingsprosjekter på tvers av statlig og kommunal sektor er et viktig arbeidsområde fremover.

Et høyt prioritert område i meldingen er digitalt førstevalg. Dette innebærer at forvaltningen så langt som mulig er tilgjengelig på nett, og at nettbaserte tjenester er hovedregel for forvaltningens kommunikasjon med brukerne. I 2017 skal arbeidet med digitalt førstevalg tas et steg videre ved at det kartlegges og legges planer for hvordan digitalt førstevalg best kan fullføres innenfor hver sektor og på tvers av sektorer og forvaltningsnivåer. Det skal også arbeides videre med å følge opp kartleggingen av juridiske hindringer for elektronisk kommunikasjon og digitalt førstevalg.

Departementet vil, med sin rolle som felleskomponenteier, initiere et samarbeid med øvrige eierdepartementer for å sikre en samordnet styring og utvikling av felleskomponentene.

Det vil arbeides videre med en helhetlig politikk for informasjonsforvaltning som del av et langsiktig mål om at informasjon til forvaltningen kun skal leveres én gang. Helhetlig informasjonsforvaltning innebærer at den enkelte virksomhet må ha god oversikt og orden over egen informasjon, og at virksomhetene mer effektivt kan utveksle og gjenbruke informasjon på tvers. Difi er i gang med etablering av et felles rammeverk for informasjonsforvaltning. Arbeidet med gjenbruk av informasjon skal også styrkes.

Departementet vil, på grunnlag av innhentet status i departementenes arbeid med å følge opp *Handlingsplan for informasjonssikkerhet i statsforvaltningen 2015–2017* og rapport til Regjeringen, i samråd med Justis- og beredskapsdepartementet vurdere hvordan arbeidet med informasjonssikkerhet skal videreføres etter planens utløp.

Gode offentlige anskaffelser er et viktig virkemiddel for forvaltningsutvikling og effektivisering av offentlig sektor. Dette forutsetter blant annet god ledelse, styring og kompetanse. Difi vil fortsette å arbeide for å styrke anskaffelser som strategisk virkemiddel, blant annet gjennom bedre statistikkgrunnlag for effektivisering og tiltak rettet mot ledere.

Anskaffelsesregelverket har gjennomgått en omfattende revisjon. Ny lov og forskrifter ble vedtatt sommeren 2016. Det nye regelverket trer etter planen i kraft 1. januar 2017. Veiledningsmaterieell til det nye regelverket blir oppdatert i 2016. Videreutvikling av veiledning, verktøy og maler er et kontinuerlig arbeid som også fortsetter i 2017. Det nye regelverket setter økte krav til elektronisk kommunikasjon i anskaffelsesprosessene. Digitalisering av anskaffelsesprosessene forventes å bidra til bedre regelletterlevelse og forenkling for oppdragsgivere og leverandører. Difi leverer forslag til strategi for digitalisering av offentlige anskaffelser i 2016.

Det nye regelverket stiller økte krav til at samfunnshensyn skal ivaretas. Eksempler på dette er å bekjempe arbeidslivskriminalitet, bedre miljøet og redusere klimautfordringene og ivareta ulike sosiale hensyn.

Gode anskaffelser forutsetter både en profesjonell bestiller- og leverandørside. Gjennom å øke sin kompetanse, utvikle gode prosesser og organisere og følge opp sine innkjøp bidrar offentlige oppdragsgivere til leverandørutvikling og innovasjon. Offentlig sektor trenger god kunnskap om markedet. Innovative anskaffelser kan bidra til økt konkurranse og at markedet kan levere nye og bedre løsninger til offentlige virksomheter. Det kan også bidra til ny næringsutvikling. Nasjonalt program for leverandørutvikling skal styrke næringslivets muligheter for verdiskaping gjennom å øke antall innovative offentlige anskaffelser som fører til utvikling av nye produkter og løsninger. Det foreslås en videreføring av bevilgningen til programmet i 2017, jf. omtale under kap. 541, post 70 og i Nærings- og fiskeridepartementets budsjettproposisjon.

Statens innkjøpssenter i Difi vil videreføre arbeidet med å etablere et godt regime for brukermedvirkning, og det planlegges inngåelse av flere felles avtaler for statlige virksomheter i 2017.

Hovedmål 2 En IKT-politikk for verdiskaping og deltakelse for alle

Regjeringen vil legge til rette for at Norge utnytter mulighetene bruk av IKT gir for økt verdiskaping,

innovasjon og bærekraftig utvikling. En viktig del av dette er å sikre digital deltakelse og øke den digitale kompetansen i befolkningen slik at alle kan nyttiggjøre seg mulighetene den økende digitaliseringen av samfunnet skaper for innbyggere og næringsliv.

Rapport

I april 2016 la Regjeringen fram meldingen *Digital agenda for Norge*. Meldingen beskriver hvordan IKT kan benyttes for å forenkle, fornye og forbedre offentlig sektor og understøtte økt verdiskaping. Hovedbudskapet er at Norge må utnytte potensialet for effektivisering og bedre tjenester ved digitalisering og bruk av IKT, noe som igjen skal kunne gi produktivetsgevinster.

Som et ledd i arbeidet med å styrke digital deltakelse og kompetanse for grupper med størst behov har departementet opprettet et toårig program for økt digital deltagelse og kompetanse (Digidel 2017). Programmet skal styrke samarbeidet og øke innsatsen som i dag gjøres av ulike offentlige virksomheter, IKT-næringen og frivillige organisasjoner på området. Digidel 2017 tilbyr opplæringsmaterieell og arenaer for erfaringsutveksling og kunnskapsheving for instruktører og kursledere som driver med undervisning innen digital kompetanse. Kursmaterieellet er lagt ut på nettstedet www.digidel.no. Det er også gjennomført mobiliseringskampanjer for å ta i bruk IKT blant eldre i regi av programmet.

Departementet la fram *Nasjonalt strategi for bruk av skytenester* i april 2016. Formålet med strategiarbeidet har vært å gi offentlige og private virksomheter større handlingsrom når de skal velge IKT-løsninger. Statlige virksomheter skal – såfremt det ikke er i strid med andre viktige hensyn – kunne anskaffe skytjenester der det vil være den mest kostnadseffektive løsningen. En sentral del av utviklingen av strategien har også vært å kartlegge og vurdere hindringer i regelverk for bruk av denne typen IKT-tjenester.

Som forvalter av forskrift om universell utforming av informasjons- og kommunikasjonsteknologiske (IKT)-løsninger har departementet fulgt opp anbefalinger fra Difi vedrørende mulig utvidelse av forskriftens virkeområde til utdanningssektoren. Barne- og likestillingsdepartementet har sendt ut en høring om ny lov om likestilling og ikke-diskriminering, hvor et forslag om utvidelse av bestemmelsene om universell utforming av IKT-løsninger innen utdanningssektoren ble spurt særskilt om. Kommunal- og moderniseringsdepartementet har fått utført ytterligere utredninger for å skaffe til-

strekkelig beslutningsgrunnlag for å vurdere utvidelse av forskriftens virkeområde.

Difis tilsyn for universell utforming av IKT begynner nå å høste erfaring av sitt arbeid. Det er gjennomført kartlegginger og den ordinære tilsynsvirksomheten er startet opp både i privat og offentlig sektor.

Arbeidet med viderebruk av offentlige data har blant annet omfattet implementering i norsk rett av revidert EU-direktiv om viderebruk av offentlig informasjon. Departementet har utarbeidet et forslag om å endre offentleglova for å gi enklere tilgang til offentlige data, jf. Prop. 111 L (2015–2016) *Endringer i offentleglova (gjennomføring av endringsdirektivet til vidarebruksdirektivet)*. Proposisjonen ligger til behandling i Stortinget. Foreslåtte lovendringer vil styrke mulighetene for innovasjon i næringslivet og bidra til et åpnere samfunn. Som et eksempel på tilgang til åpne offentlige data kan nevnes at SSB i april 2016 kom med et nytt programmeringsgrensesnitt som nå gjør det mulig å få tilgang til alle de 5 000 tabellene som ligger publisert i Statistikkbanken.

Difi skal være en pådriver for tilgjengeliggjøring av offentlige data for viderebruk, og mer deling av data internt i forvaltningen, blant annet gjennom forvaltningen av registeret over åpne, offentlige data (data.norge.no).

Strategier og tiltak

Kommunal- og moderniseringsdepartementet vil følge opp viktige tiltak og strategier fremmet i *Digital agenda for Norge*, og Stortingets behandling av denne.

Meldingen presenterer fem hovedprioriteringer for norsk IKT-politikk:

- Brukeren i sentrum.
- IKT er en vesentlig innsatsfaktor for innovasjon og produktivitet.
- Styrket digital kompetanse og deltakelse.
- Effektiv digitalisering av offentlig sektor.
- Godt personvern og god informasjonssikkerhet.

Meldingen legger vekt på betydningen digitalisering og digital teknologi har for samfunnets utvikling generelt og dets evne til kontinuerlig innovasjon. Utnyttelsen av IKT er avgjørende for at de fremtidige mulighetene for økt produktivitet og økonomisk vekst blir realisert. Dette er viktig for den omstillingen norsk økonomi må gjennom etter oljealderen. Departementet vil derfor legge til rette for at forvaltningen og næringslivet kan utnytte datadrevet innovasjon for å kunne hente ut

gevinstene samtidig som utfordringene med innovativ bruk av store datamengder blir håndtert. Konkrete områder der dette er aktuelt er fremveksten av delingsøkonomien, viderebruk av offentlige data, bruk av stordata i offentlig sektor samt tilrettelegging for utviklingen av smarte byer.

I samarbeid med Difi vil departementet overvåke teknologisk og internasjonal utvikling innen universell utforming av IKT. Departementet vil vurdere å revidere forskrift om universell utforming av IKT-løsninger i forbindelse med arbeidet med ny, samlet likestillings- og ikke-diskrimineringslov.

Departementet vil fortsette arbeidet med tilgjengeliggjøring og bruk av prioriterte datasett innenfor utvalgte sektorer i 2017. Departementet vil være pådriver for, og bidra til at det utarbeides strategier og handlingsplaner for økt tilgjengeliggjøring av data innenfor kultur, geodata og statlige utgifter innen utløpet av 2016. I kommende Nasjonal transportplan, som skal legges frem av Samferdselsdepartementet i 2017, skal strategi for tilgjengeliggjøring av data innenfor transportsektoren være innarbeidet. Samtidig skal Kunnskapsdepartementet etter planen utarbeide en handlingsplan for økt tilgjengeliggjøring av forskningsdata innen utgangen av 2017.

Flere aktiviteter og tiltak som er etablert i regi av Digidel 2017-programmet skal videreføres. Departementet mener at alle kommuner bør ha et veiledningstilbud til innbyggere som har behov for hjelp til digital deltagelse. Et konsept for dette vil bli utviklet i samarbeid med KS og statlige virksomheter med mange innbyggerrettede tjenester. Nasjonalbiblioteket, fylkesbibliotekene og relevante fagorganisasjoner vil involveres i prosessen. Kommunene vil selv bestemme hvordan dette tilbudet best kan organiseres lokalt.

Viktige oppfølgingstiltak i 2017 knyttet til *Nasjonal strategi for bruk av skytenester* vil være å videreutvikle veiledningsmiljøet og -ressursene for offentlige virksomheter som ønsker å ta i bruk skytjenester. Departementet vil også vurdere ulike modeller for offentlige innkjøp av skytjenester, utrede og eventuelt starte etablering av en markeds plass/innkjøpsordning for skytjenester rettet mot offentlig sektor. Departementet vil også følge opp aktuelle lov- og regelverksprosesser med tanke på avklaringer knyttet til mulig bruk av skytjenester.

I tråd med omtalen i *Digital agenda for Norge* vil departementet, i samarbeid med Kunnskapsdepartementet, vurdere behovet for målrettede tiltak for å øke tilgangen til avansert IKT-kompetanse og styrke IKT-forskningen.

Anmodningsvedtak

Anmodningsvedtak nr. 638, 3. mai 2016

«Stortinget ber regjeringen legge til rette for at det offentliges datalagringsbehov blir bedre koordinert.»

Dokumentene som ligger til grunn for vedtaket, er representantforslag fra stortingsrepresentantene Terje Breivik, Iselin Nybø, Hans Fredrik Grøvan, Kjell Ingolf Ropstad, Torill Eidsheim, Ingunn Foss, Sivert Bjørnstad, Åse Michaelsen, Terje Aasland og Odd Omland om strategi for utbygging av fiberkabler og grønne datasentre, jf. Dokument 8:36 S (2015–2016) og Innst. 238 S (2015–2016).

Kommunal- og moderniseringsdepartementet vil legge til rette for bedre koordinering av det offentliges datalagringsbehov gjennom oppfølgingen av *Nasjonal strategi for bruk av skytenester*.

Målet med *Nasjonal strategi for bruk av skytenester* er å utvide handlingsrommet for både offentlige og private virksomheter når de skal velge IKT-løsninger. Regjeringen ønsker at virksomhetene skal kunne velge skytenester der dette gir de mest hensiktsmessige og kostnads-effektive løsningene. Dette vil på sikt redusere antallet små datarom/datasentre ute i virksomhetene.

I strategien omtales utviklingen innen tjenesteutsetting av datalagring og drift, og spesielt det voksende tilbudet av skytenester. Bruk av skytenester innebærer i praksis en konsolidering/koordinering av datasenterbehov gjennom at virksomheten ikke selv etablerer datasenterkapasitet, men i stedet samler sine løsninger hos leverandører som driver sine tjenester fra store datasentre, både i Norge og i utlandet.

Som et ledd i utviklingen av strategien gjennomførte Kommunal- og moderniseringsdepartementet en kartlegging av landskapet for offentlige datasentre i Norge⁴. Rapporten er basert på en undersøkelse som omfatter både kommuner,

fylkeskommuner og statlige etater. Det slås fast at konsolideringen av datasentre i offentlig sektor har kommet lenger enn mange fram til nå har trodd. Undersøkelsene viser at kun en liten del av den offentlige IKT-produksjonen skjer i et datasenter som kun er dedikert til egen virksomhet. Rapporten identifiserer også en tydelig trend mot ytterligere konsolidering, i tillegg til en trend mot økt bruk av skytenester. Kommunal- og moderniseringsdepartementet vil, som en oppfølging til kartleggingen fra 2015, gjennomføre ytterligere undersøkelser knyttet til potensialet for samordning av datasentre hos virksomheter i statlig sektor.

Det er flere tiltak fra strategien som vil kunne bidra til bedre koordinering av offentlige datalagringsbehov:

- Innføring av et prinsipp om at alle statlige virksomheter skal vurdere skytenester på linje med andre løsninger når de står overfor større endringer eller omlegginger av IKT. Dette prinsippet ble innlemmet i *digitaliseringsrundskrivet* som gjelder fra 1. januar 2016.
- Etablering av et veiledningsmiljø hos Difi. Dette miljøet skal blant annet veilede virksomhetene i anskaffelser og vurdering av skytenester.
- Tilrettelegging for bedre utnyttelse av offentlige datasenterressurser for virksomheter som ikke anser at skytenester egner seg for deres behov, og som derfor vurderer å etablere eget datasenter. I slike tilfeller skal virksomheten vurdere om det er mulig å utnytte ledig kapasitet hos – eller gå i samarbeid med – andre virksomheter med tilsvarende behov. Difi vil få ansvar for å vurdere hvordan en slik ordning kan settes ut i livet.

Kommunal- og moderniseringsdepartementet anser dermed at formålet med vedtaket er oppfylt.

⁴ Nexia (2015): *Kartlegging og analyse av landskapet for offentlige datasentre i Norge 2015*. Rapport utarbeidet for Kommunal- og moderniseringsdepartementet 1. juni 2015

Kap. 540 Direktoratet for forvaltning og IKT

(i 1 000 kr)

Post	Betegnelse	Regnskap 2015	Saldert budsjett 2016	Forslag 2017
01	Driftsutgifter	195 942	208 333	252 336
21	Spesielle driftsutgifter, <i>kan overføres</i>	25 909	43 849	27 441
22	Betaling for bruk av Difis nasjonale felleskomponenter	10 577	14 415	36 000
23	Utvikling, forvaltning og drift av Difis nasjonale felleskomponenter, <i>kan overføres</i>	97 069	95 688	95 542
25	Medfinansieringsordning for lønnsomme IKT-prosjekter, <i>kan overføres</i>		75 000	86 497
27	Opplæringskontoret OK stat			2 000
71	Tilskudd til IKT-standardisering		772	794
	Sum kap. 0540	329 497	438 057	500 610

Vedrørende 2016: Ved Stortingets vedtak av 17. juni 2016 ble post 25 redusert med 40 mill. kroner til 35 mill. kroner som følge av omlegging av budsjetteringsordningen for medfinansieringsordningen for lønnsomme IKT-prosjekter. Samtidig ble tilsagnsrammen for ordningen økt fra 75 mill. kroner til 105 mill. kroner, jf. Prop. 122 S og Innst. 400 S (2015–2016).

Direktoratet for forvaltning og IKT skal bidra til å nå målene om at forvaltningen er effektiv, åpen og har høy tillit i befolkningen og en IKT-politikk for verdiskaping og deltakelse for alle.

Post 01 Driftsutgifter

Bevilgningen på posten dekker lønn til ansatte, husleie og andre faste driftsutgifter for direktoratet. Difi er lokalisert i Oslo og Leikanger.

Budsjettforslag

Utgifter knyttet til Digitaliseringsrådet og til drift av sentralt kompetanseutviklingstilbud til ledere er budsjettert på kap. 540 post 21, jf. Prop. 1 S (2015–2016). Da en del av dette er faste oppgaver, bør midlene budsjetteres på post 01. Det foreslås derfor at post 01 økes med 9 mill. kroner mot en tilsvarende reduksjon på kap. 540, post 21, jf. omtale under kap. 540, post 21.

Det foreslås videre en økning på 1,3 mill. kroner til å dekke økte driftsutgifter til ny løsning for Offentlig elektronisk postjournal (OEP). Utviklingskostnadene dekkes på kap. 540, post 21, jf. omtale på kap. 540, post 21.

Opplæringskontoret OK stat har som formål å skaffe lærlingplasser i statlige virksomheter. OK stat skal fra 1. januar 2017 bli en fast ordning til-

knyttet Difi. Driften av opplæringskontoret skal baseres på en delt finansieringsordning der virksomhetene som er medlem i OK stat også skal bidra til finansiering av kontoret. Dette innebærer at deler av lærlingtilskuddet som opplæringskontoret mottar fra fylkeskommunene holdes tilbake og ikke utbetales til medlemsvirksomhetene. Det foreslås derfor at bevilgningen på posten økes med 2 mill. kroner til finansiering av driften av opplæringskontoret, hvorav 1 mill. kroner dekkes av tilsvarende reduksjon på kap. 500, post 21, jf. omtale under kap. 500, post 21, kap. 540, ny post 27 og kap. 3540, ny post 02.

Det foreslås at bevilgningen på posten reduseres med 420 000 kroner som følge av gevinster ved overgangen til digital post til innbyggere og næringsliv, jf. omtale i del I Innledende del pkt. 5.5.

I forbindelse med innføring av en forenklet modell for premiebetaling til Statens pensjonskasse (SPK) foreslås det å øke bevilgningen på posten med 27,8 mill. kroner som kompensasjon for anslåtte økte utgifter. Se nærmere om modellen i del I Innledende del pkt. 5.6.

Samlet foreslås bevilgningen på posten økt med 44 mill. kroner til 252,3 mill. kroner.

Det foreslås at bevilgningen på posten kan overskrides mot tilsvarende merinntekter på kap. 3540, postene 03 og 04, jf. forslag til romertallsvedtak.

Post 21 Spesielle driftsutgifter, kan overføres

Bevilgningen på posten dekker utgifter til Difis utviklingsoppgaver og IKT-prosjekter. Bevilgningen dekker i tillegg deltakelse i det europeiske prosjektet Electronic Simple European Networked Services (e-SENS). Deltakelsen i prosjektet er delvis finansiert ved refusjoner fra EU, jf. omtale under kap. 3540, post 03.

Budsjettforslag

Posten foreslås redusert med 9 mill. kroner mot en tilsvarende økning på kap. 540 post 01 knyttet til utgifter til Digitaliseringsrådet og til drift av sentralt kompetanseutviklingstilbud til ledere, jf. omtale på post 01.

Det ble i 2016 bevilget 13 mill. kroner på posten til utvikling av ny løsning for offentlig elektronisk postjournal (OEP). Utviklingskostnadene er fordelt med 2/3 i 2016 og 1/3 i 2017. Det foreslås derfor at bevilgningen på posten reduseres med 6,5 mill. kroner i 2017.

Det skal utvikles en nettbasert arbeidsgiverportal for de statlige arbeidsgiverfunksjonene. Formålet med arbeidsgiverportalene er å styrke både den sentrale og de lokale arbeidsgiverfunksjonene gjennom å samle informasjon, legge til rette for dialog mellom Kommunal- og moderniseringsdepartementet og virksomhetene, deling av erfaringer og kunnskap og formidling av felles systemer og «verktøy». Difi får ansvar for å utvikle, drifte og vedlikeholde portalene. Det foreslås på denne bakgrunn at bevilgningen på posten økes med 3 mill. kroner.

Det internasjonale prosjektet Electronic Simple European Networked Services (e-SENS) skal etter planen avsluttes i første halvår 2017. Posten foreslås derfor redusert med 1,3 mill. kroner, mot en tilsvarende reduksjon på kap. 3540, post 03, jf. omtale under kap. 3540, post 03.

Samlet foreslås det en bevilgning på 27,4 mill. kroner på posten.

Det foreslås at bevilgningen på posten kan overskrides mot tilsvarende merinntekter under kap. 3540, post 03, jf. forslag til romertallsvedtak.

Post 22 Betaling for bruk av Difis nasjonale felleskomponenter

Bevilgningen på posten dekker utgifter for bruk av elektronisk ID på høyt sikkerhetsnivå utstedt av private leverandører. På vegne av offentlige virksomheter har Difi inngått avtale med BankID,

Buypass og Commfides. Hver gang en innbygger bruker en elektronisk ID utstedt av disse til en offentlig tjeneste, vil det utløse et betalingskrav. Bevilgningsforslaget er basert på forventet volum for den enkelte virksomhet. Kostnadene vil den enkelte virksomhet bli fakturert for, jf. omtale under kap. 3540, post 05.

Posten dekker også utgifter for bruk av Digital postkasse til innbyggere, hvor det er inngått avtale med Digipost og e-Boks, samt kostnader for innlogging til postkassene via ID-porten og bruk av Signeringstjenesten. Disse kostnadene vil den enkelte virksomhet bli fakturert for, jf. kap. 3540, post 05. Det er usikkerhet knyttet til bevilgningsanslaget.

Budsjettforslag

På bakgrunn av forventede kostnader for bruk av løsningene posten dekker, foreslås det en bevilgning på 36 mill. kroner på posten.

Det foreslås at bevilgningen på posten kan overskrides mot tilsvarende merinntekter under kap. 3540, post 05, jf. forslag til romertallsvedtak.

Post 23 Utvikling, forvaltning og drift av Difis nasjonale felleskomponenter, kan overføres

Bevilgningen på posten dekker utvikling, forvaltning og drift av Difis nasjonale felleskomponenter: ID-porten, Digital postkasse til innbyggere og Kontakt- og reservasjonsregisteret. I tillegg dekker posten utvikling, forvaltning og drift av Signeringstjenesten. Videre dekker posten deler av arbeidet med å styrke samordningen av de nasjonale felleskomponentene, slik at de forvaltes og videreutvikles på en helhetlig måte.

Som en del av oppgavene med å drifte, forvalte og utvikle løsningene utfører Difi enkelte oppdrag knyttet til utvikling av særskilt funksjonalitet og tilleggstjenester som er etterspurt av en offentlig virksomhet. Denne typen utgifter vil den virksomheten det gjelder bli fakturert for, jf. omtale under kap. 3540, post 06.

Budsjettforslag

De siste årene har Difi sett at behovet for utviklingsoppdrag og tilleggstjenester er redusert. Det foreslås derfor at bevilgningen på kap. 540, post 23 reduseres med 1 mill. kroner mot en tilsvarende reduksjon på kap. 3540, post 06, jf. omtale under kap. 3540, post 06.

Det foreslås en bevilgning på 95,5 mill. kroner på posten.

Det foreslås at bevilgningen på posten kan overskrides mot tilsvarende merinntekter under kap. 3540, post 06, jf. forslag til romertallsvedtak.

Post 25 Medfinansieringsordning for lønnsomme IKT-prosjekter, kan overføres

Formålet med bevilgningen er å bidra til økt gjennomføring av samfunnsøkonomisk lønnsomme digitaliseringsprosjekter og realisering av gevinster. Bevilgningen skal delfinansiere små til mellomstore digitaliseringsprosjekter som er samfunnsøkonomisk lønnsomme. Statlige virksomheter kan søke om midler til å dekke deler av de totale investeringskostnadene. Difi forvalter ordningen. Virksomheter med virksomhetsinterne gevinster må tilbakebetale gevinster i tråd med på forhånd vedtatt gevinstrealiseringsplan.

Ordningen skal bidra til økt gjennomføring av lønnsomme digitaliseringsprosjekter. Måloppnåelse vurderes på bakgrunn av samfunnsøkonomisk lønnsomhet, gjennomføring og planlagt gevinstrealisering for prosjektene som får tildelt midler.

Ordningen innebærer at statlige virksomheter kan søke Difi om midler til å dekke deler av de totale investeringskostnadene. I vurderingen av søknadene vil Difi vektlegge samfunnsøkonomisk lønnsomhet og virksomhetens plan for realisering av gevinster.

Alle søkere må levere både prosjektforslag, samfunnsøkonomisk analyse og gevinstrealiseringsplan for å få tildelt midler. Difi følger opp den enkelte virksomhet med utgangspunkt i gitte tilsagn.

Medfinansieringsordningen ble innført i 2016. Rammen for ordningen var 75 mill. kroner i saldert budsjett for 2016. Rammen ble utvidet til 105 mill. kroner i Revidert nasjonalbudsjett i 2016, jf. Prop. 122 S og Innst. 400 S (2015–2016).

Totalt åtte prosjekter har fått midler over den ordinære rammen for ordningen. Prosjektene er vurdert og rangert ut fra samfunnsøkonomisk lønnsomhet. I tillegg kommer betydelige kvalitetsgevinster. Mange av prosjektene er samarbeidsprosjekter som vil bidra til nye tjenester for brukerne på tvers av sektorer og forvaltningsnivåer.

Difi er i gang med å behandle søknadene om midler som følge av økningen av tilsagnsrammen fra 75 mill. kroner til 105 mill. kroner i 2016. Tildelingene vil bli kunngjort i løpet av høsten 2016.

Budsjettforslag

Det foreslås en tilsagnsramme på 112,5 mill. kroner i 2017. Tilsagnsrammen er summen av nye til-

sagn som kan gis i budsjettåret, og er den relevante størrelsen for å vurdere aktiviteten på ordningen. Bevilgningen dekker den delen av tilsagn gitt i budsjettåret som antas å bli utbetalt samme år, samt tidligere års tilsagn som man antar kommer til utbetaling dette budsjettåret. Tilsagnsfullmakten viser statens utestående forpliktelser ved utgangen av året, dvs. den delen av gitte tilsagn som ennå ikke er utbetalt.

Det foreslås en bevilgning på 86,5 mill. kroner på posten. I tillegg foreslås det en tilsagnsfullmakt på 96 mill. kroner, jf. forslag til romertallsvedtak.

Post 27 (ny) Opplæringskontoret OK stat

Posten er ny. Opplæringskontoret OK stat skal fra 1. januar 2017 bli en fast ordning tilknyttet Difi. Det foreslås en bevilgning på 2 mill. kroner på posten til utbetaling av lærlingtilskudd, jf. omtale under kap. 540, post 01 og kap. 3540, ny post 02.

Post 71 Tilskudd til IKT-standardisering

Formålet med bevilgningen er å støtte Standard Norge i sitt arbeid med IKT-standardisering generelt og oppfølgingsarbeid innenfor IT-sikkerhetsstandardisering, samt å bidra til kompetanseoverføring på området mellom Standard Norge og forvaltningen. Standard Norge har ansvar for standardiseringsoppgaver på alle områder unntatt elektro-, post- og telestandardisering. Standard Norge har enerett på å fastsette og utgi Norsk Standard.

Tilskuddet skal blant annet bidra til fastsettelse og utbredelse av bruk av standarder samt styrke Norges deltagelse i det internasjonale standardiseringsarbeidet innen IKT.

Difi stiller gjennom tilskuddsbrev krav og vilkår for bruken av midler og rapportering. Standard Norge rapporterer årlig på bruk av tildelte midler.

I 2015 har Standard Norge blant annet oversatt 2 standarder på informasjonssikkerhetsområdet til norsk (ISO 27001 og ISO 27002). Standard Norge har deltatt i internasjonalt standardiseringsarbeid og i Difis standardiseringsråd.

Nye områder som Standard Norge arbeider med på IKT-området er stordata, smarte byer, tingenes internett, skytjenester, ID-forvaltning og IKT-sikkerhet.

Det foreslås en bevilgning på 794 000 kroner på posten.

Kap. 3540 Direktoratet for forvaltning og IKT

(i 1 000 kr)

Post	Betegnelse	Regnskap		Forslag 2017
		2015	Saldert budsjett 2016	
02	Opplæringskontoret OK stat			3 000
03	Diverse inntekter	4 878	3 050	1 750
04	Internasjonale oppdrag	1 080	667	686
05	Betaling for bruk av Difis nasjonale felleskomponenter	4 080	14 415	36 000
06	Betaling for tilleggstenester knyttet til Difis nasjonale felleskomponenter	1 196	1 698	746
86	Tvangsmulkt			100
	Sum kap. 3540	11 234	19 830	42 282

Vedrørende 2016: Ved Stortingets vedtak av 17. juni 2016 ble det bevilget 100 000 kroner på post 86, jf. Prop. 122 S og Innst. 400 S (2015–2016).

Post 02 (ny) Opplæringskontoret OK stat

Posten er ny. Som følge av at Opplæringskontoret OK stat fra 1. januar 2017 blir en fast ordning tilknyttet Difi, er det behov for en inntektspost knyttet til fylkeskommunenes innbetaling av lærlingtilskudd.

Det foreslås en bevilgning på 3 mill. kroner på posten, jf. omtale under kap. 540, post 01 og ny post 27.

Post 03 Diverse inntekter

På posten budsjetteres blant annet inntekter knyttet til delvis refusjon fra EU for deltakelse i det internasjonale prosjektet Electronic Simple European Networked Services (e-SENS). Prosjektet skal etter planen avsluttes i første halvår 2017. Posten foreslås derfor redusert med 1,3 mill. kroner mot en tilsvarende reduksjon på kap. 540, post 21, jf. omtale under kap. 540, post 21.

Det foreslås en bevilgning på 1,8 mill. kroner på posten.

Post 04 Internasjonale oppdrag

På posten budsjetteres inntekter for dekning av utgifter Difi har ved å bistå departementer og direktorater i forvaltningsutvikling og institusjonsbygging i andre land. Samlede utgifter på kap. 540, post 01 til dette arbeidet skal ikke overstige inntektene under denne posten.

Det foreslås en bevilgning på 686 000 kroner på posten.

Post 05 Betaling for bruk av Difis nasjonale felleskomponenter

På posten budsjetteres inntekter knyttet til betaling fra offentlige virksomheter for bruk av Digital postkasse til innbyggere, innlogging til postkassene via ID-porten og bruk av elektronisk ID på høyt sikkerhetsnivå utstedt av private leverandører og Signeringstjenesten, jf. omtale under kap. 540, post 22.

På bakgrunn av forventede kostnader for bruk av løsningene, foreslås det en bevilgning på 36 mill. kroner på posten.

Post 06 Betaling for tilleggstenester knyttet til Difis nasjonale felleskomponenter

På posten budsjetteres inntekter knyttet til utviklingsoppdrag og tilleggstenester Difi gjør på vegne av virksomhetene som benytter ID-porten, Digital postkasse til innbyggere og Signeringstjenesten, jf. omtale under kap. 540, post 23.

De siste årene har behovet for utviklingsoppdrag og tilleggstenester vært redusert. Det foreslås derfor å redusere inntektsposten med 1 mill. kroner mot tilsvarende reduksjon på kap. 540, post 23, jf. omtale under kap. 540, post 23.

Det foreslås en bevilgning på 746 000 kroner på posten.

Post 86 (ny) Tvangsmulkt

Difi forvalter og fører tilsyn etter forskrift om universell utforming av informasjons- og kommunikasjonsteknologiske (IKT)-løsninger. Difi kan pålegge virksomheter å iverksette nødvendige til-

tak for å sikre oppfyllelse av forskriften og treffe vedtak om tvangsmulkt etter lov 21. juni 2013 nr. 61 om forbud mot diskriminering på grunn av nedsatt funksjonsevne § 29.

Det foreslås en bevilgning på 100 000 kroner på posten.

Kap. 541 IKT-politikk

(i 1 000 kr)

Post	Betegnelse	Regnskap		Forslag
		2015	Saldert budsjett 2016	2017
22	Samordning av IKT-politikken, <i>kan overføres, kan nyttes under kap. 541, post 70</i>	10 867	7 075	7 138
70	Tilskudd til forvaltningsutvikling og samordning av IKT-politikken, <i>kan nyttes under kap. 541, post 22</i>	550	5 896	6 328
73	Tilskudd til digital kompetanse	3 300		
74	Tilskudd til IKT-standardisering	750		
	Sum kap. 0541	15 467	12 971	13 466

Vedrørende 2016: Ved Stortingets vedtak av 17. juni 2016 ble post 70 økt med 350 000 kroner til 6,246 mill. kroner, jf. Prop. 122 S og Innst. 400 S (2015–2016).

Post 22 Samordning av IKT- politikken, kan overføres, kan nyttes under kap. 541, post 70

Bevilgningen på posten skal bidra til å nå hovedmålene om at forvaltningen i Norge er effektiv, åpen og har høy tillit i befolkningen og en IKT-politikk for verdiskaping og deltakelse for alle. Bevilgningen skal benyttes til å følge opp tiltak og aktiviteter igangsatt i regi av Program for digital deltakelse og kompetanse (Digidel 2017). Bevilgningen skal også benyttes til oppfølging av meldingen *Digital agenda for Norge*. Dette vil blant annet omfatte tiltak for styrket samordning av digitaliseringen i offentlig sektor, bedre tilgang på IKT-kompetanse og økt tilgang på offentlige data, samt en bedre informasjonsforvaltning i offentlig sektor. Bevilgningen vil benyttes til politikktutvikling og gjennomføring, med vekt på tverrsektorielle tiltak.

Rapport

Bevilgningen på posten er i 2015 blant annet benyttet til finansiering av politikktutvikling og gjennomføring av Digidel 2017-programmet. Programmet har blant annet gjennomført flere arena-samlinger for opplæringsansvarlige og utviklet en

felles opplæringsressurs digidel.no som benyttes over hele landet. Videre er bevilgningen benyttet til oppfølging av tverrgående digitaliseringstiltak i Difi, herunder arbeid med informasjonsforvaltning, etablering av digitaliseringsrådet, Offentlig elektronisk postjournal (OEP), og strategisk IKT-kompetanse.

I forbindelse med arbeidet med *Digital agenda for Norge*, ble det utarbeidet et sett utredninger og rapporter for å styrke kunnskapsgrunnlaget på feltet. En rapport som sammenligner IKT-politikken i et utvalg land⁵, en rapport om IKT- og produktivitet og offentlig sektors rolle⁶ og analyser som avdekker kostnader knyttet til IKT i kommunene⁷ er blant disse.

Budsjettforslag

Det foreslås en bevilgning på 7,1 mill. kroner på posten.

⁵ En sammenligning av IKT-politikken i utvalgte land. Vivotto, 2015.

⁶ IKTs bidrag til økt verdiskaping i norsk næringsliv og det offentliges rolle som fasilitator for vekst frem mot 2020. Menon-publikasjon nr. 26/2015.

⁷ Analyse av IKT-kostnader i kommuner og fylkeskommuner. Concreto. 2015.

Post 70 Tilskudd til forvaltningsutvikling og samordning av IKT-politikken, kan nyttes under kap. 541, post 22

Bevilgningen skal bidra til å nå hovedmålene om at forvaltningen i Norge er effektiv, åpen og har høy tillit i befolkningen og en IKT-politikk for verdiskaping og deltakelse for alle.

Tilskudd til økt digital deltagelse og kompetanse i befolkningen

Det foreslås et tilskudd på 2 mill. kroner til økt digital deltagelse og kompetanse i befolkningen. Tilskuddet skal bidra til at alle landets kommuner har et veiledningstilbud i grunnleggende digital kompetanse for innbyggere som trenger hjelp til å komme seg på nett, og bruke digitale tjenester, herunder tjenester fra offentlig sektor.

Tilskuddsordningen er opprettet for å underbygge målsettinger i *Digital agenda for Norge* om å sikre et tilbud om veiledning i digital kompetanse i alle landets kommuner.

Tilskuddet skal bidra til en tydelig reduksjon i antallet svake og ikke-brukere av digitale verktøy blant de over 65 år og andre grupper som har lav digital kompetanse i samfunnet, og at flest mulig kommuner har et veiledningstilbud i digital kompetanse.

Kriteriene for tildeling av tilskudd er at tilskuddet bidrar til at det utvikles en permanent kommunal veiledningstjeneste for innbyggere som har behov for å øke sin digitale kompetanse, og hjelp til å bruke (offentlige) digitale tjenester. Alle kommunale bibliotek (eventuelt kommunal innbygger-service) skal kunne søke om tilskudd til etablering av en slik tjeneste, eventuelt videreutvikling av et eksisterende tilbud. Kommuner med et særskilt behov vil bli prioritert.

Nærmere kriterier for tildeling vil bli utviklet i et samarbeid mellom KS og Kommunal- og moderniseringsdepartementet våren 2017. KS vil bli involvert i vurderingen av innsendte søknader.

Kravene til bruk av tilskuddet framkommer i tilskuddsbrevene. Tilskuddsmottakerne leverer rapport og regnskap innen 31. mars påfølgende år.

Tilskudd til Nasjonalt program for leverandørutvikling (NHO)

Formålet med tilskuddet er å støtte opp om leverandørutviklingsprogrammets formål, som blant annet er å gi praktisk bistand til å gjennomføre samfunnsøkonomisk lønnsomme anskaffelser med bedre tjenester, effektivisering av offentlig

sektor og lønnsom næringsutvikling som resultat. Det er et mål om at innovative offentlige anskaffelsesprosesser, med økt samspill mellom det offentlige og leverandører, blir innarbeidet som varig praksis i både kommuner, regioner, statlige virksomheter og i næringslivet. Satsingsområdet for 2017 er helse/velferd, energi/klima og infrastruktur/digitalisering. Det foreslås et tilskudd på 500 000 kroner til NHO i 2017.

Innen 2017 skal innovative offentlige anskaffelser ha befestet seg som et strategisk og operativt virkemiddel i moderniserings- og innovasjonsarbeidet i ytterligere ni virksomheter i Norge. Innen 2017 skal det ha vært igangsatt 80 operative prosesser (anskaffelser) med bistand fra programmet, hvorav 30 skal være gjennomført (aggregert 2015–2017). Innen 2017 skal også fire innovasjonsløft være igangsatt, hvorav IKT og digitalisering er ett av de. Programmet skal også være en tydelig formidler av læring, effekter, eksempler og gevinster av innovative offentlige anskaffelser.

Departementet har stilt krav og vilkår for bruken av midler og rapportering, og følger opp rapporteringen fra leverandørutviklingsprogrammet i forhold til dette.

Programmet kan vise til svært gode resultater, og en læringsoverføring i innovative anskaffelser fra dem som har tatt det i bruk. I 2015 har fokus vært på pådriverfunksjonen og iverksettelse av arbeid med å rulle ut innsatsen bredere og til flere.

Tilskudd til Seniornett Norge

Det foreslås et driftstilskudd på 3,45 mill. kroner til Seniornett Norge. Seniornett Norge er en uavhengig, ideell organisasjon som arbeider for å styrke den digitale kompetansen blant eldre gjennom opplærings- og informasjonstiltak. Arbeidet med å få flere over 55 år på nett gjøres både lokalt og nasjonalt, og i samarbeid med andre aktører. Målet med driftstilskuddet til Seniornett Norge er å styrke aktiviteter rettet mot målgruppen svake eller ikke-brukere av internett over 65 år over hele landet.

Seniornett Norge skal bidra til at det finnes et landsdekkende lavterskeltilbud for de svake eller ikke-brukere av internett over 65, og således bidra til Regjeringens målsetning om en markant nedgang i antallet ikke-digitale og svake IKT-brukere innen 2017. Antallet klubber, geografisk plassering av disse og tilbudet av kurs og veiledning i klubbene vil være viktige kriterier for måloppnåelse.

Departementet har stilt krav og vilkår for bruken av midler og rapportering, og følger opp rapporteringen fra Seniornett Norge i forhold til dette.

I 2015 ble 3,3 mill. kroner tildelt Seniornett Norge for å styrke eldres kompetanse og deltagelse på nett. Seniornett rapporterer på bruk av midlene gjennom årsrapport og revisorgodkjent regnskap. Foreningen har nå ca. 9 000 medlemmer, og 200 lokallag. Seniornett har gjennomført opplæringstiltak for ca. 23 000 seniorer i 2015.

Tilskudd til OGP-rådet

Det foreslås et driftstilskudd på 350 000 kroner til et råd oppnevnt av Regjeringen i arbeidet med åpenhet i forvaltningen gjennom Open Government Partnership (OGP). Rådet har medlemmer fra International Law and Policy Institute (ILPI), Transparency International og IKT-Norge. Rådet spiller en viktig rolle i å implementere tiltakene i Norges handlingsplan for OGP for perioden 2016–2018. IKT-Norge vil stå som mottaker av tilskuddet.

Budsjettforslag

I forbindelse med tilskudd til OGP-rådet foreslås det å øke bevilgningen på posten med 350 000 kroner mot en tilsvarende reduksjon under kap. 500 Kommunal- og moderniseringsdepartementet, post 21 Spesielle driftsutgifter, jf. omtale under kap. 500, post 21.

Samlet foreslås det en bevilgning på 6,3 mill. kroner på posten.

Post 73 Tilskudd til digital kompetanse

Bevilgningen på posten er flyttet til kap. 541, post 70.

Post 74 Tilskudd til IKT-standardisering

Bevilgningen på posten er flyttet til kap. 540, post 71.

Kap. 542 Internasjonalt IKT-samarbeid og utviklingsprogram

(i 1 000 kr)

Post	Betegnelse	Regnskap 2015	Saldert budsjett 2016	Forslag 2017
01	Driftsutgifter	2 923	5 636	5 761
70	Tilskudd til internasjonale program, <i>kan overføres</i>	46 673	36 900	31 300
	Sum kap. 0542	49 596	42 536	37 061

Bevilgningene på postene under kapitlet skal bidra til å nå hovedmålene om at forvaltningen i Norge er effektiv, åpen og har høy tillit i befolkningen og en IKT-politikk for verdiskaping og deltagelse for alle. Det er et mål at norsk næringsliv og norske fagmiljøer drar nytte av den norske deltagelsen i EU-programmer, jf. Regjeringens strategi for samarbeidet med EU 2014–2017 *Norge i Europa*. Dette krever at Norge deltar aktivt, koordinert og målrettet.

Post 01 Driftsutgifter

Bevilgningen dekker utgifter til lønn og drift for fire nasjonale eksperter til EU-kommisjonen som del av deltakelse i EU-programmene. De norske nasjonale ekspertene innenfor IKT-politikken er knyttet til arbeidet med digitalisering av offentlig forvaltning og arbeidet med utforming og samordning av IKT-politikken i EU.

Det foreslås en bevilgning på 5,8 mill. kroner på posten.

Post 70 Tilskudd til internasjonale program, kan overføres

Forslaget til bevilgning gjelder EU-programmer som Norge tar del i etter EØS-avtalen og som er knyttet til utviklingen av informasjonssamfunnet og elektronisk forvaltning. Bevilgningsforslaget dekker programkontingenter og andre utgifter til EU-program samt etterslep fra avsluttede EU-programmer. Årlig medlemskontingent for norsk deltagelse i EU-programmer fastsettes i euro av EU-kommisjonen på grunnlag av ventet framdrift under det enkelte program. Kontingent betales samlet av Utenriksdepartementet, mot senere refusjon fra de departementene som er ansvarlige for de enkelte programmene.

Programmet Connecting Europe Facility (CEF) løper fra 2014–2020 og har tre deler. Norges deltakelse er begrenset til områdene bredbånd og digitale tjenester, samlet i programdelen CEF Digital. Programmet gir finansiell støtte til prosjekter som bidrar til utviklingen av grenseoverskridende digital infrastruktur for utveksling av data, informasjon og tjenester. CEF Digital gir støtte til utvikling og drift av felleskomponenter på europeisk nivå og til nasjonale oppkoplinger mot slik infrastruktur.

Stortinget vedtok 30. mai 2016 Norges tilslutning til EU-programmet ISA2 (Samvirkeløsninger og felles rammer for europeiske offentlige forvaltninger, foretak og borgere som et middel til å modernisere den offentlige sektor), jf. Prop. 75 S (2015–2016) *Samtykke til deltakelse i en beslutning i EØS-komiteen om innlemmelse i EØS-avtalen av EU-programmet ISA2 (2016–2020)* og Innst. 302 S (2015–2016). ISA2 ble formelt vedtatt i EU 25. november 2015 og programmet skal løpe fra 2016–2020. Formålet med programmet er å legge til rette for elektronisk samhandling på tvers av landegrenser og sektorer. Programmet er en videreføring av ISA-programmet 2010–2015 som Norge deltok i.

50 pst. av utgiftene til programmet dekkes over Kommunal- og moderniseringsdepartementets budsjett, mens ni andre berørte departementer dekker med like deler den resterende halvparten av utgiftene til programmet. Kommunal- og moderniseringsdepartementet vil ha det overordnede ansvaret for å koordinere norsk deltakelse i programmet.

Rapport

Norge har deltatt i programmet CEF Digital siden juni 2014. Programmet implementerer og sørger for drift av en rekke grensekryssende digitale tjenester. Tjenestene forenkler og effektiviserer trygg utveksling av data mellom myndigheter, næringsliv og privatpersoner i Europa. Programmet har også en mindre komponent som bidrar til bredbåndsutbygging. Difi er nasjonalt kontaktpunkt for programmet og driver profilerings- og mobiliseringsarbeid samt koordinerer og fremmer norske interesser i programmet. ISA-programmet har i 2015 understøttet fellesløsninger for samarbeid mellom europeiske land, herunder et nettverk (sTesta) for sikker utveksling av informasjon mellom administrasjoner i EØS-området.

Budsjettforslag

Det foreslås en bevilgning på 26,3 mill. kroner til å dekke det norske bidraget til CEF Digital i 2017 og 4. mill. kroner til ISA 2. Det foreslås videre en bevilgning på 1 mill. kroner til etterslep etter det avsluttede programmet ISA. Bevilgningsforslaget er basert på foreløpig budsjettanslag fra EU-kommisjonen, og det er knyttet stor usikkerhet til beløpene. De endelige kontingentkravene fra kommisjonen kan avvike fra den fordelingen som er angitt.

Samlet foreslås en bevilgning på 31,3 mill. kroner på posten.

Programkategori 13.45 Personvern

Utgifter under programkategori 13.45 fordelt på kapitler

(i 1 000 kr)					
Kap.	Betegnelse	Regnskap 2015	Saldert budsjett 2016	Forslag 2017	Pst. endr. 16/17
545	Datatilsynet	39 104	45 587	50 776	11,4
546	Personvernnemnda	1 712	1 887	1 920	1,7
	Sum kategori 13.45	40 816	47 474	52 696	11,0

Inntekter under programkategori 13.45 fordelt på kapitler

(i 1 000 kr)					
Kap.	Betegnelse	Regnskap 2015	Saldert budsjett 2016	Forslag 2017	Pst. endr. 16/17
3545	Datatilsynet	792			
	Sum kategori 13.45	792			

Ansvarsområder

Programkategorien omfatter bevilgninger til Datatilsynet og Personvernnemnda. Personopplysningsvern, som personopplysningsloven ivaretar, og vern av den personlige integritet, privatliv og familieliv, er grunnleggende og nødvendige verdier i et demokratisk samfunn. Noen prinsipper står sentralt i oppbyggingen og etterlevelsen av personvernlovgivningen:

- Personopplysninger kan bare samles inn og brukes til klart definerte formål som er saklig begrunnet i den behandlingsansvarliges virksomhet.
- Registrering av personopplysninger skal i størst mulig grad være basert på frivillig og informert samtykke. Pliktig registrering av personopplysninger i offentlige registre skal ha hjemmel i lov.
- Alle har rett til å få opplyst om det er frivillig eller obligatorisk å gi fra seg personopplysninger, hvilket formål opplysningene skal brukes til og om de vil bli utlevert til andre.

- Den som behandler personopplysninger, skal informere og bistå de registrerte i å få innsyn i opplysningene som er lagret, hva de brukes til og hvor de er hentet fra.
- Registrerte personopplysninger skal være korrekte. Uriktige opplysninger skal rettes, slettes eller sperres. Overskuddsinformasjon og opplysninger som ikke lenger er nødvendige for formålet med registreringen, skal slettes.
- Informasjonssikkerhet skal ivaretas. Systemer og rutiner for ivaretagelse av personvernregelverket skal dokumenteres (internkontroll).
- Når nye teknologiske løsninger utvikles og tas i bruk, skal det legges vekt på personvernnemnlige alternativer og innebygd personvern.

Utviklingstrekk og utfordringer

Innbyggernes aktiviteter genererer enorme datamengder, og *stordata* er blitt et kjent begrep. Denne informasjonen kan sammenstilles og analy-

seres for å gi verdifull kunnskap. Enkel og rimelig tilgang til store mengder data kan utfordre personvernet og innbyggernes tillit til at personvernet er ivaretatt. Derfor er det viktig å drøfte personvernspørsmål tidlig i utrednings- og planprosesser. Ny teknologi gir samtidig muligheter for å ivareta personvern hensyn på nye måter. Innebygd personvern innebærer at løsninger designes slik at personvern hensyn ivaretas. På denne måten kan teknologien brukes for å håndtere de utfordringene registrering og behandling av personopplysninger kan by på.

Forvaltningens kommunikasjon med innbyggerne foregår i økende grad elektronisk. Stadig flere avgjørelser fattes i elektroniske systemer. Systemene må være stabile, pålitelige og personvernvennlige, slik at innbyggerne kan ha tillit til dem. Uten tillit vil innbyggerne kunne vegre seg mot elektronisk samhandling med forvaltningen og næringslivet.

Internasjonal informasjonsutveksling øker kraftig. Grenseoverskridende personvernutfordringer må løses i samarbeid mellom landene. Internasjonalt personvernregelverk er i endring, og Regjeringen deltar aktivt i denne regelmoderniseringen. EU vedtok våren 2016 en generell forordning om behandling av personopplysninger. Denne vil erstatte det gjeldende personvern-direktivet i løpet av noen få år. Forordningen skal bidra til et mer harmonisert personvernregelverk i EU/EØS-området, og vil få stor betydning for utviklingen av personvernet internasjonalt. Regjeringen legger betydelig arbeid i å tilpasse norsk regelverk til europeisk regelverk slik at de samme krav og rettigheter gjelder for virksomheter og innbyggere i Norge som for virksomheter og innbyggere i andre europeiske land.

Siden personopplysningsloven ble vedtatt i 2000, har den teknologiske utviklingen vært enorm. Dette byr på utfordringer når regelverket skal anvendes. Loven er fortsatt et godt verktøy for å ivareta grunnleggende personvernrettigheter. Samtidig avdekker Datatilsynets tilsynsvirk-somhet betydelige avvik fra reglene. Dette skyldes trolig dels manglende kjennskap til reglene og dels manglende kunnskap om hvordan reglene kan etterleves. Informasjon om regelverket er derfor viktig. I påvente av et revidert og tidsriktig personvernregelverk, vil Regjeringen utnytte potensialet som ligger i gjeldende regelverk, og medvirke til at Datatilsynet settes i stand til å ivareta sine oppgaver på en god måte.

Mål og rapportering, strategier og tiltak

Tabell 6.7 Mål for programkategori 13.45 Personvernet

Hovedmål

1. Et godt personvern for alle

Hovedmål 1 Et godt personvern for alle

Personvern hensyn gjør seg gjeldende på alle områder der personopplysninger samles inn og behandles. Personopplysningsreglene, som finnes både i personopplysningsloven med forskrifter og i særlovgivning, skal beskytte den enkelte mot at personvernet blir krenket ved behandling av personopplysninger, og ivareta enkeltindividets personlige integritet. Kjennskap til og forståelse for reglene er derfor svært viktig. Departementets arbeid skal støtte opp om Datatilsynets aktiviteter og tiltak i samsvar med de oppgaver tilsynet er gitt i personopplysningsloven.

Rapport

Interessen for personvern spørsmål er stor. Ikke minst har EUs arbeid med nytt personvernregelverk vakt betydelig oppmerksomhet de senere årene. Departementet har aktivt fulgt med på og gitt innspill i dette regelverksarbeidet, med sikte på å ivareta norske interesser og være best mulig rustet til å gjennomføre regelverket i Norge. Det er bra at norske borgere og næringsliv er opptatt av personvern og ønsker å sette seg inn det kommende regelverket. Oppmerksomhet om personvern spørsmål bidrar til å sette spørsmålene på dagsorden, og gir grunnlag for refleksjon og debatt. Departementet har i alt sitt arbeid fremhevet viktigheten av innebygd personvern og betydningen av å tenke personvern tidlig i ulike utviklingsprosesser.

Datatilsynet bidrar til å skape oppmerksomhet om personvern spørsmål og øke kjennskapen til rettigheter og plikter. Virksomheten har et høyt aktivitetsnivå. I 2015 ble det registrert 1374 nye saker, og det ble fattet 595 vedtak. Datatilsynet har besvart nær 9 000 henvendelser fra virksomheter og borgere om personvern, 650 medie-henvendelser, deltatt i en rekke radio- og tv-debatter og publisert 49 debatt- og blogginnlegg.

Datatilsynet har benyttet tilsyn som strategisk virkemiddel for å avklare praksis og skape opp-

merksomhet om kravene i regelverket. I 2015 ble det gjennomført totalt 54 tilsyn, blant annet med internkontroll og informasjonssikkerhet i offentlig sektor, for å påvirke til bedre etterlevelse av regelverket. Det første tilsynet etter politiregisterloven ble gjennomført ved DNA-registeret hos Kripos. I to kommuner ble det gjennomført etterkontroller. I tillegg til tilsynsvirksomheten ble personopplysningslovens hjemler til å kreve informasjon og gjennomføre undersøkelser benyttet i 161 ordinære forvaltningssaker.

Det er et mål at Datatilsynet skal delta aktivt på den internasjonale arena. Som ledd i arbeidet med gjennomføring av EUs nye personvernforordning, har Datatilsynet økt deltakelsen i internasjonale arbeidsgrupper og tatt initiativ til et mer omfattende nordisk personvernsamarbeid.

Datatilsynet har etablert et nasjonalt prosjekt for å forberede ikrafttredelsen av den nye personvernforordningen, herunder informere om forordningen til publikum og næringsdrivende, og gjennomføre tiltak for å veilede og støtte publikum, næringsliv og offentlige virksomheter.

Gjennom kommunikasjon, veiledning og samarbeid har tilsynet lagt vekt på å fremme prinsippene om innebygd personvern både i utviklermiljøer og hos beslutningstakere.

Strategier og tiltak

Et oppdatert regelverk, Datatilsynets virksomhet og Personvernemnda som uavhengig overprøvingsinstans skal sikre forsvarlig personvern. Både offentlige og private virksomheter har ansvar for å handle i samsvar med gjeldende personvernlovgivning. Hensynet til effektivitet og informasjonsutveksling må balanseres med hensynet til personvern. Jo tidligere personvernhen-syn identifiseres og veies mot andre hensyn, jo enklere er det å finne en god balanse mellom ulike interesser. Det er viktig å videreføre arbeidet for at personvern skal være et relevant tema tidlig i utredningsprosesser, og for at offentlige virksomheter skal legge prinsippet om innebygd personvern til grunn i arbeider der dette er relevant.

Både departementet og Datatilsynet deltar i nasjonalt og internasjonalt arbeid for å legge til rette for et oppdatert regelverk som på en god måte ivaretar den enkeltes personvern ved behandling av personopplysninger. I 2017 vil betydelige ressurser bli benyttet til arbeidet med gjennomføring av EUs personvernforordning og generell oppdatering av det norske personvernregelverket.

Kap. 545 Datatilsynet

(i 1 000 kr)

Post	Betegnelse	Regnskap		Forslag
		2015	Saldert budsjett 2016	2017
01	Driftsutgifter	39 104	45 587	50 776
	Sum kap. 0545	39 104	45 587	50 776

Datatilsynet fører tilsyn etter personopplysningsloven, pasientjournalloven, helseregisterloven, helseforskningsloven, politiregisterloven og lov om Schengen informasjonssystem. Gjennom tilsyn, saksbehandling og andre tiltak skal Datatilsynet kontrollere at regelverket blir fulgt og at mangler rettes. Datatilsynet er både forvaltnings- og tilsynsorgan, samtidig som det har en ombudsrolle. Ombudsrollen krever at det tas tydelig stilling i personvernspørsmål. Datatilsynet skal informere om utviklingen for personvernet i samfunnet, om aktuelle personvernrelaterte problemstillinger. Datatilsynet skal også bidra med kunnskap til en opplyst debatt om sentrale personvernspørsmål, samt gi råd til befolk-

ningen, private virksomheter og offentlig forvaltning.

Post 01 Driftsutgifter

Bevilgningen dekker drift av Datatilsynets løpende oppgaver. Bevilgningen dekker også kostnader til arbeidet med å forberede gjennomføring av nytt personvernregelverk, som skal tre i kraft i 2018.

Budsjettforslag

Det foreslås å videreføre økningen fra 2016 på kroner 7,5 mill. for å dekke Datatilsynets kostna-

der til å forberede gjennomføring av nytt personvernregelverk.

I forbindelse med innføring av en forenklet modell for premiebetaling til Statens pensjonskasse (SPK) foreslås det å øke bevilgningen på

posten med 4,4 mill. kroner som kompensasjon for anslåtte økte utgifter. Se nærmere om modellen i del I Innledende del pkt. 5.6.

Samlet foreslås det en bevilgning på 50,8 mill. kroner på posten.

Kap. 3545 Datatilsynet

(i 1 000 kr)

Post	Betegnelse	Regnskap		Forslag
		2015	Saldert budsjett 2016	2017
01	Inntekter ved oppdrag	792		
	Sum kap. 3545	792		

Post 01 Inntekter ved oppdrag

Inntektene er innbetalte overtredelsesgebyrer og tvangsmulkt i forbindelse med overtredelser og unnlatelser av å etterleve personvernregelverket.

Kap. 546 Personvernemnda

(i 1 000 kr)

Post	Betegnelse	Regnskap		Forslag
		2015	Saldert budsjett 2016	2017
01	Driftsutgifter	1 712	1 887	1 920
	Sum kap. 0546	1 712	1 887	1 920

Personvernemnda er klageorgan for vedtak fattet av Datatilsynet. Nemnda har sju medlemmer, som er oppnevnt for fire år. Leder og nestleder oppnevnes av Stortinget, mens de øvrige medlemmer oppnevnes av Kongen i statsråd. Medlemmer for perioden 2013–2016 ble oppnevnt høsten 2012. Nye medlemmer for perioden 2017–2020 oppnevnes høsten 2016. Nemnda er sammensatt med variert kompetanse og er godt rustet til å foreta krevende avveininger mellom personvern og andre viktige samfunnshensyn.

Post 01 Driftsutgifter

Rapport

Bevilgningen dekker lønns- og driftsutgifter til nemndas sekretariat, som har én stilling, og godtgjørelse til medlemmene.

I 2015 mottok Personvernemnda 17 klagesaker, hvorav to ble sendt fra Datatilsynet i slutten av 2014. Fire av sakene ble ferdigbehandlet i 2015.

I tillegg avgjorde nemnda tolv saker som kom inn i 2014. Klager fikk helt eller delvis medhold i ni av de 16 ferdigbehandlede sakene. Dette er en vesentlig høyere omgjøringsandel enn året før. Antallet klagesaker som er sendt Personvernemnda har gått ned, og det er grunn til å anta at det kun er de mest komplekse sakene som sendes til klagesaksbehandling. Det er naturlig at omgjøringsandelen øker i takt med sakenes kompleksitet. Antall klagesaker er svært lavt sett i forhold til at Datatilsynet fattet 595 vedtak i 2015. Det er fremdeles svært få av Datatilsynets totale vedtaksmengde som omgjøres selv om andelen omgjøringer har økt noe de senere årene. Alle Personvernemndas vedtak publiseres på nemndas nettsider og på Lovdata.

Flere av sakene som ble klaget inn til nemnda i 2015 gjaldt ilagte overtredelsesgebyr. Nemnda har også behandlet flere krevende saker om plassering av behandlingsansvar, spørsmål som er helt grunnleggende for praktisering av person-

vernregelverket. Også bruk av informasjon fra logger i datasystemer var tema i flere av klagesakene. Nemnda peker på at det er et gjentakende fenomen at personvern må ses i sammenheng med andre rettsområder, og trekker særlig frem forholdet til forvaltningsretten. Mange av klagesakene er omfangsrike og krevende, og nemnda

bruker gjennomgående mer tid på hver sak enn tidligere.

Budsjettforslag

Det foreslås en bevilgning på 1,9 mill. kroner på posten i 2017, en nominell videreføring fra 2016.

Programkategori 13.50 Distrikts- og regionalpolitikk

Utgifter under programkategori 13.50 fordelt på kapitler

(i 1 000 kr)					
Kap.	Betegnelse	Regnskap 2015	Saldert budsjett 2016	Forslag 2017	Pst. endr. 16/17
550	Omstillingsdyktig næringsliv og lokalsamfunn i distriktene			772 500	
551	Regional utvikling og nyskaping	1 520 335	1 382 295	50 000	-96,4
552	Nasjonalt samarbeid for regional utvikling	569 962	444 200		-100,0
553	Omstillingsdyktige regioner			605 000	
554	Kompetansesenter for distrikts-utvikling	25 443	26 859	27 729	3,2
	Sum kategori 13.50	2 115 740	1 853 354	1 455 229	-21,5

De overordnede målene for Regjeringens regional- og distriktpolitikk er å opprettholde hovedtrekkene i bosettingsmønsteret, nytte de menneskelige og naturgitte ressursene i hele landet for størst mulig nasjonal verdiskaping og sikre likeverdige levekår. En vellykket regional- og distriktpolitikk forutsetter innsats på en rekke politikkområder. Satsingen på samferdsel, skatte- og avgiftslettelser, differensiert arbeidsgiveravgift, inntektssystemet for kommunene, helsetjenester, utdanning, forskning og innovasjon har stor betydning for å få til en god regional utvikling og regional balanse. Samlet sett skal dette gi et budsjett for flere jobber, bedre velferd og en trygg hverdag. Vedlegg 1.1 gir en oversikt over virkemidler under andre politikkområder som enten er begrunnet i regional- og distriktpolitiske mål, eller som har stor betydning for regional utvikling. Samlet foreslår Regjeringen å bevilge omlag 40,8 mrd. kroner til dette, en vekst på 0,3 pst. fra 2016 sammenlignet med tilsvarende tiltak.

Regjeringen foreslår at det bevilges 1,46 mrd. kroner under programkategori 13.50 Distrikts- og regionalpolitikk. Dette innebærer en reduksjon på om lag 400 mill. kroner under programkategorien. Dette gir rom for ytterligere økt satsing på fylkesveier og andre tiltak som fremmer næringsutvik-

ling. Den regional- og distriktpolitiske innsatsen under programkategori 13.50 skal målrettes mot å gjøre omstilling for bedrifter lettere på kort sikt og å bygge evne til omstilling i bedrifter, næringsmiljøer og lokalsamfunn på lang sikt.

Målene for programkategorien er endret. Programkategorien får nå to hovedmål, ett for distriktsrettet innsats og ett for regional utvikling. Den distriktsrettede innsatsen skal gi omstillingsdyktig næringsliv og lokalsamfunn i områder særlig preget av store avstander og spredt bosetting. Den regionale innsatsen skal bygge evne til omstilling og vekst på regionalt nivå over hele landet. Budsjettpostene organiseres etter disse målene. Omleggingen medfører en tydeliggjøring av innsats og resultater.

Regjeringen vil i 2017 legge fram en stortingsmelding om bærekraftige byer og sterke distrikter og et strategisk dokument for Regjeringens nordområdesatsing.

Ansvarsområder

Kommunal- og moderniseringsdepartementet skal følge opp helheten i prioriteringer og tiltak på andre politikkområder som har betydning for regional utvikling. Utenriksdepartementet koordi-

nerer nordområdepolitikken, mens Kommunal- og moderniseringsdepartementet skal samordne nordområdesatsing og annen nasjonal og regional innsats i Nord-Norge. Departementet skal sikre at EØS-regelverket for offentlig støtte gir handlingsrom for regionalpolitisk innsats. Departementet koordinerer regjeringens arbeid for at lokalisering av statlige arbeidsplasser skal bidra til å styrke kompetansemiljøer over hele landet. Videre følger departementet opp de særskilte tilskuddene under programkategori 13.50.

Fylkeskommunene har ansvar for å fremme verdiskaping og regional utvikling i sine fylker, og har en sentral rolle i forvaltningen av virkemidlene, i forpliktende partnerskap med næringslivet og regionale og lokale aktører. Utfordringer og muligheter varierer fra fylke til fylke. Regionale planer med mål og strategier skal derfor utvikles i et samarbeid, og aktørenes innsats må bygge opp under hverandre. Fylkeskommunene har lederansvaret for strategisk samordning regionalt, og skal i tillegg være en mobiliserende og koordinerende aktør overfor kommunene, regional stat, næringsliv og øvrig samfunnsnivå i sitt fylke. Fylkeskommunene har også et internasjonalt engasjement via Interreg-samarbeidet (EUs territoriale samarbeid).

Kompetansesenter for distriktsutvikling (Distriktssenteret) skal bidra til å nå regional- og distriktpolitiske mål gjennom å hente inn, systematisere og formidle erfarings- og forskningsbasert kunnskap om lokal samfunnsutvikling. I tillegg forvalter de nasjonale virkemiddelaktørene Innovasjon Norge, Selskapet for industrivekst SF (Siva) og Norges Forskningsråd (Forskningsrådet) økonomiske virkemidler. Innovasjon Norge skal utløse samfunnsøkonomisk lønnsom næringsutvikling basert på regionenes næringsmessige muligheter. Siva skal, gjennom fysisk og organisatorisk infrastruktur, utvikle oppstarts- og innovasjonsmiljøer og bedriftsfellesskap. Forskningsrådet skal arbeide for at næringslivet etter spør mer forskning, forsker mer og at forskningsresultater i større grad blir tatt i bruk.

Utviklingstrekk og utfordringer

Strukturelle utfordringer i distriktene

Små arbeidsmarkedsregioner har strukturelle utfordringer på grunn av mindre bredde i næringsstrukturen, små næringsmiljøer, store avstander og mindre markeder. Over tid har det vært effektivisering i primærnæringer og industri, samtidig som veksten i tjenesteytende næringer i stor grad har kommet i sentrale strøk. Befolkningsveksten har også vært størst her. Det siste

tiåret har likevel vekst i enkelte råvarebaserte næringer, særlig petroleum og havbruk, og generell velstandsutvikling gitt relativt gode vilkår for næringslivet langs kysten. Dette har gitt økt etterspørsel etter arbeidskraft som i stor grad har blitt dekket ved innvandring.

Distriktskommuner med vekst i næringslivet kan ofte være avhengige av én hjørnesteinsbedrift eller spesialisering innen én bransje. Når de ikke er del av et større arbeidsmarked vil bosetting og næringsutvikling være sårbart for endringer i markedet (Telemarksforskning 2012 og 2013). Slike samfunn trenger å utvikle langsiktig omstillingsevne i næringslivet. De må fremme gode livs- og bomiljøer som tiltrekker seg, beholder og utvikler kompetanse og kapital.

På grunn av lange avstander og dermed dårligere tilgang på informasjon for investorer og banker, har bedrifter i distriktsområder ofte mindre tilgang på privat risikokapital (Menon 2015). I tillegg kan risikoen oppleves som høy fordi annenhåndsverdien på pant er lav, for eksempel for eiendom, bygg og maskiner.

I områder med få innbyggere, kan svakt kundegrunnlag gjøre det utfordrende å få til lønnsom drift av dagligvarebutikken og andre vesentlige tjenester som er avgjørende for å opprettholde bosetting.

Med Nord-Norges sentrale posisjon i Nord-områdene, har utviklingen i landsdelen særlig nasjonal betydning. Distriktsutfordringene er mer framtreddende i landsdelen sammenlignet med resten av landet, spesielt tilgang på kompetent arbeidskraft og såkorn- og risikokapital. Landsdelen har høyt frafall i videregående opplæring på yrkesfag, og en lavere rekruttering til høyere utdanning, enn resten av landet.

Det er nå en positiv utvikling innen flere næringsgrener i Nord-Norge. Arbeidsledigheten har falt svakt, mens den har økt i landet som helhet. Nordnorske bedrifter eksporterer mer og nyter godt av lav kronekurs og regjeringens samlede næringspolitikk.

Utfordringer for regional konkurransekraft

Bedrifter og næringsmiljøer i ulike regioner har forskjellige utfordringer og potensial for å lykkes i nasjonal og internasjonal konkurranse. Evne til å respondere på endringer i markedet og kapasitet til omstilling er avgjørende for å lykkes i konkurransen på lang sikt.

Mange næringsmiljøer og verdikjeder består av bedrifter og aktører som ikke har kapasitet eller kultur for å samarbeide om markedsforstå-

else, innovasjon, kompetansetilbud, infrastruktur og forskning. Velfungerende næringsmiljøer kjennetegnes av tillit, kunnskapsutvikling og læring mellom kunder, leverandører, investorer, utdanningsmiljøer og kunnskapsmiljøer (Agderforskning 1/2014). Samarbeid med aktører nasjonalt og internasjonalt kan kompensere for fravær av relevante samarbeidspartnere regionalt. Mange bedrifter har også utfordringer med å få tak i relevant kompetanse, identifisere framtidige kompetansebehov og finne relevante etter- og videreutdanningstilbud.

Når et sted rammes av nedleggelse, store nedbemanninger eller vedvarende høy ledighet vil det gi negative ringvirkninger for enkeltmennesker og lokalsamfunnet over tid. Det er størst behov for omstillingsbistand i små arbeidsmarke-

der med sårbare næringsmiljøer og få pendlingsmuligheter. Oljeprisfallet og valutakursendringene gir andre konkurransevilkår og ulike regionale utslag. Fallet i oljeprisen har påvirket Sør- og Vestlandet sterkest, med synkende investeringstakt i petroleumssektoren og økende arbeidsledighet.

Regioner med vekst har som regel både et sterkt regionsenter og et sterkt næringsliv i omlandet. I mange regioner er manglende samhandling mellom by og omland til hinder for å utnytte potensialet for økonomisk vekst i hele regionen. Landegrenser gir ytterligere barrierer for økonomisk vekst og utvikling. Det er mangel på samhandling i grenseområder knyttet til forskning og innovasjon, kompetanse, kapital og helhetlig transport-, miljø- og klimasamarbeid.

Mål og rapportering, strategier og tiltak

Tabell 6.8 Mål for programkategori 13.50 Distrikts- og regionalpolitikk

Hovedmål	Delmål
1. Omstillingsdyktig næringsliv og lokalsamfunn i distriktene	1.1. Et verdiskapende næringsliv i områder med spredt bosetting og store avstander 1.2. Inkluderende og vekstkraftige lokalsamfunn i områder med særlige distriktsutfordringer 1.3. Tilgang til grunnleggende private tjenester i områder med få innbyggere
2. Omstillingsdyktige regioner	2.1. Velfungerende næringsmiljøer og tilgang til relevant kompetanse 2.2. Økonomisk vekst og samarbeid i byregioner og over landegrensene 2.3. Nye arbeidsplasser i områder rammet av vesentlig reduksjon i sysselsetting

Målene er endret fra Prop. 1 S (2015–2016) for Kommunal- og moderniseringsdepartementet. Hensikten er å legge til rette for tydeligere prioriteringer. Ny målstruktur tydeliggjør målet for innsats i distriktene og innsats i alle regioner. Dette muliggjør en større grad av geografisk målretting av budsjettmidlene. Målene vektlegger økonomisk omstillingsevne og innebærer derfor en prioritering av bedrifts- og næringsrettede tiltak. For å gi en mer sammenhengende og helhetlig beskrivelse av regjeringens politikk og resultater, har departementet valgt å legge de nye målene til grunn for videre omtale av rapportering fra 2015 og status i 2016. Departementet anser at rapporteringen gir et dekkende bilde av oppnådde resultater også i henhold til tidligere målstruktur.

Hovedmål 1 Omstillingsdyktig næringsliv og lokalsamfunn i distriktene

Regjeringen vil bidra til langsiktig omstillingsevne i distriktene gjennom innsats for et verdiskapende næringsliv, inkluderende og vekstkraftige lokalsamfunn og tilgang til grunnleggende private tjenester.

Rapport

I 2015 ble det gitt tilsagn om 1 512 mill. kroner til tiltak som sorterer under nytt hovedmål 1, tilsvarende 70 pst. av bevilgningen på programkategori 13.50.

På oppdrag fra fylkeskommunene forvaltet Innovasjon Norge (IN) totalt 675 mill. kroner, til-

svarende 45 pst. av midlene under hovedmål 1. De distriktsrettede låne- og tilskuddsordningene har gitt gode resultater, blant annet i form av verdiskaping og sysselsetting hos de bedriftene som mottar støtte. Analyser fra Statistisk sentralbyrå (SSB) viser at bedriftene som har fått et tilskudd eller en tjeneste av IN finansiert av regionale utviklingsmidler, har gjennomsnittlig 13 prosentpoeng høyere vekst i omsetningen sammenlignet med tilsvarende bedrifter som ikke har mottatt støtte. Effekten av INs innsats i distriktene, i form av verdiskaping, er på nivå med effektene av INs andre oppdrag. Det viser at prosjektene er gode, selv om bedriftene er lokalisert i områder preget av store avstander og tynne næringsmiljøer. Analysene viser også at midlene utløser om lag det firdobbelte i annen kapital til prosjektene. IN rapporterer at andelen kvinnerettede prosjekter har gått ned fra 35 pst. i 2015 til 30 pst. i 2016. I 2015 er det lagt ned mye arbeid i oppgradering av INs datasystemer og digitalisering av tjenestene. Dette skal bidra til at det blir enklere for bedrifter og gründere å søke om midler, og at INs forvaltning av ordningene blir mer effektiv.

Fylkeskommunene forvaltet til sammen 545 mill. kroner av midlene i 2015, tilsvarende 36 pst. av midlene under hovedmål 1. I dette inngår kap. 551, post 60 Tilskudd til fylkeskommuner for regional utvikling hvor fylkeskommunene ga tilsagn for 264 mill. kroner til profileringstiltak for turisme og besøkende, fysisk tilrettelegging av kommunale næringsareal, planlegging/fysisk oppgradering av sentrumsområder, parker og grøntareal samt andre verdiskapingstiltak. Et eksempel på innsats er Finnmark fylkeskommune som har medfinansiert profileringstiltak av Finnmark og Nord-Norge som reisemål. I samarbeid med det regionale partnerskapet har de prioritert å fremme Finnmark som helårsdestinasjon. Overnattingsstatistikken for 2015 viser en økning på 12 pst. fra 2014 i Finnmark, og økningen har særlig kommet i vinterhalvåret. For Norge var økningen på i overkant av 4 pst. Under kap. 551, post 61 Næringsrettede midler til regional utvikling, kompensasjon for økt arbeidsgiveravgift ga fylkeskommunene 281 mill. kroner i tilsagn. Bredbånds-, mobil- og IKT-tiltak, utvikling av kultur- og idrettstilbud og fysisk tilrettelegging av kommunale næringsareal utgjorde 86 pst. av midlene.

Kommuner og regionråd forvaltet gjennom kommunale og regionale næringsfond totalt 201 mill. kroner, tilsvarende 13 pst. av midlene under hovedmål 1. Direkte bedriftsstøtte og transportinfrastrukturtiltak var de høyest prioriterte

områdene, og utgjorde om lag halvparten av alle tilsagn. En analyse av regionale næringsfond i Aust-Agder og distriktpolitiske tilskudd forvaltet av Innovasjon Norge Agder (Oxford Research 2014), viser at fondene spiller en vesentlig rolle både når det gjelder næringsetablering, bedriftsutvikling og for å oppnå et helhetlig virkemiddelapparat.

På vegne av departementet forvaltet Mentor AS totalt 54 mill. kroner, inkludert overførte midler, innenfor Merkur-programmet for utvikling av dagligvarebutikker og drivstofftilbud i distriktene. Analyser fra Institutt for bransjeanalyser (2015) viser at Merkur-butikker har en høyere gjennomsnittlig prosentvis omsetningsvekst enn andre distriktsbutikker i alle år etter 2008, selv om Merkur-butikkene bare er halvparten så store. Omsetningen i Merkur-butikkene økte med 1,7 pst. i 2015 sammenlignet med 2014. Det er like mye som de vesentlig større øvrige distriktsbutikkene. Landets dagligvarebutikker økte til sammenligning omsetningen i 2015 med 3,0 pst.

Siva ga totalt 37 mill. kroner i tilsagn til næringshager under Næringshageprogrammet. Årsrapporten fra Siva for 2015 viser at seks av ti bedrifter i næringshageprogrammet har hatt en økning i omsetning og verdiskaping fra 2014 til 2015. Nesten halvparten av bedriftene har hatt en økning i sysselsettingen i samme periode. I 2015 fikk Siva anledning til å omdisponere inntil 30 mill. kroner, over en periode på tre år, av utdisponerte midler fra departementet til en ekstrasatsing på næringshageprogrammet. Midlene skal brukes til tiltak som skal styrke innovasjon og vekstkraft.

I 2016 er det bevilget om lag 1 151 mill. kroner til tiltak som sorterer under nytt hovedmål 1, det vil si 62 pst. av bevilgningen under programkategori 13.50.

Se vedlegg 1.5 for fordeling mellom delmål, poster, sentralitet og aktører i 2015.

Strategier og tiltak

Regjeringen foreslår å bevilge 850,2 mill. kroner til hovedmål 1, som er 58 pst. av bevilgningen under programkategori 13.50. Dette er en reduksjon på om lag 300 mill. kroner sammenlignet med bevilgningen til tilsvarende formål i 2016. Innsatsen skal i sterkere grad målrettes mot bedrifts- og næringsrettede tiltak for å bygge langsiktig omstillingsevne i næringslivet og utvikle nye lønnsomme forretningsområder i distriktene. Dette innebærer særlig en reduksjon i støtten til tiltak for lokal samfunnsutvikling og fysisk

næringsrettet infrastruktur. Det foreslås imidlertid en vekst i bevilgningene til fylkesveier gjennom rammetilskuddet til fylkeskommunene. Deres budsjettforslaget vedtas, vil veksten fra 2013 til 2017 i bevilgningen til opprusting av fylkesveiene være over 1,4 mrd. kroner.

Det er varslet at kompensasjonsordningen for kommuner som har økt arbeidsgiveravgift sammenlignet med 2003 trappes ned. Nå avsluttes ordningen. Næringslivet vil da være indirekte kompensert gjennom en periode på 14 år, og har hatt god tid til å tilpasse seg avgiftsnivået.

I de delene av landet der kapitalmarkedene ikke fungerer godt, vil en kombinasjon av generelle vekstfremmende skattelettelser og målrettede låne- og tilskuddsordninger, utløse gode innovasjons- og investeringsprosjekter. Utvikling av nye forretningsområder er risikofylt. Kapitalvirkemidler kan redusere slik risiko når bedriftene investerer i nye produksjonslinjer, utvikler nye markeder, oppdaterer nødvendig kunnskap mv. En vesentlig del av innsatsen foreslås derfor til risikoavlastning i nye og eksisterende bedrifter. Mentortjenesten for gründere og Bioraffineringsprogrammet videreføres.

Departementet vil videreføre arbeidet med å tilrettelegge for samlokalisering av små kunnskapsbedrifter i profesjonelle, faglige og sosiale utviklingsmiljøer. Næringshageprogrammet videreføres med om lag samme bevilgning som i 2016. Det vil fra 2017 ikke lenger stilles krav om fylkeskommunal medfinansiering til programmet.

Fylkeskommunene skal fremme inkluderende og vekstkraftige lokalsamfunn i områder med særlige distriktsutfordringer. Midlene skal brukes til tiltak som legger til rette for næringsutvikling og tiltak som bidrar til inkludering av tilflyttere. Rammen til lokal samfunnsutvikling foreslås redusert med om lag 47 pst., sammenlignet med rammen til tilsvarende formål i 2016.

Gjennom Merkur-programmet vil departementet opprettholde og videreutvikle tilbudet av dagligvarebutikker i områder med små markeder. Grunnleggende tjenester og små, perifere butikker skal fortsatt prioriteres. I programmet vektlegges det også å utvikle tilleggstjenester som øker dagligvarebutikkens lønnsomhet og styrker tjenestetilbudet for befolkningen.

Bevilgningen til Kompetansesenter for distriktsutvikling foreslås videreført på et noe lavere nivå.

Hovedmål 2 Omstillingsdyktige regioner

Regjeringen vil legge til rette for omstillingsdyktige regioner i alle deler av landet. Innsatsen skal rettes mot utvikling av velfungerende næringsmiljøer, økt tilgang til relevant kompetanse i næringslivet, styrket vekst og samarbeid i byregioner og over landegrensene og etablering av nye arbeidsplasser i områder rammet av vesentlig reduksjon i sysselsettingen.

Rapport

I 2015 ble det gitt tilsagn om 672 mill. kroner til tiltak som sorterer under nytt hovedmål 2, tilsvarende 30 pst. av bevilgningen under programkategori 13.50.

Fylkeskommunene forvaltet til sammen 299 mill. kroner i 2015, tilsvarende 45 pst. av midlene under hovedmål 2. Midlene har blant annet gått til kunnskapsutvikling for bedrifts- og næringsmiljøer og regional FoU og innovasjon (VRI).

Kommuner og regionråd forvaltet 47 mill. kroner, tilsvarende 7 pst. av midlene under hovedmål 2, til lokalt omstillingsarbeid. Hovedvekten var på direkte støtte til etablerte bedrifter, kunnskapsutvikling for bedrifts- og næringsmiljøer og bedriftsnettverk for økt konkurransekraft. Midlene er videre delegert fra fylkeskommunene. Innovasjon Norge rapporterer at omstillingsprosjektene hvor de deltok, sikret og skapte nesten 600 arbeidsplasser bare i 2015.

Innovasjon Norge forvaltet 152 mill. kroner, tilsvarende 23 pst. av midlene under hovedmål 2, med hovedvekt på klynge- og nettverksprogrammene Norwegian Innovation Clusters og Bedriftsnettverk. Effektanalyser fra SSB viser at bedrifter i klyngeprosjektene har en mervest i omsetning på 6,6 prosentpoeng de tre første årene, sammenlignet med kontrollgruppen. Innovasjon Norge gjorde en pilotstudie i 2015 som viser at klyngene har en rolle i utviklingen av næringslivet i en større region. Klyngene har medlemmer i et stort omland. Bedrifter i tynnere næringsmiljøer uten tilgang til et velutviklet lokalt næringsmiljø, får gjennom klyngeprogrammet muligheten til å knytte seg opp til et sterkere innovasjonsmiljø.

Forskningsrådet forvaltet totalt 82 mill. kroner, tilsvarende 12 pst. av midlene under hovedmål 2, innenfor programsatsingene Virkemidler for regional FoU- og innovasjon (VRI) og Forskningsløft i Nord. 2016 er siste året i programperioden for disse programmene.

Siva ga 30 mill. kroner i tilsagn innenfor Inkubatorprogrammet. Årsrapporten fra Siva for

2015 viser at målbedriftene i Inkubatorsprogrammet hadde en samlet omsetning på nesten 6,2 mrd. kroner. Over halvparten av bedriftene i Inkubatorprogrammet hadde en positiv omsetningsutvikling. Bedriftene i Inkubatorprogrammet hadde en samlet verdiskaping på om lag 1,5 mrd. kroner i 2015. Om lag 60 pst. av bedriftene hadde en positiv utvikling i verdiskaping.

Departementet forvaltet totalt 62 mill. kroner, tilsvarende 9 pst. av midlene under hovedmål 2, fordelt på Utviklingsprogrammet for byregioner og de transnasjonale programmene innenfor Interreg. Utviklingsprogrammet for byregioner ble startet i 2014. Våren 2015 fikk 37 byregioner med over 220 kommuner tilsagn om midler for en treårig fase 2. Alle deltakende regioner har gjennomført samfunnsanalyser som synliggjør muligheter og hindre for regional økonomisk vekst. Interreg-programmene Norge deltar i, prioriterer prosjekter som fremmer bærekraft, konkurransekraft og innovasjon. For perioden 2014–2020 er kravene til målbare resultater tydeliggjort. Evalueringer, blant annet fra Nordlig Periferi-programmet 2007–2013, viser at prosjektene har hatt direkte positiv effekt på folks hverdagsliv, og for næringslivets konkurransekraft i programområdet. Resultater viser blant annet økt tilgang til tjenester, redusert energiforbruk og CO₂-utslipp, økt konkurransekraft, forretningsutvikling og jobbskaping.

I 2016 er det bevilget om lag 703 mill. kroner til tiltak som sorterer under nytt hovedmål 2, det vil si 38 pst. av bevilgningen under programkategori 13.50.

Se vedlegg 1.5 for fordeling mellom delmål, poster, sentralitet og aktører i 2015.

Strategier og tiltak

Regjeringen foreslår å bevilge 605 mill. kroner til hovedmål 2, som er 42 pst. av bevilgningen under programkategori 13.50. Dette er en reduksjon på om lag 100 mill. kroner, sammenlignet med bevilgningen til tilsvarende formål i 2016. Dette innebærer reduserte rammer for noen Interreg-programmer og at norsk finansiering opphører for noen andre. Den fylkeskommunale innsatsen for kompetanseutvikling i regionale næringsmiljø, klynger og nettverksarbeid foreslås spisset innenfor en lavere ramme sammenlignet med 2016. Den største delen av innsatsen under hovedmål 2, 40 pst., skal innrettes mot klynger og næringsmiljøer som virkemiddel for omstillingsevne og verdiskaping i bedrifter i alle deler av landet. Regjeringen foreslår å øke satsingen på klynge- og nett-

verksprogrammer i regi av Innovasjon Norge. Regjeringen foreslår å videreføre tilskuddet til Inkubatorprogrammet under Siva.

Forskningsrådets innsats for mobilisering av bedrifter til forskningsbasert innovasjon vil i perioden 2017–2019 videreføres som Regionsatsing. Regionsatsingen erstatter det tidligere VRI. Programmet vil legge mer vekt på bedriftsrettet mobilisering til forskningsbasert innovasjon i tråd med regionale planer og forsknings- og innovasjonsstrategier. Regionsatsingen skal fortsatt samarbeide med Regionale forskningsfond (RFF) for å få flere bedrifter til å ta i bruk forskning som virkemiddel i sin omstilling. Slik senkes også terskelen for at bedriftene utnytter mulighetene som ligger i RFF og nasjonale og internasjonale forskningsprogrammer. Regionsatsingen vil også etablere arenaer for dialog og erfaringsutveksling med fylkeskommunene, for å styrke sammenhengen mellom nasjonal og regional innsats for forskningsbasert innovasjon. Departementet vil ikke stille krav om fylkeskommunal medfinansiering av Regionsatsingen.

Departementet vil legge til rette for at fylkeskommunene kan finansiere arbeid med mobilisering og tilrettelegging for utvikling av næringsmiljøer og tilbudet av næringsrettet kompetanse i regionen, basert på regionale strategier. Innsats for kompetanseutvikling skal bidra til å avklare kompetansebehov, tilrettelegge for etter- og videreutdanning og til utvikling av spesifikke utdanningstilbud. Innsats for samarbeid i næringsmiljøer skal bidra til å overkomme mangler i kapasitet og samarbeidskultur mellom bedrifter, og fremme felles læring og strategisk samarbeid om fellesgoder som markedsforståelse, kompetanse, innovasjon og forskning. Innsatsen skal bidra til at næringslivet får lettere tilgang til ressursene som ligger i utdannings- og kompetansemiljøer og i det næringsrettede virkemiddelapparatet.

Regionalt samarbeid over landegrensene gir viktig tilgang til kompetanse og ressurser for å nå målet om omstillingsdyktige regioner. Regjeringen foreslår å prioritere innsatsen i Nord-Norge og i det distriktpolitiske virkeområdet⁸. Den norske statlige finansieringen av Interreg-programmene Nord, Nordlig Periferi og Arktis, European Observation Network for Territorial Development and Cohesion (ESPO), INTERACT og European Neighbourhood Instrument (ENI) Kolarctic fore-

⁸ Virkeområdet for distriktpolitisk begrunnet investeringsstøtte er fastsatt av departementet og godkjent av ESA i henhold til EUs retningslinjer for regionalstøtte.

slås videreført på samme nivå i 2017. Det samme gjelder norsk deltakelse i Nordisk Atlantsamarbejde (NORA), Local Economic and Employment Development-programmet (LEED) i OECD og Arktisk regional samarbeidsmekanisme. Den norske statlige finansieringen av Interreg-programmene Sverige-Norge, Østersjøen, Nordsjøen og Europe videreføres med et noe redusert aktivitetsnivå. Nasjonal finansiering av Interreg-programmene Øresund-Kattegat-Skagerrak (ØKS), Botnia-Atlantica og byprogrammet URBACT vil utgå i 2017. Begrunnelsen for dette er at programområdet for Botnia-Atlantica i hovedsak er sammenfallende med programområdet for Interreg Nord, og interessen for deltakelse i byprogrammet URBACT har vært liten. Det er et mål at Interreg-programmene skal bidra til økonomisk vekst og økt samarbeid over landegrensene. Det legges spesielt vekt på å øke konkurransekraften hos små og mellomstore bedrifter, og styrke forskning, teknisk utvikling og innovasjon. Kravene til målbar resultater er gjort enda tydeligere for perioden 2014–2020 og mulighetene for deltakelse fra næringslivet som partnere i prosjekter er forenklet.

Departementet vil videreføre Utviklingsprogrammet for byregioner, gjennom tilskudd til strategi- og nettverksarbeidet i de 37 byregionene som er med i fase 2 i programmet. Byregionene skal i programperioden utvikle tiltak for å utnytte regionens næringsmessige potensial, og programmet skal gi økt kunnskap om sammenhengen mellom økonomisk aktivitet og vilkår for vekst mellom byene og omlandet. 2017 er siste år med tildeling, mens programmet vil bli avsluttet i 2018.

Departementet vil fortsette arbeidet som skal styrke næringsgrunnlaget i kommuner og regioner som opplever stor nedgang i sysselsettingen. De såkalte omstillingsmidlene skal bidra til etablering av nye arbeidsplasser som erstatning for de som har blitt borte. Omstillingsbehovet i kommuner og regioner er ofte et lokalt uttrykk for en nødvendig nasjonal omstilling. De endringene som utløser omstillingsbehovet er ofte av en slik art at kommunene og fylkeskommunene, gjennom sine egne budsjetter, ikke har økonomiske ressurser til å bistå i tilstrekkelig grad. Bevilgningen til omstilling skal bidra til å sikre tilstrekkelig finansiering av omstillingsarbeidet. Store og uforutsette omstillingsbehov som oppfyller kriteriene for statlig ekstrainsats, vil fortsatt bli forelagt Stortinget.

Anmodningsvedtak

Anmodningsvedtak nr. 821, 8. juni 2016

«Stortinget ber regjeringen sette ned et ekspertutvalg som skal foreslå ytterligere nye oppgaver til regionene når den nye regionstrukturen er fastlagt, og senest våren 2017.»

Dokumentene som ligger til grunn for vedtaket er Meld. St. 22 (2015–2016) *Nye folkevalgte regioner – rolle, struktur og oppgaver* og Innst. 377 S (2015–2016).

Kommunal- og moderniseringsdepartementet vil nedsette et ekspertutvalg etter at Stortinget har vedtatt ny regionstruktur med om lag ti folkevalgte regioner våren 2017.

Anmodningsvedtak nr. 822, 8. juni 2016

«Stortinget ber regjeringen i regionreformen sørge for at administrasjonen av fylkesvegnettet (deler av sams vegadministrasjon) blir underlagt de nye folkevalgte regioner.»

Dokumentene som ligger til grunn for vedtaket er Meld. St. 22 (2015–2016) *Nye folkevalgte regioner – rolle, struktur og oppgaver* og Innst. 377 S (2015–2016).

Kommunal- og moderniseringsdepartementet vil komme tilbake til oppfølgingen av vedtaket i proposisjonen om ny regionstruktur for regionalt folkevalgt nivå våren 2017.

Anmodningsvedtak nr. 823, 8. juni 2016

«Stortinget ber regjeringen i forbindelse med regionreformen styrke nytt regionalt folkevalgt nivå rolle i integreringsarbeidet i forbindelse med sysselsetting og utdanning/kompetanseheving, samt som bindeledd mot kommuner, næringsliv og frivillig sektor.»

Dokumentene som ligger til grunn for vedtaket er Meld. St. 22 (2015–2016) *Nye folkevalgte regioner – rolle, struktur og oppgaver* og Innst. 377 S (2015–2016).

Kommunal- og moderniseringsdepartementet vil komme tilbake til oppfølgingen av vedtaket i proposisjonen om ny regionstruktur for regionalt folkevalgt nivå våren 2017.

Kap. 550 Omstillingsdyktig næringsliv og lokalsamfunn i distriktene

(i 1 000 kr)

Post	Betegnelse	Regnskap		Forslag 2017
		2015	Saldert budsjett 2016	
62	Bedriftsrettede låne- og tilskuddsordninger i distriktene, <i>kan nyttes under kap. 550, post 64</i>			459 200
64	Inkluderende og vekstkraftige lokalsamfunn, <i>kan nyttes under kap. 550, post 62</i>			173 000
66	Forenkling av utmarksforvaltning – forsøksordning, <i>kan overføres</i>			8 000
70	Bedriftsrettede programmer i distriktene			95 000
73	Merkur-programmet, <i>kan overføres</i>			37 300
	Sum kap. 0550			772 500

For 2017 er budsjettstrukturen lagt om, ved at nye kapitler følger nye hovedmål. Kap. 550 følger hovedmål 1 Omstillingsdyktig næringsliv og lokalsamfunn i distriktene og kap. 553 følger hovedmål 2 Omstillingsdyktige regioner. Se målene i tabell 6.8.

Det foreslås at fylkeskommunene får adgang til å omdisponere mellom kap. 550, post 62 og post 64. Det foreslås også at fylkeskommunene får adgang til å omdisponere mellom kap. 553, post 60, 63 og 65. Med disse mulighetene til å omdisponere, vil fylkeskommunene ha fleksibilitet til å prioritere innenfor henholdsvis hovedmål 1 og hovedmål 2.

Post 62 Bedriftsrettede låne- og tilskuddsordninger i distriktene, kan nyttes under kap. 550, post 64

Posten omfatter investeringstilskudd, bedriftsutviklingstilskudd, distriktsrettede risikolån og garantier og distriktsrettet etablerertilskudd. Alle ordningene forvaltes av Innovasjon Norge på oppdrag fra fylkeskommunene. Fylkeskommunene kan velge om de vil gi en profil på bedriftsutviklingstilskuddet som inkluderer satsing på eksempelvis kvinner, gründere, kompetanse eller mobilitet til vekst og internasjonalisering.

Målet for alle ordningene er å bidra til et verdiskapende næringsliv i områder med spredt bosetting og store avstander. Målgruppen er bedrifter og entreprenører innenfor det distriktpolitiske virkeområdets sone III (virkeområdet for distriktsrettet investeringsstøtte). Bevilgningen skal bidra til å realisere hovedmål 1 og delmål 1.1 for programkategorier 13.50.

De viktigste kriteriene for måloppnåelse for alle ordningene er verdiskaping, sysselsetting, nyskaping og omstilling. Det legges vekt på at innsatsen skal gi positive ringvirkninger for det lokale samfunnet og næringsmiljøet.

Utviklingen i verdiskapingen i bedriftene som får støtte fra Innovasjon Norge vil bli sammenlignet med en kontrollgruppe av ellers tilnærmet like bedrifter som ikke får støtte. Antall skapte og sikrede arbeidsplasser som følger av tiltaket, måles i Innovasjon Norges Kundeeffektundersøkelse. Nyskaping rapporteres gjennom innovasjonshøyden i prosjektet. Innovasjon Norges bidrag skal avlaste risiko og være utløsende for at prosjektet blir gjennomført. Innovasjon Norge rapporterer årlig på dette.

Tildelingskriterier

Distriktsindeksen⁹ brukes til fordeling av midlene mellom fylkeskommunene innenfor det distriktpolitiske virkeområdets sone III (virkeområdet for distriktsrettet investeringsstøtte). Kommunene i Nord-Norge, kommunene i Tiltakssonen for Finnmark og Nord-Troms, samt de kommunene som ligger lavt på distriktsindeksen, vektet ekstra i fordelingen.

Midlene delegeres til fylkeskommunene, som er oppdragsgivere for Innovasjon Norge, og som

⁹ Distriktsindeksen er sammensatt av et sett indikatorer som gjenspeiler forutsetninger for utvikling og den faktiske utviklingen i kommunene. Indeksen er særlig knyttet til geografi, demografi, arbeidsmarked og levekår. De strukturelle forholdene er vektet høyere enn den faktiske utviklingen.

legger strategier og føringer for bruken av midlene. Fylkeskommunen vil i dialog med Innovasjon Norge avgjøre fordelingen av midler på de ulike ordningene, ut fra behovet hos bedriftene i fylket og ut fra mål og strategier fylkeskommunen har satt for regional utvikling.

Innenfor rammene av statsstøtteregelverket og gjeldende regelverk, utarbeider Innovasjon Norge tildelingskriterier for den enkelte ordning. Innovasjon Norge skal vurdere søknadene fra bedriftene etter kvalitet. Innenfor disse rammene, er det et mål at minst 40 pst. av de direkte bedriftsrettede virkemidlene skal nå fram til bedrifter med kvinnelig leder eller eier.

Distriktsrettede risikolån er et tilbud i distriktsområder hvor banktilbud og andre private finansieringsmuligheter er mangelfulle. Risikolånet brukes ofte til toppfinansiering av antatt lønnsomme prosjekter som er vanskelig å finansiere i det private kredittmarkedet. Målgruppen er små og mellomstore bedrifter i alle bransjer. Lånene kan innvilges både til nyetableringer og etablerte bedrifter. Distriktsrettede garantier for driftskreditt og unntaksvis risikolån gis også til bedrifter som mangler pantesikkerhet for lånefinansiering i bank.

Investeringstilskudd er bidrag til fysiske investeringer som for eksempel produksjonslokaler eller produksjonsutstyr. Støtte kan gis til små og mellomstore bedrifter i alle bransjer.

Bedriftsutviklingstilskudd er støtte til rådgivningstjenester, kompetansetiltak og tilskudd til forprosjekter. Støtte kan gis til små og mellomstore bedrifter i alle bransjer.

Distriktsrettet etablerertilskudd er tilskudd til etablerere i oppstartsfasen. Tilskudd blir også gitt til fellestiltak for grupper av etablerere, for eksempel etablererveiledning. Ordningen er en ekstrainsats for å få flere nye bedrifter i det distriktpolitiske virkeområdet. Ordningen kommer i tillegg til, og må ses i sammenheng med, Nærings- og fiskeridepartementets landsdekkende etablerertilskudd som i all hovedsak blir brukt i de største byregionene i Sør-Norge.

Oppfølging og kontroll

Departementet tildeler midlene til fylkeskommunene som tilskudd uten krav om tilbakebetaling. Det innebærer at fylkeskommunene kan disponere midlene uavhengig av bevilgningsår. Departementet arbeider med ny forskrift og nye retningslinjer for bruken av midler på 60-postene under kap. 550 og 553. De vil være bestemmende

for fylkeskommunene og andre aktørers forvaltning, oppfølging og kontroll av midlene.

Fylkeskommunene skal gjennom oppdragsbrev delegerer forvaltningsansvaret til Innovasjon Norge. Oppdragene skal basere seg på de mål og strategier som fylkeskommunen fastsetter. Innovasjon Norge rapporterer årlig til fylkeskommunene og departementet.

Budsjettforslag

Det foreslås en bevilgning på 459,2 mill. kroner på posten i 2017. Dette er en økning på om lag 3 pst. i forhold til rammen til tilsvarende formål i 2016. Den foreslåtte bevilgningen skal dekke administrasjons- og gjennomføringskostnader for Innovasjon Norges forvaltning av disse ordningene. Departementet vil holde av midler på posten til å dekke eventuelle omstillingskostnader i Innovasjon Norge som følge av samlet reduksjon i rammen til Innovasjon Norge under programkategori 13.50. Eventuelle omstillingskostnader avklares med Innovasjon Norge når budsjettet for 2017 er lagt fram.

Post 64 Inkluderende og vekstkraftige lokalsamfunn, kan nyttes under kap. 550, post 62

Den demografiske utviklingen skaper utfordringer flere steder i Norge. For å stimulere utviklingskraften og skape attraktive lokalsamfunn, kreves det bidrag fra mange aktører. Ordningen skal utløse lokal utviklingskraft. Midlene skal brukes til tiltak som legger til rette for næringsutvikling og tiltak som bidrar til inkludering av tilflyttere.

Målet for ordningen er inkluderende og vekstkraftige lokalsamfunn i områder med særlige distriktsutfordringer. Midlene skal brukes til å øke attraktiviteten for befolkning og næringsliv. Bevilgningen skal bidra til å realisere hovedmål 1 og delmål 1.2 under programkategori 13.50.

Innenfor posten er det også satt av midler til Verdiskaping og næringsutvikling i fjellområdene (Fjellprogrammet) som skal styrke grunnlaget for næringsutvikling og verdiskaping i fjellområdene, gjennom kompetanse- og nettverksbygging, entreprenørskap og innovasjon i næringslivet.

Departementet vil konkretisere kriterier for måloppnåelse i oppdragsbrevet til fylkeskommunene, blant annet etter dialog med representanter fra fylkeskommunene. Departementet legger opp til at kriteriene for måloppnåelse knyttes til til-

rettelegging for næringsutvikling og lokalsamfunn som inkluderende bosted.

For Fjellprogrammet er kriterier for måloppnåelse økonomisk verdiskaping og næringsutvikling.

Tildelingskriterier

Distriktsindeksen brukes til fordeling av midlene mellom fylkeskommunene innenfor det distriktspolitiske virkeområdets sone III. Kommunene i Nord-Norge, kommunene i Tiltakssonen for Finnmark og Nord-Troms, samt de kommunene som ligger lavt på distriktsindeksen, vektet ekstra i fordelingen. Bevilgningen skal benyttes til prosjekter i områder med særlige distriktsutfordringer, jf. distriktsindeksen. I vurderingen av prosjekter skal følgende egenskaper ved tiltakene vektlegges:

- Tiltak som bidrar til tilrettelegging for næringsutvikling og inkludering av tilflyttere skal prioriteres.
- God lokal forankring, det vil si at prosjektene skal følge opp strategier og planer med konkrete tiltak.
- Tverrsektorielt samarbeid, der en samler ressurser for størst mulig samfunns effekt.
- Tiltakene skal bidra til kunnskapsbygging og informasjonsdeling lokalt, regionalt og nasjonalt.

For Fjellprogrammet skal større, regionale prosjekter prioriteres. Nedslagsfeltet for ordningen er fjellområdene¹⁰. Forvaltningen av fjellsatsingen er delegert til Oppland fylkeskommune. I forkant av hver utlysning avgjør Oppland fylkeskommune, i samråd med en referansegruppe, hva som skal være tema for den enkelte utlysning.

Fylkeskommunene velger selv hvordan de organiserer arbeidet. Det kan skje gjennom egen virksomhet, kommuner og regionråd, Innovasjon Norge eller ved utlysning. Fylkeskommunene er ansvarlige for at det fastsettes ytterligere tildelingskriterier tilpasset lokale og regionale utfordringer og strategier.

Oppfølging og kontroll

Se første avsnitt om Oppfølging og kontroll under kap. 550, post 62.

¹⁰ Jf. Østlandsforsknings definisjon av fjellområder: Minimum 50 pst. av arealet i en kommune må ligge over 700 meter over havet (600 meter over havet i Nord-Trøndelag). 77 kommuner i Sør- og Midt-Norge ligger, etter denne definisjonen, i fjellområdene.

Prosjektene følges opp og vurderes regionalt. Fylkeskommunene rapporterer årlig til departementet. Rapportering og effektvurderinger skal brukes til å utvikle innsatsen.

Oppland fylkeskommune rapporterer på Fjellprogrammet på samme måte som øvrig statistikkrapportering. I tillegg leverer de en årlig beskrivende rapport.

Budsjettforslag

Det foreslås en bevilgning på 173 mill. kroner på posten i 2017. Dette er en nedgang på om lag 47 pst. i forhold til tilsvarende formål i 2016. Innenfor denne rammen foreslås 10 mill. kroner satt av til Verdiskaping og næringsutvikling i fjellområdene.

Post 66 Forenkling av utmarksforvaltningen – forsøksordning, kan overføres

Departementet igangsatte i 2016 en femårig forsøksordning for kommuner som ønsker å forenkle utmarksforvaltningen. Ordningen skal styrke kommunenes førstelinjetjeneste og utøvelse av myndighet i utmarksforvaltningen. Prosjektene skal gi økt verdiskaping basert på utmarkas ressursgrunnlag, og bidra til erfaringer som gir grunnlag for varige forenklingstiltak i utmarksforvaltningen. Bevilgningen skal bidra til å realisere hovedmål 1 og delmål 1.2 under programkategori 13.50.

Kriterier for måloppnåelse er redusert byråkrati og mer enhetlig saksbehandling i utmarksaker, mer effektivt samarbeid mellom aktører i utmarksforvaltningen og mer kunnskap om muligheter og begrensninger knyttet til verdiskaping basert på utmarksressurser.

Alle kommuner kan søke om tilskudd, men kommuner som har besluttet kommunesammenlåing vil bli prioritert. Departementet vil legge vekt på målene for ordningen, potensialet for forenkling og faglig bredde i problemstillingene. Samarbeid mellom involverte aktører innen utmarksforvaltning er en forutsetning, og skal beskrives i søknaden.

Retningslinjer for bruk av tilskudd vil bli spesifisert i tilsagnsbrev. Departementet kontrollerer at tilskudd til prosjektene er brukt i henhold til forutsetningene.

Budsjettforslag

Det foreslås å øke bevilgningen på posten med 5 mill. kroner, til 8 mill. kroner for 2017. Økningen skal gi rom for at flere kommuner skal kunne

iverksette prosjekter for å forenkle utmarksforvaltningen. Det vil kunne styrke førstelinjetjenesten, øke verdiskapingen og utvikle et bedre erfaringsgrunnlag for varige forenklingstiltak.

Post 70 Bedriftsrettede programmer i distriktene

Posten dekker Næringshageprogrammet, Bioaffineringsprogrammet og Mentortjenesten for gründere. En næringshage samlokaliserte utviklingsorienterte bedrifter for å fremme vekst, samarbeid og utvikling. I næringshagen skal bedriftene få tilgang til kompetanse, nettverk og et faglig og sosialt fellesskap. Bioaffineringsprogrammet inngår i Innovasjon Norges bioøkonomisatsing som ble igangsatt i 2013. Mentortjenesten for gründere er en rådgivningstjeneste rettet mot gründerbedrifter i tidlig oppstartsfasen.

Mål for ordningene

Målet for Næringshageprogrammet er å bidra til økt verdiskaping, hovedsakelig i det distriktpolitiske virkeområdet. Næringshagene skal gi positive ringvirkninger til lokalt samfunn og næringsmiljø. Målgruppen er i hovedsak kunnskapsbedrifter.

Målet med Bioaffineringsprogrammet er å bidra til å bygge opp en ny vekstnæring som kan utvikle flere kompetansearbeidsplasser i Distrikts-Norge, og øke produktiviteten/lønnsomheten i viktige distriktsnæringer. Programmet skal stimulere utvikling av nye produksjonsprosesser med utgangspunkt i fornybare bioråvarer. Slike nye eller endrede produksjonsprosesser skal lede frem til markedsorienterte produkter og dermed utløse bedrifts- og samfunnsøkonomisk lønnsom verdiskaping og arbeidsplasser. Målgruppen er små og mellomstore bedrifter eller grupper av slike bedrifter. Innsatsen skal komme små og mellomstore bedrifter som utvikler ny teknologi til gode, og samtidig stimulere til innovasjon innenfor etablert industri.

Målet med Mentorprogrammet for gründere er å gi økt kunnskap til gründere om det å drive egen virksomhet, forretningsutvikling og vurdering av markedsmuligheter. Målgruppen er daglig ledere i gründerbedrifter i bedriftsutviklings- eller markedsintroduksjonsfasen, med ambisjoner om vekst utover det lokale markedet.

Bevilgningen på posten skal bidra til å realisere hovedmål 1 og delmål 1.1 under programkategori 13.50.

Kriterier for måloppnåelse

De viktigste kriteriene for måloppnåelse i Næringshageprogrammet er vekst i omsetning og sysselsetting i bedriftene som inngår i programmet.

De viktigste kriteriene for måloppnåelse i Bioaffineringsprogrammet er høyt internasjonalt innovasjonsnivå, mobilisering, nye produksjonsprosesser med utgangspunkt i fornybare bioråvarer, verdiskaping og sysselsetting.

Kriterier for måloppnåelse for Mentortjenesten er verdiskaping, sysselsetting og nyskaping.

Tildelingskriterier

Departementet har delegert forvaltningen av midlene på posten til Siva, som er nasjonal operatør for Næringshageprogrammet og Innovasjon Norge som forvalter Bioaffineringsprogrammet og Mentortjenesten.

Siva har for 2017 utviklet en ny finansieringsmodell, som er basert på en rekke kriterier for kvalitet, verdiskaping, måloppnåelse og framtidig potensial. Den nye modellen innebærer en prioritering av de miljøene med størst potensial og god måloppnåelse. Alle bedriftene som har blitt tatt opp til en næringshage får tilbud om å delta i utviklingsaktivitetene som tilbys.

Det operative ansvaret for den enkelte næringshage ligger hos ulike næringshageselskaper. Siva tildeler midler til næringshageselskapene som benyttes til utviklingsaktiviteter for bedriftene som inngår i næringshagene. Utviklingsaktiviteter dreier seg i hovedsak om å 1) tilby rådgivning til bedriftsutvikling som for eksempel utvikling av forretningsideer, markedsplanlegging, nettverksbygging og internasjonalisering, 2) tilrettelegge for kompetanse, nettverk og infrastruktur og 3) koble bedrifter til relevante forskningsmiljø, investeringsmiljø og offentlig virkemiddelapparat.

Gjennom Bioaffineringsprogrammet kan det gis tilskudd til utvikling eller optimalisering av nye prosesser. Prosessene skal være forbi forskningsfasen, som normalt støttes av Forskningsrådet, men før pilotering og oppskalering.

Mentortjenesten er hovedsakelig en tilleggstjeneste som ses i sammenheng med annen oppstartsfinansiering fra Innovasjon Norge. Tjenesten er et tilbud til gründere i det distriktpolitiske virkeområdet. Gründerbedriften må være i bedriftsutviklings- eller markedsintroduksjonsfasen, og må ha ambisjoner om vekst utover det lokale markedet.

Oppfølging og kontroll

Departementet tildeler midlene til Siva og Innovasjon Norge, som tilskudd uten krav om tilbakebetaling. Det innebærer at Siva og Innovasjon Norge kan disponere midler uavhengig av bevilgningsår. Siva og Innovasjon Norge rapporterer årlig til departementet på aktiviteter og resultater. Siva samler inn rapportering fra næringshageselskapene, som grunnlag for rapporteringen til departementet. Næringshageprogrammet evalueres i 2016 og det legges opp til en sluttevaluering i 2020.

Budsjettforslag

Det foreslås en bevilgning på 95 mill. kroner på posten i 2017, hvorav 70,5 mill. kroner til Næringshageprogrammet og 24,5 mill. kroner til Mentor-tjenesten for gründere og Bioraffineringsprogrammet.

Bevilgningen til Næringshageprogrammet for 2017 er en videreføring på om lag samme nivå som i 2016. Det stilles ikke lenger krav til medfinansiering fra fylkeskommunene, men fylkeskommunene har mulighet til å støtte næringshagene med egne midler. Bevilgningen til Mentortjenesten for gründere og Bioraffineringsprogrammet er en videreføring på om lag samme nivå som i 2016. Bioraffineringsprogrammet mottar også midler fra Nærings- og fiskeridepartementet.

Post 73 Merkur-programmet, kan overføres

Merkur-programmet består av en kompetanseutviklings- og en investeringsstøtteordning for de minste dagligvarebutikkene i distriktene. Målet for Merkur-programmet er å sikre innbyggerne i distriktene tilgang til en nærliggende dagligvarebutikk med god kvalitet. Programmet skal også bidra til at butikkene kan få tilleggstjenester i til-

knytning til butikken som øker omsetningen og gir innbyggerne i lokalsamfunnet bedre tjenester. Bevilgningen skal bidra til å realisere hovedmål 1 og delmål 1.3 under programkategori 13.50.

De mest sentrale kriteriene for måloppnåelse er omsetningsutvikling og andel inntekter fra andre kilder enn dagligvarehandelen. Det blir utarbeidet løpende statistikk over omsetningsutvikling for butikker som er med i Merkur-programmet, sammenlignet med andre distriktsbutikker og i dagligvarehandelen generelt.

Alle dagligvarebutikker i distriktene kan delta i Merkur-programmet hvis de fyller kravene til kundegrunnlag og avstand til alternative innkjøpssteder. De minste butikkene i de mest perifere områdene skal prioriteres. Butikkene må oppfylle mer spesifikke kriterier knyttet til avstand, kundegrunnlag og omsetning for å kunne motta investerings- og utviklingsstøtte.

Departementet oppnevner et eget styre for forvaltningen av Merkur-programmet som gir strategiske føringer for arbeidet med å utvikle de minste dagligvarebutikkene. Departementet gir føringer for forvaltning av Merkur-programmet, gjennom oppdragsbrev og styringsmøter. Merkurstyret rapporterer til departementet om aktiviteter, resultater og effekter gjennom en årlig rapport. I tillegg blir det med jevne mellomrom gjennomført evalueringer, for å få vurdert hvilke tiltak som er best egnet til å nå målet for Merkur-programmet. Programmet ble evaluert av Møreforskning i 2014, jf. omtale i Prop. 1 S (2015–2016).

Budsjettforslag

Det foreslås en bevilgning på 37,3 mill. kroner på posten i 2017. Dette er samme beløp som i 2016. For å følge opp evalueringen, skal programmet også i 2017 vektlegge arbeidet med tilleggstjenester som øker lønnsomheten for den enkelte dagligvarebutikk.

Kap. 551 Regional utvikling og nyskaping

(i 1 000 kr)

Post	Betegnelse	Regnskap 2015	Saldert budsjett 2016	Forslag 2017
60	Tilskudd til fylkeskommuner for regional utvikling	1 159 599	1 156 993	
61	Næringsrettede midler til regional utvikling, kompensasjon for økt arbeidsgiveravgift, <i>kan overføres</i>	360 736	225 302	50 000
	Sum kap. 0551	1 520 335	1 382 295	50 000

Vedrørende 2016: Ved Stortingets vedtak av 17. juni 2016 ble post 60 økt med 20 mill. kroner til 1 176,993 mill. kroner, jf. Prop. 122 S og Innst. 400 S (2015–2016).

Post 60 Tilskudd til fylkeskommuner for regional utvikling

Posten foreslås avviklet fra 2017 og erstattes med kap. 550, postene 62, 64 og 70 og kap. 553, postene 60, 63, 65 og 74.

Rapport

I 2015 ble det bevilget 1 160 mill. kroner over posten. Totalt ble det i 2015 gitt tilsagn om 1 311 mill. kroner. Tilsagnsbeløpet er større enn bevilgningen på posten, fordi forvalterne kan disponere midlene over flere år. Av dette ga Innovasjon Norge tilsagn om totalt 587 mill. kroner i form av investeringsstøtte, bedriftsutviklingstilskudd, distriktsrettet etablerertilskudd og distriktsrettede risikolån og garantier. Fylkeskommunene ga tilsagn om totalt 428 mill. kroner, der om lag 59 pst. var rettet mot bedrifts- og næringsutvikling. Fylkeskommunene ga også tilsagn om 67 mill. kroner til omstilling og 65 mill. kroner til Interreg. Det ble gitt tilsagn om 145 mill. kroner fra kommunale og regionale næringsfond, der 74 pst. var bedrifts- og næringsrettede.

Andelen bedrifts- og næringsrettet innsats økte fra 74 pst. i 2014 til 81 pst. i 2015. Det tyder på at både fylkeskommunene og kommunene følger Stortingets føring om å prioritere nærings- og bedriftsrettede tiltak.

Fylkeskommunene har i tillegg gitt tilsagn på om lag 31 mill. kroner til å styrke tilgangen til relevant kompetanse i arbeidsmarkedene

For nærmere rapportering på bruken av midlene i 2015 og resultater, se rapportering under Hovedmål 1 og 2 foran, vedlegg 1.3 og *Aktivitets-*

rapport for programkategori 13.50 rapporteringsåret 2015 på departementets nettsider. For fylkesvis fordeling av midlene de siste tre årene, se vedlegg 1.6.

I 2016 er det bevilget 1 157 mill. kroner på posten. Fordeling av midler på tiltak og forvaltere er avhengig av fylkeskommunenes prioritering. Posten ble økt med 20 mill. kroner til ekstraordinært omstillingsarbeid i Sør-Varanger kommune i forbindelse med Revidert nasjonalbudsjett 2016, jf. Prop. 122 S (2015–2016) og Innst. 400 S (2015–2016). Rapportering for planlagt bruk i 2016 viser at fylkeskommunene har satt av 365 mill. kroner til Innovasjon Norge og 119 mill. kroner til kommunale og regionale næringsfond. Øvrige midler forvaltes av fylkeskommunen, hvorav 79 mill. kroner er satt av til omstilling og 52 mill. kroner til Interreg.

Post 61 Næringsrettede midler til regional utvikling, kompensasjon for økt arbeidsgiveravgift, kan overføres

Midlene skal bidra til å realisere nasjonale mål og fylkenes egne mål for regional utvikling, tilpasset regionale utfordringer og forutsetninger. Midlene skal benyttes til utvikling av næringsliv og arbeidsplasser i områder som ikke fikk gjeninnført differensiert arbeidsgiveravgift i 2007, eller som fikk gjeninnført ordningen med en høyere sats enn i 2003 og tidligere. Midlene tildeles fylkeskommunene. Den fylkesvise fordelingen av kompensasjonsmidlene tar utgangspunkt i avgiftsøkningen for privat sektor i det berørte fylket. I 2017 skal bevilgningen dekke tilsagnsfullmakten på 50 mill. kroner fra 2016.

Rapport

I 2015 ble det bevilget 261 mill. kroner over posten. I tillegg ga Stortinget en fullmakt til å gi tilsagn om 88 mill. kroner som er utbetalt i 2016. Det ble gitt tilsagn om 460 mill. kroner i 2015. Det totale tilsagnsbeløpet avviker fra bevilgningen i 2015 på posten, fordi forvalterne kan disponere midlene over flere år. I 2015 ble 42 pst. av tilsagnene gitt til infrastrukturtiltak, herunder bredbånd/IKT, vannforsyning og tilrettelegging av kommunale næringsareal. Det er også gitt tilsagn til ulike prosjekter via Innovasjon Norge (64,5 mill. kroner), kommunale- og regionale næringsfond (57 mill. kroner) og Interreg (11,5 mill. kroner). Midler via Innovasjon Norge ble i hovedsak benyttet til bedrifts- og investeringstilskudd.

Møreforskning utførte i 2014 en effektevaluering av ordningen for perioden 2007–2013 i kommunene Førde, Florø og Sogndal, på oppdrag av Sogn og Fjordane fylkeskommune. Evalueringen viser blant annet at midlene har bidratt til å styrke bedriftenes relasjoner til eksterne aktører, i første rekke leverandører og konsulenter. Spesielt gjelder dette innenfor produksjon eller framstilling av varer og tjenester. Evalueringen viser også at kommunene framstår som et mer attraktivt lokaliseringvalg for bedrifter og at prosjektene har

bidratt til regionbygging og nettverk mellom kommuner og regioner.

For nærmere rapportering på bruken av midlene i 2015 og resultater, se rapportering under Hovedmål 1 og 2 foran, vedlegg 1.3 og *Aktivitetsrapport for programkategori 13.50 rapporteringsåret 2015* på departementets nettsider. For den fylkesvise fordelingen av midlene de siste tre årene, se vedlegg 1.6.

I 2016 er det bevilget 225,3 mill. kroner over posten, inklusive tilsagnsfullmakten på 88 mill. kroner som er utbetalt i 2016. I tillegg ga Stortinget en fullmakt til å gi tilsagn om 50 mill. kroner som kommer til utbetaling i 2017.

Budsjettforslag

Det foreslås en bevilgning på 50 mill. kroner i 2017 knyttet til tilsagn som ble gitt i 2016. Det foreslås ikke noen ramme til nye tilsagn i 2017. Kompensasjonsordningen vil dermed i sin helhet bli avvirket fra og med 2018. Dette er ett år tidligere enn det som ble varslet i Prop. 1 S (2015–2016). Næringslivet vil med en avvikling etter 2017 likevel være indirekte kompensert gjennom en periode på 14 år. Dette er lang tid for en kompensasjonsordning, og næringslivet har hatt god tid til å tilpasse seg avgiftsnivået.

Kap. 552 Nasjonalt samarbeid for regional utvikling

(i 1 000 kr)

Post	Betegnelse	Regnskap 2015	Saldert budsjett 2016	Forslag 2017
62	Nasjonale tiltak for lokal samfunnsutvikling, <i>kan overføres</i>	26 232		
72	Nasjonale tiltak for regional utvikling, <i>kan overføres</i>	543 730	444 200	
	Sum kap. 0552	569 962	444 200	

Vedrørende 2016: Ved Stortingets vedtak av 17. juni 2016 ble post 72 redusert med 7,8 mill. kroner til 436,4 mill. kroner, jf. Prop. 122 S og Innst. 400 S (2015–2016).

Post 62 Nasjonale tiltak for lokal samfunnsutvikling, kan overføres

Satsingen Lokal samfunnsutvikling i kommunene (LUK) ble gjennomført i perioden 2010–2014. Posten ble avvirket fra og med 2015. Utbetalingene fra regnskapet i 2015 gjelder tilsagn fra 2014 eller tidligere. Resultatene for LUK er rapportert i Prop. 1 S (2015–2016).

Post 72 Nasjonale tiltak for regional utvikling, kan overføres

Posten foreslås avvirket fra og med 2017, og erstattes med kap. 550, postene 66, 70 og 73 og kap. 553, postene 74 og 76.

Rapport

I 2015 ble det bevilget 486,7 mill. kroner på posten. Posten ble redusert med 6,5 mill. kroner i forbindelse med Revidert nasjonalbudsjett 2015 jf. Prop. 122 S (2015–2016) og Innst. 400 S (2015–2016). Totalt ble det i 2015 gitt tilsagn om 451,5 mill. kroner.

Innovasjon Norge ga tilsagn for 187 mill. kroner i 2015. De høyest prioriterte programmene var Norwegian Innovation Clusters og Bedriftsnettverk, samt arbeidet med flere innovative næringsmiljøer gjennom Kompetanseutvikling i regionale næringsmiljøer.

Siva ga tilsagn for 66 mill. kroner til Inkubasjon og Næringshageprogrammet. Forskningsrådet ga tilsagn om 82 mill. kroner til programmene Virkemidler for regional FoU og innovasjon (VRI) og Forskningsløft i Nord (FiN). Det nye programmet Regionsatsing skal etterfølge VRI og FiN fra 2017.

Det ble gitt tilsagn om 54 mill. kroner innenfor Merkur-programmet, og om lag 30 mill. kroner innenfor Utviklingsprogrammet for byregioner.

Programmene i Interreg (EUs territoriale samarbeid) er inne i sin femte periode (2014–2020). Det ble i 2015 gitt tilsagn om 32 mill. kroner innenfor Interreg, Nordisk Atlantsamarbejde (NORA) og Local Economic and Employment Development-programmet (LEED) i OECD.

For nærmere rapportering på bruken av midlene i 2015 og resultater, se rapportering under Hovedmål 1 og 2 foran, vedlegg 1.4 og *Aktivitetsrapport for programkategori 13.50 rapporteringsåret 2015* på departementets nettsider.

I saldert budsjett for 2016 ble det bevilget 444,2 mill. kroner på posten. Rammen ble redusert med 7,8 mill. kroner i forbindelse med Revidert nasjonalbudsjett, hvorav 5 mill. kroner fra Interreg, jf. Prop. 122 S (2015–2016) og Innst. 400 S (2015–2016).

Kap. 553 Omstillingsdyktige regioner

(i 1 000 kr)

Post	Betegnelse	Regnskap		Forslag 2017
		2015	Saldert budsjett 2016	
60	Regionale tiltak for utvikling av næringsmiljøer og tilgang til kompetanse, <i>kan nyttes under kap. 553, post 63 og 65</i>			133 000
63	Grenseregionale Interreg-program, <i>kan nyttes under kap. 553, post 60 og 65</i>			45 000
65	Omstillingsprogrammer ved akutte endringer i arbeidsmarkedet, <i>kan nyttes under kap. 553, post 60 og 63</i>			130 000
74	Nasjonale tiltak for klynger og innovasjonsmiljø			243 000
76	Utviklingsprogram for byregioner og internasjonalt samarbeid, <i>kan overføres</i>			54 000
Sum kap. 0553				605 000

Post 60 Regionale tiltak for utvikling av næringsmiljøer og tilgang til kompetanse, kan nyttes under kap. 553, post 63 og 65

Bevilgningen skal bidra til omstillingsdyktige regioner gjennom å tilrettelegge for velfungerende næringsmiljøer og tilgang på relevant kompetanse, og skal bidra til å realisere hovedmål 2 og delmål 2.1 for programkategori 13.50. Målet er å mobilisere til samarbeid mellom bedrifter i næringsmiljø

samt til koblinger mellom bedrifter og utdanningsmiljøer for å møte næringslivets kompetansebehov.

Departementet legger opp til at kriteriene for måloppnåelse knyttes til samarbeid i nye og eksisterende næringsmiljøer, og etablering av relevante kompetansetilbud for næringslivet i regionen. Departementet vil konkretisere kriterier for måloppnåelse i oppdragsbrevet til fylkeskommunene, blant annet etter dialog med representanter fra fylkeskommunene.

Midlene fordeles likt til samtlige fylkeskommuner. Fylkeskommunene velger selv hvordan de organiserer arbeidet med å mobilisere og legge til rette for utvikling av næringsmiljøer og næringsrettet kompetanse i regionen. Arbeidet kan skje gjennom egen virksomhet, bruk av andre offentlige aktører som Innovasjon Norge, Siva og Forskningsrådet, eller ved utlysning av oppdrag. Beslutninger om organisering og innhold i arbeidet skal være forankret i regionalt partnerskap og i regionale nærings- og kompetansestrategier. Tilretteleggende innsats for næringsmiljøer og kompetanseheving skal gi samarbeid i verdikjeder, mellom bedrifter og mellom bedrifter og kunnskapsmiljøer. Innsatsen skal nå mange bedrifter samtidig.

Oppfølging og kontroll

Departementet tildeler midlene til fylkeskommunene, som tilskudd uten krav om tilbakebetaling. Det innebærer at fylkeskommunene kan disponere midlene uavhengig av bevilgningsår. Departementet arbeider med ny forskrift og nye retningslinjer for bruken av midler på 60-postene under kap. 550 og kap. 553. De vil være bestemmende for fylkeskommunene og andre aktørers forvaltning, oppfølging og kontroll av midlene.

Budsjettforslag

Det foreslås en bevilgning på 133 mill. kroner på posten i 2017. Dette er en nedgang på om lag 47 pst. i forhold til tilsvarende formål i 2016.

Post 63 Grenseregionale Interreg-program, kan nyttes under kap. 553, post 60 og 65

Regionalt samarbeid over landegrensene gir økt tilgang på kompetanse, ressurser og bedre utnyttelse av felles muligheter. Som et ledd i samarbeidet med EU, har Norge fram til 2017 deltatt med nasjonal medfinansiering i fire grenseregionale Interreg-program: Øresund-Kattegat-Skagerrak (ØKS) (SV-DK-NO), Sverige-Norge, Botnia-Atlantica (SV-FIN-NO), og Nord (SV-FIN-NO). I tillegg deltar Norge i European Neighbourhood Instrument (ENI) Kolarctic – det grenseregionale programmet med Russland.

Mål for ordningen

Målet med Interreg er smart, bærekraftig og inkluderende vekst og sosial integrasjon gjennom

samarbeid over landegrensene. Norges deltakelse i Interreg skal:

- Fremme en ønsket regional utvikling i Norge gjennom å samarbeide om grenseregionale utfordringer.
- Fremme en balansert utvikling av det europeiske kontinentet og våre nærområder.
- Fremme en mer helhetlig, koordinert og aktiv norsk europapolitikk, og ivareta norske interesser i EUs regionalpolitikk.

Innsatsen er målrettet innenfor fire av elleve forhåndsdefinerte satsingsområder. Den norske innsatsen innenfor programmene er spesielt konsentrert om følgende områder:

- Styrke forskning, teknisk utvikling og innovasjon.
- Øke konkurransekraften hos små og mellomstore bedrifter.
- Beskytte miljøet og fremme en bærekraftig bruk av ressurser.
- Fremme bærekraftige transport og ta bort flaskehals i viktig nettinfrastruktur.

Bevilgningen skal bidra til å realisere hovedmål 2 og delmål 2.2 under programkategori 13.50.

Kriterier for måloppnåelse

Kriterier for måloppnåelse for hvert enkelt Interreg-program finnes i de enkelte programdokumentene slik det er godkjent av norske myndigheter, samarbeidslandene og EU-kommisjonen, se www.interreg.no.

Hvert program har valgt fire eller fem av de elleve prioriterte satsingsområdene med utgangspunkt i en analyse av samfunnsutfordringene. Hvert Interreg-program formulerer arbeidsmål og styringsparametere for å vurdere måloppnåelse for disse. Aktivitetsindikatorer innrapporteres årlig, mens effektindikatorer rapporteres ved programmets avslutning. Alle programmene har utarbeidet egne evalueringsplaner som er godkjent av EU-kommisjonen.

Tildelingskriterier

Posten utgjør den statlige norske finansieringsandelen i de grenseregionale programmene og er godkjent gjennom programdokumentene av deltakerlandene og EU-kommisjonen. Midlene forvaltes av de deltakende fylkeskommunene og overføres til de fylkeskommuner som er sekretariat.

Tildelingskriteriene for prosjekter er definert for hvert enkelt program innenfor rammen av

EUs regelverk. Se www.interreg.no og EUs forordning for europeisk territorielt samarbeid, Regulation (EU) No 1299/2013. Programspesifikke tildelingskriterier og prosjekttildelinger besluttet av overvåkningskomiteene. Tildelingskriteriene er knyttet til i hvilken grad det enkelte prosjekt bidrar til å nå programmets mål. Prosjektet må dokumentere at det vil få varig betydning, også når det er avsluttet, og at aktivitetene er klart koblet til prosjektets mål og resultatindikatorer. Videre må prosjektene dokumentere at de er nyskapende innenfor sine samarbeidsområder, og at det internasjonale samarbeidet er nødvendig for å skape det ønskede resultatet.

Oppfølging og kontroll

Se Oppfølging og kontroll under kap. 553, post 60.

Budsjettforslag

Det foreslås en bevilgning på 45 mill. kroner på posten i 2017, som skal dekke de grenseregionale programmene Sverige-Norge, Nord og Kolartic ENI. Foreslått bevilgning til de grenseregionale programmene innebærer en reduksjon på 37 pst. fra 2016. ØKS og Botnia-Atlantica vil ikke få tildelt nasjonale midler under kap. 553, post 63 i 2017. Sverige-Norge får en reduksjon i nasjonal finansiering på 3 mill. kroner.

Post 65 Omstillingsprogrammer ved akutte endringer i arbeidsmarkedet, kan nyttes under kap. 553, post 60 og 63

Bevilgningen skal styrke næringsgrunnlaget og bidra til etablering av nye arbeidsplasser i kommuner/regioner som opplever vesentlig reduksjon i sysselsettingen. Bevilgningen skal bidra til å realisere hovedmål 2 og delmål 2.3 for programkategori 13.50.

Det viktigste kriteriet for måloppnåelse er antall arbeidsplasser som er etablert som følge av omstillingsarbeidet. Et annet kriterium er i hvilken grad omstillingsarbeidet har bidratt til å styrke næringsgrunnlaget, slik at kommunen/regionen framstår som mer robust og har en mer variert næringsstruktur. Et tredje kriterium er om bevilgningen har bidratt til å styrke utviklingsveien i området i løpet av omstillingsperioden. Departementet vil årlig rapportere på antall arbeidsplasser som er etablert. De to andre kriteriene vil bli belyst gjennom evalueringer.

Departementet ber årlig fylkeskommunene sende skriftlige innspill om kommuner og regio-

ner som opplever stor reduksjon i antall sysselsatte i hjørnesteinsbedrifter/-næringer. Disse innspillene legges til grunn for fylkesfordelingen av rammen.

I særskilte situasjoner kan det i tillegg være behov for en ekstraordinær statlig innsats. Det viktigste kriteriet for statlig ekstrainsats er omfanget av reduksjonen i sysselsettingen i kommunen/regionen. Dette gjelder både reduksjonen i absolute tall og den prosentvise nedgangen av den totale sysselsettingen. Videre vil det legges vekt på reduksjonen i den indirekte sysselsettingen, mulighetene for pendling innenfor den aktuelle bo- og arbeidsmarkedsregionen og den generelle arbeidsledigheten i kommunen/regionen.

Ordningen er landsdekkende.

Oppfølging og kontroll

Se Oppfølging og kontroll under kap. 553, post 60.

Omstillingsprogrammene evalueres etter endt omstillingsperiode for å få fram informasjon om resultater og samfunnseffekter av midlene.

Budsjettforslag

Det foreslås en bevilgning på 130 mill. kroner på posten i 2017. Dette er en økning på 20 pst. i forhold til tilsvarende formål i 2016. I omstillingsarbeidet er det viktig med et aktivt samarbeid mellom fylkeskommunene, Innovasjon Norge og omstillingskommunene. Departementet viderefører Innovasjon Norge som nasjonalt kompetanseorgan for lokalt omstillingsarbeid, og foreslår en bevilgning på 15 mill. kroner til Innovasjon Norge.

I tillegg foreslås det 20 mill. kroner i ekstraordinære omstillingsmidler til Sør-Varanger kommune, jf. Revidert nasjonalbudsjett for 2016.

Post 74 Nasjonale tiltak for klynger og innovasjonsmiljøer

Posten omfatter ordningene Norwegian Innovation Clusters og Bedriftsnettverk i regi av Innovasjon Norge, Regionsatsing i regi av Forskningsrådet og Inkubatorprogrammet i regi av Siva.

Bevilgningen skal bidra til velfungerende regionale næringsmiljøer. Departementet legger til grunn at dette er en viktig forutsetning for at omstillingsdyktige regioner skal realisere sitt verdiskapingspotensial for en størst mulig samlet nasjonal verdiskaping. Velfungerende næringsmiljøer er innovative og internasjonalt orienterte miljøer med bedrifter som er samarbeidsorienterte og omstillingsdyktige. Bevilgningen skal dermed

bidra til å realisere hovedmål 2 og delmål 2.1 for programkategori 13.50.

Bevilgningen fordeles på fire ordninger med egne mål:

Innovasjon Norges klyngeprogram Norwegian Innovation Clusters skal bidra til verdiskaping gjennom bærekraftig innovasjon. Målgruppen er klynger med nyetablerte og/eller umodne samarbeidsinitiativ og klynger med en etablert organisasjon med velutviklede tjenester, partnere og oppnådde resultater fra samarbeidsprosjekter.

Innovasjon Norges Bedriftsnettverk skal styrke bedriftenes ressursgrunnlag, innovasjonsevne og konkurransekraft og øke verdiskapingen. Målgruppen er etablerte og vekstkraftige små og mellomstore bedrifter i alle bransjer, sektorer og landsdeler, som ønsker å etablere forpliktende strategisk og markedsrettet/kommersielt samarbeid med andre bedrifter.

Sivas Inkubatorprogram skal gi økt nasjonal verdiskaping gjennom effektivt å identifisere, videreutvikle og kommersialisere gode idéer til nye vekstbedrifter, og gi ny vekst i etablerte virksomheter. Målgruppen er sterke innovasjonsmiljøer og næringsaktører som har inkubasjon som en vesentlig aktivitet. Dette omfatter forskningsparker, kunnskapsparker, inkubatorer, større industribedrifter og andre næringsaktører.

Forskningsrådets Regionsatsing (tidligere VRI) skal gi økt innovasjon og verdiskaping i næringslivet gjennom økt samhandling regionalt mellom FoU-institusjoner, bedrifter og regionale myndigheter. Målgruppen er bedrifter i næringsmiljøer med liten eller ingen erfaring fra samarbeid med forskningsmiljøer.

Kriterier for måloppnåelse

De mest sentrale kriteriene for måloppnåelse i Norwegian Innovation Clusters og Bedriftsnettverk er effektdata på verdiskaping i deltakerbedriftene. I tillegg måles begge programmene på innovasjonsevne, utvikling av samarbeid og ringvirkninger regionalt.

Den mest sentrale styringsparameteren for Sivas Inkubatorprogram er omsetningsvekst i bedriftene som er knyttet til inkubatorene. Siva rapporterer denne informasjonen årlig.

De mest sentrale kriteriene for måloppnåelse for Regionsatsing hos Forskningsrådet, er økt antall nye bedrifter som inngår samarbeid med forskningsmiljøer for å utvikle nye produkter og prosesser. Regionsatsing skal bidra til mer velfungerende næringsmiljøer ved å styrke nettverkene mellom forskningsmiljøene og næringslivet regio-

nalt og øke mobiliteten mellom forskning og næringsliv. Satsingen skal få bedrifter som allerede driver med forskningsbasert innovasjon til ytterligere å øke sin anvendelse av forskningsbasert kunnskap i sin forretningsutvikling. Et resultat skal være økt geografisk spredning i bruken av forskningsprogrammer.

Tildelingskriterier

Innovasjon Norge, Siva og Forskningsrådet har utarbeidet tildelingskriterier for det enkelte program, som inngår i programplanene.

Norwegian Innovation Clusters vurderer alle prosjekter i en nasjonal konkurranse etter 6 faste kriterier: 1) klyngens ressurser, 2) relasjoner til eksterne partnere, 3) klyngens posisjon og potensial, 4) eierskap og lederskap, 5) strategier og effektspotensial og 6) gjennomføringsevne.

Bedriftsnettverk vurderer alle prosjektene etter kriteriene: 1) klart mål om styrket innovasjonsevne og vekstkraft gjennom strategisk samarbeid med andre bedrifter, 2) gjennomføringsevne, 3) synlig behov og potensial for samarbeid, 4) minimum 3 deltakere og maksimalt 30, hvor halvparten må være små og mellomstore bedrifter, 5) klart definert innovasjonsinnhold og internasjonalt nivå og 6) forankring i ledelse og styrer.

Sivas Inkubatorprogram vurderer alle prosjektene etter kriteriene: 1) eierskap, 2) kritisk masse (bedrifter og idéer), 3) kompetanse og finansiering, 4) strategisk viktige samarbeidsaktører, 5) hvilken rolle har inkubatoren i det regionale og nasjonale økosystemet for bedrifter og gründere og 6) oppnådde resultater (for etablerte).

Regionsatsing vurderer prosjektene, som først er innstilt av fylkeskommunene, etter kriteriene: 1) strategisk innretning, 2) forventede effekter, 3) kvalitet og effektivitet i gjennomføring, 4) kjønn, 5) internasjonalisering, 6) kommunikasjon og 7) bærekraft.

Oppfølging og kontroll

Departementet tildeler midlene til Siva, Innovasjon Norge og Forskningsrådet, som tilskudd uten krav om tilbakebetaling. Det innebærer at Siva, Innovasjon Norge og Forskningsrådet kan disponere midlene uavhengig av bevilgningsår. Innovasjon Norge og Siva mottar årlige oppdragsbrev og Forskningsrådet mottar årlige tildelingsbrev fra departementet. Her framkommer departementets mål, krav og forventninger til programvirksomheten og forvaltningen av budsjettmid-

lene. Departementet mottar årsrapport fra hver aktør, og i tillegg avholdes det to styringsmøter i året med hver aktør hvor hhv. Innovasjon Norge, Siva og Forskningsrådet rapporterer på aktiviteten og eventuelle avvik fra vedtatte planer.

Budsjettforslag

Det foreslås en bevilgning på 243 mill. kroner på posten i 2017. Dette er en økning på om lag 18 pst. i forhold til bevilgningen i 2016. Midlene fordeles med 107,8 mill. kroner til Norwegian Innovation Clusters og Bedriftsnettverk i Innovasjon Norge, som er en økning på 15 mill. kroner fra 2016. Det settes av 80 mill. kroner til Regionsatsing i Forskningsrådet og 55,2 mill. kroner til Inkubatorprogrammet i Siva.

Tidligere ble det stilt krav om fylkeskommunal medfinansiering i VRI-programmet. Denne praksisen videreføres ikke i Forskningsrådets Regionsatsing. Fylkeskommunene har mulighet til å støtte ordningen med egne midler.

Norwegian Innovation Clusters og Bedriftsnettverk finansieres også av Nærings- og fiskeridepartementet. Inkubatorprogrammet finansieres også av Nærings- og fiskeridepartementet og Landbruks- og matdepartementet. Regionsatsingen finansieres også av Landbruks- og matdepartementet og Kunnskapsdepartementet.

Post 76 Utviklingsprogram for byregioner og internasjonalt samarbeid, kan overføres

Under denne posten finansierer departementet Utviklingsprogrammet for byregioner (Byregionprogrammet) og norsk deltakelse i Interreg-programmer i større europeiske regioner (transnasjonale programmer); Østersjøen, Nordsjøen, Nordlig Periferi og Arktis, samt de all-europeiske Interreg Europe, ESPON og INTERACT, og annet internasjonalt samarbeid.

Bevilgingen skal bidra til økonomisk vekst og samarbeid i byregioner og over landegrensar, og dermed til å realisere hovedmål 2 og delmål 2.2 for programkategori 13.50.

Målet for Byregionprogrammet er at det skal bidra til å styrke vekstkraften i byregionene som er med i programmet og til økt kunnskap om betydningen av samspillet mellom by og omland.

Målet med Interreg er smart, bærekraftig og inkluderende vekst og sosial integrasjon gjennom samarbeid over landegrensene. De transnasjonale Interreg-programmene jobber med utfordringer som krever deltakelse fra flere land, som miljø- og klimautfordringer, bærekraftig transport- og kom-

munikasjon og internasjonale verktøy for innovasjon, forskning og utvikling. De all-europeiske programmene har vekt på politikktutvikling, analyse og erfaringsoverføring. Se nærmere omtale av Interreg under post 63 Grenseregionale Interreg-program.

Kriterier for måloppnåelse

Kriteriene for måloppnåelse i Byregionprogrammet er utvikling og iverksetting av strategier og tiltak i byregionene som fremmer økonomisk vekst i regionene. Måloppnåelse vurderes både med utgangspunkt i målene for den enkelte byregions regionalt forankrede prosjekt i programmet, som er nedfelt i programsøknadene, og de overordnede målene for programmet.

Kriteriene for måloppnåelse innenfor Interreg er unike for hvert program, se omtale under post 63 Grenseregionale Interreg-program.

Tildelingskriterier

Departementet behandlet søknader om deltakelse i Byregionprogrammet for hele programperioden våren 2015. Aktuelle søkere var by- og regionsenterkommuner sammen med en eller flere omlandskommuner. Søkere skulle ha gjennomført en helhetlig samfunnsanalyse for å belyse styrker og utfordringer i det økonomiske samspillet mellom kommunene. Tildeling ble gjort på grunnlag av søkerregionens egen vurdering av sammenheng mellom funn i samfunnsanalysen, valg av prioritert tema for arbeidet i byregionen, vurdering av temaets relevans for utviklingsmulighetene i regionen, kobling til planarbeidet og forholdet til programmets overordnede mål. Departementet vil ikke behandle nye søknader om deltakelse i programmet.

Den statlige norske finansieringsandelen i Interreg-programmene for større europeiske regioner er godkjent gjennom programdokumentene av deltakerlandene og EU-kommisjonen. Forvaltningen av midlene er lagt til ulike europeiske myndighetsorganer i land innenfor programområdene. Tildelingskriteriene for Interreg-programmene er definert for hvert enkelt program innenfor rammen av EUs regelverk. Se omtale under post 63 Grenseregionale Interreg-program.

Oppfølging og kontroll

For Byregionprogrammet gjennomfører departementet ordinær tilskuddsforvaltning med rapportering og kontroll før utbetaling. I tillegg gjennom-

føres det en evaluering av Byregionprogrammet som skal være avsluttet høsten 2018.

Midlene til Interreg disponeres av nasjonale og regionale representanter fra programlandene. Oppfølging og kontroll av midlene skjer i tråd med EUs regelverk.

Budsjettforslag

Det foreslås en bevilgning på 54 mill. kroner på posten i 2017, hvorav 24 mill. kroner til Byregionprogrammet og 30 mill. kroner til deltakelse i Interreg-programmene. Dette er en reduksjon på om lag 17 pst. sammenlignet med 2016.

Bevilgningen på 30 mill. kroner til deltakelse i Interreg-programmene skal dekke deltakelse i Interreg-programmene Nordlig Periferi og Arktis, Østersjøen, Nordsjøen, ESPON, Interreg Europe og INTERACT. Dette innebærer en reduksjon på

7,3 mill. kroner. I den foreslåtte tildelingen inngår 500 000 danske kroner til driftstilskudd til Nordisk Atlantsamarbejde (NORA), en organisasjon under Nordisk Ministerråds regionalpolitiske samarbeidsprogram, og 31 000 euro til en nasjonal kontingent for deltakelse i OECD LEED. Det foreslås videre å tildele 700 000 kroner til videre arbeid med etablering av et arktisk nettverk med base i Tromsø. Nettverket skal styrke utviklingen av en arktisk regionalpolitikk, og bidra til mer synergi, koordinering og samarbeid på tvers av nasjonale og internasjonale programmer, prosjekter og aktører i nordområdene.

Bevilgning på 24 mill. kroner til Utviklingsprogrammet for byregioner er 3,7 mill. kroner lavere enn signalisert ved oppstarten av programmet. Departementet vil be byregionene om å slutføre prosjektene innenfor den rammen de nå blir tildelt.

Kap. 554 Kompetansesenter for distriktsutvikling

(i 1 000 kr)

Post	Betegnelse	Regnskap		Forslag
		2015	Saldert budsjett 2016	2017
01	Driftsutgifter	25 443	26 859	27 729
	Sum kap. 0554	25 443	26 859	27 729

Post 01 Driftsutgifter

Bevilgningen skal dekke lønn og øvrige driftsutgifter samt utvikling av ny kunnskap, kompetanseoppbygging og informasjonstiltak i Kompetansesenter for distriktsutvikling (Distriktssenteret). Distriktssenteret skal bidra til å nå regional- og distriktpolitiske mål gjennom å hente inn, systematisere og formidle erfarings- og forskningsbasert kunnskap om lokal samfunnsutvikling. Senteret skal bistå aktører lokalt og regionalt i deres arbeid med lokal samfunnsutvikling, for å oppnå inkluderende og vekstkraftige lokalsamfunn i områder med særlige distriktsutfordringer. Arbeidet er i hovedsak knyttet til delmål 1.2.

Rapport

Distriktssenteret har i 2015 og 2016 fortsatt arbeidet med å styrke kvaliteten og kapasiteten i det analytiske arbeidet. Som et ledd i kunnskapsutviklingen har Distriktssenteret bestilt flere utredninger. Et eksempel er rapporten *Kommunalt tilflyttings- og inkluderingsarbeid*, der UNI Research

Rokkansenteret har undersøkt hvordan kunnskapen Distriktssenteret har formidlet knyttet til tilflytting og inkludering blir tatt i bruk av målgruppene. Videre har Distriktssenteret utgitt et læringshefte om utviklingskapasitet som gir konkrete tips om hvordan kommuner kan målrette og organisere utviklingsarbeidet sitt. Distriktssenteret har vektlagt å utvikle kunnskap som kommunene og øvrige brukere kan anvende i sitt arbeid med lokal samfunnsutvikling. En fullstendig oversikt over bestilte og gjennomførte utredninger finnes på www.distriktssenteret.no.

Distriktssenteret har også hatt en sentral rolle i arbeidet med Utviklingsprogrammet for byregioner, gjennom etablering og drift av et nasjonalt læringsnettverk mellom deltakerne i programmet.

I 2015 og 2016 har Distriktssenteret arbeidet med kommunereformen. De har innhentet eksempler fra kommunene sitt arbeid med utredninger, innbyggermedvirkning og intensjonsavtaler. Videre har Distriktssenteret formidlet kunnskap som vil være relevant for kommuner i fasen etter at de har vedtatt sammenslåing og skal starte planleggingen av sin nye kommune.

Budsjettforslag

Det foreslås en bevilgning på 27,7 mill. kroner på posten i 2017. Dette er en økning på 3 pst. fra saldert budsjett for 2016. I forbindelse med innføring av en forenklet modell for premiebetaling til Statens pensjonskasse foreslås det å øke bevilgningen på posten med 2,4 mill. kroner som kompensasjon for anslåtte økte utgifter. Se nærmere om modellen i Del I Innledende del pkt. 5.6. Uten kompensasjon får Distriktssenteret et kutt på 1,6 mill. kroner, det vil si et kutt på 6 pst. Bevilgningen til Distriktssenteret skal dekke alle driftsoppgaver, herunder innkjøp av forskning og utredninger. Distriktssenteret skal drive faglige

nettverksarenaer for kommuner, fylkeskommuner og andre aktører om lokalt utviklingsarbeid. Lokal samfunnsutvikling vil være en viktig oppgave også i 2017. Distriktssenteret skal være et knutepunkt for kunnskapsutvikling og formidling om lokal samfunnsutvikling. I tillegg skal Distriktssenteret fortsatt drive det nasjonale læringsnettverket i Utviklingsprogrammet for byregioner, og ved behov, bidra med sin kompetanse i kommune-reformen.

Departementet foreslår at bevilgningen på posten kan overskrides mot tilsvarende merinntekt på kap. 3554, post 01, jf. forslag til romertallsvedtak.

Programkategori 13.60 Samiske formål

Utgifter under programkategori 13.60 fordelt på kapitler

(i 1 000 kr)					
Kap.	Betegnelse	Regnskap 2015	Saldert budsjett 2016	Forslag 2017	Pst. endr. 16/17
560	Sametinget	282 829	285 024	307 317	7,8
561	Tilskudd til samiske formål	15 188	15 476	14 071	-9,1
562	Gáldu – Kompetansesenteret for urfolks rettigheter	5 418	5 200		-100,0
563	Internasjonalt reindriftssenter	7 717	8 405	8 555	1,8
	Sum kategori 13.60	311 152	314 105	329 943	5,0

Inntekter under programkategori 13.60 fordelt på kapitler

(i 1 000 kr)					
Kap.	Betegnelse	Regnskap 2015	Saldert budsjett 2016	Forslag 2017	Pst. endr. 16/17
3562	Gáldu – Kompetansesenteret for urfolks rettigheter	2 300	2 042		-100,0
3563	Internasjonalt reindriftssenter	3 866	2 901	2 967	2,3
	Sum kategori 13.60	6 166	4 943	2 967	-40,0

Ansvarsområder

Samene er anerkjent som urfolk i Norge. Grunnloven § 108 og sameloven er de nasjonale rettsgrunnlagene for samepolitikken. I tråd med Grunnloven har regjeringen som mål å legge til rette for at samene kan sikre og utvikle sitt språk, sin kultur og sitt samfunnsliv. Norge har også en rekke folkerettslige forpliktelser som legger føringer for samepolitikken. ILO-konvensjon nr. 169 om urfolk og stammefolk i selvstendige stater og FNs konvensjon om sivile og politiske rettigheter artikkel 27 er sentrale i denne sammenheng.

Sametinget er samenes folkevalgte organ og regjeringens viktigste premissleverandør og dialogpartner i samepolitiske spørsmål. Regjeringen bygger videre på de institusjonelle og rettslige rammene som allerede er lagt for samepolitikken.

Regjeringen er ikke ansvarlig for Sametingets politiske virksomhet eller vedtakene som Sametinget gjør som politisk organ. Hver enkelt statsråd har imidlertid et konstitusjonelt ansvar for bevilgninger gitt over budsjettet til vedkommende departement.

Alle departementer har ansvar for å følge opp den statlige politikken overfor samene innenfor egen sektor. Kommunal- og moderniseringsdepartementet har ansvaret for samordning av den statlige politikken som berører samene i Norge, og skal arbeide for helhet og sammenheng i politikken, på tvers av sektorer og forvaltningsnivåer.

Det er statens ansvar å sikre at hensynet til samene blir ivaretatt. Samtidig legger staten til grunn at kommuner og fylkeskommuner på eget initiativ, og som en del av lokaldemokratiet, også

følger opp aktuelle forpliktelser overfor de samiske innbyggerne.

Utviklingstrekk og utfordringer

Flere og flere barn vokser i dag opp med en selvfølkelig samisk identitet, og det samiske har blitt en mer synlig del av det offisielle Norge.

Den demografiske utviklingen viser en befolkningsnedgang i en rekke tradisjonelle samiske områder og en økning i antall samer i større byer og tettsteder. Endringene i hvor samer bor byr på nye utfordringer. Flere kommuner har fått et større ansvar for å imøtekomme den samiske befolkningens behov og sikre gode og likeverdige tjenester til alle.

De samiske språkene er små og sårbare. Dette gjelder særlig sørsamisk og lulesamisk, som er klassifisert som alvorlig truede språk. Arbeidet med kommunereformen kan føre til endringer i kommunegrensene også i forvaltningsområdet for samisk språk.¹¹ Regjeringen er opptatt av å ta vare på samiske språk, og vektlegger at samiske språkbrukere ikke skal komme dårligere ut som følge av endringer i kommuneinndelingene. Det er gjort nærmere rede for dette i Prop. 95 S (2013–2014) *Kommuneproposisjonen 2015*.

¹¹ Forvaltningsområdet for samisk språk består av Karasjok, Kautokeino, Nesseby, Porsanger og Tana kommuner i Finnmark, Kåfjord og Lavangen kommuner i Troms, Tysfjord kommune i Nordland, og Snåsa og Røyrvik kommuner i Nord-Trøndelag.

Mål og rapportering, strategier og tiltak

Tabell 6.9 Mål for programkategori 13.60 Samiske formål

Hovedmål	Delmål
1. Samene kan sikre og utvikle sitt språk, sin kultur og sitt samfunnsliv	1.1. Et samfunn der samiske språk er levende i bruk 1.2. Bidra til gode og likeverdige tjenester for samiske brukere 1.3. Bidra til å bevare og utvikle samisk næringsliv
2. Samene deltar i offentlige beslutningsprosesser	2.1. Konsultasjonsordningen gjennomføres på en effektiv måte og i tråd med ordningens formål 2.2. Økt kunnskap i forvaltningen og i samfunnet om samiske rettigheter, samisk kultur og samisk samfunnsliv

Hovedmål 1 Samene kan sikre og utvikle sitt språk, sin kultur og sitt samfunnsliv

Mye tyder på at styrking av samiske språk og samiske institusjoner er viktig for å bekrefte og støtte samisk identitet og tilstedeværelse. Økt kunnskap om samer og samiske forhold i samfunnet kan motvirke diskriminering, stereotypier og negative holdninger. Det er derfor viktig å støtte opp om tiltak som kan gi kunnskap om samiske forhold.

Rapport

Handlingsplan for samiske språk har satt fokus på de samiske språkene på ulike samfunnsområder, særlig innenfor opplæring og utdanning, offentlig tjeneste- og omsorgsyting og bruk og synliggjø-

ring av samiske språk i offentlig sammenheng. Handlingsplanens virketid er forlenget til ut 2017.

I utviklingen av en helhetlig samepolitikk er det viktig å se samiske spørsmål i et felles nordisk perspektiv. Forhandlinger mellom delegasjoner fra Finland, Norge og Sverige om en nordisk samekonvensjon startet opp i 2011. Sametinget og departementene kom våren 2014 til enighet om mandatet for de videre forhandlingene. Finland har formannskapet for forhandlingene i 2016.

I september 2014 satte Regjeringen, i samarbeid med Sametinget, ned et utvalg som skal se på lovverk, tiltak og ordninger for de samiske språkene i Norge. Utvalget leverte en delrapport om kommunenes forpliktelser og struktur knyttet til samiske språk 15. februar 2016. I oktober 2016 leverer utvalget sin endelige rapport til Kommunal- og moderniseringsdepartementet.

Strategier og tiltak

Regjeringen vil høsten 2016, i dialog og konsultasjoner med Sametinget, starte opp arbeidet med å følge opp rapporten fra samisk språkutvalg. Regjeringen vil vurdere spørsmålet om kommunenes merkostnader til tospråklighet i lys av utvalgets rapport og anbefalinger. Aktuelle tiltak for samiske språk vil også bli vurdert i lys av arbeidet med kommunereformen. Utvalgets rapport vil bli sendt på høring.

Regjeringen er opptatt av maktspredning, og å begrense statlig detaljstyring. Det er et viktig demokratisk prinsipp at de som erfarer konsekvensene av de politiske beslutningene, også selv får mulighet til å øve innflytelse på politikken som vedkommer dem. Sametinget har i dialog med Kommunal- og moderniseringsdepartementet vist til at dagens budsjetteringsordning, med tildelinger over flere departementers budsjetter, oppleves som krevende for Sametinget som folkevalgt organ. Kommunal- og moderniseringsdepartementet har arbeidet med et utkast til rapport med vurdering av fordeler og ulemper ved ulike budsjetteringsmodeller. Denne ble oversendt Sametinget høsten 2016. Med utgangspunkt i rapporten vil Regjeringen, i konsultasjoner med Sametinget, vurdere om det bør innføres en ny budsjetteringsmodell for Sametinget.

Hovedmål 2 Samene deltar i offentlige beslutningsprosesser

Det er et sentralt politisk mål at samene skal ha reell innflytelse på beslutninger som gjelder dem selv. Når det gjelder forhold som i det vesentligste bare berører samene, er det naturlig å overlate til Sametinget å fatte avgjørelsene. Aktuelle eksem-

pler er bevaring og revitalisering av samiske språk og arbeidet med å samle inn og sikre samisk tradisjonell kunnskap. I saker der det kreves at statlige myndigheter må stå for avveining av interesser og ta en endelig beslutning, er det viktig å sørge for en reell involvering av samer og samiske interesser i forkant av beslutningen.

Gjennom Prosedyrer for konsultasjoner mellom statlige myndigheter og Sametinget er statlige myndigheter forpliktet til å konsultere Sametinget når det overveies å innføre lover eller tiltak som kan påvirke samiske interesser direkte. Formålet er å oppnå enighet.

Rapport

Kommunal- og moderniseringsdepartementet gir veiledning om tolkning av konsultasjonsprosedyrene og gjennomføringen av konsultasjoner. Konsultasjonsprosedyrene har bidratt til å styrke dialogen og samarbeidet mellom regjeringen og Sametinget. Ikke alle konsultasjoner resulterer i enighet, men prosedyrene sikrer at de statlige myndighetene blir kjent med og må vurdere Sametingets synspunkter.

Strategier og tiltak

Regjeringen vil bevare konsultasjonsordningen og er opptatt av at konsultasjonsprosedyrene skal fungere konstruktivt og effektivt. Kommunal- og moderniseringsdepartementet konsulterer med Sametinget om Samerettsutvalgets forslag til nye konsultasjonsregler i NOU 2007: 13 *Den nye same retten*. I Meld. St. 22 (2015–2016) om nye folkevalgte regioner er det varslet at Regjeringen arbeider med å forankre konsultasjonsplikten i lov, også for kommuner og fylkeskommuner.

Kap. 560 Sametinget

(i 1 000 kr)				
Post	Betegnelse	Regnskap 2015	Saldert budsjett 2016	Forslag 2017
50	Sametinget	277 634	279 679	301 897
54	Samefolkets fond	5 195	5 345	5 420
	Sum kap. 0560	282 829	285 024	307 317

Vedrørende 2016: Ved Stortingets vedtak av 17. juni 2016 ble post 50 økt med 1 mill. kroner til 280,679 mill. kroner, jf. Prop. 122 S og Innst. 400 S (2015–2016).

Post 50 Sametinget

I tillegg til Kommunal- og moderniseringsdepartementets bevilgninger gis det bevilgninger til Sametinget over en rekke departementers budsjetter. For en samlet oversikt over bevilgninger til Sametinget vises det til publikasjonen *Bevilgninger til samiske formål i statsbudsjettet 2017*.

Grunnbevilgningen skal blant annet dekke driften av det politiske arbeidet og administrasjonen i Sametinget, i tillegg til kommunenes og fylkeskommunenes merkostnader ved oppfølging av samelovens språkregler.

Regjeringen legger fram en stortingsmelding om Sametingets virksomhet for Stortinget hvert år. Sametingets egen årsmelding legges ved stortingsmeldingen. Meldingen om Sametingets virksomhet i 2015 rapporterer om Sametingets bruk av midler bevilget over statsbudsjettet.

Budsjettforslag

Det foreslås at bevilgningen på posten økes med 800 000 kroner mot en tilsvarende reduksjon av kap. 500, post 22 Forskning, jf. omtale under kap. 500, post 22. Midlene har tidligere vært avsatt til forskning på Sametingsvalg.

Videre foreslås det å øke bevilgningen på posten med 1,6 mill. kroner mot en tilsvarende reduksjon av kap. 561, post 50 Samisk høgskole, jf. omtale under kap. 561, post 50.

Det foreslås å øke bevilgningen på posten med 3,2 mill. kroner til Sametingets merkostnader til gjennomføring av sametingsvalget i 2017.

For 2017 inngår kun en tredjedel av Sametingets budsjett, tilsvarende den delen av bevilgningen som Sametinget bruker på administrative

utgifter, i beregningsgrunnlaget for avbyråkratiserings- og effektiviseringsreformen.

I forbindelse med innføring av en forenklet modell for premiebetaling til Statens pensjonskasse (SPK) foreslås det å øke bevilgningen på posten med 11,2 mill. kroner som kompensasjon for anslåtte økte utgifter. Se nærmere om modellen i del I Innledende del pkt. 5.6.

Samlet foreslås det å øke bevilgningen med 22,2 mill. kroner til 301,9 mill. kroner inkludert endringer som følge av avbyråkratiserings- og effektiviseringsreformen og prisjustering.

Post 54 Samefolkets fond

Tilskuddet skal gå til ulike tiltak som styrker og bidrar til revitalisering av samiske språk og samisk kultur. Midlene skal ikke brukes til individuelle erstatninger. Sametinget er selv ansvarlig for å sette opp kriterier for måloppnåelse.

Det er Sametinget som forvalter bevilgningen og fastsetter nærmere retningslinjer og prioriteringer for forvaltningen av tilskuddsmidlene i samsvar med overordnet mål for ordningen. Sametinget kan beslutte at ubrukte midler ett år, helt eller delvis, overføres til neste års budsjett.

Vedtak om tilskudd under ordningen kan påklages i samsvar med forvaltningslovens bestemmelser og behandles i samsvar med same洛vens § 2-12 femte ledd. Sametinget rapporterer om bruken av midlene i Sametingets årsmelding.

Bevilgningen i 2015 utgjorde 5,2 mill. kroner. Nærmere redegjørelse for bruken av midlene vil bli gitt i meldingen om Sametingets virksomhet 2015.

Det foreslås en bevilgning på 5,4 mill. kroner i 2017.

Kap. 561 Tilskudd til samiske formål

(i 1 000 kr)

Post	Betegnelse	Regnskap		Forslag
		2015	Saldert budsjett 2016	2017
50	Samisk høgskole	5 494	5 588	4 038
51	Divvun	5 794	6 888	6 949
72	Samisk språk, informasjon m.m.	3 900	3 000	3 084
	Sum kap. 0561	15 188	15 476	14 071

Vedrørende 2016: Ved Stortingets vedtak av 17. juni 2016 ble post 50 redusert med 1 mill. kroner til 4,588 mill. kroner, jf. Prop. 122 S og Innst. 400 S (2015–2016).

Post 50 Samisk høgskole

Bevilgningen går til drift av Faglig analysegruppe for samisk statistikk og Samiske veivisere.

Samisk høgskole utfører enkelte oppgaver på oppdrag fra Kommunal- og moderniseringsdepartementet. Høgskolen fungerer som sekretariat for Faglig analysegruppe for samisk statistikk og for ordningen med Samiske veivisere. En evaluering av Faglig analysegruppe for samisk statistikk og deres publikasjon «Samiske tall forteller» ble ferdigstilt høsten 2015. Departementet har dialog med høgskolen og Sametinget om en plan for det videre arbeidet til analysegruppa på bakgrunn av evalueringen.

Pilotprosjektet Samisk tradisjonell kunnskap – Árbiediehtu ble etablert i 2008 og har vært finansiert av Sametinget og Kommunal- og moderniseringsdepartementet. Prosjektet har ligget under Samisk høgskole og ble avsluttet første halvår 2016. Arbeidet med tradisjonell kunnskap har sin bakgrunn i Norges forpliktelser i henhold til FNs Konvensjon om biologisk mangfold (artiklene 8j og 10c) og til dels også UNESCOs Konvensjon om immateriell kunnskap. Statens ansvar for å følge opp de folkerettslige forpliktelsene består selv om Árbiediehtu-prosjektet er avsluttet.

Som følge av at pilotprosjektet Samisk tradisjonell kunnskap – Árbiediehtu ble avsluttet i første halvår 2016, foreslås det å redusere bevilgningen på posten med 1,6 mill. kroner mot en tilsvarende økning på kap. 560, post 50 Sametinget, jf. omtale under kap. 560, post 50.

Det foreslås en bevilgning til Samisk høgskole på 4 mill. kroner i 2017 til dekning av utgifter til Faglig analysegruppe og Samiske veivisere.

Post 51 Divvun

Bevilgningen skal benyttes til drift av Divvun, språkteknologisenteret ved Universitetet i Tromsø. Moderne språkteknologi er en forutsetning for at samiske språk skal kunne overleve som bruksspråk i dagens samfunn.

I 2015 har Divvun lansert et tekst-til-tale-system for nordsamisk, som gjør det mulig å få lest opp nordsamisk tekst fra en datamaskin. Divvun har også lansert nye, oppdaterte stavekontroller for sør-, lule- og nordsamisk. Høsten 2015

startet Divvun opp et arbeid for å utvikle et grammatikkprogram for nordsamisk som gir samiske språkbrukere de samme teknologiske muligheter som norske språkbrukere har. I tillegg har Divvun jobbet videre med blant annet samisk tastatur for mobil og nettbrett.

Divvun vil jobbe videre med utviklingen av et program for grammatikkontroll på nordsamisk. De vil også jobbe videre med å oppdatere og forbedre stavekontroller og å utvikle ny teknologi.

Det foreslås en bevilgning på 6,9 mill. kroner i 2017.

Post 72 Samisk språk, informasjon m.m.

Formålet med tilskuddsordningen er å styrke bruken av samiske språk ved å legge bedre til rette for bruk av samisk i det offentlige, øke antallet samiske språkbrukere, gi mer informasjon på samisk og øke informasjon om samiske forhold. Mottakerne av tilskuddet er Fylkesmannen i Nordland og Østsamisk museum. Fylkesmannen i Nordland har ansvar for å forvalte midlene til flere av tiltakene i Handlingsplan for samiske språk. Midlene gis til språktiltak, med særlig vekt på sør- og lulesamisk. Østsamisk museum får tilskudd til sitt prosjekt Skoltesamisk språk over grenser.

Kriterier for måloppnåelse er antall gjennomførte prosjekter og tiltak og antall deltakere på tilskuddsmottakernes ulike arrangementer og kurs.

Kravene til bruk av tilskuddet framkommer i tilskuddsbrevene. Tilskuddsmottakerne leverer rapport og regnskap innen 31. mars påfølgende år.

I fordelingen av midlene for 2015 ble tiltak for sør- og lulesamisk språk prioritert med 2,4 mill. kroner. I tillegg ble det gitt midler til utvikling av en samisk forvaltningsordbok ved Universitetet i Tromsø og til Østsamisk museums prosjekt Skoltesamisk språk over grenser.

I 2015 ble det gjennomført en evaluering av tiltak for styrking av samiske språk i de sør-, lule- og markasamiske områdene som administreres av Fylkesmannen i Nordland. Tiltakene i Handlingsplan for samiske språk forlenges ut 2017. Videre organisering av tiltak for samiske språk vil bli vurdert i oppfølgingen av rapporten fra samisk språkutvalg, og i konsultasjoner med Sametinget.

Det foreslås en bevilgning på 3,1 mill. kroner i 2017.

Kap. 562 Gáldu – Kompetansesenteret for urfolks rettigheter

(i 1 000 kr)

Post	Betegnelse	Regnskap 2015	Saldert budsjett 2016	Forslag 2017
01	Driftsutgifter	3 157	3 158	
21	Spesielle driftsutgifter, <i>kan overføres</i>	2 261	2 042	
	Sum kap. 0562	5 418	5 200	

Gáldu – Kompetansesenteret for urfolks rettigheter – er en faglig selvstendig institusjon som vedtar egne mål og resultatkrav innenfor de rammene som Kommunal- og moderniseringsdepartementet fastsetter. Styret er senterets øverste organ.

I forbindelse med opprettelsen av Norges nasjonale institusjon for menneskerettigheter (NIM), som er underlagt Stortinget, har det vært en prosess med å se nærmere på tilknytningen og samarbeidet med Gáldu for å ivareta kompetansen på urfolksrettigheter, jf. Innst. 216 L (2014–2015) *Innstilling fra Stortingets presidentskap om lov om Norges nasjonale institusjon for menneskerettigheter*. Regjeringen foreslår at Gáldu blir en integrert del av NIM fra 1. januar 2017. Det er lagt til grunn i kommunikasjonen mellom departementet og Stortingets presidentskap at samtlige ansatte overføres til NIM, og at de fortsetter å være lokalisert i Kautokeino.

Post 01 Driftsutgifter

Gáldu arbeider med fornyelse av sin nettportal for informasjon om urfolksrettigheter, galdu.org, for å nå ut til ulike målgrupper. Gáldu gir ut tidsskriftserien Gáldu Čála – et tidsskrift som er et referanseverk for forskere, studenter og andre som arbeider

med aktuelle samerettslige eller urfolksrettslige problemstillinger. Gáldu deltar aktivt i internasjonale mekanismer, herunder FNs Permanente Forum for urfolksspørsmål (UNPFII) og Ekspertmekanismen for urfolksrettigheter (EMRIP). Forøvrig arrangerer Gáldu seminarer, holder foredrag og deltar i nettverk for å samle inn og systematisere kunnskap på feltet urfolksrettigheter.

I forbindelse med forslaget om å integrere Gáldu i NIM fra 1. januar 2017, foreslås det at bevilgningen på posten på 3,2 mill. kroner overføres til Finansdepartementets kap. 45 Nasjonal institusjon for menneskerettigheter, post 01 Driftsutgifter.

Post 21 Spesielle driftsutgifter, kan overføres

Posten har dekket utgifter knyttet til eksternt finansierte prosjekter som finansieres fra kap. 3562, post 02.

Som følge av forslaget om å integrere Gáldu i NIM fra 1. januar 2017, foreslås det ikke bevilgning på denne posten, jf. omtale under kap. 3562, post 02.

Kap. 3562 Gáldu – Kompetansesenteret for urfolks rettigheter

(i 1 000 kr)

Post	Betegnelse	Regnskap 2015	Saldert budsjett 2016	Forslag 2017
02	Diverse inntekter	2 300	2 042	
	Sum kap. 3562	2 300	2 042	

Post 02 Diverse inntekter

Posten omfatter blant annet tilskudd fra Utenriksdepartementet og eksternt finansierte prosjekter. Tilhørende utgifter føres på kap. 562, post 21.

Det foreslås ikke bevilgning på posten, jf. omtale under kap. 562, post 21.

Kap. 563 Internasjonalt reindriftssenter

(i 1 000 kr)

Post	Betegnelse	Regnskap 2015	Saldert budsjett 2016	Forslag 2017
01	Driftsutgifter	5 188	5 854	5 946
21	Spesielle driftsutgifter, <i>kan overføres</i>	2 529	2 551	2 609
	Sum kap. 0563	7 717	8 405	8 555

Internasjonalt reindriftssenter i Kautokeino er en faglig selvstendig institusjon som vedtar egne mål og resultatkrav innenfor de rammene som Kommunal- og moderniseringsdepartementet fastsetter. Arbeidet skal være rettet mot næringsutøvere, offentlige myndigheter, forskningsmiljøer og andre fagmiljøer og internasjonale organisasjoner og samarbeidsorganer. Styret er senterets øverste organ.

Post 01 Driftsutgifter

Bevilgningen skal dekke driften av Internasjonalt reindriftssenter. Senteret mottar i tillegg prosjekttilskudd fra andre bidragsytere fra inn- og utland.

Internasjonalt reindriftssenter videreutviklet i 2015 sitt urfolkssamarbeid med institusjoner, organisasjoner og reindriftsfolk i Russland, Kina, Mongolia, Finland, Sverige og Norge. Gjennom folk-til-folk-samarbeid i nordområdene har senteret sammen med Verdensforbundet for reindriftsfolk, initiert prosjekter som vektlegger lokal kompetansebygging, blant annet gjennom Arktisk råd og FNs miljøprogram (UNEP). Senteret rapporterer om store endringer i urfolkssamfunn i Arktis på grunn av klimaendringer og industriell utbygging.

Det foreslås en bevilgning på 5,9 mill. kroner i 2017.

Det foreslås at bevilgningen på posten kan overskrides mot tilsvarende merinntekt under kap. 3563, post 03, jf. forslag til romertallsvedtak.

Post 21 Spesielle driftsutgifter, kan overføres

Posten dekker utgifter knyttet til eksternt finansierte prosjekter. Bevilgningen foreslås på samme nivå som inntektsbevilgningen under kap. 3563, post 02.

Internasjonalt reindriftssenter har i 2015 igangsatt og implementert flere internasjonale urfolksprosjekter i nordområdene. Sentrale prosjekter har vært forankret i Arktisk råd og UNEP, i nært samarbeid med Verdensforbundet for reindriftsfolk, nasjonale og internasjonale partnere og academia. Prosjektene har hatt fokus på tilpasning til endring i arktiske urfolkssamfunn, gjennom engasjement av urfolksungdom og lokal kompetanseoppbygging.

Det foreslås en bevilgning på 2,6 mill. kroner i 2017.

Det foreslås at bevilgningen på posten kan overskrides mot tilsvarende merinntekter på kap. 3563, post 02, jf. forslag til romertallsvedtak.

Kap. 3563 Internasjonalt reindriftssenter

(i 1 000 kr)

Post	Betegnelse	Regnskap 2015	Saldert budsjett 2016	Forslag 2017
02	Diverse inntekter	3 527	2 551	2 609
03	Leieinntekter	339	350	358
	Sum kap. 3563	3 866	2 901	2 967

Post 02 Diverse inntekter

På posten føres inntekter knyttet til eksternt finansierte prosjekter i regi av Internasjonalt reindriftssenter. Tilhørende utgifter føres på kap. 563, post 21.

Det foreslås en bevilgning på 2,6 mill. kroner i 2017.

Post 03 Leieinntekter

På posten føres leieinntekter fra Internasjonalt reindriftssenters utleie av ledige kontorarealer ved det samiske vitenskapsbygget Diehtosiida i Kautokeino.

Det foreslås en bevilgning på 358 000 kroner i 2017.

Programkategori 13.67 Nasjonale minoriteter

Utgifter under programkategori 13.67 fordelt på kapitler

(i 1 000 kr)					
Kap.	Betegnelse	Regnskap		Forslag 2017	Pst. endr. 16/17
		2015	budsjett 2016		
567	Nasjonale minoriteter	22 080	33 140	43 877	32,4
	Sum kategori 13.67	22 080	33 140	43 877	32,4

Ansvarsområder

Etniske minoriteter med langvarig tilknytning til Norge defineres som nasjonale minoriteter. Både jøder, kvener/norskfinner, rom (sigøynere), romanifolk/tatere og skogfinner har en historie i landet fra 1800-tallet eller tidligere. Disse gruppene er anerkjent som nasjonale minoriteter. Kommunal- og moderniseringsdepartementet legger avgjørende vekt på den enkeltes selvidentifisering når det gjelder spørsmålet om hvem som tilhører en minoritet.

Norges politikk overfor nasjonale minoriteter er forankret i internasjonale menneskerettighetskonvensjoner, som Europarådets rammekonvensjon om beskyttelse av nasjonale minoriteter, den europeiske pakten om regions- eller minoritetspråk og FN-konvensjonen om sivile og politiske rettigheter. Politikken bygger på prinsippet om likeverd og ikke-diskriminering.

Fagdepartementene har ansvar for å følge opp den statlige politikken overfor de nasjonale minoritetene innenfor sin sektor. Kommunal- og moderniseringsdepartementet har ansvaret for samordningen av statlig politikk som berører nasjonale minoriteter i Norge, og kan gi råd og veiledning til andre departementer. Kommunal- og moderniseringsdepartementet skal arbeide for helhet og sammenheng i politikken, på tvers av sektorer og forvaltningsnivåer.

Det er statens ansvar å sikre at hensynet til nasjonale minoriteter blir ivaretatt. Samtidig legger staten til grunn at kommuner og fylkeskommuner på eget initiativ, og som en del av lokaldemokratiet, også følger opp aktuelle forpliktelser overfor de nasjonale minoritetene.

Utviklingstrekk og utfordringer

Minoritetsgrupper kan være i en utsatt situasjon i et demokrati der avgjørelser fattes ved flertallsvedtak. For å fremme reell likestilling, og styrke minoriteters stilling på ulike samfunnsområder, kan det i noen tilfeller være nødvendig å gjennomføre særskilte tiltak.

Det er et mål for Regjeringens politikk at nasjonale minoriteter deltar aktivt i samfunnet, på lik linje med resten av befolkningen. Det kan være store forskjeller innad blant de enkelte nasjonale minoritetene, blant annet kan både kulturuttrykk og framstillinger av historien være ulike.

Fremleggelsen av NOU 2015: 7 *Assimilering og motstand – Norsk politikk overfor taterne/romanifolket fra 1850 til i dag* og rapporten «Å bli dem kvit» – *Utviklingen av en «sigøynepolitikk» og utryddelsen av norske rom* har gitt Regjeringen ny kunnskap om historien til to av de nasjonale minoritetene. Regjeringen vil bruke kunnskapen i arbeidet fremover.

Situasjonen for kvensk språk er utfordrende. Mange morsmålsbrukere av kvensk har høy alder, og stadig færre bruker kvensk aktivt i det daglige. Samtidig skjer det en positiv utvikling, ved at mange tar kvenske språkkurs og deltar i andre aktiviteter for å ta det kvenske språket tilbake.

Flere blant de nasjonale minoritetene forteller om opplevd diskriminering og hatytringer. Antisemittisme har dessverre fått ny aktualitet også i Norge, blant annet etter angrep mot jødiske mål i Europa.

Mål og rapportering, strategier og tiltak

Tabell 6.10 Mål for programkategori 13.67 Nasjonale minoriteter

Hovedmål	Delmål
1. Nasjonale minoriteter deltar aktivt i samfunnet og kan uttrykke og videreutvikle sin kultur	1.1. Økt kunnskap om nasjonale minoriteter i samfunnet og hos offentlige myndigheter 1.2. Bidra i arbeidet med å forebygge diskriminering og hatefulle ytringer 1.3. Nasjonale minoriteter kan delta i offentlige beslutningsprosesser som angår dem selv 1.4. Nasjonale minoriteters språk og kultur blir ivaretatt 1.5. Bidra til gode og likeverdige tjenester for nasjonale minoriteter

Hovedmål 1 Nasjonale minoriteter deltar aktivt i samfunnet og kan uttrykke og videreutvikle sin kultur

Det er et mål at de nasjonale minoritetene, i dialog med offentlige myndigheter, selv skal kunne ta aktivt del i arbeidet med å bevare og utvikle eget språk og egen kultur. Kommunal- og moderniseringsdepartementet er opptatt av å legge til rette for dette.

Økt kunnskap om nasjonale minoriteter og deres kulturuttrykk kan motvirke diskriminering, stereotypier og negative holdninger overfor nasjonale minoriteter. Det er derfor viktig å støtte opp om tiltak som kan gi allmennheten større innsikt i nasjonale minoriteters situasjon.

Rapport

På den internasjonale romdagen 8. april 2015 beklaget statsminister Erna Solberg, på vegne av den norske stat, politikken som tidligere ble ført overfor norske rom. Regjeringen arbeider på denne bakgrunn med å utforme en kollektiv oppreisning til rom, i dialog med representanter for rom. Oppreisningen skal blant annet bestå av et kultur- og ressursenter for rom.

Et regjeringsoppnevnt utvalg har undersøkt og beskrevet politikken og tiltakene overfor romanifolket/taterne fra 1800-tallet og frem til i dag, og vurdert funnene i lys av norsk lov og menneskerettighetene. Utvalget avleverte sin rapport i 2015 (*NOU 2015: 7 Assimilering og motstand – Norsk politikk overfor taterne/romanifolket fra 1850 til i dag*). Utvalgets konklusjon er at politikken som ble ført mot romanifolket/taterne i perioden 1850–1986, var feilslått og nedbrytende. Utvalget

mener at staten bærer hovedansvaret for politikken som ble ført, og at en rekke tiltak var i strid med menneskerettighetene slik vi forstår dem i dag. Rapporten var på høring frem til 30. mai 2016. Departementet har arrangert 10 offentlige høringsmøter, med mål om å nå flest mulig blant romanifolket/taterne.

Kommunal- og moderniseringsdepartementet avholdt en innspillskonferanse for kvensk språk 26. april 2016. Konferansen hadde deltakere fra kvenske språkmiljøer og institusjoner, flere kommuner og offentlige institusjoner med ansvar for kvensk språk. Innspillene fra konferansen vil danne et viktig grunnlag for det videre arbeidet med kvensk språk.

Strategier og tiltak

På bakgrunn av evalueringen av Handlingsplanen for å bedre levekårene for rom i Oslo, vil to av tiltakene, «skolelos for romelever» og «veiledningstjenesten for rom», videreutvikles og videreføres. Skolelos-ordningen utvides, og Oslo kommune vurderer en omlegging av veiledningstjenesten. Dialog med rom blir sentralt i det videre arbeidet.

I dialog med representanter for norske rom arbeider departementet videre med utformingen av en kollektiv oppreisning. Det ble i juni 2016 inngått avtale med Kirkens Bymisjon om å gjennomføre et forprosjekt for planlegging og utredning av et kultur- og ressursenter for norske rom. Forprosjektet skal munne ut i en rapport med beskrivelse av aktivitetene som har blitt gjennomført, hvilke erfaringer som er blitt gjort, samt anbefalinger for videre arbeid i 2017.

Kvensk språk er truet, og Regjeringen ønsker å videreføre og styrke arbeidet med kvensk språk.

Kommunal- og moderniseringsdepartementet vil høsten 2016 sette i gang arbeidet med en målrettet plan for den videre innsatsen for kvensk språk, i samarbeid med berørte departementer og i kontakt med kvenske språkmiljøer.

Kommunal- og moderniseringsdepartementet har hatt ansvaret for å koordinere Regjeringens arbeid med en handlingsplan mot antisemittisme.

Sentrale forskningsmiljøer og representanter for den jødiske minoriteten i Norge har vært involvert i arbeidet. Regjeringen legger frem handlingsplanen høsten 2016.

I etterkant av høringen av NOU 2015: 7 om tidligere politikk og tiltak overfor romanifolket/taterne vil departementet gå gjennom innspillene som har kommet, og vurdere videre oppfølging.

Kap. 567 Nasjonale minoriteter

(i 1 000 kr)

Post	Betegnelse	Regnskap 2015	Saldert budsjett 2016	Forslag 2017
22	Kollektiv oppreisning til norske rom mv.		3 000	1 069
60	Tiltak for rom, <i>kan overføres</i>	5 380	6 200	6 371
70	Tilskudd til nasjonale minoriteter	6 900	7 100	7 199
71	Tilskudd til Romanifolkets/taternes kulturfond		5 300	5 374
72	Det Mosaiske Trossamfund	6 200	6 840	7 032
73	Tilskudd til kvensk språk og kultur	3 600	4 700	4 832
74	Kultur- og ressurscenter for norske rom			12 000
	Sum kap. 0567	22 080	33 140	43 877

Post 22 Kollektiv oppreisning til norske rom mv.

Bevilgningen på posten dekker utgifter til en kollektiv oppreisning til norske rom. Regjeringen utformer oppreisningen i dialog med representanter for rom selv.

Gjennom dialogen med representanter for norske rom i 2015 om utformingen av kollektiv oppreisning, fremstår ønsket om et kultur- og ressurscenter som deres hovedprioritet. I juni 2016 inn gikk departementet en avtale med Kirkens Bymisjon om et forprosjekt for å vurdere hvordan et slikt senter eventuelt kan utformes. Forprosjektet hadde oppstart i august 2016.

I forbindelse med etablering og drift av kultur- og ressurscenteret for norske rom, foreslås det at bevilgningen på posten reduseres med 2 mill. kroner mot en tilsvarende økning på kap. 567, ny post 74, jf. omtale under kap. 567, post 74.

Det foreslås en bevilgning på 1,1 mill. kroner i 2017.

Post 60 Tiltak for rom, kan overføres

Målet for ordningen er å bedre levekårene til norske rom gjennom ulike tiltak. Midlene på posten går i sin helhet til Oslo kommune som har ansvaret for gjennomføringen av tiltakene.

Kriterier for måloppnåelse er at rom deltar i offentlige prosjekter og tiltak, og i utformingen av dem.

Kravene til bruken av tilskuddet framkommer av tilskuddsbrevet. Oslo kommune leverer rapport og regnskap innen 31. mars påfølgende år.

Oslo kommune har et eget tiltak for norske rom ved Oslo Voksenopplæring Skullerud. I 2014 evaluerte Fafo handlingsplanen for å bedre levekårene for norske rom. Evalueringen blir fulgt opp både av Oslo kommune og departementet. Voksenopplæringstilbudet for rom er avviklet, mens satsingen på ordningen med skolelos for norske rombarn utvides. Oslo kommune vurderer en omlegging av veiledningstjenesten.

Det foreslås en bevilgning på 6,4 mill. kroner i 2017.

Post 70 Tilskudd til nasjonale minoriteter

For minoriteter i det norske samfunnet kan det være en utfordring å få plass i samfunnsdebatten. Gjennom blant annet tilskuddsordningen til nasjonale minoriteter forsøker myndighetene å legge til rette for dialog med de ulike gruppene og bidra til aktiv samfunnsdeltakelse. Det er også et mål å styrke nasjonale minoriteters språk og kultur.

Tilskuddsordningens formål anses som oppfylt når nasjonale minoriteter deltar i offentlige beslutningsprosesser som angår dem selv, for eksempel ved deltakelse i styre og råd og ved levering av rapporteringer og innspill til offentlige prosesser. Kriterier for måloppnåelse er grad av kontakt mellom organisasjonene og offentlige instanser og aktivitetsgrad i organisasjonene.

Organisasjonene som mottar driftsstøtte, skal blant annet ha som formål å fremme interessene og ivareta rettighetene til nasjonale minoriteter i Norge, ha basis i en nasjonal minoritet og være representative for hele eller en del av en nasjonal minoritet. Prosjektstøtte gis til tiltak som formidler kunnskap, dokumenterer diskriminering, fremmer holdningsskapende arbeid, selvhjelpsvirksomhet og samarbeid mellom de nasjonale minoritetene. Språkprosjekter og prosjekter rettet mot barn og unge blir prioritert. Fra 2016 tildeles driftsstøtte etter objektive kriterier, basert på aktivitetsgrad og antall registrerte medlemmer.

Kravene til bruken av tilskuddet fremgår av tilskuddsbrevet. Tilskuddsmottakerne leverer rapport og regnskap innen 31. mars påfølgende år. Det gjennomføres også tidvis bokettersyn hos organisasjonene som mottar driftsstøtte.

Av en total ramme på 6,9 mill. kroner ble det i 2015 gitt om lag 5,2 mill. kroner i driftsstøtte til ni organisasjoner og om lag 1,7 mill. kroner i prosjektstøtte. Driftsmidlene bidro til å sikre at organisasjonene kunne gjennomføre faste møter og arrangementer, og delta i offentlige beslutningsprosesser. Prosjektstøtten bidro blant annet til å styrke språkprosjekter og prosjekter rettet mot barn og unge.

Prosjektstøtten og arbeidet med å legge til rette for oppbygging og utvikling av de nasjonale minoritetenes organisasjoner videreføres i 2017.

Det foreslås en bevilgning på 7,2 mill. kroner i 2017.

Post 71 Tilskudd til Romanifolkets/taternes kulturfond

Formålet med bevilgningen er å bidra til å gjenreise, utvikle og synliggjøre romanifolkets/taternes kultur og historie.

Kriterier for måloppnåelse er at Romanifolkets/taternes kulturfond når bredt ut med tiltak som fremmer bevaring og utvikling av romanifolkets/taternes kultur, språk og historie.

Stiftelsen Romanifolkets/taternes kulturfond mottar tilskuddsmidlene, og stiftelsens styre fordeles midlene til prosjekter og tiltak som bidrar til å gjenreise, utvikle og synliggjøre romanifolkets/taternes kultur og historie. Stiftelsen er ansvarlig for å konkretisere tildelingskriteriene. Dersom departementet i første halvår 2017 fortsatt skulle være vesentlig i tvil om styret vil forvalte tilskuddet på en forsvarlig og effektiv måte og i tråd med forutsetningene, vil departementet holde igjen tilskuddet og forelegge saken for Stortinget i revidert nasjonalbudsjett for 2017.

Utfyllende krav til bruken av tilskuddet framkommer av tilskuddsbrevet. Stiftelsen Romanifolkets/taternes kulturfond skal levere rapport og regnskap innen de fristene som departementet setter opp i tilskuddsbrevet, jf. økonomireglementet.

Ved årsskiftet 2015/2016 oppga stiftelsen at egenkapital var om lag 12,9 mill. kroner. I beløpet inngår 5,2 mill. kroner som Stortinget bevilget i 2015, men som departementet foreløpig ikke har utbetalt.

Departementet har på ordinær måte fulgt opp at bevilgningen til stiftelsen blir forvaltet i tråd med Stortingets forutsetninger og de alminnelige kravene i bevilgningsreglementet mv. I 2015 kom departementet i vesentlig tvil om hvorvidt styret ville forvalte tilskuddet på en forsvarlig og effektiv måte. Departementet holdt derfor tilskuddet tilbake. I 2015 ble stikkordet «kan overføres» tilføyd posten, jf. Prop. 28 S (2015–2016) *Endringer i statsbudsjettet 2015 under Kommunal- og moderniseringsdepartementet* og Innst. 124 S (2015–2016). Bevilgningen på 5,2 mill. kroner ble overført til 2016.

Departementet er fortsatt i vesentlig tvil om forutsetningene for å utbetale er til stede, og tilskuddene for 2015 og 2016 er derfor fortsatt holdt tilbake per 1. oktober 2016.

Bakgrunnen for at departementet fortsatt velger å holde tilbake bevilgningen, er dels at Lotteri- og stiftelsestilsynet for tiden undersøker stiftelsen, jf. stiftelsesloven § 7 første ledd bokstav b. Stiftelsestilsynet har det primære ansvaret for å føre tilsyn og kontroll med forvaltningen av stiftelser og undersøker flere av de samme forholdene som departementet vil ha behov for å vurdere som tilskuddsforvalter. Departementet avventer derfor Stiftelsestilsynets vurderinger før det tas nærmere stilling til om tilskuddet kan utbetales,

og eventuelt hvordan saken bør følges opp videre. Departementet tar sikte på å oppdatere Stortinget om saken i nysalderingen for 2016.

Når Stiftelsestilsynets vurderinger foreligger, vil departementet også vurdere hvordan anbefalingene fra utvalget som kartla politikk og tiltak overfor romanifolket/taterne, kan følges opp. Departementet vil blant annet vurdere om midlene bør kanaliseres på andre måter enn gjennom en stiftelse, slik kommunal- og forvaltningskomiteen har bedt om.

Det foreslås en bevilgning på 5,4 mill. kroner i 2017. Dersom midlene etter departementets vurdering likevel ikke bør utbetales til stiftelsen, vil Regjeringen komme tilbake til saken i revidert nasjonalbudsjett for 2017.

Post 72 Det Mosaiske Trossamfund

Målet for tilskuddet er både å sørge for sikkerhet rundt lokalene til Det Mosaiske Trossamfund (DMT) i Oslo, og å bidra til reduksjon av antisemittisme gjennom informasjonstiltak.

Det har blitt rettet trusler mot norske jøder, og synagogen i Oslo har tidligere også blitt beskytt. Bevilgningen skal dekke særlige sikkerhetstiltak hos DMT i Oslo, for å gi medlemmene en opplevelse av økt trygghet.

DMT startet i 2015 opp et arbeid med opplysningstiltak for å øke kunnskapen om jøder og jødedom, og på sikt redusere antisemittisme i Norge.

Måloppnåelseskriteriet for sikkerhetstiltaket er at en høy andel av medlemmene i DMT opplever at deres sikkerhet er ivaretatt i og rundt lokalene til DMT.

For informasjonstiltaket er kriteriet for måloppnåelse at personer som får informasjon gjennom tiltaket, opplever å ha fått økt kunnskap om jøder, jødedom, og antisemittisme i Norge i dag.

Kravene til bruken av tilskuddet fremgår av tilskuddsbrevet. Tilskuddsmottakeren leverer rapport og regnskap innen 31. mars påfølgende år.

Det ble brukt 2,7 mill. kroner i 2015 til sikkerhetstiltak. DMT ble tildelt 3,5 mill. kroner til opplysningstiltak i 2015. Tiltakene har blitt utviklet av DMT i dialog med departementet. DMT har etablert en referansegruppe med medlemmer fra departementer og sivilsamfunnet. I 2016 er det bevilget 3,24 mill. kroner til sikkerhetstiltak og 3,6 mill. kroner til opplysningstiltak. Så langt har store deler av midlene til opplysningstiltak gått til finansiering av prosjektet Jødiske veivisere.

Det foreslås en bevilgning på 7 mill. kroner i 2017, hvorav 3,3 mill. kroner til sikkerhetstiltak og 3,7 mill. kroner til informasjonstiltak.

Post 73 Tilskudd til kvensk språk og kultur

Tilskuddsordningen skal bidra til revitalisering av kvensk språk og å fremme kvensk/norskfinsk kultur. Det er særlig et mål å fremme kvensk språk og kvensk/norskfinsk identitet hos barn og unge.

Kriterier for måloppnåelse er antall arrangerte prosjekter, kurs og aktiviteter som fremmer formålet, og antall deltakere på de ulike tiltakene.

Tilskudd skal blant annet gå til drift av Storfjord språksenter og Halti kvenkultursenter. Sentrene arrangerer blant annet kurs og aktiviteter for barn, unge og voksne. Det blir også gitt driftsmidler til den kvenske avisen Ruijan Kaiku over tilskuddsposten. I tillegg vil det bli gitt prosjektstøtte til språk- og kulturformål etter søknad. Språkprosjekter og prosjekter som gjelder barn og unge, vil bli prioritert. Tilskuddsordningen utlyses på Kommunal- og moderniseringsdepartementets nettsider.

Kravene til bruken av tilskuddet framkommer av tilskuddsbrevet. Tilskuddsmottakerne leverer rapport og regnskap innen 31. mars påfølgende år.

Av en total ramme på 3,6 mill. kroner i 2015 ble det gitt 2 mill. kroner til drift av Storfjord språksenter, Halti kvenkultursenter og avisen Ruijan Kaiku. Det ble i tillegg gitt 1,6 mill. kroner til ulike språk- og kulturprosjekter som bl.a. film for barn, familie- og ungdomsleir, språkverktøy for barn, språkkurs, språkteknologiske løsninger, og handlingsplan for styrking av kvensk språk i Troms. I 2016 ble bevilgningen økt med 1 mill. kroner for å styrke arbeidet med kvensk språk og kultur.

Det foreslås en bevilgning på 4,8 mill. kroner i 2017.

Post 74 (Ny) Tilskudd til kultur- og ressurscenter for norske rom

Posten er ny. Bevilgningen på posten dekker tilskudd til etablering og drift av kultur- og ressurscenter for norske rom. Senteret er en del av den kollektive oppreisningen til norske rom. I juni 2016 inngikk departementet en avtale med Kirkens Bymisjon om et forprosjekt for å vurdere hvordan et slikt senter kan utformes. De vil levere sin rapport i mars 2017.

Det foreslås en bevilgning på 10 mill. kroner til etablering og drift av kultur- og ressurscenteret for norske rom.

Det foreslås videre at bevilgningen på posten økes med 2 mill. kroner mot en tilsvarende reduksjon på kap. 567, post 22, jf. omtale under kap. 567, post 22.

Samlet foreslås det en bevilgning på 12 mill. kroner i 2017.

Programkategori 13.70 Rammeoverføringer til kommunesektoren mv.

Utgifter under programkategori 13.70 fordelt på kapitler

(i 1 000 kr)					
Kap.	Betegnelse	Regnskap 2015	Saldert budsjett 2016	Forslag 2017	Pst. endr. 16/17
571	Rammetilskudd til kommuner	122 228 012	124 828 746	127 636 167	2,2
572	Rammetilskudd til fylkeskommuner	32 012 950	32 848 874	33 449 933	1,8
573	Kommunereform	40 000	100 000	1 298 325	1 198,3
575	Ressurskrevende tjenester	8 263 101	9 271 000	9 190 000	-0,9
576	Vedlikehold og rehabilitering			650 000	
578	Valgdirektoratet	2 742	65 100	110 937	70,4
579	Valgutgifter	61 049	20 348	11 235	-44,8
2427	Kommunalbanken AS	1 000 000			
	Sum kategori 13.70	163 607 854	167 134 068	172 346 597	3,1

Inntekter under programkategori 13.70 fordelt på kapitler

(i 1 000 kr)					
Kap.	Betegnelse	Regnskap 2015	Saldert budsjett 2016	Forslag 2017	Pst. endr. 16/17
3571	Tilbakeføring av forskudd	87			
5616	Kommunalbanken AS		417 000	390 000	-6,5
	Sum kategori 13.70	87	417 000	390 000	-6,5

Ansvarsområder

Kommuner og fylkeskommuner er selvstendige, folkevalgte forvaltningsnivåer som har ansvaret for grunnleggende velferdstjenester som blant annet barnehage, skole, barnevern og helse- og omsorgstjenester. Kommuner og fylkeskommuner skal også ivareta roller knyttet til samfunnsutvikling, myndighetsutøvelse og som demokratisk arena for innbyggerne.

Fagdepartementene har sektoransvar for respektive områder av kommunesektorens tjenestetilbud, blant annet forvaltning av lov- og regelverk og finansiering av reformer og tiltak.

Kommunal- og moderniseringsdepartementet skal bidra til at statens styring av kommunesektoren er samordnet, helhetlig og konsistent. Departementet har også ansvaret for å bidra til at kommunesektoren har et godt og framtidsrettet lov- og regelverk, og kommuneloven står her i en særstilling.

Kommunal- og moderniseringsdepartementet har i samarbeid med Finansdepartementet et særskilt ansvar for kommunesektorens samlede inntektsrammer. Videre har departementet ansvaret for inntektsfordelingen mellom kommuner og mellom fylkeskommuner gjennom utvikling og drift av inntektssystemet for kommunesektoren.

Departementet har også ansvaret for Kommune-Stat-Rapportering (KOSTRA) og for forvaltningen av statens eierskap i Kommunalbanken.

Kommunal- og moderniseringsdepartementet har det overordnede ansvaret for valgordningen og valgregelverket. Valgdirektoratet, som ble opprettet 1. januar 2016, har det operative ansvaret på statlig nivå for gjennomføring av stortings- og lokalvalg.

Utviklingstrekk og utfordringer

Kommunesektoren har ansvaret for et bredt spekter av tjenester som er svært viktig for mennesker i ulike livssituasjoner og livsfaser. Kommunesektoren forvalter derfor en betydelig del av ressursene i norsk økonomi. Den samlede inntektsrammen anslås til 489 mrd. kroner i 2017, tilsvarende om lag 18 pst. av bruttonasjonalproduktet for Fastlands-Norge. Én av fem sysselsatte i landet er ansatt i kommunal sektor.

Kommunesektoren står overfor store utfordringer i tiden framover. Befolkningsvekst, endringer i befolkningssammensetning og forventninger fra innbyggerne stiller nye krav til kommunale tjenester. Samtidig er Norge på vei inn i en krevende periode med strammere offentlige budsjetter som vil påvirke det økonomiske handlingsrommet til kommunene.

Kommunesektoren har et godt økonomisk fundament til å møte framtidens utfordringer. Kommuneøkonomien er i balanse. Inntektsrammene de senere år har gitt økt handlingsrom for sektoren. Kommuner og fylkeskommuner bygger ut tjenestetilbudet. Samtidig oppnådde kommunesektoren i 2015 det beste netto driftsresultatet siden 2006. Antall kommuner i Register om betinget godkjenning og kontroll (ROBEK) er på et stabilt, lavt nivå.

For en nærmere redegjørelse om utfordringer i kommunesektoren vises det til kapittel 1 i kommuneproposisjonen for 2017, jf. Prop. 123 S (2015–2016).

Mål og rapportering, strategier og tiltak

Tabell 6.11 Mål for programkategori 13.70 Rammeoverføringer til kommunesektoren mv.

Hovedmål	Delmål
1. Et velfungerende demokrati	1.1. Høy tillit til valginstittuttet 1.2. Aktiv innbyggerdeltakelse 1.3. Høy valgdeltakelse 1.4. Representative folkevalgte organer
2. Et velfungerende lokalt selvstyre	2.1. Gode juridiske og økonomiske rammebetingelser 2.2. En åpen og tillitsskapende forvaltning 2.3. Samordnet statlig styring av kommunene 2.4. Økt kommunalt handlingsrom
3. Bærekraftige, effektive og omstillingsdyktige kommuner som leverer gode, brukerrettede og likeverdige tjenester	3.1. En fremtidsrettet kommune- og fylkesinndeling 3.2. Gode, brukerrettede og likeverdige tjenester til innbyggerne 3.3. Mer effektive kommuner

Målene er endret fra Prop. 1 S (2015–2016). Rapporteringen knyttet til hovedmålene i Prop. 1 S (2015–2016) er tilordnet de nye hovedmålene. Departementet anser at rapporteringen gir et dekkende bilde av oppnådde resultater også i henhold til tidligere målstruktur.

Hovedmål 1 Et velfungerende demokrati

Demokrati er en styreform hvor innbyggerne velger ledere til nasjonale og lokale styringsorganer, som fatter beslutninger på vegne av fellesskapet. I demokratiet skal innbyggerne fritt kunne ytre seg for å påvirke politiske beslutninger.

Det er mange ulike aktører som har viktige roller og oppgaver for å kunne opprettholde et vel-fungerende demokrati. De politiske partier må settes i stand til å gjøre sin oppgave, kommuner og fylkeskommuner må ha handlefrihet til å fylle sin rolle og borgerne må få informasjon og være trygge. Det sivile samfunn har også en viktig rolle for å bidra til dette.

Frie, direkte og hemmelige valg er grunnleggende verdier i det norske demokratiet. Tilliten til valginstittuttet er høy i befolkningen, og det er viktig å arbeide for at den opprettholdes. Videre er det viktig at valgordningen har legitimitet og at regelverket er i tråd med internasjonale standarder.

Høy valgdeltakelse, representative folkevalgte organer og gode kanaler for innbyggerdeltakelse utenom valg er sentrale delmål som er med på å legge til rette for et velfungerende demokrati.

Rapport

Valgdirektoratet ble opprettet 1. januar 2016 og er lokalisert i Tønsberg. Direktoratet vil ha det operative ansvaret på statlig nivå for gjennomføringen av stortings-, kommunestyre- og fylkestingsvalg. Hensikten med endringen i oppgave- og ansvarsfordeling er å sikre åpenhet og uavhengighet i valgarbeidet, samt å flytte driftsoppgaver knyttet til gjennomføring av valg fra et politisk ledet departement. Kommunal- og moderniseringsdepartementet har fremdeles det overordnede ansvaret for valgordningen og valgregelverket.

Departementet har evaluert kommunestyre- og fylkestingsvalget i 2015. Deler av evalueringen har blitt gjennomført av Oslo Economics. Evalueringen viser at valggjennomføringen i 2015 var god, og at kommunene er fornøyde med opplæringen og støtten de får i arbeidet med valget. Evalueringen viser også at valgmedarbeiderportalen har stor nytteverdi, og at kommunene er fornøyde med forbedringene som ble gjort før valget i 2015.

Forsøket med elektronisk avkryssing i mann-tallet på valgdagen er evaluert. Kommunene som deltok var svært fornøyde med ordningen. Fra valget i 2017 vil alle kommuner som ønsker det kunne benytte seg av dette.

Det ble inngått en ny rammeavtale for produksjon av universelt utformet valgutstyr i 2015.

Departementet akkrediterte 60 valgobservatører ved valget i 2015 og arrangerte også et informasjonsmøte om valggjennomføring i Norge.

På bakgrunn av anmodningsvedtak nr. 623, vedtatt 14. juni 2012, har departementet utredet konsekvenser av å endre personvalgreglene ved

stortingsvalg. Forlag til nye personvalgregler ble sendt på høring høsten 2015. Våren 2016 ble det i en proposisjon til Stortinget fremmet forslag om å innføre tilsvarende personvalgregler ved stortingsvalg, som benyttes ved fylkestingsvalg. De foreslåtte endringene ble ikke vedtatt. Stortinget har kommet med et nytt anmodningsvedtak i denne saken, jf. nærmere omtale under.

Strategier og tiltak

I 2017 skal det holdes stortingsvalg og sametingsvalg. Valgdirektorat vil for første gang ha det operative ansvaret på statlig nivå for valgavviklingen. Departementet vil sikre kompetanseoverføring og faglig støtte til direktoratet. Valgdirektoratet skal sørge for at viktigheten av tilgjengelighet for alle velgere både inne i og utenfor valglokalet vektlegges i opplæringen av kommunene, samt at kommunene fortsatt kan anskaffe universelt utformet valgutstyr.

For å sikre en høy valgdeltakelse skal alle velgere få informasjon om hvor man kan stemme og hvordan man går fram for å stemme. Tilskudd til informasjonstiltak om valg skal blant annet bidra til dette. Departementet vil ved stortingsvalget gjennomføre forsøk med utsendelse av SMS og brev til enkelte velgergrupper med oppfordring til bruk av stemmeretten.

Kommunal- og moderniseringsdepartementet vil invitere internasjonale observatører til å følge stortings- og sametingsvalget i 2017. Uavhengig observasjon og vurdering av valggjennomføringen bidrar til å skape tillit til valgordningen og er nyttig i arbeidet med å stadig forbedre valgordning og valggjennomføring. Valgdirektoratet skal gjennomføre en ekstern evaluering av valget i 2017 der alle tjenester til kommuner og fylkeskommuner evalueres.

Departementet vil i 2017 vurdere hvilke endringer som er nødvendige i valgregelverket som følge av arbeidet med endringer i fylkes- og kommunestruktur. Forslag til endringer vil bli sendt på høring slik at de kan tre i kraft i god tid før kommunestyre- og fylkestingsvalget i 2019. I forbindelse med kommunereformen vil departementet arbeide spesielt med å bidra til å utvikle demokratiet i sammenslåtte kommuner.

Organisasjonen for sikkerhet og samarbeid i Europa (OSSE) har anbefalt at Norge bør vurdere å innføre en rett for velgere til å fremme sak for domstolene i alle valgrelaterede spørsmål. Departementet vil vurdere anbefalingen og vil også se denne saken i sammenheng med reglene for kontroll og godkjenning av valg.

For å bidra til aktiv innbyggerdeltakelse vil nettsiden Min Sak videreutvikles for bedre å tilpasses bruk på mobiltelefon.

Departementet legger vekt på at det hentes inn kunnskap om demokratiet gjennom å bidra økonomisk til demokrati- og valgforskning.

Hovedmål 2 Et velfungerende lokalt selvstyre

Kommunesektoren forvalter på vegne av innbyggerne en stor del av fellesskapets ressurser og har betydelig offentlig myndighet. Åpenhet, rolleklarhet og god egenkontroll er viktig for å sikre innbyggernes tillit til kommunesektoren og riktig bruk av ressurser.

Prinsippene for statlig styring av kommunesektoren legger til grunn økonomisk og juridisk rammestyring og dialog mellom forvaltningsnivåene. Kommuner og fylkeskommuner skal ha frihet til å organisere sitt arbeid på en måte som er tilpasset lokale forhold og utfordringer. Statens styring må balanseres mellom nasjonale hensyn til et likeverdig tjenestetilbud og rettsikkerhet og hensynet til kommunal handlefrihet.

Rapport

Kommunal- og moderniseringsdepartementet sendte i januar 2016 på høring et forslag om å gi kommunene adgang til å reise sak for domstolene ved rettslige tvister mellom stat og kommune. I samme høringsnotat ble det også foreslått å begrense statlige klageinstansers adgang til å overprøve kommunenes utøvelse av det frie skjønnet. Departementet tar sikte på å fremme en lovproposisjon for Stortinget våren 2017.

Departementet arbeider tett med andre departementer om en samordnet statlig styring av kommunene der rammestyring legges til grunn. Departementet har utarbeidet nye retningslinjer for statlig styring av kommunesektoren. I retningslinjene presiseres det blant annet at økonomisk og juridisk rammestyring er hovedprinsippet for den statlige styringen. Detaljert statlig styring skal være særskilt begrunnet i nasjonale mål om rettssikkerhet, likhet og likeverd, liv og helse, makroøkonomisk styring, effektiv og samordnet bruk av offentlige ressurser, samfunnsikkerhet, bærekraftig utvikling eller hensynet til urfolk og nasjonale minoriteter.

Strategier og tiltak

EFTAs overvåkningsorgan (ESA) stilte sommeren 2013 spørsmål om det generelle skattefritaket

for stat, helseforetak og (fylkes-)kommuner er i strid med EØS-avtalens regler om offentlig støtte når disse offentlige organene driver økonomisk aktivitet. Saken er nærmere omtalt i kommune-proposisjonen for 2017. Regjeringen har besluttet å nedsette en ekstern arbeidsgruppe som blant annet skal foreta en vurdering av problemstillingene som ESA reiser. KS, LO, NHO, Virke og Spekter er representert i arbeidsgruppen. Arbeidsgruppen skal levere rapporten innen 1. januar 2018.

Kommunal- og moderniseringsdepartementet ser arbeidet med å følge opp høringsforslagene om endring av ansvarsform i lov om interkommunale selskaper (IKS-loven) i sammenheng med det pågående arbeidet i den ovennevnte ESA-saken. Arbeidsgruppens vurderinger vil kunne ha betydning for reguleringen av interkommunale selskaper. Den videre oppfølgingen av endringen i IKS-loven vil derfor skje i tilknytning til dette arbeidet.

Departementet mottok i mars 2016 kommunelovutvalgets utredning og forslag til ny kommunelov (NOU 2016: 4). Utredningen er sendt på bred høring med frist 6. oktober 2016. Departementet tar sikte på å følge opp dette arbeidet med en lovproposisjon. Kommuneloven er et viktig fundament for et velfungerende demokrati og lokalt selvstyre.

Departementet har hatt på høring et forslag om en ny generell bestemmelse i kommuneloven om særlige medvirkningsordninger for bestemte grupper i kommunene. Departementet oppsummerer nå høringsinnspillene.

Departementet vil samarbeide tett med fagdepartementene for å bidra til at staten legger rammestyring av kommunene til grunn for sin politikk overfor kommunesektoren.

Departementet beskrev i Meld. St. 14 (2014–2015) *Kommunereformen – nye oppgaver til større kommuner* at Regjeringen har satt i gang et arbeid med en generell gjennomgang av den statlige styringen av kommunene med sikte på redusert detaljstyring av større kommuner. Resultatet av gjennomgangen vil bli presentert for Stortinget våren 2017.

Hovedmål 3 Bærekraftige, effektive og omstillingsdyktige kommuner som leverer gode, brukerrettede og likeverdige tjenester

Dagens kommunestruktur er ikke tilpasset morgendagens utfordringer. Regjeringen vil derfor gjennomføre en kommunereform som gir større og sterkere velferdskommuner som er rustet for å

utvikle sine lokalsamfunn og levere gode og likeverdige tjenester til innbyggerne også i framtiden. For å styrke folkevalgte regioners rolle som samfunnsutvikler er det behov for endringer i regionstruktur, virkemidler, roller og ansvar.

Rammefinansiering gjennom rammetilskudd og skatteinntekter gir rom for lokale prioriteringer og bidrar til effektiv bruk av offentlige ressurser. Kommunesektoren skal ha inntektsrammer som står i forhold til de oppgaver sektoren er satt til å løse. En rettferdig fordeling av inntektsrammene er en forutsetning for et likeverdig tjenestetilbud i hele landet.

Regjeringen bygger sin politikk på effektiv bruk av fellesskapets ressurser. Økt effektivitet i oppgaveløsningen vil øke den enkelte kommunes handlingsrom. God økonomistyring, lokal tilpassing og innovative løsninger må til for at kommuner og fylkeskommuner skal gi et godt og likeverdig tilbud til innbyggerne.

Rapport

Departementet mottok 1. oktober 2016 fylkesmennenes tilrådninger om kommunestrukturen i sitt fylke. Tilrådingene er basert på kommunenes egne vedtak, målene for reformen og kriterier for en god kommunestruktur. Departementet behandler nå disse tilrådingene og vil komme tilbake til Stortinget våren 2017 med forslag til sammenslåinger.

Departementet ba i brev av 1. juli 2016 om at fylkesmennene fortsetter å veilede kommuner som trenger noe mer tid til å komme i havn med en sammenslåing. Departementet vil så langt det lar seg gjøre ta med positive vedtak om sammenslåinger i kommunene fram til proposisjonen om ny kommunestruktur oversendes Stortinget.

Departementet har tildelt 50 mill. kroner i tilskudd til infrastrukturtiltak i kommuner som har gjort vedtak om å slå seg sammen. Tilskuddet ble vedtatt av Stortinget i forbindelse med behandlingen av statsbudsjettet for 2016. Bakgrunnen for tilskuddet er at bedre infrastruktur kan legge til rette for og forsterke effekten av en ny og mer hensiktsmessig kommunestruktur. Tilskudd er gitt til 14 sammenslåinger av til sammen 36 kommuner og varierer mellom 1 og 5 mill. kroner. Det er gitt støtte til planlegging og utbedring av veier, bredbånd og digitaliseringstiltak i kommunene.

Stortinget vedtok 8. juni 2016 sammenslåingen av Nord-Trøndelag og Sør-Trøndelag fylker til nye Trøndelag fylke fra 1. januar 2018, jf. Prop. 130 LS (2015–2016), Innst. 360 S (2015–2016) og Innst. 361 L (2015–2016). Samme dag behandlet Stor-

tinget Regjeringens forslag til nye oppgaver til nye folkevalgte regioner, jf. Meld. St. 22 (2015–2016) *Nye folkevalgte regioner – rolle, struktur og oppgaver* og Innst. 377 S (2015–2016). Departementet har startet arbeidet med å følge opp Stortingets behandling og vedtak.

Departementet sendte 1. juni 2016 ut et høringsnotat om nye oppgaver til større kommuner. Høringsnotatet er en oppfølging av Stortingets behandling av Meld. St. 14 (2014–2015) *Kommunereformen – nye oppgaver til større kommuner*, jf. Innst. S 333 (2014–2015). Høringsnotatet inneholder forslag om lov- og forskriftsendringer knyttet til oppgaver som skal overføres til kommunene. Høringsfristen var 1. oktober.

Departementet fremmet Prop. 76 L (2015–2016) *Endringer i inndelingslova og kommunelova (behandling av kommunesamanslåingar mv.)* i mars 2016. Lovendringene trådte i kraft 1. juli 2016. Bakgrunnen for lovendringene er å avklare rettslige uklårheter samt å gi regler som gjør inndelingslova fleksibel og som bidrar til gode inndelingsprosesser.

Stortinget vedtok 5. april 2016 at kommunelovens samkommunemodell skal avvikles. Det finnes i dag to samkommuner – Innherred samkommune og Midtre Namdal samkommune. Disse to får ifølge lovendringen en overgangsperiode, slik at de må være avviklet innen 1. januar 2020.

Ved behandlingen av kommuneproposisjonen for 2017 ga Stortinget tilslutning til Regjeringens forslag til nytt inntektssystem for kommunene. De viktigste endringene i inntektssystemet er:

- Kostnadsnøkklene er oppdatert for å fange opp endringer i befolkningssammensetning, levekår, reiseavstander og andre strukturelle forhold. Fra 2017 vil sektorvektingen i kostnadsnøkkelen for kommunene oppdateres årlig.
- Det innføres et nytt bosettingskriterium basert på reiseavstander (strukturkriteriet) for å differensiere mellom frivillige og ufrivillige smådriftsulemper på kommunenivå. Dette innebærer at basistilskuddet, som i hovedsak skal dekke utgifter til administrasjon, differensieres avhengig av om kommunen har ufrivillige avstandsulemper eller ikke. Dette bidrar til å gjøre inntektssystemet mer nøytralt med hensyn til kommunestruktur.
- Regionalpolitiske tilskudd skal fortsatt være en viktig del av inntektssystemet. De regionalpolitiske tilskuddene knyttes tettere opp til den øvrige distriktpolitikken og gjør disse tilskuddene mer nøytrale med hensyn til kommunesammenslutninger. Nord-Norge- og Namdals-

tilskuddet, distriktstilskudd Sør-Norge og småkommunetilskuddet slås sammen til to nye tilskudd: distriktstilskudd Nord-Norge og distriktstilskudd Sør-Norge. Dagens småkommunetilskudd videreføres som eget småkommunetillegg innenfor de nye tilskuddene. For å målrette tilskuddene mot kommuner med reelle distriktsutfordringer differensieres satsene i småkommunetillegget etter kommunenes verdi på distriktsindeksen. Satsene for øvrige kommuner i distriktstilskudd Sør-Norge vris mer i retning av fordeling per innbygger og mindre per kommune.

- Det innføres en ny tilskuddsordning som vil omfatte mellomstore kommuner som slår seg sammen, og som dermed utgjør et sterkere tyngdepunkt i sin region.
- I 2016 gis det veksttilskudd til kommuner som har hatt en gjennomsnittlig årlig befolkningsvekst høyere enn 1,5 pst. de siste tre årene. Fra 2017 reduseres grensen til 1,4 pst. Dette innebærer at flere kommuner kommer med i ordningen.

Endringene i inntektssystemet for kommunene trer i kraft fra 2017. For nærmere omtale av endringene vises det til kommuneproposisjonen for 2017 og Innst. 410 S (2015–2016).

Ferjeavløsningsordningen for fylkesveiferjer er innført fra 2016. Ordningen innebærer at fylkeskommunene ikke taper i inntektssystemet når de bygger en bro eller en tunnel som avløser et ferjesamband. Det kan gis ferjeavløsningsmidler i inntil 40 år. Retningslinjer for ordningen ble presentert i kommuneproposisjonen for 2017.

Departementet sendte i mai 2016 på høring et forslag til endringer i forskrift om kommuners finansforvaltning. De siste årene har en stadig større andel av kommunesektorens gjeld blitt tatt opp i sertifikatmarkedet. De foreslåtte forskriftsendringene skal få tydeligere fram det ansvaret kommunestyret har for å vurdere og ta stilling til risikoen som følger av kortsiktige låneopptak, samt sørge for at denne risikoen synliggjøres når administrasjonen rapporterer til kommunestyret om oppfølgingen av kommunens finansreglement.

I programmet Sammen om en bedre kommune har 110 kommuner jobbet med sykefravær, heltid/deltid, kompetanse/rekruttering og omdømme. Departementet har samarbeidet med KS og hovedsammenslutningene i arbeidslivet (LO Kommune, YS Kommune, UNIO og Akademikerne Kommune) om utviklingsprogrammet. Programmet

startet opp høsten 2011 og ble avsluttet i 2015. Et eksempel på resultatene av programmet er en nedgang i sykefraværet i kommunene som har jobbet med dette. Et grovt estimat tyder på at denne nedgangen i sykefraværet kan ha medført besparelser på om lag 500 mill. kroner (Oslo Economics, 2016–8). Det vises for øvrig til fyldigere omtale av resultater i kommuneproposisjonen for 2017.

Departementet har i 2015 og 2016 gitt støtte til KS til Program for klart språk i kommunesektoren. Programmet bygger på erfaringene fra et pilotprosjekt. Gjennom programmet tilbys blant annet regionale grunnkurs for dem som skal lede klarspråksprosjekt i egne kommuner og fylkeskommuner. I programmet er det også etablert en støtteordning hvor kommuner og fylkeskommuner kan søke KS om støtte til ulike aktiviteter i programperioden.

Digitalisering av kommunale tjenester vil kunne gi en enklere hverdag for innbyggere og næringsliv, samtidig som det vil kunne bidra til at tjenestene kan løses mer effektivt. For å støtte opp om digitalisering og samordning av IKT i kommunesektoren har departementet også i 2016 gitt støtte til KS' arbeid med videreutvikling av IKT i kommunesektoren.

Det er behov for bedre samordning mellom stat og kommune på IKT-feltet. Det er varslet i Meld. St. 27 (2015–2016) *Digital agenda for Norge* at statlige virksomheter skal ta et større ansvar for at det utvikles helhetlige digitale løsninger som også kommunesektoren kan benytte seg av, for oppgaver som løses på tvers av statlig og kommunal sektor. En forutsetning for å lykkes med dette er at kommunene er involvert i arbeidet. Som et ledd i dette arbeidet er det satt i gang et samarbeid mellom Difi og KS. Se for øvrig omtale av digitaliseringspolitikken under programkategori 13.40 Forvaltningsutvikling og IKT-politikk.

På Arendalskonferansen i juni ble Bærum kommune kåret til vinner av Kommunal- og moderniseringsdepartementets innovasjonspris 2016. Prisen på 500 000 kroner ble tildelt på grunnlag av det systematiske og langsiktige arbeidet med innovasjon i kommunen, blant annet i hjemmetjenesten og i Bærumsskolen. Innovasjonsprisen skal inspirere til nyskaping og økt innovasjonskraft i hele kommunesektoren.

Departementet er i ferd med å ferdigstille en *kokebok for sosialt entreprenørskap*. Målet med arbeidet er å belyse hvordan offentlig sektor kan dra nytte av sosiale entreprenører i sin oppgaveløsning og å løfte fram gode eksempler på samarbeid til inspirasjon for kommunene.

Strategier og tiltak

Regjeringen tar sikte på å legge fram en proposisjon om kommunestruktur våren 2017. Kommunene som foreslås sammenslått, vil bli nye kommuner 1. januar 2020, eventuelt 1. januar 2019 etter lokale ønsker. Departementet vil følge opp Stortingets vedtak om sammenslåing ved å utarbeide kongelige resolusjoner om den enkelte sammenslåing.

Det tas videre sikte på å legge fram en lovproposisjon om nye oppgaver til kommunene våren 2017, samtidig med forslag om ny kommunestruktur og ny inndeling av regionalt folkevalgt nivå.

I forbindelse med kommunereformen utreder departementet en generell hjemmel i kommuneloven for å pålegge interkommunalt samarbeid. Regelen skal bidra til å sikre kvalitet og likeverdighet i tjenestene til innbyggerne i hele landet og vil være aktuell å ta i bruk der kommuner på grunn av store geografiske avstander eller andre forhold ikke har tilstrekkelige ressurser til å utføre tjenestene alene.

Regjeringens økonomiske opplegg for kommunesektoren i 2017 legger til rette for at kommunene og fylkeskommunene kan tilby flere og bedre tjenester. Regjeringen legger opp til en realvekst i kommunesektorens frie inntekter på i underkant av 4,1 mrd. kroner. Det økonomiske opplegget for kommunesektoren er nærmere omtalt i kapittel 3.

Det er et potensial for en mer effektiv ressursbruk i kommunesektoren. Produktivitetskommisjonen viser i sin første rapport fra januar 2015 til analyser fra Senter for økonomisk forskning som har anslått potensialet for effektivisering i kommunesektoren. Potensialet for effektivisering anslås til 15 pst. for kommunene samlet innenfor sektorene barnehage, skole og pleie og omsorg, dersom alle kommuner blir like effektive som den mest effektive av sammenliknbare kommuner.

Regjeringen ønsker å synliggjøre effektiviseringspotensialet som ligger i kommunesektoren. Dersom kommunesektoren setter et effektiviseringskrav til egen virksomhet på 0,5 pst., tilsvarer det 1,2 mrd. kroner i 2017 som kan brukes til styrking av tjenestene i tillegg til det som følger av inntektsveksten. Departementet vil på sine nettsteder i større grad synliggjøre tall for effektiviseringspotensialet for enkeltkommuner og for kommunesektoren som helhet.

I kommuneproposisjonen for 2017 ble det varslet at enkelte problemstillinger knyttet til den nye

kostnadsnøkkelen i inntektssystemet for kommunene skal vurderes nærmere:

- Departementet vil foreta ytterligere utredning av om kommunale veier kan inkluderes i kostnadsnøkkelen og legge fram en vurdering for Stortinget senest i kommuneproposisjonen for 2018.
- Departementet vil foreta ytterligere utredninger av verdien på kriteriet for psykisk utviklingshemmede i kostnadsnøkkelen for pleie og omsorg. I påvente av denne utredningen beholdes vektingen av dette kriteriet uendret.
- Departementet vil arbeide videre med å utvikle et kriterium for rus og psykisk helse som kan fange opp variasjoner i utgifter til blant annet barnevern og sosialhjelp.

Videre ble det i kommuneproposisjonen også varslet en utredning av hvordan de regionalpolitiske tilskuddene kan målrettes bedre mot kommunenes reelle distriktpolitiske utfordringer. Regjeringen vil komme tilbake til Stortinget med saken på egnet måte.

I kommuneproposisjonen for 2016 (Prop. 121 S (2014–2015)) ble det varslet at kommunene ville få tilbakeført en andel av selskapsskatten fra og med 2017. I kommuneproposisjonen for 2017 ble det varslet at forslaget utsettes. Regjeringen vil komme tilbake til saken i kommuneproposisjonen for 2018.

Inntektssystemet for fylkeskommunene ble endret med virkning fra 2015. I kommuneproposisjonen for 2017 ble delkostnadsnøkkelen for båt og ferje vurdert på ny. Departementet har satt i gang et prosjekt for å få innspill fra eksterne fagmiljøer til hvordan en kostnadsnøkkel for båt og ferje kan utformes. Departementet tar sikte på å presentere prosjektet i kommuneproposisjonen for 2018.

Departementet orienterte i kommuneproposisjonen for 2017 om en kvalitetssikring av fylkeskommunale ferjesamband i kriteriedata for inntektssystemet. Kvalitetssikringen ble gjennomført av Vegdirektoratet, og målet var å sikre en lik definisjon av et ferjesamband i hele landet. Som en del av denne gjennomgangen ble to ferjesamband i to tilfeller i Nordland og Finnmark slått sammen til ett i kriteriedata. Departementet har nå satt i gang et arbeid for å se nærmere på kostnadsnøkkelen for båt og ferjer i inntektssystemet. Departementet foreslår å utsette sammenslåingen av de aktuelle sambandene i kriteriedata, slik at kvalitetssikringen av listen over ferjesamband og arbeidet med kostnadsnøkkelen for båt og ferje kan ses i sammenheng.

Departementet har inngått en intensjonsavtale med partene i kommunesektoren (KS, LO Kommune, UNIO, YS Kommune og Akademikerne) om oppstart av et nytt utviklingsprosjekt som kommuner kan søke om å få bli med på. Planlegging av tema og innretning vil begynne i 2017. Oppstart vil også skje 2017.

Departementet vil videreføre arbeidet med å støtte utvikling og innovasjon i kommunesektoren og se dette i sammenheng med det øvrige arbeidet knyttet til forenkling, fornying og forbedring i offentlig sektor. Departementet tar sikte på å videreføre innovasjonsprisen også i 2017. Difi har ansvar for søknadsprosessen knyttet til innovasjonsprisen, og kommunene oppfordres til å følge med på Difis nettsider for mer informasjon.

Departementet har satt av midler til å støtte opp om Program for klart språk i kommunesektoren i 2017. KS vedtok i 2015 å videreføre arbeidet med klart språk i kommunesektoren og opprettet et femårsprogram for perioden 2015–2020. Hovedprosjektet vil være tilgjengelig for hele kommunesektoren og inkluderer blant annet en støtteordning for klart språk. Dette skal legge til rette for at kommuner og fylkeskommuner forbedrer den

skriftlige kommunikasjonen med sine målgrupper.

Det er satt av midler i 2017 til prosjektstøtte til KS til videreutvikling av IKT i kommunesektoren.

Anmodningsvedtak

Anmodningsvedtak nr. 861, 10. juni 2016:

«Stortinget ber regjeringen komme tilbake med et nytt forslag til endringer i valgloven § 7-2 og § 11-5 første ledd (personvalg ved stortingsvalg), hvor også merknader og forslag i denne innstilling er vurdert. Lovendringen foreslås iverksatt fra stortingsvalget i 2021.»

Dokumentene som ligger til grunn for vedtaket er Prop. 73 L (2015–2016) *Endringer i valgloven (personvalg ved stortingsvalg, frist for godkjenning av førhåndsstemmer mv.)* og Innst. 402 L (2015–2016).

Departementet vil utrede de merknader og forslag som ble fremmet i innstillingen, og fremme en proposisjon til Stortinget med forslag til nye personvalgregler for stortingsvalg.

Kap. 571 Rammetilskudd til kommuner

(i 1 000 kr)

Post	Betegnelse	Regnskap 2015	Saldert budsjett 2016	Forslag 2017
21	Spesielle driftsutgifter, <i>kan overføres</i>	30 414	37 216	21 667
60	Innbyggertilskudd	116 330 254	119 052 870	121 954 282
61	Distriktstilskudd Sør-Norge	396 917	408 811	845 390
62	Distriktstilskudd Nord-Norge	1 560 813	1 611 747	2 129 275
63	Småkommunetilskudd	963 501	963 501	
64	Skjønnstilskudd, <i>kan nyttes under kap. 572, post 64</i>	2 112 595	1 854 000	1 701 000
65	Regionsentertilskudd			100 000
66	Veksttilskudd	393 386	440 616	422 426
67	Storbytilskudd	440 132	459 985	462 127
	Sum kap. 0571	122 228 012	124 828 746	127 636 167

Vedrørende 2016: Ved Stortingets vedtak av 17. juni 2016 ble post 60 redusert med 1 073,2 mill. kroner til 117 979,670 mill. kroner og post 64 økt med 0,5 mill. kroner til 1 854,5 mill. kroner jf. Prop. 122 S og Innst. 400 S (2015–2016).

Rammetilskudd til kommuner og fylkeskommuner fordeles gjennom inntektssystemet. Den overordnede målsettingen med inntektssystemet er å utjevne kommunenes økonomiske

forutsetninger, slik at forholdene legges til rette for et likeverdig tjenestetilbud i hele landet. For en nærmere redegjørelse om inntektssystemet og dokumentasjon av fordelingen av ramme-

tilskudd for 2017, se særskilt vedlegg til Prop. 1 S (2016–2017) Beregningsteknisk dokumentasjon til Prop. 1 S (2016–2017) Grønt hefte (H-2380 N).

For 2017 foreslår Regjeringen at alle regionalpolitisk begrunnede tilskudd i inntektssystemet til kommuner og fylkeskommuner blir oppjustert med halvparten av antatt pris- og kostnadsvekst i kommunesektoren. Innsparingen omdisponeres til en styrking av innbyggertilskuddet til kommuner og fylkeskommuner (kap. 571, post 60 og kap. 572, post 60).

Post 21 Spesielle driftsutgifter, kan overføres

Bevilgningen går til forskning og utredning om kommuneøkonomi, kommuneloven og øvrig juridisk rammeverk for kommunesektoren, lokaldemokrati og statlige tiltak overfor kommunesektoren. Bevilgningen omfatter også midler til drift og utvikling av inntektssystemet og drift av *Det tekniske beregningsutvalg for kommunal og fylkeskommunal økonomi* (TBU). Bevilgningen kan videre finansiere større utviklingsprosjekter, herunder utredningsstillinger i departementet knyttet til tidsbegrensede prosjekter.

Rapport

I 2015 og 2016 har det vært utredninger og evalueringer blant annet innenfor følgende tema:

- marginalkostnader i kommunal tjenesteproduksjon
- kompensasjon for smådriftsulemper i inntektssystemet
- styringsinformasjon fra KOSTRA
- friere brukervalg i kommunal tjenesteyting
- kommunenes rolle i lokal næringsutvikling
- omfanget av statlig tilsyn i kommunene
- likere konkurransevilkår mellom kommunal sektor og andre aktører
- forsøk med nedsatt stemmerettsalder
- lokalvalgdagen
- fornyelse av lokaldemokratiet i sammenslåtte kommuner.

Noen av midlene har også gått til avslutning av prosjektet *Sammen om en bedre kommune* og utviklingen av en internettløsning for innbyggerinitiativ.

Våren 2016 la kommunelovutvalget fram sin utredning. Utvalgsarbeidet har blitt finansiert over denne posten.

I forbindelse med kommunereformen har kostnader knyttet til prosessveiledere i fylkesmannsembetene og andre prosjekter blitt finansiert over denne posten, blant annet støtte til Sameetinget og forskningsprosjekt som skal legge grunnlag for senere evaluering av reformen.

Budsjettforslag

Finansiering av prosessveiledere hos fylkesmannen i forbindelse med kommunereformen opphører i 2017. Som følge av dette foreslås det å tilbakeføre 14 mill. kroner til kap. 571, post 60 Innbyggertilskudd.

Videre foreslås det å overføre 2,4 mill. kroner til kap. 500, post 50 Forskningsprogrammer. Dette er knyttet til delfinansiering av forskning på kommunereformprosessen gjennom Program for Demokratisk og effektiv styring, planlegging og forvaltning (DEMOS).

Samlet foreslås bevilgningen redusert med 15,5 mill. kroner, til 21,7 mill. kroner.

Post 60 Innbyggertilskudd

Hoveddelen av rammetilskuddet fordeles gjennom innbyggertilskuddet. Gjennom innbyggertilskuddet tilføres kommunene inntekter, samtidig som variasjoner i kostnader mellom kommunene utjevnes. Kommunene blir kompensert for kostnadsvariasjoner som de selv ikke kan påvirke, eksempelvis innbyggernes aldersfordeling og andre strukturelle kjennetegn ved kommunen. Utjevningen av kostnader mellom kommunene skjer gjennom kostnadsnøkkelen, som består av ulike kriterier med tilhørende vekter.

Regjeringen la i kommuneproposisjonen for 2017 fram forslag til ny kostnadsnøkkel for kommunene med virkning fra 2017. Stortinget ga tilslutning til endringene. For nærmere omtale av endringene vises det til Prop. 123 S (2015–2016) *Kommuneproposisjonen 2017*.

Kostnadsnøkkelen for kommunene består av åtte delkostnadsnøkler. Disse vektet sammen til en kostnadsnøkkel ut fra sektorens andel av de totale netto driftsutgiftene til sektorene som omfattes av utgiftsutjevningen. Fra og med 2017 skal vektningen av de ulike delkostnadsnøklerne oppdateres årlig med faktiske utgiftsandeler fra siste tilgjengelige KOSTRA-tall. For 2017 er sektorvektningen basert på endelige KOSTRA-tall for 2015, og det er korrigeret for oppgaveendringer og innlemminger fram til og med Regjeringens forslag til statsbudsjett for 2017. For en oversikt over korreksjonene for 2017, se tabell 6.18. Tabell 6.12

viser de nye sektorandelene i 2017, mens departementets forslag til kostnadsnøkkel for kommunene i 2017 er vist i tabell 6.13.

Fra og med 2017 innføres det en differensiering av kompensasjonen for smådriftsulemper på kommunenivå i utgiftsutjevningen, gjennom en gradering av basiskriteriet i kostnadsnøkkelen. Basiskriteriet fanger opp variasjoner i kostnader på kommunenivå, i hovedsak knyttet til administrasjon. Det gis fortsatt full kompensasjon for smådriftsulemper på tjenestenivå grunnet bosettingsmønsteret i kommunen gjennom bosettingskriteriene (sone- og nabokriteriet) i kostnadsnøkkelen.

Kommunenenes verdi på basiskriteriet i kostnadsnøkkelen differensieres etter kommunens verdi på strukturkriteriet, som er et mål på bosettingsmønsteret i kommunen og områdene rundt. Etter departementets vurdering er basiskriteriet en viktig del av utgiftsutjevningen, og det gjelder

også det graderte basiskriteriet. Det graderte basiskriteriet bør derfor være en del av kostnadsnøkkelen for kommunene, på samme måte som dagens basiskriterium. Hensikten med basiskriteriet er å fange opp ufrivillige variasjoner i kommunenes utgiftsbehov, og ved hjelp av strukturkriteriet og det graderte basiskriteriet vil man nå kunne skille mellom frivillige og ufrivillige smådriftsulemper. Hvilken modell som velges for gradering av basiskriteriet er et skjønnsmessig element, men selve utformingen av strukturkriteriet og graderingen av basiskriteriet skjer etter faste kriterier på lik linje som for andre kriterier. I beregningen av rammetilskuddet til kommunene i 2017 er modellen for gradert basistilskudd inkludert i kostnadsnøkkelen for kommunene. For en nærmere beskrivelse av modellen og kriteriene vises det til beregnings-teknisk dokumentasjon til Prop. 1 S (2016–2017) Grønt hefte (H–2380 N).

Tabell 6.12 Delkostnadsnøkkelens vekt i samlet kostnadsnøkkel 2017 (i 2015-kroner)

	Netto driftsutgifter ekskl. avskrivninger KOSTRA 2015 (1000 kr)	Korreksjoner og innlemminger 2015–2017 (1 000 kr)	Nøkkelandel 2017 (i pst.)
Grunnskole	62 691 851	331 456	26,10
Pleie og omsorg	81 092 265	1 457 050	34,18
Sosialhjelp	12 795 584	731 470	5,60
Barnevern	9 419 450		3,90
Kommunehelse	12 144 638	-71 247	5,00
Barnehage	40 075 426	323 941	16,73
Administrasjon og miljø	20 040 091	-34 495	8,28
Landbruk	509 115		0,21
<i>Sum</i>	<i>238 768 420</i>	<i>2 738 175</i>	<i>100,00</i>

Tabell 6.13 Kostnadsnøkkel for kommunene 2017

Kriterier	Vekt
Andel innbyggere 0–1 år	0,0053
Andel innbyggere 2–5 år	0,1420
Andel innbyggere 6–15 år	0,2674
Andel innbyggere 16–22 år	0,0224
Andel innbyggere 23–66 år	0,1029
Andel innbyggere 67–79 år	0,0550
Andel innbyggere 80–89 år	0,0754
Andel innbyggere 90 år og over	0,0379
Basiskriteriet	0,0190
Reiseavstand innen sone	0,0102
Reiseavstand til nærmeste nabokrets	0,0102
Landbrukskriteriet	0,0021
Innvandrere 6–15 år, ekskl. Skandinavia	0,0072
Psykisk utviklingshemmede 16 år og over	0,0480
Ikke-gifte 67 år og over	0,0448
Dødelighet	0,0448
Uføre 18–49 år	0,0063
Flyktninger uten integreringstilskudd	0,0082
Opphopningsindeks	0,0093
Aleneboende 30–66 år	0,0189
Barn 0–15 år med enslig forsørger	0,0161
Lavinntektskriteriet	0,0101
Barn 1 år uten kontantstøtte	0,0174
Innbyggere med høyere utdanning	0,0191
Sum	1,0000

Budsjettforslag

Samlet sett foreslås en bevilgningsøkning på 2 901,4 mill. kroner, til 121 954,3 mill. kroner.

Post 61 Distriktstilskudd Sør-Norge

Som ledd i omleggingen av inntektssystemet fra 2017 foreslås det at distriktstilskudd Sør-Norge og småkommunetilskuddet slås sammen i distriktstilskudd Sør-Norge, jf. omtale under kap. 571, post 63. Dagens småkommunetilskudd videreføres

som et eget småkommunetillegg innenfor det nye distriktstilskudd Sør-Norge, og satsene for småkommunetillegget differensieres etter kommunenes verdi på distriktsindeksen.

Tilskuddet tildeles kommuner i Sør-Norge som

- har under 3 200 innbyggere eller en distriktsindeks på 46 eller lavere
- har gjennomsnittlige skatteinntekter per innbygger de siste tre årene på under 120 pst. av landsgjennomsnitt
- ikke mottar distriktstilskudd Nord-Norge

Kommuner med færre enn 3 200 innbyggere mottar et tilskudd per kommune. Satsene er differensierte etter kommunenes verdi på distriktsindeksen. Høyeste sats gis til kommuner med distriktsindeks på 35 eller lavere. Kommuner med en høyere verdi på distriktsindeksen får tilskudd etter lavere sats, slik at kommuner med distriktsindeks over 46 mottar halvparten av høyeste sats.

For kommuner med 3 200 innbyggere eller mer gis tilskuddet både per innbygger og per kommune. Kommuner med distriktsindeks på 35 eller lavere gis tilskudd per kommune og per innbygger med høyeste sats. Kommuner med høyere verdi på indeksen får tilskudd med henholdsvis 80, 60, 40 og 20 pst. av høyeste sats. Satsene er vist i tabell 6.14.

Tabell 6.14 Satser for distriktstilskudd Sør-Norge

Distriktsindeks	Kommuner med 3 200 innbyggere eller mer		Kommuner med under 3 200 innbyggere
	Sats per kommune (1 000 kr)	Sats per innbygger (kroner)	Sats per kommune (1 000 kr)
0–35	1 201	1 087	5 543
36–38	961	870	4 990
39–41	721	652	4 435
42–44	480	435	3 881
45–46	240	218	3 326
Over 46	0	0	2 772

Budsjettforslag

Det foreslås en bevilgningsøkning på 436,6 mill. kroner, til 845,4 mill. kroner.

Post 62 Distriktstilskudd Nord-Norge

Som ledd i omleggingen av inntektssystemet foreslås det at Nord-Norge- og Namdalstilskuddet og småkommunetilskuddet slås sammen til ett tilskudd, jf. omtale under kap. 571, post 63. Tilskuddet fordeles til kommuner i de tre nordligste fylkene og i Namdalen. Dagens småkommunetilskudd videreføres som et eget småkommunetillegg innenfor det nye distriktstilskudd Nord-

Norge. Satsene for småkommunetillegget differensieres etter kommunenes verdi på distriktsindeksen på samme måte som distriktstilskudd Sør-Norge.

Innenfor det nye tilskuddet videreføres dagens Nord-Norge- og Namdalstilskudd med et kronebeløp per innbygger til alle kommuner i Nord-Norge og Namdalen. Småkommunetillegget til kommuner med færre enn 3 200 innbyggere gis etter samme kriterier og satser som distriktstilskudd Sør-Norge. Småkommunetillegget til kommuner i Finnmark og tiltakssonen i Nord-Troms får som i dag tilskudd etter en høyere sats.

Satsene for distriktstilskudd Nord-Norge i 2017 er vist i tabell 6.15.

Tabell 6.15 Satser for distriktstilskudd Nord-Norge

<i>Kommuner i Nord-Norge og Namdalen, sats per innbygger</i>		
Kommuner i:	Sats per innbygger (kroner)	
Nordland og Namdalen	1 710	
Troms (utenfor tiltakssonen)	3 279	
Tiltakssonen i Troms	3 864	
Finnmark	8 008	
<i>Småkommunetillegg til kommuner med under 3 200 innbyggere</i>		
Distriktsindeks	Småkommunetillegg per kommune, kommuner utenfor tiltakssonen (1000 kr)	Småkommunetillegg per kommune, kommuner i tiltakssonen (1000 kr)
0–35	5 543	12 005
36–38	4 990	10 804
39–41	4 435	9 605
42–44	3 881	8 404
45–46	3 326	7 203
Over 46	2 772	6 003

Budsjettforslag

Det foreslås en bevilgningsøkning på 517,5 mill. kroner, til 2 129,3 mill. kroner.

Post 63 Småkommunetilskudd

Midlene foreslås lagt inn som særskilte småkommunetillegg på henholdsvis post 61 Distriktstilskudd Sør-Norge og post 62 Distriktstilskudd Nord-Norge. Post 63 foreslås avvirket, men tilskuddet videreføres på overnevnte poster.

Post 64 Skjønnstilskudd, kan nyttes under kap. 572, post 64

For rapportering om bruk av skjønnstilskudd for 2015 vises det til kommuneproposisjonen for 2017.

Budsjettforslag

Regjeringen foreslår en skjønnssramme for 2017 på 2 360 mill. kroner, som er i tråd med forslaget og vedtaket ved behandling av kommuneproposisjonen for 2017.

Det foreslås en endring i fordelingen mellom kommunenes og fylkeskommunenes skjønnssramme sammenliknet med forslaget i kommuneproposisjonen for 2017. Det var foreslått å sette av 100 mill. kroner av fylkeskommunenes skjønnssramme til infrastrukturtiltak i kommuner som skal slå seg sammen. Regjeringen forslår nå å sette av 50 mill. kroner fra både fylkeskommunenes og kommunenes skjønnssramme til infrastrukturtiltak i kommuner som skal slå seg sammen. Til sammen vil midlene til infrastrukturtiltak utgjøre 100 mill. kroner i 2017, noe som er en økning på 50 mill. kroner sammenliknet med 2016.

Den samlede skjønnssrammen fordeles etter dette med 1 701 mill. kroner til kommunene og 659 mill. kroner til fylkeskommunene. Skjønnstilskuddet til kommuner og fylkeskommuner bevilges over henholdsvis kap. 571, post 64 og kap. 572, post 64.

Som varslet i kommuneproposisjonen for 2017 foreslås basisrammen til kommunene satt til 1 191 mill. kroner, noe som er en reduksjon på 100 mill. kroner sammenliknet med saldert budsjett for 2016. De frigjorte midlene tilbakeføres til kommunene gjennom innbyggertilskuddet. Skjønnssram-

mene til kommuner og fylker varierer betydelig, uten at dette er tilstrekkelig begrunnet i reelle behov. Det tas derfor sikte på justeringer som gir en mer likeverdig og rettferdig fordeling mellom kommuner og fylker. Fylkene som i 2016 har en høyere basisramme per innbygger enn landsgjennomsnittet, får en reduksjon i basisrammen med et beløp per innbygger. Reduksjonen er gradert, så fylkene med de høyeste basisrammene per innbygger får også de høyeste reduksjonene per innbygger. Fylkene som i 2016 har en lavere basisramme per innbygger enn landsgjennomsnittet, beholder basisrammen nominelt fra 2016. Når det gjelder fordelingen per kommune, vises det til Grønt hefte.

Siden 2011 har om lag 400 mill. kroner av skjønnsmidlene blitt benyttet til å kompensere kommuner som tapte på omleggingen av inntektssystemet i 2011. Ordningen skulle ligge fast inntil neste omlegging av inntektssystemet. Tapskompensasjonen avvikes dermed fra 2017, og midlene omprioriteres innenfor kommunerammen.

Som omtalt i kommuneproposisjonen for 2017 vil 300 mill. kroner benyttes til kompensasjon til kommuner som skal slå seg sammen i 2020, men som midlertidig vil få redusert basistilskudd i perioden fram til sammenslåingen trer i kraft. Gjennom denne overgangsordningen får kommuner som er vedtatt sammenslått i reformperioden, ved nasjonale vedtak innen 1. januar 2018, full kompensasjon for en eventuell reduksjon i basistilskudd fra 2016 til 2017 som følge av innføringen av nytt inntektssystem i 2017.

I beregningen av overgangsordningen tas det hensyn til at deler av denne reduksjonen kompenseres gjennom inntektsgarantiordningen. Denne overgangsordningen omfatter ikke eventuelle tap på endringene i regionalpolitiske tilskudd. Endringene i de regionalpolitiske tilskuddene gjøres uavhengig av kommunereformen, og er begrunnet i at tilskuddene i større grad skal målrettes mot kommuner med reelle distriktsutfordringer. Gradert basistilskudd er derimot mer direkte knyttet til kommunesammenslåinger, ved at kommuner som slår seg sammen på sikt vil kunne redusere smådriftsulempene. Det vurderes derfor som rimelig at disse kommunene kompenseres for eventuelle tap på graderingen av basistilskuddet fram til tidspunktet for sammenslåingen. Fordelingen av midlene gjøres kjent etter Stortingets behandling av kommunereformen våren 2017.

Noen kommuner har søkt å redusere sine smådriftsulempene gjennom vedtak om sammenslåing med andre kommuner, uten at det er fattet

gjensidige vedtak i nabokommunen. Departementet vil vurdere deres situasjon nærmere og komme tilbake til saken i kommuneproposisjonen for 2018.

Det settes av 100 mill. kroner til å finansiere det nye regionsentertilskuddet, jf. kap. 571, post 65.

Av kommunenes skjønnsramme settes det av 120 mill. kroner til uforutsette hendelser (reservepotten) og 40 mill. kroner til tilskudd til utviklings- og fornyingsprosjekter (prosjektskjønn). Både reservepotten og prosjektskjønnet fordeles av departementet i løpet av året. For nærmere omtale av kriteriene for tildeling av prosjektskjønnsmidler i 2017 vises det til kommuneproposisjonen for 2017. Prosjektskjønnet vil også dekke drift og medlemskontingent i *Foreningen for god kommunal regnskapsskikk* (GKRS).

Fylkeskommunenes basisramme settes til 509 mill. kroner. Fordelingen per fylkeskommune er vist i Grønt hefte. Kompensasjonen for differensiert arbeidsgiveravgift til fylkeskommunene videreføres nominelt fra 2016 og vil utgjøre 139 mill. kroner av basisrammen i 2017.

Innenfor skjønnsrammen til fylkeskommunene settes det av 100 mill. kroner til uforutsette hendelser i løpet av året (reservepotten).

For en nærmere omtale av skjønnsrammen for 2017 vises det til kommuneproposisjonen for 2017.

Det foreslås en bevilgning til skjønnsstilskudd til kommunene på 1 701 mill. kroner i 2017. Dette er en reduksjon i forhold til Saldert budsjett 2016 på 153 mill. kroner.

Post 65 Regionsentertilskudd (ny)

I kommuneproposisjonen for 2017 ble det foreslått et nytt tilskudd til mellomstore kommuner som slår seg sammen, og som dermed vil utgjøre et sterkere tyngdepunkt i sin region. Det ble varslet at det settes av 100 mill. kroner til ordningen i 2017 (halvårsvirkning). Fra 2018 vil tilskuddet utgjøre 200 mill. kroner.

Departementet foreslår at følgende kriterier legges til grunn for regionsentertilskuddet i 2017:

- Tilskuddet går til kommuner der det fattes et nasjonalt vedtak om sammenslåing i perioden for kommunereformen.
- Tilskuddet går til kommuner som slår seg sammen, og som etter sammenslåingen får over 9 000 innbyggere.
- Kommuner som mottar storbytilskudd kan ikke samtidig motta regionsentertilskudd.

Det foreslås at tilskuddet tildeles dels med en sats per innbygger, dels med en sats per sammenslåing. Satsene settes slik at 40 pst. av det samlede tilskuddet fordeles med lik sats per innbygger, mens 60 pst. fordeles med lik sats per sammenslåing. Satsene vil bli beregnet når de nasjonale vedtakene om sammenslåing er fattet i 2017.

Budsjettforslag

Det foreslås en bevilgning på 100 mill. kroner i 2017.

Post 66 Veksttilskudd

Veksttilskudd gis til kommuner med særlig høy befolkningsvekst. For 2017 foreslås det at veksttilskuddet gis til kommuner som gjennom den siste treårsperioden har hatt en gjennomsnittlig årlig befolkningsvekst som er høyere enn 1,4 pst. Dette er en reduksjon i vekstgrensen med 0,1 prosentpoeng fra 2016. I tillegg er det en betingelse for å motta tilskudd at kommunen har skatteinntekter under 140 pst. av landsgjennomsnittet. Tilskuddet gis med en sats per innbygger over vekstgrensen. Satsen for veksttilskuddet foreslås satt til 57 191 kroner i 2017.

Bevilgningen foreslås redusert med 18,2 mill. kroner, til 422,4 mill. kroner i 2017.

Post 67 Storbytilskudd

Storbytilskuddet tildeles i 2017 til Oslo, Bergen, Trondheim og Stavanger. Tilskuddet fordeles med et likt beløp per innbygger.

I kommuneproposisjonen for 2017 ble det varslet at departementet ville utrede en ny modell der storbytilskuddet ble fordelt etter flere kriterier enn antall innbyggere. I tillegg skulle det vurderes hvordan storbyer, herunder Bergen og Stavanger, som rammes av oljeprisfall og omstilling kunne styrkes. Eventuelle endringer skulle varsles i statsbudsjettet for 2017.

Regjeringen tilrår at det ikke gjøres endringer i storbytilskuddet nå. Stortinget har i

forbindelse med Revidert nasjonalbudsjett 2016 vedtatt andre, mer treffsikre tiltak for å gi Stavanger og Bergen mulighet til å møte omstillingsutfordringene.

I kommuneproposisjonen for 2017 ble det signalisert at en storkommune med Kristiansand vil kvalifisere til storbytilskudd etter sammenslåing. Det står fast, men så langt foreligger det ikke gjensidige vedtak i byregionen.

Budsjettforslag

Det foreslås en bevilgningsøkning på 2,1 mill. kroner, til 462,1 mill. kroner.

Post 90 Forskudd på rammetilskudd

Skatteutjevningen i inntektssystemet omfordele inntekter gjennom rammetilskuddet og blir avregnet fortløpende basert på siste opplysninger om skatteinngangen. Siden endelig skatteinngang for 2017 ikke er kjent før i februar 2018, kan departementet i den løpende skatteutjevningen ha behov for å utbetale forskudd på rammetilskuddet for 2018 i 2017. I forslag til romertallsvedtak III bes det om Stortingets samtykke til at det kan utbetales inntil 350 mill. kroner i 2017 som forskudd på rammetilskudd til kommunene i 2018.

Kap. 3571 Tilbakeføring av forskudd

Post 90 Tilbakeføring av forskudd

Ved behandlingen av Prop. 1 S (2015–2016) fikk Kommunal- og moderniseringsdepartementet fullmakt til å utbetale inntil 350 mill. kroner i forskudd i 2016 på rammetilskudd for 2017 til kommuner. På grunn av usikkerhet knyttet til skatteinngangen og skatteutjevningen for siste utbetalingstermin i 2016, er det på nåværende tidspunkt ikke mulig med sikkerhet å angi størrelsen på utbetalt forskudd på rammetilskudd i 2016. Det fremmes derfor ikke bevilgningsforslag for 2017.

Kap. 572 Rammetilskudd til fylkeskommuner

(i 1 000 kr)

Post	Betegnelse	Regnskap 2015	Saldert budsjett 2016	Forslag 2017
60	Innbyggertilskudd	30 763 858	31 547 475	32 138 648
62	Nord-Norge-tilskudd	622 092	642 399	652 285
64	Skjønnstilskudd, <i>kan nyttes under kap. 571, post 64</i>	627 000	659 000	659 000
	Sum kap. 0572	32 012 950	32 848 874	33 449 933

Vedrørende 2016: Ved Stortingets vedtak av 17. juni 2016 ble post 60 redusert med 65,5 mill. kroner til 31 481,975 mill. kroner, jf. Prop. 122 S og Innst. 400 S (2015–2016).

Post 60 Innbyggertilskudd

Hoveddelen av rammetilskuddet fordeles gjennom innbyggertilskuddet. For en nærmere omtale av innbyggertilskuddet vises det til Beregningsteknisk dokumentasjon til Prop. 1 S (2016–2017) Grønt hefte.

Samlet sett foreslås det en bevilgningsøkning på 591,2 mill. kroner, til 32,1 mrd. kroner.

Post 62 Nord-Norge-tilskudd

Tilskuddet blir utbetalt med et kronebeløp per innbygger til fylkeskommunene i Nord-Norge, jf. tabell 6.16.

Tabell 6.16 Satser for Nord-Norge-tilskudd for fylkeskommunene

Fylkeskommuner	Kroner per innbygger
Nordland	1 193
Troms	1 358
Finnmark	1 855

Budsjettforslag

Bevilgningen foreslås økt med 9,9 mill. kroner, til 652,3 mill. kroner.

Post 64 Skjønnstilskudd, kan nyttes under kap. 571, post 64

Den samlede fordelingen av skjønnstilskudd til kommuner og fylkeskommuner er beskrevet under kap. 571, post 64 Skjønnstilskudd.

Det foreslås en bevilgning til skjønnstilskudd til fylkeskommunene på 659 mill. kroner. Dette er en nominell videreføring av bevilgningen i saldert budsjett for 2016.

Post 90 Forskudd på rammetilskudd

Skatteutjevningen i inntektssystemet omfordeler inntekter gjennom rammetilskuddet, og avregnes fortløpende basert på siste opplysninger om skatteinngangen. Siden endelig skatteinngang for 2017 ikke er kjent før i februar 2018, kan departementet i den løpende skatteutjevningen ha behov for å utbetale forskudd på rammetilskuddet for 2018 i 2017. I forslag til romertallsvedtak III bes det om Stortingets samtykke til at det kan utbetales inntil 150 mill. kroner i 2017 som forskudd på rammetilskudd til fylkeskommunene i 2018.

Kap. 3572 Tilbakeføring av forskudd**Post 90 Tilbakeføring av rammetilskudd**

Ved behandlingen av Prop. 1 S (2015–2016) fikk Kommunal- og moderniseringsdepartementet fullmakt til å utbetale inntil 50 mill. kroner i forskudd i 2016 på rammetilskudd for 2017 til fylkeskommuner. Fram til oktober 2016 er det ikke utbetalt forskudd på rammetilskuddet. Det fremmes derfor ikke bevilgningsforslag for 2017.

Tilskudd gjennom inntektssystemet for 2016 og 2017

Tabell 6.17 gir en oversikt over tilskudd på kapittel og post gjennom inntektssystemet for kommuner og fylkeskommuner i 2016 og 2017.

Tabell 6.17 Tilskudd gjennom inntektssystemet for 2016 og 2017

Kap.	Post		Nominelle priser i 1 000 kroner				
			Anslag på regnskap 2016	Korrigert anslag på regnskap 2016 ³	Forslag 2017	Faktisk vekst 2016–2017 (pst.)	Korrigert vekst 2016–2017 (pst.)
571	60	Innbyggertilskudd ¹	118 368 670	118 018 908	121 954 282	3,0	3,3
571	61	Distriktstilskudd Sør-Norge ²	408 811	408 811	845 390	106,8	106,8
571	62	Distriktstilskudd Nord-Norge ²	1 611 747	1 611 747	2 129 275	32,1	32,1
571	63	Småkommune-tilskudd ²	963 501	963 501	0	-100,0	-100,0
571	64	Skjønnstilskudd	1 854 500	1 854 500	1 701 000	-8,3	-8,3
571	65	Regionsenter-tilskudd	0	0	100 000	-	-
571	66	Veksttilskudd	440 616	440 616	422 426	-4,1	-4,1
571	67	Storbytilskudd	459 985	450 185	462 127	0,5	2,7
		<i>Sum kommuner</i>	<i>124 107 830</i>	<i>123 748 268</i>	<i>127 614 500</i>	<i>2,8</i>	<i>3,1</i>
572	60	Innbyggertilskudd	31 481 975	31 540 609	32 138 648	2,1	1,9
572	62	Nord-Norgetilskudd	642 399	642 399	652 285	1,5	1,5
572	64	Skjønnstilskudd	659 000	659 000	659 000	0,0	0,0
		<i>Sum fylkeskommuner</i>	<i>32 783 374</i>	<i>32 842 008</i>	<i>33 449 933</i>	<i>2,0</i>	<i>1,9</i>
		<i>Sum kommunesektor</i>	<i>156 891 204</i>	<i>156 590 277</i>	<i>161 064 433</i>	<i>2,7</i>	<i>2,9</i>

¹ I nysalderingen av statsbudsjettet for 2016 vil det bli foreslått å oppjustere innbyggertilskuddet med 389 mill. kroner som følge av at Tønsberg kommune har trukket seg fra forsøket med statlig finansiering av omsorgstjenestene. Beløpet er medregnet i anslaget for 2016.

² Fra og med 2017 videreføres småkommunetilskuddet som et eget småkommunetillegg innenfor Distriktstilskudd Sør-Norge og Distriktstilskudd Nord-Norge.

³ For nærmere redegjørelse om korreksjonene, se tabell 6.18.

Endringer i oppgavefordelingen mellom forvaltningsnivåene, regelendringer, innlemming av øremerkede tilskudd mv.

Regjeringen foreslår en realvekst i kommunesektorens frie inntekter på i underkant av 4,1 mrd. kroner i 2017, jf. nærmere omtale i kapittel 3. Vek-

sten er korrigert for endringer i oppgavefordelingen mellom forvaltningsnivåene, regelendringer, innlemminger av øremerkede tilskudd mv. Tabell 6.18 gir en oversikt over endringene som veksten er korrigert for, med påfølgende omtale av de enkelte sakene. Korreksjonene foretas i rammetilskuddet til kommuner og fylkeskommuner.

Tabell 6.18 Endringer i rammetilskuddet til kommuner og fylkeskommuner som følge av endringer i oppgavefordelingen, regelendringer, innlemming av øremerkede tilskudd mv.

	(i 1000 2017-kroner)	
	Kommuner	Fylkeskommuner
<i>Endringer i finansiering, herunder innlemminger i rammetilskuddet</i>		
Boligsosialt kompetansetilskudd	5 700	0
Tilskudd til boligsosialt arbeid	10 000	0
Tilskudd til frivilligsentraler	131 000	0
Omdisponering fra rammetilskuddet til Groruddalssatsingen	-10 000	0
<i>Korreksjoner</i>		
IKT-modernisering i Husbanken (SIKT)	11 500	0
Valgdirektoratet	12 800	0
Ny naturfagstime, helårseffekt	114 400	0
Gratis kjernetid i barnehage, helårseffekt	28 700	0
Forsøk med ny ansvarsdeling i barnevernet, helårseffekt	18 200	0
Forsøk med statlig finansiering av eldreomsorgen, helårseffekt	-518 400	0
Øyeblikkelig hjelp rus og psykiatri	86 500	0
Aktivitetsplikt for sosialhjelpsmottakere	60 000	0
Avvikling av diagnoselisten for fysioterapi	-175 000	0
Økte kommunale barnehageutgifter som følge av botidskrav for kontantstøtte	2 000	0
Momskompensasjon borettslag og eierseksjonssameier	-35 000	0
Statlige og private skoler, økning i elevtall	-111 000	-28 700
Lærlingtilskudd, helårseffekt	0	24 500
Utvidet rett til videregående opplæring for innvandrere	0	46 100
Kjøp av plasser fra ideelle sentre for foreldre og barn	0	-14 800
Økt CO ₂ -avgift på mineralolje – kompensasjon fylkesveiferjer	0	20 000
Økt CO ₂ -avgift på mineralolje – kompensasjon lokale båtruter	0	13 000
<i>Sum innlemminger og korreksjoner</i>	<i>-368 600</i>	<i>60 100</i>

*Kommunene**Innlemming av boligsosialt kompetansetilskudd*

Det foreslås å innlemme i rammetilskuddet til kommunene 5,7 mill. kroner i 2017 fra kap. 581, post 78 Tilskudd til boligsosiale tiltak. Dette tilsvarer den andelen av tilskuddet som er gitt kommuner og som ikke er bundet opp i tilsagn. Det tas sikte på å innlemme ytterligere midler i 2018 og 2019 etter hvert som gitte tilsagn til kommunene løper ut. Se også omtale i kapittel 3 og under programkategori 13.80.

Innlemming av tilskudd til boligsosialt arbeid

Det foreslås å innlemme i rammetilskuddet kommunene 10 mill. kroner i 2017 knyttet til boligsosiale tiltak fra kap. 621, post 63 Sosiale tjenester og tiltak for vanskeligstilte over Arbeids- og sosialdepartementets budsjett. Det videreføres midler i ordningen til utviklingsarbeid og til pågående forskning i kommunene. Det legges opp til å innlemme ytterligere midler etter hvert som pågående forskning slutføres. Se også omtale i kapittel 3.

Innlemming av tilskudd til frivilligsentraler

Det foreslås å innlemme i rammetilskuddet til kommunene 131 mill. kroner i 2017 fra kap. 315, post 71 Tilskudd til frivilligsentraler over Kulturdepartementets budsjett. I tillegg til beløpet som innlemmes vil ytterligere 20 mill. kroner – totalt 151 mill. kroner – bli fordelt særskilt (tabell C) til kommuner med utgangspunkt i fordelingen i 2016. Se også omtale i kapittel 3.

Omdisponering fra rammetilskuddet til Groruddalssatsingen

Staten og Oslo kommune har undertegnet en ny intensjonsavtale om områdesatsing i Groruddalen. Det foreslås å omdisponere 10 mill. kroner fra rammetilskuddet til Groruddalssatsingen.

IKT-modernisering i Husbanken (SIKT)

I statsbudsjettet for 2016 ble kommunerammen redusert med 11,2 mill. kroner for å finansiere innføring av eSøknad for startlån i Husbanken med tilhørende saksbehandlingssystem. Bakgrunnen for reduksjonen i kommunerammen er at tiltaket gir en innsparing for kommunene. Dette var et engangstiltak i 2016, og rammetilskuddet foreslås derfor økt med 11,5 mill. kroner i 2017.

Tilbakeføring av del av bevilgning til Valgdirektoratet

Valgdirektoratets bevilgning i 2016 er finansiert ved omdisponering fra rammetilskuddet. Den delen av bevilgningen som er knyttet til engangskostnader i 2016, tilbakeføres til rammetilskuddet i 2017. Det foreslås derfor at rammetilskuddet økes med 12,8 mill. kroner.

Ny naturfagstime – helårseffekt av endring i 2016

Ved behandlingen av statsbudsjettet for 2016 ble det vedtatt å øke timetallet i naturfag med én time per uke på 5.–7. trinn fra høsten 2016. Kommune ble kompensert gjennom en økning i rammetilskuddet på 77,6 mill. kroner. Det foreslås en økning i rammetilskuddet på 114,4 mill. kroner i 2017 som kompensasjon for helårseffekten.

Gratis kjernetid i barnehage for treåringer – helårseffekt av endring i 2016

Stortinget vedtok ved behandlingen av statsbudsjettet for 2016 å øke rammetilskuddet med 24 mill. kroner til gratis kjernetid i barnehage for treåringer fra familier med lav inntekt. Det foreslås å øke rammetilskuddet med 28,7 mill. kroner i 2017 som kompensasjon for helårseffekten.

Forsøk med ny ansvarsdeling mellom kommunalt og statlig barnevern – helårseffekt av endring i 2016

I saldert budsjett for 2016 ble rammetilskuddet økt for å kompensere kommunene som skulle delta i forsøket med ny oppgave- og ansvarsdeling mellom kommunalt og statlig barnevern. Da den endelige utvelgelsen av forsøkskommuner ga et mindre bevilgningsbehov enn lagt til grunn, ble rammetilskuddet så redusert ved behandlingen av revidert nasjonalbudsjett for 2016. Forsøket får helårseffekt i 2017, og rammetilskuddet foreslås derfor økt med 18,2 mill. kroner.

Forsøk med statlig finansiering av eldreomsorgen – helårseffekt av endring i 2016

Ved behandlingen av revidert nasjonalbudsjett for 2016 ble rammetilskuddet til kommunene redusert med 873,9 mill. kroner som følge av forsøket med statlig finansiering av eldreomsorgen. Det foreslås en ytterligere reduksjon i rammetilskuddet på 518,4 mill. kroner i 2017 knyttet til helårseffekten. Midlene er omdisponert til kap. 761, post 65 Forsøk med statlig finansiering av

omsorgstjenestene på Helse- og omsorgsdepartementets budsjett.

Kommunal øyeblikkelig hjelp døgnplikt for personer med psykisk helse- og/eller rusproblemer

Den kommunale plikten til øyeblikkelig hjelp døgnopphold utvides fra 2017 til også å omfatte brukere med psykisk helse- og rusproblematikk. Kommunesektoren foreslås kompensert gjennom en økning i rammetilskuddet på 86,5 mill. kroner. Se også omtale i kapittel 3.

Aktivitetsplikt for sosialhjelpsmottakere

Det tas sikte på å innføre en plikt til å stille vilkår om aktivitet for sosialhjelpsmottakere under 30 år fra 2017. Kommunesektoren foreslås kompensert gjennom en økning i rammetilskuddet på 60 mill. kroner. Se også omtale i kapittel 3.

Avvikling av diagnoselisten for fysioterapi

Avviklingen av diagnoselisten for fysioterapi gir kommunene høyere inntekter fra egenbetaling fra brukerne. For å korrigere for dette foreslås det at rammetilskuddet reduseres med 175 mill. kroner i 2017.

Økte kommunale barnehageutgifter som følge av botidskrav for kontantstøtte

Som varslet i Meld. St. 30 (2015–2016) *Fra mottak til arbeidsliv – en effektiv integreringspolitikk* vil Regjeringen innføre et botidskrav på fem år for rett til kontantstøtte. Forslag om dette er sendt på høring som ledd i gjennomgangen av trygdeordningene i lys av økt asyltilstrømming. Høringsfristen er 1. november 2016. Et slikt botidskrav for rett til kontantstøtte vil kunne øke etterspørselen etter barnehageplass, og det foreslås at kommunene kompenseres for dette gjennom en økning i rammetilskuddet på 2 mill. kroner i 2017.

Momskompensasjon for borettslag og eierseksjonssameier

Regjeringen ønsker å legge til rette for likebehandling av ulike private aktører og økt fleksibilitet i valg av samarbeidsløsninger mellom kommuner og private aktører. Det foreslås derfor i statsbudsjettet for 2017 å endre merverdiavgifts-kompensasjonsloven, slik at borettslag og eierseksjonssameier omfattes av merverdiavgiftskompensasjonsordningen når det gjelder drift og opp-

føring av boliger med helseformål eller sosiale formål. Det foreslås at rammetilskuddet til kommunene reduseres med 35 mill. kroner i tilknytning til utvidelsen av ordningen. Se nærmere omtale i Prop. 1 LS (2016–2017).

Økt antall elever i statlige og private skoler

Som følge av økt antall elever i statlige og private skoler foreslås det å redusere rammetilskuddet til kommunene med 111 mill. kroner i 2017. Se Grønt hefte for nærmere omtale av korreksjonsordningen for statlige og private skoler.

Fylkeskommunene

Økt antall elever i statlige og private skoler

Som følge av økt antall elever i statlige og private skoler foreslås det å redusere rammetilskuddet til fylkeskommunene med 28,7 mill. kroner i 2017. Se Grønt hefte for nærmere omtale av korreksjonsordningen for statlige og private skoler.

Økt lærlingtilskudd – helårseffekt av endring i 2016

Ved behandlingen av revidert nasjonalbudsjett for 2016 ble rammetilskuddet til fylkeskommunene økt med 24,5 mill. kroner som kompensasjon for en økning i satsen for lærlingtilskuddet med 2 500 kroner per lærekontrakt fra 1. juli. For å kompensere fylkeskommunene for helårseffekten foreslås det å øke rammetilskuddet med 24,5 mill. kroner i 2017.

Utvidet rett til videregående opplæring for innvandrere

Regjeringen vil foreslå å endre opplæringsloven, slik at personer med videregående opplæring fra utlandet som ikke anerkjennes i Norge, har rett til videregående opplæring. Fylkeskommunene foreslås kompensert gjennom en økning av rammetilskuddet på 46,1 mill. kroner i 2017. Se også omtale i kapittel 3.

Kjøp av plasser fra ideelle sentre for foreldre og barn

Ved behandlingen av statsbudsjettet for 2015 ble det bevilget totalt 35 mill. kroner til kjøp av plasser fra fem navngitte ideelle sentre for foreldre og barn. Midlene ble fordelt mellom Bufdir og Oslo kommune. Siden to av sentrene ligger innenfor Oslo kommunes ansvarsområde, ble rammetilskuddet til fylkeskommunene økt med 14 mill. kroner som er fordelt særskilt til Oslo kommune

(tabell C). Ved behandlingen av revidert nasjonalbudsjett for 2016 ba Stortinget Regjeringen vurdere en eventuell omdisponering av midlene fra Oslo kommune til Bufdir i 2017. Det foreslås derfor å redusere rammetilskuddet med 14,8 mill. kroner. Dette tilsvarer midlene som ble lagt inn i rammetilskuddet i 2015 etter prisjustering.

Økt CO₂-avgift på mineralolje – kompensasjon for fylkesveiferjer

Det foreslås i statsbudsjettet for 2017 å øke CO₂-avgiften på mineralolje. Dette medfører en økning i fylkeskommunenes utgifter i tilknytning til inn-

gåtte avtaler om fylkesveiferjer. Fylkeskommunene foreslås kompensert gjennom en økning i rammetilskuddet på 20 mill. kroner.

Økt CO₂-avgift på mineralolje – kompensasjon for lokale båtruter

Det foreslås i statsbudsjettet for 2017 å øke CO₂-avgiften på mineralolje. Dette medfører en økning i fylkeskommunenes utgifter i tilknytning til inngåtte avtaler om lokal båttransport. Fylkeskommunene foreslås kompensert gjennom en økning i rammetilskuddet på 13 mill. kroner.

Kap. 573 Kommunereform

(i 1 000 kr)				
Post	Betegnelse	Regnskap 2015	Saldert budsjett 2016	Forslag 2017
60	Engangskostnader og reformstøtte ved kommunesammenslåing	40 000	100 000	1 058 325
61	Engangskostnader ved fylkessammenslåing			240 000
	Sum kap. 0573	40 000	100 000	1 298 325

Vedrørende 2016: Ved Stortingets vedtak av 17. juni 2016 ble det bevilget 30 mill. kroner på post 61, jf. Prop. 122 S og Innst. 400 S (2015–2016).

Post 60 Engangskostnader og reformstøtte ved kommunesammenslåing

Mål og målgruppe for ordningen

I kommuneproposisjonen for 2015 la Regjeringen fram forslag til økonomiske virkemidler i kommunereformen, jf. Prop. 95 S (2013–2014). Engangskostnader og reformstøtte ved kommunesammenslåing dekkes over denne posten.

Formålet med ordningen for dekning av engangskostnader er å legge til rette for at kommuner som slår seg sammen, får dekket engangskostnader knyttet til etablering av den nye kommunen i tråd med modellen for kompensasjon for engangskostnader (jf. tabell 6.19). Formålet med ordningen med reformstøtte er å gi økonomisk støtte til den nye kommunen i tråd med modellen for reformstøtte (jf. tabell 6.20).

Tildelingskriterier

Støtteordningene gjelder for kommuner som slår seg sammen i reformperioden, det vil si kom-

munesammenslåinger hvor det er fattet nasjonalt vedtak om sammenslåing innen utgangen av 2017. Det er ikke knyttet betingelser til bruken av midlene i kommunene. Departementet forutsetter at kommunene benytter midlene der de finner det best, i tråd med Stortingets intensjoner.

Engangskostnader

Staten skal gi delvis kompensasjon for kostnader direkte knyttet til en sammenslåing, jf. inndelingslova § 15. Ved tidligere kommunesammenslåinger har de største enkeltkostnadene ofte vært knyttet til IKT. Det er etablert en standardisert modell for dekning av engangskostnader i kommunereformen. Kompensasjonen for engangskostnader til kommuner som slås sammen, avhenger av antall kommuner og antall innbyggere som er berørt av sammenslåingen, jf. tabell 6.19. Støtten utbetales når det er fattet nasjonalt vedtak om sammenslåing.

Tabell 6.19 Kompensasjon for engangskostnader ved kommunesammenslåing

Antall kommuner og innbyggere i sammenslåingen	(mill. kroner)			
	0–19 999 innbyggere	20 000–49 999 innbyggere	50 000–99 999 innbyggere	100 000 innbyggere eller mer
2 kommuner	20,5	25,6	30,8	35,9
3 kommuner	30,8	35,9	41,0	46,1
4 kommuner	41,0	46,1	51,3	56,4
5 eller flere kommuner	51,3	56,4	61,5	66,6

Reformstøtte

Reformstøtte til sammenslåtte kommuner kan benyttes til formål som den nye kommunen selv

anser som hensiktsmessig. Størrelsen på reformstøtten avhenger av antall innbyggere i den nye kommunen, jf. tabell 6.20. Støtten utbetales til den nye kommunen.

Tabell 6.20 Reformstøtte

Antall innbyggere i sammenslåingen	(mill. kroner)
0–14 999 innbyggere	5,1
15 000–29 999 innbyggere	20,5
30 000–49 999 innbyggere	25,6
50 000 innbyggere eller mer	30,8

Oppfølging og kontroll

Kommunene skal gi en rapport til departementet med en kortfattet oppstilling av hvordan midlene er disponert.

Rapport

I 2016 er det utbetalt 90 mill. kroner til dekning av engangskostnader ved følgende kommunesammenslåinger:

- Larvik og Lardal
- Holmestrand og Hof
- Nøtterøy og Tjøme
- Leksvik og Rissa

Budsjettforslag

Det foreslås en bevilgning på 1 058,3 mill. kroner i 2017, hvorav 1 027,5 mill. kroner til engangsstøtte. I tillegg kommer 30,8 mill. kroner til reformstøtte til nye Sandefjord kommune. Bevilgningsbehovet knyttet til engangskostnader i 2017 vil avhenge av de nasjonale vedtakene som fattes i løpet av 2017.

Post 61 Engangskostnader ved fylkessammenslåinger (ny)

Mål og målgruppe for ordningen

På denne posten dekkes engangskostnader ved fylkessammenslåinger. Formålet med ordningen er å legge til rette for at fylkeskommuner som slår seg sammen, får dekket engangskostnader knyttet til etablering av den nye fylkeskommunen i tråd med modellen for kompensasjon for engangskostnader, jf. tabell 6.21.

I Meld. St. 22 (2015–2016) *Nye folkevalgte regioner – rolle, struktur og oppgaver* har Regjeringen gitt uttrykk for at landet bør deles inn i om lag ti nye folkevalgte regioner. Departementet har tidligere bedt fylkeskommunene om å diskutere den regionale strukturen. I meldingen ber departementet fylkeskommunene om å fatte sine vedtak innen 1. desember 2016. Regjeringen tar sikte på å legge fram forslag for Stortinget til ny struktur for det regionale folkevalgte nivået våren 2017, basert på fylkeskommunenes vedtak og Regjeringens samlede vurderinger. Regjeringens mål er å gjennomføre kommunereformen og endringer i regionalt folkevalgt nivå samtidig, slik at nye kommu-

ner og nye regioner kan tre i kraft fra 1. januar 2020.

Tildelingskriterier

Det utbetales 15 mill. kroner per fylke i en fylkessammenslåing, jf. tabell 6.21. Ved tidligere sammenslåinger av kommuner har de største enkelt-

kostnadene ofte vært knyttet til IKT. Det er ikke knyttet betingelser til bruken av midlene i fylkeskommunene. Det vises til Prop. 130 LS (2015–2016) *Sammenslåing av Nord-Trøndelag og Sør-Trøndelag fylker til Trøndelag fylke og endringer i lov om forandring av rikets inndelingsnavn* for nærmere vurdering og begrunnelse for valg av modell.

Tabell 6.21 Kompensasjon for engangskostnader ved fylkessammenslåing

Antall fylkeskommuner i sammenslåingen	Mill. kroner
2 fylkeskommuner	30
3 fylkeskommuner	45
4 fylkeskommuner	60

Oppfølging og kontroll

Fylkeskommunene skal gi en rapport med en kortfattet oppstilling av hvordan midlene er disponert.

Rapport

I 2016 er det utbetalt 30 mill. kroner i forbindelse med sammenslåingen av Nord-Trøndelag og Sør-Trøndelag fylker til Trøndelag fylke.

Budsjettforslag

Det foreslås en bevilgning på 240 mill. kroner i 2017. Bevilgningsbehovet er basert på et anslag på åtte fylkessammenslåinger som hver utløser 30 mill. kroner til dekning av engangskostnader. Det er ikke lagt opp til utbetaling av reformstøtte i regionreformen, og det vil derfor ikke være behov for bevilgning på posten etter 2017.

Kap. 575 Ressurskrevende tjenester

(i 1 000 kr)

Post	Betegnelse	Regnskap		Forslag 2017
		2015	Saldert budsjett 2016	
60	Toppfinansieringsordning, <i>overslagsbevilgning</i>	8 263 101	9 271 000	9 190 000
	Sum kap. 0575	8 263 101	9 271 000	9 190 000

Post 60 Toppfinansieringsordning, overslagsbevilgning

Mål og målgruppe for ordningen

Formålet med ordningen er å legge til rette for at kommunene kan gi et godt tjenestetilbud til mottakere som har krav på omfattende helse- og omsorgstjenester.

Kommunene har ansvaret for å gi helse- og omsorgstjenester til dem som har krav på dette i henhold til helse- og omsorgstjenesteloven. Tjenestene finansieres i hovedsak gjennom kommunenes frie inntekter (skatteinntekter og rammetil-

skudd). Behovet for ressurskrevende tjenester varierer betydelig mellom kommuner. Det har foreløpig vært vanskelig å finne objektive kriterier i inntektssystemet som kan fange opp denne kostnadsvariasjonen. Det er derfor behov for en egen tilskuddsordning for ressurskrevende tjenester som et supplement til kommunenes frie inntekter.

Tildelingskriterier

Kommunene får refundert deler av utgiftene til tjenester til mennesker som mottar omfattende helse- og omsorgstjenester. Dette kan blant annet

gjelde personer med psykisk utviklingshemming, nedsatt funksjonsevne, personer med rusmiddelproblemer og mennesker med psykiske lidelser.

For 2017 foreslås det at kommunene får kompensert 80 pst. av egne netto lønnsutgifter i 2016 til helse- og omsorgstjenester ut over et innslagspunkt på 1 157 000 kroner. Netto lønnskostnader er lønn til ansatte og tilhørende sosiale kostnader, fratrukket øremerkede tilskudd og tilskudd gjennom inntektssystemet. Tilskuddsordningen gjelder for tjenestemottakere til og med det året de fyller 67 år. For eldre over 67 år fanges deler av utgiftene opp gjennom de ordinære kriteriene i kostnadsnøkkelen for kommunene, som ligger til grunn for utgiftsutjevningen og fordelingen av rammetilskuddet mellom kommunene.

Fylkesmennene er i retningslinjene for fordeling av skjønnstilskuddet for 2017 bedt om å ta hensyn til utgiftskrevende forhold av betydning som kommunene ikke kan påvirke selv, og som ikke er fanget opp i inntektssystemet eller andre faste tilskuddsordninger.

Oppfølging og kontroll

Kommunen skal oversende innrapporteringsskjema med dokumentasjon til kommunens revisor. Kommunens revisor avgir en revisjonsuttalelse til kommunens krav. Kommunen skal deretter sende endelig innrapporteringsskjema og revisjonsuttalelse til Helsedirektoratet gjennom Altinn. Kommunal- og moderniseringsdepartementet, Helsedirektoratet og Riksrevisjonen kan iverksette kontroll med kommunenes innrapportering innenfor gjeldende lovbestemmelser.

Rapport

Toppfinansieringstilskuddet for 2016 refunderer kommunes utgifter i 2015. Tilskuddet til de kom-

munene som tilfredsstilte kriteriene for tilskudd, ble fordelt av Helsedirektoratet i juni 2016. Det ble utbetalt 8 642 mill. kroner, noe som er om lag 629 mill. kroner, eller 6,8 pst., lavere enn saldert budsjett for 2016. Det samlede tilskuddet for 2016 er en nominell økning på 378 mill. kroner sammenliknet med tilskuddet for 2015. Tallene fra Helsedirektoratet for 2016 viser at 7 781 ressurskrevende tjenestemottakere var omfattet av ordningen. Dette er en økning på 264 tjenestemottakere, eller 3,5 pst. i forhold til 2015.

Budsjettforslag

Det foreslås en bevilgning på 9 190 mill. kroner i 2017. Dette er en reduksjon på 81 mill. kroner i forhold til saldert budsjett for 2016.

Forslaget til bevilgning for 2017 tar utgangspunkt i faktisk utbetaling av ordinære krav i 2016 på 8 642 mill. kroner. På bakgrunn av gjennomsnittlig vekst fra 2013 til 2016 er det lagt til grunn en økning i antall tjenestemottakere på 6,2 pst. og en reell vekst i utgifter per tjenestemottaker på 2,5 pst. Videre er om lag 104 mill. kroner omdisponert til forsøket med statlig finansiering av omsorgstjenester, jf. Prop. 1 S (2016–2017) Helse- og omsorgsdepartementet, kap. 761, post 65. Midlene er refusjon for utgifter til ressurskrevende tjenestemottakere som forsøkskommunene ellers ville fått utbetalt gjennom toppfinansieringsordningen.

Innslagspunktet foreslås økt til 1 157 000 kroner. Dette er en økning ut over det som følger av anslått lønnsvekst for 2016 på 50 000 kroner. Kompensasjonen for kommunens utgifter ut over innslagspunktet beholdes uendret på 80 pst.

Kap. 576 Vedlikehold og rehabilitering

(i 1 000 kr)

Post	Betegnelse	Regnskap		Forslag 2017
		2015	Saldert budsjett 2016	
60	Tilskudd til vedlikehold og rehabilitering i kommuner			650 000
	Sum kap. 0576			650 000

Vedrørende 2016: Ved Stortingets vedtak av 17. juni 2016 ble det bevilget 400 mill. kroner på post 60, jf. Prop. 122 S og Innst. 400 S (2015–2016).

Post 60 Tilskudd til vedlikehold og rehabilitering i kommuner

Mål og målgruppe for ordningen

Formålet med tilskuddet er at kommunene på Sør- og Vestlandet skal iverksette vedlikeholds- og rehabiliteringsprosjekter som gir økt aktivitet i landsdelen.

Kriterier for måloppnåelse

Kriterier for måloppnåelse er at kommunene iverksetter vedlikehold/rehabilitering av veier, bygg og anlegg som kommer i tillegg til det som normalt ville blitt planlagt for 2017.

Tildelingskriterier

Tilskuddet gis til kommuner i Aust- og Vest-Agder, Rogaland, Hordaland, Sogn og Fjordane og Møre og Romsdal med høyere ledighet enn landsgjennomsnittet. Tall fra NAV ved utgangen av august 2016 viste at 3,1 pst. av arbeidsstyrken var registrert helt ledig. Tilskuddet blir fordelt med et likt beløp per helt arbeidsledige person utover landsgjennomsnittet på 3,1 pst. Det innebærer at kommuner med registrert ledighet på 3,1 pst. eller lavere ikke vil motta tilskudd.

Tilskuddet skal nyttes til tiltak innen vedlikehold og rehabilitering av bygg, anlegg og veier som er eid av enten kommunen, et kommunalt foretak eller kirkelig fellestid. Tilskuddet skal brukes til ekstraordinære tiltak som settes i gang i 2017, og som kommer i tillegg til det kommunene normalt ville ha budsjettert og planlagt. Tilskuddet skal gå til kjøp av tjenester og kan ikke brukes på prosjekter som utføres av kommunenes egne etater eller av kommunale foretak. Midlertidige ansettelser i kommunene av registrerte arbeidsledige vil likevel ligge innenfor tilskuddsordningen.

Oppfølging og kontroll

Det legges opp til en enkel rapportering om bruken av midlene. Kommunene rapporterer til fylkesmannen om bruken av tilskuddet. Ubrukte midler som følge av at tiltak ikke har blitt satt i gang i 2017, må tilbakebetales. Rapporten skal også angi til hvilket formål og hvilket år tilskuddet har blitt brukt.

Revisor skal attestere at midlene har blitt brukt i tråd med kriteriene, eventuelt også oppgi hvilket beløp som skal tilbakebetales. For kommuner der tilskuddet utgjør mindre enn 500 000 kroner, er det ikke krav om revisorattestasjon.

Fylkesmannen rapporterer til departementet innen 31. mars 2018. Rapporten skal omfatte hvorvidt kommunen har brukt midlene i tråd med forutsetningene, kommunenes egen rapportering om bruken av tilskuddet samt spørsmålet om eventuell tilbakebetaling av tilskudd.

Rapport

Ved behandlingen av revidert nasjonalbudsjett for 2016 vedtok Stortinget et engangstilskudd for 2016 på 400 mill. kroner for å bidra til økt aktivitet på Sør- og Vestlandet. Tilskuddet er fordelt til kommuner i Aust- og Vest-Agder, Rogaland, Hordaland, Sogn og Fjordane og Møre og Romsdal med høyere arbeidsledighet enn landsgjennomsnittet.

Budsjettforslag

Det foreslås en bevilgning på 650 mill. kroner i 2017. Av dette skal 400 mill. kroner fordeles med utgangspunktet i arbeidsledigheten ved slutten av august, jf. tildelingskriteriene. Det holdes tilbake 250 mill. kroner som vil bli fordelt basert på oppdaterte ledighetstall på nyåret i 2017.

Kap. 578 Valgdirektoratet

(i 1 000 kr)

Post	Betegnelse	Regnskap 2015	Saldert budsjett 2016	Forslag 2017
01	Driftsutgifter	2 742	65 100	105 737
70	Informasjonstiltak			5 200
	Sum kap. 0578	2 742	65 100	110 937

Post 01 Driftsutgifter

Posten dekker lønn til ansatte, husleie og andre faste driftsutgifter for Valgdirektoratet som er lokalisert i Tønsberg. Valgdirektoratet ble opprettet 1. januar 2016 og har 21 ansatte fra 1. august 2016. Valgdirektoratet har det operative ansvaret for valggjennomføring på statlig nivå. Direktoratet har ansvaret for drift, utvikling og forvaltning av det elektroniske valgadministrative systemet EVA. Det har også ansvar for opplæring av de valgsvarlige i kommuner og fylkeskommuner, samt sørge for god informasjon og veiledning i bruk av EVA og avvikling av valg.

Budsjettforslag

Det foreslås en bevilgningsøkning på 40,6 mill. kroner, til 105,7 mill. kroner i 2017.

Økningen må ses i lys av at det er valgår i 2017, noe som medfører økte utgifter. Videre er det som ledd i endringer i oppgave- og ansvarsfordelingen på valgområdet omdisponert midler fra departementet til direktoratet, jf. kap. 579, post 01.

I forbindelse med innføring av en forenklet modell for premiebetaling til Statens pensjonskasse (SPK) foreslås det å øke bevilgningen på

posten med 2,5 mill. kroner som kompensasjon for anslåtte økte utgifter. Se nærmere om modellen i Del I Innledende del pkt. 5.6.

Post 70 Informasjonstiltak

Ansvaret for forvaltning av tilskudd til informasjonstiltak i forbindelse med valg overføres fra departementet til Valgdirektoratet fra høsten 2016. I 2015 ble tilskuddet bevilget på kap. 579, post 70.

Målet med tilskuddsordningen er å øke stemmeberettigedes kunnskap om valget og/eller øke valgdeltakelsen.

Prioriterte målgrupper er ungdom, innvandrere og velgere med behov for særlig tilrettelagt informasjon. Retningslinjene for tilskuddsordningen i 2017 fastsettes av departementet høsten 2016.

For rapport om bruken av midler til dette formålet i 2015, se kap. 579, post 70.

Budsjettforslag

Det foreslås en bevilgning på 5,2 mill. kroner i 2017.

Kap. 579 Valgutgifter

(i 1 000 kr)

Post	Betegnelse	Regnskap 2015	Saldert budsjett 2016	Forslag 2017
01	Driftsutgifter	56 160	20 348	11 235
70	Informasjonstiltak i forbindelse med valg	4 889		
	Sum kap. 0579	61 049	20 348	11 235

Post 01 Driftsutgifter

Bevilgningen går til å dekke departementets utgifter knyttet til lønn, utredning og analyse, evaluering og regelverksutvikling på valgområdet, samt oppfølging av Valgdirektoratet.

I 2015 ble det avvirket kommunestyre- og fylkestingsvalg. Utgiftene gikk til å dekke lønnsutgifter og andre kostnader knyttet til arbeid med valggjennomføring, utredning, evaluering, samt valgmateriell. Det ble gjennomført ulike informasjonstiltak, herunder kunngjøringer.

Budsjettforslag

Det foreslås en bevilgningsreduksjon på 9,1 mill. kroner, til 11,2 mill. kroner i 2017. Reduksjonen er knyttet til endret fordeling av ansvar og oppgaver på valgområdet mellom departementet og Valgdirektoratet. Ved fordelingen av de samlede valgutgiftene i 2017 mellom Valgdirektoratet (kap. 578) og departementet (kap. 579) er hoveddelen av midlene lagt til Valgdirektoratet. Dette skyldes at det operative ansvaret knyttet til gjennomføring av valg på statlig nivå er flyttet til Valgdirektoratet fra 1. januar 2016.

Post 70 Informasjonstiltak i forbindelse med valg

Fra høsten 2016 forvaltes tilskudd til informasjonstiltak i forbindelse med valg av Valgdirektoratet, jf. kap. 578, post 70.

Ved kommunestyre- og fylkestingsvalget i 2015 fordelte departementet tilskudd på til sammen 4,9 mill. kroner. Totalt 27 organisasjoner

og andre aktører mottok tilskudd. Tiltakene som mottok tilskudd bidro til at informasjon om valget nådde grupper som er vanskelige å nå. Dette ble gjort gjennom ulike aktiviteter som stands, debatter, kurs, radiosendinger og sosiale medier. Disse var rettet mot tilskuddsordningens prioriterte målgrupper som var ungdom, innvandrere og velgere med behov for særlig tilrettelagt informasjon.

Kap. 5616 Kommunalbanken AS

(i 1 000 kr)				
Post	Betegnelse	Regnskap		Forslag 2017
		2015	budsjett 2016	
85	Aksjeutbytte		417 000	390 000
	Sum kap. 5616		417 000	390 000

Kommunalbanken AS ble stiftet 1. november 1999. Selskapet er en videreføring av virksomheten til statsbanken Norges Kommunalbank som ble etablert i 1927. Kommunalbanken er heleid av staten.

Kommunalbanken gir lån til investeringsformål til kommuner, fylkeskommuner, kommunale foretak, interkommunale selskap og andre selskap som utfører kommunale oppgaver. Lånene gis mot kommunal eller statlig garanti eller annen betryggende sikkerhet. Selskapet opererer i markedet for utlån til kommunesektoren og drives på forretningsmessig grunnlag.

Målet med statens eierskap i Kommunalbanken AS er å legge til rette for finansiering for kommunesektoren, samtidig som selskapet skal gi staten tilfredsstillende avkastning på innskutt kapital. For nærmere informasjon om Kommunalbankens virksomhet vises det til selskapets årsrapport for 2015 og Statens eierberetning for 2015.

Post 85 Aksjeutbytte

Aksjeutbytte settes til en gitt andel av Kommunalbankens verdijusterte egenkapital, maksimalt 75

pst. av årsresultatet etter skatt. Prosentatsen bør utgjøre om lag halvparten av avkastningskravet.

Avkastningskravet for Kommunalbanken fastsettes for en periode på tre år. For perioden 2016–2018 er avkastningskravet 8 pst. av verdijustert egenkapital. Avkastningskravet defineres som den forventede avkastningen staten kunne ha oppnådd ved en alternativ plassering med tilsvarende risiko. Kravet er stilt i forhold til den avkastningen selskapet har på egenkapitalen etter skatt.

Rapport

For perioden 2013–2015 var avkastningskravet 10 pst. av verdijustert egenkapital. Aksjeutbytte for regnskapsåret 2015, som er bevilget på statsbudsjettet 2016, er 417 mill. kroner.

Budsjettforslag

Aksjeutbytte for regnskapsåret 2016, som bevilges på statsbudsjettet 2017, foreslås satt til 390 mill. kroner. Bevilgningsforslaget bygger på gjeldende avkastningskrav og retningslinjer for aksjeutbytte.

Kap. 2427 Kommunalbanken AS

(i 1 000 kr)

Post	Betegnelse	Regnskap 2015	Saldert budsjett 2016	Forslag 2017
90	Aksjekapital	1 000 000		
	Sum kap. 2427	1 000 000		

Post 90 Aksjekapital

Kommunalbanken ble tilført et egenkapitaltilskudd på 1 mrd. kroner i 2015. Bakgrunnen var at

Kommunalbanken skulle kunne møte nye regulatoriske krav om økt egenkapital.

Programkategori 13.80 Bolig, bomiljø og bygg

Utgifter under programkategori 13.80 fordelt på kapitler

(i 1 000 kr)					
Kap.	Betegnelse	Regnskap 2015	Saldert budsjett 2016	Forslag 2017	Pst. endr. 16/17
580	Bostøtte	2 915 975	2 763 000	2 875 300	4,1
581	Bolig- og bomiljøtiltak	1 286 969	1 537 794	1 491 029	-3,0
585	Husleietvistutvalget	23 157	25 710	28 422	10,5
587	Direktoratet for byggkvalitet	144 821	144 494	151 506	4,9
2412	Husbanken	17 281 062	17 216 785	16 599 257	-3,6
	Sum kategori 13.80	21 651 984	21 687 783	21 145 514	-2,5

Inntekter under programkategori 13.80 fordelt på kapitler

(i 1 000 kr)					
Kap.	Betegnelse	Regnskap 2015	Saldert budsjett 2016	Forslag 2017	Pst. endr. 16/17
3585	Husleietvistutvalget	1 179	1 094	1 038	-5,1
3587	Direktoratet for byggkvalitet	47 517	45 053	44 831	-0,5
5312	Husbanken	12 029 450	11 043 667	11 359 176	2,9
5615	Husbanken	3 498 657	3 093 000	3 013 000	-2,6
	Sum kategori 13.80	15 576 803	14 182 814	14 418 045	1,7

Ansvarsområder

Staten sørger for gode rammer for bolig- og bygningssektoren gjennom å utvikle og forvalte regelverk, økonomiske ordninger og kunnskap. Det er kommunene som har ansvaret for å iverksette bolig- og bygningspolitikken lokalt. I hovedsak er det private som projekteer og bygger, står for finansiering og salg, og som forvalter og vedlikeholder bolig- og bygningsmassen.

Kommunal- og moderniseringsdepartementet skal bidra til at vanskeligstilte på boligmarkedet kan skaffe seg en bolig og beholde den. Regelverk og andre virkemidler skal fremme god byggkvalitet og en effektiv prosess i byggesaker. Departe-

mentet er ansvarlig for plan- og bygningsloven. Under programkategori 13.90 Planlegging, byutvikling og geodata er lovens plandel omtalt. Departementet har også ansvar for boliglover, blant annet borettslagsloven, eierseksjonsloven og husleieloven.

I utformingen av bolig- og bygningspolitikken samarbeider Kommunal- og moderniseringsdepartementet med andre departementer for å sikre en helhetlig bolig- og bygningspolitikk. Departementet har tre underliggende virksomheter som forvalter økonomiske og juridiske virkemidler, og som er faginstanser på sine områder: Husbanken, Direktoratet for byggkvalitet (DiBK) og Husleietvistutvalget (HTU).

Husbanken iverksetter Regjeringens boligpolitikk gjennom økonomiske virkemidler som bostøtte, tilskudd og lån. Staten legger også til rette for kunnskapsutvikling og kompetanseoverføring til kommuner, frivillig sektor, byggsektoren og andre. I tillegg forvalter Husbanken tilskuddsordninger for andre departementer. Selv om det er kommunene som har hovedansvaret for å bistå vanskeligstilte på boligmarkedet, skal statlige aktører sikre gode rammebetingelser. Husbanken støtter opp om kommunenes arbeid både faglig og økonomisk. Frivillige organisasjoner og bruker- og interesseorganisasjoner er viktige samarbeidspartnere.

DiBK er et nasjonalt kompetansesenter på bygningsområdet og sentral myndighet på flere områder innenfor bygningsdelen av plan- og bygningsloven. Direktoratet er tilsynsmyndighet for byggevaremarkedet og har ansvar for ordningen med sentral godkjenning for ansvarsrett. Direktoratets arbeid er rettet mot kommunene, aktørene i byggeprosessen, byggevaremarkedet og publikum. DiBK skal ha oversikt over hvordan regelverket virker.

HTU er et tvisteløsningsorgan som kan behandle alle typer tvister om leie av bolig etter husleielovene i Oslo, Akershus, Hordaland, Sør-Trøndelag og Nord-Trøndelag. Forlikrådet behandler ikke slike saker i områder HTU dekker. HTU kan behandle saker i hele landet dersom sak mot profesjonelle utleiery (næringsdrivende) fremmes av forbrukere. HTU bistår med informasjon og veiledning om husleielovene, og besvarer spørsmål fra utleiery og leiere i hele landet.

Utviklingstrekk og utfordringer

Utviklingen i boligmarkedet

Prisene på bolig har økt betydelig de siste årene. Dette skyldes i hovedsak høy inntekts- og befolkningsvekst, lave renter, god tilgang på kreditt, gunstige skatteregler på bolig og forventninger om fortsatt prisvekst. Fra andre kvartal 2015 til andre kvartal 2016 økte prisene på bruktboliger med 5,5 pst., mot 6,6 pst. i forrige 12 måneders periode.

Det er stor geografisk variasjon i utviklingen av boligpriser, leiepriser og boligbygging. I likhet med andre land har befolkningsøkningen i Norge de siste tiårene særlig kommet i sentrale strøk. Det har gitt økt etterspørsel etter boliger i byer og bynære strøk, og har bidratt til å presse opp prisene på boliger i disse områdene. Samtidig har også andre forhold enn urbanisering, som utvikling i sysselsetting, inntekt og tomtetilgang, bidratt til regionale forskjeller i boligprisutviklin-

gen. Fra andre kvartal 2015 til andre kvartal 2016 økte gjennomsnittlige boligpriser i Oslo (med Bærum) og Trondheim med henholdsvis 12,7 pst. og 4,7 pst. I Stavanger og Bergen var det en prisnedgang på henholdsvis 7,8 pst. og 0,3 pst. i samme periode.

I 2015 ble det registrert igangsettingstillatelser til 31 301 boliger. Dette er en økning på 14,9 pst. sammenliknet med året før. I første halvår 2016 ble det registrert igangsettingstillatelser til 17 449 boliger. Dette er 16,7 pst. høyere enn i første halvår 2015.

Regelverket er komplekst og produktiviteten i byggenæringen for lav

Kravene til byggverk og byggeprosessen er komplekse. Potensialet for en mer effektiv produksjon er betydelig, men kunnskapen utnyttes ikke godt nok og deles i for liten grad. Kommunikasjonen mellom ulike bransjeaktører, arbeidsprosesser og IKT-løsninger er ikke god nok.

Samfunnet kan potensielt spare store beløp gjennom bedre samspill innad i byggenæringen, og mellom myndigheter og byggenæringen. Næringen har ansvaret for egen utvikling, men er avhengig av godt samspill med myndighetene og forskningsmiljøer.

Svart arbeid, ulovlige lønns- og arbeidsbetingelser og skatte- og avgiftsunndragelser er utfordrende for både byggenæringen, innbyggerne og samfunnet. De som bryter lover, regler og forskrifter gjør det vanskelig for seriøse aktører. Det er en utfordring at mange bruker svart arbeidskraft i byggeprosjekter, og at det i disse prosjektene forekommer mange brudd på bestemmelser om helse, miljø og sikkerhet (HMS).

Vanskeligstilte må få hjelp til å skaffe seg en bolig og bli boende

Selv om de fleste bor godt i Norge i dag, gjelder ikke dette alle. Vanskeligstilte på boligmarkedet er personer og familier som ikke har mulighet til å skaffe seg eller opprettholde et tilfredsstillende boforhold på egenhånd. Disse kan være uten egen bolig, stå i fare for å miste boligen sin eller bo i uegnet bolig eller bomiljø.

Dårlige boforhold, eller å være bostedsløs, kan ha store negative konsekvenser for den enkeltes livskvalitet og for samfunnet. Det blir vanskeligere for den enkelte å ta imot og ha nytte av helse-, omsorgs- og velferdstjenester, ta utdanning og delta i arbeidslivet. En utrygg bosituasjon kan

vanskeliggjøre integrering, og forsterke andre helsemessige og sosiale problemer.

Statistisk sentralbyrå (SSB) anslår at rundt 2,5 pst. av befolkningen er vanskeligstilte på boligmarkedet, noe som vil si rundt 122 000 personer (*Folke- og boligtellingsen 2011*). Av disse er 45 pst. under 20 år. Norsk institutt for by- og regionforskning (NIBR) har kartlagt at det i 2012 var 6 250

bostedsløse personer, jf. NIBR-rapport 2013:15 *Bostedsløse i Norge 2012 – en kartlegging*.

Kommunene har ansvar for å bosette flyktninger som får oppholdstillatelse. Ved utgangen av juli 2016 hadde kommunene bosatt til sammen 6 620 flyktninger. Det er 33 pst. flere enn på samme tid i 2015. I statsbudsjettet for 2017 er det lagt til grunn at det er behov for å bosette 15 250 personer.

Mål og rapportering, strategier og tiltak

Tabell 6.22 Mål for programkategori 13.80 Bolig, bomiljø og bygg

Hovedmål	Delmål
1. Raskere boligbygging og gode byggkvaliteter	1.1. Effektive byggeprosesser og godt kvalifiserte aktører 1.2. Byggeregler skal ivareta sikkerhet, miljø og tilgjengelighet i boliger og bygg 1.3. Fremme innovasjon og produktivitet i bolig- og bygningssektoren
2. Vanskeligstilte på boligmarkedet skal kunne skaffe seg og beholde en egnet bolig	2.1. Bidra til at vanskeligstilte skal kunne eie egen bolig 2.2. God tilgang på egnede utleieboliger

Hovedmål 1 Raskere boligbygging og gode byggkvaliteter

Regjeringen vil legge forholdene til rette for raskere, enklere og rimeligere boligbygging. Dette skal bidra til at det bygges flere boliger, slik at flere kan få mulighet til å skaffe seg en egnet bolig. Enkelt og tilgjengelig regelverk, økt kompetanse, kontroll og offentlig tilsyn skal bidra til seriositet i byggenæringen og færre byggefeil.

Regelverket skal sørge for at boliger og bygg er sikre, energieffektive og miljøvennlige. I tillegg skal Regjeringen bidra til boliger og bygg med god tilgjengelighet og universell utforming. Dette er viktig for å imøtekomme framtidige behov som følger av demografiske endringer, miljøutfordringer og klimaendringer.

Regjeringen ønsker å legge til rette for innovasjon og produktivitetsvekst i bolig- og bygningssektoren. Det skal bidra til raskere boligbygging, og at kvaliteten på det som bygges blir bedre. Husbanken forvalter låne- og tilskuddsordninger som bidrar til at flere boliger blir bygget med gode kvaliteter.

Rapport

Flere tiltak i Regjeringens strategi mot arbeidslivskriminalitet er rettet mot bygge- og

anleggsnæringen. Fra 1. januar 2016 ble det innført seriositetskrav i den sentrale godkjenningsordningen for foretak. Ordningen omfatter om lag 15 000 foretak i bygge- og anleggsnæringen. De siste par årene er omfanget av tilsyn med foretakene økt betydelig, noe som bidrar til å sikre kvaliteten på foretakene i ordningen.

I tråd med ønsket fra Stortinget, jf. Innst. 359 L (2014–2015), utreder departementet egnede virkemidler som vil fremme seriositet i markedet for rehabilitering, oppussing og tilbygg (det såkalte ROT-markedet) og blant underleverandører. Forbrukerrådet utvikler i 2016 en håndverkerportal som skal samle og formidle kvalitetssikret informasjon om håndverkernes seriositet. Håndverkerportalen skal lanseres ved årsskiftet 2016/2017.

DiBK fører markedstilsyn med produkter til byggverk. Formålet med markedstilsynet er å sørge for at disse produktene har dokumenterte egenskaper, slik at ansvarlige foretak i byggesaker kan velge de produktene som gir byggverket riktig kvalitet. I 2015 gjennomførte DiBK fem tilsynskampanjer som dekket 270 ulike bransjeaktører. I tillegg gjennomførte de tilsyn med 59 produkter der det forelå en konkret mistanke om mangel ved produktdokumentasjonen.

Det er innført nye energikrav i byggt teknisk forskrift med virkning fra 1. januar 2016. I en overgangstid frem til 1. januar 2017 kan byggenærin-

gen velge mellom gamle eller nye energikrav. Kravene innebærer at nye bygg skal bli om lag 20–25 pst. mer energieffektive sammenliknet med gamle krav, og at oppvarmingen skal være basert på fornybar energi. De nye kravene innebærer også flere forenklinger sammenliknet med de gamle energikravene. Regjeringen vil følge opp Stortingets anmodningsvedtak om endringer i kravene til energiforsyning til bygg.

Bygg21 er et langsiktig samarbeid mellom statlige myndigheter og byggenæringen. Bygg21 skal legge til rette for at byggenæringen bedre kan løse utfordringer innenfor bærekraft, produktivitet og kostnadsutvikling. DiBK har ansvaret for sekretariatet. I 2016 har Bygg21 arbeidet med å utvikle målemetoder for produktivitet og kost/nytte. Dette skal gjøre det enklere å definere hvor utfordringene ligger og hvordan disse best kan løses. Bygg21 har også utarbeidet verktøyet *Neste Steg* som beskriver stegene i byggeprosessen på en enhetlig måte. Verktøyet skal gjøre det mulig å lære mer om beste praksis, uavhengig av virksomhetens størrelse og kapasitet. En ordbok for bygg og eiendom er blitt sammenstilt som et felles oppslagsverk for hele næringen, slik at alle aktører i et byggeprosjekt kan bruke de samme begrepene. Dette bidrar til å forenkle og effektivisere byggeprosessene. Bygg21 har også utarbeidet en rapport om utfordringer og mulige løsninger for å forbedre samhandlingen mellom det offentlige og byggenæringen i byggeprosesser.

Digitalisering bidrar til bedre og mer effektive tjenester. DiBK har utarbeidet ByggNett-strategien, der eByggeSak og eByggeSøknad er to viktige prosjekter. I prosjektet eByggeSak er det laget en standard kravspesifikasjon som er stilt til disposisjon for kommunene for anskaffelse av nye fagsystem for elektronisk saksbehandling. Første versjon av spesifikasjonen for eByggeSøknad, en standard kravspesifikasjon for digitale søknadsløsninger, er også ferdigstilt. Løsningene kan nå implementeres i kommunene.

ByggSøk er det nasjonale systemet for elektronisk søknad i byggesaker. Systemet produserer søknadsdokumentasjon og gir brukeren mulighet til å sende søknaden elektronisk til kommunen. I 2015 ble om lag 73 pst. av alle byggesøknader utarbeidet i ByggSøk. Om lag 30 pst. av alle søknader ble sendt elektronisk til kommunene. I alt er 306 kommuner registrert som brukere. 71 kommuner har koblet sine kart opp mot ByggSøk. Med utgangspunkt i ByggSøk tester DiBK ut muligheten for oversendelse av byggesøknader til kommunen via Altinn. Det er denne metoden for oversendelse det legges opp til i det framtidige eByggeSøknad.

Det er flere økonomiske virkemidler som bidrar til gode byggkvaliteter. Grunnlån fra Husbanken skal fremme universell utforming og energieffektivitet i nye og eksisterende boliger. I alt ble det gitt tilsagn om grunnlån til oppføring og oppgradering av 6 447 boliger for 11,1 mrd. kroner i 2015. Det er 30 pst. færre boliger enn i 2014. Alle de 4 909 boligene som fikk grunnlån til oppføring tilfredsstilte krav til både energieffektivitet og universell utforming utover kravene i byggteknisk forskrift. Av de 1 538 boliger som fikk grunnlån til oppgradering, tilfredsstilte 97 pst. energikrav og 100 pst. krav til universell utforming utover kravene i byggteknisk forskrift. Se budsjettomtale under kap. 2412, post 90.

Gjennom Husbankens kompetansetilskudd til bærekraftig bolig- og byggkvalitet ble det i 2015 gitt 27,6 mill. kroner i tilsagn til forbilde- og pilotprosjekter innen miljø, energi og byggeskikk. Av dette ble det gitt tilsagn for 8,5 mill. kroner til prosjekter innen universell utforming. Se budsjettomtale under kap. 581, post 77.

Tilskudd til heis og tilstandsvurdering skal bidra til å øke tilgjengeligheten i eksisterende boliger og bygg. I tillegg til å fremme tilgjengelighet, skal tilskudd til tilstandsvurdering bidra til å fremme energieffektive løsninger. I 2015 ga Husbanken tilsagn om tilskudd for 9,3 mill. kroner til tilstandsvurdering og 80 mill. kroner til prosjektering og installering av heis. Se budsjettomtale under kap. 581, post 79.

Tilskudd til studentboliger skal bidra til en rimelig bosituasjon for studenter. I 2015 ga Husbanken tilsagn til 2 200 hybelenheter for 622 mill. kroner. Husbanken ga også tilsagn om investeringstilskudd til 2 430 omsorgsboliger og sykehjemsplasser for 3 744 mill. kroner. Tilskudd til studentboliger er nærmere omtalt i Prop. 1 S (2016–2017) for Kunnskapsdepartementet og investeringstilskuddet til omsorgsboliger og sykehjemsplasser i Prop. 1 S (2016–2017) for Helse- og omsorgsdepartementet.

Strategier og tiltak

Både Husbanken og DiBK har ansvar for boligkvalitet. Husbanken bidrar primært gjennom kunnskapsutvikling, tilskudd og lån, mens DiBK hovedsakelig bidrar gjennom utvikling og forvaltning av juridiske virkemidler. Regjeringen vil i større grad samle fagansvaret for bolig- og byggkvalitet og foreslår derfor å flytte ansvaret for miljø, energi og byggeskikk fra Husbanken til DiBK fra 1. januar 2017. Ansvaret for byggeskikkprisen ble flyttet fra Husbanken til DiBK fra 1. juli

2016. Flyttingen styrker DiBK som kompetansesenter for byggkvalitet og spisser Husbankens samfunnsoppdrag overfor vanskeligstilte på boligmarkedet. Husbanken skal fortsatt forvalte de økonomiske virkemidlene. Se omtale under kap. 587, post 01.

Byggevaremarkedet omsetter for om lag 80 mrd. kroner hvert år, hvorav 50 mrd. kroner er mellom nasjonale aktører og 30 mrd. kroner ved import. Det blir stadig mer krevende å føre tilsyn med dette markedet, blant annet siden andelen av direkteimport til byggeplass øker for hvert år. Regjeringen vil øke seriositeten i byggebransjen. Derfor skal DiBK prioritere markedstilsyn med produkter til byggverk høyere.

I Regjeringens boligstrategi fra 2015 er det omtalt tiltak som skal bidra til raskere og enklere boligbygging. Det er allerede gjennomført flere tiltak for å få raskere behandling av plan- og byggesaker. DiBK gjennomgår byggt teknisk forskrift i 2016. Endringer som bidrar til lavere byggekostnader, særlig innenfor boligsegmentet, blir prioritert. Det tas sikte på å sende forslag til endringer i forskriften på høring høsten 2016. Departementet vil også vurdere behovet for endringer i plan- og bygningsloven om tilknytningsplikt for fjernvarme.

Bygg21 skal følge opp og spisse prioriterte tiltak i strategien *Sammen bygger vi fremtiden*, for å øke kompetansen og forbedre samhandlingen i byggenæringen.

Hvert år sender privatpersoner og profesjonelle aktører om lag 100 000 byggesøknader til kommunene. Byggesøknader som ikke er komplette er en stor tidstyv for både søkere og kommunene. DiBK skal derfor etablere en nasjonal digital fellestjeneste for byggesaker (Fellestjeneste BYGG) på Altinn-plattformen. Tjenesten skal sikre enhetlig innsending og kvalitetskontroll av byggesøknader, i tillegg til at byggesøknader automatisk sjekkes opp mot gjeldende regelverk. Fellestjenesten vil blant annet legge til rette for flere korrekte og fullstendige byggesøknader, økt likebehandling og høyere effektivitet i kommunenes saksbehandling. Dette vil kunne føre til raskere byggesaksprosesser, økt kvalitet i det som bygges og færre byggefeil, økt produktivitet i byggenæringen og frigjøre tid for kommunale saksbehandlere til større og mer komplekse byggesaker.

Hovedmål 2 Vanskeligstilte på boligmarkedet skal kunne skaffe seg og beholde en egnet bolig

Regjeringen vil at alle skal ha mulighet til å skaffe seg en egnet bolig, ha en forutsigbar og håndter-

lig boligøkonomi og være en del av et trygt bomiljø og lokalsamfunn. Regjeringen vil legge til rette for at så mange som mulig som ønsker det, skal kunne eie sin egen bolig. Samtidig er det viktig å stimulere til flere og mer egnede utleiebøliger.

Rapport

Husbanken ga i 2015 kommunene tilsagn om 7 mrd. kroner i startlånsmidler for videre utlån til vanskeligstilte på boligmarkedet. Kommunene tildelte startlån for 6,1 mrd. kroner fordelt på 7 316 husstander. Antall lån ble redusert med 17 pst. fra året før. Gjennomsnittlig startlån per bolig økte med om lag 146 000 kroner, til 837 000 kroner. Økningen i startlånbeløpet skyldes at flere får startlån til å fullfinansiere boligen. Dette er et resultat av at forskriften for startlån i 2014 ble målrettet mot mer varig vanskeligstilte.

Norsk institutt for by- og regionforskning (NIBR) har evaluert hvordan forskriftsendringen har påvirket kommunenes praksis (NIBR-rapport 2015: 27). Nesten alle kommunene uttrykker at de følger opp innholdet i den nye forskriften, enten ved at de har lagt om praksis for tildeling eller ved at de allerede før forskriftsendringen hadde en praksis i tråd med ny forskrift.

De største mottakergruppene i 2015 var førstegangsetablerende, økonomisk vanskeligstilte, re-etablerende og funksjonshemmede. Andelen førstegangsetablerere gikk ned med 5 prosentpoeng fra 2014 og vil sannsynligvis gå ytterligere ned som en følge av forskriftendringen. Det vil likevel fortsatt være førstegangsetablerende i målgruppen for startlån, men med langvarige boligfinansieringsproblemer.

Husbanken tildeler tilskudd til etablering og tilpasning til kommunene, som tildeler tilskuddene videre til vanskeligstilte som skal skaffe seg eller tilpasse en egnet bolig. I 2015 ble det gitt tilskudd til etablering til 1 588 husstander. Dette er en økning på 3,5 pst. fra året før. I 2015 tildelte kommunene 394,6 mill. kroner i tilskudd til etablering. De største mottakergruppene var førstegangsetablerere med svak økonomi, flyktninger og personer med nedsatt funksjonsevne. I 2015 ble det gitt tilskudd til tilpasning av bolig til 1 300 husstander. Dette er en økning på 2 pst. fra året før. I 2015 tildelte kommunene 119 mill. kroner i tilskudd til tilpasning.

Bostøtte skal gi husstander med lave inntekter og høye bostøttegifter mulighet til å skaffe seg og beholde en bolig. I 2015 utbetalte Husbanken om lag 2,9 mrd. kroner i bostøtte. Husstandene hadde

i gjennomsnitt en årlig inntekt på om lag 130 000 kroner og årlige boutgifter på om lag 88 000 kroner. I desember 2015 fikk 105 700 husstander bostøtte. For å øke bostøtten til husstandene med de høyeste boutgiftene ble grensen for godkjente boutgifter økt fra 1. januar 2016. Endringene førte til at om lag 73 000 husstander fikk mer utbetalt, hvorav 24 000 bestod av flere personer.

I forbindelse med revidert nasjonalbudsjett for 2016 foreslo Regjeringen å utvide adgangen til å gi bostøtte til personer bosatt i bokollektiv. Tiltaket skal forenkle bosettingen av flyktninger og andre vanskeligstilte på boligmarkedet.

Kommunalt disponerte utleieboliger er et viktig tilbud til husholdninger med dårlig økonomi, utviklingshemmede, flyktninger og personer med psykiske lidelser og/eller rusavhengighet. Ved utgangen av 2015 var det totalt 107 002 kommunalt disponerte boliger i Norge, jf. tall fra Kommune-Stat-Rapportering (KOSTRA). Dette er om lag 1 400 flere enn ved utgangen av 2014. I 2015 fikk 19 762 husstander tildelt kommunal bolig, noe som er 1 800 flere enn i 2014.

I 2015 ga Husbanken tilsagn om tilskudd til 1 753 utleieboliger. Av disse var 895 boliger til flyktninger. Totalt ble det gitt 587 flere tilsagn i 2015 enn i 2014. Om lag 27 pst. av boligene som får tilskudd, får også grunnlån.

I 2015 ga Husbanken tilsagn om 1 913 mill. kroner i grunnlån til kjøp og oppføring av 1 051 utleieboliger. Dette er en økning på 95 pst. fra 2014 i antall utleieboliger og 112 pst. i beløp. Den høye veksten fra 2014 til 2015 skyldes blant annet at utlånsaktiviteten i 2014 var relativt lav, samt en sterk økning i tilskuddsordningen til utleieboliger fra 2014 til 2015. I totaltallene inngår også grunnlån til kjøp og oppføring for 805,1 mill. kroner til 375 boliger i private utleieprosjekter hvor en andel av boligene er med kommunal tilvisningsavtale. Første halvår 2016 ga Husbanken tilsagn om grunnlån til kjøp og oppføring av 612 utleieboliger. Det er 12 pst. flere enn første halvår 2015.

I 2014 la Regjeringen fram en nasjonal strategi for boligsosialt arbeid, *Bolig for velferd* (2014–2020). Strategien skal styrke kommunenes arbeid med å hjelpe vanskeligstilte på boligmarkedet. Arbeids- og velferdsdirektoratet, Barne-, ungdoms- og familiedirektoratet, Helsedirektoratet, Husbanken, Integrerings- og mangfoldsdirektoratet og Kriminalomsorgsdirektoratet har ansvaret for å gjennomføre strategien på statlig nivå. I 2015 ble det laget en felles tiltaksplan for direktoratene. Direktoratene har også satt i gang et nasjonalt prosjekt sammen med kommunene som skal gi bedre styringsinformasjon for det boligsosiale

arbeidet. Formålet er å bedre kunne måle resultater og effekter av innsatsen overfor vanskeligstilte på boligmarkedet. I 2016 lanserer direktoratene en digital boligsosial veiviser som skal støtte opp om målene i strategien. Veiviseren kommer til å formidle kompetanse og digitale kurs, gi steg-for-steg veiledning i arbeidsprosesser og gi tilgang til lover, regelverk, verktøy og maler. Veiviseren vil videreutvikles i hele strategiperioden og skape sammenheng mellom ulike sektorer.

Som en del av strategien vil Regjeringen forsterke innsatsen overfor barnefamilier og unge som ikke klarer å skaffe seg en egnet bolig og bli boende. I 2016 ble bostøtten styrket som virkemiddel overfor barnefamilier ved at grensen for godkjente boutgifter økte for store husstander.

I 2012 startet Husbanken utviklingsprogrammet SIKT for å modernisere IKT-systemene. Formålet med å digitalisere tjenester er å gjøre tjenestene mer tilgjengelige og enklere for innbyggerne, effektivisere saksbehandlingen, bedre kvaliteten og bidra til bedre styring av Husbankens virkemidler. eSøknad for bostøtte ble innført i 2014. eSøknad for startlån og tilskudd ble innført våren 2016, og en tilhørende saksbehandlingsløsning er under utvikling.

Husleietvistutvalget tilbyr rask, rimelig og kompetent behandling av husleietvister. Dette skal bidra til et mer velfungerende leiemarked. Fra 1. juli 2016 kan alle leietakere klage inn næringsdrivende utleiery i hele landet. Dette følger av EU-direktiv 2013/11/EU.

Strategier og tiltak

Regjeringen vil legge til rette for at så mange som mulig som ønsker det skal kunne eie sin egen bolig. Gjennom tiltak som forenkler og forbedrer plan- og byggeprosesser og byggetekniske krav, vil Regjeringen legge til rette for en raskere og rimeligere boligbygging. Dette vil lette presset i boligmarkedet, noe som også kommer vanskeligstilte til gode. Regjeringen har blant annet forenklet reglene for eksisterende bygg, slik at det blir enklere og billigere å tilpasse boligen til utleie.

Startlån fremmer eierlinjen ved å bidra til at også vanskeligstilte skal kunne eie bolig. Startlån skal også i 2016 prioriteres innenfor Husbankens låneramme. Regjeringen foreslår å videreføre en låneramme på 18 mrd. kroner i 2017. Se omtale under kap. 2412, post 90.

Etterspørselen etter tilskudd til utleieboliger er høy og stigende, og aktivitetsnivået er nå på det høyeste siden 2009. Målgruppen for tilskuddet er bredt sammensatt, noe som også stiller krav til

variasjon i utleieboligmassen i kommunene. Den høye etterspørselen understreker behovet for å bruke tilskuddet mest mulig effektivt for å nå målet om flere egnede utleieboliger til vanskeligstilte. Kommunal- og moderniseringsdepartementet vurderer flere tiltak for å sikre best mulig målretting av ordningen i tråd med behovet. Det vil arbeides videre med disse tiltakene i 2017. I den forbindelse kan det være aktuelt å gjennomføre forsøk for å bidra til å øke måloppnåelsen av tilskuddet.

Tilgangen til utleieboliger må også ses i sammenheng med at Regjeringen har iverksatt tiltak som forenkler reglene for eksisterende bygg, slik at det blir enklere og billigere å tilpasse boligen til utleie. Regjeringen legger også til rette for flere studentboliger, omsorgsboliger og sykehjemsplasser, noe som bidrar til mindre press i boligmarkedet.

Regjeringen vil modernisere bostøtten og sørge for at ordningen opprettholdes som et viktig virkemiddel for å sikre vanskeligstilte en egnet bolig. Etter at a-ordningen ble etablert, har skattemyndighetene oppdaterte data om månedlige utbetalinger av lønn, trygd, pensjon og andre ytelser. Regjeringen tar sikte på å ta disse opplysningene i bruk ved beregningen av bostøtte fra 1. januar 2017. Når bostøtten beregnes på grunnlag av den samme månedens inntekt, istedenfor likningsinntekten for et tidligere år, vil støtten bli mer treffsikker og fleksibel. Da vil utbetalt bostøtte til enhver tid være tilpasset søkerens reelle økonomiske situasjon. Omfanget av feilutbetalinger vil også bli vesentlig mindre. Samtidig vil Regjeringen sikre at realverdien av bostøtten opprettholdes år for år ved å legge om systemet for prisjustering. Se mer omtale under kap. 580, post 70.

Uførereformen ble innført 1. januar 2015 og innebærer at skattbar inntekt, som bostøtten tar utgangspunkt i, øker uten at mottakernes nettoinntekt nødvendigvis øker. En midlertidig kompensasjonsordning for denne gruppen løper ut 2016. Kompensasjonsordningen omfatter husstander som mottok bostøtte før 1. januar 2015, og som hadde en ufør person i husstanden. Kompensasjonsordningen foreslås videreført ut 2017. Regjeringen vil arbeide videre med en permanent løsning.

Vista Analyse AS skal evaluere resultater og effekter av de boligsosiale virkemidlene under departementets ansvarsområde. Evalueringen vil foreligge 1. halvår 2017.

Resultater fra den sjette nasjonale kartleggingen av bostedsløse vil foreligge i løpet av 2017.

De fem ansvarlige departementene og seks direktoratene fortsetter å følge opp den nasjonale strategien for boligsosialt arbeid *Bolig for velferd* (2014–2020). Målet er at kommunene skal møte en samordnet stat og få bedre rammebetingelser i arbeidet med å bistå vanskeligstilte på boligmarkedet. I 2017 vil direktoratene blant annet følge opp forslag om å samordne søknadsfrister, kunnegjøringstekster og rapportering for statlige tilskudd. Hvert direktorat vil arbeide videre for å bedre styringsinformasjonen på det boligsosiale feltet. Direktoratene vil prioritere tiltak som bidrar til varige boligtilbud og at boligtilbud og tjenester utvikles i dialog med brukerne. I tillegg iverksetter Husbanken et nytt kommuneprogram for å operasjonalisere mål, innsatsområder og tiltak i strategien.

Regjeringen vil legge til rette for at Husbanken kan videreføre moderniseringen av IKT-systemene sine i 2017. Neste år skal Husbanken lansere en saksbehandlingsløsning for startlån og tilskudd for alle kommuner og fortsette moderniseringen av andre IKT-systemer.

Anmodningsvedtak

Anmodningsvedtak fra stortingssesjonen 2015–2016

Anmodningsvedtak nr. 96, 3. desember 2015

«Stortinget ber regjeringen fortløpende vurdere behovet for å øke rammene til Husbanken.»

Dokumentene som ligger til grunn for vedtaket er Prop. 1 S (2015–2016) og Innst. 2 S (2015–2016).

Kommunal- og moderniseringsdepartementet viser til Prop. 122 S (2015–2016) *Tilleggsbevilgninger og omprioriteringer i statsbudsjettet 2016*, s. 53, der Regjeringen redegjorde for sin vurdering av behovet for å øke Husbankens låneramme. Regjeringen foreslår en låneramme på 18 mrd. kroner i 2017. Se omtale under kap. 2412, post 90 Lån fra Husbanken.

Anmodningsvedtak nr. 438 nr. 3, 12. januar 2016

«Stortinget ber Regjeringen om å:

- 3. Vurdere å øke rammene til Husbanken, samt forenkle søknadsprosedyrene slik at kommunen kan bygge flere boliger. Husbanken spiller en viktig rolle i å sikre bosetting av mennesker som har fått innvilget opphold i Norge.»*

Dokumentet som ligger til grunn for vedtaket, er et representantforslag fra stortingsrepresentantene Jonas Gahr Støre, Trond Helleland, Harald T. Nesvik, Knut Arild Hareide, Marit Arnstad og Trine Skei Grande om et felles løft for integrering, jf. Dok. 8:37 S (2015–2016) 16. januar 2016. Regjeringen la 11. mai fram Meld. St. 30 (2015–2016) *Fra mottak til arbeidsliv – en effektiv integreringspolitikk*. Vedtaket er omtalt i kap. 3.3.3 i stortingsmeldingen.

Husbanken er en viktig støttespiller for kommuner som skal bosette flyktninger. Husbanken forvalter finansielle virkemidler som bostøtte, tilskudd og lån, og legger til rette for kunnskapsutvikling, veiledning og kompetanseoverføring til kommuner, frivillig sektor, byggsektoren og andre.

Regjeringen har vurdert Husbankens låne- og tilskuddsrammer i forbindelse med statsbudsjettet og viser til budsjettforslaget for Husbankens låneramme på kap. 2412, og tilskuddsordninger på kap. 581.

I 2012 startet Husbanken utviklingsprogrammet SIKT for å modernisere IKT-systemene sine. Formålet er å digitalisere tjenester, effektivisere saksbehandlingen og bidra til bedre styring av Husbankens virkemidler. eSøknad for bostøtte ble innført høsten 2014 og for startlån og tilskudd i 2016. En saksbehandlingsløsning for startlån for kommunene er under utvikling. Digitale søknader sparer kommunene for tid og ressurser som de kan bruke i andre deler av det boligsosiale arbeidet.

Flere av de boligsosiale ordningene er styrket de seneste årene. I 2016 ble den øvre grensen for godkjente boutgifter økt i bostøtteordningen. Endringene førte til at om lag 73 000 husstander fikk utbetalt mer bostøtte. I forbindelse med revidert nasjonalbudsjett for 2016 foreslo Regjeringen å utvide bostøtteordningen slik at det kan gis bostøtte til personer i bokollektiv for å forenkle bosettingen av flyktninger og andre vanskeligstilte på boligmarkedet, jf. Prop. 122 S (2015–2016) *Tilleggsbevilgninger og omprioriteringer i statsbudsjettet 2016*. Regjeringen har også økt rammene for tilskudd til utleieboliger.

Regjeringen foreslår også i budsjettet for 2017 flere tiltak som vil lette arbeidet med å bosette flere flyktninger.

For å sikre at realverdien av bostøtteordningen opprettholdes over tid foreslår Regjeringen en ny modell for prisjustering. Regjeringen foreslår også å videreføre kompensasjonsordningen for uføre i 2017. Ordningen omfatter uføre som mottok bostøtte før uførereformen.

Videre foreslår Regjeringen at Husbanken skal bruke siste måneds inntekt ved beregning av

bostøtte fra 1. januar 2017. Dette vil gjøre bostøtten mer målrettet og fleksibel. Husstander som mister inntekt, vil få økt bostøtte raskere og enklere enn før. Omleggingen styrker det sosiale sikkerhetsnettet for husstander med lave inntekter og høye boutgifter.

I tillegg foreslår Regjeringen å bevilge 887,5 mill. kroner til tilskudd til utleieboliger i 2017. Det tilsvarer en tilsagnsramme på 834,4 mill. kroner som gir rom for om lag 1 560 boliger. Det er om lag 560 flere enn i 2013.

Kommunal- og moderniseringsdepartementet anser dermed at vedtaket er fulgt opp.

Anmodningsvedtak nr. 438 nr. 4, 12. januar 2016

«Stortinget ber regjeringen om å:

4. Bruke det private utleiemarkedet aktivt for å sikre tilstrekkelig antall boliger, og gjennomføre forenklinger i regelverket for utleieboliger for å øke tilbudet av private leieboliger fra seriøse aktører.»

Dokumentet som ligger til grunn for vedtaket, er et representantforslag fra stortingsrepresentantene Jonas Gahr Støre, Trond Helleland, Harald T. Nesvik, Knut Arild Hareide, Marit Arnstad og Trine Skei Grande om et felles løft for integrering, jf. Dok. 8:37 S (2015–2016) 16. januar 2016. Regjeringen la 11. mai fram Meld. St. 30 (2015–2016) *Fra mottak til arbeidsliv – en effektiv integreringspolitikk*. Vedtaket er omtalt i kap. 3.3.3 i stortingsmeldingen.

Kommunene har ansvar for å fremskaffe boliger til flyktninger som får oppholdstillatelse. Bruken av det private leiemarkedet for å bosette flyktninger er økende, og mange kommuner er aktive formidlere av boliger fra private utleiery.

Gjennom Husbankens grunnlån legger staten til rette for at seriøse, profesjonelle utleiery bygger flere utleieboliger. De siste årene har profesjonelle utleiery i økende grad benyttet seg utelukkende av grunnlån for å finansiere slike prosjekter. For å kvalifisere til grunnlån inngår aktørene en avtale med kommunen om tilvisningsrett til en andel av boligene, og leier ut resten på det ordinære leiemarkedet. Husbanken kommer til å fortsette å prioritere grunnlån til denne typen utleieboliger innenfor sin låneramme. Det første ferdigstilte prosjektet som ble finansiert med grunnlån betinget av kommunal tilvisningsrett ble ferdigstilt høsten 2014.

Med «regelverket for utleieboliger» har departementet lagt til grunn at Stortinget mener bygg-

teknisk forskrift og byggesaksforskriften. Fra 1. januar 2016 er byggteknisk forskrift og byggesaksforskriften endret slik at det nå er enklere og rimeligere å tilpasse boligen sin for utleie, for eksempel ved å gjøre om kjeller eller loft til bolig-areal. Dette kan bidra til flere utleieboliger.

Kommunal- og moderniseringsdepartementet anser dermed at vedtaket er fulgt opp.

Anmodningsvedtak nr. 642, 10. mai 2016

«Stortinget ber regjeringen innføre en bestemmelse slik at der hvor kommuner har vedtatt tilknytningsplikt til fjernvarmeanlegg etter plan- og bygningsloven §27-5, kan kommunen vedta at nye bygninger utstyres med varmeanlegg slik at fjernvarme kan nyttes.»

Dokumentet som ligger til grunn for vedtaket, er et representantforslag fra stortingsrepresentantene Ola Elvestuen, Heikki Eidsvoll Holmås, Karin Andersen og André N. Skjelstad om å beholde strenge miljøkrav til oppvarming i ny byggeforskrift (TEK 15), jf. Dok. 8:31 S (2015–2016) og Innst. 248 S (2015–2016).

Kommunal- og moderniseringsdepartementet utreder anmodningsvedtaket og tar sikte på å komme tilbake til saken i 2017.

Anmodningsvedtak nr. 644, 10. mai 2016

«Stortinget ber regjeringen innføre krav om at 60 pst. av netto varmebehov for bygg over arealgrensen på 1 000 m² kan dekkes med annen energiforsyning enn direktevirkende elektrisitet.»

Dokumentet som ligger til grunn for vedtaket, er et representantforslag fra stortingsrepresentantene Ola Elvestuen, Heikki Eidsvoll Holmås, Karin Andersen og André N. Skjelstad om å beholde strenge miljøkrav til oppvarming i ny byggeforskrift (TEK 15), jf. Dok. 8:31 S (2015–2016) og Innst. 248 S (2015–2016).

Kommunal- og moderniseringsdepartementet utreder anmodningsvedtaket og tar sikte på å komme tilbake til saken i 2017.

Anmodningsvedtak nr. 646, 10. mai 2016

«Stortinget ber regjeringen komme tilbake til Stortinget med forslag til lovendringer som ved

en nasjonal flyktningkrise gir kommunene myndighet til å fravike plan- og bygningsloven og grannelova. Det settes frist for kommunens beslutning, som treffes etter anmodning fra annen kommunal eller statlig myndighet. Saken overføres departementet hvis fristen ikke holdes, og departementet kan også ved overprøving prøve alle sider av saken. Beslutning om at det foreligger en nasjonal flyktningkrise kan treffes av Kongen i statsråd eller av departementet.»

Dokumentene som ligger til grunn for vedtaket er Prop. 43 L (2015–2016) *Endringer i plan- og bygningsloven (unntak ved kriser, katastrofer eller andre ekstraordinære situasjoner i fredstid)* og Innst. 229 L (2015–2016).

Regjeringen utreder anmodningsvedtaket. Regjeringen viser til at det i påvente av lovendringer er vedtatt en midlertidig forskrift om unntak fra plan- og bygningsloven for personer som søker beskyttelse (asylsøkere). Unntaket gjelder fram til 1. januar 2018.

Anmodningsvedtak fra stortingsesjonen 2014–2015

Anmodningsvedtak nr. 800, 19. juni 2015

«Stortinget ber regjeringen om å foreta en utredning av om bostøtteordningen bør gjøres gjeldende for personer bosatt i bokollektiver.»

Dokumentet som ligger til grunn for vedtaket, er et representantforslag fra stortingsrepresentantene Jonas Gahr Støre, Trond Helleland, Knut Arild Hareide, Marit Arnstad, Ola Elvestuen og Rasmus Hansson om økt norsk innsats i forbindelse med den humanitære krisen i Syria og nærområdene, jf. Dok. 8:135 (2014–2015).

Vedtaket ble fulgt opp ved at Regjeringen foreslo å utvide bostøtteordningen slik at det kan gis bostøtte til personer i bokollektiv under visse forutsetninger, jf. Prop. 122 S (2015–2016). Forslaget krever lovendring og er fulgt opp i Prop. 137 L (2015–2016) *Endringer i bustøttelova (bustøtte til enkeltpersonar i bukollektiv)* som ligger til behandling i Stortinget.

Tiltaket er også omtalt i kap. 3.3.3 i Meld. St. 30 (2015–2016) *Fra mottak til arbeidsliv – en effektiv integreringspolitikk* som Regjeringen la fram 11. mai 2016.

Kap. 580 Bostøtte

(i 1 000 kr)

Post	Betegnelse	Regnskap		Forslag 2017
		2015	Saldert budsjett 2016	
70	Bostøtte, <i>overslagsbevilgning</i>	2 915 975	2 763 000	2 875 300
	Sum kap. 0580	2 915 975	2 763 000	2 875 300

Vedrørende 2016: Ved Stortingets vedtak av 17. juni 2016 ble post 70 økt med 306 mill. kroner til 3 069 mill. kroner, jf. Prop. 122 S og Innst. 400 S (2015–2016).

Post 70 Bostøtte, overslagsbevilgning

Mål for ordningen

Formålet med bostøtte er å sikre personer med lave inntekter og høye boutgifter en egnet bolig. Ordningen skal bidra til å nå hovedmål 2 Vanskeligstilte på boligmarkedet skal kunne skaffe seg og beholde en egnet bolig.

Kriterier for måloppnåelse

Følgende kriterier legges til grunn for å vurdere måloppnåelsen av ordningen:

- Boutgiftsbelastning før og etter bostøtte, sammenliknet med gjennomsnittet for hele befolkningen.
- Inntektsgrenser i bostøtten sammenliknet med lavinntektsgrensen i henhold til EUs definisjon.
- Boutgiftstak sammenliknet med tall fra leiemarkedsundersøkelsen.

Tildelingskriterier

Bostøtten er en behovsprøvd rettighetsordning som omfatter alle som er over 18 år. Unntaket er studenter som ikke har barn og som ikke er i arbeidsrettede tiltak, samt militært og sivilt tjenestepliktige. Disse kan få annen offentlig boligstøtte. Boligen må normalt ha egen inngang, gi mulighet til hvile og matlaging, og ha eget bad og toalett. På visse vilkår kan det gjøres unntak fra dette for enheter i bokollektiv. Tildelingskriterier og beregningsregler er gitt i lov og forskrift.

Oppfølging og kontroll

Husbanken forvalter ordningen i samarbeid med kommunene. Tildelingen av bostøtte er behovsprøvd, og ordningens legitimitet er avhengig av at Husbanken utbetaler støtte bare til de som har krav på det. Fra og med 2013 blir alle mottakernes inntekter og formue etterkontrollert maskinelt

mot likningen for utbetalingsåret. I henhold til forskrift om bostøtte skal støtten for hele året betales tilbake dersom inntekten er over en viss grense, men ikke hvis kravet blir under 10 000 kroner.

Gjennom a-ordningen har skattemyndighetene oppdaterte data om månedlige utbetalinger av lønn, trygd, pensjon og andre ytelser. Regjeringen tar sikte på å ta disse opplysningene i bruk ved beregningen av bostøtte fra 1. januar 2017.

Vista Analyse AS skal evaluere resultater og effekter av de boligsosiale virkemidlene under departementets ansvarsområde. Evalueringen vil foreligge 1. halvår 2017.

Rapport

I 2015 utbetalte Husbanken månedlig i gjennomsnitt 2 253 kroner i bostøtte til 107 300 mottakere. Totalt ble det utbetalt om lag 2,9 mrd. kroner. Gjennomsnittlig utbetaling per husstand for hele året var om lag 27 000 kroner i 2015, mot 26 000 kroner i 2014. Det var 5 000 færre mottakere i 2015 enn i 2014. Nedgangen i antall mottakere har pågått fra 2011, og skyldes i hovedsak at satsene i beregningen av bostøtte ikke har fulgt den generelle veksten i priser, inntekter og boutgifter. Noen mottakergrupper har også fått økt realinntekt. Bare mottakere helt uten trygdeytelser økte i antall. Disse hadde i gjennomsnitt lavere inntekt og mottok høyere bostøtte enn de andre gruppene.

Om lag 25 000 mottakere var uføre, 14 000 var eldre, 24 000 fikk midlertidige trygdeytelser og 42 000 fikk ikke trygdeytelser. Bostøttmottakernes boutgifter utgjorde i 2015 i gjennomsnitt 53 pst. av inntekten før skatt. Det er 3 prosentpoeng høyere enn i 2014. Etter at bostøtten var utbetalt, utgjorde boutgiftene for mottakerne i gjennomsnitt 42 pst. av samlet husstandsinnkomst før skatt. Til sammenlikning definerer SSB høy boutgiftsbelastning som mer enn 25 pst. av inntekten etter skatt. I 2014 hadde 26 pst. av hele befolkningen så høye boutgifter.

Inntektsgrensene i bostøtten har fra 2014 til 2015 økt mindre enn norsk medianinntekt etter skatt. Inntektsgrensene varierer nå mellom 75 og 110 pst. av EUs definisjon av lavinntekt (EU60), avhengig av husstandstype og kommune. Taket for årlige boutgifter som kan legges til grunn for beregning av bostøtte, har økt med mellom 1,2 og 1,6 pst. fra 2014 til 2015, mens gjennomsnittlige husleier har økt med 3,7 pst. i samme tidsrom.

Inntekten til de som mottok bostøtte i 2014 ble kontrollert høsten 2015. Det ble så vurdert å kreve tilbake om lag 140 mill. kroner fra om lag 6 600 mottakere. Nærmere behandling av sakene førte til at det samlede kravet til tilbakebetaling er nedjustert til om lag 115 mill. kroner.

Beboere i privateide boliger hadde før 2015 lavere bostøtte enn beboere i kommunalt disponerte utleieboliger som hadde samme inntekt og boutgifter. I privateide boliger ble bostøtten regnet ut som 70 pst. av beregningsgrunnlaget. Denne dekningsgraden var 80 pst. i kommunalt disponerte utleieboliger til sosiale formål. For å bidra til likebehandling av mottakere og motivere kommunale leietakere til å flytte videre til egen privateid bolig, ble det i budsjettet for 2015 vedtatt å harmonisere dekningsgraden over to år, jf. Prop. 1 S og Innst. 16 S (2014–2015). I 2016 er dekningsgraden fullstendig harmonisert til 73,7 pst. for alle husstander.

Uføre som hadde bostøtte før uførereformen trådte i kraft 1. januar 2015, er fram til 1. januar 2017 omfattet av en kompensasjonsordning som hindrer at reformen fører til reduksjon i bostøtten. Ordningen omfattet per januar 2016 i underkant av 21 000 mottakere. Vel 4 000 uføre bostøttemottakere var ikke omfattet av kompensasjonen, fordi de enten ble uføre etter 2014, eller var nye bostøttemottakere etter at reformen trådte i kraft.

Bostøtte tar utgangspunkt i husstandens inntekter og boutgifter. Boutgiftene som legges til grunn for beregningen av bostøtten, begrenses av en maksimalgrense (boutgiftstaket). For å øke bostøtten til husstandene med de høyeste boutgiftene ble boutgiftstaket økt med 900 kroner for alle mottakere fra 1. januar 2016. I tillegg ble boutgiftstaket økt med ytterligere 2 000 kroner for hvert husstandsmedlem fra og med det andre til og med det femte. Endringene førte til at om lag 73 000 husstander fikk mer utbetalt, hvorav 24 000 bestod av flere personer.

I behandlingen av revidert nasjonalbudsjett for 2016 ble det vedtatt å utvide adgangen til å gi bostøtte til personer bosatt i bokollektiv. Tiltaket skal forenkle bosettingen av flyktninger og andre vanskeligstilte på boligmarkedet. Forslaget er

fulgt opp med forslag til lovendring, jf. Prop. 137 L (2015–2016) *Endringer i bustøttelever (bustøtte til enkeltpersonar i bukollektiv)*. I budsjettforslaget for 2017 er det lagt til grunn at proposisjonen blir behandlet i Stortinget i løpet av høsten, og at lovendringen trer i kraft før nyttår. Det er anslått at om lag 2 200 nye husstander i bokollektiv vil få bostøtte i 2016 på bakgrunn av endringen. På bakgrunn av dette ble bevilgningen økt med 21 mill. kroner i forhold til Saldert budsjett 2016.

I saldert budsjett for 2016 ble det bevilget 2 763 mill. kroner til utbetaling av bostøtte. Bevilgningen ble økt med 306 mill. kroner, til 3 069 mill. kroner, i revidert nasjonalbudsjett for 2016. Budsjettet er basert på en prognose om at i gjennomsnitt 107 900 mottakere vil motta 28 400 kroner i bostøtte. I juni 2016 mottok 112 500 husstander bostøtte. Dette er 200 flere enn i samme måned året før.

Budsjettforslag

Regjeringen foreslår flere tiltak for å fornye og forbedre bostøtten slik at ordningen styrkes som et viktig virkemiddel for å sikre vanskeligstilte egnet bolig. Med ny prisjusteringsmodell vil bostøttens realverdi opprettholdes over tid. Beregning av bostøtte på grunnlag av oppdaterte inntektsopplysninger i stedet for 1–2 år gamle likningsdata vil gi en mer fleksibel og målrettet bostøtte.

Samlet sett foreslås det en bevilgningsøkning i forhold til Saldert budsjett 2016 på 112,3 mill. kroner, til 2 875,3 mill. kroner i 2017.

Det er lagt til grunn at i gjennomsnitt 100 500 husstander vil få bostøtte hver måned, og at de i gjennomsnitt vil motta 28 400 kroner i bostøtte i 2017. I tillegg er det forutsatt at det vil bli etterbetalt 20 mill. kroner, blant annet som følge av opprettinger og klagebehandling.

I forbindelse med Revidert nasjonalbudsjett 2016 ble det vedtatt at Husbanken kan gi bostøtte til personer som bor i bokollektiv. Dette øker bevilgningsbehovet med om lag 73 mill. kroner i 2017. Oppdaterte anslag for bosetting av flyktninger og endret sammensetning av mottakerne øker bevilgningsbehovet med om lag 200 mill. kroner i 2017. I tillegg øker bevilgningsbehovet blant annet som følge av ny prisjusteringsmodell.

Omlegging til nytt inntektsgrunnlag for beregning av bostøtte innebærer en netto reduksjon av bevilgningsbehovet på om lag 300 mill. kroner i 2017. Dette inkluderer en bevilgningsøkning på 200 mill. kroner for å tilpasse satsene for behovsprøving mot inntekt, slik at mottakere av bostøtte

som har hatt en inntektsvekst på linje med veksten i trygdeinntekter ikke får redusert bostøtte.

Bostøtte til bokollektiv

Regjeringen har foreslått at ordningen også skal gjelde for vanskeligstilte personer i bokollektiv, jf. Prop. 137 L (2015–2016). Tiltaket vil forenkle bosetting av flyktninger og andre vanskeligstilte på boligmarkedet. Regjeringen tar sikte på at Stortinget vil vedta de nødvendige endringene i bostøtteloven slik at de kan tre i kraft i løpet av høsten 2016. Tiltaket vil øke utbetalt bostøtte med 73 mill. kroner i 2017.

Videreføring av kompensasjon for uførereformen i 2017

Uføre som hadde bostøtte før uførereformen trådte i kraft 1. januar 2015, er fram til 1. januar 2017 omfattet av en kompensasjonsordning som hindrer at reformen fører til reduksjon i bostøtten. Disse husstandene får et fradrag i inntekt som tilsvarende inntektsøkningen som fulgte av uførereformen før bostøtten beregnes. Kompensasjonsordningen foreslås videreført ut 2017. Departementet vil arbeide videre med en permanent løsning.

Nye inntektsopplysninger for beregning av bostøtte

Departementet tar sikte på at Husbanken fra 1. januar 2017 legger inntektsopplysninger fra a-ordningen til grunn ved beregning av bostøtte. I a-ordningen innrapporterer alle offentlige og private arbeidsgivere og NAV utbetalinger av lønn og andre ytelser til skattemyndighetene. Husbanken fikk hjemmel til å ta i bruk inntektsopplysninger fra a-ordningen gjennom lovendringene som ble foreslått i Prop. 75 L (2014–2015) *Endringer i bustøttelova (skjerpa kontroll med bustøtte)*.

Omleggingen innebærer at bostøtten kan beregnes på grunnlag av siste måneds inntekt, og ikke 1–2 år gamle likningsdata som i dag. Det vil gi en mer treffsikker og fleksibel bostøtte ved at støtten til enhver tid er tilpasset søkerens reelle økonomiske situasjon. Dette vil komme husstander med lave inntekter og høye boutgifter til gode. Ved bortfall av inntekt vil en husstand få økt bostøtte raskere og enklere etter omleggingen. En del husstander vil rettmessig miste bostøtte. Dette er husstander som ifølge oppdaterte inntektstall har for høy inntekt til å motta støtte. Disse husstandene ville med dagens ordning mistet bostøtten når likningsinntekten blir tilgjengelig.

Ved omlegging til nytt inntektsgrunnlag i januar 2017 vil de fleste ha noe høyere inntekt enn de hadde ifølge likningen for 2015. For å unngå at denne inntektsforskjellen fører til en generell reduksjon i bostøtten foreslås det å tilpasse satsene for behovsprøving mot inntekt (egenandelsatsene) til dagens inntektsnivå. Formålet med tilpasningen er at søkere som har hatt en økning lik veksten i folketrygdens grunnbeløp G fra 2015 og fram til januar 2017, ikke skal få noen endring i bostøtten. Husstander som har hatt høyere inntektsvekst enn dette i perioden, vil få redusert bostøtte. Husstander med lavere inntektsvekst enn veksten i G, vil få økt bostøtte. For at omleggingen ikke skal påvirke kompensasjonen for uførereformen, vil også inntektsfradraget for husstander som er omfattet av kompensasjonsordningen bli justert.

Omleggingen til faktisk inntekt vil gjøre at omfanget av feilutbetalinger og krav om tilbakebetaling reduseres betydelig, og utbetalinger til dagens mottakere vil bli redusert med anslagsvis 550 mill. kroner. Som følge av at nye mottakere kommer til, venter departementet at utbetalt bostøtte vil øke med anslagsvis 250 mill. kroner. Alt i alt er det ventet at omleggingen vil redusere bevilgningsbehovet med om lag 300 mill. kroner.

Ny prisjusteringsmodell

For at realverdien av bostøtten skal kunne opprettholdes over tid, foreslår Regjeringen en ny modell for prisjustering av ordningen. Den tidligere prisjusteringsmodellen medførte at behovsprøvingen mot inntekt har blitt stadig strengere fra ordningen ble lagt om i 2009. Samtidig har en raskt økende andel mottakere boutgifter som er vesentlig høyere enn boutgiftstaket, det øvre beløpet reglene tillater.

Regjeringen legger opp til at ordningen skal videreføres med uendret realverdi fra år til år. Dette innebærer at de enkelte satsene i bostøtteregulverket justeres årlig i takt med prisstigningen. Regjeringen foreslår at satser som gjelder beregning av egenandel justeres i takt med forventet vekst i konsumprisindeksen (KPI) fra og med 2017. Dette vil gjøre at realverdien av husstandenes egenandel ikke endrer seg med mindre realinntekten endrer seg. Hensikten med boutgiftstakene er å avgrense bostøtten mot særlig dyre boliger. Regjeringen foreslår derfor at boutgiftstakene og andre satser som vedrører boutgifter, justeres i takt med utviklingen i boutgifter. I forbindelse med konsumprisindeksen beregner Statistisk sentralbyrå endringer i boutgifter for både

å leie og eie bolig. Regjeringen foreslår at et vektet gjennomsnitt av de aktuelle delindeksene, basert på andelen bostøttemottakere som eier og

leier, legges til grunn for justering av de satsene i regelverket som handler om boutgifter.

Kap. 581 Bolig- og bomiljøtiltak

(i 1 000 kr)				
Post	Betegnelse	Regnskap 2015	Saldert budsjett 2016	Forslag 2017
61	Husleietilskudd	5 000		
74	Tilskudd til bolig-, by- og områdeutvikling, <i>kan overføres</i>	56 474		
75	Tilskudd til etablering og tilpasning av bolig	371 700	465 024	466 534
76	Tilskudd til utleieboliger, <i>kan overføres</i>	669 268	888 270	887 460
77	Kompetansetilskudd til bærekraftig bolig- og byggkvalitet, <i>kan overføres</i>	25 545	26 100	22 120
78	Boligsosialt kompetansetilskudd, <i>kan overføres</i>	65 691	58 400	38 865
79	Tilskudd til heis og tilstandsvurdering, <i>kan overføres</i>	93 291	100 000	76 050
Sum kap. 0581		1 286 969	1 537 794	1 491 029

Vedrørende 2016: Ved Stortingets vedtak av 17. juni 2016 ble post 76 økt med 37,8 mill. kroner til 926,07 mill. kroner, jf. Prop. 122 S og Innst. 400 S (2015–2016).

Post 76, 77 og 78 budsjetteres med tilsagnsramme, tilsagnsfullmakt og bevilgning. Se Prop. 1 S (2013–2014) for Kommunal- og regionaldepartementet boks 3.2 for informasjon om budsjetteringssystemet.

Post 75 Tilskudd til etablering og tilpasning av bolig

Mål for ordningen

Det er to tilskuddordninger på posten, tilskudd til etablering og tilskudd til tilpasning. Tilskudd til etablering skal bidra til at vanskeligstilte skal kunne etablere seg i og beholde egen bolig. Tilskudd til tilpasning av bolig skal bidra til at personer med spesielle behov får tilpasset boligen til sine behov. Ordningene skal bidra til å nå hovedmål 2 Vanskeligstilte på boligmarkedet skal kunne skaffe seg og beholde en egnet bolig.

Kriterier for måloppnåelse

Følgende kriterier legges til grunn for å vurdere måloppnåelsen av tilskudd til etablering:

- Antall husstander som flytter fra leid bolig til eid bolig ved hjelp av tilskudd til etablering.

- Antall husstander som har fått hjelp til å beholde boligen sin gjennom tilskudd til etablering.

Følgende kriterier legges til grunn for å vurdere måloppnåelsen av tilskudd til tilpasning:

- Antall husstander som har fått tilsagn om tilskudd til tilpasning av bolig.

Tildelingskriterier

Tilskuddene forvaltes av Husbanken og fordeles via kommunene. Husbanken fordeler bevilgningen mellom de to tilskuddsformålene.

Tilskuddsmidler til etablering tildeles til kommuner etter blant annet folketall, sammensetning av befolkningen og bruk av startlån. Kommuner med store boligsosiale utfordringer blir prioritert. Tilskuddet tildeles videre fra kommunene til enkeltpersoner etter behovsprøving.

Utmålingen av tilskudd til etablering avhenger av boligbehov, husstandens økonomi og muligheter for andre offentlige støtteordninger, som for eksempel bostøtte. Tilskuddet avskrives over 20 år. Kommunene har anledning til å sette av tilskudd til etablering for å dekke tap på startlån.

Tilskudd til tilpasning går til tilpasning og prosjektering av boliger som skal dekke spesielle boligbehov. Alle kommuner kan søke om tilskudd til tilpasning. Tilskuddet tildeles enkeltpersoner ut fra en helhetsvurdering av søkers økonomi og muligheter for støtte fra andre offentlige støtteordninger. Tilskuddet kan dekke godkjente utbedringskostnader. Tilskuddet gis først og fremst til eide boliger, men kan også gis til utleieboliger. Tilskuddet avskrives over 10 år. Tilskudd under 40 000 avskrives umiddelbart.

Oppfølging og kontroll

Kommunene rapporterer elektronisk til Husbanken om vedtak og avslag på søknader om tilskudd. Husbanken kan hente inn og kontrollere opplysninger som brukes i forbindelse med tildeling og etterfølgende rapportering. Tilskudd kan kreves tilbakebetalt helt eller delvis dersom forutsetningene for tildelingen ikke overholdes. Overdras boligen til ny eier i tilskuddets avskrivningsperiode, vil gjenstående tilskudd bli krevd tilbakebetalt, eventuelt gjort om til rente- og avdragspliktig lån. I særlige tilfeller, for eksempel ved salg av bolig som fører til tap, kan kravet om tilbakebetaling av tilskudd frafalles. Det er kommunene som har ansvar for å kreve tilbake tilskudd.

Rapport

I 2015 ble det gitt til sammen 394,6 mill. kroner i tilskudd til etablering til 1 588 husstander mot 392,2 mill. kroner til 1 535 husstander i 2014. Det gjennomsnittlige tilskuddsbeløpet falt fra 255 000 kroner i 2014 til 248 000 kroner i 2015. Andelen som fikk etableringstilskudd sammen med startlån var 80 pst. i 2015 mot 83 pst. i 2014. I 2015 var det 18 pst. av mottakerne som fikk startlån og bostøtte i tillegg til tilskuddet. I 2014 gjaldt dette 30 pst. 1 264 husholdninger flyttet fra leid til eid bolig ved hjelp av tilskuddet. 324 husholdninger fikk hjelp til å bli boende i boligen sin.

Kommunene har anledning til å sette av etableringstilskudd til å dekke tap på startlån. Muligheten for slike fondsavsetninger har i flere år vært strammet inn. Fondene utgjorde 335 mill. kroner ved utgangen av 2015, mot 323 mill. kroner i 2014. Det ble i 2015 trukket i overkant av 10 mill. kroner av fondene til dekning av kommunale tap på startlån.

I 2015 ble det gitt 1 300 tilskudd til tilpasning for til sammen 119 mill. kroner, mot 107,1 mill. kroner i 2014. Gjennomsnittlig tilskudd økte fra 84 400 kroner i 2014 til 91 500 kroner i 2015.

Økningen skyldes at tiltakene er større og mer kostnadskreven, blant annet fordi familier med barn med nedsatt funksjonsevne prioriteres. I 2015 ga Husbanken 495 tilskudd til prosjektering av boliger for funksjonshemmede for til sammen 15,4 mill. kroner.

I saldert budsjett for 2016 er det bevilget 465 mill. kroner til tilskudd til etablering og tilpasning av bolig.

Departementet viser for øvrig til at det er foreslått at tilskuddene skal innlemmes i rammetilskuddet til kommunene fra 2020, og at oppgaven med å forvalte midlene overføres til større kommuner, jf. Meld. St. 14 (2014–2015) *Kommunereformen – nye oppgaver til større kommuner* og «Høringsnotat om nye oppgaver til større kommuner».

Budsjettforslag

Det foreslås en bevilgning på 466,5 mill. kroner i 2017.

Post 76 Tilskudd til utleieboliger, kan overføres

Mål for ordningen

Tilskuddet skal bidra til flere egnede utleieboliger for vanskeligstilte på boligmarkedet. Ordningen skal bidra til å nå hovedmål 2 Vanskeligstilte på boligmarkedet skal kunne skaffe seg og beholde en egnet bolig.

Kriterier for måloppnåelse

Følgende kriterier legges til grunn for å vurdere måloppnåelsen av ordningen:

- Antall tilsagn om tilskudd.
- Antall kommunalt disponerte utleieboliger for vanskeligstilte.

Tildelingskriterier

Tilskuddet forvaltes av Husbanken og kan gis til kommuner, stiftelser og andre aktører som bygger, utbedrer eller kjøper utleieboliger for vanskeligstilte. Utmålingen av tilskuddet er basert på økonomien i det enkelte prosjekt. Det kan gis inntil 40 pst. i tilskudd for prioriterte grupper, og grupper med spesielle behov for tilrettelegging av tjenestereal, lokalisering og bygningsmessige tilpasninger. Tilskuddet avskrives over 20 år. I tilfeller der tilskuddet tildeles andre enn kommuner, har kommunen tildelingsrett til boligene i 20 år. Det er fastsatt forskrift og retningslinjer for ordningen.

Oppfølging og kontroll

Kommunen skal rapportere årlig på bruken av utleieboliger som har fått tilskudd. For utleieboliger som ikke eies av kommunen, gjennomføres stikkprøvekontroller for å avdekke om boligene brukes i strid med vilkårene for tilskuddet. Der som forutsetningene for tildelingen ikke overholdes, kan Husbanken kreve tilbake tilskuddet. Det skal normalt tinglyses en heftelse på eiendommen til dekning av et eventuelt tilbakebetalingskrav.

Rapport

Ved utgangen av 2015 var det totalt 107 002 kommunalt disponerte boliger i Norge, jf. tall fra KOSTRA. I 2015 ga Husbanken tilsagn om tilskudd til utleieboliger for 991,3 mill. kroner til 1 753 utleieboliger, mot 793,9 mill. kroner og 1 166 boliger i 2014. Gjennomsnittstilskuddet per bolig ble redusert fra 680 900 kroner i 2014 til 565 500 kroner i 2015. 2,7 pst. av boligene som fikk tilsagn i 2015 skal benyttes av bostedsløse, 51 pst. av flyktninger og 2,5 pst. av personer med nedsatt funksjonsevne. 43,8 pst. skal benyttes av andre vanskeligstilte.

I 2015 gjennomførte Husbanken rapportering av kommunalt eide boliger og stikkprøvekontroll blant boliger som ikke er eid av en kommune. Det ble ikke avdekket avvik.

For å motvirke en utvikling med økende utmåling av tilskudd til utleieboliger ga departementet Husbanken resultatmål om at det skulle gis tilsagn til minst 1 720 boliger i 2015. Husbanken etablerte derfor en ny modell for utmåling av tilskudd. I 2016 kan Husbanken gi tilsagn om tilskudd til om lag 2 000 utleieboliger.

I saldert budsjett for 2016 er bevilgningen på posten 888,3 mill. kroner. Bevilgningen innebærer en tilsagnsramme på 1 044,5 mill. kroner. I første halvår 2016 er det gitt tilsagn om tilskudd for 620,9 mill. kroner.

Budsjettforslag

Det foreslås en bevilgning på 887,5 mill. kroner i 2017. Av den samlede bevilgningen er 375,5 mill. kroner knyttet til tilsagn som skal gis i 2017, mens 512 mill. kroner er knyttet til tilsagn som er gitt tidligere år.

Tilsagnsrammen i 2017 reduseres med 210,5 mill. kroner fra Saldert budsjett 2016, til 834,4 mill. kroner. Dette skyldes utfasing av en ettårig økning av rammen i Saldert budsjett 2016. Totalt kan det gis tilsagn om tilskudd til om lag 1 560

utleieboliger i 2017. Dette innebærer at det kan gis tilskudd til om lag 560 flere utleieboliger i 2017, sammenliknet med nivået i 2013.

Det foreslås en tilsagnsfullmakt på 696 mill. kroner, jf. forslag til romertallsvedtak.

Post 77 Kompetansetilskudd til bærekraftig bolig- og byggkvalitet, kan overføres

Mål for ordningen

Tilskuddet skal bidra til flere miljø- og energivennlige og universelt utformede boliger, bygg og uteområder. Ordningen skal bidra til å nå hovedmål 1 Raskere boligbygging og gode byggkvaliteter.

Tildelingskriterier

Husbanken forvalter tilskuddet. Midlene skal brukes til kompetanse- og kunnskapsutvikling, formidling og forsøksprosjekter om energibruk og miljø- og klimavennlige løsninger, universell utforming, tilgjengelighet og brukbarhet i boliger, bygg og uteområder, og bærekraftig byggeskikk. Husbanken kan gi tilskudd til blant annet interesseorganisasjoner, kommuner, stiftelser og forskningsinstitusjoner.

Oppfølging og kontroll

Tilskuddsmottakere skal rapportere på hvert tiltak. Husbanken forutsetter at resultatene blir offentliggjort, og kan presenteres og videreformidles. Husbanken publiserer rapportene på husbanken.no.

Rapport

I 2015 ble det gitt tilsagn til 67 prosjekter for 27,6 mill. kroner. 52 pst. av tilsagnsrammen gikk til prosjekter innenfor miljø og energi, 31 pst. til prosjekter innenfor universell utforming og 17 pst. gikk til prosjekter som skal fremme bærekraftig byggeskikk. I 2015 støttet Husbanken prosjektdatabasen som Norske arkitekters landsforening er ansvarlig for, Futurebuilt, Næringslivets stiftelse for miljødeklarasjoner, og andre pilotprosjekter med energi- og klimaambisjoner som går vesentlig ut over dagens regelverk og som forbereder næringen på framtidige krav.

I saldert budsjett for 2016 er det bevilget 26,1 mill. kroner til kompetansetilskudd til bærekraftig bolig- og byggkvalitet. Bevilgningen innebærer en tilsagnsramme på 27,6 mill. kroner. I første halvår 2016 er det gitt tilsagn om kompetansetilskudd for

26 mill. kroner til 67 prosjekter. Husbanken støtter Futurebuilt og Næringslivets stiftelse for miljødeklarasjoner også i 2016.

Budsjettforslag

Det foreslås at ordningen avvikles fra og med 2017. Det er kommunene og de øvrige aktørene på området som må ha hovedansvaret for å sørge for at denne typen kompetansebehov ivaretas ved planlegging og utbygging av boliger.

For å dekke tilsagn som er gitt tidligere år, foreslås det en bevilgning på 22,1 mill. kroner i 2017. I tillegg foreslås det en tilsagnsfullmakt på 11 mill. kroner, jf. forslag til romertallsvedtak.

Post 78 Boligsosialt kompetansetilskudd, kan overføres

Som et ledd i arbeidet med redusert statlig styring, foreslår Regjeringen å innlemme den delen av tilskuddet som blir utbetalt til kommunene i rammetilskuddet til kommunene fra 2017. Dette vil styrke kommunenes rolle og virkemidler i det boligsosiale arbeidet og frigjøre administrative ressurser fra arbeid med søknader og rapportering. Det tas sikte på å innlemme ytterligere midler i 2018 og 2019 etter hvert som gitte tilsagn løper ut. Den delen av tilskuddet som har gått til andre mottakere enn kommunene videreføres som en ny ordning. Under rapporteres det først på Boligsosialt kompetansetilskudd før den nye ordningen omtales. En samlet omtale av budsjettforslaget for 2017 følger avslutningsvis.

Boligsosialt kompetansetilskudd (innlemmes gradvis i kommunerammen)

Mål for ordningen

Tilskuddet skal bidra til å heve kompetansen innenfor boligsosialt arbeid og boligsosial politikk, samt til å formidle kunnskap om boligmarkedet og offentlig boligpolitikk generelt. Ordningen skal bidra til å nå hovedmål 2 Vanskeligstilte på boligmarkedet skal kunne skaffe seg og beholde en egnet bolig.

Tildelingskriterier

Tilskuddet skal gå til kommuner, stiftelser og andre for kompetanse- og kunnskapsutvikling, formidling og forsøksprosjekter innenfor boligsosialt arbeid, boligsosial planlegging og politikk. Leietakerorganisasjoner som jobber med å etablere et

landsdekkende tilbud for leietakere, kan søke om driftsstøtte.

Oppfølging og kontroll

Husbanken forvalter ordningen. Det skal rapporteres på hvert tiltak. Det forutsettes at resultatene offentliggjøres og kan presenteres og videreformidles. Rapporter publiseres på husbanken.no.

Rapport

I 2015 ga Husbanken tilsagn om kompetansetilskudd til 93 prosjekter for i alt 45,9 mill. kroner. 83 pst. av tilsagnsrammen ble gitt til kommuner. Tilskuddet har finansiert deler av Husbankens kommunesatsing, blant annet foranalyser om situasjonen på boligmarkedet i kommunen og analyser av hvordan arbeidet med de boligsosiale virkemidlene kan organiseres og innrettes. 17 pst. av tilsagnsrammen ble gitt til enkeltpersoner, stiftelser, forsknings- og interesseorganisasjoner.

I saldert budsjett for 2016 er det bevilget 58,4 mill. kroner til boligsosialt kompetansetilskudd. Bevilgningen innebærer en tilsagnsramme på 47,2 mill. kroner. I første halvår 2016 er det gitt kompetansetilskudd for 28,9 mill. kroner til 70 prosjekter.

Boligsosialt kompetansetilskudd tiltak (nytt tilskudd)

Mål for ordningen

Tilskuddet skal bidra til å heve kompetansen innenfor boligsosialt arbeid og boligsosial politikk, og til å utvikle og formidle kunnskap om boligmarkedet og offentlig boligpolitikk. Tilskuddet skal bidra til å nå hovedmål 2 Vanskeligstilte på boligmarkedet skal kunne skaffe seg og beholde en egnet bolig.

Kriterier for måloppnåelse

Følgende kriterier legges til grunn for å vurdere måloppnåelsen av ordningen:

- Antall nye modeller, prøveprosjekter og metoder som er finansiert gjennom tilskuddet.
- Antall medlemmer i leietakerorganisasjoner som får tilskudd.

Tildelingskriterier

Tilskuddet skal gå til frivillige aktører, organisasjoner, stiftelser, sosiale entreprenører og andre som bidrar til:

- videreutvikling av boligsosial kunnskap og praksis blant annet gjennom utredninger, forsøksprosjekter og informasjonstiltak.
- kunnskapsutvikling og -formidling om boligmarkedet og offentlig boligpolitikk.

Leietakerorganisasjoner som på ulike måter bidrar til å styrke leietakeres rettsikkerhet og kunnskap om leiemarkedet, kan søke om driftsstøtte.

Oppfølging og kontroll

Husbanken forvalter tilskuddet. Tilskuddsmottakere skal rapportere på hvert tiltak. Resultatene er offentlige. Husbanken publiserer rapportene på husbanken.no.

Budsjettforslag

Posten budsjetteres med tilsagnsramme, tilsagnsfullmakt og bevilgning.

I saldert budsjett for 2016 ble tilsagnsrammen redusert med om lag 35 mill. kroner. Som følge av dette reduseres bevilgningen med 14 mill. kroner i 2017.

Det foreslås å innlemme tilskudd til kommunene i rammetilskuddet til kommunene fra 2017. Som følge av dette reduseres bevilgningen med 5,7 mill. kroner mot en tilsvarende økning på kap. 571 Rammetilskudd til kommuner, post 60 Innbyggertilskudd.

Det er gitt tilsagn til kommunene i tidligere år som kommer til utbetaling i 2018 og 2019. Tilskuddet vil gradvis bli innlemmet i kommunerammen, etter hvert som tidligere gitte tilsagn blir utbetalt. Totalt vil knapt 80 pst. av tilskuddet, tilsvarende om lag 40 mill. kroner, bli innlemmet i kommunerammen.

Vel 20 pst. av tilsagnsrammen, tilsvarende 10,7 mill. kroner, videreføres som en ny tilskuddsordning. Ordningen budsjetteres med tilsagnsramme, tilsagnsfullmakt og bevilgning.

Samlet sett foreslås det å redusere bevilgningen med knapt 20 mill. kroner, til 38,9 mill. kroner i 2017. Av dette skal 37,3 mill. kroner gå til tilsagn som ble gitt til kommunene tidligere år og 1,6 mill. kroner til utbetaling av tilsagn som gis i 2017 under ny tilskuddordning.

Det foreslås en tilsagnsfullmakt på 28 mill. kroner, jf. forslag til romertallsvedtak.

Post 79 Tilskudd til heis og tilstandsvurdering, kan overføres

Mål for ordningen

Det er to tilskuddordninger på posten: tilskudd til prosjektering og installering av heis i eksisterende boligbygg, og tilskudd til tilstandsvurdering. Tilskuddene skal bidra til økt tilgjengelighet i eksisterende boliger og bygg. Tilskudd til tilstandsvurdering skal bidra til å kartlegge kvaliteter i eksisterende bygg, for å vurdere muligheter for oppgradering innenfor universell utforming og energieffektivisering. Ordningene skal bidra til å nå hovedmål 1 Raskere boligbygging og gode byggkvaliteter.

Kriterier for måloppnåelse

Følgende kriterier legges til grunn for å vurdere måloppnåelsen av ordningene:

- Antall heisprosjekter som har fått prosjekteringstilskudd i løpet av året og hvor mange boliger dette gjelder.
- Antall heiser som har fått tilsagn om tilskudd til installering og hvor mange boliger dette gjelder.
- Antall borettslag/sameier som har fått tilskudd til tilstandsvurdering og hvor mange boliger dette omfatter.

Tildelingskriterier

Tilskudd til prosjektering og installering av heis i eksisterende boligbygg kan gis til konsulentbistand til prosjektering av heis, kostnadsoverslag for installering av heis og tilskudd til installering av heis. Husbanken kan gi tilskuddet til eiere av eksisterende boligeiendommer med minst tre etasjer.

Tilskudd til tilstandsvurdering går til borettslag, sameier og lignende for å vurdere behov for vedlikehold, og mulighet for oppgradering, med særlig tanke på universell utforming og redusert energibruk.

Oppfølging og kontroll

Husbanken forvalter ordningene. Tilskuddsmottakere skal rapportere på hvert tiltak. Husbanken forutsetter at resultatene blir offentliggjort, og kan presenteres og videreformidles. Rapportene publiseres på husbanken.no. Tilskuddsordningene evalueres i 2016.

Rapport

I 2015 ga Husbanken tilsagn om tilskudd for 9,3 mill. kroner til tilstandsvurdering av om lag 12 000 boliger. Det ble også gitt tilsagn om tilskudd til prosjektering og installering av 35 heiser til 431 leiligheter. Tilsagn om tilskudd til prosjektering og installering av heis økte fra 50,9 mill. kroner i 2014 til 80 mill. kroner i 2015. Den økte etterspørselen skyldes trolig at tilskuddet ble overførbart i 2015, og at Husbanken i større grad markedsfører ordningen.

I saldert budsjett for 2016 er det bevilget 100 mill. kroner til tilskudd til heis og tilstandsvurdering.

Budsjettforslag

Departementet viser til at antallet boligblokker med heis øker. Dette følger i hovedsak gjennom nybygging, som er det viktigste virkemiddelet for å øke antallet boliger med heis. Samtidig er tilskuddet fortsatt et viktig bidrag for økt tilgjengelighet i eksisterende boligmassen.

Det foreslås en bevilgning på 76,1 mill. kroner i 2017.

Kap. 585 Husleietvistutvalget

(i 1 000 kr)

Post	Betegnelse	Regnskap		Forslag 2017
		2015	Saldert budsjett 2016	
01	Driftsutgifter	23 157	25 710	28 422
	Sum kap. 0585	23 157	25 710	28 422

Post 01 Driftsutgifter

Posten dekker lønn til ansatte, husleie og andre faste driftsutgifter for Husleietvistutvalget (HTU). HTU har kontorer i Oslo, Bergen og Trondheim.

I 2015 mottok HTU 1 599 klager mot 1 499 klager i 2014. Krav om erstatning og skyldig leie er de vanligste sakstypene. Saksbehandlingstiden for avgjørelser gikk ned fra 15,8 uker i 2014 til 14,8 uker i 2015. For forlik gikk den ned fra 9,9 til 9,6 uker. Mesteparten av saksbehandlingstiden brukes til forkynning og partenes utveksling av prosesskriv mv. Partene benyttet advokat i mindre enn 10 pst. av sakene i 2015. I kun tre saker ble det ilagt sakskostnader utover saksbehandlingsgebyret.

Forliksprosenten i HTU er høy og har variert mellom 69 og 77 pst. de siste fem årene. I 2015 ble det inngått forlik i 71 pst. av sakene som ble

meklet. Kun 2,9 pst. av avgjørelsene ble brakt videre til tingretten, og svært få av disse fikk et annet resultat enn i HTU. I tillegg har HTU gitt generell informasjon og veiledning, og besvart henvendelser innenfor sitt saksområde fra leiere og utleiere i hele landet.

Budsjettforslag

I forbindelse med innføring av en forenklet modell for premiebetaling til Statens pensjonskasse (SPK) foreslås det å øke bevilgningen på posten med 2,2 mill. kroner som kompensasjon for anslåtte økte utgifter. Se nærmere om modellen i del I Innledende del pkt. 5.6.

Det foreslås en bevilgning på 28,4 mill. kroner i 2017. Det foreslås at bevilgningen på posten kan overskrides mot tilsvarende merinntekter under kap. 3585, post 1, jf. forslag til romertallsvedtak.

Kap. 3585 Husleietvistutvalget

(i 1 000 kr)

Post	Betegnelse	Regnskap		Forslag 2017
		2015	Saldert budsjett 2016	
01	Gebyrer	1 179	1 094	1 038
	Sum kap. 3585	1 179	1 094	1 038

Post 01 Gebyrer

Posten omfatter gebyrinntekter fra behandling av klager for Husleietvistutvalget. Som følge av EU-direktiv 2013/11/EU om alternativ klagebehandling i forbrukersaker, ble gebyret redusert til 0,2

ganger rettsgebyr (205 kroner) fra 1. juli 2016 for leietakere som klager inn utleier. Saksbehandlingsgebyret er ett rettsgebyr (1 025 kroner) når klagen settes fram av utleier. Det foreslås en bevilgning på 1 mill. kroner i 2017.

Kap. 587 Direktoratet for byggkvalitet

(i 1 000 kr)

Post	Betegnelse	Regnskap		Forslag 2017
		2015	Saldert budsjett 2016	
01	Driftsutgifter	84 592	85 578	100 241
22	Kunnskapsutvikling og informasjonsformidling	53 829	52 330	44 587
70	Tilskudd til Lavenergiprogrammet	6 400	6 586	6 678
	Sum kap. 0587	144 821	144 494	151 506

Post 01 Driftsutgifter

Posten dekker lønn, husleie og andre faste utgifter for Direktoratet for byggkvalitet (DiBK). Direktoratet har kontorer i Oslo og Gjøvik. Bevilgningen dekker også utgiftene til drift av ordningen med sentral godkjenning av foretak for ansvarsrett. Ordningen skal være selvfinansierende, jf. kap. 3587, post 04 Gebyrer, sentral godkjenning foretak.

Budsjettforslag

Fagansvaret for miljø og energi flyttes fra Husbanken til DiBK 1. januar 2017, og byggeskikk fra 1. juli 2016. Som følge av dette foreslås det en bevilgningsøkning på posten med vel 5 mill. kroner mot en tilsvarende nedjustering av bevilgningen på kap. 2412 Husbanken, post 45 Større utstyrsanskaffelser og vedlikehold.

I forbindelse med innføring av en forenklet modell for premiebetaling til Statens pensjonskasse (SPK) foreslås det å øke bevilgningen på

posten med 8,3 mill. kroner som kompensasjon for anslåtte økte utgifter. Se nærmere om modellen i del I Innledende del pkt. 5.6.

Videre foreslås det at bevilgningen på posten reduseres med 111 000 kroner som følge av gevinster ved overgangen til digital post til innbyggere og næringsliv, jf. omtale i del I Innledende del pkt. 5.5.

Samlet sett foreslås bevilgningen på posten økt med 14,7 mill. kroner, til 100,2 mill. kroner i 2017. Det foreslås at bevilgningen på posten kan overskrides mot tilsvarende merinntekter under kap. 3587, post 4, jf. forslag til romertallsvedtak.

Post 22 Kunnskapsutvikling og informasjonsformidling

Posten skal bidra til kunnskapsutvikling og informasjonsformidling om bygningspolitiske temaer og finansiere utredninger og DiBKs eksterne samhandlings- og kommunikasjonsaktiviteter. Bevilgningen bidrar til nå hovedmål 1 Raskere boligbygging og gode byggkvaliteter.

I 2015 ble bevilgningen på posten økt med 10,2 mill. kroner til 57,7 mill. kroner. Av den samlede bevilgningen gikk 15,2 mill. kroner til ByggNett og 10,2 mill. kroner til Bygg21. Av resterende bevilgning gikk 3,5 mill. kroner til konsekvensutredninger og samfunnsøkonomiske analyser, 5,7 mill. kroner til tekniske utredninger og brukerundersøkelser for kunnskapsbasert regelverksutvikling og forenkling. Av øvrige formål gikk 3,7 mill. kroner til utvikling av andre brukerorienterte digitale tjenester, 2 mill. kroner til støtte til utgivelse av byggeanvisninger, 5,9 mill. kroner til standardisering nasjonalt og internasjonalt, 2,3 mill. kroner til tilsynskampanjer og eksterne virkemidler i markedstilsynet samt 5,3 mill. kroner til informasjonsformidling og ekstern samhandling.

I saldert budsjett for 2016 er det bevilget 52,3 mill. kroner på posten. I 2016 ble bevilgningen på posten redusert med 2 mill. kroner mot en tilsvarende økningen av kap. 860 Forbrukerrådet, post 51 Markedsportaler over Barne- likestillings og inkluderingsdepartementets budsjett. Dette skulle bidra til at Forbrukerrådet kunne opprette en håndverkerportal i 2016, og drifte portalen i 2017–2020, jf. Prop. 1 S (2015–2016).

Budsjettforslag

Det foreslås å øke bevilgningen på posten med 1 mill. kroner mot en tilsvarende reduksjon av kap. 860 Forbrukerrådet, post 51 Markedsportaler over Barne-, likestillings og inkluderingsdepartementets budsjett, siden utviklingsløpet for håndverkerportalen avsluttes i 2017. Dette innebærer at 1 mill. kroner står igjen til drift av portalen i 2017–2020. Håndverksportalen skal samle og formidle informasjon om seriositet til foretak i byggenæringen.

Nedgangen i bevilgningen fra 2016 skyldes at en særskilt toårig satsing på ByggNett i 2015 og 2016 avvikles fra og med 2017. Framdriften på ByggNett skal gjennom omprioriteringer opprettholdes som planlagt.

Samlet sett foreslås det at bevilgningen på posten reduseres med 7,7 mill. kroner, til 44,6 mill. kroner i 2017.

Post 70 Tilskudd til Lavenergiprogrammet

Programmet ble opprettet høsten 2007, og er et tiårig samarbeidsprogram mellom statlige etater og byggenæringen. Programmet har som over-

ordnet mål å heve kunnskapsnivået om energieffektive bygg i bygg-, anleggs- og eiendomsnæringen. Lavenergiprogrammet utvikler veiledningsmateriale og formidler kunnskap fra forbildeprosjekter i byggenæringen. Ordningen skal bidra til å nå hovedmål 1 Raskere boligbygging og gode byggkvaliteter.

Kommunal- og moderniseringsdepartementet har det statlige koordineringsansvaret for programmet som formelt eies av Byggenæringens Landsforening (BNL). DiBK skal tildele midlene på denne posten til Lavenergiprogrammet ved eget tilskuddsbrev og be om årlig rapportering om bruken av midlene.

Rapport

Programmet styres av en styringsgruppe bestående av Direktoratet for byggkvalitet, Husbanken, Statsbygg, NVE og Enova samt Virke, Norske arkitekters landsforbund, El- og IT-forbundet, NELFO, Rådgivende Ingeniørers Forening (RIF) og Byggenæringens landsforening (BNL). Hovedprinsippet er at næringen og det offentlige skal bidra med like mye i egeninnsats eller bidrag. I 2015 var samlet inntekt til programmet 8,8 mill. kroner, der tilskudd fra DiBK utgjorde 6,4 mill. kroner. Forskningsrådet og Husbanken bidro med til sammen 1,7 mill. kroner. Eierne fra næringen bidrar med egeninnsats og tid.

Lavenergiprogrammet har hovedsakelig gjennomført prosjektene i henhold til handlingsplanen i 2015. Prosjektene handler om kunnskapsutvikling og informasjonsspredning gjennom kurs, nettsider og nyhetsbrev. Lavenergiprogrammet er godt kjent og bredt forankret i byggenæringen. De har gjennomført jevnlig undersøkelser som viser at kunnskapen om energieffektive bygg har økt i byggenæringen de siste årene. I løpet av strategiperioden har Lavenergiprogrammet blant annet utviklet materiellet «smart oppussing» som hjelper håndverkere og byggevarehandel å selge inn energiltak når huseiere skal pusse opp. Lavenergiprogrammet har også utviklet kurs i prosjektering av passivhus og energirehabilitering. DiBK skal evaluere programmet i løpet av 2016. I saldert budsjett for 2016 er det bevilget 6,6 mill. kroner på posten.

Budsjettforslag

Det foreslås en bevilgning på 6,7 mill. kroner i 2017.

Kap. 3587 Direktoratet for byggkvalitet

(i 1 000 kr)

Post	Betegnelse	Regnskap 2015	Saldert budsjett 2016	Forslag 2017
01	Diverse inntekter		100	103
04	Gebyrer, sentral godkjenning foretak	47 517	44 953	44 728
	Sum kap. 3587	47 517	45 053	44 831

Post 01 Diverse inntekter

Posten omfatter inntekter fra tvangsmulkt og overtredelsesgebyr som ilegges dersom det omsettes eller brukes produkter til byggverk som ikke er i samsvar med krav i plan- og bygningslovgivningen.

Fra og med 2016 omfatter posten også inntekter fra overtredelsesgebyr for misbruk av logo og innsending av uriktig informasjon i forbindelse med sentral godkjenning.

Det foreslås en bevilgning på 103 000 kroner i 2017.

Post 04 Gebyrer, sentral godkjenning foretak

Posten omfatter gebyrinntekter fra sentral godkjenning av foretak. For å legge til rette for bedre tilsynsvirksomhet med sentralt godkjente foretak, og dermed motvirke byggefeil og useriøsitet i byggenæringen, ble gebyret økt med 1 000 kroner til 3 100 kroner per foretak i 2015. Ordningen er selvfinansierende, jf. omtale under kap. 587, post 01 Driftsutgifter.

Det foreslås en bevilgning på 44,7 mill. kroner i 2017.

Kap. 2412 Husbanken

(i 1 000 kr)

Post	Betegnelse	Regnskap 2015	Saldert budsjett 2016	Forslag 2017
01	Driftsutgifter	341 505	343 692	347 222
21	Spesielle driftsutgifter	13 499	10 827	11 075
45	Større utstyrsanskaffelser og vedlikehold, <i>kan overføres</i>	33 388	50 966	62 960
71	Tap på utlånsvirksomhet	12 467	13 000	13 000
72	Rentestøtte	9 393	7 300	6 000
90	Lån fra Husbanken, <i>overslagsbevilgning</i>	16 870 810	16 791 000	16 159 000
	Sum kap. 2412	17 281 062	17 216 785	16 599 257

Postene 71 Tap på utlånsvirksomhet, 72 Rentestøtte og 90 Lån fra Husbanken er knyttet til utlånsvirksomheten. Dette gjelder også inntektspostene 01 Gebyrer og 90 Avdrag under kapittel 5412 og post 90 Renter under kapittel 5615. Størrelsen på Husbankens låneramme for nye lån, det samlede utlånsvolumet og renteendringer påvirker disse budsjettpostene.

Post 01 Driftsutgifter

Posten dekker lønn, husleie og andre faste driftsutgifter for Husbanken. Husbanken har hoved-, strategi- og forvaltningskontor i Drammen og regionkontorer i Hammerfest, Bodø, Trondheim, Bergen, Arendal og Oslo.

Departementet har satt ut en ekstern utredning av Husbankens organisering, oppgaveløsning og departementets styring av etaten. Utredningen skal være ferdig våren 2017, og skal legge grunnlaget for mer effektiv ressursbruk og økt måloppnåelse.

Budsjettforslag

Det foreslås at bevilgningen på posten reduseres med 2,6 mill. kroner blant annet som følge av gevinster ved overgangen til digital post til innbyggere og næringsliv, jf. omtale i del I Innledende del pkt. 5.5.

Det foreslås en bevilgning på 347,2 mill. kroner i 2017. Det foreslås at bevilgningen på posten kan overskrides mot tilsvarende merinntekter under kap. 5312, post 1, jf. forslag til romertallsvedtak.

Post 21 Spesielle driftsutgifter

Bevilgningen på posten skal benyttes til forskning, utvikling og kunnskapsformidling innenfor boligsosiale temaer og andre spørsmål om boligpolitikk. Bevilgningen skal bidra til å nå begge hovedmålene for programkategori 13.80.

I 2015 finansierte Husbanken 11 forsknings- og utviklingsoppdrag over posten. Blant annet har Norsk institutt for by- og regionforskning (NIBR) undersøkt effekten av å endre forskriften for startlån i 2014 og hva som bør inngå i helhetlig boligplanlegging. Forskningsstiftelsen Fafo har vurdert resultater av Housing first i Norge. Rapportene er tilgjengelige på Husbankens hjemmesider. I saldert budsjett for 2016 er det bevilget 10,8 mill. kroner på posten.

Det foreslås en bevilgning på 11,1 mill. kroner i 2017.

Post 45 Større utstyrsanskaffelser og vedlikehold, kan overføres

Posten benyttes til større utstyrsanskaffelser og vedlikehold i Husbanken, blant annet på IKT-området.

I 2015 har 11,3 mill. kroner gått til utvikling og forvaltning av bostøtteløsninger. Innenfor Husbankens IKT-utviklingsprogram (SIKT) har 18,2 mill. kroner gått til eSøknad og saksbehandlingsløsning for startlån og tilskudd og 1,8 mill. kroner til *Veiviser Bolig for velferd* – en digital boligsosial veiviser for kommunene. Resterende 2,1 mill. kroner er disponert til andre prosjekter i IKT-utviklingsprogrammet. I saldert budsjett for 2016 er det bevilget 51 mill. kroner på posten.

Budsjettforslag

Fagansvaret for miljø og energi flyttes fra Husbanken til DiBK 1. januar 2017, og byggeskikk fra 1. juli 2016. Som følge av denne flyttingen, foreslås det å sette ned bevilgningen med 5,5 mill. kroner mot en tilsvarende økning på kap. 587 Direktoratet for byggkvalitet, post 01 Driftsutgifter.

I saldert budsjett for 2016 ble bevilgningen på posten økt med 21,2 mill. kroner for å ferdigstille eSøknad for startlån og tilskudd, samt for å utvikle et tilhørende saksbehandlingssystem for kommunene. 4 mill. kroner videreføres i 2017 til nytt startlånssystem. I 2016 ble det i tillegg gitt en ettårig bevilgningsøkning på 8 mill. kroner for å dekke utgifter til tilpasning av Husbankens IKT-system, slik at Husbanken kan få tilgang til månedlige opplysninger om inntekt fra Skatteetaten. Som følge av dette foreslås det å redusere bevilgningen med 25,2 mill. kroner.

Regjeringen vil opprettholde framdriften på Husbankens IKT-utviklingsprogram og foreslår å øke bevilgningen med 22 mill. kroner til dette formålet i 2017. I tillegg foreslår Regjeringen at det omdisponeres 20 mill. kroner til posten til modernisering av Husbankens lånesystemer.

Samlet sett foreslås det en bevilgningsøkning på 12 mill. kroner i 2017, til 63 mill. kroner.

Post 71 Tap på utlånsvirksomhet

Posten omfatter tap på Husbankens utlånsvirksomhet.

Risikoen for tap på utlånsvirksomheten i Husbanken er lav. I 2015 var samlet netto tap 12,5 mill. kroner, mot 7,1 mill. kroner i 2014. Veksten skyldes i hovedsak et tap på 3,6 mill. kroner for ett lån til en barnehage. Tapet i 2015 utgjør 0,01 pst. av den samlede utlånsporteføljen på 140 mrd. kroner. Brutto tap på de største låneordningene i 2015 fordelte seg med 3,3 mill. kroner på grunnlån, 5,7 mill. kroner på startlån og 3,6 mill. kroner på lån til barnehager.

Det foreslås en bevilgning på 13 mill. kroner i 2017.

Post 72 Rentestøtte

Posten omfatter rentestøtte som følge av at eldre særvilkårslån har ett prosentpoeng lavere rente enn ordinære lån. Slike lån ble gitt fram til og med 1996.

I 2015 ble det regnskapsført 9,4 mill. kroner på posten. Restgjelden for særvilkårslånene var per 31. desember 2015 på om lag 850 mill. kroner, mot 1 000 mill. kroner året før.

Det foreslås en bevilgning på 6 mill. kroner i 2017.

Post 90 Lån fra Husbanken

Husbankens lån skal bidra til å nå hovedmål 1 Raskere boligbygging og gode byggkvaliteter og hovedmål 2 Vanskeligstilte på boligmarkedet skal kunne skaffe seg og beholde en egnet bolig. Husbanklån skal være et supplement til lån fra private kredittinstitusjoner, og bidra til å nå boligpolitiske mål som ellers ikke ville blitt nådd. Husbanken forvalter tre låneordninger: grunnlån, startlån og lån til barnehager.

Rente beregnes etter periodiseringsprinsippet og inntektsføres i opptjeningsåret. Dette er lagt til grunn for budsjetteringen. Bevilgningen på posten skal derfor, i tillegg til å dekke utbetaling av lån, også dekke beregnede opptjente, ikke betalte renter på lånene. Videre legges det til grunn at ett års låneramme utbetales over fire år, hvorav 45 pst. av lånerammen utbetales samme år, 23 pst. andre år, 13 pst. tredje år og 4 pst. fjerde år. Husbanken forventer at 15 pst. ikke utbetales.

I 2015 var lånerammen på 20 mrd. kroner. Hele rammen ble disponert. I 2015 utbetalte Husbanken 16,9 mrd. kroner i nye lån, det samme som i 2014. I 2016 er lånerammen for tilsagn om lån 18 mrd. kroner og bevilgningen for utbetaling av lån 16,8 mrd. kroner. I første halvår 2016 ble det utbetalt 8,8 mrd. kroner.

Innenfor gjeldende ramme i 2016 prioriterer Husbanken startlån, og innenfor grunnlånet prioriterer Husbanken boliger til boligsosiale formål og pilot- og forbildeprosjekter.

Startlån skal bidra til at personer med langvarige boligfinansieringsproblemer kan skaffe seg en egnet bolig og beholde den. Husbanken gir lån til kommuner for videre utlån til enkeltpersoner. Husbanken utbetalte startlån til kommunene for 7,0 mrd. kroner i 2015, mot 6,6 mrd. kroner i 2014. I 2015 tildelte kommunene 7 316 startlån, hvorav

3 651 til barnefamilier (50 pst.). I første halvår 2016 har Husbanken gitt startlån til kommunene for 5,5 mrd. kroner.

Grunnlån skal fremme universell utforming og miljøkvaliteter i ny og eksisterende bebyggelse, skaffe boliger til vanskeligstilte på boligmarkedet og sikre nødvendig boligforsyning i distriktene. I 2015 ble det gitt tilsagn om grunnlån for 11,9 mrd. kroner til finansiering av 7 066 boliger, mot 12,6 mrd. kroner og 9 500 boliger i 2014. I første halvår 2016 har Husbanken gitt tilsagn om grunnlån for 4,4 mrd. kroner til finansiering av 3 165 boliger. I forbindelse med kommunal tilvinningsavtaler gis det grunnlån til utleieboliger uten tilskudd. Fra 2016 stiller Husbanken ikke spesielle kvalitetskrav når de tildeler grunnlån til dette formålet.

Barnehagelån skal medvirke til å dekke behovet for barnehager. Lånet gis til private aktører for oppføring, kjøp og utbedring av barnehager. I 2015 ble det gitt tilsagn i 39 saker med til sammen 2 779 barnehageplasser, for et samlet beløp på 993 mill. kroner. Til sammenlikning ble det i 2014 gitt tilsagn i 46 saker med til sammen 3 848 barnehageplasser, for et samlet beløp på 1 364 mill. kroner. I første halvår 2016 er det gitt tilsagn om lån for 411 mill. kroner.

Budsjettforslag

Det foreslås en låneramme på 18 mrd. kroner i 2017, jf. forslag til romertallsvedtak. Dette legger til rette for at vanskeligstilte på boligmarkedet kan få bistand til å etablere seg i egen bolig samtidig som det legges til rette for at flere boliger og bygg møter framtidens behov.

Det foreslås en bevilgning på 16 159 mill. kroner i 2017, hvorav 8,1 mrd. kroner er knyttet til utbetaling av nye lån i 2017, 7,5 mrd. kroner er knyttet til utbetaling av lån fra tidligere år og 518,8 mill. kroner er knyttet til opptjente, ikke betalte renter.

Kap. 5312 Husbanken

(i 1 000 kr)

Post	Betegnelse	Regnskap 2015	Saldert budsjett 2016	Forslag 2017
01	Gebyrer m.m.	12 187	12 797	10 936
11	Tilfeldige inntekter	44 209	30 870	82 240
90	Avdrag	11 973 054	11 000 000	11 266 000
	Sum kap. 5312	12 029 450	11 043 667	11 359 176

Vedrørende 2016: Ved Stortingets vedtak av 17. juni 2016 ble post 60 redusert med 0,997 mill. kroner til 11,8 mill. kroner, jf. Prop. 122 S og Innst. 400 S (2015–2016).

Post 01 Gebyrer m.m.

På posten føres inntekter fra etableringsgebyr, termingebyr, varslingsgebyr og tilkjente saksomkostninger i misligholdssaker. I 2016 er etableringsgebyret 600 kroner og termingebyret 30 kroner. Kundene kan velge mellom to, fire eller tolv terminer i året.

I 2015 var de samlede gebyrinntektene 12,2 mill. kroner, hvorav inntektene fra etableringsgebyr var 1,3 mill. kroner, fra forvaltningsgebyr 9,5 mill. kroner og fra varslingsgebyr 1,4 mill. kroner. Gebyrinntektene reduseres gradvis som følge av færre utbetalinger av nye lån og færre forvaltede lån. Ved utgangen av 2015 forvaltet Husbanken om lag 51 300 lån, mot 53 600 året før.

Det foreslås en bevilgning på 10,9 mill. kroner i 2017.

Post 11 Tilfeldige inntekter

På denne posten blir det inntektsført tilfeldige inntekter, som tilbakebetalte tilskudd og andre tilfeldige inntekter.

Det foreslås en bevilgning på 82,2 mill. kroner i 2017.

Post 90 Avdrag

Posten omfatter ordinære og ekstraordinære avdrag, tilbakebetaling av opptjente, ikke betalte renter og tap.

Det foreslås en bevilgning på 11 266 mill. kroner i 2017.

Kap. 5615 Husbanken

(i 1 000 kr)

Post	Betegnelse	Regnskap 2015	Saldert budsjett 2016	Forslag 2017
80	Renter	3 498 657	3 093 000	3 013 000
	Sum kap. 5615	3 498 657	3 093 000	3 013 000

Post 80 Renter

Posten omfatter betalte renter på lån, opptjente ikke betalte renter og rentestøtte, jf. kap. 2412 Husbanken, post 72 Rentestøtte.

Husbanken tilbyr lån med flytende og faste renter. Fast rente tilbys med 3, 5, 10 eller 20 års bindingstid. Gjennomsnittlig utlånsrente for låneporteføljen var 2,46 pst. i 2015, mot 2,73 pst. i 2014.

For å speile rentenivået i markedet for boliglån bedre, ble modellen for å fastsette rentene i Husbanken lagt om fra 1. mars 2016. I ny modell beregnes rentene på grunnlag av et gjennomsnitt av observasjoner av de beste lånetilbudene i markedet. Kriteriene for uttrekk av lånetilbud og beregning av gjennomsnitt er fastsatt av Finansdepartementet. Med grunnlag i disse vilkårene fastsetter Finanstilsynet basisrentene for flytende

rente og faste renter på 3, 5 og 10 år. Basisrenten for fast rente på 20 år beregnes ved å øke basisrenten for 10-års fastrente med 0,30 prosentpoeng. Husbanken trekker deretter 0,75 prosentpoeng fra basisrentene for å komme fram til årlige effektive renter på husbanklån. Deretter beregnes

de nominelle rentene. Ved omleggingen var den flytende renten etter ny og gammel modell like. De faste rentene ble noe lavere etter ny modell.

Det foreslås en bevilgning på posten på 3 013 mill. kroner i 2017.

Programkategori 13.90 Planlegging, byutvikling og geodata

Utgifter under programkategori 13.90 fordelt på kapitler

(i 1 000 kr)					
Kap.	Betegnelse	Regnskap 2015	Saldert budsjett 2016	Forslag 2017	Pst. endr. 16/17
590	Planlegging og byutvikling	56 137	109 370	78 854	-27,9
595	Statens kartverk, arbeid med tinglysning og nasjonal geografisk infrastruktur	769 679	849 852	1 209 938	42,4
2465	Statens kartverk	23 091	26 394		-100,0
	Sum kategori 13.90	848 907	985 616	1 288 792	30,8

Inntekter under programkategori 13.90 fordelt på kapitler

(i 1 000 kr)					
Kap.	Betegnelse	Regnskap 2015	Saldert budsjett 2016	Forslag 2017	Pst. endr. 16/17
3595	Statens kartverk, arbeid med tinglysning og nasjonal geografisk infrastruktur	430 313	421 715	831 048	97,1
5465	Statens kartverk	17			
	Sum kategori 13.90	430 330	421 715	831 048	97,1

Ansvarsområder

Kommunal- og moderniseringsdepartementet har ansvar for at landet har en helhetlig, framtidrettet og samordnet arealpolitikk, og for å bidra til at den kommunale og regionale samfunns- og arealplanleggingen fungerer effektivt. Ansvarer omfatter både forvaltnings- og utviklingsoppgaver, fra overordnede politiske og strukturelle forhold til rollen som plan- og avgjørelsesmyndighet i enkelt-saker.

Kommunal- og moderniseringsdepartementet er ansvarlig for plan- og bygningsloven med tilhørende forskrifter. For omtale av lovens bygningsdel vises det til programkategori 13.80 Bolig, bomiljø og bygg. Plandelen av plan- og bygningsloven skal bidra til å samordne statlige, regionale

og kommunale oppgaver og interesser innenfor samfunns- og arealplanlegging, og gi grunnlag for vedtak om bruk og vern av ressurser. Viktige arbeidsområder er videreutvikling av lov og forskrifter, veiledning og forvaltningsoppgaver etter lovens bestemmelser om planlegging og konsekvensutredninger. Andre oppgaver er utvikling og formidling av nasjonale mål og interesser i planleggingen, samordnet bolig-, areal- og transportplanlegging, og behandling av innsigelsessaker og regionale planer med innvendinger. Tilrettelegging for bedre og enklere planprosesser er særlig viktig.

Kommunene har med grunnlag i plan- og bygningsloven hovedansvaret for forvaltningen av landets arealressurser og for samfunnsplanleggingen. Departementet samarbeider med fylkeskommunene, de største byene og byregionene for å

oppnå en bærekraftig byutvikling som er attraktiv og funksjonell for innbyggere og næringsliv i det som inngår i en bo- og arbeidsmarkedsregion. Departementets arbeid rettet mot byer skjer både gjennom utviklingsprogrammer, områdesatsinger i enkelte byer og gjennom direkte dialog med kommuner og fylkeskommuner. For omtale av distrikts- og regionalpolitikk vises det til programkategori 13.50 Distrikts- og regionalpolitikk.

Departementet har ansvaret for etatsstyring av Statens kartverk (Kartverket), kartlegging av Norges landområder og tilhørende sjøarealer, samt lovgivning og forvaltning på fagområdene geografiske data (geodata) og eiendomsinformasjon. Kartverket har ansvaret for tinglysing av fast eiendom og boret, samt matrikkelen i samarbeid med kommunene. Kartverket er nasjonal geodatakoordinator og har ansvaret for den geografiske infrastrukturen på land og i sjø. Tilrettelegging og bruk av kunnskapsgrunnlaget skal sikres, blant annet gjennom det offentlige kartgrunnlaget. Dette krever et nært samarbeid mellom flere sektorer for deling av data i samsvar med geodata-loven.

Utviklingstrekk og utfordringer

Folketallet i Norge forventes å øke de neste tiårene. Vi står overfor en økende urbanisering. Raskere utbygging av boliger, infrastruktur og næringsområder er nødvendig. Det kan gi flere arealkonflikter, men også muligheter for å få en god fortetting som vil gi lavere klimagassutslipp og mer mangfoldige og konkurransedyktige bysentra. En økende oppmerksomhet om disse forholdene i global og europeisk sammenheng synliggjøres gjennom FNs Habitat III og EUs Urban Agenda.

Bedre og mer effektive planprosesser

Planaktiviteten i Norge er høy og stabil, og hvert år vedtas det i overkant av 2 000 arealplaner. Kommunene har et hovedansvar for å finne helhetlige løsninger der lokale forhold ivaretas, sammen med nasjonale og viktige regionale interesser.

Plan- og bygningsloven med tilhørende forskrifter er komplekse og krevende, særlig for kommuner med liten kapasitet og kompetanse. Det er derfor behov for enklere og bedre plan- og byggesaksprosesser, og økt kompetanse. Forenklinger av loven skal bidra til mer effektive planprosesser og økt lokalt handlingsrom. Økt bruk av IKT i planprosessene i kommunene er viktig for medvirkning og utvikling av gode planer.

Mange aktører er involvert i planprosessene. Det er en utfordring at det er mange og til dels motstridende interesser knyttet til bruk og vern av arealer. God og tydelig rolleavklaring, tidlig avklaring av konflikter og effektivt samarbeid blir derfor viktig. Statlig planlegging kan noen ganger være nødvendig for effektivitet og gode løsninger, særlig for store samferdselsprosjekter. For by- og stedsutvikling er det en utfordring å sikre godt samarbeid og samordning av tiltak knyttet til kunnskapsutvikling og veiledning. Det er behov for bedre sammenheng mellom plan- og bygningsloven og ulike sektorlover for å bidra til god samordning, forenkling og effektivisering.

Landet er preget av levende bygder og kulturlandskap. Landbruks-, fiskeri-, havbruks- og reiselivs- og fritidsnæringen er viktig for landets økonomi. Utfordringen er å legge til rette for et plan-system som bidrar til en bærekraftig utbygging og næringsutvikling.

Bærekraftige og konkurransedyktige byer og tettsteder

I dag bor drøyt 80 pst. av befolkningen i Norge i byer og tettsteder. Produktivitetskommissjonen påpeker at sammenhengen mellom urbanisering, produktivitet og økonomisk utvikling har vært undervurdert i politiske beslutningsprosesser, jf. NOU 2015: *Produktivitet – grunnlag for vekst og velferd*. Kommisjonen viser til at byvekst gir fordeler ved nærhet og mangfold. En by- og arealpolitikk som legger til rette for riktig lokalisering av boliger og arbeidsplasser gir grunnlag for høy kollektivdekning, og er helt sentral for et kostnadseffektivt transportsystem. Den globale kommisjonen for økonomi og klima trekker også frem byene som en nøkkel til økt produktivitet gjennom kompakt, sammenvevd og koordinert byutvikling, jf. *Seizing the Global Opportunity: Partnerships for Better Growth and a Better Climate*.

Dagens kommunestruktur fører til fragmenterte løsninger innenfor det som for innbyggerne utgjør funksjonelle bolig-, arbeidsmarkeds- og tjenesteregioner. Det kreves bedre og flere virkemidler rettet mot byregioner for å sikre helhetlige bolig-, areal- og transportløsninger, og for å utløse potensialet for verdiskapning og innovasjon.

Enkelte områder i større byer har særskilte levekårsutfordringer. Disse risikerer å komme inn i en situasjon der boligpriser, befolknings sammensetning, nærmiljøkvaliteter og omdømme gjensidig forsterker hverandre i negativ retning, slik at forskjellene innad i byer øker.

Et levende sentrum er viktig for at byer og tettsteder skal være attraktive og konkurransedyk-

tige. Mange kommuner sliter med å skape liv i sentrum, og sentrumshandelen taper markedsandeler i de fleste norske bysentra.

Kart og eiendomsinformasjon

Geografisk informasjonsteknologi åpner for ny bruk av tradisjonell kartinformasjon. Det gir nye muligheter for å kombinere, analysere og dele data slik at de får større verdi og gir grunnlag for nye tjenester.

Kart- og eiendomsinformasjon er nødvendige elementer innenfor mange fagområder og det finnes mye gode geodata for hele landet. Arbeidet med blant annet det offentlige kartgrunnlaget viser at det fremdeles er behov for å etablere mer detaljerte temadata i en del områder. Manglende data og manglende tilgang til data gir økt sårbarhet og hemmer verdiskaping. En annen utfordring er å holde alle datasettene godt oppdatert.

Det er behov for bedre informasjon om tilgjengelige datasett, og regler om stedfesting og forvaltning av blant annet dataene om ledninger og andre anlegg i grunnen. Arbeidet med å etablere en landsdekkende detaljert digital høydmodell vil gi mange fagområder ny tilgang til viktige data i årene framover, samtidig som det blir stadig mer bruk av datamodellering innen bygg- og anleggsnæringen.

Elektronisk tinglysning vil gi brukerne en enklere hverdag ved kjøp og salg av bolig, og effektivisere statlig ressursbruk. Eiendomsdannelse i komplekse fortetnings- og transformasjonsområder kan i dag ta uforholdsmessig lang tid fordi mange ulike lovverk og prosesser griper inn i hverandre. Det er derfor nødvendig å se nærmere på sammenhengen mellom planlegging og byggesaksbehandling etter plan- og bygningsloven, utbyggingsavtaler og eiendomsdannelse, med sikte på effektivisering og forenkling.

Mål og rapportering, strategier og tiltak

Tabell 6.23 Mål for programkategori 13.90 Planlegging, byutvikling og geodata

Hovedmål	Delmål
1. En bærekraftig og framtidsrettet samfunnsutvikling og arealbruk	1.1. Mer effektive planprosesser 1.2. Bedre regionale og kommunale planer
2. Attraktive, bærekraftige og konkurransedyktige byer og tettsteder	2.1. Effektiv arealbruk, miljøvennlig transport og levende bysentre 2.2. God kvalitet i fysiske omgivelser
3. Kart og eiendomsinformasjon som grunnlag for privat og offentlig verdiskaping	3.1. Norske land- og sjøområder skal ha oppdaterte grunnkartdata 3.2. Tinglysning skal gjøres forsvarlig, effektivt og med kvalitet 3.3. Effektiv tilgang til og bruk av kart og eiendomsinformasjon

Målene er endret fra Prop. 1 S (2015–2016). Rapporteringen knyttet til hovedmålene i Prop. 1 S (2015–2016) er tilordnet de nye hovedmålene. Departementet anser at rapporteringen gir et dekkende bilde av oppnådde resultater også i henhold til tidligere målstruktur.

Hovedmål 1 En bærekraftig og framtidsrettet samfunnsutvikling og arealbruk

Regjeringen vil fremme en bærekraftig og framtidsrettet samfunnsutvikling og arealforvaltning i hele landet. For å oppnå forenkling, bedre planer og mer effektive planprosesser vil departementet

utvikle regelverket, digitalisere planprosessene, utvikle kunnskap og se på arbeidsformene. Regjeringen vil bidra til å samordne statlige, regionale og kommunale interesser. Det skal legges stor vekt på lokalt selvstyre i samfunnsplanleggingen.

Rapport

En rekke forenklinger i plan- og bygningsloven trådte i kraft i 2015. Regjeringen fremmet i juni 2016 en lovproposisjon til Stortinget med ytterligere forslag til endringer. Disse skal bidra til mer effektive planprosesser gjennom bedre samarbeid og økt forutsigbarhet for de involverte aktørene,

enklere regler for endring og oppheving av reguleringsplan, fjerning av ordningen med sentral statlig godkjenning av regional planstrategi, og forenklinger i reglene om rullering av regionalt handlingsprogram. Forslagene til endringer i lovens dispensasjonsbestemmelser skal føre til enklere behandling av slike saker og færre klagesaker. Forslagene skal også bedre kompetansen hos planforetak og styrke forslagsstillers rettigheter i deler av planprosessen. De skal videre føre til mindre statlig kontroll og økt lokalt handlingsrom, særlig i saker som ikke berører nasjonale og viktige regionale interesser. Høsten 2016 ble det sendt på høring ytterligere forslag til forenklinger og forbedringer i plan- og bygningsloven.

Norsk institutt for by- og regionforskning (NIBR) utfører en fireårig, forskningsbasert evaluering av plandelen i plan- og bygningsloven av 2008 (EVAPLAN2008). Dette er en del av Norges Forskningsråds program Demokrati, styring og regionalitet (DEMOSREG), omtalt under kap. 500 Kommunal- og moderniseringsdepartementet, post 50 Forskningsprogrammer.

Det er igangsatt arbeid med statlig plan for flere prosjekter av nasjonal betydning. Dette gjelder E10 Hålogalandsveien i Nordland og Troms og E39 Stord-Os i Hordaland. Kommunal- og moderniseringsdepartementet har, sammen med Samferdselsdepartementet, fulgt opp arbeidet med rapporten *Effektivisering av planprosesser for store samferdselsprosjekt*. Gjennomførte tiltak omfatter endringer i regelverk og oppstart av statlig planarbeid for E10 Hålogalandsveien i Nordland og Troms og for E39 Stord-Os i Hordaland.

Fylkesmannen har i en forsøksordning samordnet statlige innsigelser til kommunale planer. I alt tolv fylkesmenn har deltatt i forsøket som startet i 2013 og avsluttes ved utgangen av 2016. Målet er å sikre raskere prosesser, færre innsigelser og reduserte konflikter. En evaluering i 2016 danner grunnlag for vurdering av videreføring.

Andelen kommune(del)planer møtt med innsigelse var i 2015 på 48 pst., en nedgang fra 58 pst. i 2014. For reguleringsplaner var andel planer møtt med innsigelse 24 pst. i 2015 og 20 pst. i 2014. Tallene indikerer at nasjonale eller viktige regionale interesser i stor grad avklares på kommuneplan-nivå. Samtidig viser statistikken at enkelte tema, som støy, transportspørsmål, og barn og unges oppvekstvilkår i større grad avklares på reguleringsplannivå. Det samlede antall planer som møtes med innsigelser har gått ned fra 1 634 i 2014 til 1 561 i 2015. Hvert år blir mellom 1 og 2 pst. av innsigelsessakene avgjort i departementet. Regjeringen har i økende grad godkjent planene i

samsvar med kommunenes vedtak. Regjeringen har bedt fylkesmennene og andre innsigelsesmyndigheter om å gi innspill om viktige nasjonale interesser tidlig i planprosessene og legge økt vekt på lokalt selvstyre. Det vises til boks 6.1.

Departementet behandler årlig en betydelig mengde klagesaker, omgjøringssaker, rettssaker, lovtolkningssaker, spørsmål om god planpraksis og lovtolkning. Det er et godt samarbeid med fylkesmennene om disse oppgavene.

I 2015 og 2016 ble det brukt ressurser på ulike tiltak for å øke plankompetansen. Det er gitt støtte til fylkenes opplæringstiltak rettet mot kommunene innenfor planlegging og ulike prosjekter for å styrke lokal plankompetanse. Departementets nettverk for kommunal og regional planlegging ble videreført. Det er også lagt stor vekt på å formidle fortløpende informasjon over regjeringens nettsider, deriblant *planlegging.no*. Departementet har samarbeidet med blant andre KS om videre- og etterutdanningstilbud innen samfunnsplanlegging.

Kommunal- og moderniseringsdepartementet har, sammen med Klima- og miljødepartementet, igangsatt revisjon av regelverket om konsekvensutredninger i lys av at EU endrer miljøvirkningsdirektivet (2011/92/EU) med Europaparlamentets og rådets direktiv 2014/52 *Om vurdering av visse offentlige og private prosjekters miljøpåvirkning*. Det tas sikte på at nytt regelverk trer i kraft i 2017.

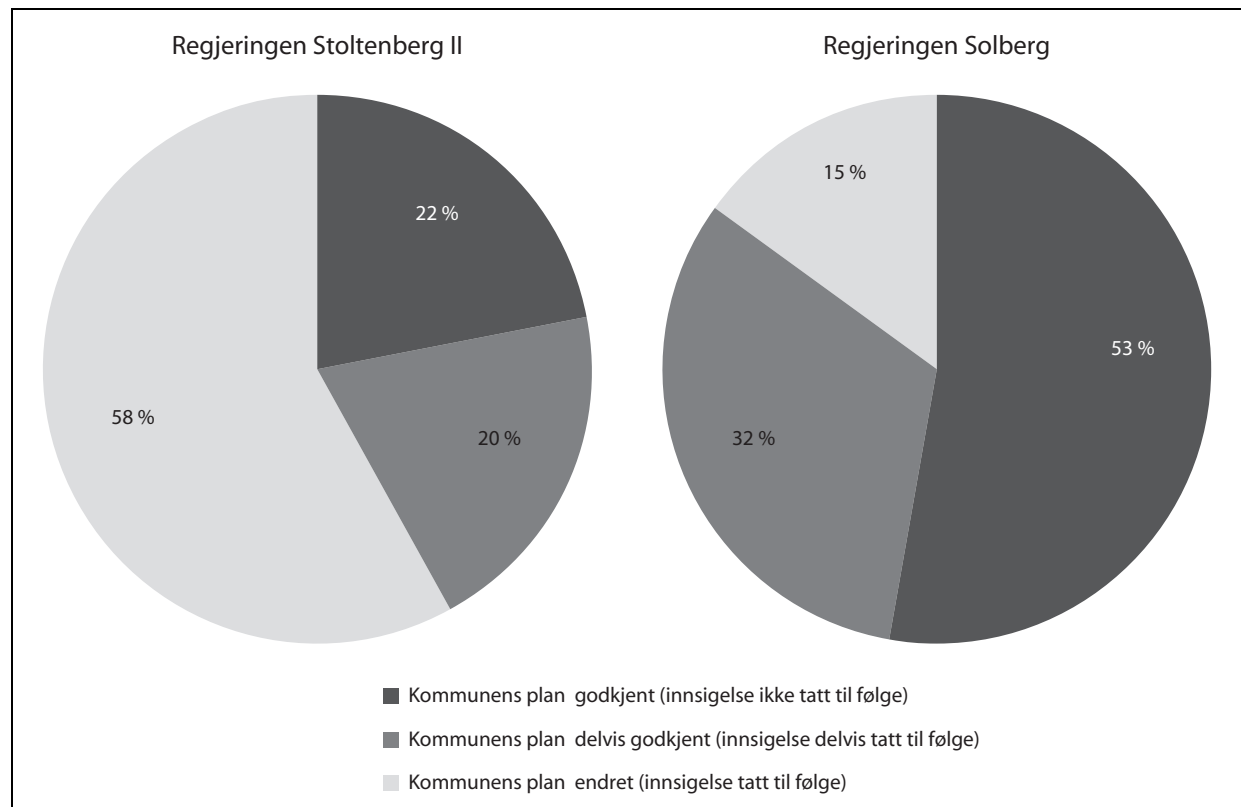
Statlige planretningslinjer for samordnet bolig-, areal- og transportplanlegging ble fulgt opp gjennom veiledning og dialog, og i departementets behandling av enkeltsaker. Retningslinjene er et viktig verktøy for å samordne statlig, kommunal og fylkeskommunal planlegging, og for å oppnå mer effektive planprosesser. Det er lagt vekt på tiltak for bedre arealutnyttelse og samordning av areal- og transportplanlegging, særlig i de store byområdene, også gjennom arbeidet med byutviklingsavtaler.

Digitalisering av plandata og planprosesser er viktig for å oppnå raskere og mer forutsigbare plan- og byggesaksprosesser. Programmet Digitalisering og forenkling av plan- og byggesaksbehandlingen inneholder flere tiltak. Et av tiltakene er å utvikle planlegging i tre dimensjoner (3D). Det vil si romlig planlegging, både på, over og under grunnen. Det videreutvikles standarder både for digitale arealplaner, med fokus på digitale planbestemmelser, og 3D arealplan. Et annet tiltak er å forenkle tilgangen til planbestemmelser i den digitale arealplanen. Departementet har støttet *Norge digitalt-samarbeidet* for etablering av digitale planregistre og plandata. Målet for 2016 er at

Boks 6.1 Behandling av innsigelsessaker

Under Regjeringene Stoltenberg I og II (2005–2013) ble det avgjort 281 innsigelsessaker i departementet. Av disse ble innsigelse tatt til følge i 163 saker. I 56 saker ble innsigelse delvis tatt til følge. I 62 saker ble innsigelse ikke tatt til følge og kommunens plan godkjent. Hittil i inneværende regjeringsperiode (2013–2016) er det

avgjort 73 innsigelsessaker. Av disse ble innsigelse tatt til følge i 11 saker. I 23 saker ble innsigelse tatt delvis til følge. I den største andelen av sakene, 39 saker, ble ikke innsigelse tatt til følge og kommunens plan godkjent. Figuren viser en prosentvis fordeling.

Figur 6.2 Departementets behandling av innsigelsessaker

30 nye kommuner etablerer fulldigitale plandata, og at flere kommuner blir i stand til å tilgjengeliggjøre plandata på en mer automatisert måte. Dette gjør at brukerne av data hele tiden kan ha tilgang til oppdaterte kartdata. I samarbeid med KS og flere pilotkommuner testes ulike løsninger og systemer.

Næringsutvikling henger tett sammen med samfunns- og arealutvikling. En stor del av landets areal er i kommuneplanene avsatt som landbruks-, natur- og friluftsområde, eventuelt med reindrift. Det er satt i gang arbeid for å få til bedre samordning i utmarksområdene, og en mer aktiv

planlegging for å legge til rette for bærekraftig næringsutvikling. Dette vil bidra til å redusere konfliktnivået i kommunale arealplaner og dermed gi mer effektive planprosesser.

Det ble i 2016 foretatt en evaluering av kriteriene for soneinndelingen i *Statlige planretningslinjer for differensiert forvaltning av strandsonen*. Dette følges opp med mindre endringer i retningslinjene. Rundskriv T-4/96 *Lover og retningslinjer for planlegging og ressursutnyttning i kystsonen* er revidert i 2016 og følges opp med veileder. Det er igangsatt arbeid med revisjon av Rundskriv T-5/97 *Arealplanlegging og utbygging i fareområder*.

Strategier og tiltak

Regjeringen vil fortsette arbeidet med å forenkle og effektivisere planprosessene for å oppnå raskere og bedre planlegging.

Det er viktig å sikre god og tydelig rolleavklaring mellom aktørene i planarbeidet. Ved å arbeide for tidlig avklaring av konflikter sikres effektivt samarbeid og en felles forståelse blant alle aktørene om å bidra til helhetlige og gode løsninger. Departementet arbeider derfor kontinuerlig med å redusere antallet innsigelser for å effektivisere de kommunale planprosessene. Evaluering av forsøket med samordning av innsigelser ved tolv fylkesmannsembeter er en del av grunnlaget for å vurdere videreføring av ordningen.

Det vil bli arbeidet med flere forslag til forenkling av plan- og bygningsloven også i 2017. Evalueringen av plan- og bygningsloven (EVAPLAN) vil se nærmere på samordningen mellom plan- og bygningsloven og særlovgivningen. Den vil kunne gi kunnskap om ytterligere forbedringsbehov i regelverk, veiledning og planpraksis.

Regjeringen vil følge opp arealpolitikken gjennom ulike tiltak for veiledning, formidling og dialog, og i departementets behandling av enkelt saker.

Samtidig med forenklingene i regelverket, arbeides det med å utvikle gode digitale løsninger for alle involverte parter i alle faser av arealplanleggingen og byggeprosessen. Arbeidet med å gjøre planlegging enklere og mer effektiv gjennom utnyttelse av IKT-verktøy vil bli videreført i 2017 blant annet gjennom programmet Digitalisering og forenkling av plan- og byggesaksbehandlingen. Departementet vil motivere kommunene til å bruke digitale planregistre som verktøy i større grad. Internett og digitale kart gir enklere tilgang til informasjon og større mulighet til medvirkning i plan- og byggesaksprosesser.

Departementets nettverk for kommunal og regional planlegging videreføres. Arbeidet med å oppdatere og revidere veilederen *Reguleringsplan* (T-1490) ferdigstilles. Innsatsen for økt planutdanning og plankompetanse videreføres. Samarbeidsavtalen mellom departementet og KS om videre- og etterutdanningstilbud innen samfunnsplanlegging i regi av Sekretariatet for etter- og videreutdanning i samfunnsplanlegging (SEVS) er et viktig tiltak for å øke kompetansen. Departementet vil fortsatt støtte opp under fylkenes opplæringstil tak rettet mot kommunene innenfor planlegging.

Kommunereformen har som et mål å bidra til sterkere fagmiljøer i alle kommuner. Kommunenes evne til å utføre samfunns- og arealplanleg-

ging effektivt og med god kvalitet, bør være en nøkkelfaktor i arbeidet med å skape nye robuste kommuner. Større kommuner, særlig i byområdene, kan medvirke til at kommunene tar et mer helhetlig ansvar for regionens utfordringer innen planlegging. I 2016 skal alle kommuner ha utarbeidet kommunale planstrategier. Departementet vil arbeide for å styrke den kommunale helhetsplanleggingen gjennom bedre kobling mellom samfunnsdelen i kommuneplanen og kommunens økonomiplan. En interdepartemental plangruppe er etablert med vekt på oppfølging av ytre etater, mer koordinerte styringssignaler og bedre veiledning.

I arbeidet med regionreformen vil departementet følge opp Meld. St. 22 (2015–2016) *Om nye folkevalgte regioner – rolle, struktur og oppgaver* med tiltak for mer forpliktende regional planlegging. Regionreformen legger opp til at større regioner skal få en styrket rolle som regional samfunnsutvikler. Et mål er å oppnå gode helhetlige løsninger på tvers av kommunegrenser gjennom bruk av regional planlegging. Det skal i denne sammenheng også vurderes hvordan regional plan kan gi lokale og regionale avklaringer for KVVU-arbeidet og planlegging av store statlige infrastrukturtiltak.

Tiltak for bedre arealutnyttelse og samordning av areal- og transportplanleggingen er nødvendig for å nå Regjeringens klimamål. *Statlige planretningslinjer for samordnet bolig-, areal- og transportplanlegging* er et viktig verktøy. Regjeringen legger stor vekt på at areal- og transportløsninger må avklares regionalt og i samarbeid mellom forvaltningsnivåene og sektorene. Arbeidet med bymiljø- og byutviklingsavtalene for de største byområdene vil være spesielt viktig. Avtalene knyttes tett til oppfølging av regionale planer.

Regjeringens målsetting om å bygge vei og jernbane raskere gjennom å redusere planleggingstid videreføres. Det er satt i gang arbeid med statlig plan for flere store samferdselstiltak, herunder felles planlegging av E16/Ringeriksbanen og E16/jernbane Arna-Voss, E39 Stord – Os og E10 Hålogalandsveien. Det forventes bruk av statlig plan for flere prosjekter av nasjonal betydning. Departementet vurderer sammen med Samferdselsdepartementet også andre tiltak for å redusere planleggingstiden. Mulighetene for å gå rett på reguleringsplan uten å gå veien om kommunedelplan, og å bedre innsigelsespraksisen er eksempler på dette.

Departementet skal se nærmere på hvordan det kan gis bedre forutsetninger for næringsutvikling og spredt utbygging i områder for landbruks-

natur-, friluft- og reindriftsformål (LNFR-områdene) basert på virkemidlene i plan- og bygningsloven. Departementet vil også videreføre det pågående arbeidet i en interdepartemental arbeidsgruppe som ser på tiltak for bedre og mer samordnet planlegging av sjøområder. De mange ulike interessene knyttet til bruk og vern i kystnære sjøområder vil i 2017 bli fulgt opp videre blant annet gjennom formidling av nytt rundskriv og ny veileder om arealplanlegging i sjøområdene etter plan- og bygningsloven.

Hovedmål 2 Attraktive, levende og bærekraftige byer og tettsteder

Regjeringen vil bidra til å utvikle attraktive, levende og inkluderende byer og tettsteder som fremmer livskvalitet og verdiskaping. Målet er i tråd med FNs bærekraftsmål 11 om *å gjøre byer og bosettinger inkluderende, trygge, robuste og bærekraftige*. By- og tettstedsutviklingen skal gi steder og sentre med god kvalitet i byrom og utearealer, og fremme hensynet til miljø og helse. Den skal sikre et godt og variert handels- og tjenestetilbud. Sterkere koblinger mellom byutvikling, innovasjon og ny teknologi er nødvendig for å utvikle nye og smarte løsninger. Dette gir grunnlag for flere arbeidsplasser, konkurransekraft og en fremtidsrettet byutvikling.

Rapport

Kommunal- og moderniseringsdepartementet arbeider med byutvikling på flere arenaer og i samarbeid med ulike offentlige og private aktører. Plansatsing mot store byer er et 5-årig program rettet mot de største byområdene med den sterkeste befolkningsveksten, som startet opp i 2013. I 2015 og 2016 ble det årlig bevilget til sammen om lag 29 mill. kroner til Plansatsing mot store byer over ulike kapitler og poster. Det har årlig blitt tildelt driftsmidler til fylkesmennene som representerer de fire største byområdene, til deres oppfølging av kommunenes boligbygging. Det har også vært gitt årlige tilskudd til de tre fylkeskommunene Hordaland, Sør-Trøndelag og Rogaland til plansamarbeid innenfor bolig-, areal- og transportplanlegging. Programmet har fram til og med 2016 også inneholdt en egen tilskuddsordning til de fire største bykommunene til pilot- og forbildeprosjekter som synliggjør en bærekraftig bolig- og bypolitikk. Det vises til nærmere omtale av bruken av driftsmidler og tilskuddsmidler under programmet Plansatsing mot store byer henholdsvis under kap. 500, post 21 Spesielle

driftsutgifter og kap. 590, post 61 Bærekraftig byutvikling. Programmet Plansatsing mot store byer omfatter også midler til forskning innen byrelaterte utfordringer, jf. omtale under kap. 500, post 50 Forskningsprogrammer.

Departementet har etablert dialog med de relevante aktørene i fire avtaleområder, Oslo/Akershusområdet, Bergensområdet, Trondheimsområdet og Stavangerregionen, om å utarbeide utkast til byutviklingsavtaler. Avtalene vil følge opp arealforpliktelsene i bymiljøavtalene og de regionale eller interkommunale areal- og transportplanene. Bymiljøavtalene har som overordnet mål å sikre at veksten i persontransport tas med kollektivtransport, sykkel og gange. Byutviklingsavtalene skal sikre bedre arealutnyttelse, en mer koordinert stat og aktiv statlig deltagelse i de tiltakene som berører statlig virksomhet.

Sluttevalueringen av den første tiårige områdesatsingen i Groruddalen ble ferdigstilt våren 2016, og arbeidet med en ny satsing i Groruddalen har startet opp. Sluttevalueringen for hele satsingen viser til gode resultater på mange områder som parker, turveier, kulturminner, foreningsliv, barnehage, skole og folkehelse. Stat og kommune har gjennom dette arbeidet lært mye både om hvordan man kan gjennomføre helhetlige og lokale innsatser, og hvordan man kan samarbeide på tvers av sektorer og fagområder. Områdesatsingene i indre Oslo øst og på Fjell i Drammen er fulgt opp i henhold til målsetting for ordningene.

For å støtte opp om kommunenes sentrumsarbeid har departementet i 2015 og 2016 bidratt til å bedre kunnskapsgrunnlaget på feltet og til å utvikle nye verktøy som kommunene kan ta i bruk lokalt. Lokalisering av handel og tjenester er sentralt, og en ønsket sentrumsutvikling er avhengig av samvirke mellom mange aktører, hensyn og interesser. Forum for stedsutvikling skal øke kommunenes kompetanse innen by- og tettstedsutvikling og bedre samarbeidet mellom ulike forvaltningsnivåer og fagmiljøer.

Attraktiv by – Statens pris for bærekraftig by- og stedsutvikling ble i juni 2015 tildelt Trondheim kommune ved St. Olavs hospital for lokaliseringen av hospitalet. Prisen for 2016 ble i juni tildelt Bodø for viljen til å satse på sentrumsutvikling og prosjektet *Ny by – ny flyplass*.

Departementet har også ansvaret for å rapportere om Regjeringens arbeid med å følge opp FNs bærekraftsmål 11: *Å gjøre byer og bosettinger inkluderende, trygge, robuste og bærekraftige*. Norge ligger i stor grad an til å oppfylle mange av bærekraftmålene innenfor hovedmål 11. Økt levestandard, bedre bolig- og byggkvalitet samt tryggere

bo- og bymiljøer, har gjort mange norske byer til attraktive steder å bo og arbeide. Vi har imidlertid også utfordringer, blant annet knyttet til klimaendringer og befolkningsvekst.

Strategier og tiltak

Regjeringen vil følge opp arbeidet med helhetlige bymiljøavtaler og byutviklingsavtaler. Det skal blant annet foretas en nærmere vurdering av hvordan en god samordning mellom avtalene kan ivaretas.

Departementet vil i 2016/2017 få gjennomført en evaluering av programmet Plansatsing mot store byer. I 2017 foreslås det en bevilgning på om lag samme nivå som i 2016 til hele programmet. Fra 2017 skal tilskuddsmidlene til fylkeskommuner og kommuner under programmet i sin helhet rettes inn mot arbeidet med å utvikle og gjennomføre forpliktende byutviklingsavtaler for de fire største byområdene. Det legges opp til at tilskuddsordningen videreføres ut 2020.

Arealpolitikken, hvordan vi planlegger byene, er nøkkelen til bærekraftig byutvikling. Alle beslutninger om lokalisering og utforming av næringsvirksomhet, boliger og infrastruktur legger føringer for hvordan byene og byregionene vil fungere i framtiden. Fortetting med kvalitet og utbygging ved kollektivknutepunkter er gode og framtidsrettede løsninger.

Kommunal- og moderniseringsdepartementet vil videreføre arbeidet med å støtte opp om kommunenes arbeid med sentrumsutvikling. Det gjøres gjennom kunnskapsutvikling, formidling, veiledning og utvikling av nye virkemidler som kan tas i bruk lokalt. Forum for stedsutvikling vil bli videreutviklet for å kunne styrke det nasjonale samarbeidet og samordningen av kunnskaps- og veiledningstiltak overfor kommunene.

Regjeringen vil gjennomføre en kommune-reform som vil styrke kommunenes arbeid med areal- og samfunnsutvikling. Det vil gi grunnlag for at utvikling av boligområder, arbeidsplasser og tjenestetilbud bedre kan sees i sammenheng.

Departementet vil fortsette samarbeidet med Oslo kommune og Drammen kommune om satsing i områder med store levekårsutfordringer, for å gi byene større muligheter til å møte disse utfordringene. Nytt tiårig program for områderettet innsats i Groruddalen skal bidra til varige forbedringer av tjenester og nærmiljøkvaliteter der behovene er størst, slik at flere beboere i disse områdene blir økonomisk selvstendige gjennom arbeid og aktivt deltakende i lokalsamfunn og storsamfunn.

Norge har formannskapet i Nordisk minister-råd i 2017. Departementet vil lede et treårig prosjekt rettet mot bærekraftig byutvikling. Prosjektet skal fokusere på hvordan byenes attraktivitet kan bidra til godt bymiljø, god folkehelse og nye arbeidsplasser.

Hovedmål 3 Kart og eiendomsinformasjon som grunnlag for privat og offentlig verdiskaping

Kart, geodata og eiendomsinformasjon skal ha tilfredsstillende kvalitet og være tilgjengelig for inn-syn og nedlasting hos offentlige og private brukere.

Rapport

Digitalisering av plandata og planprosesser er viktig for å oppnå bedre, raskere og mer forutsigbar plan- og byggesaksbehandling. Kartverket har trappet opp arbeidet med Norge digitalt-samarbeidet for etablering av digitale planregistre og plandata. Det pågår et arbeid med å videreutvikle standarder for digitale arealplaner, med fokus på digitale planbestemmelser og tredimensjonale arealplaner.

Pålitelige, oppdaterte kart- og eiendomsdata gir grunnlag for økt sikkerhet ved ferdsel til sjøs og til lands. Det er utfordrende å få til gode dybde-målinger i grunne sjøområder. Det er derfor utført arbeid med testing av ulike metoder for slik datafangst.

I stedet for å holde et stort sivilt lager med papirkart, har Kartverket innført en ordning basert på «trykk ved behov». Det er etablert et samarbeid mellom Kartverket, Forsvaret og justis-sektoren om tilgang til ett felles nasjonalt bered-skapskart for Politiet, Forsvaret og frivillige red-ningsorganisasjoner til bruk ved øvelser og i krisesituasjoner.

Innenfor *Geovekst*, kartleggingssamarbeidet mellom statlige etater og kommuner, gjennomfø-res det hvert år en rekke felles kartleggingsprosjekter ut fra partenes behov. Et eksempel på dette er planlegging av vei, når Vegvesenet og kommuner får kartlagt områder der de har felles interesser. Arbeidet med å innføre nytt felles høy-degrunnlag for hele landet tilpasset moderne satellittoppmåling (NN2000), er i rute. Dette er tiltak som blant annet forenkler utbyggingsproses-ser og tilrettelegger for bruk av ny teknologi i stat, kommune og næringsliv. Grunnlaget er per 31. desember 2015 innført i 280 kommuner. Arbeidet med å etablere *Geonorge*, en nasjonal geodatapor-tal, har pågått i hele 2016. Prosjektet har hatt god

framdrift og viser lovende resultater så langt. *Georange* er også et viktig element i den nasjonale geodatastrategien, som er under utvikling i regi av samordningsgruppen for *Norge digitalt*, og som oppfølging av Meld. St. 27 (2015–2016) *Digital agenda for Norge – IKT for en enklere hverdag og økt produktivitet*.

Regjeringen har satt i gang arbeidet med å gi hele landet mer nøyaktige terreng- og høydedata. En bedre terreng- og høydemodell gir et viktig grunnlag for klimatilpasningsarbeidet, kunnskapsgrunnlag for beredskap, ras- og flomsikring, skog- og naturressursforvaltning og sikrere boligbygging.

2015 var preget av høy aktivitet i eiendomsmarkedet, noe som resulterte i flere tinglysinger enn antatt. Selv med meget høy aktivitet ble vel 98 pst. av tinglysingssakene behandlet i løpet av fire dager. Kartverket er godt i gang med utvikling av et nytt elektronisk tinglysningssystem. Arbeidet med å restrukturere grunnboka gjennom prosjektet *Ny grunnbok* er gjennomført.

I forbindelse med kommunereformen fikk Kartverket en rolle som koordinator i arbeidet med å forberede matrikkelinformasjon. Det ble bevilget 12 mill. kroner relatert til dette i 2015. Det har vært gjennomført et omfattende informasjonsarbeid og har blitt opprettet en testdatabase som vil hjelpe statlige etater å sjekke sine systemer opp mot matrikkelen. Nye kommuner skal slås sammen i matrikkelen og det skal lages en nasjonal sjekklister for kommunesammenslåinger.

Arbeidet med å legge bedre til rette for lett og rimelig tilgang til sentrale nasjonale kartdata for videre bruk og verdiskaping startet i 2014. I 2015 ble ytterligere data gjort åpent tilgjengelige. Både adresser og sjødata ble gratis tilgjengelige. Kartverket utvikler, synliggjør og formidler den offentlige stedsrelaterte informasjonen. Det er et mål å øke næringslivets bruk av data med sikte på at dette skal bidra til verdiskaping og innovasjon. Det arbeides derfor med teknisk tilrettelegging, spesifikasjoner og standarder som klargjør hva ulike datasett inneholder, hvordan de kan brukes, hvordan de gjøres tilgjengelig og vilkår for bruk. Dette er også en del av Norges forpliktelser etter geodataloven og Inspiredirektivet fra EU.

Strategier og tiltak

For å gjøre det enklere for innbyggere og næringsliv skal det legges til rette for bedre sam-

virke av ulike typer data med selvbetjeningsløsninger og nedlastingstilgang. Det legges vekt på godt samarbeid med kommunesektoren, blant annet i arbeidet med grunndata, verktøyutvikling, digitalisering og standardisering for deling og videre bruk av plan- og arealdata.

I Meld. St. 27 (2015–2016) er det forutsatt at det skal utarbeides en nasjonal geodatastrategi for den geografisk infrastrukturen med nasjonale tjenester som dekker framtidens behov.

Etablering av elektronisk tinglysning er et digitaliseringsprosjekt av stor nasjonal nytte. Arbeidet med en løsning for elektronisk tinglysning er gjennomført som planlagt i 2015. Utviklingen i 2016 har vært mer omfattende enn forutsatt og dette har ført til at elektronisk tinglysning vil være klar for de første brukerne våren 2017.

Arbeidet med nasjonal høydemodell fortsetter i 2017. Hensikten er å gi hele landet mer nøyaktige terreng- og høydedata. Prosjektet samfinansieres med flere aktører, og den samlede, årlige statlige innsatsen er på vel 60 mill. kroner. Flere kommuner bidrar med ekstra midler til arbeidet for å få en mer detaljert kartlegging av områder som er viktige for dem. Det foreslås en bevilgning på 36 mill. kroner over Kommunal- og moderniseringsdepartementets budsjett.

Nytt geodetisk jordobservatorium i Ny-Ålesund blir ferdigstilt og kan starte opp driften i 2018. Det nye observatoriet med ny teknologi og kombinasjon av flere måleteknikker vil gi stor nøyaktighet på målinger som inngår i et verdensomspennende observasjons- og forskningsnettverk for blant annet overvåking av jordas form og størrelse.

Regjeringen viderefører tiltak som skal gjøre planleggingen bedre, enklere og raskere gjennom utnyttelse av IKT-verktøy, blant annet gjennom programmet Digitalisering og forenkling av plan- og byggesaksbehandlingen. Tiltakene skal bidra til mer digital medvirkning i planprosessen, bedre datagrunnlag (basis- og tematiske geodata) og bedre digitale planer i kommunene. Dette innebærer revisjon av standarder for framstilling av arealplaner, system for å digitalisere planbestemmelser og framstilling av planer tredimensjonalt. Det skal utarbeides metoder for å få til mer sømløs dataflyt i planleggings- og byggefasen.

Anmodningsvedtak

Anmodningsvedtak fra stortingssesjonen
2015–2016

Anmodningsvedtak nr. 512, 3. mars 2016

«Stortinget ber regjeringen utrede forslag om hvordan arbeidet med eiendomsoppmåling skal organiseres, herunder vurdere en autorisasjons- og sertifiseringsordning for denne type tjenester.»

Dokumentene som ligger til grunn for vedtaket er et representantforslag fra stortingsrepresentantene Helge André Njåstad, Frank J. Jenssen, Geir S. Toskedal og André N. Skjelstad om oppheving av det kommunale monopolet på landoppmåling, jf. Dokument 8:138 S (2014–2015) og Innst. 174 S (2015–2016).

Kommunal- og moderniseringsdepartementet har utredet spørsmålet og sendte 19. august 2016 forslag til endringer i matrikkellova mv. på alminnelig høring med høringsfrist 21. november 2016. Departementet foreslår i høringsnotatet at det legges til rette for en mer fleksibel organisering av eiendomsoppmålingen basert på oppmåling som profesjonsregulert tjenesteyting. Både kommuner og landmålerforetak skal kunne tilby slike tjenester. Dette legger dermed til rette for utvikling av en landmålerbransje som skal kunne bistå med råd om eiendomsrettslige spørsmål knyttet til etablering av nye eiendommer og forhold vedrørende eiendomsdannelse og eiendomsgrenser. Departementet foreslår at oppmåling av eiendommer her-

etter skal utføres som profesjonsregulert tjenesteyting med fri prisdanning, og at det innføres en ordning med autorisasjon av den som har ansvaret for utførelsen av den enkelte oppmålingsforretning. Departementet foreslår at det overordnede ansvaret for føring av eiendomsopplysninger legges til Kartverket, men at den praktiske gjennomføringen fortsatt kan ligge til kommuner som ønsker dette.

Kommunal- og moderniseringsdepartementet anser dermed at formålet med vedtaket er oppfylt.

Anmodningsvedtak fra stortingssesjonen
2014–2015

Anmodningsvedtak nr. 571, 2. juni 2015

«Stortinget ber regjeringen snarest mulig sørge for at forskrift om konsekvensutredninger også gir krav om konsekvensutredning for torvuttak under 2 mill. m³ eller på myrarealer under 1 500 dekar.»

Dokumentene som ligger til grunn for vedtaket er representantforslag fra stortingsrepresentantene Ola Elvestuen, Pål Farstad, Terje Breivik og Abid Q. Raja om en mer helhetlig og langsiktig forvaltning av myr i Norge, jf. Dokument 8:78 S (2014–2015) og Innst. 304 S (2014–2015).

Dette vurderes nærmere i forbindelse med arbeidet med revisjon av regelverket om konsekvensutredninger i lys av det reviderte EU-direktivet 2014/52 *Om vurdering av visse offentlige og private prosjekters miljøpåvirkning*. Fristen for implementering av direktivet er våren 2017.

Kap. 590 Planlegging og byutvikling

(i 1 000 kr)

Post	Betegnelse	Regnskap 2015	Saldert budsjett 2016	Forslag 2017
61	Bærekraftig byutvikling, <i>kan overføres</i>	20 611	19 088	19 613
65	Områdesatsing i byer, <i>kan overføres</i>	29 000	29 841	19 639
70	Nasjonale oppgaver ved miljøforskningsinstituttene	550		
71	Internasjonale organisasjoner	798	720	830
72	Tilskudd til bolig-, by- og områdeutvikling, <i>kan overføres</i>		55 245	34 171
81	Lokal kompetanse innen plan, kart og geodata, <i>kan overføres</i>	5 178	4 476	4 601
	Sum kap. 0590	56 137	109 370	78 854

Vedrørende 2016: Ved Stortingets vedtak av 17. juni 2016 ble post 71 økt med 97 000 kroner til 817 000 kroner, jf. Prop. 122 S og Innst. 400 S (2015–2016)

Post 61 Bærekraftig byutvikling, kan overføres

Mål for ordningen

Tilskuddsordningen skal bidra til utvikling av byutviklingsavtaler som ivaretar arealdimensjonen i bymiljøavtalene. Bymiljøavtalene følger opp målet fra Klimaforliket om at veksten i persontransporten i byområdene skal tas med kollektivtransport, sykkel og gange, jf. Innst. 390 S (2011–2012) til Meld. St. 21 (2011–2012) *Norsk klimapolitikk*. I tillegg skal løsningene som velges bidra til bedre framkommelighet totalt sett, spesielt ved å tilrettelegge for attraktive alternativer til privatbil. Tilskuddordningen er en del av Plansatsing mot store byer. Den overordnede målsettingen for programmet er å medvirke til framtidens by- og regionsutvikling. Programmet bygger opp under samordnet bolig-, areal- og transportplanlegging, bedre bymiljø og tilrettelegging for økt boligbygging i de største byområdene med den sterkeste befolkningsveksten.

Kriterier for måloppnåelse

En rekke indikatorer vil være relevante for å vurdere måloppnåelse for tilskuddordningen. Eksempler på dette er om:

- Det kan sannsynliggjøres at det er gjennomført prosjekter som har bidratt positivt til nullvekstmålet for personbiltransport.
- Det kan sannsynliggjøres at oppfølging av regionale og interkommunale planer har bidratt i bærekraftig retning.
- Det er etablert nye samarbeidsstrukturer mellom fylkeskommunale, kommunale og statlige aktører.

Tildelingskriterier

Fra 2017 skal tilskuddsordningen i sin helhet bidra til arbeidet med å utvikle og gjennomføre forpliktende byutviklingsavtaler for de fire største byområdene/regionene. Fylkeskommuner og kommuner i disse regionene kan søke om tilskudd. Byutviklingsavtalene skal være et verktøy for å følge opp regional eller interkommunal plan. I tillegg skal avtalene sikre forpliktende samarbeid mellom fylkeskommunale, kommunale og statlige aktører. I utvelgelsen av prosjekter vil det bli lagt vekt på at det er samarbeids- og utviklingsprosjekter på tvers av forvaltningsnivåer og mellom kommuner. Det er særlig viktig å få utløst tiltak i kommunene rundt de fire største byene som ikke drar direkte nytte av midlene som tildeles

byområdene gjennom forhandlingene om bymiljøavtalene. Tiltak i disse kommunene er avgjørende for å nå nullvekstmålet for personbiltransport i de største byområdene.

Oppfølging og kontroll

Prosjektene som settes i gang blir fulgt opp gjennom etablerte faglige nettverk. I tillegg setter departementet vilkår for bruken av midler og krav til rapportering fra mottakerne. Tilskuddsordningen blir innen 2017 gjenstand for en ekstern evaluering.

Rapport

I 2015 og 2016 ble det årlig bevilget om lag 19 mill. kroner i tilskudd til Plansatsing mot store byer, hvorav 6 mill. kroner til Regionalt plansamarbeid for samordnet bolig-, areal- og transportplanlegging og om lag 13 mill. kroner til Bolig-, areal- og transportplanlegging for en bærekraftig og attraktiv byutvikling.

Bevilgningen til Regionalt plansamarbeid for samordnet bolig-, areal- og transportplanlegging har både i 2015 og 2016 blitt gitt som tilskudd til fylkeskommunene i de tre store byområdene rundt Bergen, Stavanger og Trondheim. Tilskuddsmidlene har blitt gitt til utarbeidelse og oppfølging av regionale og interkommunale bolig-, areal- og transportplaner. Formålet har vært å bidra til utarbeidelse av mer helhetlige, forpliktende og langsiktige planer og oppfølging av disse. I Trondheimsområdet og Stavangerregionen er planene vedtatt, og midlene er gitt til oppfølgende utredninger og tiltak. I Bergensområdet har planforslag vært på høring, og midlene er gitt til ferdigstilling av planen.

Bevilgningen til Bolig-, areal- og transportplanlegging for en bærekraftig og attraktiv byutvikling ble i 2015 gitt som tilskudd til store bykommuner til pilot- og forbildeprosjekter som synliggjør en bærekraftig bolig- og bypolitikk. Det ble gitt midler til prosjekter som omhandler oppfølging av regional bolig-, areal- og transportplanlegging, løsninger for smarte byer, fortetting, bykvalitet og sentrumsutvikling.

Tilsvarende tilskuddsmidler ble lyst ut våren 2016. Det ble i utlysningen presisert at kommunene Bergen, Oslo, Stavanger og Trondheim kunne søke om midler til prosjekt alene eller i samarbeid med én eller flere kommuner, eller fylkeskommunen, i samme region. Prosjekter for utvikling av helhetlige løsninger for bolig og transport, som bygger opp under arbeidet med byutviklingsavtaler, var et tema i utlysningen.

Det har også vært aktivitet i de uformelle nettverkene som er etablert med fylkeskommunene og byene. Tilskuddene og nettverksarbeidet bidrar til økt samarbeid og erfaringsoverføring.

Budsjettforslag

Det foreslås en bevilgning til tilskudd til kommuner og fylkeskommuner til byutviklingsavtaler på 19,6 mill. kroner i 2017. Det legges opp til at tilskuddsordningen videreføres ut 2020.

Post 65 Områdesatsing i byer, kan overføres

Områdesatsing i Groruddalen

Det er inngått et nytt tiårig program for områderettet innsats i Groruddalen. Programmet skal bidra til varige forbedringer av tjenester og nærmiljøkvaliteter der behovene er størst, slik at flere beboere i disse områdene blir økonomisk selvstendige gjennom arbeid og aktiv deltakelse i lokalsamfunn og storsamfunn. Kommunal- og moderniseringsdepartementet koordinerer innsatsen fra de syv samarbeidende departementene.

Totalt foreslår staten å bevilge 33,3 mill. kroner i 2017, hvorav 10 mill. kroner over Kommunal- og moderniseringsdepartementets budsjett, 10 mill. kroner over Kunnskapsdepartementets budsjett, 5 mill. kroner over Kulturdepartementets budsjett, 4,5 mill. kroner over Helse- og omsorgsdepartementets budsjett, 2 mill. kroner over Klima- og miljødepartementets budsjett og 1,8 mill. kroner over Justis- og beredskapsdepartementets budsjett. Arbeids- og sosialdepartementet vil ikke øremerke midler i budsjettet, men vil del-finansiere satsingen innen sysselsettingsområdet gjennom tildelinger via Arbeids- og velferdsetaten. Det vises til boks 6.2.

Mål for ordningen

Tilskudd til Groruddalssatsingen over Kommunal- og moderniseringsdepartementets budsjett skal gå til å styrke Oslo kommunes arbeid med nærmiljøkvaliteter i lokalområder i Groruddalen. Innsatsen skal bidra til inkluderende lokalsamfunn der flere er aktivt deltakende.

Kriterier for måloppnåelse

Tildelingskriterier, resultatmål og indikatorer for satsingen skal utarbeides i samarbeid mellom aktuelle departementer og Oslo kommune. Dette vil ferdigstilles til Revidert nasjonalbudsjett for 2017.

Tildelingskriterier

Oslo kommune kan søke om midler til å videreutvikle arbeidsformer og virkemidler for omdømmebygging, gode bomiljø, frivillighet i utsatte lokalområder, og bedre kopling mellom overordnet byutvikling og det konkrete nærmiljøarbeidet.

Oppfølging og kontroll

Igangsatte tiltak blir fulgt opp fortløpende faglig og økonomisk. Det blir mottatt årsrapporter. For å samordne og forenkle tilskuddsforvaltningen fra de syv samarbeidende departementene i videreføringen av Groruddalssatsingen, skal statens tilskuddsforvaltning samordnes og forenkles. Det planlegges for en midtveisevaluering av satsingen der måloppnåelse vil bli vurdert.

Rapport

I 2015 og 2016 ble det årlig bevilget 19 mill. kroner over posten til tiltak i Groruddalen. I tillegg ble det satt av midler til departementets oppfølging av programmet over kap. 500, post 21 Spesielle driftsutgifter. Sluttevalueringen av den første tiårige Groruddalssatsingen knyttet til delmålet som fikk midler fra Kommunal- og moderniseringsdepartementet, konkluderer med at delmålet i stor grad er nådd, jf. rapport fra Agenda Kaupang, *Devaluering programområde 2: Alna, grønnstruktur, idrett og kulturmiljø*. Groruddalens blågrønne struktur og naturmangfold er styrket, og det er blitt bedre forhold for friluftsliv, fysisk aktivitet og idrett. Kulturminner er blitt vernet og tatt i bruk, og det er også gjennomført tiltak for å formidle dalens historie. På den annen side har ikke tiltakene i særlig grad vært rettet mot å bedre luftkvaliteten. Bedringen man har fått til på dette området skyldes i liten grad tiltak i Groruddalssatsingen.

Områdesatsing i indre Oslo øst og Fjell (Drammen)

Mål for ordningen

Formålet med tilskuddsordningen er å bidra til at områder som har særlige levekårsutfordringer skal få bistand til å snu utviklingen. Tilskuddet skal bidra til å styrke kommunenes arbeid med å forbedre tjenester og øke kvalitetene i de fysiske omgivelsene i områder der behovene er størst. Tilskuddet skal bidra til økt kompetanse og bedre samarbeid mellom ulike sektorer og forvaltningsnivåer. Områdesatsingen i indre Oslo øst finansieres over flere departementers budsjetter.

Kriterier for måloppnåelse

Kriterier for måloppnåelse vil være sammensatt av flere indikatorer på både fysiske kvaliteter og opplevelsen av trygghet, livskvalitet og mangfold, og vil variere ut fra hvilke utfordringer de ulike områdene har.

Tildelingskriterier

Tildeling av tilskudd til satsingen i indre Oslo øst og Fjell i Drammen skjer på bakgrunn av søknad fra kommunene og dialog med departementet. Kommunene definerer aktuelle prosjekter som de søker om midler til, innenfor rammen av formålet med tilskuddene.

I indre Oslo øst skal tilskuddet brukes til ulike tiltak som bidrar til god stedsutvikling. For Fjell i Drammen skal tilskuddet brukes både til stedsutvikling og tjenesteutvikling.

Oppfølging og kontroll

Igangsatt tiltak blir fulgt opp fortløpende faglig og økonomisk. Det blir mottatt årsrapporter og reviderte regnskapsrapporter. Departementet vil i samarbeid med kommunene lage et opplegg for evaluering av måloppnåelse og andre forhold når prosjektene avsluttes.

Rapport

I 2015 og 2016 ble det årlig bevilget totalt 10,8 mill. kroner over posten til indre Oslo øst og Fjell i Drammen, hvorav 3,4 mill. kroner til indre Oslo øst og 7,4 mill. kroner til Fjell. Midlene til område-satsingen i indre Oslo øst har først og fremst gått til stedsutvikling i tilknytning til Tøyensatsingen. Midlene til Fjell i Drammen har begge årene blitt fordelt likt på områdeutvikling og tjenesteutvikling i henhold til prosjektplan fra 2014.

Budsjettforslag

Det foreslås en bevilgning på 19,6 mill. kroner på kap. 590, post 65 i 2017, hvorav 8,5 mill. kroner til Groruddalssatsingen, 3,5 mill. kroner til indre Oslo øst og 7,6 mill. kroner til Fjell i Drammen.

Det vil også bli satt av 1,5 mill. kroner til den nye Groruddalssatsingen til departementets arbeid med koordinering, utredninger, kunnskapsformidling og nettverksarbeid, over kap. 500 Kommunal- og moderniseringsdepartementet, post 21 Spesielle driftsutgifter.

Post 70 Nasjonale oppgaver ved miljøforskningsinstituttene

I 2015 ble det bevilget 550 000 kroner til en tilskuddsordning der miljøforskningsinstituttene kunne søke om midler til tiltak knyttet til planfaglig forskning og utvikling. Norsk institutt for by- og regionforskning (NIBR) ble tildelt midlene, blant annet til utarbeiding av database over planfaglig forskning. I 2016 ble midlene overført til satsingen Joint Programming Initiative Urban Europe (JPI Urbant Europa) under kap. 500, post 50 Forskningsprogrammer.

Post 71 Internasjonale organisasjoner

Bevilgningen dekker Norges medlemskap i International Hydrographic Organization (IHO). IHO er en mellomstatlig organisasjon som arbeider med tema knyttet til hydrografi, sjøkart og marint miljø. Medlemskontingenten baseres blant annet på samlet norsk tonnasje og betales i euro. Det foreslås en bevilgning på 830 000 kroner i 2017.

Post 72 Tilskudd til bolig-, by- og områdeutvikling, kan overføres

Mål for ordningen

Tilskuddet skal bedre de fysiske omgivelsene, stimulere til økt deltakelse i nærmiljøet og motvirke negativ utvikling i et område. Tilskuddet skal bidra til å forbedre bomiljøet og løse lokale utfordringer i boligområder. Ordningen skal bidra til å nå hovedmål 2 Vanskeligstilte på boligmarkedet skal kunne skaffe seg og behold en egnet bolig, under programkategori 13.80. Det vises også til omtale under kap. 590, post 65 Områdesatsing i byer.

Kriterier for måloppnåelse

- Tilfredshet med bomiljøet i satsingsområdene.
- Trygghet i nabolaget.
- Tilfredshet med friluftsliv og rekreasjonsområder i nærmiljøet.
- Bruk av møteplasser i boområdet.

Tildelingskriterier

Tilskuddet skal gå til tiltak i Groruddalen i Oslo, indre Oslo øst og områder i Bergen og Trondheim med miljømessige og sosiale utfordringer. Tilskudd til fysiske tiltak skal bidra til miljøvenn-

Boks 6.2 Statens områdesatsing i byer

Staten bidrar til såkalt områdesatsing i enkelte områder i storbyene med særskilte levekårsutfordringer. Det er inngått samarbeid om områdesatsing i Oslo (Groruddalen, indre Oslo øst, Oslo sør), Drammen, Bergen og Trondheim.

I 2017 foreslås det statlige bevilgninger til områdesatsinger på til sammen om lag 130 mill. kroner. Enkelte midler er øremerket konkrete områder, de resterende fordeles på ulike områder etter søknader. Ordningene har ulike kriterier for tildeling og for hvem som kan søke. Hvor mye som tildeles det enkelte område er avhengig av søknadene som kommer inn.

Det foreslås bevilgninger til områdesatsingene i 2017 over flere departementers budsjett:

- *Kommunal- og moderniseringsdepartementet:* Det foreslås om lag 53,7 mill. kroner til bomiljøtiltak, fysisk opprustning og områdeutvikling, samt tjenesteutvikling, i Groruddalen, indre Oslo øst, Drammen, Bergen og Trondheim.
- *Klima- og miljødepartementet:* Det foreslås om lag 2 mill. kroner til Groruddalssatsingen.
- *Justis- og beredskapsdepartementet:* Det foreslås bevilgninger til områdesatsinger på om lag 6,4 mill. kroner. Midlene går til Groruddalen, indre Oslo øst og Oslo sør. Midlene forvaltes av Integrerings- og mangfoldsdirektoratet (IMDi). I tillegg foreslås det 17 mill. kroner til områdesatsing på Grønland og Tøyen i Oslo.
- *Arbeids- og sosialdepartementet:* Det foreslås 4 mill. kroner til utvikling av sosiale tjenester og tiltak for vanskeligstilte i indre Oslo øst. Tilskuddet forvaltes av Arbeids- og velferdsdirektoratet.

- *Helse- og omsorgsdepartementet:* Det foreslås en videreføring på om lag 8,8 mill. kroner i tilskudd til styrking av helsestasjoner og skolehelsetjenesten i indre Oslo øst og til bidrag på folkehelsefeltet i ny områdesatsing i Groruddalen. Tilskuddet forvaltes av Helsedirektoratet.
- *Kulturdepartementet:* Det foreslås 5 millioner kroner til Groruddalssatsingen. Det avsettes også inntil 4 mill. kroner av spillemidlene til anlegg for idrett og fysisk aktivitet i indre Oslo øst.
- *Kunnskapsdepartementet:* Det foreslås 10 mill. kroner til prosjekter innenfor barnehage og skole i Groruddalen. Det vil også gis tilskudd på om lag 20 millioner kroner til prosjekter med gratis deltidstilbud i SFO i Oslo, Drammen, Stavanger og Trondheim. Midlene tildeles fra Utdanningsdirektoratet.

I tillegg bevilges det midler over flere departementers budsjetter som kan gå til disse områdene, men som ikke er en del av områdesatsingene. Eksempler er tilskudd til gratis kjernetid i barnehager for familier med lav inntekt, barne- og ungdomstiltak i større bysamfunn, nasjonal tilskuddsordning mot barnefattigdom og støtte til oppfølgings- og løsfunksjoner til ungdom. Den nasjonale ordningen med gratis kjernetid i barnehager for 4- og 5-åringer i familier med lav inntekt er basert på erfaringer fra områdesatsingene. Fra høsten 2016 er ordningen utvidet til å omfatte 3-åringer i familier med lav inntekt. Dette synliggjør at erfaringer fra områdesatsingene brukes til å utvikle en politikk der flere vil kunne dra nytte av ordningene.

lige og universelt utformede boligområder gjennom å øke kvaliteten i både bygninger og uteområder. Tilskuddet kan også gis til informasjons- og kompetansetiltak.

Oppfølging og kontroll

Husbanken forvalter ordningen. Det skal rapporteres på hvert enkelt tiltak. Det er et felles statlig-kommunalt rapporteringssystem for hele Grorud-

dalssatsingen hvor tilskuddet inngår, se www.prosjekt-groruddalen.oslo.kommune.no.

Rapport

I 2015 ga Husbanken tilsagn om tilskudd for 54,3 mill. kroner til tiltak i områder av Groruddalen i Oslo, indre Oslo øst, Bergen og Trondheim med miljømessige og sosiale utfordringer. Hele tilsagnsrammen ble brukt.

Det ble avsatt en tilsagnsramme på 36,1 mill. kroner til satsingen i Groruddalen i 2015. 80 pst. ble brukt til å gjennomføre områdeløft på Lindeberg i Alna bydel, på Linderud-Økernbråten-Vollebekk i Bydel Bjerke, på Ammerud i Bydel Grorud og i Stovner sentrum i Bydel Stovner. For mer informasjon og presentasjon av metoden områdeløft, se www.oslo.kommune.no/politikk-og-administrasjon/slik-bygger-vi-oslo/groruddalssatsingen.

Innenfor programområde 13.80 Bolig-, by- og stedsutvikling i Groruddalsatsingen ble det også i 2015 gjennomført fysiske tiltak som kommer bydelenes innbyggere til gode. Flere større tiltak ble nær ferdigstilt. Norges eldste kjøpesenter Veitvet senter i Bjerke bydel var i 2015 under ombygging og et fornyet senter Kulturhuset Veitvet ble formelt åpnet og innviet i april 2016. Bygget inneholder blant annet kafé, dansesal, musikkstudioer og verksteder. I Alna bydel ble innsatsen i Lindeberglia ferdigstilt i 2015 med ny ballbane, lekeplasser og et avfallsanlegg. Oslo kommune utarbeider årsrapporter for den felles statlige og kommunale innsatsen i Groruddalen.

2016 er siste år av den pågående Groruddalsatsingen. I sluttevalueringen trekkes områdeløft positivt frem (*Sluttevaluering av Groruddalssatsingen – Hovedrapport*, Agenda Kaupang, Proba samfunnsanalyse og Civitas, 2016). Forskerne viser i rapporten til at områdeløft som strategi og metode har bidratt til en ønsket utvikling innenfor de utvalgte områdene og at mange områdespesifikke målsettinger er nådd.

Oslo kommune og staten har inngått avtale om en ny tiårig satsing i Groruddalen for perioden 2017–2027. For informasjon, se kap. 590, post 65.

Til områdesatsingen i indre Oslo øst ble det gitt 8,6 mill. kroner i tilsagn til videreføring av områdeløftet på Tøyen. Innsatsen gjennomføres etter modell fra Groruddalssatsingen.

Bergen kommune har vedtatt et program for områdesatsing for perioden 2011–2017 der levekårssonene Solheim nord i Årstad bydel, Indre Laksevåg og Ytre Arna er prioritert. Det ble gitt 6,9 mill. kroner i tilsagn til satsing på disse områdene.

I Trondheim ble tilsagnsrammen på 2,7 mill. kroner fordelt på seks tiltak i områdeløftet som gjennomføres i bydel Saupstad-Kolstad.

En spørreundersøkelse gjennomført i forbindelse med rapporten *Effekt- og resultatverktøy for Områdeløft* (Damvad, 2015) viser at innbyggerne i satsingsområdene for områdeløft gjennomgående føler seg noe mindre trygge i nabolaget sitt enn befolkningen som helhet. Ifølge SSB levekårs-

undersøkelse (2013) opplever 93 pst. av befolkningen trygghet i nabolaget, mens andelen som føler dette i satsingsområdene, varierer mellom 76 og 89 pst. En sammenlikning mellom tall fra 2014 og 2015 indikerer at andelen som opplever trygghet, økte noe i flere av bydelene.

Samme undersøkelse viser at befolkningen i satsingsområdene i Oslo og Bergen var noe mer tilfreds med bomiljøet i 2015 enn i 2014. I alle områdene er andelen som er tilfreds med bomiljøet noe lavere enn landsgjennomsnittet. Innbyggerne i satsingsområdene er også noe mindre fornøyd med friluftsliv og rekreasjonsområder i nærmiljøet enn befolkningen som helhet, med unntak av Markanære områder i Oslo øst. Det er liten endring fra 2014 til 2015.

Bruken av nærmiljøets møteplasser økte markant i alle satsingsområdene fra 2014 til 2015. Den største endringen i Oslo var på Romsås, Ammerud og Tøyen. I de tre satsingsområdene i Bergen økte andelen fra 50 til 58 pst. I Trondheim svarte 62 pst. av innbyggerne i Saupstad-Kolstad at de brukte møteplassene i boområdet i 2015, en økning fra 58 pst. i 2014. På Fjell økte andelen med 5 prosentpoeng til 46 pst. i 2015.

I 2015 etablerte Husbanken et forum for å sikre kunnskapsutvikling og erfaringsdeling mellom kommuner som gjennomfører områderettet innsats. I dette forumet kan alle kommuner delta uavhengig av om de mottar områdetilskudd.

Totalt ga Husbanken tilsagn om tilskudd til 40 prosjekter i 2015.

Budsjettforslag

Posten budsjetteres med tilsagnsramme, tilsagnsfullmakt og bevilgning. For informasjon om budsjetteringssystemet vises det til Prop. 1 S (2013–2014) for Kommunal- og regionaldepartementet, boks 3.2.

Husbanken har gitt tilsagn om tilskudd til tiltak i Groruddalen i ti år i tråd med en intensjonsavtale mellom staten og Oslo kommune. 2016 var det siste året Husbanken skulle gi tilsagn. Som følge av dette foreslås det å redusere bevilgningen med 21,1 mill. kroner. Dette innebærer at tilsagnsrammen nedjusteres til 19,7 mill. kroner.

Samlet foreslås det en bevilgning på posten på 34,1 mill. kroner. Av dette er 11,8 mill. kroner knyttet til tilsagn som skal gis i 2017 og 22,3 mill. kroner til tilsagn gitt i 2016.

Bevilgningsforslaget innebærer en tilsagnsramme på 19,7 mill. kroner. Av dette skal 9,2 mill. kroner gå til områdesatsingen i indre Oslo øst, 7,5 mill. kroner til Bergen og 3 mill. kroner til Trond-

heim. Det foreslås en tilsagnsfullmakt på 7,9 mill. kroner jf. forslag til romertallsvedtak.

Post 81 Lokal kompetanse innen plan, kart og geodata, kan overføres

Mål for ordningen

Målet med ordningen er å sikre tilstrekkelig lokal kompetanse innen planlegging, kart og geodata. Dette skal bidra til å øke effektiviteten og kvaliteten på den lokale planleggingen etter plan- og bygningsloven. Målgruppene er lokale aktører innen organisasjonsliv, virksomheter og faglige nettverk.

Kriterier for måloppnåelse

En rekke indikatorer vil være relevante for å vurdere måloppnåelse for tilskuddordningen. Eksempler på dette er:

- økt plankompetanse.
- økt kvalitet og effektivitet i planarbeidet.
- verdiskaping basert på allmenn tilgjengelig kartinformasjon og geodata.
- bærekraftig utvikling lokalt.
- overføringsverdi til kommuner med like utfordringer.

Departementet har løpende faglig kontakt med søkerne underveis og i etterkant av gjennomføringen. Dette gir både anledning til å foreta justeringer for bedre måloppnåelse og å hente ut erfaringer mens arbeidet pågår.

Kriterier for måloppnåelse knyttet til det øremerkede tilskuddet til Sekretariatet for etter- og videreutdanning i samfunnsplanlegging (SEVS) er antall gjennomførte deltakere på de ulike aktiviteter og antall beståtte eksamener i samfunnsplanlegging, antall og deltakere på arrangementer og aktiviteter samt resultater av ulike evalueringer knyttet til kompetanse og samfunnsplanlegging.

Tildelingskriterier

I tillegg til at kriteriene for måloppnåelse blir innfridd, vil det ved tildeling bli lagt særlig vekt på læring i nettverk og partnerskap, samarbeid på tvers av fagområder, sektorer, forvaltningsnivåer og geografiske grenser, og at prosjektene har allmenngyldig verdi. Aktuelle søkere er i hovedsak organisasjoner, virksomheter og stiftelser. I tillegg kan faglige nettverk i privat og frivillig sektor søke om midler, gjerne i samarbeid med en offentlig aktør. Dersom et prosjekt er flerårig må det leg-

ges opp til en etappevis framdrift, der det er mulig å nå minst ett delmål ved budsjettårets slutt. Det forutsettes at kommunene bidrar med en betydelig egeninnsats i de tilfellene tiltaket skjer i tett samarbeid med lokale myndigheter.

Sekretariatet for etter- og videreutdanning i samfunnsplanlegging (SEVS) får tilskudd til drift. SEVS skal blant annet gjennomføre Praktisk kurs/studium i planlegging for ønsket samfunnsutvikling (SAMPLAN-kurset) og kommuneplan-konferansen hvert år, et rådmannskurs i planlegging, og et kurs om *Helse og omsorg i plan*. Videre skal senteret legge til rette for faglig utvikling og samordning for Forum for kommunal planlegging og Forum for utdanning i samfunnsplanlegging, og for øvrig bidra til økt kompetanse innen planlegging og samfunnsutvikling.

Oppfølging og kontroll

Departementet tar utgangspunkt i obligatoriske rapporter fra tilskuddsmottaker og vurderer dokumenterte resultater opp mot tildelingskriteriene. Rapportene skal omtale både kvantifiserbare data og en egenvurdering av i hvilken grad tiltaket har hatt betydning for målgruppens kompetanse eller verdiskaping.

Videre har departementet løpende, faglig kontakt med søkerne underveis og i etterkant av gjennomføringen. Det vil i løpet av 2017 bli vurdert om det skal igangsettes en evaluering av ordningen med tanke på resultater over tid, for å gjøre den mer treffsikker opp mot politiske målsettinger og med tanke på tekniske forbedringer.

De samarbeidende partene bak SEVS sitter i et styre som er ansvarlig for godkjenning av aktivitetsplan, budsjett og regnskap. SEVS drives av KS, etter en avtale mellom KS, Kommunal- og moderniseringsdepartementet, Helse- og omsorgsdepartementet og Landbruks- og matdepartementet, Forum for kommunal planlegging og Forum for utdanning i samfunnsplanlegging (FUS). KS har arbeidsgiveransvar og budsjett- og regnskapsansvar, mens Kommunal- og moderniseringsdepartementet har styreleder. Nødvendig kontroll av tilskuddet til SEVS er tilstrekkelig ivaretatt gjennom denne modellen.

Rapport

I 2015 og 2016 ble det bevilget om lag 4,5 mill. kroner på posten, hvorav 0,75 mill. kroner var øremerket drift av SEVS. Tilskudd er gitt til om lag 20 ulike prosjekter knyttet til arbeid med lokal kompetanse innen planlegging, miljø, kart og geodata,

herunder universell utforming. De har bidratt til økt plankompetanse lokalt hos søkerne og deres målgrupper. Samtidig er erfaringer og resultater fra disse blant annet ivare tatt og formidlet gjennom departementets utviklings- og kompetansearbeid.

I 2015 og 2016 var det også satt av midler til å øke plankompetansen innenfor universell utforming. Det ble gitt tilskudd til forskning, og til utvikling av studieopplegg i høyere planutdan-

ning. Dette skal bidra til bedre kunnskap om universell utforming.

Budsjettforslag

Det foreslås en bevilgning på 4,6 mill. kroner til lokal plan-, kart- og geodatakompetanse i 2017. Det foreslås at SEVS mottar 0,75 mill. kroner også i 2017.

Kap. 595 Statens kartverk, arbeid med tinglysing og nasjonal geografisk infrastruktur

(i 1 000 kr)				
Post	Betegnelse	Regnskap 2015	Saldert budsjett 2016	Forslag 2017
01	Driftsutgifter, <i>kan nyttes under kap. 595, post 21 og 45</i>	259 569	310 501	869 228
21	Spesielle driftsutgifter, <i>kan overføres, kan nyttes under kap. 595, post 01 og 45</i>	462 750	479 351	313 035
30	Geodesiobservatoriet i Ny-Ålesund, <i>kan overføres</i>	47 360	60 000	27 675
	Sum kap. 0595	769 679	849 852	1 209 938

Kapitlet dekker Kartverkets virksomhet. Kartverket samler inn, systematiserer, forvalter og videreformidler offentlig stedfestet informasjon på land og i sjø. Etaten har også ansvaret for tinglysing i fast eiendom og andeler i borettslag. Kartverkets virksomhet er rettet inn mot sikker drift og økt digitalisering. Kartverket har rundt 850 ansatte og er organisert i divisjonene geodesi, land, sjø og eiendom.

Kartverkets tilknytningsform endres fra forvaltningsbedrift til et bruttobudsjettert forvaltningsorgan fra og med 1. januar 2017. Omleggingen innebærer i all hovedsak en videreføring av gjeldende praksis, men kapittel- og poststrukturen for bevilgningene til Kartverket endres. Det vises til boks 6.3 for nærmere redegjørelse for omleggingen av Kartverkets tilknytningsform. Rapportering for Kartverkets virksomhet i 2015 og 2016 er omtalt under kap. 595, post 01 Driftsutgifter.

Post 01 Driftsutgifter, kan nyttes under post 21 og 45

Bevilgningen på posten skal dekke lønn, husleie, IKT-utgifter og andre faste driftsutgifter for Kartverket. Deler av statens utgifter til geodataarbeidet finansieres med inntekter fra samfinan-

siering og salg av geodata med mer som inntektsføres under kap. 3595.

Rapport

I 2015 har Kartverket i hovedsak arbeidet med å bygge og vedlikeholde Norges geografiske infrastruktur i hundrevis av ulike prosjekt over hele landet. Kartverket gjennomførte blant annet en pilot for digital høydemodell ved bruk av lasermålinger fra fly. I 2016 ble dette arbeidet startet opp som et program for å etablere en digital høydemodell over hele fastlands-Norge. Det er bevilget 36 mill. kroner til dette i 2016, noe som tilsier en samlet statlig innsats på om lag 60 mill. kroner. I tillegg øremerkes det midler hos Kartverket og en rekke berørte etater.

Kartverket fikk i 2016 en engangsbevilgning på 30 mill. kroner til en rekke digitaliseringstiltak, som også skulle ha som effekt å sikre sysselsetting og verdiskapning på Sør- og Vestlandet. Av dette ble 10 mill. kroner til digitalisering av panteboken bevilget over kap. 595, post 01, mens 10 mill. kroner knyttet til digitalisering av plandata og 10 mill. kroner til prosessering av sjødata ble bevilget over kap. 595, post 21. Arbeidet med alle prosjektene er godt i rute og har gitt en ekstra sysselsetting i 2016 på over 20 årsverk.

Boks 6.3 Kartverkets tilknytningsform

Mye har endret seg siden Kartverket ble forvaltningsbedrift i 1994, både i forhold til hvilke behov Kartverket har og hvilke muligheter andre tilknytningsformer gir. Et bytte av tilknytningsform vil kunne bidra til forenkling og til å bedre Kartverkets økonomistyring. Regjeringen forslår derfor å gjøre om Kartverket til et ordnært bruttobudsjettert forvaltningsorgan.

Dette innebærer at Kartverket framover ikke budsjetteres netto med et driftsresultat. Bevilgningen på kap. 2465 og kap. 5465 avvikles derfor og bevilges brutto på kap. 595 og 3595. Samtidig gjøres det noen justeringer på inndelingen mellom postene. Tabellen nedenfor viser endringene.

Forslaget legger opp til at Kartverket skal kunne videreføre dagens praksis med samfinansiering av kartlegging og infrastrukturprosjekter og finansiering av prosjekter med inntekter fra salg av geodata og abonnementer.

Samfinansieringsprosjekter foregår ved at Kartverket samarbeider med ulike partnere om felles prosjekter for geografisk infrastruktur og står som koordinator for slike prosjekter. Finansieringen av disse prosjektene deles mellom Kartverket og samarbeidspartnerne¹. Prosjektene kan gå over flere år, og utgiftene kan bestå både av kjøp av eksterne tjenester og interne lønns- og driftskostnader i Kartverket. Det inngås samarbeidsavtale med partene, hvor betalingsplan og fordelingsnøkkel er viktige elementer. A-konto innbetalinger fra statlige etater, kommuner og private aktører er viktig ved oppstart for å sikre gjennomføringsevne for prosjektene. Det foreslås at Kartverket, på visse vilkår, kan igangsette prosjekter selv om ikke alle midlene er innbetalt, jf. forslag til romertallsvedtak. Dersom det gjenstår midler etter gjennomføring av et prosjekt blir partene kontaktet, og midlene vil enten bli tilbakebetalt eller overført til ett nytt prosjekt.

For å sikre at innbetalte midler knyttet til samfinansieringsprosjekter kan brukes i takt

med gjennomføringen av det aktuelle prosjektet foreslås det at Kartverket får en særskilt fullmakt om utsatt inntektsføring. Fullmakten innebærer et unntak fra kontantprinsippet og gjør at Kartverket kan la midlene inngå i mellomværende med statskassen og utsette rapportering av utgifter og inntekter på kapittel og post til statsregnskapet til utgiftene er betalt, jf. forslag til romertallsvedtak. Ved utbetaling av prosjektutgifter rapporteres disse på kap. 595, post 01 eller 21. Det foretas da også en tilsvarende rapportering av inntekter på kap. 3595, post 03. Denne praksis skal kun benyttes for samfinansieringsprosjekter knyttet til kartlegging og geografisk infrastruktur der flere parter (kommuner, statsetater, kraftselskaper osv.) går sammen om felles finansiering av prosjekter.

Finansiering av prosjekter med inntekter fra salg av geodata og abonnement som kommer som resultat av Kartverkets arbeid, regnes ikke som samfinansiering. Slike inntekter skal rapporteres på kap. 3595, post 02 ved innbetaling, i tråd med vanlig praksis.

Ved samarbeidsprosjekter hvor andre statlige virksomheter er involvert kan Kartverket velge å fakturere den aktuelle virksomheten i stedet for å benytte belastningsfullmakt. Dette for å sikre en konsistent regnskapsføring uavhengig av samarbeidspartner.

Dokumentavgiften føres som tidligere på Finansdepartementets kap. 5565 og påvirkes ikke av omleggingen. Tidligere merinntektsfullmakt knyttet til tinglysningsgebyrene (kap. 3595, post 01) blir ikke videreført i 2017, men man vil vurdere behov for en slik fullmakt på et senere tidspunkt dersom behovet endrer seg.

Kartverket vil inntil videre fortsette å være utenfor nettoføringsordningen for statlig betalt merverdiavgift slik den fremgår av Finansdepartementets rundskriv R-116/2015. Dette med bakgrunn i utfordringer med samfinansieringsprosjekter hvor ulike typer aktører er involvert.

Boks 6.3 (forts.)

Som forvaltningsbedrift har Kartverket et reguleringsfond. Per 31. desember 2015 var dette fondet på 284,9 mill. kroner. Det aller meste av saldoen på fondet er knyttet til tidligere a-konto innbetalinger for samfinansierte prosjekter som skal gjennomføres i løpet av det kommende året. Forskuddsinnbetalinger som i dag inngår i reguleringsfondet og relaterer seg til samfinansieringsprosjekter vil bli videreført som en balansepost på Kartverkets mellomværende med statskassen, og bli løpende inntektsført i takt med forbruk på kap. 595, post 21. Opptil 56 mill. kroner av reguleringsfondet er ikke knyttet

til denne type samfinansieringsprosjekter, men gjelder andre typer utviklingsprosjekter herunder utvikling av elektronisk tinglysing. Disse står i dag i reguleringsfondet og vil bli ført som inntekt over kap. 3595, post 03 i 2017 for å kunne bli brukt på kap. 595. Dette inkluderer 10 mill. kroner til oppstart av eksternt finansierte prosjekter.

For å kunne avvikle forvaltningsbedriftsmodellen gis Kartverket fullmakt til å regulere fast kapital mot konto for forskyvning i balansen, jf. forslag til romertallsvedtak.

Utgiftsposter	Forslag uten endring	Justering som følge av ny tilknytningsform	Prop. 1 S
595.01	277 018	592 210	869 228
595.21	466 749	-153 714	313 035
595.30	27 675	-	27 675
595.45 (ny)	-	-	-
2465.24	-	-	-
2465.45	27 054	-27 054	-
Inntektsposter	Forslag uten endring	Justering som følge av ny tilknytningsform	Prop. 1 S
3595.01	419 606	-	419 606
3595.02 (ny)	-	140 490	140 490
3595.03 (ny)	-	270 952	270 952
3595.04 (ny)	-	-	-

1 Organiseringen kan være litt ulik, men de fleste prosjektene vil være innenfor rammeverket av Geovekst-samarbeidet (se omtale under rapporten for hovedmål 3).

Kartverket har både i 2015 og 2016 videreført arbeidet med å utvikle et system for elektronisk tinglysing. Kartverket har også driftet de løpende tjenestene knyttet til tinglysing, sjøkartlegging, fastsetting av nøyaktig satellittposisjonering, vedlikehold av nasjonale kartserier osv.

Budsjettforslag

Det foreslås en bevilgningsøkning på 558,7 mill. kroner til 869,2 mill. kroner i 2017. Endringen er i all hovedsak knyttet til omlegging av Kartverkets tilknytningsform, jf. omtale i boks 6.3.

Kartverket fikk i 2016 en engangsbevilgning på 10 mill. kroner til digitalisering av panteboken. Bevilgningen nedjusteres med tilsvarende beløp i 2017.

I 2014 ble driftsresultatet til Statsbygg økt med 40 mill. kroner, hvorav 24 mill. kroner for å øke bevilgningen til å etablere en løsning for digital tinglysing i Kartverket og 16 mill. kroner til å videreutvikle en løsning med elektronisk søknad på lån og bostøtte i Husbanken, jf. Innst 16. S (2013–2014). I 2016 ble midlene tilbakeført fra Husbanken til Statsbygg. I 2017 foreslår det å tilbakeføre 24 mill. kroner fra Kartverket til Statsbygg. Prosjektet slutføres i 2017 innenfor Kartverkets ordinære budsjetttrammer.

Det foreslås også at bevilgningen på posten reduseres med 4,5 mill. kroner som følge av gevinster ved overgangen til digital post til innbyggere og næringsliv, jf. omtale i del I Innledende del pkt. 5.5.

Deler av utgiftene skal dekkes ved inntekter fra samfinansiering og salg, jf. boks 6.3 om hvordan ny foreslått tilknytningsform skal fungere. Det foreslås derfor at bevilgningen på posten kan overskrides mot merinntekter under kap. 3595, post 02 og 03, jf. forslag til romertallsvedtak.

Det vil særlig i 2017 være behov for fleksibilitet og mulighet til å flytte midler mellom lønnskostnader (post 01) og kjøp av varer og tjenester (post 21). Det foreslås derfor at bevilgningen skal kunne nyttes under kap. 595, post 21 og post 45.

Post 21 Spesielle driftsutgifter, kan overføres, kan nyttes under post 01 og 45

Posten skal hovedsakelig dekke tidsbegrensede prosjekter og kjøp av tjenester fra private leverandører. I hovedsak gjelder dette fotografering og laserskanning fra fly.

Budsjettforslag

Det foreslås en bevilgningsreduksjon på 166,7 mill. kroner, til 313 mill. kroner i 2017.

Bevilgningen reduseres med til sammen 153,7 mill. kroner som følge av omlegging av Kartverkets tilknytningsform, jf. omtale i boks 6.3. Det er da lagt til grunn at det overføres 56 mill. kroner fra Kartverkets reguleringsfond. Av dette er 10 mill. kroner oppstartsmidler til langsiktige prosjekter som i fremtiden skal finansieres med inntekter over kap. 3595, post 02. Det kan for

eksempel være prosjekter som krever investeringer i utstyr og arbeid før det kommer inntekter.

Kartverket fikk i 2016 en engangsbevilgning på 20 mill. kroner, hvorav 10 mill. kroner knyttet til digitalisering av plandata og 10 mill. kroner til prosessering av sjødata. Bevilgningen nedjusteres med tilsvarende beløp i 2017.

Bevilgningen i 2017 skal blant annet dekke Kartverkets andel av nasjonal digital høyde- og terrengmodell og andre kjøp av varer og tjenester for sjø- og landkartlegging.

Deler av utgiftene på posten dekkes gjennom samfinansiering og salg av geodata og abonnementer. Inntektene knyttet til samfinansiering vil bli ført på mellomværende når de innbetales fra de forskjellige partene. Når utgiftene oppstår vil inntektene bli ført på kap. 3595, post 02 og 03. Det foreslås derfor at bevilgningen på posten kan overskrides mot merinntekter under kap. 3595, post 02 og 03, jf. forslag til romertallsvedtak.

Det vil være behov for fleksibilitet og mulighet til å flytte midler mellom lønnskostnader (post 01) og kjøp av varer og tjenester (post 21). Det foreslås derfor at bevilgningen skal kunne nyttes under kap. 595, post 01 og post 45.

Det foreslås at Kartverket kan sette i gang samfinansierte prosjekter før finansieringen i sin helhet er innbetalt, forutsatt at det er inngått en bindende avtale med betryggende sikkerhet om innbetaling mellom partene og til inntil 90 mill. kroner, jf. forslag til romertallsvedtak.

Det foreslås også en fullmakt på 250 mill. kroner i 2017 til å bestille kartgrunnlag og kartleggingstjenester og inngå avtaler om kartleggingsarbeid som går over flere år, jf. forslag til romertallsvedtak.

Post 30 Geodesiobservatoriet i Ny-Ålesund, kan overføres

Posten dekker utbygging av det geodetiske observatoriet til Kartverket i Ny-Ålesund på Svalbard. Arbeider med stasjonsbygg og fundamenter ble fullført i oktober 2016. Kartverket har fått et moderne stasjonsbygg som er klart for videre instrumentering i årene fremover. Første del av anlegget forventes å være i drift sommeren 2018. Etter en periode med samkjøring kan det gamle anlegget rives i 2022. Prosjektet har en samlet kostnadsramme på 355 mill. kroner.

Utgiftene i prosjektet varierer fra år til år. I 2017 foreslås det en bevilgning på 27,7 mill. kroner for å dekke videre fremdrift i prosjektet.

Post 45 Investeringer, kan overføres

Posten dekker anskaffelser av planlagte store anleggsmidler.

For 2017 er det ikke planlagt anskaffelser av store anleggsmidler. Det foreslås derfor ikke

bevilgning på posten i 2017, jf. forslag til romertallsvedtak.

Det foreslås at posten kan overskride mot tilsvarende merinntekter på kap. 3595, post 04, jf. forslag til romertallsvedtak.

Kap. 3595 Statens kartverk, arbeid med tinglysing og nasjonal geografisk infrastruktur

(i 1 000 kr)				
Post	Betegnelse	Regnskap 2015	Saldert budsjett 2016	Forslag 2017
01	Gebyrinntekter tinglysing	430 313	421 715	419 606
02	Salg og abonnement			140 490
03	Samfinansiering			270 952
	Sum kap. 3595	430 313	421 715	831 048

Post 01 Gebyrinntekter tinglysing

På posten føres inntekter knyttet til gebyr for rettsregistrering av boretter og tinglysing i fast eiendom. Gebyrene er fastsatt i forskrift og basert på selvkostprinsipp. Gebyrsatsene foreslås videreført i 2017.

Anslagene for omsetningen i eiendomsmarkedet tilsier at det ikke blir endring fra 2016 til 2017.

Det foreslås en bevilgning på 419,6 mill. kroner i 2017, tilsvarende en videreføring av anslåtte inntekter i 2016.

Gebyrer og priser i 2016 som foreslås videreført i 2017:

Gebyr	Pris
Tinglygingsgebyr (fast eiendom), inkl. pantedokument	525,-
Refinansiering av lån (fast eiendom)	200,-
Registrering på andel i borettslag, inkl. pantedokument	430,-
Første gangs innregistrering av andel i et borettslag	4 300,-
Bekreftet grunnboksutskrift	172,-
Sletting, utleggsforretning, konkurstmelding, tvangsdekning e.l.	0,-

Post 02 Salg og abonnement

På posten føres inntekter fra ulike salg i Kartverket, deriblant abonnement til posisjoneringstjenesten CPOS og salg av geodata. Det vises til omtale under kap. 595, post 01 og 21.

I 2017 anslås det inntekter fra slikt salg på 140,5 mill. kroner. Det foreslås derfor en bevilgning på 140,5 mill. kroner.

Post 03 Samfinansiering

På posten føres inntekter knyttet til prosjekter som skal samfinansieres. Inntektene fra samfinansiering kommer fra statsetater, kommuner og private aktørers bidrag til samfinansierte prosjekter. Dette er hovedsakelig kartleggingsprosjekter, der Kartverket leder arbeidet og i noen tilfeller også utfører arbeidet selv. Det vises til omtale under kap. 595, post 01 og 21.

I 2017 anslås det at inntektene som tilsvarer bokførte utgifter knyttet til samfinansiering vil komme på 271 mill. kroner. Dette inkluderer anslagsvis 56 mill. kroner overført fra reguleringsfondet. Det foreslås derfor en bevilgning på 271 mill. kroner.

Post 04 Salg av anleggsmidler

Posten dekker salg av større anleggsmidler fra Kartverket. Posten er foreslått til 0 kroner i 2017 og vil i utgangspunktet alltid være det med mindre større salg er planlagt, jf. forslag til romertallsvedtak. Det vises til omtale under kap. 595, post 45.

Kap. 2465 Statens kartverk

(i 1 000 kr)				
Post	Betegnelse	Regnskap 2015	Saldert budsjett 2016	Forslag 2017
24	Driftsresultat			
45	Større utstyrsanskaffelser og vedlikehold, <i>kan overføres</i>	23 091	26 394	
	Sum kap. 2465	23 091	26 394	

Post 24 Driftsresultat

(i 1 000 kr)				
Underpost	Betegnelse	Regnskap 2015	Saldert budsjett 2016	Forslag 2017
24.1	Driftsinntekter	-1 186 490	-1 217 876	
24.2	Driftsutgifter, <i>overslagsbevilgning</i>	1 151 800	1 198 747	
24.3	Avskrivninger	14 038	19 155	
24.4	Renter av statens kaptial	-398	-26	
24.5	Investeringsformål	21 050		
	Sum post 24			

Som følge av omlegging av Kartverkets tilknytningsform avvikles post 24 i 2017. Det vises til omtale av omleggingen av tilknytningsformen i boks 6.3. Det vises også til rapportering for Kartverkets arbeid i 2015 og 2016 under kap. 595, post 01.

Post 45 Større utstyrsanskaffelser og vedlikehold, kan overføres

Som følge av omlegging av tilknytningsform avvikles posten i 2017.

Del III
Omtale av særlige temaer

7 Omtale av særlige temaer

7.1 Samfunnssikkerhet og beredskap

Regjeringen arbeider helhetlig med samfunnssikkerhet og beredskap. Det er avgjørende å ha tilstrekkelig kunnskap og oversikt over risiko og sårbarheter, drive effektiv og målrettet forebygging, ha tilstrekkelig beredskap og krisehåndteringsevne, kunne gjenopprette funksjoner ved ødeleggelse eller feil samt lære av erfaringer fra øvelser og hendelser. Fagområdet er kjennetegnet av at alle aktørene ivaretar ulike deler av beredskapen.

Departementet har objekteieransvar for skjermingsverdige objekter, herunder departementsbygningene og Regjeringens representasjonsbygg, jf. objektsikkerhetsforskriften. Videre har de underliggende virksomhetene Departementenes sikkerhets- og serviceorganisasjon (DSS) og Statens kartverk objekteieransvar for egne objekter. DSS har også innenfor sitt ansvarsområde objekteieransvar for egne særskilte objekter.

Departementet har ansvar for sikringsstrategi og for fastsettelse av sikringsnivå. Etablering av bygningsmessige tiltak og vaktoperative sikrings-tjenester ivaretas gjennom Statsbygg og DSS. Departementets ansvar for departementsbygningene omfatter utearealer, felles bygningsmasse, fellesområder og felles teknisk infrastruktur. Sikringsformålet er opprettholdelse av departementenes drift.

Departementet har utover dette ikke ansvar for kritisk infrastruktur eller områder av avgjørende betydning for samfunnssikkerheten.

Statsbygg skal, som byggherre i statlig sivil sektor, gi råd om sikkerhet og sørge for at ferdige bygg overleveres brukerne med nødvendige og avtalte sikkerhetsløsninger.

Kommunal- og moderniseringsdepartementet har ansvaret for plan- og bygningsloven. I gjeldende plan- og bygningslov er det lagt økt vekt på samfunnssikkerhet. I loven er det blant annet krav om å gjennomføre risiko- og sårbarhetsanalyse ved utarbeiding av planer for utbygging i fareområder. Beredskapshensyn blir ivaretatt gjennom revisjoner av regelverket på bakgrunn av identifi-

serte sårbarheter og/eller etter hendelser som avdekker revisjonsbehov.

Planlegging og gjennomføring av valg inkluderer kriseøvelser i forkant, samt løpende overvåking av valggjennomføringen. Departementet har en egen beredskapsplan for valg.

Departementet har ansvaret for forebyggende informasjonssikkerhet i statsforvaltningen. Direktoratet for forvaltning og IKT (Difi) vil utarbeide veiledningsmaterieell for utarbeidelse, implementering og oppfølging av styringssystem for informasjonssikkerhet for statsforvaltningen. Departementet arbeider også med etablering av et styringssystem for informasjonssikkerhet i samarbeid med ti andre departementer og DSS.

Fylkesmannen har en sentral rolle innen samfunnssikkerhet og beredskap som regional samordner og som bindeledd mellom sentralt og lokalt nivå. Innen dette området rapporterer fylkesmannen til Justis- og beredskapsdepartementet. Kommunal- og moderniseringsdepartementets oppfølgingsansvar overfor fylkesmannen på samfunnssikkerhets- og beredskapsområdet er begrenset til embetenes interne administrative sikkerhet og beredskap.

Departementet vurderer løpende deltakelse ved de større, sentrale nasjonale øvelsene. Sikkerhet og beredskap er særskilt omtalt i virksomhets- og økonomiinstruksene til underliggende virksomheter og er gjenstand for rapportering. Departementets krisehåndteringsplan revideres årlig på bakgrunn av erfaringer fra interne beredskapsøvelser, ledelsens årlige gjennomgang, konkrete hendelser og etter innspill fra tilsyn.

Delmål og tiltak for departementets arbeid med samfunnssikkerhet og beredskap

Målet er et samfunnssikkerhets- og beredskapsarbeid som bidrar til å styrke samfunnets evne til å forebygge kriser og styrke evnen til å håndtere kriser som oppstår. For å bidra til dette har Kommunal- og moderniseringsdepartementet følgende delmål og tiltak:

Departementet skal styrke sin kompetanse og lederevne under kriser

Tiltak:

- Styrke departementet og sektorens evne til krisehåndtering gjennom utvikling og vedlikehold av planverk, samt kompetanseheving og deltakelse i øvelser.
- Styrke samhandlingen med andre departementer under krisehåndtering.
- Være forberedt på å være lederdepartement i Kriserådet.

Rapport for 2015/2016:

Departementet vedlikeholder årlig sitt planverk på området, og har deltatt i øvelser. Ledelsen i departementet gjennomfører årlig flere samlinger med sikkerhet og beredskap som tema, herunder kompetanseheving for å kunne ivareta rollen som lederdepartement, i tråd med rutiner og maler fra Justis- og beredskapsdepartementet.

Departementet skal redusere sårbarheter i sektoren

Tiltak:

- Målrettet oppfølging av funn fra tilsyn i departementet og sektoren.
- Målrettet og systematisk arbeid med å synliggjøre risikoer og sårbarheter.
- Målrettet og systematisk arbeid med å redusere risiko for og konsekvenser av uønskede hendelser.

Rapport for 2015/2016:

Departementet har gjennomført en komplett virksomhets-ROS. Kompetansen er hevet gjennom høgskoleutdanning og kurs for ansatte.

Departementet vil bedre evnen til å håndtere sikkerhetstruende hendelser på IKT-området

Tiltak:

- Gjøre DSS' datasystem mer robust gjennom opprettelse av beredskapsordning for IKT i DSS.
- Opprettelse, videreutvikling og drift av DSS-CERT for hendeshåndtering innen IKT.
- Deltakelse fra Kartverket i CERT-miljøer av relevans for deres virksomhet.
- Videreutvikle kompetanse- og veiledningsmateriell i Difi knyttet til styrket informasjonssikkerhet i statsforvaltningen.

Rapport for 2015/2016:

Beredskapsordning for IKT i DSS er opprettet fra 2016. Kommunal- og moderniseringsdepartementet har etablert infoCert for sin sektor. Videreutvikling av kompetanse- og veiledningsmateriell knyttet til styrket informasjonssikkerhet er et løpende arbeid for departementet og Difi.

Departementet vil forbedre gjennomføringen av sikre, demokratiske valg

Tiltak:

- Videreutvikle og drifte det valgadministrative systemet EVA. Oppgaven gjennomføres av Valgdirektoratet.

Rapport for 2015/2016:

Valgdirektoratet ble etablert fra 1. januar 2016.

Departementet vil sørge for sikre og tilgjengelige autentiseringsløsninger for digitale tjenester fra det offentlige

Tiltak:

- Rutinemessig risikovurdere ID-porten for å gjøre tjenesten robust og tilpasset risikonivået.

Rapport for 2015/2016:

Det blir løpende gjort risikovurderinger knyttet til forvaltning av ID-porten. All ny funksjonalitet i ID-porten blir rutinemessig risikovurdert før produktionssetting. I tillegg utfører Difi en oppdatert risikovurdering for den eksisterende tjenesten høsten 2016.

Departementet skal sikre departementsbygninger i tråd med krav i objektsikkerhetsforskriften og andre styrende dokumenter

Tiltak:

- Sikring av departementsbygninger skal være basert på verdi- og skadevurderinger fra det enkelte departement, trusselvurderinger fra norske sikkerhetsmyndigheter og sårbarhetsvurderinger fra nasjonale kompetansemiljøer.
- Departementsbygningene skal ha en grunn sikring som gir et risikobilde som er akseptabelt for departementsfellesskapet, og basert på et etablert konsept for risikohåndtering skal det være mulig å tilpasse sikringsnivået ved endringer i risikobildet.

- Sikringstiltakene skal bygge på standardiserte løsninger for å tilrettelegge for risikohåndtering og effektiv administrasjon og ressursutnyttelse, og være koordinert med andre samfunnsinteresser.
- Basert på råd fra ekspertgruppen for sikring av departementsbygg, etableres tiltak for å oppnå et akseptabelt sikkerhetsnivå mot kriminalitet, sabotasje, etterretningsvirksomhet og terror.

Rapport for 2015/2016:

Alle departementer som ble rammet av terrorhendelsen i 2011 er nå etablert i erstatningslokaler som er gitt et grunnsikringsnivå som fyller kravene i sikkerhetslovens forskrift om objektsikkerhet. Det gjenstår noe arbeid med å erstatte midlertidige sikringstiltak rundt byggene med permanente løsninger. Dette arbeidet gjennomføres koordinert med Oslo kommunes utbygginger i Oslo sentrum, som for eksempel utvikling av ny kollektivtrase i Prinsensgate.

Departementsbyggene i regjeringskvartalet er etablert med grunnsikring i tråd med nivåer fastsatt i perioden 2005–2010. Senere risikoanalyser knyttet til gjeldende trusselbilde, har medført at det er identifisert et behov for å gjennomføre forsterkningstiltak i grunnsikringen i enkelte bygg.

I 2016 er enkelte avgrensede tiltak blitt gjennomført, og Statsbygg er gitt i oppdrag å utarbeide forslag til forsterkning av grunnsikringsnivået i byggene. Dette har vist seg å være et omfattende arbeid, som blant annet innebærer utviklingsvirksomhet for å finne gode løsninger.

I Kommunal- og moderniseringsdepartementets grunnsikringskonsept inngår også en betydelig andel aktive sikkerhetstiltak. Dette dreier seg om tjenester som leveres av DSS, og omfatter resepsjonstjenester, vakthold, alarmovervåkning, varslingstiltak og øvelser. Departementet har en tett dialog med Politidirektoratet og Oslo politidistrikt om reaksjonskapasitet og andre politioppgaver som forsterkende og kompenserende tiltak. Sammen med de bygningsmessige tiltakene bidrar dette til grunnsikkerhetsnivået.

Det jobbes fortløpende med å videreutvikle et system for sikkerhetsstyring knyttet til Kommunal- og moderniseringsdepartementets ansvar for objektsikkerhet.

7.2 Omtale av klima- og miljørelevante saker

Regjeringens klima- og miljøpolitikk bygger på at alle samfunnssektorer har et selvstendig ansvar

for å legge miljøsinn til grunn for aktivitetene sine og for å medvirke til at de nasjonale klima- og miljøpolitiske målene kan bli nådd. Videre har sektorstyresmaktene ansvar for å gjennomføre tiltak innenfor egne områder som trengs for å kunne nå målene i klima- og miljøpolitikken.

For en omtale av Regjeringens samlede klima- og miljørelevante saker, se Klima- og miljødepartementets fagproposisjon.

Med utgangspunkt i plan- og bygningsloven viderefører Kommunal- og moderniseringsdepartementet sitt arbeid knyttet til samordnet bolig-, areal- og transportplanlegging og byutvikling. Fortetting og utbygging ved kollektivknutepunkter er gode og framtidsrettede løsninger. Departementet har ansvar for å legge til rette for at lovens virkemidler brukes aktivt i klimaarbeidet, gjennom både veiledning av gjeldende regelverk og utvikling av lov og forskrifter. Departementet behandler også konkrete saker, der hensynet til klima må avveies i forhold til andre interesser i en helhetlig vurdering.

I de nye nasjonale forventningene til regional og kommunal planlegging, vedtatt ved kongelig resolusjon 12. juni 2015, vektlegges planlegging for klimatilpasning og for å redusere klimagassutslipp. Det stilles konkrete forventninger til kunnskapsgrunnlag og risiko- og sårbarhetsanalyser, og konkrete forventninger knyttet til klimagassreduksjon, energiomlegging og energieffektivisering. Det stilles også konkrete forventninger knyttet til samordnet bolig-, areal- og transportplanlegging og tilrettelegging for økt bruk av kollektivtransport, sykkel og gange. Forventningene skal legges til grunn for fylkeskommunene og kommunenes planlegging, og for statens deltakelse i planleggingen.

Det vises også til Regjeringens arbeid med helhetlige bymiljøavtaler og byutviklingsavtaler. Byutviklingsavtalene vil følge opp arealforpliktelsene i bymiljøavtalene med de fire største byområdene ved å konkretisere hvordan statlige myndigheter, fylkeskommuner og kommuner skal samarbeide om å følge opp de regionale eller interkommunale areal- og transportplanene. Departementet har startet opp dialog med de relevante aktørene i de fire aktuelle avtaleområdene om å utarbeide utkast til byutviklingsavtaler.

Arbeidet med nasjonal høydemodell fortsetter i 2017, og flere kommuner bidrar med ekstra midler til arbeidet for å få en mer detaljert kartlegging av områder som er viktige for dem. En bedre tereng- og høydemodell gir et viktig grunnlag blant annet for arbeidet med klimatilpasning og skog- og naturressursforvaltning.

Programmet Plansatsing mot store byer (2013–2017) skal medvirke til framtidsrettet byplanlegging, bedre bymiljø og tilrettelegging for økt boligbygging. I en slik helhetlig satsing vil både hensynet til klima og andre miljøutfordringer være viktige premisser. Fylkeskommuner og kommuner vil motta tilskudd fra programmet i 2017.

Klimaendringer stiller byggsektoren overfor store utfordringer. Effekten av klimaendring vil få betydning for det bygde miljø, både når det gjelder plassering av bygninger og belastningene de må tåle. Plan- og bygningsloven med forskrifter skal sikre at nye bygninger og konstruksjoner tilpasses et endret klima.

Det er varslet i klimameldingen en ambisjon om at energikravene i byggteknisk forskrift (TEK10) skal skjerpes til passivhusnivå i 2015 og nesten nullenerginivå i 2020, jf. Meld. St. 21 (2011–2012) *Norsk klimapolitikk*. Nye energikrav til bygg på passivhusnivå er innført fra 1. januar 2016. Kommunal- og moderniseringsdepartementet arbeider med å definere hva som skal ligge i nesten nullenerginivå. Beslutninger om kravsnivå skal gjøres på bakgrunn av utredninger av samfunnsøkonomiske og helsemessige konsekvenser samt kompetansen i byggenæringen.

Direktoratet for byggkvalitet (DiBK) sin rolle som nasjonalt kompetansesenter innenfor byggkvalitet skal styrkes. Husbankens fagansvar for miljø og energi overføres til DiBK fra og med 2017. Styrkingen skal legge til rette for en mer miljøvennlig byggsektor.

Miljøstrategien til Statsbygg legger vekt på å jobbe for en klimanøytral eiendomsportefølje, kunne levere nullutslippsbygg, bidra til redusert miljøfotavtrykk for staten og at den interne virksomheten skal være et godt eksempel. Statsbygg har flere forbildeprosjekter med høye miljøambisjoner under prosjektering eller bygging.

Direktoratet for forvaltning og IKT (Difi) skal bidra til en helhetlig og effektiv IKT- utvikling, slik at offentlig sektor kan samhandle elektronisk og levere brukervennlige og sikre tjenester med god kvalitet. Digital postkasse til innbyggerne innebærer at det offentlige skal kunne sende post digitalt til innbyggerne i stedet for papir. Samtidig får det offentlige reduserte kostnader knyttet til utsending av brev.

Offentlige anskaffelser er et sentralt virksomhetsområde for Difi. Økt bruk av e-handel i offentlig sektor vil bidra til en digitalisert markeds plass hvor innkjøpere og leverandører kan effektivisere anskaffelsesprosessen gjennom mindre papirbruk samt større oversikt over miljøvennlige varer og

tjenester. Difi har et særskilt ansvar for arbeid med miljø- og klimahensyn og livssyklus kostnader i offentlige anskaffelser. I dette ligger rådgivning og veiledning, hvor Difi tilbyr fagsider og verktøy, primært gjennom anskaffelser.no.

7.3 Omtale av lønnsvilkår o.a. til ledere i heleide statlige virksomheter

Kommunalbanken AS

Administrerende direktør har en fast årslønn på 2,895 mill. kroner, en offentlig tjenestepensjonsordning inntil 12G som øvrige ansatte, og en etterlønnsavtale på inntil 12 månedslønner som utløses etter særskilte vilkår. Banken har avvirket ordningen med alderspensjon for lønn over 12G fra 1. november 2015. Administrerende direktør hadde en avtalefestet innskuddsordning på 30 pst. for den delen av lønnen som oversteg 12G, og fikk en engangsutbetaling av oppspart kapital til og med 31. oktober 2015. Engangsutbetalingen ble gitt som lønn i november 2015. Samtidig ble avviklingen kompensert for fremtidige perioder med et fastlønnstillegg på 20 pst. på den delen som oversteg 12G fra 1. november 2015. Administrerende direktør er omfattet av samme ordning for resultatbasert variabel lønn som øvrige ansatte. Ordningen er begrenset til 1,5 månedslønner og forutsetter at styrefastsatte måltall er nådd.

7.4 Orientering om likestilling i staten

Likestilling mellom kvinner og menn i det statlige tariffområdet

Kommunal- og moderniseringsdepartementet er overordnet arbeidsgiver og tariffpart i det statlige tariffområdet. Departementet har som overordnet statlig arbeidsgiver et særlig ansvar for å legge til rette for at den statlige personalpolitikken fører til likestilling mellom kjønnene. Det at arbeidslivet legger til rette for at alle får mulighet til å utfolde seg, er en viktig forutsetning for likestilling mellom kvinner og menn.

Likestillingstiltakene innen det statlige tariffområdet har de siste årene særlig vært rettet mot å fremme likelønn mellom kvinner og menn, og mot målet om 40 pst. representasjon av begge kjønn i lederstillinger. Det er tilnærmet lik lønn mellom kvinner og menn på de ulike stillingsnivåene i staten. Samlet sett er kvinners andel av menns lønn 91 pst. Det skyldes at det fortsatt er en større andel menn i de høyere lønnede stillingsnivåene.

Likelønn i staten

I Hovedtariffavtalen i staten (1. mai 2016–30. april 2018) fremgår det i fellesbestemmelsene § 3, pkt. 6 at «ved gjeninntreden etter foreldrepermisjon skal arbeidstakeren tilbys en samtale om kompetanse, ansvar, lønn og karriereutvikling». Hensikten er å sikre at kvinner ikke taper lønns- og karrieremessig ved uttak av foreldrepermisjon.

Frem til og med 2014 er tallene i tabellene nedenfor beregnet med utgangspunkt i Statens sentrale tjenestemannsregister (SST). Fra og med 2015 baserer tallene seg på opplysninger innhentet fra a-ordningen. Tallmaterialet tar fortsatt utgangspunkt i innrapporterte tall per 1. oktober, men noen av opplysningene fremkommer, eller beregnes, på andre måter enn tidligere. En viktig endring gjelder forholdet mellom tellingene av

ansettelsesforhold og beregning av årsverk. Tidligere ble en ansatt talt som to ansatte dersom vedkommende for eksempel hadde to jobber i en virksomhet. Fra og med 2015 telles vedkommende i slike tilfeller som én ansatt. Årsverkene summeres imidlertid som tidligere, uavhengig av antallet ansettelsesforhold. Antall ledere i SST ble beregnet ut fra et utvalg av stillingskodene i statens lønnsystem, jf. lønnsplanen slik den framgår av Hovedtariffavtalen i staten. Uttrekket av lederstillinger for 2015 er gjort med utgangspunkt i Standard for yrkesklassifisering, fastsatt av SSB og en vurdering av relevante yrkeskoder. Begge måter å beregne lederstillinger på har noen potensielle feilkilder, herunder hvordan den enkelte virksomhet selv definerer hva som er en lederstilling i sin virksomhet og på forståelsen av yrkeskodene.

Tabell 7.1 Årsverk og gjennomsnittlig månedsfortjeneste 2014 og 2015

	År	Kjønnsbalanse			Lønn		
		Menn	Kvinner	Totalt tilsatte	Menn	Kvinner	Kvinnerns lønn som andel av menns lønn
Ansatte omfattet av Hovedtariffavtalen	2015	51 %	49 %	152 969	48 100	43 617	91 %
	2014	51 %	49 %	153 357	46 802	41 561	91 %
Ledere omfattet av Hovedtariffavtalen ¹	2015	49 %	51 %	14 321	57 725	53 231	92 %
	2014	54 %	46 %	10 700	59 770	57 240	96 %
Ledere omfattet av Lederlønsordningen	2015	68 %	32 %	265	103 197	103 522	100 %
	2014	68 %	32 %	297	86 930	85 150	98 %

¹ Økningen i antall ledere kan forklares med endringen i datagrunnlaget og at flere ledere blir omfattet gjennom det utvalget av yrkeskoder som er lagt til grunn.

Kilde: Statens sentrale tjenestemannsregister og SSB

Tabell 7.2 Deltid, midlertidig ansatt, foreldrepermisjon og sykefravær i 2014 og 2015

	Deltid		Midlertidig		Foreldrepermisjon		Legemeldt sykefravær	
	Menn	Kvinner	Menn	Kvinner	Menn	Kvinner	Menn	Kvinner
2015 ¹	8 %	14 %						
2014	10 %	18 %	17 %	16 %	25 %	75 %	2,7 %	5,9 %

Deltid: Andel av hvert kjønn som arbeider deltid

Midlertidig: Andel av hvert kjønn som arbeider midlertidig

Foreldrepermisjon: Andel kvinner og menn i foreldrepermisjon av totalantall i foreldrepermisjon

Sykefravær: Sykefraværstall 4. kvartal for arbeidstakere i staten i prosent

¹ Det er ikke tilgjengelige tall knyttet til midlertidig ansatte, foreldrepermisjon og legemeldt sykefravær for 2015.

Kilde: Statens sentrale tjenestemannsregister og SSB

Utvikling i perioden fra 2010 til 2015

Tall fra Statens sentrale tjenestemannsregister (SST) for perioden 1. oktober 2010 til 1. oktober 2014 og tall innhentet fra a-ordningen via SSB for 1. oktober 2015 viser:

Tabell 7.3 Antall årsverk og gjennomsnittlig månedsfortjeneste per årsverk 2010–2015

	Antall årsverk		Prosent økning 2010–2015	Gjennomsnittlig mnd.fortjeneste per årsverk		Prosent økning 2010–2015
	2010	2015		2010	2015	
Ansatte omfattet av Hovedtariffavtalen	135 014	144 185	7 %	38 175	45 801	20 %
Kvinner	63 668	69 702	9 %	36 161	43 617	21 %
Menn	71 346	74 484	4 %	39 971	48 100	20 %

Kilde: Statens sentrale tjenestemannsregister og SSB

Det har siden 2001 vært en økning av antall kvinner i lederstillinger i staten. Per oktober 2015 er andelen kvinner i lederroller beregnet til om lag

51 pst. og for ledere omfattet av lederlønsordningen 32 pst.

Tabell 7.4 Prosentdelen kvinner og menn i alle lederstillinger og topplederstillinger i statlig sektor 2010–2015

Ledergrupper	Kjønn	2010	2011	2012	2013	2014	2015
Alle ledere i staten	Kvinner	43 %	44 %	45 %	46 %	46 %	51 %
	Menn	57 %	56 %	55 %	54 %	54 %	49 %
Ledere omfattet av lederlønsordningen	Kvinner	31 %	35 %	36 %	35 %	32 %	32 %
	Menn	69 %	65 %	64 %	65 %	68 %	68 %

Kilde: Statens sentrale tjenestemannsregister og SSB

7.5 Orientering om likestilling i virksomhetene

Likestillingsloven § 1a, diskrimineringsloven § 3a, diskriminerings- og tilgjengelighetsloven § 3 og arbeidsmiljølovens kap. 13 inneholder krav til offentlige myndigheter og offentlige virksomheter om å redegjøre for likestilling i virksomheten. Det skal også redegjøres for tiltak som er iverksatt eller er planlagt iverksatt for å fremme likestilling.

Tabellen nedenfor gir en tilstandsrapport om likestillingssituasjonen for Kommunal- og moder-

niseringsdepartementet og underliggende virksomheter. I denne rapporten er fylkesmannsembetene sett under ett.

Det er god kjønnsbalanse i departementet, med 59 pst. kvinner og 41 pst. menn, og departementet nærmer seg lik lønn mellom kjønnene. Både menn og kvinner tar ut foreldrepermisjon og har mulighet til å tilpasse arbeidstiden i småbarnsperioden.

For nærmere beskrivelse av underliggende virksomheter vises det til deres årsrapporter.

Tabell 7.5 Tilstandsrapportering – kjønn

		Kjønnsbalanse			Kvinnerens lønn i % av menn	Deltid		Midlertidig ansettelse		Foreldrepermisjon		Legemeldt sykefravær	
		M%	K%	Total		M%	K%	M%	K%	M%	K%	M%	K%
Kommunal- og moderniseringsdepartementet	2015	41	59	427	94	3,4	8,8	13	10,8	22	78	1,8	4,0
	2014	43	57	416	94	4	15	12	8	29	71	2,9	3,9
Datatilsynet	2015	46	54	46	88	4,8	4	6,8	4	30	70	0,0	0,6
	2014	46	54	41	81	4,8	5	0	0	9	91	0,0	0,6
Departementenes sikkerhets- og serviceorganisasjon	2015	58	42	849	98	6	2	14	11	4	5	8,6	5,2
	2014	57	43	791	96	2	10	11	12	31	69	4,6	6,8
Direktoratet for byggkvalitet	2015	59	41	83	97	11	15	1	1	42	58	2	4
	2014	51	49	72	91	6	9	3	0	27	73	3,0	5,0
Direktoratet for forvaltning og IKT	2015	47	53	267	93	2	4	10	7	43	0	100	0,5
	2014	47	53	259	93	2	11	9	11	43	57	0,2	0,3
Distriktssenteret – Kompetansesenter for distriktsutvikling	2015	50	50	24	92	0	0	4	0	0	100	0,2	-
	2014	52	48	25	94	0	0	4	4	50	50	0,0	1,3
Fylkesmanns-embetene ¹	2015	36	64	2759	92	13	14	10	10	16	84	-	-
	2014	36	64	2670	92	11	19	8,3	11,6	20	80	-	-
Gáldu – kompetansesenter for urfolks rettigheter ²	2015	17	83	6	-	-	-	-	-	-	-	-	-
	2014	20	80	5	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Husbanken	2015	36	64	335	90	0,8	10,3	2,5	2,3	50	50	0,9	4,2
	2014	37	63	351	91	1,5	9	0,8	4,5	56	44	1,0	4,0
Husleietvistutvalget	2015	38	62	24	79	25	20	13	6	50	50	2,0	1,05
	2014	33	67	24	74	4	4	0	25	14	86	0,4	3,6
Internasjonalt reindriftssenter ²	2015	60	40	6	-	-	-	-	-	-	-	-	-
	2014	60	40	7	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Kartverket	2015	46	54	837	85,6	8,6	20,5	4,7	6,0	35,5	64,5	1,7	5
	2014	46	54	846	85	9,4	21	4,3	7,9	33	67	1,8	5,8
Statsbygg	2015	66	34	909	111	4,5	8,5	1,7	3,9	36	64	3,1	5,7
	2014	67	33	877	111	5	10	2	5	10	90	3,0	5,4

¹ Det foreligger ikke sammenlignbare tall for kjønnsdelt sykefravær for 2014/2015.

² På grunn av få ansatte ved Gáldu – kompetansesenter for urfolks rettigheter og Internasjonalt reindriftssenter inneholder statistikken kun hovedtall.

Kommunal- og moderniseringsdepartementet

t i l r å r :

I Prop. 1 S (2016–2017) om statsbudsjettet for år 2017 føres opp de forslag til vedtak som er nevnt i et framlagt forslag.

Forslag

Under Kommunal- og moderniseringsdepartementet føres det i Prop. 1 S (2016–2017) statsbudsjettet for budsjettåret 2017 opp følgende forslag til vedtak:

Kapitlene 1–2, 500–595, 2412, 2445, 3500–3595, 5312, 5445–5446, 5615–5616

I

Utgifter:

Kap.	Post	Kroner	Kroner	Kroner
Det kongelige hus				
1	H.M. Kongen og H.M. Dronningen			
	01 Apanasje		11 466 000	
	50 Det kongelige hoff		195 259 000	
	51 Særskilte prosjekter ved Det kongelige hoff		31 901 000	238 626 000
2	H.K.H. Kronprinsen og H.K.H. Kronprinsessen			
	01 Apanasje		9 543 000	9 543 000
	Sum Det kongelige hus			248 169 000
Administrasjon og fellestjenester mv.				
500	Kommunal- og moderniseringsdepartementet			
	01 Driftsutgifter		397 384 000	
	21 Spesielle driftsutgifter, <i>kan overføres</i>		88 682 000	
	23 Husleie for fellesarealer m.m.		23 619 000	
	50 Forskningsprogrammer		75 374 000	585 059 000
502	Lønnsoppgjøret i staten – tariffavtalte avsetninger			
	21 Spesielle driftsutgifter, <i>kan overføres, kan nyttes under kap. 502, post 70</i>		1 000 000	
	70 Tilskudd til kompetanseutvikling mv., <i>kan overføres, kan nyttes under kap. 502, post 21</i>		16 500 000	
	71 Tilskudd til midler til opplæring og utvikling av tillitsvalgte (OU-midler)		181 000 000	198 500 000

Kap.	Post	Kroner	Kroner	Kroner
510	Departementenes sikkerhets- og serviceorganisasjon			
	01 Driftsutgifter		705 259 000	
	22 Fellesutgifter for departementene og Statsministerens kontor		137 364 000	
	23 22. juli-senteret		8 419 000	
	45 Større utstyrsanskaffelser og vedlikehold, <i>kan overføres</i>		24 791 000	
	46 Sikringsanlegg og sperresystemer i regjeringsbyggene, <i>kan overføres</i>		8 200 000	884 033 000
520	Tilskudd til de politiske partier			
	01 Driftsutgifter		8 756 000	
	70 Tilskudd til de politiske partiers sentrale organisasjoner		296 088 000	
	71 Tilskudd til de politiske partiers kommunale organisasjoner		33 360 000	
	73 Tilskudd til de politiske partiers fylkesorganisasjoner		72 805 000	
	75 Tilskudd til de politiske partiers fylkes ungdomsorganisasjoner		21 580 000	
	76 Tilskudd til de politiske partiers sentrale ungdomsorganisasjoner		8 039 000	440 628 000
	Sum Administrasjon og fellestjenester mv.			2 108 220 000
	Fylkesmannsembetene			
525	Fylkesmannsembetene			
	01 Driftsutgifter		1 842 681 000	
	21 Spesielle driftsutgifter, <i>kan overføres</i>		161 175 000	2 003 856 000
	Sum Fylkesmannsembetene			2 003 856 000
	Statlige byggeprosjekter og eiendomsforvaltning			
530	Byggeprosjekter utenfor husleieordningen			
	30 Prosjektering av bygg, <i>kan overføres</i>		89 037 000	
	33 Videreføring av byggeprosjekter, <i>kan overføres</i>		2 505 000 000	
	34 Etterbruk og salg av statens eiendom på Adamstuen		4 300 000	
	36 Kunstnerisk utsmykking, <i>kan overføres</i>		19 000 000	

Kap.	Post	Kroner	Kroner	Kroner
	45	Større utstyrsanskaffelser og vedlikehold, <i>kan overføres</i>	77 000 000	2 694 337 000
531		Eiendommer til kongelige formål		
	01	Driftsutgifter	26 101 000	
	45	Større utstyrsanskaffelser og vedlikehold, <i>kan overføres</i>	32 251 000	58 352 000
532		Utvikling av Fornebuområdet		
	21	Spesielle driftsutgifter, <i>kan overføres</i>	99 000	
	30	Investeringer, Fornebu, <i>kan overføres</i>	10 200 000	10 299 000
533		Eiendommer utenfor husleieordningen		
	01	Driftsutgifter	20 224 000	
	45	Større utstyrsanskaffelser og vedlikehold, <i>kan overføres</i>	26 600 000	46 824 000
		Sum Statlige byggeprosjekter og eiendomsforvaltning		2 809 812 000
		Forvaltningsutvikling og IKT- politikk		
540		Direktoratet for forvaltning og IKT		
	01	Driftsutgifter	252 336 000	
	21	Spesielle driftsutgifter, <i>kan overføres</i>	27 441 000	
	22	Betaling for bruk av Difis nasjonale felleskomponenter	36 000 000	
	23	Utvikling, forvaltning og drift av Difis nasjonale felleskomponenter, <i>kan overføres</i>	95 542 000	
	25	Medfinansieringsordning for lønnsomme IKT-prosjekter, <i>kan overføres</i>	86 497 000	
	27	Opplæringskontoret OK stat	2 000 000	
	71	Tilskudd til IKT-standardisering	794 000	500 610 000
541		IKT-politikk		
	22	Samordning av IKT-politikken, <i>kan overføres, kan nyttes under kap. 541, post 70</i>	7 138 000	
	70	Tilskudd til forvaltningsutvikling og samordning av IKT-politikken, <i>kan nyttes under kap. 541, post 22</i>	6 328 000	13 466 000
542		Internasjonalt IKT-samarbeid og utviklingsprogram		
	01	Driftsutgifter	5 761 000	

Kap.	Post	Kroner	Kroner	Kroner
	70	Tilskudd til internasjonale program, <i>kan overføres</i>	31 300 000	37 061 000
		Sum Forvaltningsutvikling og IKT- politikk		551 137 000
		Personvern		
545		Datatilsynet		
	01	Driftsutgifter	50 776 000	50 776 000
546		Personvernnemnda		
	01	Driftsutgifter	1 920 000	1 920 000
		Sum Personvern		52 696 000
		Distrikts- og regionalpolitikk		
550		Omstillingsdyktig næringsliv og lokalsamfunn i distriktene		
	62	Bedriftsrettede låne- og tilskudds- ordninger i distriktene, <i>kan nyttes under kap. 550, post 64</i>	459 200 000	
	64	Inkluderende og vekstkraftige lokal- samfunn, <i>kan nyttes under kap. 550, post 62</i>	173 000 000	
	66	Forenkling av utmarksforvaltning – forsøksordning, <i>kan overføres</i>	8 000 000	
	70	Bedriftsrettede programmer i distriktene	95 000 000	
	73	Merkur-programmet, <i>kan overføres</i>	37 300 000	772 500 000
551		Regional utvikling og nyskaping		
	61	Næringsrettede midler til regional utvikling, kompensasjon for økt arbeidsgiveravgift, <i>kan overføres</i>	50 000 000	50 000 000
553		Omstillingsdyktige regioner		
	60	Regionale tiltak for utvikling av næringsmiljøer og tilgang til kompetanse, <i>kan nyttes under kap. 553, post 63 og 65</i>	133 000 000	
	63	Grenseregionale Interreg-program, <i>kan nyttes under kap. 553, post 60 og 65</i>	45 000 000	
	65	Omstillingsprogrammer ved akutte endringer i arbeidsmarkedet, <i>kan nyttes under kap. 553, post 60 og 63</i>	130 000 000	
	74	Nasjonale tiltak for klynger og innovasjonsmiljø	243 000 000	

Kap.	Post	Kroner	Kroner	Kroner
	76	Utviklingsprogram for byregioner og internasjonalt samarbeid, <i>kan overføres</i>	54 000 000	605 000 000
554		Kompetansesenter for distriktsutvikling		
	01	Driftsutgifter	27 729 000	27 729 000
		Sum Distrikts- og regionalpolitikk		1 455 229 000
		Samiske formål		
560		Sametinget		
	50	Sametinget	301 897 000	
	54	Samefolkets fond	5 420 000	307 317 000
561		Tilskudd til samiske formål		
	50	Samisk høyskole	4 038 000	
	51	Divvun	6 949 000	
	72	Samisk språk, informasjon m.m.	3 084 000	14 071 000
563		Internasjonalt reindriftssenter		
	01	Driftsutgifter	5 946 000	
	21	Spesielle driftsutgifter, <i>kan overføres</i>	2 609 000	8 555 000
		Sum Samiske formål		329 943 000
		Nasjonale minoriteter		
567		Nasjonale minoriteter		
	22	Kollektiv oppreisning til norske rom mv.	1 069 000	
	60	Tiltak for rom, <i>kan overføres</i>	6 371 000	
	70	Tilskudd til nasjonale minoriteter	7 199 000	
	71	Tilskudd til Romanifolkets/taternes kulturfond	5 374 000	
	72	Det Mosaiske Trossamfund	7 032 000	
	73	Tilskudd til kvensk språk og kultur	4 832 000	
	74	Kultur- og ressurs-senter for norske rom	12 000 000	43 877 000
		Sum Nasjonale minoriteter		43 877 000
		Rammeoverføringer til kommunesektoren mv.		
571		Rammetilskudd til kommuner		
	21	Spesielle driftsutgifter, <i>kan overføres</i>	21 667 000	
	60	Innbyggertilskudd	121 954 282 000	
	61	Distriktstilskudd Sør-Norge	845 390 000	

Kap.	Post	Kroner	Kroner	Kroner
	62	Distriktstilskudd Nord-Norge	2 129 275 000	
	64	Skjønnstilskudd, <i>kan nyttes under kap. 572, post 64</i>	1 701 000 000	
	65	Regionsenterstilskudd	100 000 000	
	66	Veksttilskudd	422 426 000	
	67	Storbytilskudd	462 127 000	127 636 167 000
572		Rammetilskudd til fylkeskommuner		
	60	Innbyggertilskudd	32 138 648 000	
	62	Nord-Norge-tilskudd	652 285 000	
	64	Skjønnstilskudd, <i>kan nyttes under kap. 571, post 64</i>	659 000 000	33 449 933 000
573		Kommunereform		
	60	Engangskostnader og reformstøtte ved kommunesammenslåing	1 058 325 000	
	61	Engangskostnader ved fylkes-sammenslåing	240 000 000	1 298 325 000
575		Ressurskrevende tjenester		
	60	Toppfinansieringsordning, <i>overslagsbevilgning</i>	9 190 000 000	9 190 000 000
576		Vedlikehold og rehabilitering		
	60	Tilskudd til vedlikehold og rehabilitering i kommuner	650 000 000	650 000 000
578		Valgdirektoratet		
	01	Driftsutgifter	105 737 000	
	70	Informasjonstiltak	5 200 000	110 937 000
579		Valgutgifter		
	01	Driftsutgifter	11 235 000	11 235 000
		Sum Rammeoverføringer til kommunesektoren mv.		172 346 597 000
		Bolig, bomiljø og bygg		
580		Bostøtte		
	70	Bostøtte, <i>overslagsbevilgning</i>	2 875 300 000	2 875 300 000
581		Bolig- og bomiljøtiltak		
	75	Tilskudd til etablering og tilpasning av bolig	466 534 000	
	76	Tilskudd til utleieboliger, <i>kan overføres</i>	887 460 000	
	77	Kompetansetilskudd til bærekraftig bolig- og byggkvalitet, <i>kan overføres</i>	22 120 000	

Kap.	Post	Kroner	Kroner	Kroner
	78	Boligsosialt kompetansetilskudd, <i>kan overføres</i>	38 865 000	
	79	Tilskudd til heis og tilstands- vurdering, <i>kan overføres</i>	76 050 000	1 491 029 000
585		Husleietvistutvalget		
	01	Driftsutgifter	28 422 000	28 422 000
587		Direktoratet for byggkvalitet		
	01	Driftsutgifter	100 241 000	
	22	Kunnskapsutvikling og informasjonsformidling	44 587 000	
	70	Tilskudd til Lavenergiprogrammet	6 678 000	151 506 000
		Sum Bolig, bomiljø og bygg		4 546 257 000
		Planlegging, byutvikling og geodata		
590		Planlegging og byutvikling		
	61	Bærekraftig byutvikling, <i>kan overføres</i>	19 613 000	
	65	Områdesatsing i byer, <i>kan overføres</i>	19 639 000	
	71	Internasjonale organisasjoner	830 000	
	72	Tilskudd til bolig-, by- og område- utvikling, <i>kan overføres</i>	34 171 000	
	81	Lokal kompetanse innen plan, kart og geodata, <i>kan overføres</i>	4 601 000	78 854 000
595		Statens kartverk, arbeid med tinglysing og nasjonal geografisk infrastruktur		
	01	Driftsutgifter, <i>kan nyttes under kap. 595, post 21 og 45</i>	869 228 000	
	21	Spesielle driftsutgifter, <i>kan overføres, kan nyttes under kap. 595, post 01 og 45</i>	313 035 000	
	30	Geodesiobservatoriet i Ny-Ålesund, <i>kan overføres</i>	27 675 000	1 209 938 000
		Sum Planlegging, byutvikling og geodata		1 288 792 000
		Statsbankene		
2412		Husbanken		
	01	Driftsutgifter	347 222 000	
	21	Spesielle driftsutgifter	11 075 000	
	45	Større utstyrsanskaffelser og vedlikehold, <i>kan overføres</i>	62 960 000	

Kap.	Post	Kroner	Kroner	Kroner
	71	Tap på utlånsvirksomhet	13 000 000	
	72	Rentestøtte	6 000 000	
	90	Lån fra Husbanken, <i>overslagsbevilgning</i>	16 159 000 000	16 599 257 000
		Sum Statsbankene		16 599 257 000
Statens forretningsdrift				
2445	Statsbygg			
	24	Driftsresultat		
		1 Driftsinntekter	-4 726 960 000	
		2 Driftsutgifter	2 173 770 000	
		3 Avskrivninger	1 224 014 000	
		4 Renter av statens kapital	86 000 000	
		5 Til investeringsformål	1 029 976 000	-213 200 000
	30	Prosjektering av bygg, <i>kan overføres</i>	138 001 000	
	31	Igangsetting av ordinære byggeprosjekter, <i>kan overføres</i>	115 000 000	
	32	Prosjektering og igangsetting av kurantprosjekter, <i>kan overføres</i>	145 200 000	
	33	Videreføring av ordinære byggeprosjekter, <i>kan overføres</i>	2 356 254 000	
	34	Videreføring av kurantprosjekter, <i>kan overføres</i>	599 498 000	
	45	Større utstyrsanskaffelser og vedlikehold, <i>kan overføres</i>	183 828 000	
	49	Kjøp av eiendommer, <i>kan overføres</i>	75 793 000	3 400 374 000
		Sum Statens forretningsdrift		3 400 374 000
Sum departementets utgifter				207 784 216 000

Inntekter:

Kap.	Post	Kroner	Kroner	Kroner
Kommunal- og moderniseringsdepartementet				
3510	Departementenes sikkerhets- og serviceorganisasjon			
	02 Ymse inntekter		21 501 000	
	03 Brukerbetaling for tilleggstenester fra departementene		122 649 000	144 150 000
3525	Fylkesmannsembetene			
	01 Inntekter ved oppdrag		161 175 000	161 175 000
3531	Eiendommer til kongelige formål			
	01 Ymse inntekter		40 000	40 000
3533	Eiendommer utenfor husleieordningen			
	02 Ymse inntekter		3 121 000	3 121 000
3540	Direktoratet for forvaltning og IKT			
	02 Opplæringskontoret OK stat		3 000 000	
	03 Diverse inntekter		1 750 000	
	04 Internasjonale oppdrag		686 000	
	05 Betaling for bruk av Difis nasjonale felleskomponenter		36 000 000	
	06 Betaling for tilleggstenester knyttet til Difis nasjonale felleskomponenter		746 000	
	86 Tvangsmulkt		100 000	42 282 000
3563	Internasjonalt reindriftssenter			
	02 Diverse inntekter		2 609 000	
	03 Leieinntekter		358 000	2 967 000
3585	Husleietvistutvalget			
	01 Gebyrer		1 038 000	1 038 000
3587	Direktoratet for byggkvalitet			
	01 Diverse inntekter		103 000	
	04 Gebyrer, sentral godkjenning foretak		44 728 000	44 831 000

Kap.	Post	Kroner	Kroner	Kroner
3595	Statens kartverk, arbeid med tinglysing og nasjonal geografisk infrastruktur			
	01	Gebyrinntekter tinglysing	419 606 000	
	02	Salg og abonnement	140 490 000	
	03	Samfinansiering	270 952 000	831 048 000
		Sum Kommunal- og moderniseringsdepartementet		1 230 652 000
		Ymse inntekter		
5312	Husbanken			
	01	Gebyrer m.m.	10 936 000	
	11	Tilfeldige inntekter	82 240 000	
	90	Avdrag	11 266 000 000	11 359 176 000
		Sum Ymse inntekter		11 359 176 000
		Avskrivninger, avsetninger til investeringsformål og inntekter av statens forretningsdrift i samband med nybygg, anlegg mv.		
5445	Statsbygg			
	39	Avsetning til investeringsformål	1 029 976 000	1 029 976 000
5446	Salg av eiendom, Fornebu			
	40	Salgsinntekter, Fornebu	200 000	200 000
		Sum Avskrivninger, avsetninger til investeringsformål og inntekter av statens forretningsdrift i samband med nybygg, anlegg mv.		1 030 176 000
		Renter og utbytte mv.		
5615	Husbanken			
	80	Renter	3 013 000 000	3 013 000 000
5616	Kommunalbanken AS			
	85	Aksjeutbytte	390 000 000	390 000 000
		Sum Renter og utbytte mv.		3 403 000 000
		Sum departementets inntekter		17 023 004 000

Fullmakter til å overskride gitte bevilgninger

II

Merinntektsfullmakter

Stortinget samtykker i at Kommunal- og moderniseringsdepartementet i 2017 kan:

1.

overskride bevilgningen under	mot tilsvarende merinntekter under
kap. 500 post 01	kap. 3500 post 01
kap. 510 post 01	kap. 3510 postene 02 og 03
kap. 525 post 21	kap. 3525 post 01
kap. 533 post 01	kap. 3533 post 02
kap. 540 post 01	kap. 3540 postene 03 og 04
kap. 540 post 21	kap. 3540 post 03
kap. 540 post 22	kap. 3540 post 05
kap. 540 post 23	kap. 3540 post 06
kap. 554 post 01	kap. 3554 post 01
kap. 563 post 01	kap. 3563 post 03
kap. 563 post 21	kap. 3563 post 02
kap. 585 post 01	kap. 3585 post 01
kap. 587 post 01	kap. 3587 post 04
kap. 595 post 01	kap. 3595 postene 02 og 03
kap. 595 post 21	kap. 3595 postene 02 og 03
kap. 595 post 45	kap. 3595 post 04
kap. 2412 post 01	kap. 5312 post 01

Merinntekt som gir grunnlag for overskridelse skal også dekke merverdiavgift knyttet til overskridelsen, og berører derfor også kap. 1633, post 01 for de statlige forvaltningsorganene som inngår i nettoordningen for merverdiavgift. Merinntekter og eventuelle mindreinntekter tas med i beregningen av overføring av ubrukt bevilgning til neste år.

III

Forskudd på rammetilskudd

Stortinget samtykker i at Kommunal- og moderniseringsdepartementet i statsbudsjettet for 2017 kan utgiftsføre uten bevilgning:

1. inntil 350 mill. kroner på kap. 571 Rammetilskudd til kommuner, post 90 Forskudd på rammetilskudd som forskudd på rammetilskudd for 2018 til kommuner.
2. inntil 150 mill. kroner på kap. 572 Rammetilskudd til fylkeskommuner, post 90 Forskudd på rammetilskudd som forskudd på rammetilskudd for 2018 til fylkeskommuner.

IV

Utsatt utgifts- og inntektsføring

Stortinget samtykker i at Kommunal- og moderniseringsdepartementet i 2017 kan gi Statens kartverk fullmakt til å plassere innbetalinger fra samfinansierte prosjekter på mellomværende med statskassen. Inntektene vil bli rapportert til statsregnskapet på det tidspunkt utgiftene i de samfinansierte prosjektene kommer til utbetaling og rapporteres til statsregnskapet.

V

Samfinansiering

Stortinget samtykker i at Kommunal- og moderniseringsdepartementet i 2017 kan gi Statens kartverk fullmakt til å sette i gang samfinansierte prosjekter før finansieringen i sin helhet er innbetalt til Statens kartverk, forutsatt at det er inngått en bindende avtale med betryggende sikkerhet om innbetaling mellom partene. Fullmakten begrenses oppad til 90 mill. kroner og gjelder utgifter ført på kap. 595, post 21 mot inntekter ført på kap. 3595, post 03.

VI

Avvikling av Kartverket som forvaltningsbedrift

Stortinget samtykker i at Kartverkets anleggsmidler som i dag er aktivert i statsregnskapets konto-gruppe 68 Fast kapital i forvaltningsbedrifter, kan reguleres mot konto for forskyvning i balansen.

Fullmakter til å pådra staten forpliktelser utover gitte bevilgninger

VII

Bestillingsfullmakt

Stortinget samtykker i at Kommunal- og moderniseringsdepartementet i 2017 kan foreta bestillinger av kartgrunnlag utover gitt bevilgning under kap. 595 Statens kartverk, arbeid med tinglysing og nasjonal geografisk infrastruktur, post 21 Spesielle driftsutgifter, men slik at rammen for nye bestillinger og gammelt ansvar ikke overstiger 250 mill. kroner.

VIII

Fullmakt til nettobudsjettering

Stortinget samtykker i at Kommunal- og moderniseringsdepartementet i 2017 kan nettoføre som utgiftsreduksjon under kap. 525 Fylkesmannsembetene, post 21 Spesielle driftsutgifter, refusjoner av utgifter til fellestjenester der Fylkesmannen samordner utgiftene.

IX

Tilsagnsfullmakter

Stortinget samtykker i at Kommunal- og moderniseringsdepartementet i 2017 kan gi tilsagn om tilskudd utover gitte bevilgninger, men slik at samlet ramme for nye tilsagn og gammelt ansvar ikke overstiger følgende beløp:

Kap.	Post	Betegnelse	Samlet ramme
540		Direktoratet for forvaltning og IKT	
	25	Medfinansieringsordning for lønnsomme IKT-prosjekter	96,0 mill. kroner
581		Bolig- og bomiljøtiltak	
	76	Tilskudd til utleieboliger	696,0 mill. kroner
	77	Kompetansetilskudd til bærekraftig bolig- og byggkvalitet	11,0 mill. kroner
	78	Boligsosialt kompetansetilskudd	28,0 mill. kroner

Andre fullmakter

X

Husbankens låneramme

Stortinget samtykker i at Husbanken i 2017 kan gi tilsagn om lån for 18 mrd. kroner. Lånene vil bli utbetalt i 2017 og senere år.

XI

Opprettelse av poster uten bevilgning

Stortinget samtykker i at ny post 45 Større utstyrsanskaffelser og vedlikehold, med stikkordet «kan overføres», under kap. 595 Statens kartverk, arbeid med tinglysning og nasjonal geografisk infrastruktur, samt ny post 04 Salg av anleggsmidler under kap. 3595 Statens kartverk, arbeid med tinglysning og nasjonal geografisk infrastruktur, opprettes i statsregnskapet for 2017 uten bevilgning.

Bygge- og eiendomsfullmakter*Fullmakter til å overskride gitte bevilgninger*

XII

Fullmakter til overskridelse

Stortinget samtykker i at Kommunal- og moderniseringsdepartementet i 2017 kan:

1. overskride kap. 2445 Statsbygg, postene 30–49, med inntil 250 mill. kroner, mot dekning i reguleringsfondet.
2. overskride kap. 2445 Statsbygg, postene 30–49, med beløp som tilsvarer netto gevinst fra salg av eiendommer.

XIII

Omdisponeringsfullmakter

Stortinget samtykker i at Kommunal- og moderniseringsdepartementet i 2017 kan omdisponere:

1. under kap. 530 Byggeprosjekter utenfor husleieordningen, mellom postene 31 og 33 og mellom postene 30 og 34.
2. under kap. 531 Eiendommer til kongelige formål, fra post 01 til 45.
3. under kap. 533 Eiendommer utenfor husleieordningen, fra post 01 til 45.
4. under kap. 2445 Statsbygg, mellom postene 30, 31, 33, 45 og 49.
5. under kap. 2445 Statsbygg, mellom postene 32 og 34, samt post 49 i de tilfeller det er aktuelt å kjøpe en eiendom som ledd i gjennomføringen av et byggeprosjekt under kurantordningen.

Fullmakter til å pådra staten forpliktelser utover gitte bevilgninger

XIV

Fullmakt til å pådra staten forpliktelser i investeringsprosjekter

Stortinget samtykker i at Kommunal- og moderniseringsdepartementet i 2017 kan pådra staten forpliktelser utover budsjettåret for å gjennomføre byggeprosjekter og andre investeringsprosjekter som er omtalt under kap. 530 Byggeprosjekter utenfor husleieordningen, kap. 531 Eiendommer til kongelige formål, kap. 532 Utvikling av Fornebuområdet, kap. 533 Eiendommer utenfor husleieordningen og kap. 2445 Statsbygg, innenfor de kostnadsrammene som er omtalt i Prop. 1 S (2016–2017) eller i tidligere proposisjoner til Stortinget.

XV

Fullmakter som gjelder kurantprosjektordningen

Stortinget samtykker i at Kommunal- og moderniseringsdepartementet i 2017 kan:

1. sette i gang byggeprosjekter under kap. 2445 Statsbygg, post 32 Prosjektering og igangsetting av kurantprosjekter, uten at disse er omtalt med kostnadsramme overfor Stortinget, når leietakeren har de husleiemidlene det er behov for innenfor gjeldende budsjettammer.
2. pådra staten forpliktelser utover budsjettåret, innenfor en samlet ramme på 1 500 mill. kroner for gamle og nye forpliktelser, ved gjennomføring av kurante byggeprosjekter under kap. 2445 Statsbygg, post 32 Prosjektering og igangsetting av kurantprosjekter og post 34 Videreføring av kurantprosjekter.

Andre fullmakter

XVI

Diverse fullmakter

Stortinget samtykker i at Kommunal- og moderniseringsdepartementet i 2017 kan:

1. godkjenne salg, makeskifte eller bortfeste av eiendom som forvaltes av Statsbygg eller av statlige virksomheter som ikke har egen salgsfullmakt, for inntil 750 mill. kroner.
  2. godkjenne kjøp av eiendom finansiert ved salgsinntekter, innsparte midler eller midler fra reguleringsfondet for inntil 300 mill. kroner totalt, utover bevilgningen på kap. 2445 Statsbygg, post 49.
  3. korrigere Statsbyggs balanse i de tilfellene hvor prosjekterings- og investeringsmidler ført på kap. 2445 Statsbygg blir overført til andre budsjettkapitler eller prosjektene ikke blir realisert.
-

Vedlegg 1

Bakgrunnsmateriale for budsjettforslaget på programkategori 13.50 Distrikts- og regionalpolitikk

1.1	<i>Omtale av tiltak innenfor den brede distriktspolitikken</i>	263
	Økonomisk politikk	264
	Næringspolitikk	264
	Infrastruktur	266
	Velferd, oppvekst og miljø	267
	Spesielle tiltak for Finnmark og Nord-Troms	268
1.2	<i>Programmer og tiltak finansiert over programkategori 13.50 – rapportering for 2015</i>	270
1.3	<i>Regionale midler: Tiltak finansiert over kap. 551, postene 60 og 61</i>	271
	Bredbånd, mobil og IKT-tiltak (fylkeskommunene)	271
	Distriktsrettede risikolån og garantier (Innovasjon Norge)	271
	Distriktsutviklingstilskudd (Innovasjon Norge)	271
	Distriktsrettet etablerertilskudd (Innovasjon Norge)	272
	Interreg – EUs territorielle samarbeid (fylkeskommunene og Interregs programsekretariater)	273
	Kommunale og regionale næringsfond (kommuner og regionråd)	273
	Verdiskaping og næringsutvikling i fjellområdene (Oppland fylkeskommune)	274
1.4	<i>Nasjonale midler: Tiltak finansiert over kap. 552, post 72</i>	274
	Bedriftsnettverk (Innovasjon Norge)	274
	Bioraffineringsprogrammet (Innovasjon Norge)	275
	Designrådgivning (Innovasjon Norge)	275
	Forskningsløft i nord (Forskningsrådet)	276
	FRAM – Kompetanseprogrammet (Innovasjon Norge)	276
	Global Entrepreneurship (Innovasjon Norge)	277
	Inkubatorprogrammet (Siva)	277
	Interreg – EUs territorielle samarbeid (Kommunal- og moderniseringsdepartementet)	278
	Kompetanseutvikling i regionale næringsmiljøer (Innovasjon Norge)	279
	Kontordager og kurs for næringsrådgivere i kommunene (Innovasjon Norge)	279
	Kvinner i næringslivet (Innovasjon Norge)	279
	Mentortjenesten for gründere (Innovasjon Norge)	280

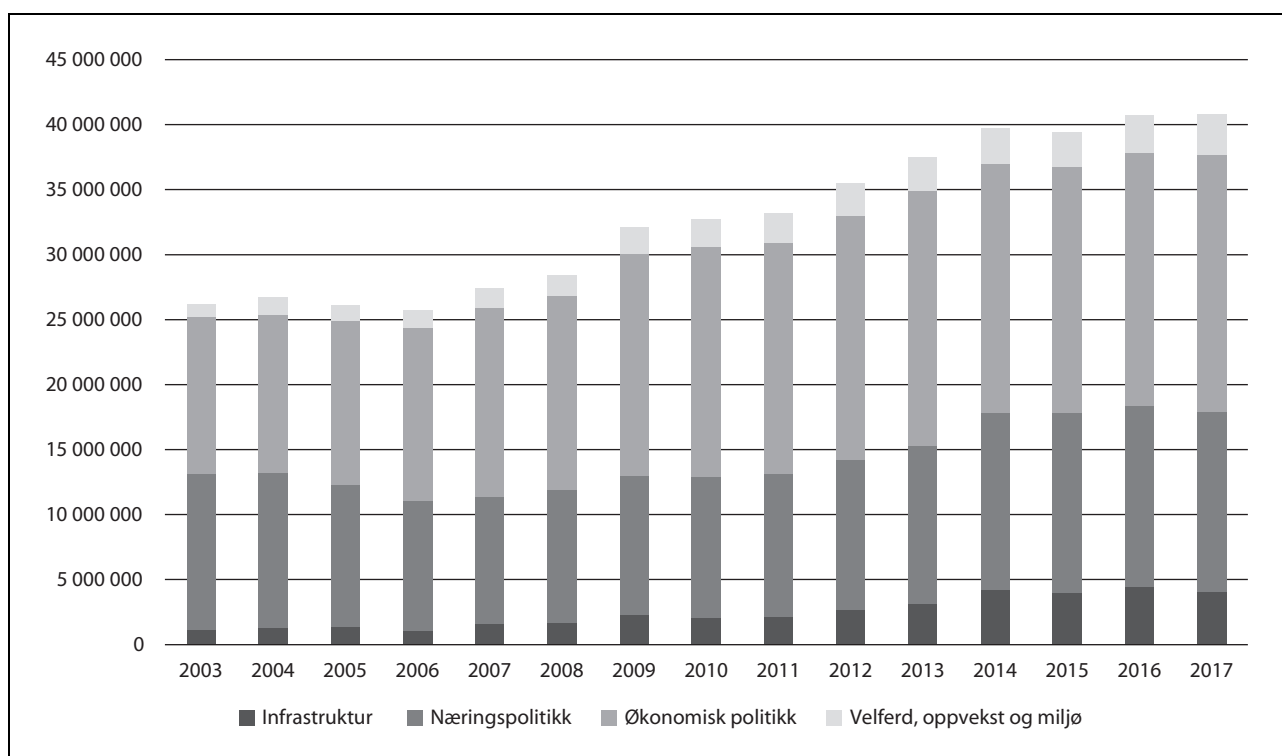
Merkur-programmet (Mentor AS)	281
Merkur: Investerings- og utviklingsstøtte til utkantbutikker, og investeringsstøtte til drivstoffanlegg (Mentor AS)	281
Norwegian Innovation Clusters (Innovasjon Norge)	282
Næringshageprogrammet (Siva)	283
Pilot for vekstkapital, Akseleratorprogrammet (Innovasjon Norge)	283
Utviklingsprogrammet for byregioner (Kommunal- og moderniseringsdepartementet)	284
Verdiskapingsprogrammet for kulturnæringene (Innovasjon Norge)	284
Virkemidler for regional FoU og innovasjon (Forskningsrådet)	285
1.5 <i>Bruk av regional- og distriktspolitiske midler i 2015</i>	286
1.6 <i>Fordeling av kap. 551, postene 60 og 61 2014–2016</i>	287

1 Omtale av tiltak innenfor den brede distriktpolitikken

Omtalen skal vise statlig innsats og tiltak over tid som er viktige for å nå regional- og distriktpolitiske mål. Utvalget av tiltak og ordninger er basert på en kartlegging av relevante statlige tiltak. Tiltakene er i hovedsak knyttet til det distriktpolitiske virkeområdet.

Mange landsdekkende ordninger er viktige for å nå de regional- og distriktpolitiske målene. Det gjelder eksempelvis veitiltak, høyere utdanning, forskning og utvikling, arbeidsmarkedstiltak og overføringer til kommunene. Disse er likevel ikke tatt med i oversikten, ettersom det er problematisk å skille ut regional- og distriktpolitiske deler fra helheten.

For 2017 foreslår Regjeringen at det bevilges 1 455,2 mill. kroner over programkategori 13.50 Distrikts- og regionalpolitikk. Dette må ses i sammenheng med omfanget av den brede distriktpolitikken, som for 2017 beløper seg til om lag 40,8 mrd. kroner. Det er en økning på 0,3 pst. sammenlignet med tilsvarende tiltak for 2016.

Figur 1.1 Utvikling i den brede distriktpolitikken 2003–2017

De omtalte tiltakene er delt i to kategorier:

- Kategori A: Tiltak og ordninger som har distriktpolitiske mål som begrunnelse, eller som favoriserer distriktsområder utover kompensasjon for å oppnå likeverdige tilbud.
- Kategori B: Tiltak og ordninger med bevilgninger på over 10 mill. kroner som skal utjevne og kompensere mellom geografiske områder eller som er særlig viktige for verdiskaping, sysselsetting eller bosetting i distriktsområder.

Av målrettede distriktpolitiske tiltak (kategori A) utgjør økonomisk politikk om lag 88 pst. av innsatsen, totalt 19,8 mrd. kroner. Provenytapet av den differensierte arbeidsgiveravgiften er det største enkelttiltaket med 13,8 mrd. kroner. Regjeringens forslag innebærer at den største prosentvise veksten i 2017 vil komme innenfor Velferd, oppvekst og miljø.

Økonomisk politikk

Tabell 1.1 Differensiert arbeidsgiveravgift og kompenserende tiltak for økt arbeidsgiveravgift

Tiltak/ordning	Dep.	Kat.	Kap./post	(i 1 000 kr)		
				Regnskap 2015	Budsjett 2016	Forslag 2017
Differensiert arbeidsgiveravgift i privat sektor	FIN	A	inntektstap	7 650 000	7 900 000	8 200 000
Differensiert arbeidsgiveravgift i offentlig sektor	FIN	A	inntektstap	5 250 000	5 400 000	5 600 000
Næringsrettede midler til regional utvikling	KMD	A	551/61	360 700	225 302	50 000

Næringspolitikk

Størstedelen av tabell 1.2 viser tilskuddsordninger til landbruket. Viktige tiltak rettet mot fiskerinæringen er også tatt med.

Landbruk er tradisjonelt en av de viktigste næringene i distriktene. I de årlige jordbruksoppgjørene blir det forhandlet om størrelsen på tilskuddene til landbruket. En del tilskudd innenfor landbruket har distriktspolitisk begrunnelse, for eksempel pristilskudd for melk og distrikts- og kvalitetstilskudd for frukt, bær, veksthusgrønnsaker og poteter. Disse tilskuddene går derfor inn under kategori A.

Tabell 1.2 Næringspolitikk

Tiltak/ordning	Dep.	Kat.	Kap./post	(i 1 000 kr)		
				Regnskap 2015	Budsjett 2016	Forslag 2017
Pristilskudd melk	LMD	A	1150/73	589 907	610 900	610 500
Distriktstilskudd for frukt, bær, grønnsaker og potet	LMD	A	1150/73	89 100	86 400	87 100
Pristilskudd kjøtt	LMD	A	1150/73	806 200	1 072 600	1 410 100
Distriktstilskudd egg	LMD	A	1150/73	8 100	5 425	3 234
Driftstilskudd melkeproduksjon og kjøttfeproduksjon	LMD	B	1150/74	1 335 300	1 312 600	1 373 400
Tilskudd til husdyr ¹	LMD	B	1150/74	2 585 210	2 351 110	2 182 010
Tilskudd til norsk ull	LMD	B	1150/73	126 400	124 500	132 720
Tilskudd til avløsning for ferie/fritid	LMD	B	1150/78	1 188 919	1 177 719	1 167 019
Tilskudd til areal og kulturlandskap	LMD	B	1150/74	3 149 200	3 137 200	3 025 900
Frakttilskudd	LMD	B	1150/73	329 500	346 855	345 681
Fradrag i positiv næringsinntekt for jordbruk	FIN	B	inntektstap	900 000	840 000	825 000
Reindriftsavtalen	LMD	B	1151	111 500	113 000	114 500
Fradrag i positiv næringsinntekt for reindrift	FIN	B	inntektstap	11 000	11 000	11 000

Tabell 1.2 Næringspolitikk

Tiltak/ordning	Dep.	Kat.	Kap./post	(i 1 000 kr)		
				Regnskap 2015	Budsjett 2016	Forslag 2017
Virkning for næring av skattefritak for gevinst ved salg av landbrukseiendom i familien	FIN	B	inntektstap	140 000	140 000	140 000
Fritak for skatt på personinntekt fra gevinst ved salg av landbrukseiendom ut av familien	FIN	B	inntektstap	0	120 000	120 000
Miljøtiltak	LMD	B	1150/50	213 000	193 000	171 000
Tilskudd til dyreavl m.m.	LMD	B	1150/77	84 900	86 500	83 300
Tilskudd til pelsdyrfôrlag	LMD	B	1150/77	17 800	0	0
Tilskudd til regionale miljøprogram	LMD	B	1150/74	436 500	428 500	422 400
Bygdeutvikling	LMD	B	1150/50	605 000	614 000	622 500
Skattefritak for BU-støtte ved investeringsstøtte i det distriktpolitiske virkeområdet	FIN	A	inntektstap	60 000	60 000	0
Skattefritak for distriktsrettet investeringsstøtte	FIN	A	inntektstap	30 000	30 000	0
Forhøyet avskrivningssats for husdyrbygg	FIN	B	inntektstap	40 000	40 000	40 000
Skogfondsordningen	FIN	B	inntektstap	120 000	120 000	120 000
Direkte utgiftsføring av skogsvei-investeringer	FIN	B	inntektstap	20 000	20 000	20 000
Lav skogfaktor i formuesskatten	FIN	B	inntektstap	10 000	10 000	10 000
Rentestøtte	LMD	B	1150/50	62 300	60 000	30 000
Skogbruk og bioenergi	LMD	B	1150/50	274 000	281 000	281 000
Geologisk kartleggingsprogram i Nordland, Troms og Finnmark	NFD	B	905/01	20 000	0	0
Administrasjonsstøtte for distriktsrettede såkornfond	NFD	B	2421/78	4 300	4 400	4 400
Føringstilskudd ²	NFD	A	919/75	23 500	33 000	
Garantilott ²	NFD	B	919/75	3 200	1 350	
Marint verdiskapingsprogram	NFD	B	2421/75	32 219	0	0
Visit Svalbard AS	NFD	A	900/74	2 200	2 200	2 200
Tilskudd til regional næringsutvikling (Arctic Race)	NFD	A	900/60	0	15 000	15 400
Særfradrag for fiskere	FIN	B	inntektstap	230 000	215 000	210 000

¹ Reduksjonen under på kap. 1150, post 74 skyldes flytting av midler til pristilskudd kjøtt på kap. 1150, post 73.

² Fordeling av bevilgning blir gjort av Nærings- og fiskeridepartementet etter at Stortinget har vedtatt bevilgningen.

Infrastruktur

Tabell 1.3 viser flere tiltak som skal medvirke til å redusere ekstrakostnader som følge av avstandsulemper. I tillegg til tiltakene omtalt i tabellen er samferdselsbudsjettet generelt, særlig riksveibevilgningene, et vesentlig virkemiddel for å redusere distriktenes avstandsulemper.

Tabell 1.3 Infrastruktur

Tiltak/ordning	Dep.	Kat.	Kap./post	(i 1 000 kr)		
				Regnskap 2015	Budsjett 2016	Forslag 2017
Kjøp av innenlandske flyruter	SD	B	1310/70	727 236	811 400	815 400
Rentekompensasjon for transporttiltak i fylkene	SD	B	1320/61	221 500	192 500	170 700
Skredsikring fylkesveger	SD	B	1320/62	597 966	671 000	687 800
Kjøp av sjøtransporttjenester på strekningen Bergen–Kirkenes (sikrer daglig helårig transporttilbud)	SD	B	1330/70	756 090	731 500	681 900
Kjøp av post- og banktjenester	SD	B	1370/70	418 000	403 000	272 200
Tilskudd til bredbåndsutbygging	SD	B	1380/71	109 205	126 500	93 700
Fiskerihavner og farleier mv.	SD	B	1360/30	539 339	553 200	408 800
Tilskudd til fiskerihavneanlegg	SD	B	1360/60	53 796	60 500	60 500
Tilskudd til havnesamarbeid	SD	B	1360/71	2 328	10 300	10 300
Tilskudd til utjevning av overførings-tariff	OED	B	1820/73	40 000	10 000	0
Flom- og skredforebygging	OED	B	1820/22	268 352	369 484	254 000
Større utstyrsanskaffelser og vedlikehold	OED	B	1820/45	5 484	4 900	17 000
Tilskudd til flom- og skredforebygging	OED	B	1820/60	53 904	14 000	70 000
Tilskudd til flom- og skredforebygging	OED	B	1820/72	4 523	2 000	5 000
Tilskudd til skoginfrastruktur	LMD	B	1149/71	47 721	66 175	79 570

Velferd, oppvekst og miljø

For helse er det overordnede målet at helsetjenestetilbudet skal være likeverdig uavhengig av bosted, alder, kjønn og sosial status. Dette blir sikret gjennom midler til spesialisthelsetjenesten og gjennom kommuneøkonomisystemet.

Viktige tiltak er tilskudd som skal medvirke til å styrke stabiliteten og rekrutteringen til allmennlegetjenesten og andre helsetjenester i distriktene. I tillegg blir det gitt egne tilskudd til apotek i utkantkommuner for å sikre tilgang på medisiner.

For kultur viser tabell 1.4 ordninger som i hovedsak er knyttet til tilbudet i distriktene og i landsdeler utenfor det sentrale Østlandet.

Generelle landsdekkende velferdsordninger, som arbeidsmarkedstiltak, er ikke tatt med i denne oversikten.

Tabell 1.4 Velferd, oppvekst og miljø

Tiltak/ordning	Dep.	Kat.	Kap./post	(i 1 000 kr)		
				Regnskap 2015	Budsjett 2016	Forslag 2017
Tilskudd til apotek ¹	HOD	B	0751/70	3 500	2 800	
Rekruttering og faglig utvikling i allmennlegetjenesten	HOD	B	0762/70	6 250	6 250	6 250
Forsøks- og utviklingstiltak innen tannhelsetjenesten	HOD	B	0770/70	70 000	90 000	95 000
Fraktfusjonsordning for legemiddel ¹	HOD	B	0751/70	18 000	20 000	
Sykestuefinansiering, Finnmark	HOD	A	0732/70	9 100	9 300	9 500
Landsdelsmusikerordningen i Nord-Norge	KUD	A	323/60	19 959	20 338	20 690
Det nasjonale museumsnettverket	KUD	B	328/70	1 087 052	1 173 881	1 462 990
Riksteateret ²	KUD	B	323/01	72 761	72 222	79 748
Riksteateret – turnevirksomhet ³	KUD	B	323/21	60 594	60 207	61 128
Kulturtanken (tidl. Rikskonsertene) ⁴	KUD	B	325/01	162 609	163 445	108 923
Region-/landsdelsinstitusjoner (musikk og scenekunst) ⁵	KUD	B	323/71	240 026	244 587	756 680
Region-/landsdelsinstitusjoner (scenekunst) ⁵	KUD	B	324/71	482 658	498 328	0
Regionale filmsentre og tilskudd til regionale filmtiltak for barn og unge	KUD	A	334/73	58 827	70 471	75 720
Erstatning for beitedyr tatt av rovvilt	KLD	B	1420/72	113 737	144 837	148 892
Forebyggende og konfliktdepende tiltak i rovviltforvaltningen	KLD	B	1420/73	66 488	70 051	70 051
Tilskudd til kalking og lokale fiskeformål	KLD	B	1420/22	211 420	277 943	288 753
Tilskudd til kalking og lokale fiskeformål	KLD	B	1420/70	25 861	33 255	24 755
Verdiskaping på kulturminneområdet	KLD	B	1429/77	8 242	5 000	5 000

Tabell 1.4 Velferd, oppvekst og miljø

							(i 1 000 kr)
Tiltak/ordning	Dep.	Kat.	Kap./post	Regnskap 2015	Budsjett 2016	Forslag 2017	
Skogplanting ⁶	KLD	B	1420/37		15 000	14 375	
Restaurering av myr	KLD	B	1420/31	3 000	13 000	13 325	
			1420/38				
Tilskudd til klimatiltak- og klima-tilpasning i kommunene	KLD	B	1420/61	1 920	104 058	106 920	
Midler til nye studieplasser til desentralisert høyere utdanning (ingeniørutdanning i Florø i regi av HiB)	KD	B	260/50	804	2 484	4 140	
Midler til Norgesuniversitetet til fleksibel og desentralisert høyere utdanning (drifts- og prosjektmidler)	KD	B	280/51	26 100	25 300	25 400	
Midler til UNINETT for utvikling av eCampus	KD	B	281/70	15 000	9 500	0	

¹ Beløpet for 2017 avklares i tildelingsbrev.

² Bevilgingen til Riksteateret er foreslått flyttet fra kap. 324, post 01 til kap. 323, post 01. Regnskap 2015 og Budsjett 2016 gjelder kap. 324, post 01.

³ Bevilgingen til Riksteaterets turnévirksomhet er foreslått flyttet fra kap. 324, post 21 til kap. 323, post 21. Regnskap 2015 og Budsjett 2016 gjelder kap. 324, post 21.

⁴ Bevilgingen til Kulturtanken (tidl. Rikskonsertene) er foreslått flyttet fra kap 323, post 01 til kap. 325, post 01. Regnskap 2015 og Budsjett 2016 gjelder Rikskonsertene (kap. 323, post 01).

⁵ Kap.323 og 324 er foreslått slått sammen til kap. 323 Musikk og scenekunst. Bevilgningen til Region-/landsdelsinstitusjoner innen scenekunst er derfor foreslått flyttet fra kap. 324, post 71 til kap. 323, post 71.

⁶ I 2015 ble midlene bevilget over Landbruks- og matdepartementets budsjett.

Spesielle tiltak for Finnmark og Nord-Troms

Tabell 1.5 viser en oversikt over viktige ordninger i tiltakssonen som kun gjelder for Finnmark og Nord-Troms. De viktigste ordningene er innenfor skatte- og avgiftspolitikken. Den mest omfattende ordningen i Finnmark og Nord-Troms er likevel fritaket for arbeidsgiveravgift, som kommer inn under den samlede summen for differensiert arbeidsgiveravgift i tabell 1.1.

Tabell 1.5 Særskilte tiltak for Finnmark og Nord-Troms

								(i 1 000 kr)
Politikkområde	Tiltak/ordning	Dep.	Kat.	Kap./post	Regnskap 2015	Budsjett 2016	Forslag 2017	
Økonomisk politikk	Lavere skatt på alminnelig inntekt	FIN	A	inntektstap	590 000	605 000	635 000	
	Særskilt fradrag i alminnelig inntekt	FIN	A	inntektstap	240 000	225 000	215 000	
	Lavere sats trinn 3 i trinnskatt	FIN	A	inntektstap	40 000	40 000	40 000	

Tabell 1.5 Særskilte tiltak for Finnmark og Nord-Troms

		(i 1 000 kr)					
Politikkområde	Tiltak/ordning	Dep.	Kat.	Kap./post	Regnskap 2015	Budsjett 2016	Forslag 2017
	Lav sats og fritak for el-avgift i tiltakssonen	FIN	A	Inntektstap 5541/70	240 000	280 000	285 000
	Fradrag i positiv næringsinntekt for skiferdrivere i Finnmark og Nord-Troms	FIN	A	Inntektstap	2 000	2 000	2 000
Næringspolitikk	Omstillingstiltak i indre Finnmark	LMD	B	1147/71	9 834	9 519	4 400
Utdanning og forskning	Ettergivelse av utdanningslån	KD	A	2410/73	117 569	119 200	124 700
Levekår, miljøvern og offentlige tjenester	Distribusjonstilskudd til aviser i Finnmark	KUD	A	335/77	2 048	2 048	2 090

På flere politikkområder er det etablert særordninger og prioritet i virkemiddelbruken for Nord-Norge, i tillegg til ordningene for tiltakssonen. Tabell 1.6 viser fordelene av fritak for merverdiavgift på strøm, kompensasjonsordninger for økt arbeidsgiveravgift i samferdselssektoren og rammetilskudd i kommuneøkonomien. Postene under kap. 571 og kap. 572 er nærmere omtalt under programkategori 13.70.

Tabell 1.6 Tiltak som prioriterer Nord-Norge og rammetilskudd til kommunene

		(i 1 000 kr)					
Tiltak/ordning	Dep.	Kat.	Kap./post	Regnskap 2015	Budsjett 2016	Forslag 2017	
0-sats for merverdiavgift ved forbruk av elektrisk kraft og energi fra andre fornybare energikilder i Nord-Norge	FIN	A	Inntektstap	865 000	995 000	975 000	
Kompensasjon for økt arbeidsgiveravgift	SD	A	1320/34	103 566	339 900	277 900	
	SD	A	1352/75	12 823	31 000	66 600	
	SD	A	1360/34	33 997	49 300	88 500	
Rammetilskudd til kommunene, småkommunetilskuddet (tidligere regionaltilskudd)	KMD	A	571/63	963 501	963 501	0	
Rammetilskudd til kommunene, distriktstilskudd Sør-Norge	KMD	A	571/61	396 917	408 811	845 390	
Rammetilskudd til kommunene i Nord-Norge og Namdal og fylkeskommunene i Nord-Norge	KMD	A	571/62	1 560 813	1 611 747	2 129 275	
			572/62	622 092	642 399	652 285	

1.2 Programmer og tiltak finansiert over programkategori 13.50 – rapportering for 2015

Under punkt 1.2–1.4 gis en oversikt over tiltak som er finansiert over programkategori 13.50 Distrikts- og regionalpolitikk.

Tiltak og programmer over kap. 551 Regional utvikling og nyskaping, post 60 Tilskudd til fylkeskommuner for regional utvikling og post 61 Næringsrettede midler til regional utvikling, kompensasjon for økt arbeidsgiveravgift, ble i hovedsak finansiert og forvaltet av fylkeskommunene og Innovasjon Norge, og betegnes som regionale midler.

Tiltak og programmer over kap. 552 Nasjonalt samarbeid for regional utvikling, post 72 Nasjonale tiltak for regional utvikling ble forvaltet av Innovasjon Norge, Siva, Forskningsrådet, Mentor AS og Kommunal- og moderniseringsdepartementet, og betegnes som nasjonale midler. Regionale og nasjonale midler presenteres hver for seg, og tiltakene listes så opp i alfabetisk rekkefølge.

Tiltakene beskrives kort ut fra finansiering, aktiviteter, nedslagsfelt (geografi) og resultater basert på rapporteringen for 2015 fra forvalterne, samt evalueringer. Kvinneandelen oppgis for enkelte tiltak. Under finansiering oppgis tilsagnsbeløp over programkategori 13.50. Tilsagnsbeløpene som oppgis er i hovedsak beløp som gis til tilskuddsmottakere. Administrasjons- og gjennomføringskostnader er ikke inkludert i beløpet. Der hvor en tilskuddsordning i hovedsak består av administrasjons- og gjennomføringskostnader er dette beløpet oppgitt. Ved samfinansiering med andre departementer oppgis i tillegg totalt tilsagnsbeløp. I omtalen av aktiviteter og resultater skilles det derimot ikke systematisk mellom midler fra departementet og fra andre kilder, da det er vanskelig å isolere resultatene ut fra finansieringskilde.

Tiltak med en tildeling på 1 mill. kroner eller mindre på kap. 552, post 72 er ikke omtalt i dette vedlegget.

Målene for programkategori 13.50 er endret fra Prop. 1 S (2015–2016) Kommunal- og moderniseringsdepartementet. Tabell 1.7 nedenfor viser målene for programkategorien fra Prop. 1 S (2015–2016) for budsjettåret 2015. Det er disse målene det er referert til under rapporteringen i dette vedlegget.

Tabell 1.7 Mål for programkategori 13.50 Distrikts- og regionalpolitikk 2015

Hovedmål	Delmål
1. Økt verdiskaping, sysselsetting og internasjonalt konkurransedyktig næringsliv	1.1. Styrke konkurransekraften for etablerte bedrifter 1.2. Utvikle lokale og regionale næringsmiljøer 1.3. Øke antall lønnsomme etableringer
2. Forbedre lokale og regionale rammebetingelser for næringsliv og befolkning	2.1. Styrke tilgang på relevant kompetanse i arbeidsmarkedene 2.2. Forbedre fysisk infrastruktur og redusere avstandsulemper i områder med få innbyggere og små markeder
3. Utvikle attraktive regioner og senter for befolkning og næringsliv	3.1. Styrke tilgangen til tjenester for befolkningen i områder med få innbyggere og små markeder 3.2. Gjøre tettsteder og små og mellomstore byer mer attraktive som bosted og som lokaliseringssted for bedrifter

1.3 Regionale midler: Tiltak finansiert over kap. 551, postene 60 og 61

Bredbånd, mobil og IKT-tiltak (fylkeskommunene)

Målet er å bedre den digitale infrastrukturen i områder der kommersielle aktører ikke finner det lønnsomt å bygge ut. Fra og med 2015 har Samferdselsdepartementet finansiert tilskuddsordningen som er etablert i regi av Norsk kommunikasjonsmyndighet (Nkom). Fylkeskommunene har medfinansiert noen av tiltakene.

<p>Finansiering: Det ble gitt 144,2 mill. kroner i tilsagn under delmål 2.2. Det er gitt tilsagn i 11 fylker, men hvor 87 pst. av midlene er gått til prosjekter i Troms. I tillegg forvaltet Nkom 110 mill. kroner finansiert over Samferdselsdepartementets budsjett.</p>	<p>Aktiviteter: Tilskuddene fra fylkeskommunene gikk til 50 prosjekter med utbygging av aksess- og mobilnett, nedgravning av trekkør for bredbånd og utbygging av nødvendig stamnett.</p>
--	--

Distriktsrettede risikolån og garantier (Innovasjon Norge)

Målet med ordningen er å finansiere prosjekter der risikoen i utgangspunktet er stor, og hvor Innovasjon Norges medvirkning har betydning for om prosjektet kan gjennomføres. Samtidig skal det være realistiske muligheter for at prosjektet eller investeringen oppnår lønnsomhet i framtiden. Risikolån kan benyttes til prosjekter og investeringer som er knyttet til blant annet nyetablering, nyskaping, omstilling og utvikling.

<p>Finansiering: Tapsfondsavsetninger ble kalkulert til 77,7 mill. kroner. Samlede bokførte tap på distriktsrettede risikolån og garantier i 2015 var 15,1 mill. kroner, noe som vurderes som lavt.</p>	<p>Aktiviteter: I 2015 ble det gitt nye tilsagn på 369,7 mill. kroner i distriktsrettede risikolån og 5,3 mill. kroner i garantier. Totalt ble det gitt 129 lånetilsagn og 7 tilsagn til garantier. Antall tilsagn økte i 2015.</p>
<p>Nedslagsfelt: Geografi: Alle tilsagn ble gitt til bedrifter innenfor det distriktspolitiske virkeområdet. Prioriterte grupper: 16 pst. av innvilget lånebeløp ble definert som kvinnerettet. Totalt gikk 41 pst. av tilsagnsbeløpet på lån til gründere.</p>	<p>Resultater: Resultater fra Innovasjon Norges mål- og resultatstyringssystem viser at antall ansatte i bedrifter som har mottatt risikolån vokser i snitt 5 prosentpoeng mer enn i sammenlignbare bedrifter. Menon evaluerte ordningene høsten 2013. Evalueringen konkluderer med at låneordningen retter seg mot et marked med betydelige former for markeds- svikt, og det er påvist at det er behov for ordningen. Låneordningen framstår som samfunnsøkonomisk lønnsom.</p>

Distriktsutviklingstilskudd (Innovasjon Norge)

Målet er å stimulere bedrifter innenfor det distriktspolitiske virkeområdet til å gjennomføre prosjekter som ikke ville blitt realisert i samme grad uten offentlige tilskudd. Prosjektene skal styrke kompetanse, eksterne samarbeidsrelasjoner, organisering, produkt- og prosessutvikling eller markedsutvikling. Tilskuddene kan gis til ulike former for bedriftsutvikling (myke investeringer) og til finansiering av fysiske investeringer. Tilskuddene benyttes til prosjekter med verdiskapingspotensial og skal også bidra til å internasjonalisere næringslivet. Støtte kan gis både til nyetableringer og til etablerte bedrifter.

Finansiering:

Det ble gitt totalt 441,5 mill. kroner i tilsagn under delmål 1.1, 1.2 og 1.3. Tilsagnene fordelte seg mellom investeringstilskudd (144,3 mill. kroner), bedriftsutviklingstilskudd (235,5 mill. kroner), og tilskudd fra kompensasjonsordningen for økt arbeidsgiveravgift (RDA) (61,8 mill. kroner).

Aktiviteter:

Det ble gitt totalt 915 tilsagn, fordelt på 609 bedriftsutviklingstilskudd og 179 investerings-tilskudd og 127 RDA-tilskudd.

Nedslagsfelt:

Geografi: 92 pst. av midlene ble gitt innenfor det distriktpolitiske virkeområdet. Tallene inkluderer noen etablerertilskudd som også kan gis i sone 1 og 2.

Prioriterte grupper: 25 pst. av innvilget beløp ble definert som kvinnerettet, en nedgang fra 36 pst. i 2014.

Resultater:

Resultater fra Innovasjon Norges mål- og resultatstyringssystem viser at antall ansatte i bedrifter som har mottatt investeringstilskudd vokser i snitt 4 prosentpoeng mer enn sammenlignbare bedrifter. I Innovasjon Norges kundeeffektundersøkelse (førundersøkelsen) fra 2016, som undersøkte tilskudd gitt i 2015, svarte 95 pst. at tiltaket/prosjektet bidro til økt kompetanse. 98 pst. svarte at innsatsen bidro til økt innovasjon, og 72 pst. svarte at det bedret bedriftens konkurransevne.

Distriktsrettet etablerertilskudd (Innovasjon Norge)

Målet er å stimulere til økt etableringsvirksomhet for å skape varige og lønnsomme arbeidsplasser. Etablerertilskudd kan gis til bedrifter som er under fem år gamle, som har en nyskapende forretningsidé og som har potensial for vekst og verdiskaping. Målgruppen er bedriftsetablerere i alle deler av landet, men med særlig vekt på etablerere innenfor det distriktpolitiske virkeområdet. Nærings- og fiskeridepartementet finansierer også en landsdekkende ordning for etablerertilskudd, som i 2015 innvilget tilskudd på totalt 274,9 mill. kroner.

Finansiering:

Det ble gitt 123,9 mill. kroner i tilsagn under delmål 1.1 og 1.3.

Aktiviteter:

Det ble gitt 560 tilsagn i 2015. Tilsagn blir også gitt til fellestiltak for grupper av etablerere, for eksempel etablererveiledning og arrangementer.

Nedslagsfelt:

Geografi: 52 pst. av midlene gikk til etablerere i det distriktpolitiske virkeområdet.

Prioriterte grupper: 27 pst. av innvilget beløp ble definert som kvinnerettet. En nedgang fra 35 pst. i 2014.

Resultater:

Tall fra Innovasjon Norges mål- og resultatsystem viser at det distriktsrettede etablerertilskuddet gir god effekt på omsetning og produktivitet. Bedrifter som har fått etablerertilskudd har en vekst i antall ansatte som er 6,4 prosentpoeng raskere enn hos sammenlignbare bedrifter. I Innovasjon Norges kundeeffektundersøkelse (førundersøkelsen) fra 2016, som undersøkte tilskudd gitt i 2015, svarte 77 pst. av bedriftene at prosjektet i stor grad hadde bedret konkurransevnen. 96 pst. av bedriftene svarer at innsatsen har bidratt til økt kompetanse.

Interreg – EUs territoriale samarbeid (fylkeskommunene og Interregs programsekretariater)

Interreg er EUs program for å fremme økonomisk og sosial integrasjon og samarbeid over landegrensene gjennom internasjonalt, regionalt samarbeid.

Norges deltakelse i Interreg skal:

- fremme en ønsket regional utvikling i Norge gjennom å samarbeide om grenseregionale utfordringer
- fremme en balansert utvikling av det europeiske kontinent og våre nærområder
- fremme en mer helhetlig, koordinert og aktiv norsk europapolitikk, og ivareta norske interesser i EUs regionalpolitikk

Norge har deltatt i fire grenseregionale Interreg-programmer langs grensen til Finland, Sverige og Danmark (Nord, Botnia–Atlantica, Sverige–Norge og Øresund–Kattegat–Skagerrak).

I tillegg har Norge deltatt i et grenseregionalt samarbeidsprogram med Russland innenfor rammen av EUs nabo- og partnerskapsinitiativ ENI (Kolarctic).

Finansiering:

I 2015 var det statlige bidraget på 71,3 mill. kroner fra kap. 551, post 60. Ordningen bidrar til samtlige delmål.

Aktiviteter:

Prosjektaktivitet i de grenseregionale Interreg-programmene for programperioden 2014–2020 startet i 2015. Det var 37 prosjekter med norsk partner ved utgangen av 2015. ENI Kolarctic ble godkjent av Kommisjonen i desember 2015. Finansieringsavtalen med Russland forventes å bli undertegnet i løpet av høsten 2016 og de første prosjektene vil bli innvilget 1. halvår 2017.

Nedslagsfelt:

Vest-Agder, Aust-Agder, Vestfold, Telemark, Buskerud, Oslo, Akershus, Østfold, Hedmark, Oppland, Sør-Trøndelag, Nord-Trøndelag, Nordland, Troms og Nordland. Det er ikke egne nasjonale krav til å rapportere på det distriktpolitiske virkeområdet, da det er det enkelte program som fastsetter rapporteringskravene for alle deltakende land.

Resultater:

Evalueringer i EU-regi viser at deltakelse bidrar til å trygge jobber, etablere bedrifter og gjør at bedrifter tar i bruk ny teknologi. Supplerende evalueringer i norsk regi viser at fylkeskommunene og andre involverte aktører får økt kompetanse og utvikler nye tjenestetilbud og kunnskap som danner bakgrunnen for politiske veivalg.

Kommunale og regionale næringsfond (kommuner og regionråd)

Målet er å utvikle og legge til rette for lokalt næringsliv. Fondsmidlene benyttes særlig til bedriftsrettet støtte. I tillegg gis det midler til tilretteleggende tiltak som stedsutviklings- og omdømmetiltak, næringsrettede infrastrukturtiltak, tiltak for å fremme utdanningstilbud og til tjenester i lokalmiljøet.

Finansiering og nedslagsfelt:

Det ble gitt 203,4 mill. kroner i tilsagn (under alle delmål) fra kommuner og regionråd. Geografi: 93 pst. av midlene ble bevilget til prosjekter innenfor det distriktpolitiske virkeområdet.

Aktiviteter:

Midlene har i hovedsak gått til direkte bedriftsstøtte (34 pst.), næringsrettet infrastruktur (26 pst.), annen infrastruktur (20 pst.), profileringstiltak (9 pst.) og stedsutvikling (8 pst.).

Verdiskaping og næringsutvikling i fjellområdene (Oppland fylkeskommune)

Fjellområdene har særegne utfordringer knyttet til næringsutvikling og verdiskaping. Det er derfor opprettet en satsing for fjellområdene for perioden 2013–2017. Målet med ordningen er å styrke grunnlaget for næringsutvikling og verdiskaping i fjellområdene, gjennom kompetanse- og nettverksbygging, entreprenørskap og innovasjon i næringslivet. I programmet prioriteres større og regionalt rettede tiltak. Oppland fylkeskommune har det overordnede ansvaret for forvaltningen av midlene. Temaet for utlysningen i 2015 var «Fjellet som fritidsarena».

Finansiering og nedslagsfelt:

Det ble gitt tilsagn om 20,0 mill. kroner.

Geografi: 88 pst. av midlene ble bevilget til prosjekter innenfor det distriktpolitiske virkeområdet. Østlandsforskning har definert 77 kommuner som fjellområdene. Alle tilsagn ble gitt til prosjekter med nedslagsfelt i fjellområdene.

Aktiviteter og resultater:

11 prosjekter fikk tilsagn i 2015. Midlene har gått til prosjekter som jobber med nettverk (46 pst.), entreprenørskap (27 pst.), forskning (15 pst.) og kompetanseutvikling (11 pst.).

1.4 Nasjonale midler: Tiltak finansiert over kap. 552, post 72

Bedriftsnettverk (Innovasjon Norge)

Bedriftsnettverkstjenesten skal stimulere små og mellomstore bedrifter i hele landet til å etablere kommersielle, strategiske samarbeid om konkrete forretningsmessige prosjekter med andre bedrifter. Tjenesten finansierer kostnader knyttet til tilrettelegging og ledelse, samlinger, nødvendige analyser og felles kompetansebygging. Tjenesten bidrar med kompetanse knyttet til valg av konsulent, rådgiving og verktøy for nettverksutvikling.

Målet med bedriftsnettverkene er å oppnå sterke og forpliktende samarbeidsrelasjoner for konkrete innovasjonsprosjekter. Programmet samfinansieres med Nærings- og fiskeridepartementet.

Finansiering:

Det ble gitt 25,1 mill. kroner i tilsagn under delmål 1.2. Totalt ble det gitt 43,6 mill. kroner i tilsagn fra departementene som finansierer ordningen.

Aktiviteter:

Det har vært en betydelig økning i etterspørselen etter Bedriftsnettverk i 2015, som igjen har økt aktivitetsnivået. I 2015 ble det mobilisert og finansiert over 100 nye forprosjekter. Det er i alt 73 aktive hovedprosjekter, en økning på 38 pst. fra 2014.

Nedslagsfelt:

Geografi: 68 pst. av bedriftene som deltar i bedriftsnettverksprosjektene er lokalisert innenfor det distriktpolitiske virkeområdet.

Resultater:

Bedriftsnettverk inkluderes i SSBs løpende effektanalyse i 2016. En programevaluering (DAMVAD 2014) og en egen spørreundersøkelse høsten 2014, tyder på vesentlig flere samarbeid mellom bedrifter og bidrar til økt innovasjon og økonomiske effekter hos bedriftene. Det er stor interesse og økende etterspørsel i næringslivet etter finansiell og faglig støtte til bedriftsnettverk.

Bioraffineringsprogrammet (Innovasjon Norge)

Bioraffineringsprogrammet inngår i Innovasjon Norges bioøkonomisatsing som ble igangsatt i 2013. Målet med programmet er å bidra til å bygge opp en ny vekstnæring som også kan utvikle flere kompetansearbeidsplasser i Distrikts-Norge, og øke produktiviteten/lønnsomheten i viktige distriktsnæringer.

Programmet retter seg mot gründere og etablerte bedrifter i hele landet. Innsatsen skal komme små og mellomstore bedrifter som utvikler ny teknologi til gode, og samtidig stimulere til innovasjon innenfor etablert industri. Programmet mottar også midler fra Nærings- og fiskeridepartementet og Landbruks- og matdepartementet.

Finansiering:

Det ble gitt 20,9 mill. kroner i tilsagn under delmål 1.1 og 1.3. Totalt ble det gitt 39,5 mill. kroner i tilsagn fra departementene som finansierer ordningen.

Aktiviteter:

Det ble gitt 18 tilsagn i 2015. 92 pst. av prosjektene har et høyt internasjonalt innovasjonsnivå. Prosjektet Bioøkonomi Mobilisering ble opprettet hvor målet er bevisstgjøring og mobilisering i næringene.

Nedslagsfelt:

Geografi: 44 pst. av midlene ble gitt innenfor det distriktpolitiske virkeområdet.

Resultater:

Innovasjon Norge rapporterer at programmets mobiliseringsarbeid har bidratt til å øke næringslivets interesse for forretningsområdet og har stimulert til omstilling. Prosjektporteføljen utvikler seg som ønsket. I 2015 har det vært et økende tilfang av mer modne prosjekter knyttet til oppskalering av nye produksjonsprosesser.

Designrådgivning (Innovasjon Norge)

Designrådgivning skal hjelpe bedrifter til å forstå hvordan de kan ta en tydelig strategisk posisjon, bygge en sterk merkevare og ta i bruk design for å utvikle konkurransefortrinn. Programmet hjelper bedriftene med å identifisere designbehov, utarbeide oppdragsbeskrivelse og finne egnet profesjonell designkompetanse til aktuelle prosjekter. Målgruppen er bedrifter som tidligere ikke har brukt profesjonelle designtjenester. Programmet mottar også midler fra Nærings- og fiskeridepartementet (NFD).

Finansiering og nedslagsfelt:

Hoveddelen av programfinansieringen skjer gjennom dekning av administrasjons- og gjennomføringskostnader knyttet til designrådgivning.

I 2015 var det budsjettert med en samlet ramme på 10,1 mill. kroner over kap. 552, post 72 til denne tjenesten. NFDs bidrag var budsjettert til 9,9 mill. kroner.

Det ble gitt 2,7 mill. kroner i tilsagn fra kap. 552, post 72 til konkrete designprosjekter i bedrifter under delmål 1.1 og 1.3.

Totalt ble det gitt 5,6 mill. kroner i tilsagn til designprosjekter i bedrifter fra departementene som finansierer ordningen.

Geografi: 97 pst. av midlene ble gitt innenfor det distriktpolitiske virkeområdet.

Aktiviteter og resultater:

124 designprosjekter ble igangsatt, hvorav 37 ble finansiert over kap. 552, post 72. De aller fleste designprosjekter finansieres gjennom andre ordninger og som en strategisk aktivitet i kundens innovasjonsprosjekt.

Kundeeffektundersøkelsen fra 2016, som undersøker innsats i 2015, viser at tilskudd til strategisk bruk av design i bedriften er et av Innovasjon Norges virkemidler som gir høyest utløsende effekt.

Forskningsløft i nord (Forskningsrådet)

Forskningsløft i nord (FiN) er en strategisk satsing på næringslivsrelevant kunnskapsinfrastruktur, og inngår i Regjeringens Nordområdesatsing. Målet er å styrke og videreutvikle kunnskapsmiljøer i Nord-Norge, gjennom langsiktig forskning i et nært samarbeid mellom gode forskningsmiljøer, utdanningsinstitusjoner og næringsliv innenfor reiseliv og arktisk teknologi. Programmet har pågått siden 2009, og ble forlenget med tre nye år i perioden 2014–2016. Målgruppen er næringsliv og FoU-miljøer.

<p>Finansiering: Det ble gitt 37,4 mill. kroner i tilsagn under delmål 2.1.</p>	<p>Aktiviteter: Følgende prosjekter gjennomføres: opplevelser i nord, jordobservasjon, sensorteknologi, avfallshåndtering, kaldt klima-teknologi og teknologi-overføring, teknologibasert entreprenørskap og innovasjon i Nord-Norge.</p>
<p>Nedslagsfelt: Geografi: Alle midlene ble gitt innenfor det distriktpolitiske virkeområdet. Prioriterte grupper: 42 pst. av doktorgradsstipendiatene og 30 pst. av postdoktorstipendiatene i programmet var kvinner.</p>	<p>Resultater: Det er utviklet utdanningstilbud, blant annet kurs for etter- og videreutdanning rettet mot næringslivet. Programmet har gitt omfattende aktivitet i de involverte fagmiljøene, både når det gjelder forskningsproduksjon og publiseringsmengde. Oxford Research evaluerte FiN i 2015. Evalueringen viser at FiN har stimulert til mer aktivitet også utenfor programmet, herunder flere supplerende prosjekter og søknader til andre forskningsprogrammer. Forskerutdanning og rekruttering er et vesentlig suksesskriterium for programmet. 42 doktorgrads- og postdoktorstipendiater er finansiert gjennom programmet. Programmet har nådd sine mål om produksjon av stipendiater.</p>

FRAM – Kompetanseprogrammet (Innovasjon Norge)

FRAM er et tilbud til små og mellomstore bedrifter med mål om å styrke deltakerbedriftenes langsiktige konkurransekraft, lønnsomhet og fornyingsevne.

Programmet tilbyr tre ulike tjenester, som kan kombineres etter bedriftenes behov; strategi- og ledelsesutvikling, innovasjon og internasjonalisering. Tjenestene leveres hovedsakelig via Innovasjon Norges distriktskontorer. Programmet mottar også midler fra Nærings- og fiskeridepartementet og fylkeskommunene.

<p>Finansiering: Det ble gitt 3,2 mill. kroner i tilsagn under delmål 1.3. Totalt ble det gitt om lag 9,5 mill. kroner i tilsagn fra departementene og fylkeskommunene.</p>	<p>Aktiviteter: I 2015 deltok 500 bedrifter med til sammen over 1 000 deltakere (inkl. bedrifter som var på vei inn i en FRAM-prosess). 23 prosjekter med til sammen 226 bedrifter avsluttet sin FRAM-prosess i 2015.</p>
<p>Nedslagsfelt: Geografi: Av bedriftene som avsluttet FRAM i 2015, var 67 pst. lokalisert i det distriktpolitiske virkeområdet. Prioriterte grupper: Andelen kvinnelige deltakere var om lag 40 pst.</p>	<p>Resultater: I Innovasjon Norges Kundeeffektundersøkelse fra 2016, som undersøker innsatsen i 2015, svarer 92 pst. at deltakelsen har bidratt til økt innovasjon. FRAM ble evaluert våren 2014 av DAMVAD. Bedriftene som har deltatt er svært fornøyde og oppgir betydelig kunnskapsheving. Det er imidlertid vanskelig å spore en konkret økonomisk effekt i regnskapene til bedriftene. Til tross for dette mener 81 pst. av bedriftene at programmet samlet sett har gitt positiv effekt, og 80 pst. ville deltatt igjen om de fikk mulighet.</p>

Global Entrepreneurship (Innovasjon Norge)

Innovasjon Norge har utviklet en portefølje av globale kompetanseprogrammer for å bidra til at flere oppstartsbedrifter med vekstpotensial tenker stort og setter høye ambisjoner. Programmene gir mulighet for læring og trening i internasjonale markeder. Oppstartsbedriftene skal lære internasjonal forretningsutvikling av de beste miljøene i Norge og internasjonalt på innovasjon og entreprenørskap.

Programmene som inngår er: Business bootcamp i byer i Norge, Tech Incubator i Silicon Valley og Singapore, Global Entrepreneurship Training ved Babson College i Boston, Entrepreneurship Marketing i New York, Entrepreneurship Emerging Markets i India og Tech City Executive Accelerator i London. Programmet mottar også midler fra Nærings- og fiskeridepartementet.

<p>Finansiering og nedslagsfelt: Det ble gitt 4 mill. kroner i tilsagn under delmål 1.3. Totalt ble det gitt 9,6 mill. kroner i tilsagn fra departementene som finansierer programmet.</p>	<p>Aktiviteter og resultater: I 2015 deltok 202 personer fra 158 selskaper på programmene, en økning på 49 pst. fra 2014. Det har vært en særlig økning på Business Bootcamp i Norge, fra 26 bedrifter i 2014 til 78 bedrifter i 2015. En evaluering av Global Entrepreneurship viser at det er god sammenheng mellom innsats, aktiviteter og resultater. Ifølge Oxford Research (2016) gir programmene viktig kompetanse og ferdigheter for vekst og internasjonalisering</p>
---	---

Inkubatorprogrammet (Siva)

Satsingens hovedmål er økt nasjonal verdiskaping gjennom å identifisere, videreutvikle og kommersialisere gode ideer til nye vekstbedrifter, og gi ny vekst i etablerte virksomheter.

Programmet gir nyoppstartede kunnskapsbedrifter tilbud om faglig rådgiving, kompetansenettverk og lokaler med en husleie som er tilpasset bedriftens økonomiske evne. Målgruppen er sterke innovasjonsmiljøer og næringsaktører som har inkubasjon som en vesentlig aktivitet. Dette omfatter forskningsparker, kunnskapsparker, inkubatorer, større industribedrifter og andre næringsaktører.

Nærings- og fiskeridepartementet og Landbruks- og matdepartementet finansierer deler av programmet.

<p>Finansiering: Det ble gitt 28,5 mill. kroner i tilsagn under delmål 1.2. Totalt ble det gitt 88,0 mill. kroner i tilsagn fra departementene som finansierer programmet.</p>	<p>Aktiviteter: Ved utgangen av 2015 var 38 vertsmiljø tatt inn i programmet. I 2015 har det vært en økning i antall nye inntak. 422 av de 1 100 bedriftene som var aktive i inkubatorprogrammet i 2015 hadde avtalestart dette året.</p>
<p>Nedslagsfelt: Geografi: 62 pst. av midlene ble gitt innenfor det distriktpolitiske virkeområdet. Prioriterte grupper: 21 pst. av nye bedrifter eller prosjekter hadde en kvinne i ledende stilling.</p>	<p>Resultater: Om lag 60 pst. av målbedriftene hadde en positiv utvikling i verdiskaping.</p>

Interreg – EUs territoriale samarbeid (Kommunal- og moderniseringsdepartementet)

Interreg er EUs program for å fremme økonomisk og sosial integrasjon og samarbeid over landegrensene gjennom internasjonalt, regionalt samarbeid.

Norge deltar i tre transnasjonale programmer (Østersjøen, Nordsjøen og Nordlig Periferi og Arktis) og fire interregionale programmer (ESPON, INTERACT, Interreg Europe og URBACT III). De fleste programmene hadde oppstart i 2015. Programperioden er 2014–2020.

<p>Finansiering: Det årlige bidraget fra staten i 2015 fra kap. 552, post 72 var 24,6 mill. kroner til de transnasjonale programmene og om lag 6 mill. kroner til de interregionale programmer.</p>	<p>Aktiviteter: Prosjektaktiviteten for programperiode 2014–2020 startet for Nordlig Periferi og Arktis, Nordsjøprogrammet og Østersjøprogrammet i 2015. Antall prosjekter med norsk partner i de tre programmene i 2015 er hhv. 19, 5 og 9. I de interregionale programmene vil de første prosjektene bli vedtatt i 2016. De transnasjonale programmene bidrar til å løse utfordringer hvor flere land må samarbeide for felles løsninger. Dette gjelder spesielt innen forskning og innovasjon, økt konkurransekraft hos små og mellomstore bedrifter, miljø og klima, transport- og kommunikasjon</p>
<p>Nedslagsfelt: Alle fylkeskommunene deltar i transnasjonale og interregionale Interreg-program. Det er ikke egne nasjonale krav til å rapportere på det distriktpolitiske virkeområdet, da det er det enkelte program som fastsetter rapporteringskravene for alle deltakende land.</p>	<p>Resultater: Samarbeidsprogrammene tilfører en europeisk dimensjon til den regionale utviklingen. Dette gjør det også mulig med koordinert, strategisk og felles investering og videre utviklingsaktivitet. De interregionale programmene er viktige instrumenter for kunnskapsutvikling, nettverksbygging og erfaringsoverføringer. Se interreg.no for mer detaljer.</p>

Kompetanseutvikling i regionale næringsmiljøer (Innovasjon Norge)

Målet er å bidra til å styrke tilgangen til kompetent arbeidskraft i regionale næringsmiljøer i hele landet. Blant annet skal høyskoler og andre kunnskapsinstitusjoner få hjelp til å levere kompetent arbeidskraft til næringsmiljøer med et definert og felles behov for forsterket kompetansegrunnlag.

Midlene skal brukes på kompetanseutvikling i fagskole, høyere utdanning og/eller videreutdanningstilbud som er praksisnære, næringsrettede og tilpasset kompetansebehovet i næringslivet. Det forutsettes medfinansiering fra næringsliv og andre relevante regionale aktører. Utdanningsinstitusjonene og bedriftene må selv finansiere drift av studietilbudene.

Finansiering og nedslagsfelt: Det ble gitt 31,4 mill. kroner i tilsagn under delmål 1.1 og 1.3. Geografi: 57 pst. av midlene ble gitt innenfor det distriktpolitiske virkeområdet.	Aktiviteter og resultater: Ti nye prosjekter ble igangsatt i 2015, og det er nå totalt 21 prosjekter i programmet. Det er utviklet 15 nye studietilbud, og 15 nye er i utvikling. Programmet følgeevalueres av Oxford Research, med levering av midtveisrapport august 2015 og sluttrapport 2016. Midtveisrapporten påpeker at det ser ut til at programmet treffer bedriftenes behov. Prosjektene ser ut til å lykkes med å identifisere det aktuelle næringsmiljøets kompetansebehov. På grunnlag av det identifiserte behovet utvikles det kompetansetilbud med næringsrelevans.
--	---

Kontordager og kurs for næringsrådgivere i kommunene (Innovasjon Norge)

Målet er å styrke kommunene som næringspolitiske aktører ved å bidra til at de blir mer bevisste, kompetente, samspillende og effektive i sitt næringsutviklingsarbeid. Tiltaket retter seg mot kommunenes førstelinjetjenester for næringsrådgiving. Kommuner som ikke har et stort fagmiljø innen næringsutvikling og entreprenørskap prioriteres.

Innovasjon Norge tilbyr kurs for førstelinjetjenester i kommunene der hovedtema er veilederrolle og forretningsplanlegging. Det tilbys også kontordager og møteplasser ute i kommunene. Både kommunalt ansatte og ansatte i utviklingsselskap kan delta. Midlene brukes over hele landet, men med størst vekt på distriktsfylker. I 2015 ble det brukt 1,8 mill. kroner på dette tiltaket.

Kvinner i næringslivet (Innovasjon Norge)

Det overordnede målet er økt verdiskaping og innovasjon gjennom å styrke kvinners deltakelse og posisjon i næringslivet – som gründere, i ledelse og i styrer. Ordningen omfatter tiltak for mobilisering av kvinner i næringslivet gjennom Innovasjon Norges eksisterende tjenestetilbud (integreert satsing). Programmet finansierer også noen særskilte ordninger rettet mot kvinner. Målgruppen er kvinner som har potensial til å starte opp og utvikle vekstbedrifter, eller som ønsker å utvikle seg til/som ledere eller styremedlemmer. Det rettes spesiell oppmerksomhet mot tjenester og sektorer med lav kvinneandel. Programmet mottar også midler fra Nærings- og fiskeridepartementet.

<p>Finansiering: Totalt ble det i 2015 brukt 8,0 mill. kroner til særskilte tiltak innenfor programmet Kvinner i næringslivet finansiert av departementene.</p>	<p>Aktiviteter: En del av midlene er benyttet til profilering og mobilisering til entreprenørskap blant kvinner. I 2015 ble det i tillegg gjennomført aktiviteter som Ledermentor-programmet, drift av Styrekandidatbasen, Female Future i regi av NHO og KAN-programmet (Kvinner Ambisjon Nettverk) i regi av Ungt Entreprenørskap.</p>
<p>Nedslagsfelt: For Ledermentor var 13 pst. av deltakerne lokalisert i det distriktspolitiske virkeområdet.</p>	<p>Resultater: Innovasjon Norge jobber for at andelen av virkemidler som når fram til kvinner skal øke. I 2015 ble det bevilget 1,86 mrd. kroner til kvinnerettede prosjekter som tilsvarer en andel på 27 pst. Dette er en klar oppgang fra 19 pst. i 2007, men en nedgang fra 32 pst. i 2014.</p>

Mentortjenesten for gründere (Innovasjon Norge)

Mentortjenesten for gründere er en rådgivingstjeneste rettet mot gründerbedrifter i tidlig fase. Kartlegginger av gründeres behov viser at mangel på nettverks- og næringslivserfaring er en gjennomgående utfordring. Gjennom tjenesten får gründere dekket kostnadene for en erfaren mentor fra næringslivet, og blir gitt muligheter til å møte andre gründere i samme situasjon. Mentortjenesten er et tilbud til gründere med gode forretningsideer i bedriftsutviklings- eller markedsintroduksjonsfasen, med ambisjoner om vekst utover det lokale markedet. Tjenesten inkluderer en-til-en-samtaler med en mentor over en periode på 3–12 måneder, og regionale nettverkssamlinger der gründere og ressurspersoner møtes for erfaringsutveksling. Mentortjenesten benyttes også av noen bedrifter som har mottatt landsdekkende etablerertilskudd under Nærings- og fiskeridepartementet.

<p>Finansiering: Det ble gitt 17,8 mill. kroner i tilsagn under delmål 1.3.</p>	<p>Aktiviteter: I 2015 fikk 223 gründere tilbud om å være med i mentortjenesten fra departementets ramme. Ytterligere 65 deltok i tjenesten finansiert fra andre kilder (Kultursatsingen, Etablerertilskudd og Miljøteknologiordningen).</p>
<p>Nedslagsfelt: Geografi: 60 pst. av midlene ble gitt innenfor det distriktspolitiske virkeområdet. Prioriterte grupper: 46 pst. av midlene ble definert som kvinnerettet.</p>	<p>Resultater: Tjenesten ble evaluert av Oxford Research i 2014. Evalueringen tyder på at Mentortjenesten for gründere bidrar godt til å skape flere gode gründere. Addisjonaliteten er høy, og utbytte av rådgivingen oppgis å være høy. Halvparten av mentorene har et profesjonelt forhold til gründerne etter at oppdraget er avsluttet. Det tyder på at rådgivingen oppleves som nyttig. Overordnet måloppnåelse kan forbedres ytterligere gjennom analyse og forbedringstiltak for fellessamlingene.</p>

Merkur-programmet (Mentor AS)

Merkur-programmet er et kompetanseutviklingsprogram for de minste dagligvarebutikkene i distriktene. Målet er å sikre innbyggerne i distriktene tilgang til en nærliggende dagligvarebutikk med god kvalitet. Gjennom programmet skal dagligvarebutikkene kunne få tilleggstjenester som øker lønnsomheten i butikken, og som gir innbyggerne i lokalsamfunnet bedre tjenester. Programmet skal også bidra til å øke forståelsen i lokalsamfunnet for dagligvarebutikkens rolle og betydning. Butikkdriverne som deltar i programmet deltar på kurs for å styrke den butikkfaglige kompetansen, øke antall tjenester i butikken og fokusere sterkere på lokal samfunnsutvikling. Kompetansetiltakene består blant annet av seminarer, besøk av Merkur-konsulenter i butikken og kundeundersøkelser. Merkur samarbeider blant annet med Posten Norge AS og Norsk Tipping for å legge til rette for tilleggstjenester. Programmet jobber også med kommunale myndigheter for å utvikle et bedre samarbeid mellom dagligvarebutikkene og lokalsamfunnet. Under kompetansedelen av Merkur-programmet går midlene i hovedsak til kurs og konferanser, samt oppfølging og utvikling av dagligvarebutikker i distriktene.

Finansiering:

Det ble gitt 11 mill. kroner i tilsagn under delmål 3.1.

Aktiviteter og resultater:

Totalt 68 butikker deltar i hovedprogrammene. Mange distriktsbutikker benytter seg av de andre tilbudene Merkur-programmet tilbyr, som for eksempel veiledning fra konsulentapparatet, omstillingsarbeid i butikkene, deltakelse på regionale konferanser, søking til investeringsstøtteordningene med mer.

Det utarbeides løpende statistikk over lønnsomhetsutvikling og omsetningsutvikling for butikker som er med i Merkur-programmet, sammenlignet med distriktsbutikker og dagligvarehandelen generelt. Statistikken viser at Merkur-butikkene har en bedre utvikling enn andre dagligvarebutikker i distriktene.

Den butikkfaglige kompetansen og driften styrkes gjennom deltakelse i Merkur-programmet. Det er en sterk sammenheng mellom utvikling av flere tilleggstjenester og butikkenes omsetningsvekst.

Merkur: Investerings- og utviklingsstøtte til utkantbutikker, og investeringsstøtte til drivstoffanlegg (Mentor AS)

Investeringsstøtten er en økonomisk støtte direkte til butikkene, som går til rene investeringer. Utviklingsstøtten går i hovedsak til markedsaktiviteter, mobiliseringstiltak, kompetansetiltak med mer. Målet med Investeringsstøtte til drivstoffanlegg er å styrke drivstofftilgangen i distriktene gjennom å etablere, ruste opp eller opprettholde drivstoffanlegg i tilknytning til dagligvarebutikker. Ordningene er søknadsbaserte tilskuddsordninger som forvaltes av Mentor AS.

<p>Finansiering: Det ble gitt 43,2 mill. kroner i tilsagn under delmål 3.1.</p>	<p>Aktiviteter: I 2015 fikk 222 butikker investeringstilskudd til kjøp og frys, nye dataløsninger eller til bygningsmessige investeringer. Disse fikk til sammen 35,1 mill. kroner fordelt på de 222 butikkene. 1,4 mill. kroner i utviklingstilskudd ble fordelt på 45 butikker. Det ble gitt støtte til 26 drivstoffanlegg. Disse fikk til sammen 6,6 mill. kroner.</p>
<p>Nedslagsfelt: Geografi: 91 pst. av midlene ble gitt innenfor det distriktspolitiske virkeområdet.</p>	<p>Resultater: Analyser fra Institutt for bransjeanalyser (2015) viser at Merkur-butikker har en høyere gjennomsnittlig prosentvis omsetningsvekst enn andre distriktsbutikker i alle år etter 2008, selv om Merkur-butikkene bare er halvparten så store. Omsetningen i Merkur-butikkene økte med 1,7 pst. i 2015 sammenlignet med 2014, som er like mye som de vesentlig større øvrige distriktsbutikkene. Landets dagligvarebutikker økte til sammenligning omsetningen i 2015 med 3 pst.</p>

Norwegian Innovation Clusters (Innovasjon Norge)

Klyngeprogrammet Norwegian Innovation Clusters skal forsterke innovasjons- og fornyelsesevnen i regionale innovasjonsmiljøer, gjennom økt samspill og samarbeid innenfor næringslivet, og mellom næringsliv, kunnskapsmiljøer og offentlige utviklingsaktører. I 2014 ble Arena, Norwegian Centres of Expertise (NCE) og Global Centres of Expertise (GCE), en del av det nye klyngeprogrammet Norwegian Innovation Clusters. Programmet viderefører i hovedsak tilbudene fra de gamle programmene. Programmet har tre nivåer:

- Arena omfatter klynger med nyetablerte og/eller umodne samarbeidsinitiativ.
- Norwegian Centres of Expertise (NCE) omfatter klynger med en etablert organisasjon med velutviklede tjenester, partnere og oppnådde resultater fra samarbeidsprosjekter.
- Global Centres of Expertise (GCE) skal bidra til økt verdiskaping og forsterket attraktivitet og posisjon innenfor globale verdikjeder gjennom strategiske samarbeidsprosjekter.

Programmet forvaltes av Innovasjon Norge i samarbeid med Siva og Forskningsrådet. Programmet samfinansieres med Nærings- og fiskeridepartementet og er landsdekkende. Finansieringen fra Kommunal- og moderniseringsdepartementet skal dekke aktiviteter som utløser verdiskapingspotensialet i det distriktspolitiske virkeområdet.

<p>Finansiering og nedslagsfelt: Det ble gitt 67,5 mill. kroner i tilsagn under delmål 1.2. Totalt ble det gitt 132,1 mill. kroner i tilsagn fra departementene som finansierer ordningen til programmets kunder. Geografi: Om lag 26 pst. av bedriftene i klyngene er lokalisert innenfor det distriktspolitiske virkeområdet.</p>	<p>Aktiviteter og resultater: Effektanalysen (SSB) viser at bedriftene i klyngene har en mer positiv utvikling enn sammenlignbare bedrifter. Bedriftene i klyngene etablerer nye samarbeidsrelasjoner både i klyngen, regionen for øvrig, i andre deler av landet og internasjonalt. Det viser at klyngene har en betydning for utviklingen av næringslivet i et større regionalt omland. En pilotstudie av ringvirkningseffekter viser at 4 av 5 regioner har hatt en positiv utvikling i den totale regionale konkurransevnen etter etablering av klyngen, sammenlignet med referanseperioden.</p>
--	---

Næringshageprogrammet (Siva)

Næringshageprogrammet skal bidra til økt verdiskaping gjennom å legge til rette for utvikling av attraktive bedrifter og kunnskapsarbeidsplasser i hele landet, men fortrinnsvis i distriktene. Næringshageprogrammet skal være et virkemiddel for fylkeskommunen og bidra til at fylkeskommunens rolle som regional utviklingsaktør styrkes. Dette gjøres gjennom å tilby infrastruktur og utviklingsmiljøer til personer med høy kompetanse.

Gjennom samlokalisering av små foretak i et profesjonelt, faglig og sosialt miljø skal næringshagene bidra til vekst for alle bedriftene i næringshagen. Hver næringshage har et utviklingsselskap som tar seg av fellesoppgaver for bedriftene, blant annet profilering, nettverksbygging og tiltak for kompetanseheving.

Målgruppen for programmet er kunnskapsbaserte bedrifter i distriktene. Programperioden er 2011–2021.

Finansiering:

Det ble gitt 36,7 mill. kroner i tilsagn under delmål 1.2.

Aktiviteter:

I 2015 deltok 47 næringshager. 1 677 bedrifter hadde tilknytning til næringshagene, og det er en liten nedgang fra 1 681 bedrifter i 2014. I 2015 har det vært en økning i antall nye inntak av målbedrifter. 406 av de 1 677 bedriftene som var aktive i Næringshageprogrammet i 2015 hadde avtales-tart dette året.

Nedslagsfelt:

Geografi: 36 av 46 næringshager ligger innenfor det distriktpolitiske virkeområdet. 86 pst. av midlene ble gitt innenfor det distriktpolitiske virkeområdet.

Prioriterte grupper: 32,6 pst. av bedriftene som deltok i programmet i 2015 hadde kvinner i ledende stillinger.

Resultater:

Siva har i 2015 hatt et tett samarbeid med fylkeskommunene for å utvikle næringshagemiljøene. I 2015 hadde hver målbedrift i snitt 22,4 mill. kroner i omsetning, mens medianen var 3,5 mill. kroner. Dette indikerer at et fåtall av målbedriftene har svært høy omsetning. Vi ser også at målbedriftene i Næringshageprogrammet har vesentlig høyere omsetning enn målbedriftene i Inkubatorprogrammet.

Pilot for vekstkapital, Akseleratorprogrammet (Innovasjon Norge)

Innovasjon Norge Troms har gjennomført et 1-årig pilotprogram for et utvalg av gründerbedrifter i kommersialiseringssfasen med stort vekstpotensial. Pilotprosjektet gjennomføres for å få mer kunnskap om egnede virkemidler for å bidra til økt vekst blant gründere, og for å utløse mer privat kapital. Bedriftene har vært del av et innovasjons-/gründermiljø, og hatt med seg en privat investor som har tilført bedriften kapital tilsvarende minimum 20 pst. av tilskuddsbeløpet fra Innovasjon Norge. Bedriftene har hatt tett oppfølging fra innovasjons-/gründermiljøet og Innovasjon Norge gjennom pilotprogrammet.

Målbar effekt av piloten er det foreløpig for tidlig å si noe om. Tilbakemeldingene fra gründere, bedrifter og investorer er positive, og tilsier at programmet er egnet til å utløse mer privat kapital til gründerbedrifter. I 2015 ble det gitt tilsagn om 10,6 mill. kroner til bedrifter.

Utviklingsprogrammet for byregioner (Kommunal- og moderniseringsdepartementet)

Programmet ble startet opp med fase 1 våren 2014, og videreført i fase 2 våren 2015. 2017 er siste bevilgningsår, men aktiviteten i fase 2 forventes å strekke seg inn i første halvår 2018.

Byregionene som deltar i programmet utarbeider og iverksetter lokalt forankrede strategier og tiltak for å fremme økonomisk vekst i regionen, med utgangspunkt i det økonomiske samspillet mellom byen og omlandet. Byregionene må også delta i et nasjonalt nettverk under ledelse av Distriktssenteret.

<p>Finansiering: Det ble gitt 31,2 mill. kroner i tilsagn under delmål 2.1.</p>	<p>Aktivitet: 33 byregioner med til sammen 187 kommuner deltok i fase 1 av programmet. Basert på søknader fikk 37 byregioner med til sammen over 220 kommuner sommeren 2015 tilsagn for å delta i fase 2 av programmet. Deler av 2015 ble brukt til søknadsperiode for deltakelse i fase 2. I september 2015 ble det avholdt oppstartskonferanse for fase 2.</p>
<p>Nedslagsfelt: Geografi: 72 pst. av midlene ble gitt innenfor det distriktpolitiske virkeområdet.</p>	<p>Resultater: Alle byregionene som deltar, har gjennomført lokalt forankrede politiske prosesser og valgt samfunnsområde for utarbeidelse av strategier og gjennomføring av tiltak i programperioden.</p>

Verdiskapingsprogrammet for kulturnæringene (Innovasjon Norge)

Programmet skal bidra med tiltak som profesjonaliserer og styrker lønnsomheten i kulturnæringene og kulturbasert næringsliv. Målgruppen er små og mellomstore bedrifter og entreprenører med vekstambisjoner, nettverk og næringsmiljø innen kulturnæringene. Programmet samfinansieres med Nærings- og fiskeridepartementet.

<p>Finansiering: Det ble gitt 4,9 mill. kroner i tilsagn under delmål 1.1, 1.2 og 1.3. Totalt ble det gitt 14,7 mill. kroner i tilsagn fra departementene som finansierer tiltaket.</p>	<p>Aktiviteter: I 2015 det er gjennomført 10 Bygg Bedrift programmer med 133 bedrifter. Det er en økning fra 3 programmer med 34 bedrifter i 2014. Det har også vært stor etterspørsel fra kulturbedrifter etter mentortilskudd, men de håndteres i økende grad av den ordinære bevilgningen til Mentortjenesten.</p>
<p>Nedslagsfelt: Geografi: 68 pst. av midlene ble gitt innenfor det distriktpolitiske virkeområdet.</p>	<p>Resultater: Oslo Economics gjennomførte en evaluering i 2015, som viser at satsingen er innrettet slik at den ser ut til å nå målene. Satsingen bidrar til profesjonalisering gjennom økt kompetanse og atferdsendringer knyttet til forretningsmessige forhold som valg av strategi, bedre organisering av arbeidsoppgaver og mer samarbeid. Videre bidrar satsingen positivt til økt innovasjon, noe som gjerne har en sammenheng med økt kunnskap og samarbeid med andre bedrifter og aktører. For en stor andel av deltakerne har satsingen bidratt til forbedring og utvikling av nye produkter og tjenester som er bedre tilpasset markedet og en bærekraftig forretningsmodell.</p>

Virkemidler for regional FoU og innovasjon (Forskningsrådet)

Virkemidler for regional FoU og innovasjon (VRI) er Forskningsrådets hovedsatsing på forskning og innovasjon i norske regioner. VRI bidrar til økt innovasjon og verdiskaping i regionalt næringsliv, ved å stimulere til økt samhandling mellom FoU-institusjoner, bedrifter og regionale myndigheter.

VRI har en rolle som komplementær ordning til regionale forskningsfond for å ivareta samspill- og mobiliseringsaktiviteter, mobilitet mellom næringsliv og academia, og for å styrke kunnskapsgrunnlaget for regional innovasjon og utvikling.

Forskningsrådets regionale representanter har en viktig rolle i VRI, og departementets tilskudd til regionale representanter er lagt inn i bevilgningen til VRI. Ordningen samfinansieres med Kunnskapsdepartementet, Landbruks- og matdepartementet og Nærings- og fiskeridepartementet.

Finansiering:

Det ble gitt 44,3 mill. kroner i tilsagn under delmål 1.2.

Totalt ble det gitt 71,8 mill. kroner i tilsagn fra departementene som finansierer tiltaket.

De regionale VRI-satsingene mottar i tillegg midler fra kap. 551, postene 60 og 61.

Aktiviteter:

1 337 enkeltbedrifter og 57 bedriftsnettverk er involvert i VRI. Det er 15 regionale VRI-satsinger med 15 samhandlingsprosjekter og 6 innovasjonsfaglige forskningsprosjekter. I tillegg er det tverrgående aktiviteter som læringsarenaer og forskerskolen NORSI (Norwegian Research School in Innovation). 17 høyskoler er med i VRI. Det er kun 7 vitenskapelige høyskoler som ikke er involvert. Dette inkluderer for eksempel Politihøgskolen og Norges musikkhøgskole, som er mindre relevante. Alle universitetene er med, samt alle FOKUS-instituttene.

Nedslagsfelt:

Geografi: 40 pst. av involverte enkeltbedrifter var lokalisert innenfor det distriktpolitiske virkeområdet. 40 pst. av midlene ble gitt innenfor det distriktpolitiske virkeområdet.

Prioriterte grupper: Kvinneandelen i samhandlingsprosjektene og forskerprosjektene var 43 pst.

Resultater:

Det ble igangsatt 137 nye bedriftsprosjekter, som innebærer konkret samarbeid mellom forskningsmiljøer og bedrifter. Det ble publisert 57 populærvitenskapelige artikler og 19 artikler i vitenskapelige artikkelsamlinger (antologier).

1.5 Bruk av regional- og distriktspolitiske midler i 2015

Tabell 1.8 Bruk av midler i 2015 fordelt på mål, post, sentralitet og forvalter (mill. kroner)

	Post				Sentralitet				Aktør				Totalt	
	Kap. 551,60	Kap. 127,9	Kap. 297,6	Kap. 552,72	Mellom- store by-regioner	Småby-regioner	Små-senter regioner	Små-bygdregioner	Ufordelt	FK/ KoR	NMVA	KMD		Annen*
Hovedmål 1	1 010,2	127,9	297,6	551,61	367,1	395,5	289,6	182,0	29,4	500,0	935,0	0,6		75 %
Delmål 1.1														
Etablerte bedrifter	311,4	48,9	42,2	1,0	23,4	121,1	99,9	60,5	4,3	47,8	354,9			91 %
Delmål 1.2														
Næringsmiljø	273,7	44,4	233,0	19,6	67,8	157,2	80,3	38,3	16,6	288,3	262,1	0,6		62 %
Delmål 1.3														
Entreprenørskap	386,4	26,9	22,3	8,0	48,4	100,6	99,2	78,9	8,4	117,7	318,1			76 %
Andre verdiskapings-tiltak	38,7	7,6	0,1	0,1	4,1	16,7	10,2	4,2		46,4				86 %
Hovedmål 2	100,0	202,2	68,8	3,5	8,1	97,5	38,3	48,8	0,3	297,4	37,4	31,5	4,8	94 %
Delmål 2.1														
Kompetanse	31,0	10,2	68,8	1,4	3,9	39,8	20,5	15,9	0,3	41,2	37,4	31,5		85 %
Delmål 2.2														
Infrastruktur	69,0	192,0	2,1	4,2	146,4	57,7	17,8	32,9		256,2			4,8	97 %
Hovedmål 3	170,5	121,9	54,2	0,7	11,2	77,2	68,1	40,6	11,0	274,0	2,0	54,2	16,4	89 %
Delmål 3.1														
Tjenester	1,9	54,2	0,4	3,9	5,3	10,6	14,5	10,5	11,0	1,9		54,2		73 %
Delmål 3.2														
Stedsutvikling og profilering	160,5	121,6	0,3	7,2	131,4	65,4	50,9	26,8		263,7	2,0	16,4		92 %
Andre tiltak for økt attraktivitet	8,1	0,3		0,1	1,2	1,2	2,6	3,3		8,5				89 %
Andre tiltak	30,7	7,4	32,5	0,4	4,1	6,8	8,2	6,5	37,0	27,2	11,5	31,9		38 %
Totalt	1 311,4	459,5	453,1	33,1	166,9	577,1	404,1	277,8	77,6	1 098,6	986,0	118,1	21,2	79 %
Prosentandel av totalbeløp	59 %	21 %	20 %	1 %	8 %	31 %	26 %	18 %	12 %	3 %	44 %	5 %	1 %	

Forkortelser: FK=fylkeskommuner, KoR=kommuner og regionråd, NVMA=nasjonale virkemiddelaktører (Innovasjon Norge, Siva, Forskningsrådet), DPV=distriktspolitisk virkeområde

1.6 Fordeling av kap. 551, postene 60 og 61 2014–2016

Tabell 1.9 og 1.10 viser fordelingen av bevilgningen mellom fylkeskommunene i årene 2014–2016

på kap. 551, post 60 Tilskudd til fylkeskommuner for regional utvikling og kap. 551, post 61 Næringsrettede midler til regional utvikling, kompensasjon for økt arbeidsgiveravgift. Tabellene inkluderer eventuelle tilleggsbevilgninger.

Tabell 1.9 Fordeling av kap. 551, post 60 mellom fylkeskommuner

	(i 1 000 kr)		
	2014	2015	2016
Østfold	22 009	22 014	22 360
Akershus	15 440	15 440	15 060
Oslo	9 500	9 500	8 500
Hedmark	66 624	67 546	81 710
Oppland ¹	75 346	77 049	69 800
Buskerud	29 213	28 756	28 100
Vestfold	9 500	9 500	8 500
Telemark	45 949	47 060	54 590
Aust-Agder	26 325	26 648	23 500
Vest-Agder	29 857	29 380	27 890
Rogaland	22 557	22 059	19 780
Hordaland	60 732	56 784	49 750
Sogn og Fjordane	74 434	73 695	73 930
Møre og Romsdal	86 776	84 436	77 500
Sør-Trøndelag	60 945	56 574	59 430
Nord-Trøndelag	80 412	79 410	74 340
Nordland	187 568	189 280	182 050
Troms	121 218	116 380	109 470
Finnmark	89 402	85 088	79 730
Omstilling Lierne (Nord-Trøndelag) ²			15 000
Omstilling petroleumsnæringen (Hordaland) ³			20 000
Verdiskaping og næringsutvikling i fjellområdene			10 000
Innovasjon Norge ⁴	52 500	48 000	46 000
Totalt	1 166 306	1 144 599	1 156 990

¹ I perioden 2013–2015 inkluderer beløpet til Oppland fylkeskommune 10 mill. kroner til forvaltningen av Verdiskaping og næringsutvikling i fjellområdene. I 2016 er dette skilt ut som egen satsing.

² Ekstraordinære statlige omstillingsmidler til Lierne kommune, Nord-Trøndelag fylkeskommune.

³ Omstillingsmidler til fylkene på Sør- og Vestlandet som følge av endringene i petroleumsnæringen. Hordaland fylkeskommune forvalter midlene på vegne av de andre fylkeskommunene.

⁴ Gjennomføringskostnader ved ordninger i regi av Innovasjon Norge overføres direkte fra departementet. Dette inkluderte i 2015 2 mill. kroner i forbindelse med omlegging til nye arbeidsformer ved distriktskontorene.

Tabell 1.10 Fordeling av kap. 551, post 61 mellom fylkeskommunene

	(i 1 000 kr)		
	2014	2015	2016
	Kompensasjon	Kompensasjon	Kompensasjon
Østfold			
Hedmark	10 500		
Oppland	5 900	1 700	1 100
Buskerud	2 400	1 100	500
Telemark	3 900		
Aust-Agder	2 200	300	102
Vest-Agder	3 600	3 400	1 900
Rogaland	22 300	15 000	8 100
Hordaland	45 400	28 700	14 700
Sogn og Fjordane	43 000	41 200	22 200
Møre og Romsdal	78 200	61 900	35 500
Sør-Trøndelag	15 400	10 500	5 000
Nord-Trøndelag	1 100	700	500
Nordland	86 400	73 000	39 300
Troms	127 200	111 200	58 400
Finnmark			
Totalt	447 500	348 700	187 302

I 2014 ble restbeløpet på 57,8 mill. kroner overført til Nasjonal kommunikasjonsmyndighet.

Vedlegg 2

Gjeldende romertallsvedtak fra tidligere år

Nedenfor følger en oppstilling av romertallsvedtak for Kommunal- og moderniseringsdepartementet/daværende Fornyings-, administrasjons- og kirkedepartementet som gjelder uten tidsavgrænsing eller utover ett budsjettår.

Romertallsvedtak IX under Kommunal- og moderniseringsdepartementet i Prop. 1 S Tillegg 1 (2013–2014) *Endring av Prop. 1 S (2013–2014) Statsbudsjettet 2014:*

Kostnadsramme for prosjektet «Jordobservatorium i Ny-Ålesund». Stortinget samtykker i at Kommunal- og moderniseringsdepartementet kan gjennomføre prosjektet «Jordobservatorium i Ny-Ålesund» innenfor en kostnadsramme på 355 mill. kroner.

Vedtak nr. 15 i Saldert budsjett 2014 under Innst. 16 S fra kommunal- og forvaltningskomiteen behandlet i Stortinget 4. desember 2013:

Husbankens rentemargin. Fra 1. mars 2014 skal Husbankens rentemargin være 1,0 prosentpoeng for lån med flytende rente og for lån med fast rente hvor søknaden er kommet inn fra og med 8. november 2013. Søknader om fastrente kommet inn fra og med 14. oktober 2013 til og med 7. november 2013 skal ha en rentemargin på 0,75 prosentpoeng.

Romertallsvedtak VIII i Prop. 93 S 2013–2014) *Tilleggsbevilgninger og omprioriteringer i statsbudsjettet 2014:*

Fullmakt til å gjennomføre prosjektet Sikker teknisk infrastruktur. Stortinget samtykker i at Kommunal- og moderniseringsdepartementet får fullmakt til å gjennomføre prosjektet Sikker teknisk infrastruktur innenfor en kostnadsramme på 2 400 mill. kroner i prisnivå per desember 2013.

Romertallsvedtak VIII i Prop. 149 S (2012–2013) *Tilleggsbevilgninger og omprioriteringer i statsbudsjettet 2013:*

Fullmakter til å pådra forpliktelser knyttet til investeringsprosjekter. Stortinget samtykker i at:

Fornyings-, administrasjons- og kirkedepartementet får fullmakt til å gjennomføre følgende prosjekter:

- a. Nybygg for det nye Universitetet på Ås og Veterinærinstituttet innenfor en kostnadsramme på 6 325,0 mill. kroner i prisnivå per 1. juli 2013.
- b. Rehabilitering av Universitetsmuseet ved Universitetet i Bergen, fase 1, innenfor en kostnadsramme på 328,0 mill. kroner i prisnivå per 1. juli 2013.
- c. Nybygg for samlokalisering av Kunst- og designhøgskolen i Bergen innenfor en kostnadsramme på 1 037,8 mill. kroner i prisnivå per 1. juli 2013.
- d. Nytt teknologibygget ved Høgskolen i Sør-Trøndelag innenfor en kostnadsramme på 686,2 mill. kroner i prisnivå per 1. juli 2013.

Romertallsvedtak XV i Prop. 1 S (2014–2015) for Kommunal- og moderniseringsdepartementet:

Avskrivninger under Statsbygg. Stortinget samtykker i at Kommunal- og moderniseringsdepartementet fra 2015 kan gi Statsbygg fullmakt til å starte avskrivning av et anleggsmiddel fra det tidspunktet dette tas i bruk, og dermed avvike hovedregelen om at forvaltningsbedriftene starter avskrivning av anleggsmidler året etter at de er tatt i bruk, jf. St.prp. nr. 48 (2004–2005) og Innst. S. nr. 187 (2004–2005) Om bevilgningsreglementet.

Romertallsvedtak XV i Prop. 1 S (2015–2016) for
Kommunal- og moderniseringsdepartementet:

Kostnadsrammen for minnested for 22. juli i
Hole kommune. Stortinget samtykker i at kost-

nadsrammen for minnested etter angrepet på
Utøya ved Sørbråten i Hole kommune økes til
20,3 mill. kroner, i prisnivå per 1. juli 2016.

Bestilling av publikasjoner

Offentlige institusjoner:

Departementenes sikkerhets- og serviceorganisasjon

Internett: www.publikasjoner.dep.no

E-post: publikasjonsbestilling@dss.dep.no

Telefon: 22 24 00 00

Privat sektor:

Internett: www.fagbokforlaget.no/offpub

E-post: offpub@fagbokforlaget.no

Telefon: 55 38 66 00

Publikasjonene er også tilgjengelige på

www.regjeringen.no

Trykk: 07 Xpress AS – 10/2016

